

HYPERTON

Revistă de cultură • Anul 34 • Numărul 7-8-9 / 2016 (267-268-269)

Țușu în aeternum: pp 107-128

În timpurile în care se însinua — mai întâi —, apoi se dezvoltă ideea că, românii nu se pot numi popor [...], călocurile pe unde trăiesc nu sunt ale lor proprii [...], cănu sunt capabili a se organiza [...], căei numai a distruge pot, dar a zidi, ba ! [...], cănu sunt capabili nici chiar de cultură căgraiul lor ar fi un grai rustic și grosolan, că n-ar avea nici puterea, nici calitățile de a se dezvoltă, de a concepe și exprima ideile culturale [...], de a servi științelor ca mijloc de cultivare și de răspândire” (Sbiera, 1889, p.45), Ardealul a plămădit în brazda pământului său o voce care să contracareze toate aceste „teorii” artificiale și impuse; cu atât mai mult, cu cât ele erau impuse unui popor ale cărui teritorii erau împărțite de aceeași născocitori ai respectivelor teorii. Vocea lui Aron Pumnul avea să capete glas în Cuculata Făgărașului Transilvănean, în 1818, obișnuit de mic cu sărăcia și greutatea, din moment ce Sbiera, fostul său elev, îl caracteriza succint drept „gol la pungă, dar plin la inimă de simțăminte nobile și generoase” (Sbiera, 1889, p.47).

CUPRINS

Accente

Virtual versus tradițional	1
----------------------------------	---

Invitatul revistei

Ioana Diaconescu	3
------------------------	---

Dialogurile revistei

Antonia Alina Caia în dialog cu Marian Drăghici.....	9
--	---

Anchetele revistei

Scriitorul - destin și opțiune	12
--------------------------------------	----

Antologia revistei

Constantin Abăluță	15
--------------------------	----

Poesis

Liviu Antonesei	20
Nicolae Corlat	24
Vasile Iftime	25
Gabriel Alexe	26
Petruț Pârvescu.....	27
Mihaela Arhip.....	28
Gheorghe Vidican.....	29
Flavia Adam.....	30
Mihaela Oancea.....	31
Vitalie Răileanu	32
Vlad Badrajan.....	33
Geo Vasile	34

Profil liric

Corneliu Popel	35
Rodica Popel.....	37
Adrian Lesenciuc.....	39
Andrei Bodiu	40

Beletristică

Dumitru Ungureanu - Ziua când era să piară satul	41
Mircea Oprea - Viața în capcană.....	51
Vasile Popa Homiceanu - Paradisul căzuților (fragment de roman).....	59
Elena Cardaș - Nichita.....	63
Stelorian Moroșanu - ...Pe când făceam comerț sufletesc	67

Teatru

Marian Popescu - Interferente.....	68
------------------------------------	----

Jurnal

Constantin Dracsin.....	80
-------------------------	----

Cronică literară

Vasile Spiridon - Rupt din trup.....	86
Ioan Holban - Când mundulezul și munduleza ascultă o pastorală.....	88
Nicolae Sava - Constantin Bostan: „Trecute vieți de autori și cărți, ziare și reviste”	90
Aliona Grati - Un optzecist reflexiv, Nicolae Spătaru.....	91
Adrian Lesenciuc - Gravitate	93
Nina Corcinschi - Vitalie Ciobanu „omul care caută”	94
Ionel Savitescu - Aristocrați români prieteni ai lui Marcel Proust.....	96

ReLecturi

Radu Voinescu - Science-fiction pe înțelesul teoreticienilor literari.....	99
---	----

Eminescu in aeternum

Valentin Coșoreanu - 3.1 Româanismul profesorului Aron Pumnul în Cernăuții imperiului habsburgic	107
Rezultatele Concursului Național de Poezie și Interpretare Critică a Operei Eminesciene „Porni Luceafărul...”, ediția a XXXV-a, 11 iunie 2016, Botoșani.....	117
Iustin Butnariuc - Premiul Revistei „Hyperion” la Concursul Național de Poezie și Interpretare Critică a Operei Eminesciene „Porni Luceafărul...”, ediția a XXXV-a, Secțiunea Manuscrise	117
Simina Ioana Teodorescu - Premiul Revistei „Hyperion” la Concursul Național de Poezie și Interpretare Critică a Operei Eminesciene „Porni Luceafărul...”, ediția a XXXV-a, Secțiunea Interpretare Critică a Operei Eminesciene.....	118
Theodor Codreanu - Eminescu, Eliade și Robert D. Kaplan.....	119
Valentin Coșoreanu - 100 de zile cu Petru Creția	123
Nicolae Corlat - Drumul spre mâine.....	127
Adrian G. Săhlean - Premiul pentru traducerea și promovarea operei eminesciene	128

Universalis

Denis De Rougemont - JURNALUL UNEI EPOCI	129
Leo Butnaru - Când este dezmormântată o epocă.....	132
Aleksei Krucionih	140
David Kudăkov	143
Geo Vasile - Salman Rushdie: O sinteză a filoanelor narative	148

Eseu

Marius Chelaru - Haremul sultanilor otomani	151
Dumitru Lavric - Taurul lui Phalaris	153
Ștefan Ion Ghilimescu - Marian Drăghici: un poet spiritual	165
Lucia Țurcanu - Poezia contemporană din Basarabia. Generații și paradigme.....	168
Mariana Rânghilescu - Iosif și soția lui Putifar	171
Ala Sainenco, Andrei Sainenco - Eu, Я, I	175
Vitalie Răileanu - Nicolae Esinencu - Omul scriitor	179
Simona-Grazia Dima - Urcușul spre cauza primă.....	182
Dumitru Ignat - Explicație și sens	183
Victor Teişanu - Un poet aproape uitat: George Mărgărit	184

Aniversări

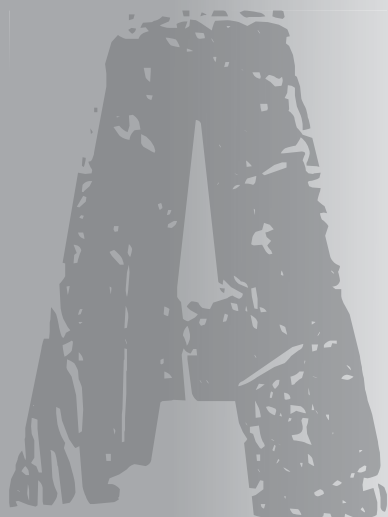
Daniel Corbu - Cu Cezar Ivănescu dincoace și dincolo de Styx.....	186
---	-----

Memoria

„Mi-e dor să bem o răchie în cor” - Două Scrisori de la poetul Dan David trimise lui Nicolae Sava (V)	187
Constantin Coroiu - Poveste despre Dostoievski și Tolstoi	189

Note, comentarii, idei

Paralela 45 și colecțiile de poezie.....	192
Geo Vasile - Eugen D. Popin: Elogiul Viului vs Nihilismul Activ.....	195
Adrian Lesenciuc - O lumânare aprinsă în pâcla adevărului ideologic.....	196
Constanța-Valentina Mihăilă - Istorie, politică și literatură în marile controverse literare.....	197
Elena Ungureanu - Cât costă ideea unei Wikipedii printate?.....	197
Ediția I a Festivalului QPOEM.....	198
Regulamentul Concursului Național de Creație a piesei de teatru într-un act „Mihail Sorbul”, ediția a XII-a, 3 – 6 noiembrie 2016.....	199
„În căutarea sinelui”, „În viață”, „Luchian și contemporanii săi” ridică „Arta la perete!”	199

Gellu DORIAN

Virtual versus tradițional

Dacă ar fi să discutăm despre starea literaturii române de azi, prin filtrul a două modalități de manifestare – una, cea editorială, edituri și reviste literare, și a doua, cea din mediul virtual, vom putea vedea o diferență destul de mare între ce aduce modalitatea tradițională, în care controlul valoric este vizibil, și ce propune noua formă de promovare, în care valoarea este lăsată la discreția celui ce-și propune produsele fără nici un discernământ. Evident că și în formula tradițională există destul de mult balast. Sunt reviste de apartament, de ambiție locală, de gașcă, în care producțiile expuse arată groaznic. La fel și edituri care publică, pe banii clientului, tot ce primesc, fără o redactare prealabilă, cărți mustind de greșeli elementare, agramate de la cap la coadă, fără nici o valoare literară. Dar măcar aici tirajele sunt mici, revistele și cărțile se împart în „familie”, în grup, în gașca veleitarilor care le produc. E o recrudescență, în acest sector, a veleitarismului, fără precedent. Dar cum apar așa și dispar, în afara celor care fac valuri, și-și cer drepturi pe la oficialitățile locale, decidente, uneori, și-n acest domeniu; câteodată le și obțin și cu ele în proțap vor să facă parte din breasla scriitorilor (unii, cu insistențe de tip bacăuan, au și reușit!). Astfel tirajele astea simbolice se topesc și se uită imediat. În timp ce în mediul virtual, controlul nu poate fi făcut, accesările țin loc de tiraje, iar uneori acestea sunt de ordinul sutelor de mii. Rank-urile stabilesc niște cote de promovare a acestor produse printre care, de cele mai multe ori, se regăsesc nume care au ratat editorial – adică nu au intrat în atenția unor edituri serioase, care să-i promoveze așa cum fac cu toate cărțile editate de acestea – și și-au găsit loc aici, în mediul virtual, unde vezi tot felul de năzbîtii „literare”, care mai sunt și comentate tot de către cei care le postează, comentarii care sunt considerate „critică literară”, trecută în cv-urile celor ce își fac astfel o „operă” pe care o doresc expusă și menționată pe piața literară. Unele site-uri au

coordonatori de excepție – vezi *Literaturadeazi*, Daniel Cristea-Enache, ori *qPOEM* și *qPROZA*, Călin Vlasie –, în timp ce altele, ca *Agonia*, *Poezia.ro* (și exemplele sunt multe) sunt pline de tot felul de veleitari sadea, care și-au găsit calea de afirmare acolo, în acel mediu necontrolat de nimeni, dar generos, și proliferarea lor nu mai poate fi stăvilită. Dacă, știu și eu, cineva ar putea crea un program, care să ia locul criticului literar competent, care, înainte de a fi postate acele „producții literare” de către creatorii lor, să analizeze și să oprească postarea lor, ar mai fi o speranță de stăvilire a valurilor de veleitari. Așa cum făceau „poștașii literari” pe vremuri, Geo Dumitrescu, Ștefan Augustin Doinaș, Emil Brumaru, Ioanid Romanescu, Alex. Ștefănescu, prin ochii cărora au trecut cei mai mulți dintre poeții și prozatorii de valoare de azi. Dar așa ceva este o utopie, ceva ce nu poate fi atins.

Am observat cu îngrijorare că nici cenacurile vii, cele cu lecturi față-n față, analizate, cu filtre critice severe – de tip *Cenacul de Luni*, *Echinoc*, *Universitas*, *Junimea* și altele – nu mai există, iar atunci când se mai fac eforturi, sunt doar un pojar, se sting imediat, dar lasă urme adânci pe pielea zilei de azi. Și asta din cauza supărărilor celor care, criticați sever fiind, caută modalitățile ușoare de afirmare, cele virtuale sau întruniri de gașcă prin cafelele sau cluburi, care nasc autori de tipul celor ce pot fi încadrați în rîndul textierilor maneliști, hip-hop-iști și așa mai departe. Nici prezența la concursurile literare de tradiție – unele de peste patruzeci de ani, ca „Nicolae Labiș” de la Suceava, „Porni Luceafărul...” de la Botoșani, cel de la Sighetul Marmației sau „Tudor Arghezi” de la Târgu Cărbunești – nu mai au participanți, aceștia transformându-se în clienții site-urilor virtuale, care au copiat formatele concursurilor tradiționale, dar fără juri adevărați, ci doar cu ochiri din fugă și promovări grabnice, scoțind pe piață simulacre creative și concepții greșite despre actul de creație.

Iată, într-o analiză succintă diferențele între cele două modalități de promovare și punere în valoare a „creatorilor de literatură”, *massa* de miine, cea care va forma fondul de resurse umane creative, adică scriitorii de miine. Perspectiva nu este deloc una încurajatoare, avînd în vedere scoaterea din circuit a criticului literar de direcție, formatorul unui spirit care să impună criteriile de valoare, care să conducă la un fond real și valoros, care să se adauge la cei peste două sute de ani de literatură română de calitate. Mă pot duce chiar cu gîndul la cum va arăta canonul literar peste șapte-opt decenii, dacă filtrul de azi se orientează spre genul virtual de promo-

vare a creației literare, care creează un soi de bulgăre de zăpadă, care adună tot ce-i iese în cale, sufocă valoarea, reprezentată de o minoritate din ce în ce mai izolată, și dă guri de oxigen virtual unei majorități, care, avînd în față un laptop, un telefon performant, o tabletă – vorba unui poem: „Acum toți au tablete, telefoane/ talent numai unii/ din ce în ce mai puțini” – cred că au și talent. Evident că nu e nimic de făcut, pentru că, paradoxal, între aceste două modalități de promovare nu este un război, din care să iasă învinși și învingători, ci peste cîmpul de luptă se așterne o epidemie, care ușor-ușor se va transforma în pandemie.

FUNDAȚIA CULTURALĂ „Hyperion-Caiete Botoșănene” BOTOȘANI
cu sprijinul
CONSILIULUI JUDEȚEAN BOTOȘANI
și al
**CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU CONSERVAREA ȘI PROMOVAREA
CULTURII TRADIȚIONALE BOTOȘANI**
organizează
Sâmbătă, 11 iunie 2016, ora 20³⁰
în Centrul Istoric al Botoșanilor, pe pietonalul din fața
BISERICII USPENIA
recitalul poetic
POEȚI ROMÂNI LA EMINESCU ACASĂ
ediția a III-a
și
SALONUL STRADAL AL CĂRȚII DE POEZIE
ediția a X-a

Invitați: Vitalie Răileanu, Nicolae Popa, Grigore Chiper, Cassian Maria Spiridon, Lucian Vasiliu, Nicolae Panaite, Adi Cristi, Val. Talpalaru, Marius Chelaru, Daniel Corbu, George Vulturescu, Ioan Moldovan, Aurel Pantea, Ioan Radu Văcărescu, Ion Mureșan, Călin Vlasie, Ioan Es. Pop, Dumitru Augustin Doman, Liviu Ioan Stoiciu, Nicolae Tzone, Valentin Ajder, Ioana Diaconescu, Alexandru Ovidiu Vintilă, Adrian Alui Gheorghe, Radu Florescu, Nicolae Sava, Sterian Vicol, Angela Baci, Hristina Doroftei, Maria Pilchin, Kady Nicol, Elena Mihalachi, Paul Gorban, Dumitru Țiganiuc, Dumitru Ignat, Maria Baci, Lucian Olaru Nenati, Nicolae Corlat, Vlad Scutelnicu, Petruț Pîrvescu, Gabriel Alexe, Dumitru Necșanu, Mircea Oprea, Cristina Prisăcariu-Șoptelea, Manon Pițu, Cezar Florescu, Constantin Bojescu, Victor Teișanu, Stelorian Moroșanu, Marius Irimia, Costel Zăgan, Gellu Dorian.

Vor concerta: Natalia Paraschiv, la flaut și Corul Liceului Pedagogic „Nicolae Iorga” Botoșani, dirijor Laurențiu Palade.

Vor fi prezente editurile: Paralela 45, Junimea, Timpul, Convorbiri literare, Charmides, Vineia, Eikon, Multimedia Princeps-Edit, Alfa, 24 de ore, Axa și revistele: „Convorbiri literare”, „Scriptor”, „Poezia”, „Poesis”, „Familia”, „Euphorion”, „Argeș”, „Ateneu”, „Vatra”, „Verso”, „Infinitezimal”, „Conta”, „Bucovina literară”, „Porto franco”, „Discobolul”, „Cronica veche”, „Hyperion”, „Țara de Sus” și qPOEM.

Parteneri media: TVR Iași, Radio Iași, Radio România Cultural, Somax TV, TeleM, Reporterul, Botoșăneanul.

Cred că intrarea mea în arhiva CNSAS e o chestiune de destin

GELLU DORIAN ÎN DIALOG CU IOANA DIACONESCU

Gellu Dorian: *Dragă Ioana, de la a căuta trandafiri prin grădinile anului 1967, pentru a-i fura și a-i pune în vaza primei tale cărți de poeme, cum ai ajuns să cauți prin arhivele CNSAS-ului altfel de „flori” care au „ofilit viețile” unor mari scriitori români?*

Ioana Diaconescu: Ai pus, fără s-o știi, „degetul pe rană”. Eu într-o astfel de grădină am crescut. Într-o grădină ca din Rai, plină de florile și roadele tuturor anotimpurilor, unde trandafirii au avut un rol important în formarea mea ca poetă. Totul a plecat de aici: bunicul alcătuiuse din trandafiri agățători un mic chioșc în care încăpeau o bancă și o măsuță. Trandafirii, acolo, te acopereau cu totul. Deși nu intrasem încă la școală, învățasem să citesc și scriam așa cum se putea scrie la vârsta aceea... Mă atrăgea acel chioșc de trandafiri în care îmi plăcea să mă ascund. Acolo, într-un caiet dictando (pe care bunicul meu l-a păstrat până la moarte), am început să scriu primele mele poezii de copil... Acolo ne-a fost salvată copilăria mie și surorii mele. Am fost educate și crescute de bunici câțiva ani buni, fiindcă epurarea din învățământul superior a tatălui meu și arestarea lui, apoi decăderea din drepturi civile și interdicția de a profesa (abia după câțiva ani a reușit să se angajeze la o mare uzină la „secția țevi”) precum și confiscarea tuturor bunurilor (deci și a locuinței), situația în care nici mama, la rândul ei, nu se putea angaja (deși absolvise Facultatea de litere, secția italiană) i-a pus pe părinții mei în situația de a nu avea nici măcar mijloacele asigurării pentru noi,

copiii, a strictului necesar pentru trai. După venirea noastră pe lume, la scurt timp, singura soluție a fost aducerea noastră la Roman, la bunici, unde am rămas câțiva ani. Acolo am aflat și despre prizonieratul din Siberia al unchiului meu Aurel. „Coleg” prin toate lagărele morții (la Vorcuta, dar și în Iacuția) cu Aurel State, cu care a rămas prieten până la moarte... Uite ce amintiri mi-ai deșteptat! Acolo, în grădina de la Roman, alături de cei doi îngeri, Aurelia și Gheorghe, care au fost bunicii mei, s-a format sufletul meu de poetă și inima mea de leu! Căci crede-mă, un copil trebuia să aibă o inimă tare pentru a trăi asemenea evenimente ani și ani la rând. Și așa am străbătut noianul de tragedii în care se derula viața de atunci. Închipuie-ți, tata avea 33 de ani și mama 25... Doi tineri intelectuali pe care îi aștepta un viitor strălucit și pe care brusc, roata istoriei i-a strivit... Până a ajunge în Arhiva CNSAS (instituție care s-a format abia spre sfârșitul anului 1999) eu învățasem deja, din familia mea, ce însemnase zdrobirea elitelor din România, odată cu instaurarea comunismului și abdicarea forțată a Regelui, odată cu transformarea samavolnică a țării din Monarhie Constituțională în Republică Populară. De asemenea, noi surorile, aflasem la 10 ani, de la bunicul, că „Armata Roșie nu ne-a eliberat ci ne-a cotropit”. Am fost amândouă șocate, căci la școală, pe vremea aceea, ne învățau despre „poporul sovietic eliberator”. Pentru afirmația bunicului cineva putea fi arestat pe atunci, doar că el a fost întotdeauna un viteaz și un susținător ardent al

adevărului istoric despre România. Fusesse directorul Seminarului de preoți din Ismail, cu înrâurire pozitivă asupra mediului nostru teologic, ca personalitate influentă a timpului său. Am debutat ca poetă fiind încă adolescentă. Practic, am crescut între scriitori. Am apucat să-i cunosc pe marii seniori ai literaturii române. Mulți dintre ei fuseseră ani lungi închiși în temnițele politice. Arestați pentru cuvântul scris! Voința puterii populare de a elimina elita intelectuală și formarea omului nou a fost un dezastru ale cărui consecințe se văd până și azi. Dar, cum îți spuneam, mie îmi fusese dat să cunosc aceasta din casa bunicilor care au avut conștiința de a ne spune nouă, surorilor, adevărul istoriei noastre așa cum a fost, cu toată cruzimea lui. Eu așa am crescut, în demnitate și fără teamă. Ca elevă de liceu, am avut norocul să cunosc unele personalități din mișcarea Rugul Aprins al Maicii Domnului. Pe Părințele Andrei Scrima l-am cunoscut când a venit în țară, în 1996 și am avut bucuria de a-i fi alături în multe convorbiri pe care le aveam periodic în frumoase după-amiezi. La plecare îmi dăruia întotdeauna trandafiri din grădină... Vezi tu, în urma mea, totuși prezentă, este o întreagă lume pe care am cunoscut-o și căreia m-am simțit dator să-i afirm dreptatea și să-i caut, pentru urmași adevărul istoric. Cu atât mai mult cu cât îi datorez formarea mea și recunoștința întreagă. În vremi întunecate mi-a fost lumină. Formarea, deși tardivă (și cu lacune) a Arhivelor CNSAS a fost o chestiune pe care o așteptam. Adevărul istoriei noastre recente trebuia, atât cât se poate afirma, vădit din punct de vedere științific și nu sentimental, și aceasta nu se poate face fără informații precise. Documentele ca informație primară de arhivă sunt în nenumărate cazuri de neprețuit. Dacă ne gândim fie și numai la perioada 1946-1964 (a temnițelor politice) ele demonstrează, de exemplu, aberațiile acuzațiilor politice la adresa unor nevinovați numai pentru a le adăuga cât mai mulți ani de închisoare și tratamente inumane printre care torturile de Ev Mediu... Așa că, dragă Gellu eu studiez, de la deschiderea lor, istoria noastră recentă care, din păcate, lipsește din cărțile de istorie și intenția mea este să pun în pagină adevărul represiunii comuniste asupra intelectualilor atât cât viața mi-o va permite. Altfel minciuna poate triumfa din nou într-o bună zi! Prea mult timp ne-am prefăcut că nu vedem ce avem dinaintea ochilor. Și, deși par vorbe mari, vreau să-mi cinstesc înaintașii, deschizători ai drumurilor noastre. Nici un popor nu poate supraviețui fără memorie.

G.D.: *De unde această preocupare, că pasiune nu o pot numi? Ce te-a determinat să începi o luptă atât de grea și pentru un Goliat, darămite pentru o Davidă ca tine?*

I.D.: „Pasiune” e nepotrivit iar „preocupare” e prea puțin. Ți-am spus mai devreme motivele ce m-au

determinat să încep, cum o numesc eu, lunga călătorie, care nu se va sfârși decât odată cu viața mea. În relația mea cu această problemă eu sunt lucidă și înțeleg că poate fi o luptă. Poți s-o iei așa, dat fiind că între o instituție care la un moment dat a împânzit țara și un om nu poate fi decât un raport ca între Goliat și David. Dar eu am luat-o încet-șor, „gospodărește”, am răbdare și nu mă tem de intimidări. Căci există și din acestea, sub diferite înfățișări! Cred că unele adevăruri am reușit deja să le spun, prin documentarele ample pe care le public de 11 ani în *România literară*, în revista ta *Hyperion*, în *Scriptor* (înainte de *Scriptor* publicasem și în *Dacia literară*), prin emisiuni TV și de radio (în care, afirm atât cât pot eu, adevăruri de necontestat din informațiile primare scoase din Arhivă), dar și în volumele pe care am început să le public acum câțiva ani la editura Fundației Academia Civică, la editura Fundației pentru Știință și Artă în colaborare cu editura Muzeului Literaturii Române și urmează să le public la editura Junimea etc. În privința accesului la documentele cerute, am așteptat, înainte de 2005 chiar și ani întregi pentru a-mi constitui studiul dorit. Important a fost că nu mi-am pierdut răbdarea. Am făcut mai multe reveniri și până la urmă am reușit. După 2005, când s-au deschis cu adevărat Arhivele și CNSAS a primit 25 de km lineari de documente, arhiva de la Popești-Leordeni este o adevărată „mână cerească”. Sunt și acum lacune destule în Arhive, dar eu nu pot să mă plâng, am primit nouăzeci la sută din ce am cerut în toți anii ăștia. Altfel nu-mi puteam scrie cărțile.

G.D.: *Care a fost primul dosar scos la iveală? Ce surprize ai avut?*

I.D.: Eu am început studiile și cercetarea sistematizând deja ce aveam de gând. Întâi, am cercetat, unul după altul, așa spune cu aviditate, dosarele „grele” ale ultimelor mari și cutremurătoare procese politice instrumentate în fals și abjecțiune de către regimul democrat-popular: dosarul Iuliu Maniu (cu întreg „lotul” din care amintesc marile personalități Corneliu Coposu și Nicolae Carandino – cei mai apropiați colaboratori ai lui Maniu), care cuprinde nu mai puțin de 100 de volume; dosarul lotului „Noica-Pillat” – 25 de volume; Dosarul „Teodorescu Alexandru și alții” (lotul „Rugul Aprins al Maicii Domnului”) cu cele 11 volume și dosarul întregului lot Ion Antonescu cu ale sale 150 de volume. Aici eram în special interesată de volumele în care îi regăseam pe Mircea Vulcănescu, Ion Petrovici, Alexandru Marcu, Nichifor Crainic. Am făcut timp de mai mulți ani cercetarea și studiul celei mai negre perioade a României, aceea a instaurării și menținerii regimului concentraționar: 1946-1964. Grele dosare de penitenciar, grele dosare instrumentate aberant din punct de vedere politic! La început am citit și dosarul lui Ștefan Augustin Doinaș la lectura căruia am fost șocată. Am suferit un rău

fizic. Asta era în anul 2000. Astăzi, după experiența acumulată gândesc cu totul altfel. Chestiunea racolărilor și colaborărilor este foarte complicată și diferită de la caz la caz, de la motive reale la pretexte. Complexă aș zice. De aceea nu trebuie nimeni să se grăbească a judeca, a învinovăți. Subiectul merită dezvoltat aparte, ar ocupa mult spațiu și, dacă vrei, o să-l discutăm altă dată în amănunt și exemplificator, cronologic desigur. Se spun mult prea multe aberații și cel mai tare mă intrigă „am auzit că” sau „știu eu” sau „cutare era, se vedea, toți știau” etc. De aceea mi-ar plăcea să deslușim cândva și problema asta pe care, crede-mă, în 16 ani am aprofundat-o îndeajuns!

G.D.: *Până să se pună problema legii care să permită cercetarea și deconspirarea unor dosare – „Legea Ticu” mi se pare – nu ai fost amenințată de vreun fost securist sau de vreun fost informator, fie el chiar și scriitor important?*

I.D.: Ba bine că nu! Chiar și tata a fost amenințat. Și ce-i cu asta? Toți anii ăștia au fost mereu „binevoitori” din toate categoriile pe care le enumeri, dar cele mai lașe mi s-au părut cele anonime și ca să pun capac întrebării, am fost atacată chiar fizic. Încercări de intimidare, avertismente sau... Nu am să știu niciodată. De telefoane anonime ce să mai vorbesc! Dar eu îmi văd de treabă mai departe. Și asta deja se știe. Fiindcă ai adus vorba despre Legea Ticu... Dacă nu era Constantin Ticu Dumitrescu, poate că nu s-ar fi deschis niciodată aceste arhive, am fi orbecăit în aberații sau aproximații. Astfel s-a permis o cercetare istorică pe un segment ce era total desfigurat sau inexistent.

G.D.: *Ți-ai ales singură dosarele, numele de scriitori bănuți a fi urmăriți de securitate sau a fi suspecți că au fost informatori? Au fost de acord „arhivarii timpurilor noi” cu cererile tale?*

I.D.: Dosarele ce demonstrează la sânge represiunea intelectualilor mi le-am ales singură și acesta este studiul meu de bază în arhive: închisorile politice. Nu am urmărit în cercetarea mea deconspirarea cuiva, nu acesta a fost scopul investiției mele de viață. Aceasta a fost „în mers”. Să mă explic: căutând represiunea am descoperit colaborarea în numele unor avantaje. Colegi care au trădat, așa-ziși prieteni care au vândut. De multe ori am avut starea aceea de rău fizic, de boală, descoperind inversul a ceea ce vroiam să studiez. Întotdeauna am să fiu recunoscătoare celor care m-au ajutat să-mi public studiile și documentarele, arhivarilor, secției de cercetare precum și colegiului CNSAS care a grăbit predarea către cercetare a acestor documente. Cred că intrarea mea în Arhiva CNSAS e o chestiune de destin. Cei despre care vorbesc m-au ajutat cât au putut.

G.D.: *Ce anume ți-a creat cele mai multe probleme, ținând cont de personalitatea și prestața scriitorului?*

I.D.: Felul în care au înțeles, în unele cazuri, instituțiile în cauză (SRI și SIE), să răspundă unor cereri

adresate în cazul în care în Arhiva CNSAS nu există documentele pe care le ceream. Răspunsul “nu este cunoscut la SRI” sau „nu sunt suficiente date” în unele cazuri sau grupuri celebre pur și simplu mă scoate din minți. Mi se pare lipsă de respect față de personalitatea sau personalitățile în cauză. A nu trimite documentele fiind clar că ele există, a lipsi istoria recentă de adevărul ei mi se pare josnică manipulare. Dar și cinism.

G.D.: *Cunoști în amănunt „cazul Ștefan Augustin Doinaș”. De ce finalul existenței lui a creat o dramă atât de instantanee, aș zice chiar cu iz de literatură? Ce știa Irinel Liciu și nu dorea să fie forțată să divulge? Să fi fost marea ei iubire față de poet sau poate rușinea?*

I.D.: A fost o tragedie. Dar nu mă interesează izurile de literatură când e vorba de realitatea noastră uneori atât de dură. Părerea mea, căci nu putem ști sigur, deși eu am experiența acestor 16 ani de arhivă, este că da, marii artiști care a fost Irinel Liciu i-a fost teamă de a rămâne singură cu trecutul lui Doinaș pe care, presupun, îl cunoștea. În ultimii ani, în ea s-a adâncit tot mai mult o depresie profundă vecină cu boala, o anxietate crescândă, o spaimă existențială. După părerea mea (absolut personală), biletul de adio a fost lăsat anume pentru a distrage opinia publică și autoritățile de la fondul problemei. Era mult prea inteligentă, prea rafinată ca să nu știe „tot”. Eu aleg, întotdeauna, chiar dacă presupuneri, soluțiile logice.

G.D.: *Un alt caz foarte grav, cu final trist din partea securității ceaușiste, mi se pare „cazul Marin Preda”. Ce e adevăr și ce e legendă în timpuria lui dispariție?*

I.D.: Și aici am un punct de vedere personal și l-am exprimat în mai multe rânduri. L-am cunoscut bine pe Marin Preda. Toată povestea s-a agravat pentru autoritățile comuniste odată cu „Cel mai iubit dintre pământeni”. Se știe bine că în ultima decadă a dictaturii ceaușiste nu mai erau permise glorificări decât la adresa dictatorului însuși. În plus, Preda era cunoscut ca unul care a cerut mereu, de câte ori era chemat la Comitetul Central PCR, ca scriitorilor români să li se redea demnitatea pe care o merită. În plus, făcuse o editură de tip occidental, opunându-se cu înverșunare ordinelor de eliminare din planurile editoriale a celor mai importanți scriitori contemporani și reușind, prin manevre abile, publicarea unei literaturi cu adevărat de valoare. Reușise și să capteze atașamentul breslei. În plus, nu cred în povestea melodramatic-lamentabilă cu uciderea lui grosolană. Securitatea avea mijloace mult mai subtile (și aici ar merita, Gellu, o discuție separată detaliată) de înlăturare a lui Marin Preda: hărțuirea până la a-l epuiza, mai ales știind toate elementele vieții lui (în ultimii ani prefera să stea și să scrie în cămăruța modestă de la Mogoșoaia decât să ducă, în locuința sa spațioasă, o viață personală imposi-

bilă, total nereușită). Așa că, slăbit, hărțuit, ostent peste măsură, cu sănătatea ruinată, obsedat de urmărit și supravegheri, Securitatea l-a ucis fără să miște un deget. Cu mâinile „curate”... Ceaușescu nu l-a iertat pentru că l-a sfidat, ignorându-i „Tezele din iulie”. Adică restalinizarea României.

G.D.: *De asemenea, „cazul Dinu Pillat”; oarecum provocat și de „colaborarea obligatorie”; de fost deținut politic, cea a lui Ștefan Augustin Doinaș, mi se pare încă un caz neelucidat până la capăt. Romanul lui sechestrat, publicat nu de mult de Humanitas, nu mi s-a părut un motiv care să ducă la arestarea autorului lui. Ce se mai poate afla din acel dosar?*

I.D.: Diferența de detenție este uriașă. Ștefan Augustin Doinaș a făcut un an de închisoare pentru „omisiune de denunț”, detenție redusă cu un an, se spune, prin intervenția lui Irinel Liciu (la Constanța Crăciun) care era o glorie a baletului; fusese condamnat la doi ani. Dinu Pillat a fost socotit unul dintre cei doi capi ai „lotului intelectualilor”, ai „lotului Noica-Pillat”. În concluziile de învinuire pentru Dinu Pillat din cadrul celebrului proces se afirmă: „Își împletește activitatea instigatoare cu activitatea contrarevoluționară a lui Constantin Noica și a complicilor săi. Ei sunt socotiți capii grupului”. La 1 martie 1960 Tribunalul Militar îl trimitea în judecată pentru „crima de trădare de patrie[...] și crima de uneltire contra ordinii sociale” și-l condamnă „în numele poporului” la 25 de ani muncă silnică și zece ani degradare civică și la 15 ani de temniță grea pentru crima de trădare de patrie. A trecut prin Malmaison, Jilava și Gherla. Executarea pedepsei urma să se încheie în 1984 dacă nu intervenea, în 1964, amnistia pentru toți deținuții politici. Dar romanul lui „Așteptând ceasul de apoi”, pe care l-a dat spre lectură unor scriitori avizați, fiind prima lui lucrare literară (de altfel nu a mai scris literatură până la sfârșitul vieții) era un manuscris ce a fost folosit drept unul din pretextele condamnării și arestării intelectualilor ce au alcătuit „lotul Noica-Pillat”: citiseră acest manuscris „subversiv”, nicidecum un motiv real. Cazul este elucidat! De altfel, Securitatea găsisese o astfel de cale, în cazul scriitorilor, pentru condamnări cu acuze politice care sporeau numărul de ani de închisoare pedepselor și așa aberante. Un asemenea caz este și pretextul condamnării lui Vasile Voiculescu: „un caiet de poezii duhovnicești” aflat în manuscris și dat spre lectură confrăților. În fond, în acea epocă, tot ce se scria „în afara liniei” era socotit „subversiv”...

G.D.: *Acum lucrezi, din câte știu, la dosarul unui mare poet român, hărțuit de Securitate, pe care a știut să o fenteze în fel și chip. Este vorba despre Mihai Ursachi. Ce aduce el nou din punctul de vedere al divulgării adevărului?*

I.D.: Am terminat această lucrare, ea este sub tipar la Editura Junimea și va fi lansată curând. În fiecare carte de felul acesta totul e nou. Fiecare „caz” are o

problematică diferită, abordată diferit de Securitate. Diabolică și inventivă, această instituție a fost cu mult mai „creativă” decât își poate oricine imagina. Cadrele Securității intuiau specificul fiecărui scriitor în parte și acțiunile lor se constituiau în funcție de „personaj”. Așa că un dosar nu seamănă cu altul. Dar în realitatea lor, aceste documente sunt până la urmă noi fișe de istorie literară. Aici de exemplu, portretul lui Mihai care reiese din rapoarte este frapant de „același” cu cel cunoscut de contemporanii săi. Securitatea nu-și poate permite să mintă. Dictatorul care dirija din umbră era gata să-i trimită în Tribunalul Militar pentru trădare. El vroia să știe adevărul gol-goluț pentru o cât mai eficientă represiune. De asemenea, ca noutate de istorie literară, este vie aici viața literară a Iașului acelor ani precum vii și reale sunt și caracterele. Desigur și pentru cunoscătorii acelor timpuri din Iași sunt destule noutăți. Lucrez acum la o altă carte de documente. Cazul Cezar Ivănescu. E interesant să observi cât de diferit sunt abordate cele două cazuri (Ursachi – Ivănescu), este o tulburare să constăți represiunea la fel de apăsătoare dar alta, totuși, este o bucurie să citești printre rânduri forța acestor oameni, animați de marele lor talent fiecare în felul lui: Cezar – un insurgent, Mihai – un subtil, un calm, un cinic în fond...

G.D.: *Ce alte nume de mari scriitori au trecut pe sub lupa cercetărilor tale?*

I.D.: În cincisprezece ani? Mai toate! Am să aleg, pentru tine, câteva: Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Mircea Vulcănescu, Vladimir Streinu, Vasile Voiculescu, Radu Petrescu, Dan și Emil Botta, Ion Barbu... Lista este lungă, am ales absolut cum mi-au venit în minte, fără să mă gândesc prea mult.

G.D.: *Ce se poate și ce nu divulga dintr-un dosar arhivat de CNSAS?*

I.D.: Scopul meu nu este divulgarea. Ți-am povestit destul despre intrarea mea în arhive și cum am gândit construcția pe care sper s-o duc cât mai departe. Dar dacă întrebi la modul general, am să-ți răspund că există o lege CNSAS actualizată de nu mai știu câte ori, care pune destule condiții deconspirărilor. Nici Constantin Ticu Dumitrescu nu era mulțumit de atâtea modificări la legea inițiată de el! Legea aceasta, așa cum arată ea astăzi, nu face altceva decât să conspire. Dar cercetările și studiile mele nu au drept scop al cercetării deconspirărilor. Aceasta este treaba Direcției de investigații a CNSAS. Dar legea pune condiții în ceea ce-i privește pe cei ce sunt interesați de acest lucru. Și legea, în destule cazuri spune nu, de exemplu dacă nu ești membru al familiei unui personaj pe care-l studiezi îți este interzis accesul la deconspirare. Iată o restricție (mai sunt și altele!) în tocmai cazul subiectului instituției care a fost creată pentru deconspirarea „poliției politice!”. Și aici sunt multe de spus, iar ne-ar trebui o discuție întreagă!

G.D.: *Poți da nume de scriitori care, ca informatori ai securității ceaușiste, au făcut poliție politică? Definește un pic sintagma „poliție politică“.*

I.D.: Nu fac publice nume de scriitori ca informatori. Multe dintre ele au fost publicate oficial, de-a lungul anilor, în presă! Peste ce am aflat eu din cercetarea dosarelor artă-cultură de-a lungul acestor ani în acest sens, eu păstrez tăcere. Cu toată ticăloșia unora dintre ei, sunt colegii noștri, suntem o breaslă care a fost și mai este (deși din motive noi) foarte chinuită și hărțuită. Eu nu pot face rău nimănui, nu voi face nici acestora, dacă au conștiință, sunt sigură că au frământări, dacă nu, Dumnezeu nu lasă până la urmă nici un rău nepedepsit. Și mai e ceva: eu nu judec. Nu mă pot pune în pielea și caracterul altuia. Și apoi e periculos să împarti lumea în buni și răi, nu ai nici cel mai mic rezultat pozitiv, nici un progres. Definiția sintagmei „poliție politică“ este actualizată față de definiția, socotită incompletă, din prima variantă de lege. Definiția din legea CNSAS actualizată este următoarea: „Prin poliție politică se înțeleg toate acele structuri ale Securității create pentru instaurarea și menținerea puterii totalitar comuniste precum și pentru suprimarea sau îngrădirea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.“

G.D.: *N-aș vrea să încheiem fără a-ți spune opinia ta despre „cazul Nicolae Labiș“, care, din cercetările Stelei Covaci, apropiata tinărului poet dispărut tragic, pare a fi elucidat. Cine era, după tine, informatorul din preajma lui Labiș? În interviul luat lui Gheorghe Grigurcu și publicat în primul număr al „Hyperion“-ului de anul acesta, reiese cu totul și cu totul altceva decât ceea ce a conchis regretata Stela Covaci.*

I.D.: Punctul meu de vedere diferă (față de al Stelei Covaci mai puțin totuși). Eu am părerea mea, nu țin neapărat să am dreptate, dar întotdeauna lucrurile astea trebuie gândite, cum am spus mai sus, cu luciditate. Din punctul meu de vedere, după cercetarea dosarului întocmit lui Labiș... după deces (căci dosarul alcătuit în timpul vieții lui nu figurează în Arhiva CNSAS, deoarece, spune SRI, nu există – ceea ce este imposibil pentru cel mai important poet al epocii care friza genialitatea), dispariția lui se poate pune atât pe seama enormei invidii a contemporanilor care nu puteau sub nici un chip să se ridice la nivelul poeziei lui înnoitoare stilistic și care începuse să dea semne de îngrijorare pentru puterea populară în privința mesajului, cât și pe seama neliniștii Securității că poetul începea să înțeleagă „vremurile noi“ ca destructive pentru adevărata creație. Ar mai putea fi și varianta că, asemănător oarecum, mai târziu cu „cazul Marin Preda“, autoritățile nu aveau decât să aștepte accidentul de tramvai care oricum ar fi survenit, date fiind escapele „bahice“ ale poetului, însoțit în momentul accidentului de trei persoane. După părerea mea

cazul lui rămâne neelucidat, depozitiile de după moartea lui nefiind pentru mine concludente. Se poate doar presupune ce s-a întâmplat, nu ce s-a întâmplat cu adevărat. O afirmație certă nu se poate face. Dar deja s-a vorbit prea mult despre povestea asta, unii chiar și-au făcut publicitate prin ea, ceea ce mi se pare lipsă de decență. Spiritul poetului are nevoie de liniște și singurul care ar putea spune adevărul ar fi el. Dar el nu mai poate vorbi și se cuvine să mai încetăm și noi cu presupuneri bazate pe speculații. Am însă bănuiala că dacă ar fi trăit, la un moment dat ar fi devenit și el unul dintre marii deținuți politici ai României...

G.D.: *Folosește cuiva această divulgare sau punere în pagină a unui adevăr care, de regulă, întristează? Ai avut vreo satisfacție în urma cercetărilor tale?*

I.D.: Încă o dată: eu nu mă ocup cu divulgările. Nu acesta este scopul meu, cum am spus-o deja, dragă Gellu. Dar sunt destui oameni în România care vor și au dreptul să afle adevărul despre viețile lor. Accesul la propriul dosar le dă dreptul să ceară deconspirarea celor ce le-au făcut rău. Și tot timpul au fost și sunt foarte multe cereri la CNSAS în acest sens. Satisfacția mea în urma cercetării pe care o fac, iată, de 16 ani este punerea în pagină a istoriei recente și noutățile în domeniul istoriei literare. Și desigur represiunea intelectualilor odată cu venirea la putere a comuniștilor. Cărțile mele, am aflat întâmplător, se află în bibliografii pentru masteratele de la Litere și dacă nu mă înșel și de la Istorie. M-am bucurat să descopăr că sunt studiate și trecute și în bibliografia unor teze de doctorat de profil.

G.D.: *După atâta dosăreală, scuturare a prafului de pe „munca“ urâtă a securiștilor și informatorilor, mai ai timp și de poezie? Cărțile tale de poezie îmi dovedesc o consecvență a actului de creație și a găsirii unei căi proprii în poezie.*

I.D.: Desigur faci o mică glumă la final, ca să mai îndulcim subiectul. Acum știi bine, după ce ți-am spus atâtea, cu ce mă ocup eu. Este o profesie nobilă aceea de cercetător de istorie recentă, căci orice popor are dreptul să-și cunoască trecutul, iar din istoria noastră națională lipsește acest fragment. Pentru asta am în suflet și mi le repet aproape zilnic vorbele lui Petre Țuțea: să uiți de tine (el spunea „să te disprețuiești“) în așa fel „încât în locul lăsat gol să-i faci loc lui Dumnezeu“. Și ca orice profesie, nu influențează, în nici un caz în mod negativ nici profesia mea de bază care este de scriitor, de poet. Am scris mereu cărți de poezie și le voi scrie cât voi trăi. Cazul Anei Blandiana care s-a dedicat, împreună cu Romulus Rusan Memorialului Sighet este asemănător. Asta nu înseamnă că a renunțat să scrie poezie. Așa cum am mai spus-o, poezia este aerul meu, fără de care viață nu poate fi.

Avangpremieră editorială: „O conștiință literară. Mihai Ursachi în documentele Securității”

Noutatea documentară de istorie literară pe care o conține documentul de față din Arhiva CNSAS continuă seria de „analize, sinteze, note informative” pe care le-am oferit spre publicare revistei „Hyperion”. Ea face parte din corpusul de informații inedite de aceeași natură ce alcătuiește cea mai mare parte a volumului „O conștiință literară. Mihai Ursachi în documentele Securității” în curs de apariție la editura „Junimea”. În documentul de față citim cum, cu toate precauțiile luate, Mihai Ursachi este încercuit. În jurul lui se ridică adevărate ziduri. Este observat pe nenumărate căi așa încât par a i se citi până și gândurile de către hăitașii săi. Da, nu mă feresc de termenul „hăituire”. Magistrul merge imperturbabil înainte, spre țelurile lui majore: literatura și libertatea spirituală. Documentul subliniază neîncrederea capilor Securității în afirmațiile poetului către prieteni, în tăcerea lui sau în lipsa lui de comunicare explicită cu cei din exteriorul țării. Nota de analiză de față este și mai severă, așa cum din ce în ce mai severe vor fi cele ce vor urma. Misteriosul poet care îi privește pe toți, tăcând, de sus, „din înălțimea Majestății Sale” (cine nu are simțul umorului nu va înțelege aceasta!) și care „știe el ce știe” va avea o răbdare fără margini până la sfârșit. Și multă viclenie pentru derutarea „inamicului”. Adică până va părăsi „nu țara ci lipsa libertății de gândire și de creație”. (Ioana Diaconescu)

29 I 1980

NOTĂ DE ANALIZĂ

În dosarul de urmărire informativă „Scriitorul”

Din materialele informative obținute de la ultima analiză și până în prezent cât și din exploatarea unor mijloace speciale au rezultat unele aspecte mai deosebite:

În ultima perioadă de timp, obiectivul „Scriitorul”, așa după cum rezultă din notele informative ale surselor „Stan Petru” și „Bodoga Nicu” este preocupat de publicarea unor volume proprii de poezii la editurile din țară. Nu a mai fost semnalat cu manifestări dușmănoase sau de nemulțumire întrucât are promisiuni de rezolvarea situației sale prin încadrarea unui post de redactor la o revistă din Iași sau din București. Atitudinea sa prezentă este urmarea unei influențări pozitive desfășurată atât de rețeaua informativă cât și prin contacte directe.

Din activitatea sa se desprinde totuși faptul că în perioada februarie-mai 1978 cu ocazia unei burse pe care a obținut-o în străinătate – pentru documentare – a intrat în legătură cu emigranții reacționari din Franța. După cum a relatat personal la întoarcerea în țară față de aceștia a adoptat o poziție de respingere a concepțiilor lor. De la data respectivă și până în prezent nu a rezultat să întrețină legături cu aceste elemente prin corespondență și nu a fost contactat de cetățeni străini.

În scopul clarificării unor aspecte din activitatea elementului urmărit și în mod special a legăturilor sale, se impune necesitatea unor măsuri informativ – operative, astfel:

1. Rețeaua informativă cu posibilități de informare pe lângă obiectivul „Scriitorul”, respectiv „Stan Petru” și „Bodoga Nicu” din legătura noastră precum și sursa „Moldoveanu” din legătura Compart [imentului] 0544 Iași, va fi dirijată pentru a stabili următoarele:

- Concepțiile și percepția prezentă a obiectivului privind linia politică în literatură, manifestările sale dușmănoase (sublinierea mea)
- Conținutul scrierilor sale, orientarea politică în poezia sa
- Deplasările sale în alte localități, unde anume și scopul acestora

- Dacă este contactat de cetățeni străini și cum motivează acesta scopul contactului.

- Legăturile sale apropiate din Iași și din alte localități

Sarcină permanentă

Răspunde [ocotenen]t col[onel] Ștefănescu I[oa].

2. Vor fi verificate și studiate toate persoanele care apar ca legături apropiate ale obiectivului pentru a studia posibilitatea recrutării unui element sau în situația când dintre aceștia există o sursă a altor organe, împreună cu acestea să se întocmească un plan de instruire și dirijare cu sarcini concrete.

Sarcină permanentă

Răspunde [ocotenen]t col[onel] Ștefănescu I[oa].

3. În strânsă legătură cu sarcinile de mai sus vor fi organizate unele momente operative cu folosirea mijloacelor speciale T.O. și a surselor „Stan Petru” și „Moldoveanu”. Mijloacele T.O. vor fi folosite în situațiile în care datele furnizate de rețea sau alte surse vor oferi posibilitatea obținerii de noi informații despre obiectiv sau verificarea celor existente.

Sarcină permanentă

4. Vom lua măsuri de a stabili cu exactitate datele când obiectivul se va deplasa la București sau în alte localități, cu care ocazie va fi pus în filaj încă la plecarea din Iași, măsura urmând a fi continuată și în localitățile unde se deplasează. Cu ocazia acestor deplasări se vor organiza și unele momente operative cu ajutorul unor surse verificate, momente care vor fi controlate cu mijloace speciale.

Sarcină permanentă

Răspunde [ocotenen]t col[onel] Ștefănescu I[oa].

5. Întrucât obiectivul a fost vizitat în luna martie 1979 de [cătrel] numitul Miron Paul din RFG, element în atenția Bir [oului] I se vor lua măsuri ca în situația când acesta va veni în această perioadă în Iași să fie create – în colaborare cu compart[imentul] I din Serv[iciul] I – momente operative cu folosirea mijloacelor speciale pentru a cunoaște natura relațiilor existente între aceștia.

Sarcină permanentă

6. În scopul influențării sale pozitive, precum și pentru exploatarea sa informativă acesta va fi menținut în contact de către [ocotenen]t col[onel] Volf Mihai și [ocotenen]t col[onel] Ștefănescu I[oa].

Sarcină permanentă

7. Vor fi menținute măsuri pe linia Serv[iciului]. „S” atât interne cât și externe.

Sarcină permanentă

Răspunde [ocotenen]t col[onel] Ștefănescu I[oa].

8. Pentru stabilirea legăturilor și a comportării obiectivului, acesta va fi pus în filaj pentru o perioadă de 5 zile.

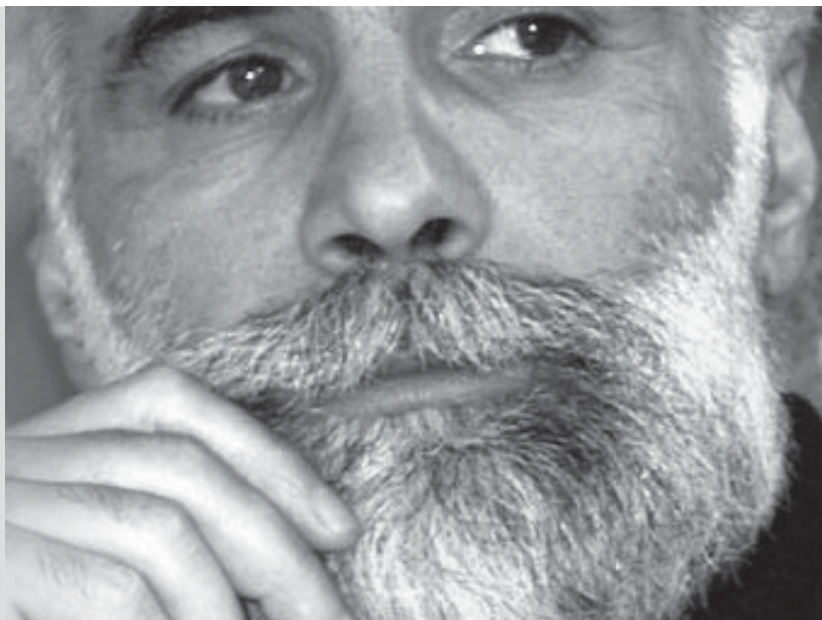
Termen 1 III 1980

Răspunde [ocotenen]t col[onel] Ștefănescu I[oa].

În funcție de rezultatele obținute în urma măsurilor ce le vom lua, vom face noi propuneri care să conducă la elucidarea activității elementului urmărit.

L[ocotenen]t col[onel] Ștefănescu I[oa].

Adnotare finală olografă: “ 30 01 1980/ De acord” (– semnat indescifrabil – n.m.I.D.)

Poemul ca o sabie japoneză

ANTONIA ALINA CAIA ÎN DIALOG CU MARIAN DRĂGHICI

Antonia Alina Caia: *În primul rând, cum v-ați apucat de scris poezie?*

Marian Drăghici: Am răspuns unei provocări, unui imbold nu știu de unde venit. Eram copil pe atunci, un copil căruia nu i se născuse încă mama. Mama mea, poezia...

A.A.C.: *Care este rolul poetului? Vă propuneți ca poezia dumneavoastră să reflecte realitatea cotidiană?*

M.D.: De realitatea cotidiană și reflectarea ei se ocupă cu precădere jurnaliștii. Nu este în firea poeziei să reflecte realitatea, ea o transfigurează. O reafirmă, o recrează. Altfel spus, ea însăși, poezia, se constituie ca realitate. O altă realitate, de altă natură, spirituală. Sic!

A.A.C.: *Majoritatea poeziilor dumneavoastră sunt de fapt arte poetice, care reunesc sacrul și profanul, obișnuitul și extraordinarul. Cum credeți că sunt percepute poeziile dumneavoastră din acest punct de vedere?*

M.D.: Criticii au comentat aceasta ca fiind o dominantă a scrișului meu. Restul, Dumnezeu cu mila!

A.A.C.: *Vă identificați cu poezia pe care o scrieți?*

M.D.: Nu pot altfel. Sunt melcul casei mele, Poezia. Scriu încet. Un poem la o sută de ani, continuu răsărit de soare prenatal... Cum până acum am scris/rescris sute de poeme, socoțiți și veți afla că sunt veșnic deja.

A.A.C.: *Spuneți că trăiți în interiorul poeziei ca într-un halou mistic. Vedeti poeziile dumneavoastră ca fiind mistice, ezoterice?*

M.D.: Nu mai există poezii, există poezia, cu sau fără majusculă. Starea poetică se reproduce scriptic sub formă de poeme. Nu văd poezia mea ca mistică, o percep ca autentică, una cu mine, și-atât. Nu îmi comentez defel propria poezie, ar fi ca și cum te-ai uita la mama ta goală și ai descri-o, sus și tare, golașilor de peste gard...

A.A.C.: *Cărui tip de public vă adresați?*

M.D.: Cititorului de poezie bună. I se spune, spre cinstea lui, inițiat. Prietenul meu Răzvan Voncu, critic literar de renume și oenolog cu carte, i-ar spune ca-n branșa aceea, a degustătorilor: *connaissanceur*!

A.A.C.: *Poeziile dumneavoastră se dedublează în mod constant, îmbinând sacrul cu profanul. Cum credeți că sunt privite de cititorii mai conservatori?*

M.D.: Măi, măi, fac ele asta, poemele mele, sunt cameleonice, adică? Ce nerușinate, nu m-am gândit. Conservatorii, dragii de ei, hălăduiesc în politică și, cei mai spălăței, la bucătărie. Știu sigur, fiind cu modestie nedisimulată unul dintre aceștia, amator de vin vechi, spre exemplu. Sau de mămăliguță cu brânză. Pentru literatură contează cititorul bun, cum spuneam, inițiat. Dacă poezia este ce trebuie, cititorul bun, inițiat, o va degusta mai devreme sau mai târziu. Dacă nu, se-ntoarce la mămăliguța lui cu brânză, ca mine acum.

A.A.C.: *Considerați că poeziile dumneavoastră vă reflectă relația pe care o aveți cu Dumnezeu?*

M.D.: Poezia, da, face asta tot timpul, cu tot poetul. Nimeni și nimic nu-i scapă. Fără glumă. Poemele te dau de gol, că ai sau nu respectiva relație, atâta cât (nu) e; cititorul inițiat nu pierde din vedere asta, altfel decade din calitatea lui de hârșit *connaissanceur* – îi lipsește la receptare etajul metafizic, organul transcendenței, vasăzică pozează-n fundul gol în fața poemului, fără obraz, rușine mai mare nici că se poate, clar ca bună ziua! Puțini recunosc asta. Puțini, dar buni...

A.A.C.: *Considerați că poeziile dumneavoastră pot semnifica ceva diferit pentru fiecare cititor în parte sau au un sens prestabilit pe care doriți să îl redați?*

M.D.: Sens prestabilit, ioc! Orice poem zdravăn la cap are tot atâtea înțelesuri câți cititori avizați are. Mai mult sau mai puțin. Numai să fie zdravăn la cap. Poemul. (Și cititorul).

A.A.C.: *Lumină, încet este un volum universal, filozofic aș putea spune, și totuși nu se pot desprinde din el „vociferări teoretice”. A fost influențat stilul dumneavoastră de un filozof anume?*

M.D.: Universal, filosofic, cuvinte totuși prea mari. Da, într-un anume fel, de Brâncuși. Și de Eminescu – vezi mai jos. Ești ceea ce citești. Am fost influențat de tot ce am citit/trăit până la un moment dat. Dar și de tot ce nu am citit. În aceeași măsură, dacă nu cumva și mai și. Ni se întâmplă mai la toți.

A.A.C.: *Cum credeți că a evoluat stilul dumneavoastră?*

M.D.: Cum se face o sabie japoneză, așa și poemul. E lesne de aflat (www.katana-eshop.ro). Imposibil de practicat. Și totuși, ce captivant! Merită să savurăm pe-ndelete, mai de aproape, această pagină infuzată de un lirism finalmente rafinat, ca să nu zic celest: *Un aspect important al obținerii lamelor pen-*

tru săbii este forjarea (prelucrarea metalelor prin deformare plastică). Oțelul ajunge de la topitorie la fierar conținând numeroase impurități. De asemenea este un oțel neomogen, cu un conținut de carbon diferit (un amestec de oțel dur și oțel moale). Pentru a-l aduce la formula optimă, maestrul fierar îl introduce în forja sa pentru a-l trata și a obține un conținut optim de carbon. Realizează acest lucru prin încălzirea oțelului la 1300° C și lovirea cu ciocanul, îndoirea și plierea repetată a oțelului, în felul acesta el omogenizându-se și eliminând impuritățile. Diferitele moduri de pliere și lovire cu ciocanul produc o textură diferită în forma finală a lamei. Aspectul final se observă abia după șlefuirea lamei. Prelucrarea la forjă începe cu o bucată de 2,20 kg – 2,70 kg de oțel. Aceasta de pliază de aproximativ șase ori, ceea ce conduce la o micșorare atât a suprafeței cât și a greutății bucății de oțel. Sunt necesare șase sau mai multe plieri pentru a obține un oțel omogen. De cele mai multe ori materialul rămas nu este suficient, astfel că este necesar ca fierarul să adauge mai multe blocuri de oțel fâltuit. Aceste noi blocuri de oțel oferă fierarului oportunitatea de a omogeniza întregul. De asemenea se creează straturi distincte în blocul de oțel final. Straturile cu mult carbon sunt capabile să creeze mai multă martensită ce poate să înfățișeze un aspect complex. În cele din urmă aspectul unei lame este influențat de temperatura de prelucrare, metoda de călire, dar și de alți factori controlați de maestrul fierar. Printre efectele prelucrării sunt și inazuma și kinsugi (dungi luminoase de martensită încastate în corpul de perlită al sabiei). Un alt efect este utsuri. Este o zonă vălurită și cețoasă, alburie, ce se află în vecinătatea muchiei laterale și care apare urmare a încălzirii oțelului pînă în vecinătatea imediată a punctului termic critic. Aceasta este o caracteristică a tradiției Bizen. Câteodată lamele japoneze sunt denumite „de Damasc”. Acest apelativ vine de la săbiile prelucrate în Evul Mediu de către meșterii fierari din Damasc și utilizate în luptele împotriva cruciaților. Aceste săbii erau extrem de rezistente și de bine ascuțite. Erau recunoscute mai ales prin desenul oțelului. În

prezent nu se știe cu precizie cum erau produse aceste săbii. Este drept că există oameni de știință care proclamă că au descoperit secretul. Ar vrea ei! Mai departe scrie-n carte...

A.A.C.: Spuneți că este imposibil de practicat această artă. Și totuși, cum ați ilustra, cu un poem, pasajul de mai sus?

M.D.: Păi, n-o să credeți, dar taman ca în povestea de mai sus se realizează un poem, poemul ca o sabie japoneză. Acesta, după rescrieri succesive la temperaturi febricitare, în regimul incandescenței „pînă în vecinătatea imediată a punctului termic critic”, a se-nțelege cu bătăi groaznice de ciocan în cap, apoi pe hârtie, *id est* taste, se va ipostazia astfel (sau, de ce nu, altfel):

*Extrem de rar, am trecut totuși marea.
Mare după mare, lumea densă umană
fără un strop de apă.*

*În lumina de zi
scepticul aprinse lampa, șoptii:
încet,
vino către mine
ca fumul peste coline,
violet.*

*La gradul zero al despodobirii acum
însă nicio prezență. Munca e
a celui ce se-ntoarce din moarte
cu inima albă
aici, departe –*

*unde tandra indiferență a lumii
leagănă fără cuvânt
oul porumbiței în aer,
anii mei în ospetie pe pământ.*

Simplu, nu? În caz că vă întrebați, „tandra indiferență a lumii” e din finalul *Străinului*, al lui Camus. Funcționează în poem ca

una din acele amintite mai sus *dungi luminoase de martensită încastate în corpul de perlită al sabiei*. Să revedem cu atenție pasajul următor care mi se pare esențial, pe cât de superb, ca „artă și precizie”: *Prelucrarea la forjă începe cu o bucată de 2,20 kg – 2,70 kg de oțel. Aceasta se pliază de aproximativ șase ori, ceea ce conduce la o micșorare atât a suprafeței cât și a greutateii bucății de oțel. Sunt necesare șase sau mai multe plieri pentru a obține un oțel omogen. De cele mai multe ori materialul rămas nu este suficient, astfel că este necesar ca fierarul să adauge mai multe blocuri de oțel fâlțuit. Aceste noi blocuri de oțel oferă fierarului oportunitatea de a omogeniza întregul. De asemenea se creează straturi distinctive în blocul de oțel final. Cât privește „martensita” aflăm din DEX: *Constituent al oțelului călit, caracterizat prin durtate foarte mare. Este formată din granule fine de ferită, care conține carbon în soluție metastabilă; are aspect acicular*. Gata, am încheiat cu citatele în italice. Cer scuze cititorului, splendoarea lor poetică de neînfrânt, m-a obligat să le pun în pagină.*

A.A.C.: Când știți că o poezie este completă, că este acel „poem dumnezeiesc” pe care îl căutați?

M.D.: Tocmai, că nu știu. Dar, să zicem, păstrându-ne în analogia de mai sus, în haloul ei: când poemul e tot atât de dezarmat ca o sabie japoneză în mâna unui samurai rănit mortal – și afară, gata, odată cu omul apune soarele, ziua e pe sfârșite. Toate astea sună îngrozitor de patetic, îmi dau seama. Ce să fac, am o psihologie îndelung abuzată, de lagăr experimental, reziduală...

A.A.C.: Dacă ați reveni acum asupra primei poezii pe care ați scris-o, credeți că ați modifica-o?

M.D.: Nu degeaba am dat amplul extras de mai sus. Scriul în poezie, cel puțin pentru mine, este o bătaie de cap, citește rescriere, continuă. Cum a spus Eminescu, săracu, referindu-se la volumul său, apărut așa cum a apărut: „Erau atâtea de îndreptat...”. De notat aici o insondabilă, înspăimântătoare taină. *Poesii*-le din magnificul volum editat de Maioreșcu, nouă, ochilor noștri, ne apar ca fiind perfecte, din generație în generație; însă lui, ochilor inimii lui, ai Poetului, îi apăreau ca perfectibile încă; poate chiar infinit perfectibile. Asta înseamnă, nu-i așa, să-ți consideri poezia mereu vie, capabilă de creștere, picuri apă la rădăcină și ea crește în ani, se desăvârșește. Picuri apă și șlefuiești, picuri și șlefuiești. Cuvânt cu cuvânt, ani și ani. Și uite cum laboratoarele a doi geniali artiști, la Eminescu și Brâncuși mă refer, dată fiind teribila energie sacră ce-i mână în luptă, consună, se întrepătrund, se fac, în dorul lor de absolut, una. *Les grands esprits*... Ar fi, altfel spus, să lucrezi ca pentru Dumnezeu, nu ca pentru oameni. Cum ziceau romanticii, și printr-un Ursachi al nostru unic, inimitabil: *nebulie și lumină*...

A.A.C.: Vorbim mereu despre evoluția poeziei și a literaturii în general. Ce părere aveți despre evoluția cititorilor din acest punct de vedere? Putem vorbi despre o evoluție a gusturilor literare?

M.D.: Mai degrabă involuție, dacă e să luăm în seamă moda zis minimalistă, relativizantă. Trecătoare sau nu – imposibil de prezis. La starea școlii de azi, a fi optimist este să n-ai obraz, adică niciun haz. Or, hazul în viață contează, te face critic. Unul bun.

A.A.C.: Comparând perioada aceasta cu cea a comunismului, considerați că poezia a evoluat ca sens sau a fost mai degrabă o mare explozie de forme fără fond?

M.D.: Explozie, da. O dată libertatea de exprimare câștigată, discursul poetic s-a relaxat pentru cei dornici de-a-și pune peste noapte numele pe vreo carte. Impostorii, veleitarii. E plin de ei. Poeții adevărați lucrează și-n somn, nu se smintesc, indiferent de timp și mode. Tocmai am citit o antologie din poezia Liliane Ursu, *Locul ferit*, apărută în condiții tipografice de vis. O antologie-album. Sunt mort după antologii, ele dau

seama, ca-n oglindă, de statura unui poet la un moment dat. De evoluția lui, ca om și autor. Doamna Ursu semnează pentru prima oară cu numele său întreg, Liliana Maria Ursu. Ei bine, ați citit vreo cronică la *Locul ferit* în revistele noastre? Mă îndoiesc. În schimb, în USA, bunăoară, poezia domniei sale tradusă în engleză este descoperită și comentată cu entuziasm incredibil, chiar la nivelul unor laureați Nobel proveniți din spațiul est-european, ca Czesław Miłosz sau Wisława Szymborska. Iar în țară, (aproape) complet mucus! Duduim de băgăreți delirici festivalieri, dăm pe-afară...

A.A.C.: Există o tendință de a glorifica tot ceea ce este vechi, consacrat. Considerați că dacă ați fi scris în altă epocă, ați fi fost înțeles/primit altfel?

M.D.: Altfel, sigur că da. Nu luăm în seamă tendința asta, credem în discernământul critic.

A.A.C.: În aceeași idee, credeți că dacă Eminescu ar fi scris aceleași poezii în zilele noastre, ar fi fost la fel de apreciat?

M.D.: După logica bunului simț, fatal deterministă, dacă trăia în altă epocă, Eminescu ar fi fost altul, nu ar fi scris aceleași poeme. Bunăoară, în zilele noastre, în loc de *Luceafărul* ar fi scris *Lunetistul*. Desigur, la fel de genial ca *Luceafărul*.

A.A.C.: Citiți literatură contemporană? Care este scriitorul dumneavoastră preferat?

M.D.: Citesc, n-am încotro. Augustin Doman. Are în *Sfârșitul epocii cartofilor* un microman teribil, copleșitor prin răsu-plânsu, capodoperă a prozei contemporane. Pe Herta Müller o simt aproape. Toată literatura concentrațională. Asta pentru că am trăit până la 36 de ani și nouă luni în pușcărie. Da, ați citit bine. Așa îmi apare, când privesc în urmă, România mea sub Ceaușescu. Dar, poate mai nostim e să vă spun, chiar neîntrebat, ce cărți aș fi vrut să scriu, dacă mi s-ar fi dat să le scriu: din literatura lumii, *Don Quijote*; din a noastră, *Jurnalul fericii*. Nostim, nu? Acum îmi dau seama, surprins, că Cervantes și Steinhardt au în comun, la trei secole jumate distanță, fiecare cu păhăruțul lui, experiența detenției...

A.A.C.: Aveți o poezie preferată dintre cele pe care le-ați scris?

M.D.: Am. Însă, dacă dumneavoastră mi-ați spune una, aceea ar fi și preferata mea. Dar îmi spuneți?

A.A.C.: Atunci când citiți o poezie a altcuiva vi se întâmplă să o vedeți într-o altă variantă, să vă doriți să o modificați?

M.D.: Ei, nu sunt așa de prezumțios. Nu poți rescrie cu îndreptățire decât poemele proprii, ale celorlalți sunt inviolabile, bune sau mai puțin bune, sau geniale, așa cum sunt.

A.A.C.: Se mai citește poezie în zilele noastre?

M.D.: Se citește. Întrebarea e dacă nu cumva se scrie mai mult decât se citește. Nu poezie. Texte delirice.

A.A.C.: Dacă ați putea să faceți o nouă alegere în ceea ce privește cariera, credeți că ați alege tot poezia?

M.D.: Carieră e un termen ca nuca-n perete. Odată ales, poetul nu are de ales. Nu e tocmai ca la casa de căsătorii. Își bea păhăruțul unic până la capăt. Altfel spus, alesul căii celei grele, oricât ar da dumnealui din colț în colț, așa moare! Din colț în colț. Sună iarăși prea patetic, dar l-ați auzit pe alesul lui Dumnezeu, polacul universal, liric la bază: „Nu vă fie frică!” La noi, poeții, se referea... Atenție, când vorbesc de păhăruț, nu la instrumentul acela cu conținut etilic, de dat peste cap, mă gândesc. Am spus într-un poem neterminat, Unul Singur a băut cu paharul, noi toți bem cu păhăruțul. Chiar și dumnea-voastră, care poate nu beți deloc. Sau beți cu halba...

A.A.C.: Aveți vreun regret legat de profesia dumneavoastră?

M.D.: Da, că nu am murit tânăr. Și că, pe cale de consecință, trebuie să dau interviuri. (Aiurea, mi-a făcut plăcere!)

A.A.C.: Care ar fi sfatul dumneavoastră pentru un scriitor la început de drum?

M.D.: Să nu-și piardă sufletul scriind; viața aceasta da, treacă-meargă; sufletul, ba!

Scriitorul - destin și opțiune -

Recuperarea memoriei, înainte de toate, dintr-o perioadă mai veche dar și mai nouă a existenței noastre, m-a determinat să întreprind acest demers. Scopul lui este, mai ales, unul de introspecție, de re/descoperire, a acelor zone mai mult sau mai puțin cunoscute din biobibliografia unor scriitori contemporani... Cum scriitorii, oamenii de cultură în general, s-au dovedit a fi în toate timpurile avangarda prospectivă, credem că, în condițiile de astăzi, o mai bună înțelegere a fenomenului literar nu poate fi decât benefică...

1. Pentru un scriitor, destinul și opțiunea sunt dimensiuni existențiale fundamentale. Ce rol au jucat (joacă) acestea în viața dumneavoastră ?
2. Istoria literaturii consemnează, uneori, arbitrar momentul debutului unui scriitor. Pentru dvs., când credeți că s-a produs (cu adevărat) acest eveniment? Vorbiți-ne câte ceva despre primele încercări literare.
3. Care a fost drumul până la prima carte ?

4. Ce personalitate (personalități), grupare literară, prieteni, eveniment biografic etc., v-au influențat viața ca om și scriitor ?

5. Raportul dintre conștiință, politică și gândirea liberă constituie o mare problemă a lumii contemporane. În aceste condiții, care este, după dvs., raportul dintre cetățean și scriitor, dintre scriitor și putere ?

6. Literatura – la frontiera mileniului III. Din această perspectivă cum apare, pentru dvs., literatura română contemporană ?

7. Credeți că există un timp anume pentru creație sau este vorba despre un anumit „program” al scriitorului? La ce lucrați în prezent?...Pe când o nouă carte?...

Facultativ:

7 + UNU. În contextul celor afirmate, pentru a avea un dialog mai direct cu cititorii noștri, selectați din opera dvs. un text care, în linii mari, generale, să vă reprezinte. Vă mulțumesc pentru înțelegere.

Anchetă realizată de Petruț PÂRVESCU

Ieromonah Siluan Antoci

„Hotărârea mea de a scrie o carte a început încă din perioada în care eram student la teologie, dar ea a luat amploare spre finalul acesteia când mă pregăteam pentru lucrarea

de licență. Însăși întocmirea lucrării mele de diplomă o pot considera o primă etapă din traseul ce conducea la apariția primei mele cărți „Monahii purtătoare de lumină în întunericul comunist”. Debutul meu ca și scriitor, dacă nu îmi asum un atribut prea îndrăzneț, a început atunci când, studiind documentația pentru întocmirea proiectului de diplomă, am simțit că aceste materiale, pe care eu le cercetasem,

merită aprofundate și valorificate. Visul ca acestea să fie cuprinse în paginile unei cărți îmi părea destul de îndepărtat și greu de realizat, dar cu ajutorul lui Dumnezeu acesta a devenit un vis împlinit.”

Scurtă biografie: M-am născut în satul Stănești, comuna Lunca din județul Botoșani. Am intrat în monahism în anul 1995, la Mănăstirea Pângărați, Neamț. Spre sfârșitul anului 2012, am venit la Mănăstirea Agaf-ton, din Botoșani, unde până în prezent îndeplinesc ascultarea de preot slujitor.

1. Cred că destinul și opțiunea sunt doi termeni care au o oarecare legătură. Învățătura de credință creștin-ortodoxă ne arată că nu există destin, cu toate că Dumnezeu are niște planuri cu noi. Noi alegem dacă luăm sau nu parte la ele, iată aici și opțiunea de a alege. Am putea spune că totul este stabilit de la început, Dumnezeu vrea ca toți să ne mântuim, totuși El nu ne obligă să înfăptuim acest lucru deoarece ne-a lăsat libertatea de a alege. Cu alte cuvinte nu cred în destin ca predestinare, ci în destin ca misiune. Noi am venit pe lume pentru a ne mântui dar și pentru a împlini o sarcină, mai mică sau mai mare, în cadrul planului mai general al lui Dumnezeu cu lumea. Dar această sarcină sau misiune nu este silită, predeterminată, ci doar favorizată de Dumnezeu în care o descoperim și ne hotărâm să o ducem la bun sfârșit. Exemplul cel mai elocvent în acest sens este Sf. Ap. Pavel, acel fariseu zelos ce avea ca misiune de la oameni să prindă și să ucidă pe creștini, dar avea și misiunea specială de la Dumnezeu să devină Apostolul neamurilor. Putea să refuze această misiune, dar el a ales să o îndeplinească și a fost ajutat pentru aceasta de Dumnezeu.
2. Hotărârea mea de a scrie o carte a început încă din perioada în care eram student la teologie, dar ea a luat amploare spre finalul acesteia când mă pregăteam pentru lucrarea de licență. Însăși întocmirea lucrării mele de diplomă o pot considera o primă etapă din traseul ce conducea la apariția primei mele cărți „Monahii purtătoare de lumină în întunericul comunist”. Debutul meu ca și scriitor, dacă nu îmi asum un atribut prea îndrăzneț, a început atunci când, studiind documentația pentru întocmirea proiectului de diplomă, am simțit că aceste materiale, pe care eu le cercetasem, merită aprofundate și valorificate. Visul ca acestea să fie cuprinse în paginile unei cărți îmi părea destul de îndepărtat și greu de realizat, dar cu ajutorul lui Dumnezeu acesta a devenit un vis împlinit.
3. Pentru mine a fost un drum sinuos, cu multe obstacole și o lungă perioadă de așteptare până la apariția primei cărți „Monahii purtătoare de lumină în întunericul comunist”. Fiind duhovnic și preot slujitor la mănăstirea Pângărați, a trebuit să îmi gestionez foarte bine timpul, foarte scurt de altfel, între îndeplinirea ascultării și scrierea cărții. Perioada cea mai dificilă a fost cea de cercetare, când a trebuit să colectez documentația necesară, o perioadă foarte solicitantă deoarece a trebuit să studiez documentele aflate la Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, Arhiva Episcopiei Râmnicu-Vâlcea, Arhivele Statului București și Ministerul Muncii. Toată această muncă de cercetare a necesitat un efort și o răbdare considerabilă, mai ales că timpul nu îmi permitea să fiu plecat o perioadă prea îndelungată din mănăstire, aici unde trebuia să îmi îndeplinesc ascultările și să fiu în mijlocul credincioșilor. A urmat apoi o perioadă când am intervievat și am obținut mărturiile audio, o perioadă nu foarte ușoară dar extrem de captivantă, de la maicile care au trecut prin urgia prigoanei comuniste și care au supraviețuit. Indiferent de obstacolele întâlnite nu am deznădăduit, fiind convins că indiferent de sacrificii, destinul acestei cărți este acela de a vedea lumina tiparului. Toată această muncă a fost izvorâtă din evlavie și recunoștința pentru nevoițele celor care au udat și sfințit cu lacrimile, sudoarea și sângele lor pământul României. A urmat apoi o altă problemă, cea financiară, problemă care a încetinit parcă și mai mult apariția cărții, prin diferite eforturi, bunăvoința unor credincioși, cu mila Domnului și rugăciunile acestor noi mucenici am trecut și de această treaptă și în cele din urmă lucrarea a ieșit la lumină și nădăduiesc că va fi de folos celor care vor avea răbdarea să străbată paginile acestei cărți.
4. Fiind viețuitor într-o mănăstire din ținutul Neamțului, fără îndoială am avut și voi avea ca model de urmat pe vrednicul de pomenire părinte arhimandrit Ioanichie Bălan, duhovnic al mănăstirii Sihăstria. Alături de acest vrednic părinte am crescut și eu duhovnicește, am primit sfaturi și sprijin care m-au format și ajutat pe parcursul vieții mele de monah. Pe lângă înalta lui viețuire duhovnicească, nu puteam să nu remarc și râvna acestui părinte al bisericii noastre în ceea ce privește dragostea lui pentru publicarea de cărți ziditoare și folositoare pentru tot sufletul creștin. De la părin-tele Ioanichie Bălan, ne-au rămas numeroase lucrări, scrise pe vremea când publicarea unei cărți era o adevărată jertfă. Din lucrările lui, fiecare din noi ne putem îmbogăți sufletește cu învățături folositoare izvorâte din rodul nevoițelor sale, din vastele lui cunoștințe scripturistice și patristice care ne uimesc și astăzi, din blândețea și dragostea sa de oameni, râvna pentru Dumnezeu și cuvântul său hotărât, înțeles și precis. Tot ceea ce a făcut și a scris sfinția sa a izvorât din conștiința înaltă că slujirea aceasta este o chemare și o datorie sfântă față de Dumnezeu și neam, pentru care își ia acum răsplata veșnică în Împărăția iubirii lui Dumnezeu nesfârșite.
5. Sunt de părere ca scriitorului să i se acorde libertatea absolută de a-și exprima ideile, fără să fie constrâns de un subiect anume, prin însăși ființa sa un om care scrie este un om cu gândire liberă. Dacă puterea politică îi limitează acest aspect, atunci cu siguranță scriitorul este nevoit să piardă din libertatea exprimării gândirii sale, fiind nevoit să slujească unui anumit scop de interese. Între un scriitor și puterea politică trebuie să existe în primul rând respect și nu asuprire din partea celei din urmă. Raportul dintre cetățeanul cititor și scriitor este unul foarte strâns, unic, deoarece există anumite situații, momente, sentimente, care odată trăite duc la dorința cititorului de a afla cât mai multe despre scriitor și operele sale dar și la dorința de-a ajunge din nou în lumea pe care scriitorul are puterea de a o descrie. Această relație se realizează prin intermediul cărții, a operei. Receptând mesajul cărții, al scriitorului, se realizează și relația dintre cititor și scriitor. De asemenea, odată cufundat în lectură, cititorul se îndepărtează de cotidian și devine imun la problemele lumii. Această legătură strânsă și plină de afecțiune dintre cititor și obiectul său de o valoare sublimă, cartea, are în ea ceva mai sacru și mai pur decât oricare dintre alte preocupări ce ni le poate oferi lumea în care trăim.
6. Cred că perioada de apogeu în ceea ce privește literatura română contemporană se află într-o perioadă de declin, acum când cartea este înlocuită cu un succes devastator de tablete, telefoane mobile, televizor, calculator și internet. Un studiu

britanic ne dezvăluie faptul că tinerii petrec mai mult timp în fața calculatorului, pe Facebook, decât pe băncile unei școli. Cu toate acestea încă se mai citește, poate mai puțin decât ca pe vremea părinților noștri, în situația în care tehnica de astăzi îți oferă condiții mai ușoare și mult mai rapide de informare. Se mai cumpără încă și cărți. În locuința familiilor tinere, poți admira pe un perete rafturi pline cu cărți, ele fiind o asigurare în formarea intelectuală a copiilor. Și școala, dascălii depun eforturi prin diferite metode didactice pentru a-l apropia pe elev de carte, pentru a-l convinge de valoarea cărții. Cu regret, însă, trebuie să recunoaștem că se citește foarte puțin, astăzi au mare succes revistele și publicațiile în care sunt promovate nonvalorile, aroganța, scandalurile și agresiunile fizice sau verbale decât o carte bună, care merită citită.

7. Pentru a scrie, eu personal trebuie să fiu pregătit, nu pot scrie oriunde sau oricând, apoi înainte de a începe lucrul trebuie să fiu limpede, odihnit, de preferat să nu mai am și altceva de făcut. Asemenea momente de răgaz nu sunt foarte ușor de obținut, dat fiind faptul că sunt monah și preot, dar Dumnezeu, atunci când mi-am pus în gând dorința de a scrie ceva, întotdeauna mi-a dăruit timpul și dispoziția necesară de a scrie. În prezent aștept să iasă de sub lumina tiparului volumul 1: „Flori duhovnicești în pustiu comunist. Mărturisitori botoșăneni”, o carte închinată în mod special monahilor și monahilor ce au viețuit în unele mănăstiri din ținutul Botoșanilor și care au mărturisit dreapta credință cu prețul jertfirii de sine în timpul regimului comunist ateu. În prezent mă mai pregătesc și pentru lansarea unui proiect pentru o nouă carte, nădăjduiesc că Dumnezeu mă va ajuta să o duc la bun sfârșit până la începutul anului următor.

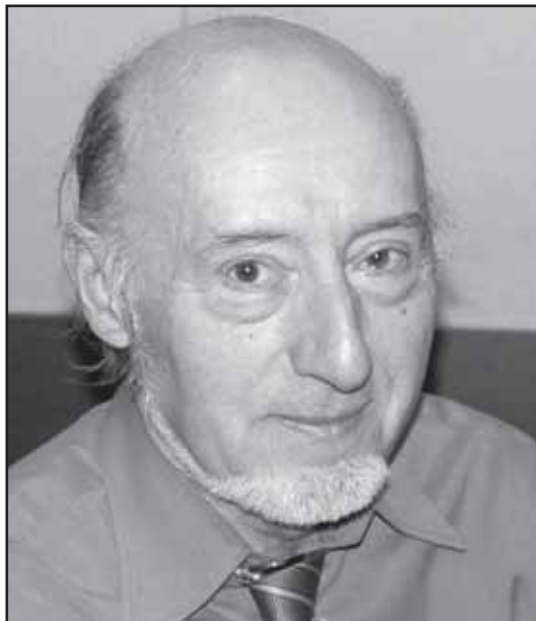
7+UNU. „Datoria de cetățean impune ca, indiferent de slujirea fiecăruia, să contribuim la arătarea bolii societății și la vindecarea ei. Aceasta ciomă, numita comunism, nu și-a găsit leac. Leacul trebuie să îl găsim cu toții, atât monahi, cât și laici.”

Nota red. IEROMONAH SILUAN ANTOCI – „MONAHII ORTODOXE PURTĂTOARE DE LUMINĂ ÎN ÎNTUNERICUL COMUNIST”, I, Comentariu, Ionel Bejenaru

Volumul de față (*n. red.*, „MONAHII ORTODOXE PURTĂTOARE DE LUMINĂ ÎN ÎNTUNERICUL COMUNIST”, I) (Editura DOXOLOGIA, Iași, 2010) semnat de **Ieromonahul Siluan Antoci** (n. Stănești-Zlătunoaia, com. Lunca – jud. Botoșani) are punct de pornire lucrarea sa de licență „Monahismul feminin mărturisitor”. Motivația unei asemenea teme de cercetare este dată, cum menționează autorul și de „numărul mare de victime ale comunismului, printre care și numeroși preoți, monahi și monahii care au suferit în diferite moduri din partea regimului comunist, fie închiși în temnițe, scoși din mănăstiri forțat sau uciși în diferite moduri, vina pentru care au suferit fiind una singură: mărturisirea adevărului în fața minciunii”. Familiarizat cu viața monahală, și prin resorturi de familie, ieromonahul Siluan Antoci realizează, o trecere în revistă a monahiilor ortodoxe purtătoare de lumină, în portrete vibrante, având la bază o diversitate de documente, în măsură să edifice, să redea marele calvar de suferință și jertfă, instaurat de întunericul comunist. Rând pe rând, autorul lucrării ni le redă pe monahiile Mihaela Maria Iordache de la M-reă Tudor Vladimirescu-Galați, Tatiana Răduleț de la M-reă Tismana, Nicodima Vasilache de la aceeași M-re, monahiile surori Olga și Teodosia Gologan de la M-reă Bistrița-Vâlcea, Patricia Codău de la M-reă Sf. Simeon-Gai-Arad, tratate ca dușmance ale poporului și statului nou, de democrație populară, cu numeroase „tinichele” puse în cărcă de către organele de anchetă ale Securității, între care, cum altfel, trecutul legionar, ca apartenență sau simpatie, căci „Noi legionarii lui Codreanu,/ Din muncă ne-am făcut un crez/ Și-n toate părțile porniră/ Echipele de cămeși verzi”. De altfel, legionarismul, chit că își trăise veacul, devenise, în mâna autorităților comuniste și a uneltelor lor, un lesnicios cap de acuzare, un soi de as din mânecă, bun și pentru acoperirea puzderiei de abuzuri. Acuza de legionarism lăsa câmp liber tuturor acuzelor, minciuna tronând ca la ea acasă, dovedindu-se triumfătoare deplin. Redăm într-o ilustrare, din nota informativă, semnată „Tatiana”, privind sărbătorirea unui deceniu de activitate a Seminarului monahal al Mănăstirii Agapia, datată 19 octombrie 1958 – „Când am ajuns, stareța Veronica Constantinescu care este directoarea Seminarului, de loc

din Trușești, m-a chemat la stăreție și m-a întrebat de anumite familii din Trușești... Apoi ce se construiește pe locurile lor, cât și pe locul de la părinții ei (...). Eu am întrebat-o dacă a fost și ea arestată, răspunzându-mi că a fost, apoi s-a sculat în picioare și a făcut cruce zicând să nu mai ajungă nimeni acolo./ Părinții maicii Constantinescu Veronica sunt decedați. Aceasta este caracterizată ca o fire încrezută, bine văzută de patriarh, toată lumea vorbește că aceasta trăiește în concubinaj cu patriarhul, este în vârstă de cca 48 ani, maicile de la Agapia vorbesc că ea în trecut a făcut politică legionară, în special acele originare din Văratec. Sus-numita a fost arestată în cursul anului 1957, însă nu se cunoaște motivul, iar la intervenția patriarhului, a fost pusă în libertate. De asemenea, are frați care în trecut au fost în armata burgheză cu diferite grade”. Altfel, dacă facem trimitere la atât de vehiculata limbă de lemn, uzitată cu brio în anii comunismului românesc, stareța de la Agapia, Veronica Constantinescu, rămâne doar cu preocupările sale artistice, de restaurator de pictură bisericească, inspirată de marele Nicolae Grigorescu, artizanul picturii mănăstirii. Ieromonahul Siluan Antoci include fericit în paginile cărții momentul Decretului 410/1959, cu efectele sale distructive, exemplificând cu drama a patru din viețuitoarele sfintelor mănăstiri – Sarmiza Dumitriu, Maria Andrei, Versavia Dogoroș și Catinca Marcu. Autorul consemnează: „în satul Coștiugenii, com. Albești, județul Botoșani, în care locuia maica Maria Andrei, sectele, încercând de multe ori să-și facă prozeliti, nu au reușit pentru că s-au lovit de tăria credinței acestei maici care mergea din casă în casă sfătuind pe oameni să nu-și lase credința în care s-au născut. Aceste maici erau primele la biserică și plecau ultimele, ele făceau prescuri pentru Sf. Liturghie, curățenia bisericii ele o întrețineau, fiind mereu tăcute, cu rugăciunea pe buze, dar cu inima zdrobită după viața monahală, pe care au fost silit să o părăsească. De multe ori batjocorite pentru haina neagră și lungă pe care o purtau, deși erau în lume, ele răbdau totul din partea lumii și a diavolului”. Cartea Ieromonahului Siluan Antoci este o carte-document, zguduitoare, care se adaugă fericit altora de gen, este o carte despre nefericirea ortodoxismului nostru în întunericul comunist, cu urmări adânci și nefaste, cu drame și jertfe, cu călăi și victime, este o carte veridică, o lecție totodată de Istorie Recentă a României, un prinos de recunoștință adus MONAHILOR ORTODOXE PURTĂTOARE DE LUMINĂ ÎN ÎNTUNERICUL COMUNIST. (Sursă: *Rev. Luceafărul*, 12.04.2012)

Agafon, Botoșani, 2014

Bucuria celui care este încă de față

După ce, în zeci de volume, am parcurs multe din straturile constitutive ale lirismului modern (suprarealism, onirism, experimentalism, minimalism, haiku, etc.) iată că acum, cu totul neașteptat și pentru mine – cine dintre critici sau cititori s-ar fi gândit la așa ceva? – inspirația mi-a făcut o mare, nesperată bucurie: mi-a oferit, dacă nu mă înșel, nici mai mult nici mai puțin, decât un mit al familiei tradiționale românești. Desigur, creez acest mit – vă veți da repede seama – în stil propriu, metonimic și litotic, reinventând cumva misterul și magia prozatorilor italieni, de la Lampedusa și Bontempelli până la Buzzati. Alchimia prin care un nume se trage din fibra unui material anume, țesut de femeile familiei de-a lungul secolelor, la războiul de țesut pe care îl lasă întotdeauna moștenire fetei celei mari, mi se pare că asigură nivelul ontologic al poemului, iar larga respirație prozaică a versurilor punctează de-o potrivă ideea cât și imprezizibilul miracol al simțurilor.

C. Ab. / 8 iulie 2016

Constantin ABĂLUȚĂ

POEM PENTRU CEI CE NU-S DE FAȚĂ

Poemele sunt scrise pentru nimeni
ori cel mult pentru cei ce nu-s de față
lunecușul versurilor e întotdeauna anonim
scăfârlia zăpezii scapără primele litere
într-un vârtej care nu pornește de nicăieri
și nu sfârșește niciodată
e umbra unei case părintești cea care plânge
în fiecare silabă
e martorul de zi și martorul
de noapte cel ce ascultă
vântul ce ia pe sus orice înțeles
nu filmați vă rog e interzisă și
mișcarea și nemișcarea
acum prăjiturile mamei se usucă
pe raftul din cămară
căci copilul s-a maturizat
brusc și a trecut la țigări
pomeniți fie cei ce duc scrisori și mesaje

fără să știe vreodată pe cine
bucură sau întristează
doar colb sub degete din belșug
fie să simți pământul
în rate fără rentă ori dobândă
praf egal în viață și în moarte
vibrând în goarna
gornistului viu și gornistului împușcat

VÂLCEAUA

Nu am decât acest nume luminos
care dă într-o vâlcea de puțini știută
la nașterea mea o pânză străvezie a fost
sfâșiata-n trei bucăți destinate viitorilor mei fii
pe care i-am avortat pe rând cu superba
inconștiență a bărbatului tânăr

copil unic la părinți am fost
toată viața un singuratic
îmi amintesc la țară în refugiu cum jinduiam
la copiii vecinilor
care-și sorbeau zeama lungă dintr-un castron
pus în mijlocul mesei
cu căușe din ceapă în chip de linguri și cum

odată înfuriindu-mă am zvârlit
lingura mea peste umăr
și n-am mai găsit-o niciodată
în schimb iată-mă azi
în vârtejul acestei furtuni
care-și face de cap prin vâlceaua fără nume
unde cred a recunoaște într-o
movilă de pământ
bordeiul sărăcanilor cu linguri
de ceapă din copilărie

UMBRE PE GEAM

Aceleași umbre pe geam dimineața
cheful de-a întâlni pe cineva
care să te ducă prin locuri de
altădată ori de niciodată
slalomul norilor urmărit până
pe banchizele din Alaska
dă-mi o palmă să mă trezesc la Bangkok
să-mi cântăresc inima în fiul
pe care nu l-am avut
îmi amintesc iarba foșnind
împrejurul bisericeței din satul
în care bunicul era preot
anii mei care au luat-o razna pe câmp
ca niște iepuri speriați
în zori de zi mama cârpea
cămășile mele și-ale tatei
când ieșea soarele lăsa acul și ața de-o parte

și ascundea lucrul neterminat
până-n zorii următorii
lumina soarelui nu se cădea să privească
decât cămăși noi-nouțe
și mâinile fericite ale unei femei încredințate
că materialul bun al neamului nostru*
țesut în casă de bunica
nu ne va lăsa până la moarte

* *Aba* este o țesătură țărănească mai groasă.
Abăluță este o *aba* ceva mai subțire.

PIRAMIDA DE MERE

În capătul dinspre șosea al livezii
de pruni a bunicului,
ieșit din rând, se prășise de la sine un măr.
Bunicul îi spunea Paznicul
căci toată vara veghea prunii și
se cocea hăt către toamnă
după ce prunele deveniseră demult țuică.
Din merele viermănoase
bunicul făcea tescovină
iar pe cele sănătoase le clădea
într-o piramidă în beci.

Când mă trimetea bunica să-i
aduc câte ceva de pe rafturi
mirosul de mere mă ispitea și mi-era ciudă
că nu puteam să fur nici un măr,
nici măcar pe cel din vârf,
piramida fiind mult mai înaltă ca mine.

La Sfânta Maria, de ziua bunicii,
piramida se transforma
în plăcintă de mere. Abia de
gustam. În mintea mea
tot răposata piramidă își răspândea efluviile.

La bombardamentele din 44
o bombă a distrus jumătate din livada de pruni
și-a zgâlțâit din temelii casa. În beci
piramida s-a dărâmat și merele
s-au răspândit peste tot.
Am prins de veste și-am dosit o droaie
într-o ascunzătoare de-a mea. A fost zadarnic,
fiindcă bunicul a înălțat zidurile
dărâmate ale casei,
dar piramida de mere n-a
mai clădit-o niciodată.

La puțin timp, bunicul a murit.
Era preot, purta anterior, și rușii
beți dintr-un camion

s-au distrat grozav călcându-l.

În fiecare an, de ziua morții lui,
cumpăr câteva kilograme de mere
și clădesc în beciul casei mele
o piramidă.

SPAȚII ÎNDEPĂRTATE

Bărbații neamului meu au
fost preoți și învățători
iar femeile țesătoare moștenindu-și
războiul din străbuni
copil fiind îmi plăcea să mă joc
prin odăile casei bunicului
apropiindu-mă și depărtându-mă de
țăcănitul ramelor de lemn
ori de fornăitul pe nas
al cântărilor bisericești
căutând locul în care cele două
sunete se contopeau
și găsindu-l pe ultima treaptă
a scării care se oprea
în tavanul de lemn acolo
ghemuit ascultam
zvonul emis parcă de ființe de pe altă planetă
aterizând în foișorul neconstruit
spre care ducea scara imaginată de bunicul

În casa bunicului n-au venit
extratereștrii ci comuniștii
care au naționalizat-o
prin odăile cu zvon de cântări
bisericești și țăcănit
de război de țesut
se întindea tăcerea grea a sacilor cu insecticide
care putrezeau în voie
căci depozitul era complet părăsit și doar
șobolanii îl vizitau

Mai departe memoria mea face grevă
există o răspântie anume unde
ne despărțim de cele trăite
așa cum te-ai despărți de-un maidanez
ce te-a-nsoțit o vreme
acolo unde începe ploaia mărunță care
mie îmi place dar lui nu
iar sunetul mobilului meu îl pune pe fugă

Pricep cu greu că sunt încă
destule spații îndepărtate
unde uiți literele alfabetului
într-unul din ele aș vrea să fiu
să stau pe un scaun
și să las zilele să treacă fără mine

AȘTEPTARE

Cineva pe care îl aștept nu vine și seara
se sfârșește aducând răcoare tristă prin odăi
războiul de țesut al bunicii
țăcăne undeva în amintire
îngânându-se cu pendula intermitentă
din chilia bunicului
care se oprea și pornea de capul ei
prefigurând timpul întrerupt
al zborurilor cosmice

Ce liniște mă reîntinerește după ploaia
glumeață a zilei de caniculă nu am motive
să adaug umbre arbustului elastic
din fața blocului
care își șterge ramurile de geamul
balconului meu
Abia de cunosc câțiva colocatari
bastonarzi ca și mine
pândind cele câteva bănci de pe șosea
cu unii am schimbat câteva cuvinte cu alții nu
bătrânii sunt afabili și-nsingurați totodată
ai nimănui și-ai tuturor ca liota de pisici
pe străduțele din Rodos

Solemn exercițiu omenesc

să trăiești fără să-ți dai seama
ca un peștișor într-un bol ingenios potrivit
printre cărțile din bibliotecă
Sindrofie regală particulară
pe care doar câțiva inițiați o împărtășesc
iar cel pe care îl aștept nu vine și seara mea
se sfârșește
și-atâta răcoare tristă invadează odăile casei

ȘOTRONUL

pentru Sorin Mărculescu

Duminicile atunci când bunicul oficia liturghia
iar bunica sta în strană și se ruga
casa lor rămânea goală

Profitam ca să joc pe furiș prin
nenumăratele odăi
un șotron aiurit
căsuța numărul 1 era odaia
din copilărie a tatei
căsuțele 2 și 3 erau odăile
unchilor Marin și Florea
4 și 5 erau odăile mătușilor Ioana și Maria
6 era soba mare cu război de țesut a bunicii
7 era chilia cu cărți bisericești a bunicului

Parcursul se sfârșea întotdeauna
în hol pe scara
care ar fi trebuit să dea în foișor
sub cerul larg cu numărul 8
dar din păcate se înfunda în tavan

stam ghemuit pe ultima treaptă
piatra pe care-o ținusem tot timpul în pumn
o depuneam în colțul
cel mai întunecat
în vreme ce număram de la 1 la 8
apoi o recuperam și odată ieșit în curte
o azvârleam cât mai sus
bucurându-mă că va câștiga cerul

duminica următoare o nouă
piatră luată din grădină
și iarăși spaima că mă surprind bunicii
și piatra nu va mai apuca să
vadă niciodată cerul

TOT CE E DEPĂRTAT

Cât de proaspăt vine spre
mine tot ce e depărtat
unchii bunicul obiceiurile lor
boabe care rodesc abia azi
țigara rulată din foiță și piramida
de mere și caii de curse
cerești sinonime cu unchiul Florea
bunicul și unchiul Marin
iar cămășile țesute din abăluță
prelungesc pe umerii și
mâinile mele degetele bunicii

poate că vechile vremuri nu s-au terminat
ele adastă și azi prin preajma caselor noastre
în nopți de vară mai ales când
ușile stau deschise
să primească răcoarea de dincolo de stele

poate că e deajuns să ies în grădină
în buzunar cu moștenitul stilou din aur fals
ori cu portmoneul burdușit cu pierzătoare
bilete de loto
însemne ale blândeii credulității paterne
opuse vigilenței dârze a mamei ce-a luptat
până la epuizare cu bolile celor doi
bărbați ai familiei

nu mai era loc nici pentru o vrabie pe jghebul
casei unde am împlinit 18 ani
casă din care bunicul lipsea unchiul Marin era
la Canal iar pe tata îl curta o boală tiroidiană

necunoscutul din noi și din afară
 rodește peisaje dezlănțuite și-i frig pe toate
 străzile orașelor din lume la aceeași oră
 și-o aceeași jignire cerească înfrățește
 deriva continentelor
 unchii mei și tata bunicul și bunica și mama
 toți ai mei deplasați pe meridiane cosmice
 își rulează foite de țigară clădesc
 piramide de mere
 și-ndeamnă cu strigăte caii care
 se-ntrec pe-un hipodrom
 în exaltate hipnotice curse
 ce nu se vor termina niciodată

PORTRET LA RĂSPÂNTIE

Unchiul Florea vine adesea pe la tata
 tace stă pe un scaun și trage mahorcă
 mustăți degete gălbejite
 vorbește rar și juri că prin preajmă cineva
 descojește coceni
 pare și să se scuze de deranj și să nu-i pese
 din cele patru fete ale lui una a murit
 câteva rude spun că s-a sinucis din dragoste
 altele au altă versiune subiectul e tabu
 mama n-a reușit niciodată să-l
 facă să ia masa cu noi

bea doar vin roșu (din cel pe care ni l-a adus)
 și pufăie de zor

L-am desenat de multe ori pe unchiul Florea
 când mi se adresează cocenii din vocea lui
 sunt mai mici și mai somnoroși
 se uită la desenele mele și dă din cap
 pare a se recunoaște ori poate că-i place
 că nu-i pun întrebări
 tăceri vin roșu mahorcă
 creionul meu alergând
 pe hârtie
 tata mă ia de-o parte și-mi spune să-i fac
 cadou portretul
 unchiul Florea nu vrea tata insistă
 azi nu mai știu dacă acel
 portret a ajuns sau nu
 la destinatar
 la ce răspântie pier gesturile oamenilor
 ce rază de soare mai izbește în tăcuta
 cutie craniană

GREIERELE

O eclipsă de soare e dispariția
 fiecărei ființe dragi
 după moartea mamei în plină zi
 eu și tata orbecăiam prin odăi
 nu mai apreciam distanțele țelurile omenești
 în oglinda abia descoperită după doliu
 ce busculadă de forme fără chip
 doar în câțiva copaci din preajmă mai pâlpâia
 bucuria copilului de-odinioară

tata o visa pe mama în fiecare noapte
 eram trist că eu n-o visam
 dar am plâns într-o noapte în hohote
 a doua zi i-am spus tatei
 am visat un greiere care cânta întruna

eclipsă totală dispariția tatălui meu
 n-am mai plâns n-am mai visat greieri
 părelnici copacii din preajmă
 aveau frunze de-un verde lunatic

au trecut decenii și azi
 știu că oricât de nemernic ai fi
 eclipsele omenești îți dau șansa
 de-a visa greierele care cântă întruna

28 iunie – 7 iulie 2016
 Desenele autorului

Liviu ANTONESCU

7 poeme memoriale

In memoriam Tiberiu

Eram doi bărbați chipeși, în floarea vârstei,
rătăciți prin cețurile Nordului și prin hățișurile
ființelor noastre zguduite de lucruri și închipuiri
peste puterea noastră de înțelegere – și rîuri de
guinness
curgeau în pubul din cartierul blestemat al orașului
și apoi, mai la Nord încă, valuri de zăpezi în zbor
ne izbeau de valuri de zăpezi așezate...

Și ca două lebede ele au pogorît asupra noastră...
mi-am găsit o liniște fugară, dar tu ți-ai cîștigat-o
temeinic și pe de-a-ntregul...
Și atunci de ce eu sînt aici, iar tu ai părăsit
cea mai bună dintre lumile posibile
pentru o altă încă și mai bună?

Vom dezbate cîndva această chestiune irezolvabilă,
chiar dacă va trebui să ne ridicăm vocile
peste Purgatoriul ce desparte Paradisul tău
de Infernul din mine. Un Infern înghețat
precum zăpezile acelea fixe și zbuciumate.
De altădată, de atunci. De-a pururea pururi.
16 Februarie 2016, în Iași

Povestea grupului Sigma

Mai întâi a plecat Luca să vegheze
în lanurile de păpușoi ale cerului –
acum s-a dus și Spinoza, Dorin Spinoza,
expertul nostru în cereale distilate...

Acolo, în raiul în care ne așteaptă,
ne vor primi în ziua potrivită
cu porumb copt la jeraticul soarelui
și vodcă păstrată în gheața intergalactică.

Ne vom așeza în apropierea mesei
maștrilor noștri – Vergilius, Dante,
Dostoievski, Borges și Miller – și vom
vorovi molcom povestea Literaturii...

Madi, Nino și Traian zburdă pe Cîmpiile Elizee

„Părea că printre nouri s-a fost deschis o poartă...”
și cu ochii larg închiși i-am zărit zburdînd colorat
pe blînde și întinsele cîmpii – Madi în pantaloni negri,
băieții în jeanși de culoarea cerului de dimineață,
toți trei în cămăși multicolore și cu pletele
în bandane înguste de curcubeu...

Aveau darul făptuirii prin cuvinte și Dumnezeu,
stăpînul Cuvîntului, zîmbind larg, i-a amenințat
cu arătătorul și i-a somat să-i lase Creația în pace,
căci altcum îi alungă de unde au venit, după vechea
pildă a lui Adam și a Evei sale.

Ei nu s-au potolit și lucrau mereu, și mereu, și mereu
la ameliorarea Creației. Dumnezeu i-a altoit numai
cu o jumătate de pedeapsă, că îi erau dragi iezii ăștia,
așa cum fiul rătăcitor este mai iubit decît cel statornic.

Și în fiecare noapte, Madi, Nino și Traian
se strecoară pe poarta dintre nouri și ne umplu visele
cu imagini fermecate, cu sunete nemaiauzite
și cu acel albastru nesfârșit pe care doar Maria Juana
ți-l mai dăruie câteodată – sau însuși Domnul!

Și atunci, el nu a mai fost

În memoria lui Nicky

Eram departe de izvoare – nu știam, dar eram departe.
El, ghem viu ca o piersică, nu a auzit vocile noastre.
Nu s-a oprit, nu se va opri niciodată. Fulgera printre
crengile mari de arin. O săgeată, o nălucă roșie
și asasină. De departe, în dimineața aburoasă, un strigăt
oprit, un scîncet retezat înainte de a începe. Cu tăcerea
noastră, l-am vegheat. Am plecat la fel de tăcuți.
Eram departe de izvoare – nu știam, dar eram departe.
Și n-am mai ajuns. Și nu vom ajunge. O melancolie
sfîșietoare se strecura printre malurile reci și abrupte.
Diminețile, ah diminețile, fumegînd peste dealurile
veșnic verzi, verzi în memoria noastră. Acum, acum.
Și de-a pururi. Amen.

În amintirea...

Pentru Rolf Bossert

...nicăieri nu ai găsit pămîntul făgăduinței,
nicăieri liniștea, decît într-o prăbușire adîncă,
într-un zbor fără aripi.
O pată de sînge pe asfalt cît o sahară lichidă,
o tăcere aiuritoare.
Pretutindenea la fel. Nicăieri un loc al
cîntecului,
niciodată un cîntecel al speranței.
Pretutindenea se-ntinde numărul fiarei – ne mușcă
din inimi, ne linge sub țeastă.
Rămas bun prietene, ca-ntr-un roman polițist,
rămas bun pentru vecie. În memorie – un orașel
cu străduțe concentrice, o barbă în flăcări,
casele vechi, un turn fără ceas. O zi, o zi

ce-o credeam nesfârșită, în care-am visat
că ne salva poezia. Odihnește în pace.
Sub astre, nici un vis, nici o speranță.
Nimic, niciodată.

Luca

Are dreptate poetul, Luca nu era din lumea aceasta,
chiar dacă, uneori, i-a plăcut aici, printre noi –
toți învățăm înotul de la un frate mai mare, un prieten,
numai el m-a găsit pe mine, prietenul mai mic și,
drept pedeapsă, a învățat mișcările perfecte
după Larousse, că așa era el, omul bibliografiei!

Nu cred că m-am supărat atunci – mai întâi,
am fost amuzat, apoi am râs în hohote, a râs și el
și cred că, după atâta amar de vreme, încă mai râdem,
eu aici, la computer, el în lanul verde de păpușoi...

Toți ne strecuram pe lângă sau pe sub plasa
de sîrmă ghimpată, ca să nu pactizăm cu necuratul,
numai el nu pactiza fără să se strecoare...
Era în fața lor și îl zăreau după ce trecuse!
Nu, nu era de pe aici, era din altă parte...

De la naștere, adunăm cu toți – amintiri, și bunuri,
și faimă precară, și cunoaștere aspru contabilizată,
de parcă am lua ceva după noi, de parcă asta contează...
Numai el dăruia și ceea ce abia urma să aibă!
Navetista muzică franțuzească, după meteorologia
relațiilor dintre noi, și cărțile rare, și cele á venir...

Toți suntem urmașii lui Socrate, meniți morții
neînduplecate. El este celălalt Socrate
și s-a retras peste vară în lanul infinit de păpușoi...

Și ne face zîmbind hîtru semnul ștrengarului!
AD 2015, la 16 Iunie, în Iași

Nicolae CORLAT

Tăcerea

se-ntoarce-n cuvinte înflorind precum salcâmii,
umple cerul cu îngeri. tristețea coboară odată cu tine
peste pământul abstract lovindu-l ca un tunet. vom
intra în anul pisicii de carton, vom avea splendide
case în care vor înota crocodili cu fața roasă de molii
și din absența uitată la ușă vom împleti frumoase
giuvaeruri pentru femei imagine. îți aduni ființa
rămasă la marginea lumii rătăcind pe alei de gheață
în alt timp. căutarea nu încetează, naște drame, îngeri,
sori cu umbre neastâmpărate prelungind viața cu
o eternitate. în ritm de gazelă, în ritmuri pierdute
aduni nenăscutul și umbra, în tine aduni umbra
binefăcătoare dăruită oamenilor și nu știi încotro se
îndreaptă cifrele imaginate pentru a stăpâni universul
cunoscut și cel închipuit. poezia nu folosește nimănui,
numărul de aur e-o invenție; politica, religia sunt
făcute pentru a stăpâni mintea. vă chem în subsolul
conștientului pentru a răsădi acolo o plantă, una vie ce
va înflori odată cu voi înmiresmând pământul pentru
ultima oară. la marginea clipei netrăitul sucombă.

Infinitatea unei clipe

Mă pregăteam să strig
cu Solomos:
încă n-am murit!
Și, totuși, mii de gânduri aleargă în stoluri către tine
ca țărâna aruncată în grabă.
Îmi ridic ochii să-ți văd asfințitul din palmă
și tu știi că seara cade ca un zăbranic
peste liniștea noastră.
Am preschimbat aripile până s-a chircit
orizontul din care privești.
Inmărmurită, absentă,
goliciunea mea latră ca un câine.

Ce-ar fi să schimb imaginea,
să apar în fața ta ca un far pierdut printre valuri
în așteptare, în mută și veșnică așteptare?
Atunci privirea s-ar preface în pescăruș
ciugulind de jur împrejur îngerii
veniți la priveghi.

Flăcări de iunie

În ochii departelui răsărea soarele
dintr-un cer împins la tăcere
de puținătatea privirii

De peste tot marea-și asmute norii
și cine-ar putea s-o soarbă
pentru a reda liniștea

Fregata cu albele-i pânze așterne pe maluri o umbră
ca un pescăruș osândit printre sânzăene

Se cern aripi din cer spre niciunde
când clipa stă gata să nască

Stranii priviri
devoratoare
dansează în mijlocul flăcărilor de iunie

Rugă pentru neamul meu

în deșertul înorogului caut urmele sângelui prelin
adamic peste câmpia evei în sărbătoare
pe rogojina timpului calc străvezii
inimii negăsindu-i cusur
deschid o ușă
de după ea răsare colbul încolțind în pragul odăii
deschid altă ușă
de după ea se ivesc două fețe supte de vreme
ceriul își întoarce privirea
coboară în ochi soare de-amiază

Sfârșit

uneori vine așa deodată cu toată greutatea deșertului
oglundit în vreun ochi de lumină
încât nu știi ce cuvinte rostești
ce apă fierbinte trece prin tine
de-ți tulbură nopțile
cu singurătatea crescută în taină
ca un alt personaj
îți lepezi speranța
te ascunzi după prima umbră ivită
aprinzi întunericul cu inima ta
drept în fața ei
și nu aștepți decât un zâmbet
o rugăciune

alteori pașii ei te ademenesc
îți desfăci celulele
te împrăștii în tine
dimineața
ca o altă naștere

Vasile IFTIME

Asimetrie

1.

Să le ia dracu de ifose
în luna aprilie
cu un briceag
scrijelesc salcia
sângele
deasupra izvorului
cade pe gânduri
au înflorit macii
fisuri roșii peste câmpii
moartea
leagă strâns mâinile
cu o cruce
când nu pot îmbrățișa
mă sufoc
când nu pot respira
sub o mască
timpul meu
groapă
în pământ afânat
timpul tău
munte
sub un bob de nisip
orele scot limbi de șarpe
prin vene
obstacole
în calea lui Dumnezeu
singur
cântă cocoșul
la poarta cimitirului
peste morminte
rădăcini uscate de lumânări
să le ia dracu de ifose
aleluia
țipă un înger
ouă roșii
în cuibul nebunului
viermi
pe lumina ochilor
păienjenis de mătase
nu plânge
încă se zboară

2.

Ca pe o portocală
decojim viața
pasăre Phoenix
scutură-te
cenușa întunecă zborul

într-un sânge
căzut pe gânduri
tot mai departe
cuibul
pe degetele unui Prometeu
leneș
cer fără semne
scutură-te
izvorul nu pășește
de două ori
în același loc
după secetă
crucile se îneacă
cu stropul de rouă
crede-mă
dragostea
un fel de primăvară
naște poduri
ieri curcubeu
astăzi scară
suntem etaje spre Dumnezeu
îndrăznește
și atunci când ne plimbăm
prin lume
cu noaptea în rucsac
se vor deschide uși
focul
o trecere reversibilă
petale de stânjenei
pe acoperișul casei noastre
ne așteaptă
nu plânge
mai bine stea
în inima unei pietre
decât piatră
în inima Tatălui
pasăre Phoenix
scutură-te
glonțul ți-a furat zborul
cu tot cu sânge

3.

Odaia a rămas grea
gemene în pânțele ei
crucile
ombilicul
linie de orizont
nu minte
înfășurată
în jurul inimii
ne va naște de mână
înaintea ta
voi ieși cu plinul
înaintea mea
vei aprinde o livadă
ard intenții
în floarea de măr
limbile șarpelui
cenușa
un fel de a doua venire
nu o stinge
apa din două izvoare
valuri în flacără
apa din flacără
adâncește izvor
crede-mă
între foame și sete
singura diferență
gustul pământului

pruncule drag
cineva a spus
să fie lumină
dar a mințit
potcoave de îngeri
în loc de aripi
tropăie cerul
cineva și-a dorit
să fie lumină
și s-a făcut
în icoană
două cruci
alăptându-se

4.

Să le ia dracu de sclifoseli
ajunge
visele au făcut gropi
bătând pasul pe loc
în urma ta
morminte cusute la gură
cristelnița
cel dintâi cimitir
în apa botezului
copile
omul
mai mult decât un trup
plin de drumuri
bine fixate
pe o bornă a răstignirilor
dezleagă-te
nu-i tot una
între a fi
cursă de cai
cu a fi
cal de cursă
bulgăre de pământ
rodește
în culoarea ploii
ce ți se cuvine
fagure
fii mai mult
decât un sicriu
de adormit florile
așa spunea tata
un segment de uitare
mai mult decât o oală
făcută cioburi
în cărămidă
focul nu pune virgulă
numără
între noi
o bătaie de inimă
căzută pe gânduri
de se întâmplă să adorm
deschide fereastra
mă voi trezi
cu brațele tale
îmbrățișând o femeie
sărut mâna tată
în acest poem
bat metanii
însărările zâmbesc pe ascuns
fără tine
eu
repet
ceva ce nu am reținut
până la capăt

Gabriel ALEXE

TANGO ÎN BRAILLE

I

Locuiesc într-un penthouse cu vedere la mare
însurarea confuză dispare în lumina
difuză a unei reclame
Victoria's Secret
faleza debordează o promenadă în ritmuri de blues
nisip azalee bonsai tsukubai
sub o stea căzătoare aleea de vis andaluz
ca un șiret de pantof încheie
decorul
apari dezinvolt
un nou orizont
ceasul tău fosforecent aruncă licurici în aer
stârnind
semiotica mea lăuntrică
măsuța albă
un scaun forjat din fier
frapiera
șampania Perrier-Joutem
toate la locul lor
număr etajele până la secundă
secunde urcă
trupul captiv în oglindă levitează-n eter
aici e acum

II

în aerul pur te îmbrățișez
doi heruvimi cuprinși argentin mimează în braille
un ritm de tango
năsucul tău cârn mângâie luna
clinchet de cristal
o șuviță rebelă prinsă-n cercel
bobiță de caviar
șampanie Perrier-Joutem

răsfăț princiar șederea ta pe genunchii mei
parfumul hipnotic învăluie lobul urechii
obrazul meu fior al obrazului tău
răsuflarea grăbită desface noduri
bretelele șovăie ademenitor
sărutul din palmă dă sens fanteziei
pe linia vieții timpul se scurge
în gol
asul tău e în mână mea
sub tocul pantofilor unicul drum
balustrada
un echilibru fragil
o aluzie
un picior dezvelind celălalt picior
rămâi suspendată ca luna
în decor
mătasea lunecă intermitent peste coapse
în volta brizei rochia de seară își ia zborul
pescăruș de saten fălfiind depărtarea
pe trupul tău ireal
eonul a pus stăpânire
agrafa swarovski completează astral senzația
aici e acolo

III

ești pregătită acum
uluită
reflectoarele se aprind simultan
în arena luminii pășești venetian pe șalul de purpură
goală
golită
legată la ochi cu ezoterica eșarfă
obișnuința conferă ochiului privire divină
te așezi cu spatele în fața oglinzii
din unghiul perfect privesc întregul
față și spate dintr-odată și tu nemișcată
sațietatea sânilor în oglindirea feselor
pantofii cu toc spun o poveste nud
pensula împodobește sânul stâng cu fața trupului tău
sânul drept cu spatele
pictez pe sânii tăi ca un maestru
o monedă aruncată în sus căzută în același timp
pe ambele fețe
dacă mă simți deja m-ai îmbrățișat
în afara trupului aerul sărutat nimorește buzele
precum aș agăța pipa de fum
și fumul de tavan
arta pătrunde în neuronul inimii
asul meu în inima ta
desfac eșarfa cu dinții
lumina pulsează aidoma unui stroboscop
ochii tăi fac țandări oglinzile și cioburile îți iau mințile
cu reflexia sânilor tăi
opera magna pătrunde în sânge
mergem până la capăt
la celălalt capăt se sting luminile
din ura renunțării iubirea naște
monștri
unghia inelarului meu scrijelește pe umărul tău
singura origine palpabilă
citește în braille

Petruț PÂRVESCU
scrisoare către
generația mea

așa
gândeam fiecare pe atunci
lupi tineri vânam mai mult în haită
pe la colțurile gurii cu urechile ciulite
în nopțile albe fără frontiere
prin orașe somnambulice așteptam
cutremurați zorile

departe
în provincia memoriei
trecea G L O R I A pe bulevardul victoriei mass-
tulburându-și fesele (două felinare de aur potcovite
în noaptea adâncă de ceară)

nOi
o priveam cu ciudă
libidinos din spate (fața
o avea mai mereu în reparație capitală)
trecută în revistele de gală eczema
unei cicatrice vulgare pe
ochii minții noastre-nfierbântate

N U
pentru vOi
ziceau bătrânii lupi copti în
chesoanele marilor naufragii

a a Ă Ă e e I I o o U U
e această splendidă arătare b e l i ț i l o r și
rând pe rând își înfigeau lacomi
ochii lor putrezi adânc între
țâțele ei mari grele rotunde

uuuRaaa
trecea G L O R I A pe b u l e v a r d u l v i c t o r i e i
mireasa morții în sărbătoare
nurlie zăludă și cheală
cu surle și tobe
mirosind a lingoare
a lăptucă tânără
a busuioc deocheat Ne
venea rău
amețeala
D o a m n e Ne
venea să ne-aruncăm cu T O Ț I I (k a m i k a z e) la
picioarele ei rotitoare
crescute direct din cerul înalt

aveam frisoane
aveam păreri oarecum indecente aveam idealuri
în fiecare anotimp Ne zvârcoleam
spasmodic cu fiecare generație
umpleam sufletul noduros cu năduf
ca pe un hârdău lepros

AH
(ne ziceam)
mândri și liberi în bantustanele fericirii va
veni E A z i u a a c e e a în care o
să-L întoarcem pe dos
cu J O S U L în S U S (să urle
steaua lui umedă mică lucitoare) și o să-L bem
până la O S

dar
ziua a c e e A
venea prea târziu obosită
stoarsă
cră-că-na-tă
ca o mârțoagă leșinată puturoasă
muncită și grea
nOi
rămâneam pironiți mai departe în
poarta norocului cu ochii holbați pe U L I Ț Ă

trecea G L O R I A pe bulevardul oricărei victorii
muncindu-și în scârbă
fesele
iepele
două felinare de ceară în noaptea adâncă

h a u u u
H a u – H a u u u
vuia pădurea tânără
turme de glasuri trăgând după ea
ecouri lichide răstălmăcind alese geometrii!

Mihaela ARHIP

te întâlnesc uneori așteptând în pragul zilelor în care
mă întorc dintr-o tristețe mai veche,
cu ochii închiși
te recunosc după felul în care știi
să desfaci în felii o tăcere și să o împarți la doi
ca pe o portocală,
rostogolindu-i pretutindeni aroma,
și zilele acelea devin duminici ale vieții mele,
sărbători
de care nu știu să mă bucur decât
gândindu-mă la tine.

m-am deprins cu gustul ciudat al absenței tale, când
zilele trec unele după altele,
se prăbușesc la picioarele mele
și nu-mi pasă, de parcă
le-aș trăi cu sufletul altcuiva
iar nopțile, sub pleoape,
păsări de pradă inundă un cer căprui
care mi-e străin și din care
luna plină amenință să cadă.

dincolo de fereastră e încă octombrie
și mestecenii deprind umilința renunțării la verde.

aș vrea
să mă rătăcesc de tine,
să iert
și iertarea să implice uitare –

clipe albe de la un capăt la celălalt al timpului
în care m-ai durut –
aș vrea
să deprind fericirea,
să cresc pădări la o margine de vară,
să zâmbesc mai des
și să nu-mi pierd cuvintele
(dacă ai cuvinte, nu ești niciodată singur).

așa
îrosesc o dorință pentru fiecare zi a săptămânii.
încercând
să-mi refac lumea în șapte zile.

întotdeauna șapte.

aș vrea să mă prinzi de mână,
să rătăcim printr-un decembrie uitat de ceilalți.

târziu, în asfințit, să îți arăt
cât de fragilă e lumina când ninge
„- dacă poți, deschide-mi aripi
care să-mi imite sufletul!”
în jurul meu, lumina să vibreze pentru tine
și tu să te oprești, de teamă să nu o destrami,
să mă aduni lângă tine ca pe un bulgăre alb
și să mă arunci într-o fereastră care se va deschide
răvășind liniștea prin care Timpul încerca să treacă
neobservat.

pe urmă,
eu să cad risipindu-mă într-un val de fluturi albi
și tu să încerci să îi prinzi
căutând în memorie descântecul care să mă aducă
înapoi
în palma ta, sub pleoapele tale,
lângă tine.

seara aceea era opacă,
luna trăgea după ea o eșarfă de ceață
(îi căzuse pe alocuri de pe umeri pe stradă
printre felinare și păsări de noapte).

îți amintești?

și se destrămau copacii în întuneric
și ne țineam de mână, ne țineam de suflet,
în urma noastră
frunzele mureau întâlnindu-și umbra
(cădeau în noi, prin noi, de parcă nici n-am fi fost)
o vitrină reflecta indiferentă o stea în cădere
și m-ar fi durut, te-ar fi durut, dar părea banal.

și ne țineam de suflet, ne țineam departe.

Porturile hăului

liniștea poate fi topită turnată în lingouri întocmai ca și cenușa păsării phoenix
strecurând între trupurile noastre îndoiala
un țărm al hăului își construiește porturi trupul tău navighează spre nord
îmi atingi buzele cu plecările tale
când mă dezbrac de tine hăul devine navigabil deflorez tăcerea buzelor cu săruturi virtuale
prima corabie pleacă cu trupul afroditei spre olimpul hăului
inocența lui zeus se face rotocoale de dorințe
unde îți este privirea când treci prin portul revederii
niciodată hăul nu-și pângărește smaraldele
înflorite în formă de inimă în portul speranței
te așteaptă un dezmaț intergalactic al hăului cu prinți născuți din fumul țigării mele
măseaua de minte îți atârână de glezna stângă ca un semn al incertitudinii
doi zei ai hăului vorbesc despre escapadele tale nocturne prin portul fericirii
în putrefacție lacrima ta împarte țesutul adipos al sarutului în ofrande
la plecarea spre portul nemărginirii
în găuri solare te furișezi ca o șopărlă vicleană trăgând după tine frumusețea afroditei
un coșmar în derivă îți fură rujul
prin vene îți curg coapsele tale pline de doruri pămâtenene
încep trădările se desfac în straturi
e o lege a hăului să trădezi
se rup pleopele hăului de firul de iarbă rămas pe buzele tale
ai scăpat printre degete moarte
puteai s-o joci la poker la un cazinou din portul trădărilor
todeauna dragostea începe cu o trădare
îți înfloresc pe buze florile hăului
o oglindă arde în privirea lui zeus
prijmedia ispitei se joacă la zaruri
pârjolul trupurilor proclamă credință zeităților hăului
nu trebuie să ne fie rușine
în hăul primar se bălăcesc dorințele tale pămâtenene pline de erorile trădării
degetele lui zeus cresc din sânii tăi purtători de virușii pămâteneni ai imperfecțiunii
navighezi cu o foame de lup spre portul erorilor
aici creierul nu poate fi folosit
sunt legi ce suprimă logica
jocul de barbut e contemporan cu țigara electronica
cinic arhitectul mucegaiului te calcă pe degete
e un compromis al durerii cu hăul
șansa de a riposta e o prostie ca și mersul la vot în duminica orbului
florile crescute în gura ta au miros de levandă putredă
e servită jucătorilor de poker
e minciuna învingătorilor
trupul tău se reîncărnează în elena din troia
achile simte mirosul primejdiei trădării
absența trădării e moneda de schimb în portul eșecului
debranșarea dorințelor de la starea virtuală a hăului
ajuta călătoria noastră să eșueze în haosul contemporan al existenței
trupul tău plin de meduze salvează candoarea hăului

Flavia ADAM

gaura

vin mulți pe aici
niciunul ca tine
îmi aduc flori de apă
stridii
pietre

pe una te-am desenat fără ochi
nu vreau să vezi că plâng uneori
că mă ascund cu fața în pernă

că mă pitesc într-un colț
și mă fac mică mică
până ce gaura din perete-mi rămâne
mare de tot

piatra

iubesc.
să arunce piatra cel care nu a iubit niciodată!
nu-i un păcat să strângi la piept un trup,
să-l faci bucăți, să îl lipești la loc,
să vezi că nu se-mpotrivește,
că-i place orice fel în care
îl alungești în carnea ta.
nu-i un păcat să-mparți cafeaua
la prima oră-a dimineții,
să-ți amintești că ai uitat
să-nchizi dulapul ori fereastra
sau, chiar mai rău, că lași mereu
o ușă larg deschisă.

iubesc și-o pot striga în gura mare
și chiar aş face-o dacă nu m-aş teme
că-n miez de noapte-ai dispărea
cu totul.

supă de pui

îmi place să-ți fac supă de pui,
să-nlătur spuma
în timp ce mă muști de ureche
și-ți treci brațul drept peste umărul meu,

îți jur că, dacă nu m-ai ține în brațe,
aş fi o bucătăreasă de groază
și toată mâncarea din oală ar ajunge la câini.

ceai de iasomie

tu știi cât iubesc ceaiul de iasomie,
unicul ceai pe care nu pot să-l beau fără tine.
cu pulsul încetinit aștept întoarcerea ta,
în spatele perdelei de iută.
voi lăsa lumina aprinsă,
ca nu cumva, din nebăgare de seamă,
să rătăcești drumul.
voi lăsa fereastra deschisă,
ca nu cumva, prin geamul murdar,
să-mi vezi altfel chipul.
voi sta trează,
ca nu cumva, din prea multă iubire,
să mă ucizi.

slăbiciune

n-am stare. sunt așa de când te-ai întors.
ba mi-e frig, ba mi-e cald.
adăpostesc în mine mii de furnici,
pe care uneori leucid.
nimic nu-i schimbat:
pe sub geam trec mașini,
raze metalice se izbesc de ceasornic.
în casă, un tablou prăfuit,
zgomotul filtrului de cafea,
aburul, palma ta mângâindu-mă.
amețesc.
nu-i grav, dacă e să mă iau după zvonuri.
îndrăgostiților li se întâmplă adesea.

pe mute

toată ziua m-am învățat printre muți:
oameni muți, pereți muți, pisici mute.
până și eu devenisem un fel de candelă mută,
în arderea mea pentru tine.
s-ar fi putut întâmpla un dezastru:
să se aprindă perdeaua cu tot cu suport.
să vadă vecinii de vizavi că nu mai port doliu.
să zboare un avion pe deasupra acoperișului:
să tremur, să intru în panică, să cad la podea.
dar cel mai rău și mai rău ar fi fost
să vii val-vârtej pe ușa din spate
și să constăți că m-am stins.

Mihaela OANCEA

Totul e invers!

Într-o noapte, nebunul prinde cuvintele
de mâini și de picioare,
le aruncă peste sulile cu vârful în sus
(ca să se verifice dacă solia e de bun augur)
și trimite mesaje către posteritate.

Propovăduiește că totul e invers
și râde
urmărind de pe un scaun șubred
mersul târăgănat al motanului
ce calcă pe labele din spate
și privirea fetei aceleia ciudate,
cea cu o veșnică cicatrice pe gât.

„Faceți ceva cu inima asta!”

De dimineață alergi cu inima în palme
pe la tot felul de medici
care te studiază ca pe o bizazerie
în timp ce picioarele ți se scurtează,
ochii se mută pe lateral,
măinile zvâcnesc acoperindu-se cu pene aztece –
„poate mă transform!” îți zici delirând
și gheața injectează neobosită
spasme la fiecare minut.

Ca într-un montagne russe
palierul se dau de-a dura, lucesc
în lumina uriașelor floare-soarelui
ce țipă aplecate spre tine:
„Faceți ceva cu inima asta!”

Într-o tăcere apoasă,
gheața plutește filosofând
despre măruntele principii existențialiste.

Schiță în cărbune

Nu voi pune nicicând culoare
plecării tale în nerostire.

Voi lăsa schița în cărbune
făcând nod
unui țipăt al timpului – bufniță sau corb.

Pe aici,
negrul fulguiește în continuare
prin scrumiere
și încă se mai nasc
îngeri.

Semne

Omul simțea nevoia să-și amintească
de ce nechezau caii
alergând prin nuanțe de jasp verde
când luna, rezemată de stâlpii tindei,
alăpta puii șarpelui de casă.

Știmatele albe i se încolăceau pe brațe,
apoi ticăiau în pereții lumii
anunțând noile treceri.

Totuși, nu reușea să rememoreze
decât o spaimă nisipoasă și că
odinioară
sunetele anunțau nu atât plecările,
cât, mai ales, sosirile.

Exercițiu cromatic

Din când în când îmi place să stau în ploaie,
să ascult vântul pieziș cum șuieră
și caută prin șopronul unei fierării din apropiere
întâmplări în alb și negru.

Atunci surprind clipele, stăpâne ale nerostirii,
în dansul lor verde,
și iubesc în lanul de grâu foșnetul roșu al macilor
ori cântecul de lăcuste
ce-și mișcă trupul prin holda aurie.

Cel mai mult îmi place că
de fiecare dată,
prin plasa cu nasturi de sticlă,
tu îmi surâzi albastru.

Plouă și singurătatea din noi...

plouă neîncetat
de câteva zile
probabil că așa arată potopul
revărsat în picături mari
care spală
și singurătatea din noi

îmi place să mă plimb prin ploaie
fără umbrelă
să-mi cadă fulgerele în cale
zigzag
din acești nori *Cumulonimbus*
grei
îngrămădiți ca într-o amintire
nostalgică
care mă poartă
prin Grădina Publică
regina unei toamne întârziate
înfășurată într-o plapumă de ceață
ca într-un minunat sul chinezesc
pictat în tuș negru

ploaia și-a strâns aripile
de două ori
a încercat să zboare
și n-a reușit

pe Alea Marilor Clasici am întâlnit o femeie
fără umbrelă și ea
care număra picăturile de ploaie...

fără sentimente

fără sentimente
te întrebi
cum pot să te mușc
de sfârcuri
de gât
pe buze
sau pe lobul urechii
de ce respir
sacadat
și îți înghit aroma
de ce te sărut
pe spate
și opțional
pe gură

ai visat...
uite că plapuma e udă
iar perna e o minge de rugby
și iarăși nu ești egală cu bărbați
și întârzii la serviciu

bine
doar ești ordonată
faci duș
apoi te îmbraci
un pic mai călduros
pui pe umeri un poncho
din lână fină *de lame*
n-ai uitat și de helanca cea verde-pal
din țesătură supraelastică
căci cei de la meteo greșesc mereu
te urci în troleibuzul aglomerat
dar dotat cu Wi-Fi
ajungi la birou
și cauți pe facebook
să-i șoptești veninos
la ureche
că...
ei (bărbații)
toți sunt de-o baie
și numai în caz
de forță majoră
scopul e altul

vezi
fără sentimente

Sficiune

mă întrebi cum pot trăi așa
nu știu

probabil că această izolare morală
s-a cramponat de/în mine
și iată
sunt procreat din sine
și nu pot protesta

m-am contopit
cu o Mare-nălucă
iar prin mine curge un sânge-nălucă
și-mi place
să fiu
singurul
singurul
dar singurul
Om-nălucă
într-o lume-fantomă
care a primit
un neven
de la tine...

Vlad BADRAJAN

MAȘINA

Revarsă-te peste mine poveste
Și în râul tău mă îneacă...

Și tot veacul e ca o fereastră
neștearsă, ca o mașină grăbită, plină de noroi –
Revarsă-te peste mine poveste
Și în râul tău mă îneacă.

Prin ferestrele neșterse ale caselor
se văd stropii de ploaie.
Cad ca uriașii din cer, ca bombe,
meteoriți reci care aruncă în sus noroiul.
Și noroiul nimereste pe
dungile albe ale zebrei,
pe ghiociei albi răsăriți lângă stradă
Pe gândurile albe ca un porumbel.

Trec mașini și stropesc
cu noroi trecătorii.
Bucuroși, la cald, curați
și în confort cei din mașină.
Onești, murdari și triști
cei de pe stradă.

Revarsă-te peste mine poveste
Și în râul tău mă îneacă.

UITE CE FRUMOASĂ EȘTI

Uite ce frumoasă ești
Ca o stea de primăvară,
Alături de ochii tăi
Sufletu-n înalturi zboară.

Egoismul, gelozia
Cu rădăcini prinse-n pământ
De la înălțimea noastră
Par furnici a fi fiind.

FURNICILE

Suntem ca niște furnici.
Ori cel puțin eu sunt o furnică –
Te privesc în ochi și îmi găsesc fărâma de veșnicie.

Noi credem în Dumnezeu,
Iar Dumnezeu – în oameni buni;
Capabil e Domnul de credință
Și noi, capabili, de minuni.

CIRCUMFERINȚA CLIPELOR

Ramuri târzii, domol, încete
Fac umbre pe perete
Ca ale tale plete, ca ale tale plete.

Închid ochii, ele cresc.
În noapte tăcut, ceresc
Din amintiri privesc, din amintiri privesc.

Iar atunci când nu e Lună
Și ramurile nu se-adună –
Ploaia sună, ploaia sună.

Când ploaia-n nori, în depărtare
Stă scăldată-n așteptare
Ziuă pare, ziuă pare.

Cu ea Soare, păsări, lume...
Cu al tău suflu, cu al tău nume –
Apoi apune, apoi apune.

Clipele vin, zboară, rotesc
Eu doar una o privesc
Și-n piatră mă găsesc, și-n piatră mă găsesc.

Tu, cel care vise face
Dumă-n vis, spre ea, spre pace –
Visul tace, visul tace.

AȘA SPUNE O VECHE POVESTE

Asta-i durere fără durere
Probabil așa sufletul doare
De ea și moartea se teme,
Iar ce iubim ca visul dispare.

Un lup s-a ascuns, strigă din mine;
Cerul, pasărea pe aripi ține,
În melodie inima-ncape,
Totul în simțuri e plin de tine.

Așa spune o veche poveste
Sufletele sunt pe veci unite
Și ele nu pot fi despărțite
Așa spune o veche poveste.

Rondel imperfect

La orele cinci ale serii febra, gazul sarin
al pustiei îți străpung arterele ca-n patul
de tortură science fiction de la terapie
în care ai murit și-nviai prin tunelul marin...
Te vei întoarce poate în curând, fiindu-ți dor
de cum aterizau în zori corbii-n pervazuri și
croncăneau prin geam la cei ce decolaseră deja
cu Saint-Exupéry în Vol de Nuit, surpat în zbor.
Vrei să pari viu și chiar vioi, tu autist al amăgirii
de a fi, iar geana-amurgului, porfiriu tărâm
sclipește, vestind că ziua va fi egala nopții,
iar tu vânatul preferat pe rugul nălucirii,
al ielelor cu voal înmiresmat flori de salcâm.

Vitralii

Siluite apollinice, cruciați, cavaleri
poartă ascuns în ei Verbul precum
perla în stridie, și cântul jertfelnic
precum privighetoarea în gușă...
Se spune că sunt menestreli sau truveri,
ei știu pe de rost a lunii paloare
amintind de chipul tău de cenușă...
Fraze tocite se-aștern pe fluorescențele dalii,
mareea oceanelor azvârle uscatului salbe,
începe numărătoarea inversă a globulelor albe,
inima-ți plânge rouă însângerată pe vitralii...

Raport standard

Ieri, exact pe când vârstnicei poete
i se decernau însemnele și titlul
de Doctor H.C. al unei Universități,
a trecut pe lângă tine
o adolescentă standard,
în adidași și ginși sfâșiați standard,
cu o fustă ecosez standard pe fund
din care scotea mișcări cvasi seismice.
În goana ei de maraton, absentă
chipurile, vorbind bineînțeles pe mobil,
precum fauna noastră penală
ca să scape de presă...- genul
standard în acest global village
este mereu apelat de cineva
din cercul frunților strâmte, unisex,
de tineri frumoși, liberi și spălați
pe dinți și pe creier în adidași standard
sau de bărbați în toată firea
cu dare de... mână, răpuși
de atributele inclusiv erotice
ale subiectului aparent feminin...
Ființa te-a depășit grăbită spre...
nicăieri, firește, aflată de-acum
la vreo 200 de metri de tine,

a ajuns din urmă o blondă subțirică
în pantaloni albi, care după ce a privit-o
din spate, se pare că i-a zis ceva,
i-ar fi adresat complimente, abia
reușind să se țină după ecoseză...
seismica o depășise ascultând-o
probabil, căci întorcea mereu capul
spre ea... blonda, cred, că voia s-o agațe...
în cele din urmă au dispărut împreună
În dreptul unei bifurcații de străzi....

Și-am încălecat pe-o șa,
în lipsă de altceva.....

Frenezie

Biblică tenebră radioasă, ce alt nume
ți-aș da de-am fi fost doar noi doi
pe Terra? elina, egipteanca mea,
romană modelată în marmură, feniciană,
cartagineză, sau nebună, smintita mea
andaluză în arcul morții cu toate petalele
deschise, liră-ncordată, a Domnului,
în seismicii pași ai dansului?
Am să te-aud urlând, îți voi mușca și
cei din urmă maci, grădina a delirului
și a deliciilor, vipie și-nmiresmată răcoare,
voi râde, da, voi râde de frenezia dinților tăi,
precum Pitagora voi auzi
cântecul exploziv al sferelor...

ÎN MEMORIA MAICII MELE, ANA,
CĂREIA ÎI DATOREAZ TOTUL,
INCLUSIV CĂRȚILE MELE

Curtea cu Nuc

După ce uiți de tine și mai ales
c-ar putea fi ultima ta noapte de
dragoste cu ficțiunea, mrejele
somnului îți întetesc singurătatea,
silindu-te-ncet să aluneci pe spate-n
aparenta moarte, deja te afli-n curtea
cu nuc unde ai locuit odinioară, vezi
o femeie-n grădină, pare-a fi maica ta,
cu capul acoperit de eterna basma,
aceeași care atunci când plecai îți
strecura mereu o monedă ascunsă
sub șorț de ochii severi ai tatălui.
Îi recunoști
mâinile carbonizate de aurul clocotit
cu care își picta icoanele și frescele
Rubliov, mama în puterea nopții scoate
apă limpede din puț și potolește setea
tuturor morților, apoi într-o clipită
dispare-ntr-o icoană, lăsându-ți doar
mireasma de mir.

Profil liric

Corneliu POPEL
(1956-1979)

De pace și iubire vorbesc

Dulci îs porumbele din
marginea drumului;
n-am a cunoaște
altă revelație.
În apele pîrîului este oglinda
visului care se naște
În curăție, în veșnică
și dulce uitare.

N-avem a uita
nimic, iubito, acum,
Când pădurea își lasă
pletele pe pământul aspru.
Departe, aproape, nu
știu de vom fi
de lumea în care iarba
ochii și-i spală cu rouă.

Crinul de baltă pare
făclia de veghe;
alunecă lumea pe-o
coajă de nucă.
Duioasă, toamna-n
brațe cuprinde

sîmburele de aur al
acestei Patrii...

Floare sălbatică

Ploaia poartă numele meu
și eu aștept o altă primăvară,

și dragoste și durere
să-mi pună pe tîmple,

cu mirosul acela de rodie
să mă-nvăluie

și să mă țintuiască-n
ținutul pierdut al
libertății eterne.

Ramul acesta nu se rupe niciodată

Aici, iubito, învață să respiri,
căci graiul civilizației
nu ai a-l cunoaște.
Rămas bun – spune
paserea imperiului verde.
Pe crengile stejarului:
lepră galbenă.

Sărută pămîntul și-n
cîntecul vechi
caută oaia rătăcită de turmă.
Desfoliat e măcieșul,
plînge, departe,
amintirea verii care-a trecut.

Trosnește vreascul
sub picior, vesel,
cînd ne-ntoarcem
din călătorie.
Pe cărările-acestea
să mergem, iubito,
căutînd adevărul
Naturii – mamă...

Acolo să mă cauți iubito

Pe malul unui pîrîu voi
rosti jurămîntul
Celui ce n-are-a uita
frunza și iarba...
Cu dulce uitare mă voi
apropia de apusul
care sufletul mi-l
îmbrățișează.

Trece iubirea, trec
amintirile...
Sufletul nostru însetat
durere aduce
glasul cornului,
seara, -n pădurea
care se-nveșmîntă în
vecinică uitare.

De departe mă strigă
măcieșul-mistrețul
pare-a mă depărta de
blînde animale.
Acolo va fi fiind locul
în care vom muri
cu gîndul la vînătoarea
din urmă...

Ridicatu-m-am azi

Icoana înțelepciunii
ascunsă-i în acești pereți
spre care-și înalță trandafirii
cupele risipitoare;
nici o viață-a iubi,
nici un secol,
doar o clipă-a iubi
și-aceea e moarte...

Am a crede-n
melancolice rătăcirii
pe cărări pierdute-n
pădurile copilăriei?

Drumul meu – spun –
nu poate fi acesta.
Sau: drumul meu nu
se oprește aici.

Să pui întrebări e ușor,
mai greu e să urci
dealul acesta care risipit
în lume îți pare;
mai greu e să-aștepți
primăvara
când aproape-i iubita care,cu
degete moi, te adoarme...

Pasărea noastră

Pasărea noastră aur pur
poartă în cioc, bătrîne dascăl
Pe pereți se strecoară îndoiala
Ai iubire și până de aur ai
pe aceste pământuri verticale
pumnii să bată dansul morții
Dau,dau,dau...

Să dansăm aproape de cer,
nu ne așteaptă nimeni,
nu ne așteaptă
acum când gîngania morții
urcă în ceruri.

*

Ai putea să cîmți, să cîmți
cu genunchii putrezi, frînți
Ai putea să uiți, să uiți
glasul paserii s-ascuți

De aproape, de departe
lumea tot ne mai desparte
De departe, de aproape
pîntecele nostru-i ape.
Iubita mea, de-ai așteptat
iubita mea,cu
moartea-n mînă,
sub ceru-albastru și curat
de-a pururea îmi ești stăpîină

Calci pe pămînt, pe
iarbă calci
Sudoarea florilor de maci.

A privi pe fereastră

A privi pe fereastră
așa cum ai privi în univers

universul sub brațul tău
să fie
și să ascuți cum se-nvăluie
taina în giulgiul tinereții.

Un brad, un pin
mireasma lor îți
înalță sufletul,
pari pasăre,pari pasăre,
în ramul ciudat al naturii.

Lumină, doar lumină

Dar dus îs eu
în lupta cu ghearele
monștrii tîrzii.Deasupra-mi
e Poezia – gheara de aur,
deasupra-mi e moartea –
gheare ascunse.
Mă plec în fața lor,
violentă lumină.

În potire uitată-i aroma

Mor teii cuminți, mor
teii cuminți?
și-n potire uitată-i aroma
amiezii care moare
sub topoarele sacre
în nepăsare,benzină
și pulbere.

A îmbătrînit teiul cuminte
și poate-am îmbătrînit
și eu, poetul
uitat
aș fi putut fi zeu,
dacă aș fi plutit
în sufletul lui, sub floarea lui
sfîntă...

Ce gîndești?Ce mai
poți gîndi,frate?
Iarna mor teii cuminți
iarna cere altă lumină
și-n potire e lacrima soarelui.

Stai între teii care iubire
lasă pe fruntea-ți
precum o cunună de lauri

Ce gîndești? Primăvara-i
aproape
și aproape-i pămîntul
pe care-l iubim.

Îmi vei spune,iubito,
istoria lor
și-n palmele mele
vei uita potire
„Mor teii cuminți,
mor teii cuminți
pe pămîntul acesta
care-i iubire“!

Celui care tace

În sipetul auriu stătea
o broască tăcută,
doar pieptul i se mișca,
prea-înțelepților.
Dincolo părea că se
vede o luncă bătrîină
cum se destramă
și prietenii mei mă
așteptau acolo.
Chei multe se vor schimba,
numai tăcutul, gravul
om al murelor coapte,
nu va uita copilăria și
dulcețurile de toamnă.

Trebuie să fii blînd –
așa îi spuneam
pășind prin spinii
uitați de vipere,
deșarte mîngîieri ale soarelui.
Un spin este o cale
cerească: trebuie
să ajungi la poarta lumii
și acolo să-l închini
iubirii tale.

În sipetul auriu stătea
o broască tăcută,
care mult mă iubea,
prea-înțeleptule.
O poți întreba: unde mă aflu?
și care-i drumul ce
duce în luncă?
Un spin este dorul de
nesupusele vremi
în care numele tău era Casă.

Rodica POPEL

De ce?

De ce te-ai îmbolnăvit
tocmai acum?
Când apele duc totul
la vale
Ce crezi, că eu
mai pot să adun
din gunoaie,petale?
De ce te faci
Că nu vezi cât de mult
m-am schimbat,
că din toate
au rămas
ca două aripi
mâinile tale
pe care se așează
Cuminte
câte un fluture tăcut
de cuvinte.

Casa mea

Aici este casa mea
fără pereți, fără uși
fără geamuri,
Casa mea
sub firul de iarbă
umbrită de ramuri
Sub prag crește un tei
Cu frunze întoarse
Ce par în apus
degete arse.

Nu mi-e rușine

Nu mi-e rușine
să plâng...
lacrima-i ca o boare
O prind cu vârful degetelor

și-o pun pe frunte
Numai ea mă știe
și altfel
înfrântă, obosită
umilă și neînsemnată
De aceea
nu mi-e rușine
să plâng
nici atunci
când ceilalți
îmi flutură
niște batiste murdare.

Cu durere

Să ne dezbrăcăm
de toate cojile
acum când ne iubim...
Așa-mi spuneai
în seara în care-mi
făceai cu mâna
iar pe zare pluteau
niște nori gălbui
Apoi am închis ușile
Să nu intre în casă
alte gânganii și
alte mirosuri
și m-am dezbrăcat
de hainele vechi
cu durere și teamă.

Între noi

Căutam nourii
cu forme de păsări
umeri de broscuțe
sau de mistreți,
Și spre seară
când cerul era obosit
mă trezeam
tot mai străină
între patru pereți
Căutam oameni
aplecați de bagaje
până la gară
dus și întors
te vedeam
ca un semn
de întrebare
și cerul era
mai duios
Tot mai aproape
apoi te-am privit
Și cerul era
între noi
Ca un prunc adormit.

Cireașa

Mă cațăr

după ultima cireașă
e cea mai dulce
din câte au fost
În ea este vara
Cu adevărat
Deși de-o vreme
n-am fost la mare
eu am trupul sărat

Pământul sub mine-i
de sticlă
Și-alunec ușor peste trunchi
am cireașa în pumni
dar mi-e frică
Să nu rămân
o vecie-n genunchi.

După

Mi-ai sărutat
fiecare deget înghețat
și de acolo
au răsărit
fire de iarbă
pline de rouă
boabe de mărgăritar
sorbeai dimineața
și în adânc
încă o noapte trecea
iar stelele-își
lăsau numele
în scoarța copacilor
răsăriți acolo
după plecarea noastră.

Acum

Și-acum e vremea
Să fac loc
Să vină stoluri
după mine
Și-așa cărarea
s-a-ngustat
Și de pereți
înlăcrimați
odăile sunt pline
Nu cer nimic
Și nici să-mi dați
Că cerul este
plin de stele
și în grădină
sunt gutui
de curge aurul
din ele
că sunt bogată
și vă las
câte-un cuvânt la fiecare
Și-orice secundă
de pe ceas
e binecuvântare

sunt norocoasă
că respir
și-am o grădină mică
unde-nflorește-un trandafir
și ceața o despică.

Ritual

Mă trezesc
mănânc și dorm
Stau ghemuită
Să nu pierd
din căldura inimii
Care nu e mare
Ci cam de mărimea
pumnului drept
de care mi-e milă
și-l țin
aproape de piept
Și-iarăși
mă trezesc
Mănânc și dorm
ca într-o lume
de vis
mă simt
ca un fluture
vara.

EL

Azi mi se pare
că l-am auzit
Și cred că-n
preajma casei.
Chiar există.
Dar, cine poate fi
nu știu,acum
ca-ntotdeauna
are fața tristă
Să fie EL?
ori poate mi se pare
și gândul meu
spre seară minte
dar, când alerg
să-l prind în brațe
mi se-mpletesc
picioarele-n cuvinte!

Oare cum?

Oare cum voi ieși
din acest desiș?
Ziua, o pasăre
cu aripa frântă.
Oare cum voi trece
peste această văgăună
cu șerpi?
zicea fața mea ascunsă.
Oare cum voi alunga
roiul de cuvinte

care s-a așezat
gata de atac
pe umărul meu?

Frunze uscate

Tot privind
la frunze-ngălbenite,
mi-a trecut
un gând duios
de toamnă.
Sub fereastră
am făcut un semn
și i-am spus grădinii
să doarmă
și să ia în brațe
casa noastră
unde ninge
cu amintiri
de la cei care-au lăsat
câte-un gând în praguri
și la ușă
și apoi, în grabă
au plecat
Știu că nu mai vin
să se-ncălzească
lângă sobă
dar m-așez
pe frunzele uscate
și cu ele, tainic
stau de vorbă.

Amintire

Îi hrănesc
pe frații mei
cu lapte.
Mama spală rufe.
Tata este dus,
nu mai știm
de se întoarce...
Iată, soarele s-a stins
Și a apus
Îi adorm pe frații mei
pe brațe
Și-apoi lângă ei
adorm și eu
parcă-ar trece un veac...
În noaptea asta,
să mă nasc pe-o stea
aș vrea din nou.

Joacă

Mi-amintesc
când suflai
peste mâna mea
înghețată
și te rugai
ca vântul

să nu mai bată

Nici nu ne uitam
în ochi
unul la altul
tu erai cerul-înaltul,
eu luna.
Nu te iubesc!
îmi spuneai,
„eu sunt cerul tu luna“
Și-ntr-o zi
pe drum am plecat,
cu mâinile reci.
Și n-ai mai venit
nici până la poartă
să mă petreci
Când ninge
sau vine furtuna,
îți spun de departe
că nu e nimic.
Tu ești cerul, eu luna!

Ca pe un măr

Ca pe un măr
te mușc viață
Și am ajuns
în miezul tău
Iar prin livadă
lasă pașii urme
care mă-ntineresc
din nou
Ca pe un măr
te mușc viață
voi tot rosti
Ca un descânt
te voi gusta
mereu de dimineață
când albii cai
răsar de sub pământ.

Noapte

Trece pe drum o căruță
în miez de noapte
Ca la bălci
O mogâldeată
fără de față
își caută soarta
prin gropile adânci
ce vrea să adune
sau ce a tot dus
prin ploaie de toamnă
fiind un intrus
În jur e tăcere
și întuneric
trece-o căruță pe drum
iar cineva îmi tot strigă
„Nu ieși încă afară,acum!“

Brașovul în o mie și unu versuri

De la scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung către judele Brașovului, Hans Benkner, de la tipografia lui Honterus și tiparul coresian, de la gimnaziul umanist și prima școală românească din Șchei, până la prima gramatică a limbii române și până la versurile imnului național, iar mai apoi, până la prezentul neașezat, istoria literaturii române nu s-ar fi putut scrie nesocotind Brașovul. În jurul Brașovului au gravitat marile nume ale literaturii și culturii române. Pașii lui Eminescu, Blaga sau Cioran s-au oprit în Brașov. Prima asociație literară din România s-a înființat în Brașov, în 1821: Societatea Literară, născută la inițiativa boierilor munteni Nicolae Văcărescu, Grigore Bălăceanu, Constantin Câmpineanu, Ion Câmpineanu, Iordache Golescu și Dinicu Golescu. Primul ziar românesc, *Gazeta de Transilvania*, a apărut la Brașov, iar prima publicație culturală, suplimentul *Foaia literară / Foaia pentru minte, inimă și literatură*, de asemenea. Uniunea Scriitorilor din România a înființat, în 25 martie 1949 (de Buna Vestire!), cinci filiale în afara Bucureștiului, printre care și cea brașoveană. Până și manifestul (eseul-program) al ultimei mișcări literare de amploare, cea a postmodernismului optzecist – *Poezia cotidianului*, a fost publicat de Alexandru Mușina în *Astra*, la Brașov. După atâtea așezări de straturi ale literaturii române, **orașul Operei prima** a rămas fără vreo publicație literară. *Astra* însăși, prin voință politică, a devenit o revistă de popularizare științifică în domeniul istoriei, cu un supliment cultural. Vocile literare ale Brașovului se disting tot mai greu, ca reverberații ale unor emisii secundare în spații culturale de aiurea. Aceasta este, pe scurt, motivația propunerii filialei Brașov a Uniunii Scriitorilor din România a unei rubrici temporare de poezie în *Hyperion*, care să găzduiască autori ai Brașovului ultimilor zece ani: *Brașovul în o mie și unu versuri*, ale căror voci literare se aud încă, dar sunt tot mai rar asociate cu orașul din care provin. De aceea mizăm pe voci puternice, distincte, ușor recunoscutibile în literatura română contemporană, indiferent de asocierea directă sau nu cu filiala brașoveană. Motiv numai bun să începem cu regretatul Andrei Bodiș și cu al său *Fir alb* al poveștii unui Brașov al literaturii române contemporane. Mulțumesc domnilor Gellu Dorian și Nicolae Corlat pentru găzduire și doamnei Adriana Bodiș pentru acceptarea publicării acestor versuri în *Hyperion*!

Adrian Lesenciuc

Andrei BODIU

Firul alb

Un om tânăr
Vorbind singur pe stradă
Gesticulând gata să
Te atingă din greșeală.

O femeie între două vârste fardată
Ușor nedormită vorbind
singură la casa de bilete
apoi în metrou

O fată care spune tare
Unui perete: „uimește-mă“

Un fir alb subțire desparte
lumea în două.

Taxi Driver

Azi un șofer care seamăna
cu Seymour Hoffman
M-a întrebat dacă știu încotro
Se îndreptă lumea.

Era dimineață și lapoviță
într-un sfârșit de octombrie
Iar lumea mergea spre
centru spre școli.

Mi-am strâns umerii atât
Cât să iau în piept
căldura din mașină.

Până la Livadă am schimbat
guverne președinți Seymour
Hoffman mi-a luat
banii. Nu m-a privit.
Purta ochelari cu dioptrii mari cât
Parbrizul prin care ne
chinuiam să ieșim.

Depresivi. Nevrotici

Depresivi. Nevrotici.
Uitând să trăiască.

Alunecă de la ușa albă
La geam și înapoi.

Mai bine nu te-nvârti în loc
Și aleargă mai departe.
Aceași porumbei
Și aceleași vrăbii.

Lovește fiecare piatră
Într-un exercițiu de aerisire.

La capătul respirației
O acoladă.

Omul fără stare

Omul fără stare trece
Pe lângă tine
Tremurând cu bețele de aluminiu
Scrijelind asfaltul.

La poșta unul mai tânăr
I-a spus că îl caută moartea
Acasă și el se crede la schi.

Omul fără stare se împinge
Până la Academie între
T și Muzeul de Artă
Se încăpățânează să-și bea
Suta de votcă
În fiecare zi la aceeași oră.

Uneori îl vezi prăbușit
Pe bancă la Livadă
Ajutat de alții se
Ridică prinde strâns bețele și
Urcă
În viraje largi
Dealul.

Poeții tineri

Poeții tineri privesc din
Poză. Sunt tineri și
melancolici tineri și
Ironici când poartă
coarnele de cerb
Trofeul bunicului pe post de chip.

Alții trag vârtos din țigară.
Poeții tineri sunt duri și
tandri unul seamănă cu
James Dean altul aduce cu
călăuza lui Tarkovski.

Fetele au figuri frumoase. Comune.
Trag și ele din țigări
Nonșalante. Nonconformiste.

Excesele lor delicate mă fac să visez.

Gară japoneză

(Fukushima 12 martie 2012)

E o coadă de bărbați
Bătrâni care privesc
În pământ.

La capătul cozii unul
Dintre ei ține un
Telefon public la ureche.

Țârâitul se aude
Prelung. Sacadat. Acum
Bărbații bătrâni ridică privirile.

Tac și ascultă
Tac și ascultă.

Trei nopți la rând

Trei nopți la rând am visat aceeași
Femeie. Seamăna și nu seamăna cu
Cineva din trecut. Venea
Spre mine de undeva de la

Capătul unui coridor care seamăna
Cu etajul trei de la Universitatea
De Vest. Purta o fustă scurtă
Și verde.

Avea picioarele superbe
bronzate poate
Mergea pe tocuri cert e
că purta pălărie
O pălărie imensă de pai.

De fiecare dată m-a uimit
Pălăria și de fiecare dată
am încercat să-i spun.

Primăvară timpurie

Azi am memorat
Morții am numărat până la trei.

Am vorbit apoi despre
Cei bolnavi. Am tăcut apoi istoviți.

Am întrebat-o dacă a plătit.
„Prea curios ești“ a încercat
Ovidiu o glumă.

În tren a adormit pe
un loc de la ușă
(Durerea de stomac îl
chinuise toată ziua.)

A tresărit când și când
Cu degetele răsfirate apăsând fața.
M-am întrebat ce visează.

Dumitru UNGUREANU

Ziua când era să piară satul

- AMINTIRI MAI DEGRABĂ EVAZIVE DECÂT EXPLOZIVE -

Faptele din cazul enunțat în titlu s-au petrecut după cum voi arăta mai jos (însă desfășurarea lor nu este nici clară, nici continuă, nici nu poate fi demonstrată matematic).

Era o zi frumoasă, pe la sfârșitul lunii august 1967. Mă găseam la cincizeci de pași în spatele casei, proprietatea familiei, într-o pădurice de salcâmi aproape seculari ce urma să umbrească Pământul încă vreo trei ani. Acolo, împreună cu soră-mea, Nuța, tăiam frunză la... Nu, nu la câini, cum te-ai fi așteptat din partea unor copii de 11, respectiv 8 ani, ci tăiam frunză la oi! Exact asta făceam!

Ce se întâmpla? În fiecare vară tata curăța arborii de crengi până cât de sus putea să ajungă. Cele joase ne împiedicau să umblăm printre trunchiurile aspre, dotate cu mărăcini sănătoși, ale căror „mângâieri” le suportam cu stoicism. De ce umblam printre ei? N-am încotro, sunt obligat să aduc plicticoase precizări: între salcâmi crescuseră zarzări. Din fructele lor, adunate cu afurisenii de către femei (Maica, Mama, Dada, tanti Paulina) și terciuite de copii (soră-mea, eu, verii noștri), ieșea o binecuvântată licoare – pentru bărbați! Sarcina mea și a soră-mii, în ziua respectivă, era să desprindem frunzele de salcâm de pe crenguțe, tăind cozile cu niște foarfece proaste. Proaste, fiindcă aveau gura tocită mai rău decât a babei Covrigeanca, în curtea căreia noi, băieții de pe uliță, obișnuim să organizăm partide vulcanice de fotbal, purcică, rareori țurcă, și permanent lupte libere încheiate cu bătăi neprevăzute. Deși nu ne gonia vreodată, *Baba*, cum îi spuneam pe scurt (*Moșu* era bărbatul ei, Gheorghe), în fustă neagră și ie albă, ne ocăra cu duioșie, trimițându-ne fix în organul genital din care, prosteste, proveniserăm. La decupat frunza nu purtam mănuși de protecție, cum nu purtam nici la contactul neglijent cu spinii, când palmele noastre se alegeau cu semne cărora li se zicea și „de bună

purtare”. Nici cârpe înfășurate pe mânerile foarfecilor nu întrebuițam mereu, drept care bășicile creșteau mânde pe degetul cel mare și pe cel mijlociu, usturându-ne însă mai puțin decât porecla familiei, atrasă de pântecul uriaș al bunicului, renumitul Taica, zis *Domn Bășică*. Tăiam frunzele cu eleganță scrâșnită, impusă de împrejurări, le strângeam în coșuri de nuiele, localizate cu regionalismul *târână*, și le întindeam la soare într-o poieniță cu iarbă lină, mătăsoasă, în mijlocul păduricii. Uscate, frunzele de salcâm se livrau ca delicatessa oilor, o dată pe zi, după coceni și paie. Festinul ținea ovinele nedespilate de iesle. Apoi – încă le văd – se așezau, cu picioarele din față îndoite sub piepturi, și transfigurau nectarul vegetal în cel mai dulce, înmiresmat și consistent lapte băut de mine vreodată! (Și-am băut în acești 60 de ani, nu doar lapte, desigur!...)

Munceam și vorbeam cu soră-mea, liniștiți, sânguincioși, când am văzut deodată, cu zvâcnită uimire, un șir de bărbați, străini de sat, pătrunzând pe poteca îngustă din fundul grădinii noastre. Oarecum ezitanți, neștiind ce li se poate întâmpla – să dea de vreun câine, de vreun nebun cu sapă drept armă etc. -, pășeau în tăcere, ca niște indieni kiowa la furat de cai apași (abia în primăvara următoare aveam să citesc de băștinașii americani și preocupările lor secundare – cer scuze pentru comparația exotică!). Nu i-am numărat, nici n-a fost vreme să mă dumiresc, fiindcă unul m-a întrebat răstit:

- Aici stă Andrei vânătorul? Tu ești Cornel?

Uimirea mi s-a domolit. Tata purta numele Andrei, dar vânător era vărul său primar, tot Andrei botezat, însă nu de același naș. Cornel era vărul meu de gradul doi, și pe el, se pare, îl căutau oamenii ăia. Oare de ce? Misterul a durat câteva ore. Și n-aș crede că s-a risipit până azi, când încerc degeaba să-l descifrez. Frică nu mi-a fost, pomenindu-mă cu atâția străini la noi în curte. Mai

năvăliseră destui în iarna lui 1962, când „se desăvârşise” colectivizarea şi în Cacova. Atunci îl căutau pe Taica şi scotociseră şi-n gaură de şarpe (el era *zidit* în peretele de coceni al „clădirii” numite impropriu – sau în derădere – *boşcă*). Acum, Taica nu era acasă, să ne apere la o adică, pe soră-mea şi pe mine. Maica trebuia prin curte, ca de obicei, mama era la grădina de legume, cu femeile satului apte de muncă, Dada tot acolo, iar tata în balastieră, tocmai la Ioneşti, pe Argeş, unde îşi făcea meseria de electrician. Nici câine să latre nu aveam în preajmă, iar dacă indivizii ar fi copt gânduri necinstite, o păteam. Bucuros că pot scăpa de ei, i-am lămurit unde se află casa lui nea Andrei vânătorul şi cum se ajunge acolo. Unul dintre străini – cel care, după cum a devenit evident până şi pentru mine, era şeful – m-a invitat să le arăt. Asumându-mi cu demnitate rolul de călăuză, deschizător de potecă şi – fără să-mi dau seama pe moment – trădător al neamurilor mele, am pornit vertiginos, cu niscaiva frisoane colindându-mi spinarea, în ciuda căldurii plăcute. Am întors şirul de bărbaţi în direcţia din care venise. La ieşirea din grădină am apucat la dreapta, apoi, scurt, la stânga, intrând pe răzorul ce despica pomostul familiei Olteanu, zisă *Ai lu' Cleaşcu*, după porecla tatălui, Ion, care îşi pierduse în război piciorul drept aproape din şold şi se chinuia tocind proteza de lemn, prevăzută la vârful cu talpă rotundă, cauciucată. Nu mai reţin dialogul, dacă vom fi purtat vreunul, cu oamenii necunoscuţi; tot ce mi-a rămas în minte a fost preocuparea lor de-a găsi un lucru pe care nea Andrei, vânător fiind, îl folosea deseori: *cartuş*. Acest cuvânt revenea obsesiv în discuţie, şi nu era nevoie să mi se traducă de ce reprezenta o primejdie. La vârsta aia, ştiam deja că armele sunt ceva rău, aducător de moarte, iar cartuşele, chiar şi-n lipsa armei, pot provoca răni grave. Ne sta drept exemplu rana lui nea Radu lui Iorgu, alt mutilat de război, al cărui picior stâng, de la genunchi în jos, era o masă informă de carne purulentă, din care storcea periodic o zeamă împutită. Din povestirile lui, transmise din om în copil, aflasem că nenorocirea se datora nu vreunui glonte, ci unei explozii de ceva ca un cartuş. Azi bănuiesc a fi fost o grenadă sau un şrapnel; atunci, dacă vom fi auzit de astea, habar n-aveam ce sunt, deşi eram gata să jurăm copilăreşte că ştim...

Am traversat curtea Cleşcanilor, trecând mai întâi prin bătătura Delcanilor. Aceste două familii, Ion şi Niculae Olteanu, înrudite prin fraţii a căror poreclă întrecea la notorietate numele (chestiune comună în toate satele, cum bine se cunoaşte), împărţeau pomostul unei moşteniri sărace, pe lat, nu pe lung: casa lui Cleaşcu era lângă drum, a lui Delcu la vreo sută de metri mai încolo, spre grădină. Niciuna nu avea garduri, drept care prin curţile astea circula oricine, cu treburi sau fără. E drept că pământul nu suferea atingerea vreunei unelte pe unde trebuia să fie curtea, dar la fel de drept este că droaia de copii a celor doi fraţi alungase posibilitatea oricărei culturi de legume sau de flori de măr... În ziua despre care scriu, toţi copiii erau pe drum, împreună cu alţii din casele vecine, care prin şanţuri, care pe garduri, mulţi în pomii plini de roade, gălăgioşi, zburdalnici, bezmetici. Uliţa aceea purta cu resemnare numele de *Linia Broscanilor*, pesemne pentru că era calea cea mai scurtă pe care se ajungea – din centrul satului – *Devale*; mai precis: la braţul de apă limpede şi leneş curgător pe sub deal, numit Mocirlă. Iar

Mocirla, deşi plină de peşte, însemna mai degrabă raiul broaştelor care umpleau toată aşezarea cu cântecul lor specific, în nopţile liniştite şi senine de pe la jumătatea veacului trecut. Destui dintre sătenii care locuiau în casele înşirate pe ambele părţi ale Liniei Broscanilor se îndeletniceau cu pescuitul, iar asta nu făcea decât să le accentueze tendenţiosul supranume. Culmea e că niciunul nu purta nume de vietate acvatică, nici poreclă de provenienţă mlăştinoasă. Posibil ca denumirea să se fi datorat şi faptului că la capătul liniei dinspre centrul satului, lângă Răspântie, pe stânga, se găsea o poiană dreptunghiulară unde, după topirea zăpezilor, se forma o baltă ce-şi menţinea apa, mărul şi broaştele până în debutul verii, uneori şi mai mult, dacă era an ploios. Alteori, balta se forma din ploile de toamnă, îngheţa peste iarnă şi devenea un fel de patinoar, căruia îi ziceam gheţuş – moartea cizmelor cu care ne dotau părinţii!...

În văratica zi cu pricina, pe uliţă vor fi fost şi oameni în toată firea, vreun bărbat fără treabă sau nişte femei lăncezind între două corvezi. Nu le-am luat seama, deoarece l-am zărit imediat pe vărul meu Cornel, căruia i se spunea *Puie*, nu *Puiu*. Fireşte că şi el ne-a văzut pe noi. Şi, fără să lase pe careva dintre intruşi să pună o întrebare, Puie a început să strige, ca şi cum s-ar fi disculpat:

- N-am luat eu cartuşul, nu l-am luat eu, nu e la mine, nu e la mine!

- Ori nu l-ai luat, ori nu e la tine – hotărăşte-te! – a zis un bărbat.

- Cine l-a luat, dacă nu tu? – a întrebat altul.

- Ment l-a luat, Ment, nu eu! – aproape că a urlat Puie. Se trăgea îndărăt, cumplit de speriat, pentru că acei oameni ameninţători îl înconjuraseră, iar el nu se ştia vinovat de ceva ce putea să recunoască.

Împrejur, ceilalţi copii se buluciseră pe lângă uluci, privind fără crâcnire. Femeile, mame sau bunici, au cerut lămuriri. Le-au primit scurt: nu-i treaba lor, să zică bogdaproste că mai sunt vii şi casele întregi! Nu era o ameninţare, dar – după felul cum fusese rostită – nici vorbă de clacă! Poftim de mai comentează, fă, ţaţă Didino!

- Şi unde stă Ment ăsta? – a venit altă întrebare.

Răspunsul a răsunat din aproape toate gurile celor prezenţi, copii sau maturi. Numai Puie, încă orfan de înţelegerea faptului că întrebarea îl degreva oarecum pe el de vină, a întins braţul drept înspre direcţia din care veniserăm:

- Încolo!

Putea să fie bănuiră de inducere în eroare, de tentativă mincinoasă, de strădanie clismatică. A intervenit însă o femeie, Marioara lui Bicinică, şi i-a asigurat pe străini că Ment luase cartuşul, chiar ea îl văzuse, dar de un' să ştie ce cară copilul!...

- Fir-ar copilul mă-sii-al dracu! – a răbufnit neoficial un străin mai lipsit de tact. – Putea să vă distrugă pe toţi!

Nervosul a fost domolit de şeful echipei, care m-a îndemnat să le arăt unde stă Ment, dacă ştiu. Cum să nu ştiu!? Şi, fără să am sentimentul că-mi trădez consăteanul, vărul şi prietenul meu cel mai bun, cu pieptul bombat că, uite, eram om serios, de încredere, m-am pus în fruntea şirului de invadatori, pe cât de misterioşi, pe atât de autoritari. Unul dintre ei îl înhăţase pe Puie de mână şi-l târa efectiv, bietul meu văr pierzându-şi elanul, puterile şi aplombul de până mai adineaori.

Interludiu

...Ehei, ce dificil era vârul meu la luptă dreaptă, ce greu era de dat el peste cap, cu piedică sau cu altă șmecherie! Nu prea îndrăzneam nimeni să se ia la bătaie cu Puie, avea o lovitură de stânga extrem de pietroasă, și nu sta de parlamentări la o adică. A încetat să sară la pumneală după ce-a alunecat pe gheață și-a căzut, lovindu-se la cap în zona creierului mic, faptă gata-gata să-l coste viața. Într-o recreație din iarna 1967 spre 1968, ulterior aventurii cu cartușul, Puie s-a băgat în luptă dreaptă cu Victor Stăvărescu din Morteni, zis *Baba*, viitor jucător de rugby la Locomotiva București. Mai mare cu un an, Puie era în clasa a șaptea, eu într-a șasea, iar Baba, cel mai solid băiat din leatul meu, tocmai mă trântise de-mi sunase apa-n cerebel. Isprava asta, deloc glorioasă în biografia mea, îl lipsise pe Victor definitiv de atenția Irinei, colega pentru care ne încăieram până atunci periodic, izbânda fiind indecisă. Nu e o laudă că înfrângerea, banală în curtea cu vreo 200 de copii preocupați de alte jocuri, din ziua aceea cu ger umed mi-a adus afecțiunea totală a fetei, mai târziu și prietenia ei condimentată cu sărutări romantice sub clar de lună. Realitatea e că unor femei le plac bărbații mai slabi, cei puternici le inspiră teamă, de nu chiar de-a dreptul oroare. Văzându-mă trântit, Puie, vârul meu, simțise, probabil, impulsul concurenței, mai degrabă decât glasul sângelui, al neamului. Și el visa – sunt sigur, pentru că-i vedeam ochii mijiți abulic – la mult-prea serioasa inteligență a clasei a VI-a A, bruneta băiețoasă care obținerea ce dorea prin sârguință și devotament. Nu știu de ce se credea Puie îndreptățit să aspire la atenția colegei care își manifesta interesul pentru mine, câteodată stânjenitor de evident, dar dorința vorbise mai tare decât forța mușchilor. Baba, victorios datorită construcției trupului și îndemânării de luptător, predestinat și prin numele de botez, l-a secerat scurt. Lovit la cap, Puie a început să se bâștie, să-și contorsioneze brațele și picioarele, să facă spume la gură. Irina, privindu-ne pe toți cu reproș, a dat fuga la cancelarie, alertând profesorii. Nu mai știu cum și-a revenit vârul meu, dar n-a avut nevoie de spitalizare. Victor era cât pe-acți să fie exmatriculat și, mai rău chiar, ajungea la casa de corecție dacă Puie o mierlea! Am scăpat tustrei cu muștrări din partea profesoarelor, iar Stăvărescu, zis Baba, cu o bătaie strașnică din partea lui Barbu Costinel, profesorul de istorie. Țăsta era un vlăjgan de aproape doi metri înălțime, dur la nevoie, blând în rest. Port palma lui dreaptă imprimată în memorie, pe obrazul stâng, beneficiar și eu al unei lovituri însetate. Am captat-o după îmbulzeala produsă când intram la ore din recreație, iar ușa împinsă de mine cu avântul dat de valul colegilor din spate l-a pocnit pe dascăl drept în față, turtindu-i nasul...

Ritornello

Ne-am întors, pe poteca de pe lotul fraților Olteanu, în spatele păduricii noastre, am ocolit colțul grădinii dinspre Nicu Stoica, zis *Găzoiu*, am cotit-o la stânga pe răzorul dintre tarlăua vecinului și pomostul lui nea Gogu, tatăl vârului Ment, al lui Nicu și al lui Costică, fratele cel mare (cărui i-am zis de când mă știu Nenea). Musai de consemnat că atât locul lui Găzoiu, al lui nea Gogu, al Oltenilor și toate cele dimprejur, erau cultivate cu porumb, plantă omniprezentă și aproape obligatorie „pentru asigurarea

hranei populației”, cum se spune în termeni economici. Ajuns la matură, cu tulpina înaltă de vreun metru și jumătate spre doi, porumbul intrase în faza coacerii, avea cotelanii formați, cu mătasea aspră și, des fiind, ascundea pe oricine umbla printre rânduri, pe potecă sau prin răritătură. N-aș fi zis că posibilitatea ascunderii a conferit vreun avantaj acțiunii de luare prin surprindere, executată de comandoul străin. Dar nu exclud evidența ei, deoarece, apropiindu-ne de gospodăria lui nea Gogu, cineva din grup a poruncit să nu mai vorbească nimeni, deplasarea trecând în registrul mut.

Stop cadru & flash-back.

Cu o seară înainte: eram dinaintea porților, privind melancolic apusul tipic de câmpie. Băgasem vaca în grajd și-o legasem, scăpând necălit de Taica pe motiv de alimentație săracă oferită sursei noastre principale de lapte. (Avea el un ochi anume, cu care aprecia dacă bovină mănca destulă iarbă sau numai se umflase, de sete, cu apă!) Se pogora, fastuoasă, o seară de vară cum sunt atâtea descrise de autori celebri, pe care nu mă încumet să-i pastșez, nici să-i parodiez, necum să-i concurez. Pe drum treceau diferiți consăteni, copii, oameni în toată firea, bătrâni. Dinspre centrul satului, aflat la stânga gospodăriilor Ungurene, apărură vârul Ment pe bicicletă, pedalând agale. Abia mă văzuse, că și adoptase stilul zeflemist de conducere, cu o mână pe ghidon, cu cealaltă scărpînându-se undeva. Numai că, de data asta, nu se scărpina, ci era obligat să-și menajeze palma stângă, toată înfășurată în pansament din cel bun, de care se găsea numai la dispensar. Faptul în sine mi se păru atât de neobișnuit, încât curiozitatea îmi dilată ochii până la nivelul *beliți*. Aveam cu vârul Ment un fel de întrecere – poate un joc, admit – câtuși de puțin nesperioasă: orice am fi văzut unul la altul, trebuia să ne prefacem dezinteresați, ca și cum era nimica toată să ai în mână, de exemplu, o portocală, un pistol cu capse, o cutie de conservă cu fasole și cârnați, o lanternă cu dinam, un volan fără spițe, o manivelă de tractor UTOS ori o pereche pestriță de porumbel voiajori... Bandajul presupunea o rană, chestie deloc rară la vârsta și preocupările noastre mecanico-dulgheristice. Ne tăiam frecvent cu diverse cuțite, cuțitoaie, foarfeci sau fierăstraie; ne înțepam în cuie, sârme, măcăcini, ciulini, ace de siguranță, ace de undiță, spilci, în bucățile de tablă din care făceam sfârleze și pluguri, în cârligul căpaștrului vacii (eu), în dinții greblei aruncate neglijent (el); ne zdreleam în pietre, în ziduri, în bulumacii gardului, în coaja salcâmlor; ne juleam când cădeam la trântă sau în bătai inopinate; ne rupeam carnea de pe degete lovind greșit cu ciocanul, în decursul vreunei operațiuni de împlântat cuie în te miri ce lemn tare sau balot (ăsta era un soi de tablă groasă, decălită, din care se confecționau cercuri pentru putini și butoaie); nu mai spun de bubele provocate de infecții, cărora le aplicam bandaje empirice din pânză sfinșiată, trecută sau ba prin apa unei spălături superficiale. Să purtăm astfel de urme, nu mira pe nimeni. Dar ce avea acum vârul Ment întreaga orică închipuire a mea, ca și pe-a celorlalți copii care încă nu știau ce pășise. Și, în loc să-l complexeze, să-i stârneasca suferința ori să-i aducă păreri de rău ale privitorilor, nevăzută rană îl detașa pe vârul Ment, îl scotea din mulțime, îi da un aer unic, umflându-i mândria care și-așa nu-i lip-

sea. Ce umblase el până atunci cu nasul întors într-o parte, rareori amestecându-se în jocurile de echipă; acum chiar că se pricopsise cu o distincție vrednică să-l facă intangibil în răgăoacea lui, celebră prin elementele ce-o compuneau: undițele, radioul cu galenă, cușca porumbeilor, menghina și cheia franceză.

Mi se urcase nodul în beregată, nu din compasiune pentru rana vârului Ment, ci de ciudă că mă întrecuse iar, fie și prin accidentul ăsta, care numai plăcut nu putea fi! Abia am reușit să dau brânci întrebării:

- Ce-ai pățit la mână, băi vere?

- Ehe, neică, lucru greu!

Nu voi uita prea curând figura memorabilă afișată de vărul meu în clipa rostogolirii acestor cuvinte. Cu ochii săi albaștri, parțial scăldați în lacrimile amurgului roșietic, mai mult întorși către gândurile proprii decât spre lucrurile ori ființele din jur, vărul Ment părea că palpează o durere neînțeleasă de cineva, și-n orice caz nu de mine. Nici măcar n-a oprit bicicleta, să vorbim, să-mi spună ori să-mi arate ce „țineă” sub bandaj. E drept, nici eu n-am insistat, cum obișnuiam deseori, fie că era ceva ce mă ardea, fie că era o glumă din partea lui. Pentru că – n-are rost să mă dau genialoid – vărul Ment mă păcălea deseori „vânzându-mi” tot felul de chestii inutile și „scoțându-mi” pe cele de trebuință, încât ai mei deprinseseră un fel de automatism cu răspunsul la întrebarea:

- Unde e cutare unealtă (obiect folositor sau talangă de pus la streășină)?

- La Ment, unde să fie?!

Să uit privirile de reproș ori scatoalcele cu care mă gratulau, știut fiind că eram responsabil de negoțul ăsta, tip româno-rus, cu vărul meu? (Cum adică, nu știți ce este tipul de negoț româno-rus? Credeam că e demult intrat în rândul banalităților! Iată-l definit la ora de istorie de alt văr al meu, Gigel al lui Niculae al lui Diliba: „Noi le dăm grăul, ei ne iau petrolul!”) (Să notăm pentru acuratețe că, totuși, exprimarea n-a fost taxată politic de învățătorul Furtună, refugiat din Basarabia după raptul teritorial din iunie 1940...)

L-am petrecut pe vărul Ment cu privirea, și aș fi uitat întâmplarea, ca pe atâtea altele, dacă nu venea ziua următoare. Când – iertat să-mi fie (re)sentimentul – m-am simțit întrucâtva răzbunat!

Andante – allegretto – alla breva

Ca multe alte gospodării, și a verilor mei era împărțită judicios, după nevoi aleatorii. De la drum, vreo sută de metri, curtea înconjurată de garduri imprecise cuprindea casa propriu-zisă, un grajd cu despărțăminte pentru vacă, magazie și atelier, cocina porcului, cotețul de păsări, o grădiniță de flori pe care mama verilor, năucitoarea țăță Ioana, abia le salva de ravagiile noastre. Urma o porțiune incertă, un soi de maidan unde se găseau mușuroiul bălegarului adunat de la vite, niște unelte agricole – plug, prășitoare, grapă – scoase din uz, și veceul (i se mai spunea closet sau privată) la colț, în spatele grajdului. După asta venea parcela destinată zarzavaturilor, niciodată crescute cum trebuie datorită solului roșietic, impropriu pentru legume. Apoi, pe mai mult de-o sută de metri și pe trei rânduri egal distanțate se întindea livada, cu doi pruni grași – unul galben, altul roșu, după fructele cărora îmi lasă gura apă și acum -, restul din soiurile tuleu gras, agen,

ciorăști, boambe, Anna Spath (cărora, firește, le stâlceam numele zicându-le *anașpet*) și din cele cunoscute la noi în zonă ca *tuleu subțire*, în restul lumii ca Stanley. La capătul dinspre drum, livada era străjuită de-un păr, nu știu ce soi era, îi spuneam *păr văratic* și-l asaltam... primăvărat, fapt pentru care pomul beneficia, de pe la jumătatea lunii mai, de serviciul competent al unui câine larg înlănțuit. Capătul dinspre Mocirlă avea – cu fructe rotunde, galbene și dulci într-un fel neplăcut – încă un prun gras pe latura estică. Rămănea deseori necules, iar crengile îl deranjau pe vecinul Găzoiu, de care atât verii mei, cât și eu, râdeam fără milă, fiindcă dispunea de o pricepere egală cu zero barat la treburile din aria noastră de interes. Dincolo de livadă se așternea pământul menit an de an porumbului, ce creștea după cum se nimerea vremea – săpatul și alte lucrări agricole nu se aflau pe lista priorităților niciunuia dintre membrii familiei lui nea Gogu. Ar fi lucrat, și chiar lucrau orice, numai să nu cultive pământul! Dar, fiindcă meșteșugăria nu mai constituia o sursă de venituri independente, și dată fiind biruința socialismului în țara noastră, erau nevoiți să se lupte și ei cu solul, obținând recolte insignifiante. Și azi mă amuză scârba lui Nicu, pe când executa cu sapa în jurul câte unui fir de porumb o complicată mișcare de învăluire, de parcă ar fi ridicat un zid de apărare precreștin, nu un biet cui! Nu-i de mirare că aproape jumătate din pomostul productiv era cedat livezii, măcar că prunele zilefigurate în țuică nu asigurau mămăliga cea de toate zilele, și nici iarba firavă de pe jos consistența laptelui vacii.

Urmărit de șirul fioroșilor străini, dintre care unul îl țara pe Puie, am ajuns lângă părul lui nea Gogu, pe care l-am ocolit prudent la distanță apreciabilă. Și asta din cauză că la rădăcina lui, legat cu lanț suficient de lung ca să acopere cercul de umbră al coroanei, se găsea Căinele. Nu un câine oarecare, ci «*Căinele de care nu se apropie niciun străin fără să fie mușcat*». Cuvintele dintre ghilimele ar trebui să alcătuiască unul singur, posibil un nume, așa cum există prin graiuri exotice. Ideea pe care încerc să n-o prăpădesc în metafore absconse, de circulație restrâns-literară, se mai poate exprima după cum urmează: orice câine din anturajul verilor mei, fie crescut de mic, fie prăsit, pripășit, rățăcit sau părăsit, în curtea lor devenea un animal neînduplecat, fioros, violent, rapace, rapid și nemilos. De el – ca minimă precauție posibilă – era bine să stai cât mai departe, pentru că inevitabilul se întâmpla cu precizia mersului astrelor vizibile: la un moment dat colții „prietenului omului” se înfingeau în pantalonii cuiva – copil, matur, bătrân, puștan, bărbat, femeie, țânc, moșneag sau babă venerabilă -; și drept dovadă de amicitie îi străpungeau carnea până la os. Nimeni, în afară de-o persoană, n-a reușit să opună altceva decât fuga diferitelor patrupeze din proprietatea „Golanilor” (cum, cu gratuită răutate necanină li se spunea celor din familia lui nea Gogu, alintat *Golea*). Acea persoană a fost mătușă-mea, Florica, zisă Dada, sora lui tata. Isprava ei, de care imediat s-a dus buhul (dar pe care Dada n-a considerat-o ceva ieșit din comună), s-a derulat astfel: într-o năbușitoare zi de vară, pe la amiază, vrând să ceară ceva de la țăța Ioana, Dada a strigat la poarta lor până s-a plictisit. N-a răspuns nimeni, nici om, nici animal. Pe atunci, nea Gogu deținea un câine grozav, despre care se spunea că și stăpânul se ferește. Cu toate că știa de

existența aceluia paraleu, Dada a intrat în curte, să caute, să găsească și să-și ia singură obiectul necesar, parcă un ciur de mălai. Ajunsă la jumătatea potecii gănețate de rațe ce turtea iarba pe lângă zidul încă netencuit la exterior, s-a pomenit deodată cu fiara la doi pași dinainte. Timp să fugă nu mai era, cale de întors nici atât. Pesemne luat și el prin surprindere de apariția mătușei mele, probabil trezit prost din siestă, în loc să intre în tratative lătrătoare cu intrusa, câinele s-a repezit într-un salt spre gâtul sau pieptul femeii. Al cărei sânge rece, în ciuda zădufului, s-a dovedit criminal: a întins mâinile, a prins bestia de beregată și-a strâns-o, cu puterea dată de disperare, până a lăsat-o fără suflu, dând apoi cu ea de pământ. Din bușeală, câinele s-a ridicat într-un trist, pentru el, târziu: își adjucecase condiția de javră! Niciodată n-a mai mușcat pe cineva, iar când o vedea pe Dada trecând pe drum, se vâra iute sub ce adăpost nimerea...

Așadar, am ocolit câinele, unul floriu, cu bot negru și urechi ascuțite, și-am ajuns în spatele curții, în dreptul porțiței deschise și căzute de-un secol într-o rână. Curtea părea pustie, însă când eu am strigat „băi vere!”, de după colțul grajdului, din atelier, a ieșit Nicu, băiatul mijlociu al familiei, desculț, îmbrăcat într-o cămașă cadrilată, încheiată strâmb la cei doi nasturi din dotare, purtând niște pantaloni de doc verzui închis, ținându de o curea subțire, cu un crac suflecat deasupra genunchiului împodobit de coaja unei bube obținute la ultima jultură, celălalt ridicat numai până la jumătatea pulpei ațoase, cu piele albă. Nicu nu se bronza niciodată ca toți băieții, oricât ar fi stat (dar de obicei nu prea stătea) dezbrăcat la soare. Părul castaniu spre blond îi curgea ondulat peste ochii albaștri, mai limpezi decât ai lui Ment, nu chiar de claritatea alor lui Nenea și nici pe departe atât de nepăsători ca ai sorei lor, Nuța. (Cealaltă fată, Gela, cu ochi mari și rotunzi ca perlele prelucrate, înfiată de Leana, sora țatei Ioana, locuia la București, venea rar pe la părinți și nu se mai amesteca în jocurile noastre copilărești.) La spate, părul lui Nicu, mai mult lins, decât înfoiat, crescuse bogat și lung, dar nu atingeau volumul necesar ca să fie numit „chică”, așa cum visa posesorul, gândindu-se la niște eroi de prin filmele văzute la cinema în Câmpina și povestite pe larg nouă, lui Ment și mie, câteodată și surorilor noastre, plus „fetelor Marii”, blondele gemene Nuța și Mia, complet diferite între ele ca figură, podoabă capilară, ochi, trup, minte și – dacă mă întrebați azi – traseu în viață. Mai mare decât mine cu patru ani și de Ment cu doi, Nicu terminase prima clasă de școală profesională, specialitatea electrician, în orașul amintit, unde a învățat multe lucruri folositoare – cântatul la chitară și construirea de amplificatoare pe tuburi, cu scheme și embleme de Marshall, nefiind printre ultimele.

N-am reținut vorbele lui Nicu la vederea noastră, nici nu cred că a rostit ceva. Chipul său mi s-a întipărit pe retină și s-a depozitat în celulele memoriei, de unde pot să-l extrag folosind însă cuvinte neconcludente. Să scriu că era uimit, pare la îndemână (dat fiind că scriu tastând literele la computer). Să pretind că se înroșise, știind el ce s-a revelat apoi că știe, aduce a exagerare. Să nu afirm nimic, eventual să folosesc o (para) frază complicată pentru a descrie figura lui albă, e calofilie. Nicu nu putea să știe cine sunt și ce vor oamenii aceia străini – asta e concluzia care se impune, dacă luăm în calcul datele adunate

de mine până la ora două și jumătate, cât părea să indice imaginatul ceas al zilei. Totuși, ceva de pe figura lui mi-a transmis certitudinea că știe! Sau convingerea s-a impus datorită desfășurării ulterioare a faptelor? Fie să rămână sub pecetea... Nu a tainei, ca-n sintagma cunoscută, ci pecetea memoriei mele slab stimulate. Șeful comandoului i s-a adresat lui Nicu:

- Tu ești Ment?

- Nu, io sunt frati-so!

Asta – clar! – a sunat ca o înjurătură, dar a trecut nebăgată în seamă. În curtea vecină, a lui Tatonită, sub dudul din spatele magaziei s-a ivit chipul nedumerit al lui Georgel, băiatul celei de-a doua soții a unchiului meu. Curtea lui nea Gogu rămânea pustie și tăcută, nici câinele de lângă păr nu mai lătra. Doar Puie scheuna, ținut de gardianul său ca-n lanț.

- Unde e cartușul? – a sunat sec a doua întrebare.

- E sub o clăie de trifoi, încoloșă! – a răspuns Nicu, arătând vag cu brațul stâng spre nord-vest.

- Bine, du-ne acolo! – a comandat șeful.

Nicu s-a aplecat să-și tragă mai bine pantalonii, moment în care la poartă, pe drum, a oprit o bicicletă, condusă artistic de fratele cel mic.

- Uite-l pe Ment! – a strigat Puie, eliberându-se în aceea clipă din strânsoarea mâinii supraveghetorului. – Uite-l la poartă! El e Ment!

- Ia vino încoace, băi Mentule! – a zis suficient de sugestiv șeful.

Ce-o fi fost în mintea vărului meu, de n-a fugit? Oricine în locul lui, asta ar fi ales, fără multă gândire sau regrete. El însă, ca un copil ascultător, a deschis poarta, a intrat tacticos, a rezemat bicicleta de zidul casei și-a venit spre noi, cu figura sictirită a cuiva deranjat de la dialogul cu spiritele ascunse. Să spun că părea de pe altă planetă? Mai degrabă *era* pe altă planetă, una proprie, pe care o explora metodic, folosind frecvent o lupă cu mâner, pe care nu mi-o împrumuta nici să-i fi dat la schimb toată colecția mea de pietre colorate. Astfel că întrebarea următoare i-a trecut pe lângă ureche:

- De ce ai luat cartușul?

Ment l-a privit pe omul care întrebase ca și cum nu l-ar fi văzut:

- Cartușul? Ce cartuș?

Țin minte perfect cum individul străin s-a umplut de transpirație, cămașa i s-a umezit complet, iar fruntea frumos bombată, deasupra căreia părul se ridica vâlvoi într-o frizură cu moț, a devenit pistă cu obstacole brobonite pentru muștele ce-și căutau acolo loc de aterizare.

- Cartușul de dinamită cu care puteai să dărâmi tot satul, bă, idiotule! – i-a sărit țandăra altuia din grup. Șeful s-a întors, privind cu reproș la impacientat. N-am înțeles corect sensul dialogului mut purtat între cei doi, dar nu exagerez inautentic dacă îi atribui conotații violente pașnice. Fără alte vorbe, conducătorul ostilităților s-a apropiat de vărul meu și l-a apucat de-o ureche, răsucindu-i-o lent, însă implacabil. Mi s-a părut atunci că văd „pe viu” un cadru ilustrat alb-negru din cartea de istorie, anume acela în care Gheorghe Doja stă pe scaunul de tortură, iar călăul îi smulge carnea cu un clește. Nu pricep nici azi de ce, poate din cauza felului cum îl ținea anchetatorul pe vărul meu, cu mâna dreaptă întinsă, aparent nemișcată, în fapt lucrând fără milă asupra pavilionului zgârcios.

- Deci, domnule Mentule, nu știi nimic despre un cartuș de dinamită?

- N-am vrut să iau cartușul, mie îmi trebuia doar sârma!

- Și ce să faci tu cu sârma, domnule Mentule? Să te spânzuri?

- Nu, nu, eu vream să bag *buleftrică*-n cotețul de porumbei!

Toți am rămas cu fețele afix, mai puțin unul din grup, care s-a întors cu spatele spre scena supliciului și-a bufnit în râs. „Buleftrică”, în limbajul nostru de-atunci (nu știi dacă era deja termen de argou), desemna „curentul electric”, zis colocvial și generic „lumină”, una dintre utilitățile publice de care satul Cacova și comuna Morteni au beneficiat incomplet abia în 1971. Se știa deja că *lumina* e pe drum, o să vină și la noi, ajunsese la Ionești, apucase către Sârbi și Râscăieți, iar odată cu anunțata reorganizare pe județe, musai să răzbească peste tot. Lumea vorbea ca despre o posibilitate mai mult decât posibilă, deși unii nu credeau până n-o vedeau, și spuneau asta cu siguranța ignorantului a-toate-știutor; alții, însă, chiar se pregăteau pentru ea. Între acești „alții” trebuie să-l includ pe tata, a cărui meserie de „electrician de forță” i-a dat competența necesară să plaseze în perete, sub tencuială, țevile de PVC destinate circuitelor electrice, încă din 1966, când el și Taica au reconstruit casa bătrânească. Vreo câțiva își cumpăraseră radiouri „pe curent”, nu pe baterii, și le păstrau cu mândrie în odaia „de bună”, laolaltă cu macaturile și lucrurile sfinte – icoane argintate, candelă, cruci de la mănăstiri, sticlețe cu parfum de lavandă sau sticloante cu țuică, pitite de femei pentru vreo sărbătoare iminentă ori pomană amânată. Să vrei *buleftrică* în cotețul păsărilor – iată o idee de curată ficțiune științifică, pe care numai vârul Ment putea s-o aibă!

- Și cum anumi vrieai să faci trebușoara aiasta, uăi? – a întrebat altul, cu puternic accent moldovenesc natural, asemănător cu al „refugiaților” – alde Gorincu, Gavriliuc sau familia de învățători Furtună – stabiliți la noi în Cacova după 1944.

- Păi – începu Ment, arătând vioi cu degetul mâinii drepte, îndoit pe jumătate – vream să *pui* un bec sus în pod, sârma s-o trag pe *coloșa*, pe sub streășină, iar bateria s-o țin *icișă*, -n dulap, ca s-o *poci* pune și la *laternă*, când am nevoie, să nu mă duc după ea sus!

- Dar întrerupător nu-i pui? – a întrebat șeful, nu mi-am dat seama dacă în derădere sau în serios.

- Întrerupător n-am!

- Lasă, că-ți dau eu unul să ții minte! – spuse șeful, uitându-se în jur ca și cum ar fi căutat ceva, un băț sau o nuia de zarzăr. -...Dar, stai așa! E mai bine să-ți dea frati-tău, că așa sigur ții minte! Mă, tu, ăsta, ia scoate cureaua și arde-i lui Ment la cur 50 de lovituri!

Cine putea să intervină sau să se împotrivească? Părinții verilor nu erau acasă, Tatoniță și tanti Paulina, plecați la grădină, ai mei la fel. Doar alături era țața Iliora, zisă *Găzoaica*, nevasta lui *Găzoiu*, supranumit mai apoi, ca o duioasă batjocură la adresa competențelor sale de zidar, *Meserie*. Iliora nu s-a arătat însă, pesemne că dormea sau era la războiul de țesut, fiindcă asta făcea deseori vara – preșuri pentru tot felul de neamuri. Fără pic de râvnă, Nicu s-a desfăcut la curea, a extras-o din cheutori cu lentoare, a îndoit-o așa, într-o doară, și l-a apucat de-un braț pe Ment, rămas fix ca un stâlp al rețelei tele-

fonice, în care băteam câteodată cu pietre și lipeam urechea de lemn să auzim zgomotul produs prin rezonanță de conductoarele metalice de sus. Până să se hotărăască Nicu să dea prima lovitură, unul dintre bărbații comandoului, după o atentă ocheadă pe sub sprâncenele groase și negre, l-a întrebat:

- Mă, tu nu cumva ești elev la profesională, la petrol, în Câmpina? Că parcă te-aș cunoaște...

- Păi, da, sunt... – a îngânat Nicu, și brusc, s-a pornit să-l croiască pe Ment cu voiciune, executând mișcări largi, ca de cosaș.

Nicu era foarte îndemânatic la tot felul de activități ce țineau de lăcătușerie, electronică, electricitate. La treburile agricole era... De obicei, despre cineva nepriceput se spune că e stângaci sau afon. Dar Nicu era stângaci din fire, unul perfect aplicat domeniului său de interes, acolo mâna mergându-i fără greș. Afon nu era deloc, fiindcă a învățat să cânte bine la chitară, și chiar a fost membrul unei trupe de restaurant, într-o vreme. Comparatia mea cu mișcarea de cosaș este o exagerare evidentă, să-i zic poetică... Pentru că Nicu n-a cosit niciodată, unealta îi venea – naturalmente – pe dos și nu găsea nici măcar interesul fratelui mai mic pentru munca respectivă. Iar aici mi-l amintesc pe vârul Ment, în primăvara lui 1970, când am învățat amândoi să cosim.

Adagio

Cine mai știe oare de inundațiile cumplite din 1970? Au afectat mai mult Ardealul, mai puțin restul țării, unde a plouat însă pe rupte. Și-n zona noastră de lume excesul apelor a produs pagube, dar nu ca dincolo de munți. Una dintre pagube s-a transformat însă, după datul românesc, în oareșce câștig. Anume, cum? Lanurile de grâu, potopite-n dușmănie, au dat o recoltă diminuată, cu bob stricat, de nefolosit la pâine. A fost și greu de adunat, combinele CAP-ului neputând să intre la secerat și treierat. Când au reușit, pământul fiind încă moale, spițele – îmbăcsite de mohor și alte ierburi – se smulgeau cu rădăcini, așa încât platforma de tăiere și cuțitul prevăzut cu dinți triunghiulari fioroși (de care ne feream și ne minunam, dorind – Ment și cu mine – să avem unul pentru nevoile noastre industriale), au fost ridicate la maximum posibil. Sub linia de tăiere a rămas o miriște cu țepi cam de-o palmă și jumătate înălțime, deasă ca o perie de ghetă nou-nouță, complet verde. Cinea a băgat de seamă că poate fi cosită manual și făcută nutreț pentru vaci, oi, cai. Nu știu cine a împărțit tarlăua, porțiunea din Ioneasca revenind Ungurenilor. Într-o zi, tot neamul nostru era acolo, bărbații cosind cu sârg, femeile strângând în grămezi, copiii incurcându-i pe toți. Tata, Tatoniță și nea Gogu erau și ei înfipti la treaba care a ținut cam toată ziua. Prânzul ne-a fost adus în coșuri de răchită, pauza de masă a durat mai bine de-o oră. Vârul Ment și eu am prins ocazia să folosim coasele. Nu mai rețin cum trăgeam cu a mea. Mi-l amintesc însă pe Ment cum făcea: așeza delicat unealta jos, în dreapta, o mișca energic spre stânga, tăind o pală de iarbă, apoi o ridica în sus, ca să-i rămână agoniseala în loc, nu să fie risipită la întoarcerea fierului înapoi, pentru altă brazdă. Firește, amândoi ne jucam, într-un fel, dar eu m-am jucat mai serios, cum s-a demonstrat pe urmă, fiindcă munca asta mi-a plăcut

(am scris și-o povestire antologică) și-mi place, și-aș mai cosi, dacă aș avea ce...

Mezzoforte

Nicu iubea muncile agricole cum iubește lupul zgarda. Dacă îi pune tată-său o sapă în mână și-l îndemna să sape la porumb, era în stare să se învântească toată ziua în jurul unui cuib (cum a și făcut-o într-un an). Țata Ioana îl boscorodea continuu, cu vorbe ironic-pilduitoare, cum numai ea știa să potrivească, cuvinte ce-ar fi pus la trap și-un cal care înțelegea doar limba rusă, nu și româna sau țigănească. Pe Nicu însă, împunsăturile mamei sale l-au făcut să arunce sapa cât colo, abandonând cultura pământului și situația de elev în vacanță pentru una de piccolo și, simultan, electrician de întreținere și reparații la o cârciumă din Trivale. Asta până s-a angajat la stația de înaltă tensiune a Rafinării Pitești, unde a lucrat fără oprire 40 de ani, și-ar mai fi lucrat și azi, dacă nu se desființa.

Mă amuză încă, după atâtea decenii, spectacolul gratuit pe care Nicu, într-un elan forțat și evident fals, l-a dat în rolul de biciuitor al buimăciturii frate mai mic. Gesturile sale mimau acțiunea cu silnicie teatrală, forța loviturilor se atenua cu exagerarea avântului, cureaua subțire se înfășura duos pe picioarele pedepsitului, munca era suplinită de vocalize hăulitoare în scop de aburire. Ceata străinilor asista oarecum sassistă, Puie cu o strâmbătură de neîncredere, eu cu inexprimabilă uimire – fiindcă mi-era peste putință să pricep că Nicu acceptase rolul de călău al fratelui său! Mult mai târziu am înțeles că abia așa îl salvase de-o bătaie adevărată, jertfindu-și calitatea de frate! Dacă Ment făcuse o faptă rea, sau numai o boroboacă dictată de curiozitatea lui nestăpănită, Nicu își asumase pedeapsa pentru ea instinctiv, într-o dăruire de sine fără egal, greu de priceput la vârsta noastră... Și mă mai amuză încă figura vărului boțogaș, înlemnit și el de uimire că fratele său îl bate – el, care niciodată nu-l lovise măcar în joacă!

- Țipă, mă, și tu așa, să te audă ăștia! – i-a strecurat printre dinți Nicu lui Ment, într-o clipă de neatenție a bărbatilor care, plictisiți probabil de lentoarea investigației, își aprindeau țigări.

Ment abia a scheunat, ca un cotoi călcat pe coadă, ceea ce – în loc să convingă – a zgâriat urechea unuia dintre străini. Țata a luat în propria mână cureaua și i-a tras vărului meu vreo zece lovituri ca la cartea de tortură. Ment s-a lăsat – ori a căzut de usturime – la pământ, rostogolindu-se și urlând fără nicio prefăcătorie. Oarecum speriat, administratorul de pedeapsă profesionistă a icnit, ștergându-se pe frunte cu o batistă albastră. Și-apoi l-a înșfăcat pe Nicu de-un cot, aplicându-i și lui, la repezeală, câteva lovituri, însoțite de fraza:

- Păi ce credeai tu, mă, că scapi fără?!

Nicu s-a smucit fără jenă și-a sărit cât colo, într-o atitudine de vădită încordare. Nu știu cum ar fi evoluat situația dacă în acea clipă nu intra pe poartă o vecină de peste drum, mergând agale ca o cireadă desfășurată pe islaz: Țata Gheorghita, zisă *Găvana*. Dacă avea treburi la rudele sale, ori venise de curiozitate, nu mai țin minte. Cu vocea-i de talangă spartă s-a interesat ce se întâmplă, cine sunt oamenii străini, ce-au făcut copiii și așa mai departe, chestiuni pe care nimeni nu le invocase. Atunci am aflat că oamenii aceia lucrau la – sau mai bine zis cu sonde-

țele de geodezie ce găuriseră tarlăua de trifoi a CAP-ului, lângă pogoanele Luchenilor, imediat vecine cu pogonul Sunicii, sora vitregă a lui nea Gogu, dincolo de al Dadei și al lui Tatonită, astea lipite de al verilor mei. Tarlăua, parte din fosta moșie a unuia Lascu, avocat din București, căruia „puterea populară” (adică alde Babadebla, Vârlan, Dumitrache și ceilalți) îi luase și casa din Morteni, făcând-o sediul CAP, se întindea de la vijelioasa Vâlcea până pe muchia văii Neajlovului. Trifoiul fusese cosit, uscat și făcut căpițe, înșirate în linii drepte. Sub una dintre ele vărăse Ment, ajutat de Puie, cartușul de dinamită, pe care așteptam să-l văd, fără să-mi manifest curiozitatea. Când l-am zărit, la vreo sută de metri distanță, mi s-a părut un soi de os ca șira spinării porcului tăiat, culoarea fiind roșie iar batoanele cu explozibil ca niște vertebre sau coaste retezate!

- Bravo ție, autore! – îmi zic azi cu nostalgie, și continui transcriind clasicul citat pe care orice elev îl știa cândva: – „Numai la foale ți-e gândul!”

Găvana parcă a și dat semnalul de plecare. Ne-am înșirat iarăși ca indienii, de astă dată pe răzorul dintre grădina lui nea Gogu și a lui Tatonită, am mers până unde altă potecă despărțea în unghi drept lotul lui Tatonită de al Dadei, am cotit la stânga, am traversat răritura Sunicii, pe a unuia dintre Luchenii, apoi pe-a lui nea Ionel Blid, și-am ieșit la trifoiște. Era un câmp netered, înconjurat de brăul porumburilor, punctat de căpițe uscate ca de niște momâi. Bărbații cei străini ne-au ordonat să stăm acolo, la marginea tarlalei, câțiva s-au răspândit strategic asigurând un fel de cerc păzitor, în mijlocul căruia șeful ostilităților îl însoțea pe vărul Ment – și nu Ment îl însoțea pe ăla! Vărul s-a îndreptat spre o căpiță anume, indicând baza ei. Șeful s-a aplecat și-a extras *cartușul*. Azi pot spune, în cuvinte cât mai sobre, că era o tijă metalică de care fuseseră prinse un număr necunoscut mie de batoane cu dinamită, a căror detonare se făcea prin metoda electrică, nu pirotehnică, așa cum foarte mulți dintre domniile voastre, *destinși cetitori*, veți fi văzut prin filme, artistice ori documentare. Elementul detonant îl constituia capsă, conectată prin cablul de cupru flexibil (*sârmă lițată* i se mai spune încă în mediile muncitorești) la aprinzător. Avantajul acestei metode consta în faptul că puteau fi detonate simultan, de la un singur dispozitiv, toate cele șapte încărcături plasate în găurile forate de sondețe. Fitilul clasic, din motive pe care le pricepe oricine, era exclus la activitățile geodezice. Norocul vărului Ment, că altfel de unde să facă el rost de sârmă pentru instalația lui luminoasă?

Sârma însă nu i-a rămas. I-au cerut-o bărbații geodezici, iar vărul meu n-a avut încotro, i-a condus la o altă căpiță, sub care odihnea un colac de cablu învelit în material izolant de culoare verde și roșu. Când l-au scos, am fluierat de uimire, ciudă și pagubă. La mine acasă zăceau azvârlite câteva resturi, aduse de tata de pe la instalațiile întreținute de el și alți electricieni în Balastieră. Niciodată nu văzusem, necum să am cantitatea pe care pusese mâna vărul Ment, din care – dacă i-ar fi rămas lui – aș fi reușit poate să-i scot vreo câțiva metri, fiindcă și eu aveam idei de iluminat periferic! (Abia peste vreo două decenii, eu însumi electrician de exploatare operativă la stații de transformare, am recuperat dintr-o instalație dezafectată o cantitate asemănătoare, dar atunci afacerile, ca și întrecerile cu vărul meu încetaseră.) Cartușul era intact, con-

ductorul recuperat, lipsea doar capsă. Iar aceasta constituia „lucrul greu” de care îmi pomenise vărul meu, în seara precedentă.

Stop-cadru & flash-back

Vorba „era cât p-aci să piară satul” îi aparținea lui Lie, băiatul cel mare al lui Cleașcu, vechi rival cu vărul Ment în domeniul pescuitului. Despre competițiile copilărești s-a tot povestit în literatură, nu-i cazul să insist asupra uneia fără prea multă consistență. Totuși, n-am cum evita episodul celei mai încrâncenate dispute dintre pescarii Lie și Ment, desfășurată fără voia lor în altă zi de vară mălăiață, tot în acel 1967, cu nici o lună înainte. Aproape toți copiii satului umblam cu undița pe Neajlov și pe bălțile din valea râului cât era vacanța de lungă și chiar în zilele de școală. Că prindeam pește sau broaște, nu interesa decât pe mamele noastre, cele care știau să pregătească o ciorbă sau o „prăjanie” din plevușcă, grosul faunei undițate. Rar prindea careva dintre copii vreun caras mai baban, niște clenți maturi sau niscăi pușori de crap plecați să învețe a se hrăni pe cont propriu. Crapii cei mari erau apanajul bărbatilor, care organizau în fiecare duminică un fel de potervă cu plase și halaie, străbătând Neajlovul de la Vad până la Coadă Gligorului. Toți știam că acolo, pe Gligoru – un fel de baltă cu nămolul de circa un metru grosime pe fund –, trăiesc peștii cei dolofani, lungi aproape cât un copil de 12 ani (eu am ținut în mână unul în vara lui 1968 și l-am scăpat – iar asta nu e laudă pescărească!). Să prinzi pește în anumite locuri era imposibil, și asta cunoșteam iarăși cu toții. Iar unul dintre aceste locuri condamnate se numea *La Pod*.

Podul peste Neajlov era un element important al geografiei noastre sentimentale, un soi de graniță, dincoace de care odată trecut, sechema că ai intrat în sat. Nu același sentiment crucial ni-l dădea plecarea, deoarece drumul de ieșire continua dincolo de Pod pe terenurile *noastre* încă vreo doi kilometri, până trecea Neajlovelul și urca spre Ionești o costisă nu foarte mare, dar păguboasă iarna, pe viscole, fiindcă acolo se aduna zăpadă în troiene greu de spart. La Pod apa era câteodată atât de mică încât i se puteau număra nervurile pietroase. Firește, numai dacă scăpa nebălăcărîtă de puștanii care alegeau să se scalde aici, și nu câteva zeci de metri mai aval, unde râul se ghemuia într-un gâldău cu fundul nisipos, înainte de-a coti pe sub sălcile de la Cărmizii (cu doi de *i*, precizez pentru acuratețe).

În ziua competiției de care mi-am amintit, vărul Ment umblase cu nedespărțitul amic Nelu, zis *Jana*, prin cine știe câte cotloane ale râului. Nu prinseseră nimic, tocmai ei, socotiți printre cei mai dibaci pescari. Ajunși la Pod, Jana lepădase undițele și hainele, alăturându-se copiilor care se bălăceau. Vărul Ment nu suferea scaldatul în asemenea locuri, așa că s-a mulțumit să privească placid zbenguiala celorlalți și să arunce undița la întâmplare, ca să treacă vremea. Stătea sus, rezemat de balustrada Podului, și ținea cu o mână bățul de bambus – o raritate între uneltele pescărești locale, invidiată de mulți – cu fir verzui de gută, prevăzut cu cârlig auriu „de fabrică”, plumb și pană de găscă „marca Ment” ce atârna drept, dar nu ședea o clipă nemișcat.

Și cum se juca vărul Ment cu undița prin apă, pe la picioarele Podului, ai cărui piloni foloseau drept trambu-

lină pentru salturi spectaculoase, ori printre scâldăreții ce-l presiflau strigându-i să țină bine codia ca să-i pună ei un murgoi în cârlig, deodată mâna i-a zvâcnit și a săltat un crap frumos, măricel spre mare, cam pe jumătatea celor prinși cu plasa. L-a ridicat cu inima ca un șoricel încolțit de cinci pisici. Pisicile astea imagine erau cei cinci băieți care îl priveau muți de uimire, doi alături, pe Pod și trei pe malul stâng al râului. Să fi explodat dinamită la picioarele lor, și tot nu i-ar fi strâmbat asemenea uluială. Pe de-o parte, nu le venea să creadă că se poate prinde pește în bălăceala din gârlă; pe de alta, nimeni nu mai prinsese crap în undiță! S-au strâns toți copiii în jurul lui Ment, să verifice, să vadă cu ochii lor minunea. S-au oprit oameni în toată firea să admire detașat captura. Excedat de atâta curiozitate, vărul Ment a împachetat crapul în cămașă, a strâns undița și-a plecat acasă. Cei rămași au reluat zbenguiala. Pescarii au înhățat bețele și-au împânzit locul faptei de cârlige, deși oricine știa că acolo unde „a dat” un pește atât de mare, altul nu mai vine. Dar, de ce să nu încercăm? Până și Jana s-a îndurat să se compromită în felul ăsta, dar el o făcea pentru distracție. Lie avea însă ambiție, pe lângă ciuda că altul a prins „balenă”, cum i se zicea vreunui pește mai măricel. Nu-i lipsea nici mintea, fiindcă s-a dus cu undița vreo două sute de metri mai sus de Pod, într-un loc identificat prin sintagma *La Pietrari*, fiindcă acolo prinsese cineva pești numiți *pietrari*, foarte rari în zona noastră. Și norocul e de partea celor îndrăzneți – cum ar scrie cronicarul: Lie a prins un murgoi, cel mai banal pește pe care oricine din sat îl privea cu milă și-l mânca de nevoie. Dar murgoiul prins de Lie era «*Cel mai mare murgoi care a trăit vreodată*», lung de vreo 15 centimetri, gras ca un pui de crap și întunecat la solzi, o întunecime strălucitoare, dacă pot folosi oximoronul... Cu murgoiul agățat în cârlig, Lie s-a întors la Pod vâitându-se astfel:

- Aoleu, mamă! Dacă-l scăpam, mamă? Eu cred că mă aruncam în gârlă după el, mamă!

Firește, aprecierile și admirația pentru captura lui n-au atins cota pe care și-o dorea, comparabilă cu cele căpătate de Ment. Nu asta l-a deranjat pe Lie, ci faptul că lamentația lui sinceră a devenit temă de bâză între săteni, batjocură cu atât mai nemiloasă cu cât era spusă aparent fără intenție de persiflare (chestiune nu la îndemâna multora). Orice copil o memorase și-o reproducea fără încetare, pe tonalități variate, după inspirație și talent. Îi cădea cuiva ceva din mână – „Aoleu, mamă... Dacă-l scăpam, mamă?”. Recupera cineva un obiect ce părea pierdut – „Eu cred că mă aruncam în gârlă după el, mamă!”. Cât îl ferece sau îl amăra pe Lie treaba asta, nu știu. Dar nu pot uita bucuria de pe figura lui, când venea vorba de isprava cu dinamita, pe care vărul Ment evita constant să o recunoască. E drept, nici nu-și permitea să renege, când i se punea dinainte strachina cu detalii. Și nu Lie era dintr-aceia care făceau pe bucătarul, cu toate că se numărase în grupul copiilor de pe Linia Broscanilor ce urmărise plin de precauție comandoul geodezilor și memorase toate amănuntele. Când se deschidea vreo ședință de vorbărie pe malul șanțului, în Poiană, Lie asculta mut relatarea evenimentului, în versiunea proprie a povestitorului ocazional, nu combătea părerile despre ce putea să se întâmple, se prefăcea uimit și exclama cu câtă ipocrizie nevinovată era în stare să producă mintea lui de copil îndârjit:

- Era cât p-aci să piară satul, mamă! Uite, mamă, era cât p-aci!

Însă expresia asta n-a mai prins, nimeni n-a reluat-o și n-a repetat-o. Porția de glorie a lui Lie se consumase, de bună seamă, în tărășenia cu murgoiul. Însă gloria locului doi are gust de iască muiată în fiere, dacă iei viața drept competiție, și nu dar – sau har – divin...

Andante

Ziua dinaintea celei în care veniseră străinii să caute cartușul fusesse la fel de caldă, seacă și lenevoasă, până la un moment dat. Am aflat foarte greu puține detalii, chestionând fără inspirație pe actorii principali. N-aș jura cu mâna pe explozibil că mi s-a spus tot. Dar nici să bănuiesc de fabulație pe cineva n-am tupeu. Simplu nu era să recunoști în fața unui copil de 11 ani, nici dinaintea unui autor de cărți, apropiind 60 (ani, nu volume!), niște fapte scandaloase, bătute lent de pacostea uitării.

La ora incidentului, Taica ședea pe un scăunel lipit de arcaua casei, drămuindu-și tutunul sub privirile miloase ale soției, incomparabila mea Maică, și ale cumnatei, Petra. Ele dondăneau domol, descălcind nu știu ce arniciuri sub mărul cu fructe galbene, mălăiețe, a cărui umbră se întindea până pe zidul din spatele lui Taica. Nici rațele, nici găinile, nici javra de câine, nici soră-mea, ce n-avea stare niciodată, nu strica liniștea după-amiezii. Deodată, din spre Morteni, dar de-aproape, dintr-o curte vecină – Taica părea gata să jure că știuse locul precis încă din prima clipă, dar Maica îl tempera cu un blajin: „taci, mă, că tu dormeai atunci!” – se auzi o bubuitură grozavă, urmată de-o zdruncinătură ușoară a pământului. Scaunul zbură de sub Taica, ori el își pierdu echilibrul și căzu. Se ridică – era un om imens, de circa 1,90 metri înălțime, gras, cu burta fără limită (de-aia i se spunea Bășică!), și cu mărirea picioarelor oprită la cifra nr. 48 (niciodată nu găsea „de-a gata” încălțăminte potrivită, o comanda unui cizmar care îi cosea manual „botfori” – un fel de pantofi prevăzuți cu două curelușe pentru fixare și brânțuri duble din cea mai tare piele de vită ce se putea argăsi), cântărea probabil vreo 140 sau 150 de kg „în viu”, cum se autoironiza. Avea ochi verzi, păr alb, capul rotund, aproape sferic la cei 67 de ani și o mustăcioară tip fante de mahala 1929-1933, perioada când fusese hamal în triajul CFR București. Căzătura nu-l trezise, el era mereu treaz, după cum îmi spunea, și – ca soacra din poveste – avea un ochi la ceafă, cu care mă supraveghea când eu credeam că se uită în partea opusă. Îl credeam? Cum aș fi putut să nu-l cred, când alături veghea bastonul „fabricat” chiar de el? Lucrarea, ca un soi de vrajă, se petrecuse sub ochii mei uimiți, într-o seară ploioasă ce ne lilea de vatra fierbinte a cuptorului, lângă casă. Taica încălzise bățul de corn în flacără, apoi îl vârâse între bundacul gardului și trunchiul ulmului din colțul curții, și-l îndoise în timp ce-l stropea cu apă, după care îl legase cu o sârmă, lăsându-l așa până s-a întărit. A doua sau a treia zi l-a curățit de coajă și l-a lustruit, folosind spărtura unui ciob de sticlă drept cuțit, i-a retezat și rotunjit capetele, celui de jos punându-i un inel de fier, să nu crape. „Arma” aceea, cu care era suficient să mă amenințe, devenise rapid celebră în sat, existența ei drept argument în impunerea opiniilor nefiind însă necesară. Știu precis că nici de sprijin nu-i slujea, Taica fiind încă în putere și vârtos la mers. Totuși, de când

îl făcuse, nu se mai desliplea de baston, fiindu-i drag să-l poarte, pesemne din motive estetice. Indiscutabil, știa că așa se plimbă oamenii eleganți, nu neapărat boierii, cărora nu le purta pizmășie, nici ură, neavând datorii neplătite către vreunul. Pe oamenii aceia dispăruți de prin sate îi lua – sau îi da – ca exemplu de muncă și deșteptăciune, cum era cazul doctorului Dimitrie Gerota, posesorul unei moșioare la Tăvârlău, alături de Cacova noastră, transformată în IAS după reforma agrară din 1945, retrocedată și revitalizată de urmași în prezent.

Taica își nuanța deseori dintele împotriva și-o vagă nemulțumire față de nea Gogu, care, neavând pământuri, făcea figură de rudă mai săracă. De fapt, cum am pomenit în amonte, toți bărbații din familia vărului nostru erau interesați de chestiuni – să le zicem tehnico-preindustriale. A meșteri un mecanism de unică folosință sau un agregat destinat ușurării muncilor fizice era pentru ei un fleac, dar și-o provocare. Lăsau baltă orice activitate agricolă, dacă se ivea ocazia ori necesitatea să fileteze o bară metalică, să lege două sârme pe un șurub sau să conceapă o instalație de cărat bălegarul. Nea Gogu a inventat performantul alambic modular, lesne de disimulat printre sculele gospodăriei să scape neconfiscat de miliție, când a distila alcool era o activitate prohibită. Costică, băiatul cel mare, căruia toți i-am zis Nenea, a construit – după schițe din revista *Tehniium* – primul și singurul pick-up pe baterii ce a funcționat în Morteni. Nicu a replicat – tot după schemă – un amplificator *Marshall*, spart de Tatonită cu securea la un moment dat, sătul de solourile chitaristice cu care constructorul, visându-se Jimi Hendrix, îi strica liniștea zi și noapte. Vărul Ment, mai puțin lăsat de frații cei mari să acceadă la fondurile de cercetare, dar nu mai puțin inventiv, la vârsta de 11 ani a realizat un radio cu galenă și cască perfect funcțional. Comenzile primite de la diverși consăteni, dornici să aibă în posesie câte unul, i-ar fi adus lui Ment suficient capital ca să-și deschidă o linie de producție, fapt imposibil, cum bine se știe, în economia comunistă, planificată de stat.

Când bubuitura a speriat orice ființă din colțul nostru de țară, nimeni nu s-a îndoit vreo clipă că provine din „atelierul Golanilor”. Curiozitatea i-a împins pe mai mulți vecini spre curtea cu beleaua, fiecare manifestându-și grija prin emiterea variațiunilor pe tema „grijania mă-tii de copil tembel, ce-ai făcut?” Copilul, adică vărul Ment, avea mâna stângă plină de sânge până mai sus de cot, dar era întreagă. Nu arăta vreo urmă de frică, nici nu plângea. Impasibil ca un medic chirurg dinaintea răniților de război, se străduia doar să nu-l incurce pe Nicu în operațiunea de înfășurare a unei cârpe soioase în jurul brațului, cu intenția vădită de-a opri sângerarea. Nicu afișa figura binecunoscută de noi în variate împrejurări, când se repezea să dea ajutor cu tot elanul și bunăvoința, și nu se mira că obține rezultate contrare, ca și cum intenția lui era să strice. Alături de cei doi veri ai mei se găseau mama și bunica lor, revenindu-și greu după șocul exploziv ce le aruncase la mai mult de zece metri distanță de pătura pe care, așezate la umbră, depănaseră câteva cluci de lână, pregătind țeserea unor ipotetice macaturi. Nu dăduseră pic de atenție activităților la care industriașii băieți se opinteau, bocănind ca de obicei pe nicovală, învărtind polizorul de sub dud sau chinuind menghina din atelier. Femeile nu s-au dumirit ce se petrecuse nici după ce

praful săltat de explozie s-a pierdut în aerul încins, vecinii au năgrăbit cu vociferări melodice, iar câinii au încetat să urle. Le-a lămurit Taica, în urechile căruia mai țiuiau bombardamentele de pe Valea Prahovei, unde fusese concentrat pe timpul războiului, să păzească sondele de petrol. Dialogul generalizat ce-a nădușit frunțile și a înspumat buzele victimelor detunăturii s-a domolit la vederea roșiei realității: Ment pierdea sânge în ciuda medicației băbești aplicate cu sârg de doftoroaiele lui-generis – le-am numit pe Baba Covrigeanca, Safta și Natalia, zisă *Bahornița*, bunica vărului Pomană, marele absent de la dramatica întâmplare. (Absența nu i-a diminuat nicidecum știința fabulatorie, a cărei ampoare depășea modestele mele înzestrări narative. În anii următori, prins într-o dispoziție elocventă, pe la jumătatea litrului de țuică, vărul Pomană descria evenimentul conferindu-i adevărate proporții cosmice; strădania mea n-o să ajungă în veci acolo, oricâte floricele stilistice aș broda...)

Ce era de făcut cu sângerea lui Ment? Taica a dat dispoziție indiscutabilă: să meargă la dispensar, să-l panseze. Zis și executat: Nicu n-a crăcnit de data asta, fiindcă – oricine vedea de departe – se speriașe și el, nu atât de la bubuială, cât de rană. Pesemne își imagina că mâna fratelui său va deveni ca piciorul lui Radu lui Iorgu, evocat mai sus. Și se învinovăța fără drept de apel, deoarece – a recunoscut Ment foarte târziu – el lovise cu ciocanul capsă detonatoare, smulșă din cartuș, când Puie și Ment trăsese de sârma lițată. Și Nicu, și vărul Ment au evitat până la momentul scrierii textului de față să-mi spună ce s-a petrecut cu adevărat. Atunci, în anii copilăriei noastre, era de-nțeles ocolirea întâmplării. Ehe, ce-aș mai fi râs eu pe seama lor! Ce mi s-ar fi umflat pipota de satisfacție că „i-am prins”! Normal că primeam același tratament: orice boacăna de-a mea umplea castronul cu salata lor ironică, din care n-aș fi gustat o boabă! Răutate din partea cuiva dintre noi nu cred să fi fost: creșteam împreună, sufeream împreună, ne jucam la un loc și toate neajunsurile ne afectau în comun, fiindcă eram percepuți de restul copiilor satului ca o gașcă, un clan, o familie. Aveam totuși certitudinea că nu sunt egalul lor. Mie, tata nu-mi lăsa niciodată pe mână sculele de meșteșugit, puține câte erau. Și, la drept vorbind, Divinitatea nu m-a înzestrat cu abilități tehnice de nivel măcar comparabil, dacă nu competitiv cu al verilor mei. Dar asta e altă chestiune.

Așadar, Taica trântit de pe scaun, tața Ioana și mama ei zburate din cuib, vărul Ment cu mâna bandajată, Nicu albit de frică, vecinii alarmați că „vine sfârșitul lumii, maică!”, vorba taței Gherghina a lui Niculae Bădiță, zisă *Zămârca*. Sperietura e tot ce-a rămas din ispravă și uitată rămânea daravela, dacă nu venea ziua următoare...

Grand Finale

Priveam – cu uimire mediocră, specifică vietăților incluse fără să fie și implicate într-un proces natural – cum se mișcă oamenii de la geodezie pe tarlăua cosită, și așteptam ce va urma, deși nu ni se spusese că spectacolul o să continue. La marginea trifoiștei, stăteam înșirați ca popândăii sătui, scutiți de griji. Hoarda copiilor, păzită de câteva femei incredule, era întărită de unii bărbați răsăriți dintre porumburi ca stafiile udate cu cerneală. Tața Gheorghita, zisă *Găvana*, la trei pași dinaintea frontului, era

pe post de conducător sau purtător de cuvânt la negocieri. Însă negocieri n-au mai fost.

Geodezienii au coborât cartușul furat în gaura forată de sondeță, au făcut legăturile la dinamul ce livra electricitate, s-au asigurat că perimetrul e liber și-au detonat cele șapte încărcături. Din subteran s-au ridicat șapte jeturi de noroi ce-au aterizat pe terenul neted. Altă echipă de oameni străini a venit dinspre – atunci le-am văzut – mașinile parcate în spatele cimitirului, pe Vâlceaua secată. Nu ni s-a spus, ci am dedus mult mai târziu: era formația care aduna proba de sol pentru analizare în laboratoare. După analize se putea spune dacă în subteran sunt petrol, gaze, minereuri, cărbuni sau naiba știe ce.

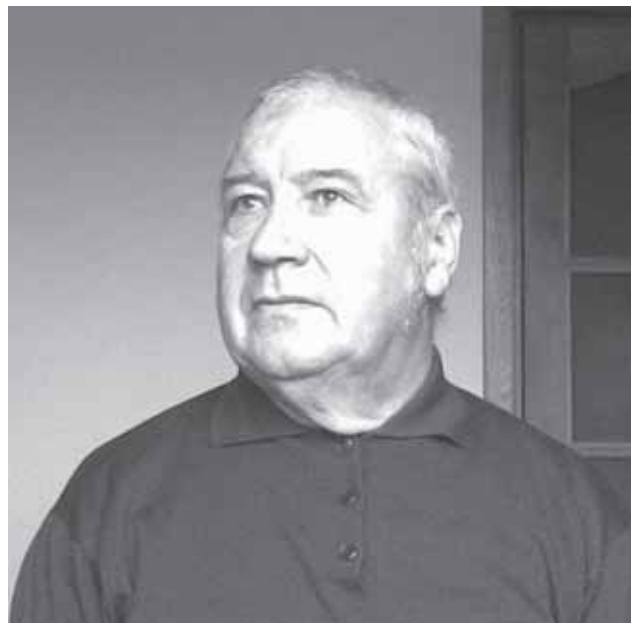
Nu era nimic. Pe terenul acela nu s-au ridicat sonde petroliere, ca în alte locuri, cum ar fi unul situat în spatele Covergii din Grădina de legume, chiar în dreapta drumului, la ieșire din sat, spre Ioneasca. Pe atunci, în prima jumătate a anilor 1970, se părea că satul nostru va fi curând centrul unui câmp petrolier, într-atât îl împânziseră sondele de foraj. N-a fost să fie. Petrol s-a găsit la vreo 10 km de Cacova, spre sud, prilejuind comunei vecine, Răscăieți, o dezvoltare tipică industriei extractive socialiste.

Astăzi, uitându-mă retrospectiv, de pe scaunul naratorului, trăiesc iluzia că întâmplarea cu dinamita a fost una importantă – dar cine să fie conștient de însemnătatea ei în ziua respectivă? Și cum să-i redau ampoarea, grandoarea și savoarea ce, fără îndoială, au caracterizat-o? Mă usucă neputința de-a evoca suculent, cu lux de amănunte, probabil cel mai primejdios fleac din destinul satului. Să fi avut o memorie mai fidelă, în care să fi depus toate imaginile și vorbele văzute și auzite, decantarea lor n-ar constitui acum sinonimul eviscerării. Să caut vreo relate în ziarele vremii, ar fi complet de prisos, știm cum „se făcea presă” pe vremea comunismului biruitor la orașe și, mai ales, la sate! Chiar de-ar fi existat vreun ziarist curios, mă îndoiesc să fi avut libertatea publicării unui reportaj despre „furtul unui cartuș de dinamită – un sat în pericol de-a fi distrus de-o explozie” – cum ar suna titlul în ziarele libere de oriunde, inclusiv cele care mai apar zilele astea în România. Să fi avut norocul unui martor imparțial și omniscient, narațiunea de față nu-și mai afla rostul... Eh, mă autoamăgesc, desigur!

Odată cu detonarea subterană, s-a încheiat spectacolul. Ne-am risipit care încotro, chemați de interese ori plăceri copilărești. Mă întreb – ce-am făcut eu oare după grandiosul final? Nu c-ar conta... Totuși – constat verificând proprietățile acestui fișier cu extensie.docx – am început acum șapte luni să scriu cu dorința de-a...

Dar hai să nu fac *ars poetica* la minut! Am început să scriu sperând că voi putea transmite cititorului bucuria unei copilării cu clipe frumoase ori urâte, și m-am pomenit întrebându-mă – ce-am învățat noi din asta? Cine decidea pentru viața noastră? Mi-am trădat eu neamul, arătându-le acelor indivizi unde locuiește Puie și unde vărul Ment? A făcut vărul meu o faptă rea sau a demonstrat că are un spirit extraordinar de inventiv, care merita să evolueze, să-și pună numele pe-un obiect, o mașină, o drăcovenie „marca Ment”, cum se petrece în lumea normală a industriilor? Și eu, la ce bun să scriu așa ceva, când viața curge cu noi, pe lângă noi, luându-ne și pe noi?

La asemenea întrebări serioase, nu știu să răspund...

Mircea OPREA

Viața în capcană

Într-o dimineată, nu mult după ce Dorel s-a instalat în chilia sa, zidit în liniște, cum își spunea, ca Ana lui Manole în peretele mănăstirii, într-o atmosferă ce trebuie să se fi apropiat de aerul rece al unei carceri medievale, aude că este strigat pe scări de vecinul său Mihal, omul pe care nu-l putea refuza nimeni. Dorel abia își pusese în față, pe masa de lucru, cele câteva cărți prin care voia să se uite în răstimpul zilei, caietul cu notițe și o cană mare cu apă de la chiuvetă să o bea, încet, sorbitură, cu sorbitură, cum alții ar fi băut cu un deliciu prelungit cana de cafea. Mihal își făcu apariția în ușă, în cămașa lui în carouri cu mânecă scurtă, era în august, se anunța o zi călduroasă, nu și în subsol unde temperatura rămăsese ca de frigider. Rânjetul său părea mai deschis decât de obicei pentru că, după ce l-a ajutat câteva zile la rând să-și amenajeze locul său de liniște, între cei doi se înfiripase o relație mai apropiată, cele câteva sticle de bere băute împreună lăsându-i impresia lui Mihal că și-a aflat subalternul pe care îl aștepta de mult. Oaspetele avea în mână *Cartea de imobil* și agenda veche, plină cu însemnările sale despre vecini, despre locatarii de pe casa scării, cei de acum, cei care au fost. Intenția lui era să-l impresioneze pe Dorel cu secretele știute despre ceilalți și, sub ochii săi, să completeze rubrica convenită noilor locatari cu datele Vasileștilor de acum despre care știa, în mare, că sunt rude apropiate cu foștii Vasilești, blestemul familiei sale. Cu încântarea cu care gazda zâmbitoare primește din partea oaspetelui buchetul de flori, cadoul adus, Dorel îi luă din mână cele două caiete și se așeză tacticos pe scaunul său, își puse ochelarii și le deschise cercetându-le cu zelul reînviat al profesorului care se știa. Coborât din lumina zilei, Mihal rămăsese dezorientat de umbra hrubei, de locul organizat cu totul altfel decât îl știuse, se fâstăci, mai întâi părând mândru că are și el cu ce să-l intereseze pe domnul profesor, până când Dorel îi spuse, așa cum ai aprecia un elev ce se silește să fie cu lecțiile la zi: Bravo, domnule Mihal, ce ai dumneata aici e document, e istorie vie. Ne

asemănăm văd, și eu țin un jurnal, și eu țin, aici, în subsol, un fel de *Carte de imobil* dar numai pentru morți, pentru scriitori, pentru ideile lor! O să te rog să mă lași să-l studiez; mă bucur că mi l-ai adus. *Dosarul și originea cui te-a făcut!*, apucă să mârâie Mihal până să ajungă la vorbe mai domoale: Stai, domnule, eu am de completat actele astea cu datele la zi despre familia dumitale, eu am răspunderi, nu-s de capul meu... O, nu-i grabă și nici nu-i nevoie! Căută din ochi la rubrica unde trebuia să afle datele familiei Călțun și văzu că locul rezervat are și rubrici goale, necompletate. Ia uite, nici la dumneata n-ai scris mare lucru! Dumneata locuiești aici ilegal, nu ți-ai trecut în *Cartea de imobil* ordinul de repartitie, n-ai trecută nici ce școală a făcut băiatul! În vremea asta, deschise și caietul cel gros și rămase plăcut impresionat de aspectul de jurnal atât de familiar lui Dorel și unde, sub data zilei, fuseseră însemnate întâmplări vechi, din alte vremuri, ce nu mai spuneau mare lucru acum. Și jurnalul ăsta, ce frumos, aici ai notat tot ce aflai despre vecinii de pe scară și, deschizând la întâmplare, citește cursiv: 12 noiembrie 1988 – Astăzi a fost ziua de naștere a lui Bondocă Costache de la apartamentul 17. A făcut 50 ani. A avut ca invitați părinții și doi colegi de serviciu, de la Inspectoratul silvic. Au venit cu soțiile și i-au adus cadou un fazan și o damigeană cu vin. Pe unul dintre invitați îl cunosc pentru că vine mai des pe scară la noi și urcă la Marcela Codită, unde joacă poker. Bravo, domnule, splendid, e un document de primă mână. Cred că cei de la securitate erau mândri de dumneata. *Dosarul și originea...*! Ce vorbești domnule, asta-i o tâmpenie! Eu am venit aici cu treabă, am să completez *Cartea de imobil*, e obligația mea și să-mi dai datele de stare civilă. Zău? Din partea cui ai dumneata obligația asta? Față de cine ai obligații? Poliția are altă treabă acum, poate ai uitat că și securitatea și-a schimbat și numele, se zice că și metodele; poate nu știi, războiul s-a terminat iar dumneata ai rămas singur în tranșee și încă te bați pentru stăpânii care

t-au trădat și au trecut în tabăra cealaltă. Domnule Mihal, trezește-te! Mihal se repezi și-i smulse cu brutalitate caietul, îl înjură zdravăn de data asta fără surdina și-i spuse în clar: Să știi că aici este o ordine iar eu am grijă ca voi să respectați ordinea. Aici nu face fiecare ce vrea, cum îl taie capul, n-o să-mi spui tu ce să fac eu, la mine acasă! Te-ai pus cu cine nu trebuie, se înfurie Mihal și ochii săi roșii de mânie îl văzură pe Baștin, doctorul care, știa el, i-a nenorocit băiatul; lui, doctorului, îi spuse: Degeaba fugi, eu îți fac felul! Luat prin surprindere de o amenințare de neînțeles, Dorel încercă să-l circumscrie lumii în care se afla: Vecine, ești un zero deși, până să ajungi la valoarea lui zero, mai trebuie să crești! Șeful de scară n-avea timp să judece subtilități de catedră pe seama numerelor negative, reale și acestea, despre beneficiul lor, și plecă lăsând toate ușile deschise, episodul dându-i o vreme de gândit lui Dorel. A înțeles că Mihal, nici pe departe un zero, avusesse pe casa scării o misiune mai grea decât s-ar crede iar scoaterea sa din rolul care-i dădea sens zilelor, nu o poate accepta și, în felul său, avea să-și continue misiunea în care se angajase demult. Lumea s-a schimbat? Nu, dacă el nu acceptă să vadă schimbarea, e limpede că nici nu s-a produs, timpul pentru el oprindu-se în loc.

Atunci, incidentul iscat de Mihal cel stăruitor de a se păstra activ într-un serviciu care, în părerea sa, n-a dispărut îl răscoli mult pe Dorel, evocându-i anii pe care i-a trăit, poate că prea mulți, în comunism. Căută printre caiete sale și își revăzu, nu atât jurnalul, cât un set de note și conspecte care îl cotropi cu amintirea acelor ani. Era, pe cât mai ținea minte, într-o sâmbătă, într-o seară de Înviere, când se obișnuia ca în școli să se țină reuniuni, adică un prilej de a dansa, dans cu prezența obligatorie a elevilor, fără scutiri, fără învoiri și sub amenințarea scaderii notei la purtare. Seara de Înviere era pentru elevi un prilej de a dansa, desigur, dar după conferința despre misticism când vorbea directorul școlii cu autoritatea funcției sale, în vreme ce profesorii erau chemați și ei pentru supraveghere iar o parte, *profesorii-propagandiști*, tot sub riscul sancțiunii, erau convocați la o instruire metodică îmbibată de absurdul construit cu program și migală pe seama unui act ce scapă raționalului, nu și realului – *Învierea*. Celor mai isteți dintre noi, recitea Dorel în caietul său, unde se turna singur numai el știe către cine, convocarea profesorilor, pe tabel sub semnătură, în noaptea de Înviere, le arăta că partidul nu dădea doi bani pe loialitatea noastră, pe ateismul afișat al profesorilor și avea dubii serioase că aparținem, *cu credință*, comunismului și n-am trecut la *altă religie*. Ca propagandist, fusesem chemat și eu și, din ce țin minte, ce mai păstra oare memoria mea dominată de mlaștini, bulboane și nisipuri mișcătoare, cine se bazează pe memoria unui istoric obișnuit să știe una și să predea alta, țin minte totuși că se întâmpla pe-o vreme cu zăpadă și ploaie încât, în amurgul dinaintea nopții, o rătăcire prin bălți și stufăriș părea atracția potrivită doar sinucigașilor. Fuseserăm convocați în sediul comitetului județean și intraserăm, ca într-o alunecare în vis, printr-o aripă a clădirii aflată în reparație, pe scara folosită în mod obișnuit, pe aici intrând de zeci de ori, la subsol fiind un bufet și o sală de mese, numai beton și var, nici o altă finisare în plus, iluminată prin ferestre strâmte, ochiuri înguste și la nivelul solului. Prin stil și funcție, întreaga construcție a sediului PCR căpătase în cei câțiva

ani de folosire aerul mai degrabă belicos decât solemn ca al unei cazemate a inamicului, dacă aveai în vedere războiul civil purtat afară, pe străzi, în case, la locul de muncă, pentru mine, catedra. Scara, îngustă, în spirală, pe care urcam arăta ca intrarea în donjonul unui nobil scăpătat, o scară de penumbră, noi ciocnindu-ne unul de altul urcând pe scări după ce încercaserăm și liftul ignorând anunțul *Defect!* Figură de stil sau nu, totdeauna, în socialism, lifturile au făcut probleme. În holul strâmt ne scosesem pelecetele, hainele groase, pălăriile, scuturam și închideam umbrelele, și urcam cu tot bagajul pe braț; curând aerul se înfierbântă năpădindu-ne un abur de mulțime ce dă brusc în clocot. Cu hainele ude pe brațe, cu umbrelele picurând, respirând vapori peste care domina, ca la cozonaci, vanilia, urcam scările fără grabă. Între noi, multe femei, ele grăbindu-se să-și schimbe încălțărilor trecute prin mlaștina orașului, cizmulite ori ghete cauciucate, să încalțe pantofi fini cu tocuri și barete colorate, ca pentru sărbătoare, pentru sărbătoarea din calendarul bisericii, lăsând să se vadă gleznele și ciorapii de mătase pe sub fusta de stofă subțire, parte dintr-un costum cochet continuat cu un taior răscoit larg ori o bluză generos brodată, alături de colegile mele, urcam scara abruptă, scara de serviciu a vreunui donjon de castel, urcam și noi ca slugile pe scara din dos. Întreaga clădire era în renovare, ici, colo, mai ivindu-se câte o schelă, o găleată cu mortar, vreo mistrie, vreun cancioc lângă salopeta agățată de un cui, o zi, două, până trece Învierea. Doamnele urcau cu mare grijă lăsându-se ușor, ușoare, pe brațul colegilor fără a îndrăzni să se sprijine de balustrada plină de praf; urcam nădușind prin aerul încălzit ca într-un staul iar lumina de pe scară părea să vină din veselia celor care tot urcau, din privirile ce urcau și ele îndrăznețe și toată clădirea plutea într-o lumină de cristale false pentru că veselia asta mi se arăta nefirească, trecătoare și nu pricepeam de ce atâta bună dispoziție când urma să avem parte de o ședință plictisitoare ca întotdeauna. Trecuserăm de mezanin, aici șantierul arătându-se în toată splendoarea, schelele și caprele de lemn acoperind o parte din podea, birourile masive, ghivecele joase cu flori stropite și ele cu var, acoperite de praf, ajungând toate în mijlocul încăperii. Ghivecele aveau, cele mai multe, cactuși țepoși, o fizionomie ostilă și deloc mascată față de mediu. Blestemul de a fi în acel loc, nu în altul, blestemul de a fi plantă se continua cu interdicția de a pleca de acolo, plantele neavând liberul arbitru pentru că Creatorul a uitat, a neglijat să le dea și lor această calitate socotind că răbdarea le e de ajuns, n-aveau liberul arbitru cum au oamenii capabili să refuze destinul locului neprielnic, nu și al unui timp otrăvit. Cactușii aveau doar libertatea să-și arate podoaba lor de țepi. Urcând spre celelalte nivele, scările deveneau largi, de pe trepte fuseseră scoase preșurile ținute de vergele, să se vadă că zidarii au ajuns și aici. Zidarii, dar unde-s zidarii? Ei, neavând sarcini de partid, *țineau* seara de Înviere, sărbătorind Paștele acasă, poate se duc și la slujba de la biserică cu ouă, pască, tămaie, slănină și lumânare. Că tot eram la învățământ politic înțeleg, iată, muncitorii, clasa conducătoare în socialism, cum altfel, se duc la biserică, încețază munca, se bucură de calendarul creștin, nu cum se întâmpla în pătura cea lașă a dascălilor care vor să fie și la putere, și să înjure puterea, să meargă la biserică dar să se arate și atei la școală (*dascăli atei*, îmi place și oximoro-

nul ăsta), așa cum voiam și eu: și să-i batjocoresc, și să le iau și banii. Tot vorbind, am ajuns. Sala de instruire e sub ultimului etaj rămas neterminat, aici urmând să se amenajeze birouri pentru consiliul județean, spații nefinisate și, bătut de ploii și ninsori, plafonul e perforat ca o sită, vara încălzindu-se și topindu-se smoala, iarna întărindu-se până crapă cartonul asfaltat. Etajul superior rămăsese un spațiu deschis ventilației pe tot anul, fiind cucerit repede de guguștiuci, lilioci, alte păsări sălbătice de beția libertății, a înălțimii. Urcasem până aici o singură dată, din greșeală, dintr-un avânt prost dozat, eu trecând de etajul ales, așa trezindu-mă ca în altă lume, o lume ce ajunsese să se demoleze singură, înainte să fi fost utilă cuiva, o ruină ce m-a dus în extaz, dând piept prima dată cu un alt tip de fantastic, fantasticul premonitoriu, cu perspectivă, așa zice. Constructorii cei entuziaști ai socialismului se vede că n-aveau un proiect și pentru finalizarea lumii noi, a *epocii de aur*, semn că nici ei n-aveau de gând să ajungă vredodată cu lucrările și *la ultimul etaj*. Ce va urma după ce vom ajunge la ultimul etaj al societății socialiste n-aveam cum să știm noi, oamenii, ci doar guguștiucii, cucuvelele și liliocii, păianjenii și cine știe ce alte vietăți înzestrate cu gheare și aripi, în stare să trăiască pe jumătate în lumea reală, pe jumătate în fantasme. Romanticii poeți ai comunismului cântau căutarea, avântul urcușului, riscul trecerii peste prăpăstii – ce lirism splendid! Visul ar trebui să fie doar urcare, doar căutare fără finalitate, vizionarul neavând grija împlinirii cât a perfecțiunii idealului său. Asta în poezie, în poezia documentelor de partid pentru că, în proza realității, să târâi douăzeci de milioane de existențe, cu riscul de a le nenoroci viața, și de a-i băga la închisoare, a-i executa pe cei cărcotași, neîncredători în victoria finală, romantismul acesta revoluționar tradus în proza de zi cu e zi este crimă. Și fără să urcăm la ultimul etaj, ne epuizaserăm puterile cât să ajungem în sala de instruire, trecând într-un marș eroic prin birouri blocate de schele, printre mobile adunate la mijloc, *front de lucru* asigurat meșterilor zidari. În urcare, spațiul se lărgise mult, aerul devenise respirabil datorită ferestrelor deschise, sparte, așa că ne răsfirasem, ne răzlețisem în penumbra serii, noi recunoscându-ne după glas, după râsete, aerul de amurg cald apropiindu-ne într-o intimitate fără identitate, gregară, de inși topiți ca într-un singur individ fără chip, fără expresie. Zâmbeam sub catifeaua penumbrei cu subînțeles fără să fim văzuți, fără să ne vedem, rosteam vorbe cu aluzii, cu ascunzișuri, glumeam în fel și chip, simțul ironiei fiind bine educat, căci spiritul se conservă în răspăr cu realitatea, același spirit conservându-ne și pe noi, și glumeam pe șoptite cu alte voci, nicicum cu vocile noastre pe care, să ne fi aflat într-o lumină clară, puternică, de amiază plină, n-am fi vrut să ni le recunoaștem. Atingeam doamnele din preajmă și ele se lăsau îndrumate spre următorul etaj, șifonul subțire al bluzelor, o piele textilă la fel de simțitoare ca pielea adevărată lăsându-mi în palmă căldura umedă de animal viu, plin de viață, plin și el de dorințe, de porniri la fel de fierbinți pentru cel de aproape, pentru aproapele lor. Oamenii din jurul meu erau flămânzi, însetați de vorbe și apropiieri, voiau și ei să trăiască, de aici lumina și bucuria, aceste clipe fiind clipe din viața lor ce nu se întorc și acum le simțeau cu o durere plină de duioșie, tot duioșia înmuindu-le carnea, înfiorând-o, iar aburul în care pluteam ne apropia, cum ne apropia și ume-

zeala din ochi, a lacrimilor scăpate sub iuțea de arșiță a dorinței. Oh, ce plăcută și soporifică e intimitatea în turmă; poate că niciodată n-am simțit mai concret decât atunci, în vis, senzația că sunt un ins comun, membru al unui miriapod imens, eu, de capul meu neavând cum să fi ajuns de unul singur la acel etaj. Ne-am adunat într-o sală acoperită cu șiruri de scaune înguste, înșurubate în podea ca dintr-o sală de spectacole, scaune strâmte și lipite unul de altul, în față cu mici pupitre, înghesuindu-ne genunchii unii în alții cu hainele pe brațe, din spate noi zărindu-ne doar capetele. Firește, toți ne înghesuiam fiind sigur mai voluminoși, mai înalți decât își închipuiseră cel care proiectase scaunele ca pentru liceeni anorectici, ne înghesuiam pe ultimele rânduri. Oricum, sala se umpluse și abia de mai zăreai câte un loc liber pe care se clădiseră hainele de ploaie, umbrelele, gențile, pălăriile. La urmă, veniți pe scara din față, intrară și personajele principale din seara aceea: doi militari cu petlițe de pompier, unul dintre ei incredibil de gras, însoțiti de adjunctul șefului de la propagandă, gras și el dar în comparație cu musafirul arătând deja a om normal, singura sa distincție fiind ochelarii cu lentile fumurii, groase cât fundul sifoanelor de la mesele festive. Tovarășul Patrașiu, cunoscut nouă, era doctor în istorie, aceeași istorie pe care o predam și eu dar, astăzi, s-ar zice o istorie cu mari modificări genetice, tovarășul Patrașiu fiind doctor în mișcarea revoluționară din județul Moldoșani, temă ce fusese o taină până la studiul său, un studiu de mare subtilitate de vreme ce, pentru toți, misterul a continuat să rămână. Ca o probă de modestie, ofițerul cel gras, până să fie invitat la prezidiu, încercă să se așeze într-un scaun liber din față, cât să fie prezentat, dar a renunțat cu o glumă demnă de un rege: *La talia mea trebuie tron, nu un scaun de rând*. Însoțitorul, colonel, șeful formației pompierilor militari din județ, se scuza pentru lipsa de prevedere de a avea în sală scaune pe talia *superiorului* său. Aflasem că musafirul cel obez nu-i un oarecare, cum și ținuse să ne arate, era general, pe lângă steaua mare de pe umăr purtând pe piept câteva linii de sticlă colorată, semn că primise un șir de decorații, eu totuși îl asemuam cu un butoi în cercuri de piele și nituri de alamă, un butoi care, desferecat, își va revărsa conținutul în sală. Venise cu chipiul său înalt și colorat cu roșul armei, cu aurul gradelor, doar uniforma fiind de o culoare deloc cuviincioasă – kaki. Pompierul, superior din toate privințele, arăta ca abia ieșit de sub duș fără să mai treacă prin prosop și nu pot crede că doar pașii necesari să ajungă până la noi l-au făcut să transpire într-atât, de sub chipiu izvorându-i râuri de sudoare pentru a se scurge peste fața netedă ca buclele pruncului proaspăt îmbăiat. Mă gândeam că jos, pe podea, deja se adunase un lac, ochii mei politicoși ținând cu încăpățănare tavanul. Abia așa am observat că pe cuiele din pereți, pe tablă, pe cremonele de la ferestre fuseseră agățate planșe, hărți, scheme, grafice iar nu departe de catedră se afla un proiecteur de diapozitive. Tovarășul adjunct Patrașiu, noi îi spuneam prescurtat *adjunct de tovarăș*, ne prezentă musafirul, șef în comandamentul cel mare al pompierilor, care ne va vorbi despre importanța armei sale în prevenirea dezastrelor, în apărarea vieților și asta nu oricum, ci neapărat în conformitate, cine s-ar fi îndoit, cu politica PCR. Apoi îi șopti câteva vorbe la urechea asudată, ceva de genul: *Aștept un telefon foarte important de la cece în biroul toașului prim și revin*.

Îi spusese destul de tare ca profesorii din primele rânduri să audă misiunea grea ce-o avea pentru seara aceea. Între timp generalul bău cu lăcomie un pahar de apă din sticla de pe masă și își dresе glasul. Ne uimi cu vocea sa ce părea greu de stăpănit de voința unui pompier, o voce când înaltă, când joasă, înfundată, încât nu auzeam decât frânturi, așa că ascultătorii din spate îndrăzniră să strige: *Mai tare, mai tare, vă rugăm!* cât să mimeze interesul. Cum ar fi pretins și un cântăreț de operă, el ceru mai multă liniște pentru că n-avea să țipe solistul când partitura îi cerea șoapte. Pompierul își depăna povestea în triluri monotone iar noi, în buna convenție mutuală dintre conferențiar și auditoriu, ne vedeam de treabă în fel și chip prinși în scaunele incomode pentru că, știam, instruirea la care fuseserăm chemați, ca sub ordin de mobilizare în noaptea de Paște, ține, obligatoriu, până după miezul nopții, la concurență cu slujba de *Învier* din biserici. Pentru a o lungi, aveam să fim instruiți cum să ne ferim, firește, de riscul incendiilor pentru că din privința *Învierii* riscul dispăruse, noi, ca turmă, fiind, se știe, ateї și abia fiecare în parte va fi fost și ortodox, pe cont propriu, pe mine, cel puțin, sintagma de *ateu-ortodox* acoperindu-mă suficient de bine. Generalul, aflat în inspecție, era, totodată, un musafir de vază iar itinerarea conferinței sale n-avea cum să ocolească activul format din profesori, într-o noapte a superstițiilor focul planând și asupra sediul partidului, și asupra școlilor, cunoscute cuiburi ale necredinței încât noi, propagandiști, vom beneficia de aceeași lecție ținută și la unitatea de pompieri, cu același arsenal didactic, cu aceleași citate și informații la zi la care nu ajungeau la orice muritor pentru că, se știe, indiferent de tot ce se întâmpla în realitate, în ziare trebuiau să domine știrile optimiste, în mod special pe prima pagină, catastrofelor fiindu-le rezervate subsolul paginilor din interior. Vorbea având în spate, pe fundal roșu, portretul *primului pompier al țării*, altul ar crede – *primul incendiator*, al cărui portret atârna oriunde peste capetelor noastre, același cap urmând să cadă nu peste mult timp, tot el fiind și țapul ispășitor pentru pârjolul de jumătate de secol din țara asta, pârjol pe care pompierii cei viteji nu l-au putut opri. Ne vorbea în fraze frumoase, nu cum le-am scris eu, noi abia așa dându-ne seama ce sarcină de mare încredere apasă pe umerii ofițerului din fața noastră, plin de apă ca o cisternă ce nu se golește niciodată. Generalul ne vorbea în fraze frumoase, dar noi deja ațipiserăm bine în scaunele strâmte tresărind doar la țcănitul strident al proiecteurului când trecea cu zgomot de la un set de diapozitive la altul, proiectând fără întrerupere imagini ale marilor victorii ale socialismului apărute de bravi pompieri, proiectând spectacole de apocalipsă ce ne dădeau fiori de gheață pe șira spinării: combinate industriale, instalații petroliere, păduri, vapoare sau trenuri, cartiere de locuințe – toate într-un pârjol fără sfârșit încât dacă, în acel moment, la etaj unde ne aflam, uitându-ne pe ferestrele întunecate am fi zărit flăcări, nimeni nu s-ar fi mirat. Cine să fi avut atunci atâta imaginație vizionară încât să-și inchipuie că, salvate de pompieri, toate acestea, șantiere, rafinării, flotele de vapoare, combinate chimice, trenurile cu tot cu fabricile care făceau locomotive și vagoane, căile ferate, silozuri pline de cereale, păduri, toate vor dispărea curând și fără să fie mistuite de flăcări. Stăteam în ultimele rânduri lângă soția directorului de la școala noastră, profesoară și ea de *socialism*

științific, și care, după ce-și controlase în oglindă machiajul, coafura, cum îi stă lanțul de aur cu cruciulița pentru care jurase să n-o dea jos nicum, după ce s-a convins că arată bine, și-a scos pantofii strâmți, și-a înălțat genunchii dolofani rezemându-i de spătarul din față ca apoi să-și ia din poșeta cât un ghiozdan ghemul de ață de macrameu și croșeta. *Adorm dacă nu lucrez*, îmi zâmbi ea cu caninii îmbrăcați în aur. Mai scoase din ghiozdan și o bucată groasă de ciocolată de menaj, o sparse cu dinții în bucăți, s-o putem mânca și, cu o intimitate complice, mă corupe: *Servește-te, mi-a rămas de la pască*. Cu gândul la menajul de ciocolată din viața directorului meu, în caiet, măzgăleam motive geometrice, frize de pe temple antice, o ocupație bună să-mi ocup mintea, să anulez avalanșa dezastrelor care invadaseră pereții. Sub asaltul căldurii, generalul își descătărămasе harnașamentul, își deschise vestonul, băuse sticla de apă, încât pricepusem: pentru că muniția s-a terminat, neavând de unde să mai transpire, fără muniție, focul și dezastrele vor înceta ca de la sine. Aflasem între timp cum, în urma deselor conferințe de acest fel ținute în rândul civililor neinstruiți numărul incendiilor scăzuse simțitor dar nu îndestul, *primul pompier* arătând în cuvântările sale că munca de prevenire trebuie intensificată până va fi stins orice pericol, fie și cât o scântie. În subtext, teza era alta, străvezie: civilii neinstruiți dau foc, pompierii, vigilenți și mereu la post, sting pojarul și salvează și pe cine nu merită, focul reizbucnind în același loc, din aceeași mână. Asta fiind tema, dezvoltarea se făcea simfonic, într-un crescendo tumultuos ori mai lent, noi înțelegând că neglijența și dezinteresul nostru, al civililor, față de primejdia focului, ne aduce zilnic în pragul dezastrului; inchipuți-vă astfel partida viitorilor cântând o temă jucăușă, veselă, stinsă curând de suflătorii din spatele viitorilor, o dezbatere splendidă, generalul fiind un maestru al contrapunctului, al punerii în pagină a motivelor aflate în conflict. Dar, iată, *adjunctul de tovarăș* s-a întors, are fața radioasă, a primit, se vede, telefonul așteptat în cabinetului to'ășului prim, și ce veste putea fi în acea noapte decât că, da, întrunit în ședință urgentă, Comitetul Politic Executiv al PCR a admis și a decretat învierea Mântuitorului și pe teritoriul României, inclusiv pe navele de peste mări aflate sub pavilion românesc, tovarășul Patrașiu primind confirmarea pentru județul nostru. Învierea e în legalitate, așa că, după coniacul din deschidere, generalul se va retrage să se înfrupte dintr-o cină prelungă acasă, la șeful garnizoanei, amabila doamnă colonel, abia venită și ea cu pasca de la sfințit, ciocnind cu musafirul primele ouă din noaptea *Învierii*. Da, conferința s-a încheiat, păcat că nu-i timp să auzim și întrebările dumneavoastră, ne pare rău, sigur sunt întrebări de interes; a, da, a sosit și un bilețel dat din mână în mână cu o întrebare scrisă: *De ce conferința asta nu se ține în noaptea de Paște direct în biserică?* Da, e foarte bună și constructivă propunerea; păcat că nu mai e timp, cu siguranță invitatul nostru ar avea multe să ne spună! Apoi, tovarășul Patrașiu ne-a îngăduit o mică pauză cât să-l conducă pe to'ășul general, pauza noastră suprapunându-se, evident, peste golirea restului din sticla de coniac din biroul de la etajul întâi, *Scandenber*-ul, de preferat la sticlă, fiind singura legătură frățească și directă cu Partidul Comunist Albanez. În timpul pauzei, cât unii continuau să doarmă mai departe cu capul pe măsuta îngustă prinsă în spăta-

rul scaunului din față, fumătorii s-au repezit pe holuri, țigara și fumatul fiind cauza a 31,71 la sută din incendii, noi probând viciul incriminat ca o aplicație practică la prelegerea abia încheiată. Pauza durase jumătate de oră dar nimeni nu se grăbea: glumeam, ne spuneam ultimele zvonuri, ultimele bancuri politice, desigur, pentru că ereziile cele mai cumplite, bârfele despre papă și cardinalii săi, n-aveai unde să le auzi decât între pereții catedralelor, ale bisericilor, prin chilii de mănăstiri, în scriptorii, prin trapezele cu praznice de sărbători, acestea fiind locul ferit de focul rugului, locul unde nici o credință nu se ia în serios, oricum nu de toți și acum vorbesc de sediul comitetului județean de partid, de preoții săi mărunți, propagandiștii, colivari și ciocli. Tovarășul Patrașiu a revenit zâmbind larg, cu deschidere colegială către noi, amintindu-ne că și el e profesor, adică ne înțelege în tot ce facem. Vom vorbi, ne anunță el, zâmbindu-ne cu subînțeles pentru a fi scutit de alte explicații, vom vorbi despre superstiții, despre obscurantism, despre misticism și, arătând vag spre sală, am văzut colege cu mâinile colorate în roșu și știm de ce, iată o probă de misticism chiar între noi! Din rândul din față, o văzusem și eu, soția unui inspector școlar, ridică mâna să spună că și degetele ei sunt pătate pentru că tocmai corectase lucrările elevilor, încheiase mediile, operațiune făcută, cine nu știe, cu cerneală roșie, de aceea are mâinile pătate, nicidecum că ar fi vopsit ouă. Mi-am continuat desenele, decorațiuni ce păreau să imite fără să-mi dau seama motivele de pe ii, de pe covoare, de pe ciopliturile de lemn, ba și de pe ouăle închistrite și mă întrebam de nu cumva meșterii populari din toate timpurile și-au născocit înfloriturile în orele de învățământ politic pentru că, sigur, orele astea s-au ivit să înlăture plictiseala ce ne omoară pe toți, în orice epocă. Se auziră clopotele de la bisericile din oraș, concertul de bronz amuțindu-l pe adjunctul de tovarăș în expunerea sa, un hohot unanim, o veselie de nestăpânit cuprinzându-ne pe toți până o voce de bariton intonă cu glas popesc, pe nas: *Veniți de luați lumină!* Patrașiu zâmbi și el pentru că, adormit cum era mai tot timpul de agheasma albaneză, părea să aibă și un dram de umor: *Veniți de luați lumină din documentele de partid, din cuvântările tovarășului secretar general!* Instruirea se prelungea într-o atmosfera veselă și nimeni nu se arăta grăbit. Îmbiindu-se una pe alta, două profesoare se apropiară de masa lui Patrașiu cerându-i voie să plece cu scuza că, dacă se aud clopotele, s-a terminat și reuniunea de la școală, li se întorc copiii și vor să-i întâmpine: năstrușnicii vin de la dans cu lumânări aprinse, că tot vorbeam de foc mai adineaori. Ne-am risipit coborând pe aceleași scări, mai întunecate acum, și noi fiind mai triști decât la sosire și cine să știe de ce, nimeni nefiind într-atât de *credincios* încât să regrete Paștele, Învieră. Pe străzi se vedeau deja grupuri, grupuri, cu lumânări aprinse, am văzut și o lampă de gaz, pe toate mâini grijulii ferindu-le de ploaie, de adierea de vânt, poate și de privirile noastre; flăcări plâpânde, anemice, ferite de neliniștea vremii, a vremurilor, în mâna fiecăruia scânteiau gata să incendieze casa toată, cum ne prevenise generalul de pompieri și, curând, va izbucni incendiul cel mare, cine știe din neglijența cui, poate și din noaptea Învierii, din focul plâpând al lumânărilor și candelor, al lămpilor cu gaz aprinse în lipsa curentului electric sau doar dintr-o țigară scăpată la întâmplare. Noi, propagandiștii, ieșeam

din sediul partidului pe întuneric, despărțindu-ne ca întorși, toți, de la aceeași biserică: *Hristos a înviat! Ade-vărat a înviat!*

Se practica și înainte de '89 zeflemeaua, supapă să fâsâie tensiunea câte puțin și nu de tot, iar întrunirile propagandiștilor aveau hazul lor. Așa mai apărea și câte o trăsnaie de felul celei care propunea ca în noaptea de Înviere, pompierii să țină conferințe în biserici. Toți știam a cui fusese propunerea, știam și răspunsul pentru că și noi, la rândul nostru, ne purtam după tipic, la cursurile ținute, mai departe, cu alți cursanți. În același stil fâsâit îngro-pam și eu orice risc de a mă hazarda în discuții fără rost, eu, profesor de istorie și propagandist, și ce multe aș avea acum să le spun acelorași oameni! Eh, ce vremuri: pe cine mai interesează astăzi *învățământul politic?* – se confesa Dorel. Mă întreb dacă felul tău atât de apăsător critic, îl acuza Tudorin, nu-i un mod de a te învinovăți împreună cu ei, de nu cumva, în inconștient, te simți vinovat alături de ei. Dar, înțelege, vei intra oricum la pachet cu toți ca omul care critică, adică omul care știa, și asta făcând parte din întreg așa cum din măr face parte și viermele, uniți sub destinul pomului. Asta ar fi criticul în viziunea mărului, a politicianilor; ei fiind mărul cel frumos, perfect pe dinafară și cu putregaiul în interior, putregaiul cel viu în lucrarea sa ascunsă. Zugrăvind în negru lumea căreia aparținem, noi înșine devenim mai negri. Există, într-adevăr, un sentiment de vinovăție pe care nu mi-l pot refuza, nu mi-l pot reprima decât o dată cu propria viață cu care, iarăși, nu-s de acord din cauza compromisurilor făcute împotriva conștiinței, a voinței noastre. Să fiu ușor didactic, asta mi-i meseria: eu inspir aerul necesar vieții împreună, știu asta, cu microbii cei ucigași. Atunci corpul meu, dacă-i sănătos, n-are decât să-și dezvolte anticorpii, să lupte să mă apere, dar eu n-am cum stârpi toți microbii și nu-mi pot face din asta scopul vieții. Îți dai seama ce-ar fi să nu ies din casă de teamă că aerul e infectat de corupție, să nu ies din casă pentru că afară bântuie ciuma roșie, să renunț la viață pentru că aș trăi în comunism! Fobia de microbi a lui Ceaușescu, frica de a se infecta dând mâna, la întâmplare, cu vreunul din noi, arată că în inconștientul său se simțea într-o lume murdară, infectată și ostilă și nimeni nu-l putea trata de obsesie, nimeni nu îndrăznește să-i spună: *Abia acceptarea că exiști într-o lume mizerabilă, tu însuși fiind un microb, un parazit între ceilalți, te va lecu de fobia de microbi.* Spune-i asta unui șef de stat, unui rege! Și Ceaușescu simțea igiena ca un hotar invizibil dar ferm de a se izola, să nu se confrunte cu mizeria lumii, el evitând să fie atins de vulgul mizerabil, de aici disprețul lui pentru democrație pentru că, simțea el, democrația nu-i igienică, te pune în contact direct cu microbii! Așa că, pentru a trăi împăcați cu ei mai întâi, mulți acceptă compromisul, au nevoie de vulg, de microbii cu drept de vot, oamenii de rând, iar compromisul ne face să ne pierdem stima față de noi, încât nici eu nu mă cred curat. Sunt murdar, sunt mizerabil precum cei din jur; sunt infectat dar viu. De aici și de aceea sentimentul de nimicnicie și josnicie măloasă, adevărată mlaștină, sentimentul că sunt înconjurat de nemernici. Iar dacă-mi știu josnicia, josnicia mă face să mă retrag și să dispar din calea lumii, pur și simplu să dispar ca un abur. *Aș dispărea fără nici cel mai mic regret și nu cred că cineva ar observa.* O spusese atunci și n-aveam de ce să-l cred, să-l iau în serios.

De câte ori nu spunem că ne luăm lumea în cap, și n-o facem! La puține dintre părerile sale m-aș fi alăturat fără rezerve, fără amendament, dar atunci preferam să-l ascult, să înțeleg lumea lui, să înțeleg cum încerca el să explice omul. În clipa aceea am simțit dintr-o dată cât de singur e Dorel, însingurat tocmai prin ceea ce ar fi vrut să facă pentru noi, vedeam și cât de bătrân era, mult peste vârsta arătată, și m-a străfulgerat ideea că, în ciuda zecilor de ore petrecute împreună, oricât de mult am vorbit, oricât de mult părea că ne apropiasem, acum vedeam că senzația de singurătate nu i s-a diminuat, dimpotrivă. În felul său îmi spunea limpede că un spirit lucid, orice conștiință trează, în acest univers, se condamnă inevitabil la singurătate. Dorel, în discuția cu colegii din cancelarie, uneori chiar și în clasă, cu elevii, dar mai ales în ședințele de consiliu de la municipiu simțea că își pierde consistența în tot ce spunea, că i se rarefiaza materia cenușie, simțea cum ființa sa devine străvezie, aeriană.

În ultimul timp Dorel își prelungise orele de studiu din chilia sa subterană și, când n-avea în program o ieșire obligatorie, o întâlnire la școală, acum era deja în vacanța de vară, dacă n-avea o ședință la consiliu ori la partid, Dorel rămânea între cărțile sale toată ziua, urcând cât să mănânce de prânz, să facă o scurtă plimbare nu prea departe de casă revenind la pupitrul său, să citească, să scrie și, toate, cu o silință impusă ca sub un termen presant când avea să-și predea temele. Puțini ajunseseră să-i cunoască taina chiliei și eu eram între cei acceptați. Mai intrase acolo la el Florin, când se întâmpla să-l întâlnească pe scări, coborau în chilie să continue polemica, oricând scăpărătoare și incendiară, ca între un *fost* propagandist și un *fost* disident, îl mai avea ca oaspete și pe Matei, *fostul* proprietar al locului, al pământului pe care se construise blocul, să depene împreună povești lungi, istorii uitate al căror început nu-l mai știa nimeni iar capătul lor părea și mai greu de prevăzut. Tot ce-și amintea Dorel acum, alături de visarea, de fabulația timpului trecut, tot ce-și amintea în plină nebunie a prezentului – trăiri din anii tinereții, ani din viața sa, și, știa, nu acel adevăr va fi istoria perioadei care va arăta sigur altfel, dar el garanta cu viața sa că tot ce trăise fusese adevărat. Trăindu-și din plin dezamăgirile, Dorel devenea un pustnic din mijlocul orașului iar acum, când avea ce-și dorise, a înțeles că venise vremea și să renunțe la cât mai multe. Era o renunțare ce-l îndrepta către o viață simplă, modestă, curată, păstrându-și doar necesarul zilei în care trăia. Avea mai puține nevoi decât un călugăr. Se mira și el cât de puțin îi trebuie cu adevărat din avalanșa de lucruri prăbușite peste el, peste casa lui fără să le fi dorit, fără să le fi căutat. Și de ce-ar refuza abundența? Așa îi era lui mai comod, mai la îndemână – un răspuns cât se poate de simplu, așa trăia el bine, cu puțin: la privește ce multe lucruri în jurul meu care mă fac dependent de alții, îmi spunea Dorel, trăgând un cerc imaginar în jurul său. Dar, curând, îi veni și gândul cel negru. În subterană, o vână încă vie se răscolise în el și înțelese că renunța la tot mai multe pentru că abundența ce-l bucurase până atunci, bunăstarea asta care acum îl jigneau, nu se datora lui. Toate îi veneau din banii câștigați de ea, din afacerile Doricăi, soția de care divorțase și cu care rămăsese în același pat, ca afacerile să fie sigure, prospere. Doar Dorica și avocații ei știau cine sunt acum proprietari peste bunurile lor, unde pot fi găsiți, iar pen-

sionarea sa înainte de termen abia îi pune și mai bine în evidență neputința de a se descurca singur. Locuind mai mult în subsol, din propria voință devenise calicul familiei, ca penitență pentru orgoliul de până atunci, ca o refuzare a lumii ce îl înrobise bunăstării în răsfaț. Curând un cui roșu îi pătrunse în țeastă și simpla recunoaștere nu-l mai mulțumea, sila de sine revenindu-i cât să urce încă o treaptă în calvarul său, să simtă și să înțeleagă că, repede, repede, va trebui s-o rupă cumva. Nu se miră nimeni că nu mai candidează, deși Dorica sponsorizase partidul cu câteva mii de euro, avans pentru funcția trecută pe o hârtie din sertarul președintelui Zgârțu, semnase deja și renunțarea la indemnizația de viitor consilier în favoarea unei fundații a partidului. Dar lipsa aparentă de continuitate și de coerență la suprafață, în exterior, în ceea ce expunea, în ceea ce arăta, îi dădea în interior o armătură solidă, el aflându-și așa ființa adevărată, aflând despre sine cine este, ce vrea. Ambiția mediocrului de ieri, atras de urcarea în ierarhia orașului, devenise orgoliul alpinistului hotărât să-și escaladeze doar piscurile interioare. Cu un vag surâs își spuse că, pentru el, venise vremea demisiilor. Ce ușor dispari dintre ceilalți, își spuse în final Dorel, eliberat cu totul de povara lumii, ce ușor e să-ți dai demisia din lume, în viață încă fiind.

*

La o primă impresie, oricine ar fi zis că el, Dorel, se retrăgea de sub judecata altora pe când Dorica îl învovătea, pe față, da, îi spunea în față că e ascuns. Începușem și eu să-l bănuiesc, să văd distanța dintre el și noi, dintre el și lume, și nu ca o retragere, cât o înălțare, un zbor. Și-i simțeam înălțarea fără să mă rușinez să privesc în sus spre el. Acolo, în subterana sa, unde nu arăta să facă ceva când petrecea ore în șir cu ochii închiși, el se vidanța de fapta lumii, fapta contemporană lui, să facă loc vidului, să păstreze vidul în interiorul său, ca într-o sumbră tehnică de înălțare. Să vezi tocmai în vid un tezaur imposibil de păstrat, să înțelegi astfel vidul ar trebui să ai ani buni de meditație pe o colină din Tibet. Când în întunericul subteranei sale, Dorel închidea ochii, bezna asumată îl ducea, ușor, unde voia el să fie, îi aducea în preajmă izolarea de gheață a adâncimii cosmice. În acel teren viran, gol de materie, de gând, de simțire, în vidul acela de început se întâmpla, trebuia să se întâmple ceva. Dorel a înțeles să îmbătrânească și mai adânc, a înțeles s-o ia înaintea vremii prin retragerea dintre noi, din oraș, prin retragerea până și din casa lui, și de asta nu vorbea, nu se implica și, fără s-o arate, înțelegea mult, periculos de mult, ca un foc mocnit pe sub zidării, pe sub grinzile din cornișă. În ființa sa golită de lumea trăită până atunci părea să câștige un spațiu tot mai larg ascetului cel tăcut, atitudine de care numai cu ceva ani în urmă ar fi râs, de parcă în subterana aceea un microb neștiut, miceliul străin l-ar fi infectat iar acum devenea el însuși omul pe care, altcândva, și avându-l în față, nu l-ar fi văzut. Da, subsolul era potrivit cultivării ciupercilor, a paraziților din toate speciile, subsolul folosit de toți fără să ne dăm seama, subsolul era un mediu bun, toți aruncând aici gunoariile din apartamentele de sus, din viața lor. Știam și alți inși tăcuți și până să-l cunosc pe Dorel; lumea mea era plină de oameni care simțeau, înțelegeau și își înghițeau vorbele, își înghițeau frazele, își înghițeau romanțele fără muzică și tot ce trăiau, rămânând, cu efort, într-un exil interior, zăvorâți

în anonimat, să nu lase urmă după ei, cunoșteam ființe zidite în tăcerea etanșă, cum ai fi întâlnit pe stradă turnuri mișcătoare cu obloanele trase, pregătite pentru asedii lungi, cu toate proviziile de apă și aer în interior pentru câți ani vor mai avea de trăit. În ființa străvezie, ușoară în credința ei, vedeai vina tăcerii, vina retragerii în pustiu mut nu ca semn de boală a unui oraș, vedeai muțenia străzii ca pe suferința lumii în care trăiam toți, poate așa ferindu-mă și pe mine însumi de spaimă, o spaimă schizoidă, boala mea căzând bine aproapei lui. Oamenii tăcuți – ascunși sub masca unei timidități excesive, a unei politeți și modestii trecute și nevăzute, ce oameni *cumsecade*, își trăiesc așa experiența interioară până la limita exploziei fără s-o bănuiască cineva, și cine ar bănuia, când și cel mai îndrăzneț în priviri și înțelegeri alege să tacă în chilă sa în așteptarea exploziei. Dar încă nu, Dorel încă nu explodează. Înșii ca Dorel se mistuie prin auto-combustie sau, pe căi mai puțin spectaculoase, ard de vii acoperiți de mormântul lumii, ard mocnit după mistică producere a mangalului, gata să ardă complet, să devină cenușă doar în viața de apoi. Poate că nici acesta nu era Dorel, poate că el dispărea de sub ochii noștri pe o cărare mai puțin alchimică, printr-o eroziune invizibilă dar permanentă până aveam să aflăm că a dispărut cu totul, fără urmă și doar praful ce s-a ales de el continuă să ne înece respirația, fără să ne dăm seama Dorel intrând, fir cu fir, ca microbul subteranei sale, în toți cei care l-am cunoscut, noi înșine fiind, puțin câte puțin, vecinul care dispărea de sub ochii noștri. Dar nu dintr-o dată, nu de azi pe mâine. Pentru cel care îl vedea prima dată ori îl vedea mai rar, Dorel se purta normal, numai că el, fără a fi cu adevărat, se simțea călugărul îmbrăcat în haine de stradă, risipit printre oamenii orașului. Noi între noi, vecinii, știam cine suntem sau așa credeam și, sigur, ne știam altfel, secret ce ne înfrătea într-o comuniune hrănită de forța tainei, ne dădea tăria să rezistăm, buni și răi, în fața lumii roboți slăbiciunii noastre, când rezistam lumii anume prin slăbiciune.

Îți este permis orice cu o singură interdicție: să nu faci rău semenului, îmi spusese cândva Dorel. Îți este permis până și ție să-ți faci rău și, tot fără păcat; urmând alte destine imposibil de aruncat din istorie, îți este permisă și sinuciderea, dar nu și să faci rău altuia. Ajuns în punctul unde a vrut să mă aducă, Dorel întrebă cu voce tare fără să aștepte răspuns: Și dilema lui Pascal? Cu gândul la cei de aproape, se ferea până și să se chinuiască pe sine, să se supună durerii, să nu mai întrebăm de sinucidere, se ferea pe sine de suferință știind că suferința sa avea să-i îndureze sora, îi va îndurera adânc pe cei care-l iubeau. Avem oare dreptul să supunem chinului pe cei care au primit harul să ne iubească? Avem dreptul să ne producem suferința în taină, să suferim ascunși în chilii? Să fie iubirea, să fie credința doar un mod de a ne chinui, de a ne ciunti propria libertate? Aș avea dreptul să mă dojenesc ca egoist și meschin când aleg să trăiesc hulpav clipele plăcute, fericite, să mă dojenesc oare când știu că lăcomia mea de bine, nesațul bucuriei mele îi ferește pe cei ce mă iubesc? Așa aflu motivul grav să mă feresc de iubirea mea, de iubirea altora. Nu iubesc, evit să fiu iubit din grija să nu-i torturez pe cei ce-mi sunt aproape de suflet. Mă întreb gândind încă la Pascal, bezmeticul din tinerețe, conștiința trează de pe când ereziile se cinsteau cu ruguri aprinse, Pascal, un dezmațat de tânăr dar supus, ca matur, rugu-

lui său aprins în intimitate, să moară, sub crucifix, supus cucerniciei! Fără să mă privească, Dorel tăcu de parcă ar fi stins lumina dintre noi, să medităm împreună, răgaz de o rugăciune spusă în gând. În colț, coșul de gunoi înconjurat de cocoloașe de hârtii scrise, rateurile sale – gânduri pe alături de țintă. Erau din ultimele încercări. Viața sa – cocoloașe de hârtie în coșul de gunoi, zi după zi.

Știa, când nu-și răspundea el la întrebări, la întrebările adevărate, cu răspunsuri adevărate, cu miez, nimeni altul nu-i va răspunde la acele întrebări. În cărțile citite, rafturi și biblioteci la rând, afla adevărul altora, cât adevăr putea fi și acolo, în acele cărți, dar oricât căuta nu afla taina ființei proprii. Cum nimeni nu putea trăi în locul lui, în timpul rezervat lui, cum nimeni altul n-a purtat crucea sa pentru el, tot așa nimeni n-avea să-i răspundă la întrebările sale, acum. *Crucea sa, întrebarea sa*: ori rămâneau de izbeliște, ori își răspundea singur cum putea, cât se pricepea. Citea cărți cu autori din toate timpurile, supuși unei credințe ori laici, aceștia fiind prietenii săi de spirit și cu ei se certa pentru că răspunsurile lui, adevărurile lui, nu le găsea acolo. Știa, răspunsurile sale nu le va găsi în cărțile altora, nu-s haine *prêt-à-porter*, să le cumpere din magazin; sunt haine de interior, și le croiește, și le coase cu mâna lui, altfel rămâne gol. Acum avea să mulțumească prietenilor că l-au silit să-și răspundă după capul lui. Ei, prietenii, din discreție, din prudență, au păstrat față de el o tăcere de piatră tombală pentru tot zbuciumul lor prin care, cu siguranță, și ei au trecut dar nu s-au plâns, n-au alergat la el să se tânguiască, nu i-au cerut lui răspuns la întrebarea lor. Altfel ar trebui să creadă că ei, prietenii, prietenii săi din toate timpurile, n-au avut spaime, n-au avut mirări, întrebări care să le frigă și lor inima nopți la rând, având credința ca răspuns la orice întrebare, credința care, lui Dorel, nu-i era îndeajuns. Solitudinea lui a crescut după o călătorie în Europa când a vizitat, e aiurea verbul acesta pentru Dorel pentru că el nu era un turist obișnuit, a vizitat într-o vacanță de vară câteva universități, participând la un proiect comun de studiere a istoriei post comuniste din Sud-Estul Europei. S-a întors cu o dezamăgire amară pe care abia și-o reținea: Am vrut să aflu cum s-a văzut lumea în care am trăit eu, cum s-a văzut lumea prin alți ochi și din altă viață, din alt spațiu, din *altă istorie*, și mă îndurerează convingerea lor, fără undă de îndoială, cu argumente și din autorii noștri; mi-au arătat că ei știu clar, limpede, că știu mai bine tot ceea ce eu am trăit cu durere și spaime, și poate am eu o sensibilitate greșită, dar mi-au arătat că viața noastră aici a fost o pedeapsă meritată care, văd, încă nu ni se iartă, nu știu dacă ni se va ierta cândva. Nu le-am spus că ei se înșală în siguranța lor, nu le-am spus că eu am trăit altceva decât știu ei că aș fi trăit, că am trăit altfel decât au studiat ei din cărți, din ziare, din auzite, încât am rămas și eu cu părerea mea: *greșeala e la ei iar vina – vina e la mine!* O fi Dorel primul nedumerit de minunile văzute, nevăzute, ceilalți n-au trăit, n-au suferit aceleași spaime? Cât de egoiști prietenii săi că și-și țineau durerea numai pentru ei, și-au ascuns comorile de ochii lumii, să nu se bucure și alții de acele comori. Lacomii în suferință, ei și-au păstrat viața în ascuns, așa cum oceanul nu-și arată viețuitoarele mari, viețuitoarele fantastice din adâncuri, nu le arată celor care plutesc în bărcuța fragilă pe suprafața liniștită a oceanului. Relativa sa nemișcare, topită într-o singură ima-

gine, într-o singură idee, în aceeași persoană, îl izolau pe Dorel de ceilalți, un exponat retras din vitrină, un exponat prea valoros să fie lăsat ca lumina soarelui să-l devoreze. Un custode grijuliu, ascuns vederii, avea grijă de exponatele rare cum era Dorel, și le ferea de suflul exploziei vitale din jur, să nu reînvie cumva dintr-o greșeală, să fie corupte de viața reală care le-ar ciobi înainte să-și afle perfecțiunea. Dorel se detașa de tot ce era viu în jur, în mișcare, arătându-se ca stana de piatră în vreme ce totul se mișcă, se risipește și se ruinează, iar piatra rămâne pentru lumea ce vine, lumea ce trece! Așa arată punctele de reper, ar fi spus-o chiar Dorel despre el dacă l-am crede într-atât de lipsit de modestie, pe când nemișcarea sa era modul de a se proteja, ferindu-se de efemer, interesat doar de esențe, iar mie, Dorel mi se arăta un extras, un sublimat al cărților dizolvate în notele din caietele sale, dar cum să spui adevărul elevilor tăi fără să te creadă nebun, cum să spui așa ceva Doricăi, copiilor tăi?

De ceva vreme ni se arăta într-o detașare stranie față de lumea ce nu-l mai interesa, nu-l mai afecta; partea sa umilă ce ne-o arăta era cât umbra stâncii înalte pe care se retrăsese respirând aerul rece al piscurilor înghețate. Așa vedeam pe atunci acele tehnici de meditație probate de Dorel cu insistență, dar nu și foarte convins, întristat de performanțele sale, deși ai crede că o făcea cu sistem, cu program. Nu știu la ce culmi o fi ajuns dar, după undele vălurite ale ochilor, bănuiam că avea lungi perioade când, cu pleoapele deschise, lipsea dintre noi, măcar ca spirit. De la un timp, cu o politețe de rang înalt, întâlnirile noastre se transformaseră, cu voia sa, în colocvii amicale și lăsam provocarea întâlnirilor pe seama lui: *Crezi că ne putem întâlni după-amiază, după ora șase? Te rog, vino în chilie*. Chilia era, bineînțeles, subterana pe care și-o amenajase într-o austeritate de mănăstire, călugărul Dorel, în chilia lui, sigur avea o religie dar, din respect pentru credința sa, nu i-am aflat niciodată dumnezeul iar el, maximum de bună-cuviință, nu-mi arăta nici un semn. Nu arăta *semnul* vreunei religii dar ținea la îndemână o lumânare de ceară curată, mai aprindea într-o cățuie câteva boabe de rășină, nu îndrăznesc să spun nici tămâie, rășină ce estompa răsuflarea de hrubă imposibil de ignorat a conductelor de lângă el. Întâlnirea cu el era un adevărat festin regal, în discuții Dorel desfășurând un meniu ca de revelion, la fel de tentant prin opulență și fast, un spectacol pentru ochi și intelect dar imposibil de îngurgitat, de digerat pagină cu pagină, până la capăt. În orice festin sunt și mâncăruri pe care le sari, nu poți înghiți, nu poți digera totul într-o singură bucurie, cum mai sari și din subiectele despre care ai fi vrut să vorbești preferând momente de tăcere. N-avea acolo mai mult de o duzină, două, de cărți, pentru lecturi curente. În chilie nu-și adusese calculator sau laptop, nici măcar telefonul mobil. I-am spus, cu un *router* instalat în apartamentul de sus, ar fi avut *wireless* în subsol și, astfel, toată lumea îi era la dispoziție. A râs ca de multe alte deșertăciuni din preajma noastră. În momentul când cobora în subsol, o făcea cum s-ar fi scufundat în altă lume: câteva ceasuri bune, secole în închipuirea sa trăită, dispărea dintre vii, din viața asta, lucru greu de crezut pentru mulți dintre noi. În chilia sa, Dorel citea la lumina electrică, e adevărat, chiar o lumină puternică și scria de mână pe caiete mari, tip registru, încât, privit de departe, părea un contabil, un gestionar de gânduri, de

idei, mereu în urmă cu evidența stocurilor, a mișcării mărfurilor aflate în grija sa, obsedat până la spaimă de următorul inventar, de un termen limită. Avea un pupitru lat și ceasuri la rând scria și citea în picioare pentru a-și disciplina gândul, vorbele, scrisul. În chilie n-avea mai mult de o cană cu apă. Eu, unul, aș fi cărat după mine măcar câteva fructe, câteva semințe și, asta e, mi-aș fi luat porția zilnică de votcă. Destul de rar, cu un fel de jenă pentru austeritatea în care-și primea musafirul, îmi propunea să trecem dincolo, în altă încăpere, unde rămăsese amenajată de ceva vreme o cramă de subsol, era crama lui Eugenel, o știam doar, acolo aducându-și câte un oaspete mai boem, un coleg de cancelarie, un prieten, acolo având o canapea, fotolii prea mari pentru apartamentul de sus și, acum, aceste mobile făceau un stagiul în subterană până să ajungă la gunoi. Aici ne primea când voia să se laude cu crama sa, un fel de salon pentru oaspeți unde avea și un aragaz în funcțiune, o chiuvetă, dulapul cu străchini de Horezu lăsate de Eugenel și pe care eu le știam ca din alte vremuri. În chilie, locul în care, între puținii admiși, aveam și eu acces, lua parcă și alt mod de a se purta, de a vorbi. Când ajungeam la o temă care îl interesa, avea un fel de tact pedagogic să nu mă sperie cu părerile sale despre subiect, cu distanța pe care ar fi arătat-o față de mine prin atitudinea sa, și aborda tema cu arta celor cu tabieturi rafinate ce mâncau pește cu răbdarea de a căuta, de a da deoparte osul cel mic, spinul subtil. Îl asculta atent pe celălalt până afla subiectul întreg, apoi tăcea secunde lungi, poate un minut, încât credeai că și uitase despre ce se vorbea și, să mai fi avut ceva de adăugat, aveai timp s-o faci, să-ți continui ideea, el îți lăsa răgaz. Răgazul, ca un timp al nimănui, cum și subterana era spațiul rătăcit între două sensuri, sus-jos, un pământ între două proprietăți, timp cât el îți permitea să te întrebi de nu te-ai pripit să afirmi, să tragi o concluzie prea gravă și acum te puteai răzgândi ori să aduci argumente mai bune. Apoi te privea și pornea un atac prevenitor, pe flanc, gata oricând să bată în retragere. Revenea frontal cu o propoziție briliantă ca un aforism, lovitură trimisă în mijlocul țintei, nu cât să demoleze un zid, dar să-ți arate că știe ce punct avea de atins, nu era ghiulea, ci un trasor să deconspire ținta. Și argumentul lui, ales lejer, tacticos, așa cum ai mânca un pește separând și cel mai mic os, cel mai mic spin, la fel de periculos ca unul mare, stivindu-l în farfuria pentru oase, încât să-i savureze carnea dulce și rară tăvălită fără grijă apoi în saramura aromată cu ardei și cimbru. Când păreai speriat că ți-a demolat toată ipoteza, arătându-ți că e doar o construcție de fum, atunci, cu o eleganță de magician, renunța la argumentele sale, îți reconstitua iluzia cu care ai venit și, curând, revedea din nou peștele întreg, cu toți spinii la locul lor, vedeai păstrăvul viu, gata să zburde iarăși în râul de sub munte. Nu se priea, nu ignora spectacolul retoricii derulate ca în afara timpului. Să fi fost acesta un păcat, un păcat de mare gurmand? Ai fi crezut că râde de înțelepciune, de înțelepciunea sa, de a altora, însă o făcea cu umilința celui ce știe că nici alpinistul care a urcat Everestul, omul înălțat cel mai sus dintre noi, n-a ajuns, nici el, la Cer, nu s-a ridicat nici cu un pas de la pământ.

Capitolul 16 din romanul *Oaspetele din condominiu*,
în pregătire pentru tipar

Vasile Popa HOMICEANU

Paradisul căzuților

(FRAGMENT DE ROMAN)

Cînd s-au întors din exil, Învățătorii l-au descoperit pe Chiric închis în camera circulară, singura cameră în care i-a fost permis să locuiască, unde l-au izolat definitiv, considerîndu-l vinovat, *in nuce*, de răspîndirea ideilor anarhiste. Pe atunci, el încă număra iluzia banilor și zilele care s-au scurs de la începutul vieții sale, anticipînd durerea clipelor cînd nu va mai fi și dezastrul asupra pămîntului. Pe cînd fica sa, Ileana, atîrna de propria-i umbră solitudinea găinilor din curte și mormanele de gunoi risipite aiurea. Lepte Argatul, aflat în febra competițiilor tradiționale, devenise un bătrîn trist, cu mintea rătăcită de amintirea sînilor Tincuței și a pulpelor sale de lapte. Bui-măcit, din clipa cînd a țintit-o cu fața întoarsă la grindă, în gunoiul grajdului, o, ea era atît de frumoasă, încît părea vie, iar el, cuprins de vraja iubirii și sacrificiului pentru această femeie, o adoptase pe Didina, ca unica sa fiică. N-a putut striga decît: săriți, oameni buni, a murit epileptica! Bătrînul știa că Anica va trece apa Moldovei într-o căruță trasă de șase cai, în drum către Curtea de Justiție, urmată de cei doisprezece copii, ca singurii martori adevărați în proces, izgonindu-l pe Iuda Iscariotul, care se încuibase în mintea sa. Aurora, cu fetița în brațe, anticipa puterea destinului ei, ca singura forță a răului, în anii care vor urma. Acuzatorul, și tatăl Piticei, alături de Arghir, veneau mai din spate, cu ardoarea luminii, apoi, cele patru care pline cu părinții copiilor, care vor jura: nu e adevărat, femeia aceasta este nevinovată! Consemna, pe-un răboj al înțelepciunii, pe Puhariu, Cîrjariu și Ponțu Pilat defrișînd pădurile, în dorința bezmetică de fertilizare a cîmpurilor destelenite, cu ura, pe Filip zăcînd în durerea udmei de la picior, copiind, în reverie, paginile unei cărți filosofice scrise de Alexandra Vetruvia Manicatide, în timpul surghiunului, o carte cu coperti de argint roșietic, în care descria cu lux de amănunte povestea vieții sale, în relație cu ciangăimea de la Răchiteni, și cu biserica de papistași, după ce-a fost obligată să învețe pe de rost *Catehis-*

mul Bisericii Catolice și Rozariul Divinei Îndurări. Întru a fi predate acelei leoate de copii care vorbeau o limbă barbară, pe Mitiță Buglea, a cărui forță vitală depășea cu mult puterea unui bou și voința unui cocostîrc, el fiind primul urmaș al lui Ion Onofrei Burduja angajat în răspîndirea ideilor colectiviste, și primul arhitect al *g a c* – ului *Gheorghe Doja*, din Talpa, la a cărei inaugurare a compus și a recitat în fața mulțimii:

*Gheorghe Doja cap de oaie,
dă tiutiuul fără foaie/...*

Versuri revelate care s-au bucurat de un succes imens în inimile țăranilor, iar cînd au intrat în sat, învățătorii s-au oprit, ca și altădată, la Poarta Țarnii, au citit ironia din ochii lui Arghir și uimirea din ochii Arhanghelui, care nu se așteptau la întoarcerea lor. Au descoperit satul în aiurerea schimbării și pe Arhanghel înduioșat de singura femeie adevărată, Maria din Topile, o femeie atît de frumoasă încît merita să fie aleasa lui, pentru ca întreaga comunitate să i se închine. Au găsit la casele lui Chiric dezastrul și aiurarea smintîților, toți o luaseră razna, dar Doamna se mulțumi cu puțin, descoperind circul din sat și havuzul într-o mare ruină. Din zilele acelea ea mergea zilnic la biserică, pune pe cap o căciulă de miel brumăriu, care îi lăsa descoperite urechile și cele cîteva bucle de aur argintat care se avîntau rebele, și toți o respectau, și mai îmbrăca o blăniță de miel, de Astrahan, atunci frumoșea ei făcea o pîrtie albă în juru-i, luna niciodată nu mîncă de fruct, marțea lua în gură cîteva boabe de strugure, iar miercurea și vinerea postea pînă la apusul soarelui, ca să mă curăț de moarte, Costică, zicea. Așa era ea, și mai purta o tocă în valuri, și ce bine-i mai stătea. Ofe-lia semăna cu ea, crescuse și se credea doctoriță, iar Leon călărea iepele lui Filip prin poiana Lipovei și lăsa un vîrtej în urma lui, fiind nepăsător ca vremea. Doamna se făcuse destul de corpolentă, ca să țină ochiul treaz, în văpaia luminii. De la Răchiteni ajunsese la Iași, într-o noapte de vară,

mersese pe jos, trecînd desculță prin satele de ciangăi și lipoveni, ca să-l întîlnească pe doctorul Stein, fostul iubit de taină, la spitalul Socola, și după ce doctorii i-au făcut medicație cu furtunul cu apă și șocuri electrice, ea a fugit din spital, acasă, la Onega, la moșiile ei. Aici o întîlni pe Irina, una din cele cinci surori, și-a zis așa: Irino, a murit unul Chiric, care umblă înarmat pînă-n gît cu securitatea, vin să-mi abată gîndurile, iar sora sa zicea celor din sat că Alexandrina-i bolnavă, dar știe toată lumea cine-a fost, dacă s-a îmbolnăvit, s-a îmbolnăvit, o scuza, și stăteau la taifas, seara, sub nuci, iar învățătorul s-a dus după ea și-a adus-o acasă, și după ce s-au întors în sat, fiecare avea casa lui, o lăsa în legea ei. Nu făcea rău, și-i zicea să ne întoarcem la Chiric, omule, trebuie să mergem, s-o cununăm pe Aristița, e datoria noastră! Iar el, nu, nu trebuie, rămînem aici unde te simți bine, dar au făcut cum a vrut ea, s-au întors, și cînd a fost nunta Aristiței era trează și cînta *Aleluia* la capul bătrînului. Ea prinsese o ură, în boala ei, zicea că securitatea lui Chiric vrea să mă omoare, dormea cu toporul la ușa, mama sa o povățuia, și-o dezmierda Didino, Costică-i om bun. Un cetățean din Onega zicea la moartea lui că Doamna a fost cea mai deșteaptă femeie de pe pămînt, a scris cărți, și-a făcut milostenii, iar de curată, era tare curată, și nu-i lăsa pe securiști să intre în curte, pîndea toată noaptea cu toporul la ușa. Ea vorbea de una Ofelia și de unul Chiric, ca-n vis, și de niște inși ciudați care-o urmăreau, dar nu-i cunoștea, încă îl iubea pe doctorul Stein, pe care nu l-a găsit la Socola, și de acolo a fugit, și-l ura pe doctorul Blum, pe unul din securiștii lui Chiric, zicea că nebunul de doctor a închis-o într-un beci și-a băgat-o în cămașă de forță. La spitalul de nebuni dovedea deșteptăciune, și-l chema pe Stein ca să-i dea cale liberă gîndului. Nu știu cum, cu viclesuguri și cu vorbe mieroase, l-a păcălit pe gardian, eu sunt maica Precista, domnule, și am o misiune, să le învăț carte pe femeile din Huciul Bisericii. (din relatările martorilor, la moartea Învățătorului)

- Dă-mi drumul, și i-au dat.

Ancheta a durat șapte zile apocaliptice.

Politicienii și poliția se grăbeau să întocmească dosarul. Și Ana plîngea. Filip cu udma, și cu mama ei de mamă, venea pe limbă-i înjurătura. Aristița se arăta ca o floare, plînsă și ea. Gialații umblau haihui pe ulițele satului, răscoleau umbrele celor șapte bătrîni, vămile Marioarei, destinul Misionarului și toate semnele din timpul Vedeniei. Aveau o misiune precisă, pasul lor agitat lăsa o urmă de singe la fiece poartă, și, deși păreau înarmați pînă-n dinți, nu erau, dețineau însă puterea de a controla gîndurile și bătăile inimii, după aceea cotrobăiau prin boarfe, răscolind amintiri, pozele de familie, cu tot cu emoția erosului, lăicere, iile și ițarii, și cizmele Burger ale Rumeliei, tînăra soție a lui Sile Guțui, și mătășurile de în călcat, și broderiile Anei lui Goangă Nebunu, disprețuind limba nemțească pe care Nangaliu o preda copiilor săi, întru pomenirea celor care au făcut România mare, răsfrău filele albe din cărțile cu povești ale acestor pionieri ai văzduhului, să șteargă din abecedare imaginea feților frumoși și a idolilor de altădată, precum iluzia Moșului, *regele și căpitanul*, și Maglavitul, căutau, evident, prin caietele copiilor urmele de vinovăție ale Anei Filip, tipătul acestei femei, faptele oraculare ale Aurorei, care s-ar fi aflat în ziua fatidică, alături de Ana, la colțul Șurii, și-ar fi strigat împreună ieșiți afară, nebunilor, lăsați copiii să învețe carte! fapte, tovarăși, ne trebuie fapte. Fals, fiica lui Baibu, asculta urdini-

șul, pentru a decela foamea albinelor, sigur ea nu s-a aflat acolo, ci numai Arghir, care o vedea pretutindeni, supusă, proiectivă și rea, acuzîndu-l de adulter, de aceea l-au prins pe Baibu, în noaptea de 24 decembrie, cînd a fost capturat, și n-a mai fost. Cînd venea vorba de noaptea Crăciunului Filip tăcea, urmărea drumul către Buzău, din timpul cînd l-a ridicat Siguranța, și pe Arhanghel încă în burta ibovnicei sale din Gavan, acest copil era ochiul lui, pentru că-i semăna, avea nasul ușor coroiat, părul negru, ca țiganii, și limba lipită de cerul gurii. (sunt cuvintele lui Sile Guțui, fără noimă, spuse din invidie) Cînd gealații stăpînirii au intrat în casă, Ana a zis s-a dus viața mea, și ei au supus-o iarăși unui tir de întrebări, toți trei așezați pe stinghia patului, blînzi, zîmbitori, ce-a fost, femeie? și i-au ordonat lui Filip, ieși, omule, lasă-ne, și-au rămas singuri. Aristița plîngea, Onori țesăla iepele, și Sveta, sora mai mică, învăța la Școala Normală, ca să devină învățătoare. Cînd au ieșit din ambulatoriu, păreau storși de vlagă, părăseau o baie de aburi, nu o casă de om, păseau osteniți, cu ochii plecați și cu miinile la cingătoare. Căutau ceva, un lucru, și nu-l găseau.

- Măi Ioane, măi, cugetă și tu, vorbea ca de rugăciune Filip.

Arhanghelul era mut, nu mai avea ochiul lui în cap, ci pe cel al Sisicăi, și zbura, și nici nu-i păsa de rugămintea lui Filip, parcă era apucat, de aceea l-au poreclit Ion Repezitu. Iar Ana a zis, aista nu-i om, e Sarsailă, Încornoratul, ce bine l-ai crescut, omule. Arhanghelul îl slujise 17 ani pe Sandu Potaie, zis Cîinele, îi ara, îi semăna, îi culegea via, puneu strugurii la uscat în grindă, și acum domn. Borulea a coborît scările încrîncenat, bolborosea, boscorodea, în legea lui.

- Mama voastră de burju! vă pun eu capul pe butuc.

Și-au dispărut din vizorul cîinilor, și au intrat la casele Ionițoaiei, și-au început să latre cîinii, diupă aceea, au bătut în poartă la Radu Ghitlei, și nu știu unde-au mai fost, umblau ca țiganii, căutau adevărurile lor, dar eu cred că minciuna.

Arhanghelul crescuse ca un singuratic, muncea și era un bărbat frumos, mă duc la Săndoaia (povestește Aristița) și ea zice, tu trebuia să fii nora mea, dar eu zic, așa a fost să fie, nu-i cum vrea omu', nu m-am dus după Bigică, băiatul ei care suferea de epilepsie. Bigică s-a însurat cu o fată frumoasă, tare o mai ocăra Săndoaia, și zicea fata asta străină s-a pus stăpînă pe casa mea. Era un fel de femeie speriată. Sandu se stricase și el, purta barbă și ținea sărbătorile pe stil vechi. Maria a plecat la satul ei, n-a mai rezistat de răutatea lor. Aveau o căsoaie mare, au tăiat sala din mijloc în două și dormeau toți trei într-un pat, puțea urît, nu se spălau niciodată. Mi-a dat Săndoaia struguri stafidiți, și o certa pe Maria în fața mea: am adus ariciul să mă dea afară din casă, îi zicea arici, Mariei. După ce i-au luat pămîntul, Arhanghelul și gealații lui, Sandu s-a retras la mănăstirea Slătioara și l-a lăsat pe Bigică în casă, dar Bigică era bolnav și singur, și cînd mergea pe drum zicea na-vă tăt', na-vă tăt', și copiii îi strigau din urmă: Cuciu Nea, Cuciu nea, săracu' Bigică. După moartea Săndoaiei, a vîndut ușile de la casă lui Arghir, cela le-a pus pe foc, a stricat casa și s-a făcut că nu știe de marele dezastru din sat. Nu se mai înțelegea om cu om, unul ca Donțu conducea lumea. Bigică a murit, verii lui i-au luat cadavrul cu un camion, și l-au dus la mănăstire, să-l îngroape, l-au pus pe niște țoale vechi, desculț și gol, n-aveau cu ce să-l încălțe,

și așa l-au dat în groapă. Săndeștii au avut doi copii. Victoria s-a măritat cu Sile Guțui, ăsta a plecat la război, și, când a venit acasă, s-au lăsat. Satu ridea, Șchipul lui Tăică trăise cu ea. Guzanul i-a pus pușca-n piept și i-a zis: să nu te mai gălesc aici când mă întorc, curvo. La Sile Guțui trăiau de-a valma, toți patru frați, el a păcălit-o pe Rumelia, fiica lui Goangă și-a luat-o de soție. După nuntă a făcut mare război, a intrat cu mama sa în casele lor și-au făcut curățenie, au plecat toți, și-au lăsat curățenie, vedeau ei, Valerica era altfel de femeie. Cu putere. Se zicea că Victoria trăise cu Arhanghelul, cât le-a fost slugă, dar nimeni nu știa adevărul, și după aceea s-a luat cu Nacu, din Totoiești. Mai târziu l-a lăsat pe Nacu singur și a fugit la Slătioara, că era nebună, și nu s-a mai știut nimic de ea. Acolo l-a găsit pe tatăl său, pusnic, și dormeau împreună în aceeași chilie, parcă erau legați unu' cu altu', asta, înainte de a-l înmormînta pe Bigică, cum i-a găsit Ana Filip. Ca să vadă ce înseamnă lumea, Ana s-a dus la Slătioara, și zicea să nu te faci singur Dumnezeu că-i cel mai mare păcat. Pe acești oameni i-a slujit Arhanghelul, și când a venit la putere nu i-a mai recunoscut, i-a strivit ca pe niște gândaci, le-a luat pământul, ca și cum n-au mai fost.

În urma Arhanghelului mergea țăntoș, unul gras, negru, un țigănoi venit de la oraș, semăna cu Sidor Patrichi, de la Moreni un țigan care cânta la saxofon, țigani, și-i ziceau tovarășul Ile, încolo și încoace, iar el ridea, avea o gură mare, de ciine, și boscorodea, o cunoștea pe Sisica, au făcut școala partidului împreună, la Hîrlău, și fuseseră arestați de Siguranță. După ce-a ieșit din casa de sus, țigănoiul se sfătuia cu Arhanghelul, iar Borulea nota într-un carnețel cuvintele ei, tot felul de vinovății și acte criminale. Și i-au zis scrie, muiere, și ea: nu știu să scriu, cum, nu știi carte? nu, a zis Ana, atunci pune degetul și ea, nu, și ei, bine, o să ți-l tăiem, au zis, și toți mugeau cu privirea să ucizi un bou, povestește Aristița. Au ieșit, erau uniți ca într-o statuie mare care mergea, fumau țigară de la țigară, și țigănoiul o ținea pe-a lui:

- O să treci pe la noi, femeie.

- O să trec, o să trec.

Și o furnica printre degete, avea o rană deschisă, o dureau, și Filip, la fel, avea o rană la picior, și nu-i trecea.

Și țigănoiul se scărpină undeva, și zicea:

- O să fie bine, foarte bine, tovarăși, și ridea.

După ce-au plecat, în jos, către casele lui Nicanor Blindu, cei trei erau ca unu', un trup gros, fumuriu, și putea în urma lor a vârsătură, și mai departe, ca țiganii cu ursu', prin poarta Guzanului cel Bătrîn au lăsat o diră de sînge, și pe toată Valea satului, numai diră de sînge, găinile cotcodăceau, cîinii lătrau și vitele răgeau, un cor animalic imens. Onori a tras de hățuri, Ana s-a făcut mică, și Aristița plîngea și povestea, și Onori inhăma caii, și Filip cu mama ei de mamă, o ura pe Smaranda, care se întoarse acasă după 27 de ani de pribegie, de la Dabiji. El nu știa ce spune, și Anica, înainte de a intra în casă zice:

- Cumplită zodie, omule.

Și acel trup negru, statuia, cu cei trei îngemănați, a trecut la altă casă, de la Guzani la Dabiji, și de la Dabiji la Hagea, și-i interogau pe copii să spună ce-au văzut în ziua aceea în curtea casei de la Chiric. Și fiecă copil spunea ce văzuse, iar Leonora Saftei și Olguța Marcoavei au declarat că n-au văzut, ci doar au auzit cum se sfădea lumea. Ana îl simți, pentru a doua oară, în urechea stîngă pe Iuda Iscariotul, tăcea, și n-avea de gînd să rețină valențele cifrei 13,

din imaginea Cinei cea de Taină, blestema ziua aceea cînd și-a aruncat ochii prin hîrtoagele Doamnei, ce curiozitate de femeie nebună! Și nici cifra cinci, pentru că o loviseră peste degete, și-i strigau: scrie, femeie, scrie, iar ea, nu știu să scriu! Doar cifra șase, va trece în inima ei cu litere sfinte, un șarpe colăcit inventat de Ileana, ca *Numărul de aur* al tuturor oamenilor, de aceea credea că această femeie va fi pedepsită de sfinți, și va fi exclusă din viața de zi cu zi, cum s-a întîmplat după moartea tatălui său. Aflînd de marea ei descoperire, mulțimea care se vînzolea la conacul lui Stan, a tăiat o sută de boi, o sută de oi și o mie de proci, și s-a ospătat trei zile și trei nopți, cu îndestulare, prea răbdaseră mult, și-au prînzit cu mare fast, cheltuială și muzică, tocmai în ziua cînd au semnat hîrțiile pentru înființarea colectivului, iar la sfîrșit i-au săpat Ilenei mormîntul, și-au lăsat-o cu desăvîrșire liberă, numai cu găinile. Iar Anei i-au zis printre dinți, în timp ce Filip aștepta afară, sub măr, și fuma, „cea mă-ti de curvă, varsă tot! Și a doua zi ploua, Aristița cânta, și-au intrat iarăși, răstîgnind poarta și ciinele care lătra, și pe Ana, dar fără tovarășul Ile, acela plecase în alt sat, cu misiunea. Îi luase locul un om sucit, ca un carpen bîntuit de friguri, Cîrjariu, fiul Potrîvitei, un om de nimic, spunea Ana. Potrîvita a murit în sat, și-i zicea Potrîvita, că era cea mai frumoasă femeie peste cele Șapte Sate vechi, și pe timpul războiului la ea intrau cîți soldați treceau pe la poarta ei, erau doi soldați care trăgeau și la Profira lui Nicador, și ridea satul, îi chema Velim și Solomei, niște mîndreți de băieți. La Potrîvita cîți au fost, au fost, era frumoasă foc și avea niște trăsături de prințesă, și nu știai ce gîndește, ce femeie! Se luase cu Bogdan. Cînd bărbatul ei s-a întors din război a aflat ce poamă-i, și a lăsat-o, și a plecat în Basarabia, și nu s-a mai întors decît odată, cînd a vîndut pădurea din Gavan lui Baibu. Hagea l-a găsit prin părțile Cahului, înșurat cu o ghirghiză, avea șapte copii, cinci cirezi de vite și una de porci, și iazuri cu pește, și trăgea din baltă niște pești cît godacii de mari, și nu l-a recunoscut, și pe ea a lăsat-o cu trei copii, Cîrjariu, Sandu și Aurel, și Aurel a murit de pelagră, lui Sandu i-a luat foc casa, și-a rămas pe drumuri, iar Cîrjariu, a rămas în casa ei. Pe timpul războiului înnebunise, de la tifos i s-a tras, i-a sărit creierul, umbla goală pe drumuri, cânta și striga, măi Valim, măi Solomei, veniți încoace la mama, și mai vorbea cu sfinții, și copiii o priveau pe geam, cum urcau furnicile pe ea, și-o mînceau de vie. Eram noi, și rideam, la ea umblase și Chiric, fugise de Marioara cu piciorul de porc la Potrîvita, și toți din sat rideau, uite Bercu, trage la femei, și Gheorghe a Laiului, cu brînză, a tras, și toți din sat rideau, a murit de tifos, și-au îngropat-o soldații, așa cum era... Și după ce-a murit, Cîrjariu umbla prin sat zăpăcit, și din acest os a ieșit. Era numai ochi și urechi, și nu se desăvîrșise, nefîind instruit, ci doar dotat cu instinctul foamei care îl ajuta.

Revolta Anei i-a trezit interesul. Se prelinse prin camerele culturale de la Șură, a înregistrat cu un aparat micuț cuvintele Aurorei, pasul lui Baibu, și hula. Versatilă, Ana fuge prin livada cu vișini, și, dincolo de orizonturile cu berze și potîrnichi, într-o boită ca să nu fie descoperită.

- Te-ai mai gîndit, femeie, a întreat Borulea, noi știm ce-a fost! Scrie, iar ea a zis din nou, nu știu să scriu, și ei: să vii la noi!

Ce invitație vie! Însemna să meargă la Șura tatălui său, unde cavalerii s-au instalat cu cătușe și arme, ca ea să dea socoteală. Și cu tot calabalicul lor de milițieni. Cei patru cai au fost instalați în camera șapte, ca să pască iarba din tablourile Doamnei Vetruvia Manicatide. Ana a intrat în

curtea înaltă și i-a văzut, pășteau iarba verde, nechezau și parcă vorbeau cu stăpînii lor. Gîndea, cum și de unde au apărut peste noapte, să fi fost Filip amestecat în afacerea asta, i-o fi adus el de prin Bucovina, sau mai de departe, de prin părțile Lvovului? Cum obișnuia. Cel de lingă nuc era un cal alb, suplu, care ronțăia din grăunțe, se apropia de ea și-i șopti: eu sunt Ciurma, cel de lingă padoc, un cal înflăcărat, care-o privi drept în ochi, și-i spuse eu sunt Războiul, dincolo de ocoalele părăsite păștea un mînz negru, aspru la privire care-i spuse rînjind: eu sunt Foametea, cine merge cu mine o va cunoaște pe ea, iar dincolo de gardurile lui Isachie Chiric, adăsta un mînzoc de culoarea șofranului, cu ochi galbeni și glas mîeros.

- Eu sunt Moartea! i-a spus, deci teme-te, stăpînul meu e Arhanghelul.

Se trezi din visare și se șterse la ochi, nu-i venea să creadă că senzațiile acestea sunt adevărate, de aceea îl inventă ea însăși pe Mocan, un cal de legendă, smuls din amintirile veșnice ale satului, un cal slăbănog, lat în șale și aproape orb, care servea, din miinile lui Chiric, în fiecă dimineață, o găleată cu jărat. Provenea din multiple încrucișări, pe linie dreaptă cu acel Ducipal, din rasa gloabelor de pripas, dar care a avut un rol capital în evoluția umanității, Chiric susținînd cu tărie curentul *Sturm und Drang*, fiind purtătorul avîntului și al rațiunii în cultura de după război, Calul a trăit mult și bine cu acea porție mică de jărat pe care Ileana i-o strecura sub bot, mai pe la prînz, numai ca să aibă puterea să-i sfideze pe ceilalți cai ai apocalipsei bezmetice, care s-au pripășit în bătaura lui ei. Anica îl luă de căpăstru și-l plimbă prin livada cu vișini, Mocan sîngera din ureche și căpătase o spumă gălbuie la ochi, avea cataractă de aceea vedea numai cu auzul și rîncezea după curul iepeilor care treceau pe drumul satului. Era un cal încăpățînat, ursuz și cu dorinți solitare, se retrăgea în colțul lui, de sub prepeleac și le ținea cuvîntări scurte, semenilor săi. Aceștia dovedeau o mîndrie nemăsurată, nu-l ascultau, de aceea nu-i plăceau Domnului, iar el se ruga pentru veșnicia lor, ceea ce se și întimpla, Anica aprecia înțelepciunea măgarului lui Duliman, care se oprea la poarta lui Chiric ca să admira priveliștea cu cai din picturile doamnei Vetruvia. Avea ce să vadă, arta nouă întruchipa nu doar caii, anume pregătiți pentru sacrificiu, dar și simbolistica subtilă care se deplasa de la un mînz la altul, ca să se facă justiție. Mocan disprețuia tot neamul măgăresc, prefera să suporte chinurile Ciumei, foametei și minciunii, și moartea, chiar, decît să se dea în stambă cu un asemenea animal mediocru. Oricum, nu se va da niciodată la brazdă, gîndi Ana Filip, și îmăintă către camera 7, unde aveau loc interogatoriile. Despre cai va vorbi cu Filip, soțul său fiind declarat expert cabalin, pe întreg Ocolul de Mijloc.

Aici aveau loc interogatoriile. S-a tras îndărăt, cu gîndul de fugă, și s-a întors, nu, îi va înfrunta, își zise, și pași în mijlocul lor. Nu i-au pus pe copii să scrie, ei intrau și ieșeau, parcă se jucau de-a ancheta, iar Ghițun al Dabiji a scris, și Puhariu a scris, el văzuse incidentul în timp ce mătura cenușa ultimului incendiu de la Chiric. Ana a vomitat fiere și o brumă albă se așază pe gura sa așteptînd o vizită secretă care se petrecu sub ochii săi. Cunoștea atît de bine topografia locului încît l-a simțit pe cel care a intrat pe ușa din dos, un om înalt de-o prăjină, slab, ușor adus de spate, care mergea pe vîrfuri, era Nuca Băiete, cel care indrumase agenții la Filip ca să descopere lanțul drumurilor sale către străinătate. În timpul luptelor de la Țarigrad, Nuca fusese atins de

o schijă la tendonul lui Ahile, și fusese internat de urgență, pentru că pierduse mult sînge. Cînd l-a născut, mama sa a vrut să-l facă nemuritor, l-a botezat în apele limpezi de la bulboana lui Bulbuc, dar i-a rămas călcîiul afară. A fost crescut într-o izbă, de către un om cu trup de cal și cap de piatră, pe nume Iorgu Felix, din Tessalida, (posibil bunicul său dinspre tată) Pe cîmpurile din poiana Lipovei, a fost învățat să tragă cu arcul, să joace *sîrba-n căruță* și să pună laț pentru vrăbii. Țopăia prin bălțile de la Spinarea Porcului, după care se așeza leneș pe-un snop de papură, și visa. Și azi, la cei 102 ani, lung, slab și lălii, cu urechile ciulite și cu brațele desfrîinate vînează micuțele păsări din lăstărișul din Huci. L-a iubit mult, mama sa, și a încercat să împiedice împlinirea destinului, cum prorocise părintele Săndulescu. L-a ascuns printre capre și oi, și l-a îmbrăcat în haine femeiești, pentru a nu fi recunoscut, de cele două surori că această pocitanie poate fi fratele lor. Mulți spun că și-ar fi iubit cu blîndețe surorile, și că Desamia ar fi decedat la numai 17 ani. Rumelia fiind jertfită ca soție lui Sile Guțui. Fiind vîntor înăscut, la începutul luptelor, se deghiză în mirmidon și-l admonestă pe Iorgu Felix, pentru că-l denunțase poliției militare, pentru care fapt a fost trimis direct pe frontul din Rusia. Nu se cunosc amănunte despre felul cum a luptat, dar Ioanisie descrie cum acest soldat ataca inamicul în pas de dans, și-l împușca în vîntre... De recunoscut cruzimea cu care-i împușca pe soldații inamici și viclenia ochilor săi, pentru a nu fi trimis în lagărele din Siberia. Rana de la călcîi i s-a închis după trei zile, destinul i-a fost șters prin prescripție, iar la întoarcerea acasă din război a rămas numai cu țopăitul. Spitalul de campanie unde a fost tratat Nuca, Pontiu Pilat și Cărădăieș, a rămas sub lupa Filip, pentru a fi validat. Acesta întreținuse legături cu niște nemți din Lvov, petrecuse ani și ani prin hanurile din părțile Cernăuților, cu niște evrei ortodocși, prînzise cu rușii lipoveni la Cahul și cu tătarii din părțile Crimeei. Nuca fusese pe acolo, sârise pîrleazul unui palat de bei, se împiedicase de cioclejul sfînt, rămas intact de pe timpul Vedeniei, după care s-a dus către marea Azov, prin strîmtoarea Kerchi, ca să ajungă tîrziu la Rostov-pe-Don, ostent de război și cu rana deschisă. Vădit lucru, Filip avusese legături secrete cu rușii, din motive de aventuri și afaceri, și se bănuia că așteptă americanii. De la acel lanț boem, cu iz comercial, i s-au tras toate. Chiar boala, și moartea. Nuca avea informatorii lui printre găinile outoare și cocoșii pîntenați din tot satul, iar cu Hagearăii discuta ca de la om la om. Aceștia, scunzi, îndesați, secretoși, știau gura satului, ce se vorbea, ce se bîrfea, iar el aduna date, fapte, mărturii, le depozita pe cîte-o frunză de nuc, scria în limba unor semînții filistine împrejurările, unde și cum s-au produs isprăvile, și i le preda lui Borulea. Cînd a ieșit Ana din camera 7, era ca o apă, și plînsul ca o rugă, și a zis, nu!, în timp ce caiii băteau cu copitele nervoase-n padoc, anchetatorilor nu le păsa.

- Va fi o judecată dreaptă, dacă nu aici, dincolo, căci astăzi cărțile au fost deschise a zis Ana, și, mai departe, nimic precis, doar aluzii.

Copiii din școală au zis ce-au știut, iar Nuca Băiete și-a prelungit vizita în cuibarul de vulpi, cu Borulea și cu Arhanghelul, spunea și scria, și cînd a ieșit era umbra umbrei sale de om care făcuse războiul și primise schija în călcîiul drept.

- Femeia asta denigrează partidul, și discută cu americanii prin *gheuri*, i-a șoptit lui Borulea, și ei au înțeles din gura lui adevărul.

Elena CARDAȘ

NICHITA

De multe ori e greu să găsești cuvinte potrivite. Nici măcar nu știi dacă e drept ceea ce faci. Pentru că viața asta este ca un zar. Când Dumnezeu îl aruncă nu vezi decât o singură față a lui. Se numește punctul tău de vedere. Ceilalți văd celelalte fețe. Iar zarul pe sine însuși nici nu se poate vedea. Și desigur, există și acea față nevăzută nimănui, întoarsă spre pământ, ori spre sine însuși. Este o poveste umilă ori mai degrabă nepermisă, dar voi risca povestind-o.

Venise din București. Era în ultimul an de liceu, la secția umană. Dar cu ambii părinți chirurgi nu avea de ales decât medicina. Deși și-ar fi dorit filologie. Lumea vorbea că era cât pe ce să fie exmatriculat, dar ca să nu piardă admiterea la facultate, părinții au intervenit și l-au mutat la bunici, în provincie. Umbla mereu cu revista Luceafărul în buzunar, ca pe o carte de identitate. Visa Nichita, mânca Nichita. Citise tot, știa pe de rost poeme, metafore. Era nebun după Nichita. Ori nebun pur și simplu. Dar atunci nu eram decât o adolescentă îndrăgostită de un băiat frumos, misterios, de care toate fetele din clasa mea erau îndrăgostite. Hristea mă aștepta la terminarea orelor și ne plimbam prin parc iar el îmi recita poezii. Nu se gândea nimeni la viitor, căsătorie, copii, casă.

-Eu am să mor la 40 de ani și or să mă incinereze. Și cenușa mea, uite-așa, o să mi-o împrăștiu tu pe câmpuri. Viața este o amăgire.

-Vorbe.

-Nu sunt vorbe, e destin.

-De unde numele tău atât de neobișnuit?

-De la bunicul din partea tatălui, lipovean. Bunicul a fost un om cumsecade, eu sunt o lepră. Mi-ar fi plăcut un diminutiv, dar de la Hristea ce diminutiv să scoți? Dar m-am obișnuit. E al meu. E rar. E interesant.

-E adevărat ce se spune? ca era să fii exmatriculat?

-Ce să le fac? profesori idioți. Îi zic profei de română ca ea ne învață cuvinte, nu literatură. E ca și cum un profesor de desen ți-ar arăta culori, nu picturi, nu impresii. S-a considerat ofensată. Doar că ideile astea nici măcar nu erau ale mele, le auzisem de la Nichita. Dacă ar fi venit în clasa noastră Nichita însuși și ar fi spus același lucru, profa ar fi rămas cu gura căscată și ar fi spus ce genial! dacă a spus un pârлит ca mine asta s-a pus în discuție să mă mute disciplinar.

-L-ai cunoscut?

-Da, eram în anul doi de liceu și m-am nimerit să ajung la el acasă. Nu mă întreba cum. Eram într-un grup cu prieteni de la un cerc literar, unii chiar poeți publicați. Am stat acolo o noapte. A fost magic. Să stai o noapte cu Nichita, să îl vezi, să îl asculți vorbind, să îi asculți tăcerile... e ceva magnetic, te prinzi cu totul de el și ai vrea să nu mai pleci, ai impresia a doua zi că viața ta e o glumă proastă. Și crede-mă, din toată țara asta, el este unicul liber.

-Adică?

-Adică liber. Liber.

-Nu înțeleg.

-Uite, eu, tu, noi nu suntem liberi. Tu stai cu nasul în cărți, îți chinui creierii ca să ce? să intri la o facultate, să ai un loc de muncă, să te măriți, să faci copii... înțelegi? să intri în tiparul pe care îl așteaptă alții de la tine. Eu m-am născut într-o familie bogată. Ai mei au adunat aur, țoale scumpe, tablouri, antichități, mașini de parcă singurul lor scop în viață este să adune. De fapt ce să mint, cred că asta este singurul lor scop, să își facă griji să nu piardă ce adună. Au făcut un singur ploid, pe mine, de teamă că deja un copil e destul de costisitor. Al doilea nu le-a mai trebuit. Dacă menajera ciobește un bibelou e doliu, maică-mea face crize. Dacă eu îmi zdreleam buza de muchia unui scaun, nu era nimic, creștea la loc! Asta nu e libertate, crezi? Nichita e liber.

Cu adevărat liber. Are o leafă de te sperii și nu-i pasă de bani. Îi dă altora care au nevoie de ei. Dacă sunt, bine, dacă nu sunt, e la fel de bine. Are 3 scaune în casă, un dulap, o saltea, un cuier. Mănâncă ce apucă, doarme când vrea, cum vrea, cu cine vrea, bea cât vrea și nu dă nimănui socoteală de ce face asta sau aialaltă. Scrie ce vrea, cum vrea, când vrea. Îl doare-n cot de premii și onoruri. Ținut de grija lucrurilor materiale spiritul nu se poate înălța, e captiv mereu în materie, așa spunea. Nici clanță la ușa nu are. Nu că e sărac. Cică uite de asta nu-i intră în casă decât prietenii adevărați.

În noaptea de Înviere mă roagă să mergem doar noi doi într-un loc unic, undeva unde nu a mai fost cu nimeni altcineva. Cum să-l refuz? Mi-a spus doar că trebuie să luăm cu noi ceva de mâncare, puțin vin, un ștergar, lumânări. Era ușor de Înviere să pleci de acasă fără să dai explicații, ori să dai explicații plauzibile părinților. Am plecat devreme, am luat un autobuz și ne-am dat jos după vreo 10 kilometri. Apoi am luat-o la pas printre case, printr-un cătun, până s-au terminat și casele și pomii și păsările și asfințitul. Era o tăcere sinistă, luna care răsărise ne lumina drumul iar noi mergem pe o cărare bătătorită pe pământ de sute și sute de pași trecuți pe-acolo înaintea noastră. Am ajuns într-un mic cimitir, cu cruci din lemn, unele pe jumătate doborâte către pământ, un cimitir vechi. Nu-mi era frică. Nebunia de a fi cu el, nebunia vârstei mă făceau să mă simt mai presus de frică. Dacă muream atunci nu îmi părea rău, dar Hristea mă făcea să îl urmez dincolo de rațional. Dacă lui îi plăcea, îmi plăcea și mie. Dacă el se simțea bine, mă simțeam și eu bine. Ne-am oprit în fața unei biserițe din lemn. -Aici este biserica mea cu fluturi. Ușa era ferecată, dar se putea intra pe una dintre ferestre al cărei oblon putea fi lesne scos din cuie. -Aici vin și nimeni nu mă bate la cap. Aici e ca și casa mea. Să nu te sperii. Uite, dacă urcăm pe scara asta ajungem direct în pod, unde este un clopot. La miezul nopții, când peste tot se vor auzi clopote bătând, o să urcăm și noi. O să-i dăm de veste lui Dumnezeu că existăm. Am întins ștergarul pe masa prăfuită și am scos merindele aduse de acasă. Am aprins o lumânare și apoi o candelă ce încă mai avea în ea untdelemn. Pe pereți, ici, colo retina mea începea să se acomodeze cu întunericul, deslușind icoane din hârtie, cu rame scorjite.

-De ce îi spui biserica cu fluturi? Înafară de pânze de paianjeni și șoareci de câmp nu cred ca există altceva. Poate lilieci.

-Asta vezi tu. Dar uite, hai să închidem ochii și vei vedea fluturi. Ne-am așezat obosiți, pe podeaua din scândură veche, umăr la umăr, sprijinindu-ne de un perete.

De mult negru mă albisem De mult soare mă-nnoptasem De mult viu mă mult murisem Din visare mă aflasem.Vino tu, cu tine toată Ca să-ntruchipăm o roata Vino tu, fără de tine Ca să fiu cu mine, mine O, răsai răsai răsai Pe infernul meu un rai O, rămâi rămâi rămâi Palma bate-mi-o în cui Pe crucea de carne Când lumea adoarme.

În viața mea nu auzisem ceva mai frumos. Acolo, în biserica părăsită, departe de lume, parcă abandonată, uitată, atemporală și fără vârstă, cuvintele acelea în gura lui Hristea sunau ca o incantație. Nu era nimic

de înțeles, cuvintele erau prin ele înselele magice, și, da, aduseseră acolo fluturi. Picioarele mă dureau de atâta mers, așa că mi-am deschiat cataramele pantofilor. - *Spune-mi, dacă te-ai prinde-ntr-o zi și ți-ai săruta talpa piciorului, nu-i așa că ai șchiopăta puțin, după aceea, de teamă să nu-mi strivești sărutul?...*

Nu știam ce să spun. Nici nu știam pe atunci dacă inventase pe loc acele cuvinte frumos aranjate ori erau tot ale lui Nichita.

- De ce nu te apuci să scrii poezii?

-Ar fi o impietate.

Când clopotele au început să se audă de peste dealuri am urcat pe scara din lemn în pod. Hristea începu să cânte Hristos a înviat din morți cu moartea pre moarte călcând. Trăgea de sfoara micului clopot apoi o lua de la capăt, până nu s-au mai auzit nicăieri clopote și nici ecourile lor de nicăieri. Am rămas amândoi în liniște asurzitoare și în întuneric, parcă mirați că nu se mai întâmplă ceva.

-Ar trebui să coborâm de aici. E atât de întuneric, să nu cădem pe scări. El mi-a cuprins mâinile amândouă.

- *De ce te-oi fi iubind, femeie visătoare care mi te-ncolăcești ca un fum, ca o viță-de-vie în jurul pieptului, în jurul tâmpelilor, mereu fragedă, mereu unduitoare?* Avea mâini calde, ușor umede. Abia de îmi atingeam vârful degetelor. Apoi mi-a dat drumul, de parcă ar fi fost un abur, nu o ființă vie.

-Ascultă-mi doar glasul, ia-te ușor după el. -*De ce te-oi fi iubind, femeie gingașă ca firul de iarbă ce taie în două luna văratecă, azvârlind-o în ape, despărțită de ea însăși ca doi îndrăgostiți după îmbrățișare?..* Pășeam șovăielnic. Fără susținerea mâinilor lui mă simțeam pierdută în întunericul acela ca de apă adâncă, în care firul de lună nu mai apuca să ajungă prin obloanele turlei bătute în cuie. ...Pășeam nesigur, doar glasul lui mă ghida și eram convinsă că încă un pas și el mă va cuprinde în brațe, poate ne vom și săruta, atât de aproape era, atât de aproape îi simțeam răsuflarea. Am mai făcut un pas. Unul mic, mic, iar mâinile mele întinse au cuprins doar un stâlp rece: grinda ce susținea turla. Îmbrățișasem un simplu lemn și nu era nici o confuzie, așa era scenariul lui Hristea care râdea ca de o glumă bună.

-Ți-am spus că viața este o amăgire?

-Vreau să mergem acasă. E târziu. Lăsasem acolo, pe ștergar pasca și ouăle roșii și vinul. Fluturii își luaseră zborul. De pe culmea dealului priveliștea era un vis. Zeci, poate sute de lumânări aprinse se mișcau. Oamenii se întorceau pe la casele lor de la slujba din miezul nopții. Eu îmi înghițeam cu greu lacrimile. Era de parcă fusem în rai apoi mă lovide trenul. -*De ce te-oi fi iubind, oră de neuitat, care-n loc de sunete gonește-n jurul inimii mele o herghelie de mânji cu coame rebele?* Nu!. Nu mai voiam să îl ascult. Nu mai era nici un strop de magie și nici un autobuz la ora aceea să ne ducă până în oraș. Cerul se zburlise, picurau din cer rari stropi de ploaie rece, de primăvară. Puloverul și părul mi se umeziseră și frigul mă făcea să frisoniez. El doar vorbea. Nu cu mine, poate cu Dumnezeu. Poate cu Iuda. - *Pot să fiu uitat, pentru că nu țin la brațe, pot să-mi lipsească. Pot fi părăsit, pentru că nu-mi iubesc picioarele, pot merge și cu aerul. Pot fi lăsat singur, pentru că sangele meu se*

varsă în mare oricum. E loc. Toate coastele s-au ridicat ca niște bariere. E lumină destulă. Privirile mele nu văd decât o singură mască. Dar ea nu exista încă, așa ca e loc, e loc, este.

Picioarele îmi alunecau în pământul umed de pe marginea șoselei iar el nici măcar nu mă ținea de mână să nu cad. Soarele tocmai stătea să răsară când am intrat în oraș.

-De ce m-ai luat tocmai pe mine acolo?

-Pentru ca tu ai ceva aparte.

-Ce?

-Știi să ascuți. Poate că nu știam să ascult chiar atât de bine, eram mai degrabă timidă. Acasă, mama și tata mă așteptau cum nu-i văzusem niciodată. Nici când murise bunica. Nu plecaseră nici unul la servici.

-Unde ai fost?

-La o colegă, am adormit acolo. Tata, care în viața lui nu a omorât o muscă și călca atent pe trotuar, să nu strivească vreo furnică, mi-a dat o palmă peste obraz. Prima și ultima din viața lui. Fără un cuvânt. Apoi a ieșit din casă. Mama mi-a arătat ușa camerei mele cu degetul. Pe masă, pe o coală de hârtie, cu litere de tipar stătea scris:

DE AZI ÎNAINTE VEI LUA MASA DOAR LA TINE
IN CAMERA. NU AI VOIE SA VORBESTI CU NIMENI
LA TELEFON. NU AI VOIE SA IESI IN ORAȘ. NU AI
VOIE SA PRIMEȘTI VIZITE. NU AI DREPTUL LA
BANI DE BUZUNAR. VOM MERGE ÎMPREUNĂ LA
UN GINECOLOG PENTRU CONTROL. LA BAN-
CHETUL DE SFARSIT DE AN NU VEI AVEA ROCHIE
NOUĂ ȘI VEI AVEA DREPTUL SĂ STAI DOAR DOUĂ
ORE.

Eram în arest la domiciliu. La câteva zile Hristea m-a așteptat cu un buchet de lăcrămioare pe care l-a scos de sub veston și mi l-a întins timid.

-Mergem să ne plimbăm?

-Nu, am de învățat. Și chiar aveam. Am învățat cu ciudă, cu furie, cu disperare, să intru din prima la medicină. Era singura mea șansă să scap, să fiu liberă. El a intrat cu doi ani mai târziu. A picat la București, apoi a reușit la Iași. Dar medic nu a fost niciodată. Se ocupa cu educația medicală prin școli. Adică nu făcea nimic. Moștenise de la bunici apartamentul iar banii veneau de la părinți. Se afișa mereu cu frumoase femei la braț, ca pe niște medalii de aur dar nimic nu mai tresărea în mine. Nu eram geloasă, mai degrabă compătimitoare. Iubirea mea cât o lacrimă, atât cât existase, dacă existase, se uscăse.

Ani mai târziu mă împrietenisem cu Ludmila. Eram confidante. Vedeau aure uneori. La douăzeci și ceva de ani a fost lovită de o mașină. Când a ieșit din comă a realizat că percepe aura oamenilor dar se ferea să vorbească despre asta de teama să nu fie considerată nebună. Credea în Dumnezeu, credea în zîne, credea și în reîncarnare. A mea era violet.

-Asta e de rău?

-Nu, este aura ființelor cu suflet pur.

-Mi-ar fi plăcut să fie roșie, ori măcar roz.-

-Doamne ferește. Asta este culoare malefică, de obicei oamenii impulsivi o au. Nu ne afișam prea mult prietenia în public. Ea era laborantă, eu medic, nu se prea

cădea. Dar o vizitam des acasă. Acolo, la ea, simțeam prin gaura cheii libertatea aceea de care îmi vorbise cândva Hristea. În zilele toride de vară mergeam la ea în curte. Locuia într-o casă mare, boierească, cu sobe din teracotă albă și cu tavan înalt, cu uși largi, din lemn masiv, cu clanțe vechi, turnate de artizani pricepuți ai altui secol. Grădina era un rai din flori. Un balansoar sub un umbrar din viță de vie. Niciodată nu culegea strugurii, se stafideau acolo și iarna veneau păsări de se hrăneau cu ei. Nici buruienile nu le smulgea. Și ele sunt flori, cine decide care să moară și care să trăiască? Avea într-o cameră păsări care nu mai puteau să zboare. Avea pisici fără număr, unele veneau doar când le era foame, altele i se încolăceau la picioare sau pe lângă cap noaptea. Adunase toți câinii abandonati de vecini ori schingiuiți de copii. Când rămânea fără bani cumpăra o pâine neagră și o împărțea cu toate ființele ei dragi, când era zi de salar se cumpăra carne și tot era fericire acolo, între gardurile acelei case. Pur și simplu Ludmila lumina prin ea însăși, nu prin ce dădea. Într-o zi am întrebat-o despre un fel de tablou pe care îl avea în dormitor. De fapt nu era un tablou propriu-zis. Era un șervețel de hârtie cu un scris indescifrabil, înrămat cu grijă.

-E o poveste. Nu am spus-o nimănui. Știi? sunt adevăruri care par minciuni și atunci mai bine nu le spui. Aveam vreo 20 de ani. Știi? Acum am patruzeci și ceva și lumea încă mă vede frumoasă, dar la 20 eram un vis. Eram un înger blond și atât de proastă cum nu crezi.. Eram cu mai mulți colegi undeva, la o cramă în București, nu îmi amintesc multe, cred că aniversam ceva. La un moment dat chelnerul a adus două sticle cu vin și ni le-a pus pe masă. Știam că nu comandasem așa ceva, că nu puteam plăti. Știi? Ne-a spus că domnii de la o altă masă vor plăti, și ne-a arătat anume cine. L-am recunoscut pe Johnny Răducanu. Știi? Mai era cu doi necunoscuți. Unul dintre ei, blond, cu ochi albaștri, parcă și acum îl văd, a venit la masa noastră. -Am o chimilitură pentru voi, copii. Simplă. Dacă domnișoara o ghițește mai primiți un rând. Și uite așa am ajuns la masa lor. Pe masă erau făcute câteva bărcuțe din hârtie. un fel de joc, căci erau pline cu cuvinte scrise anapoda. Și se bea zdravăn. Toți erau beți -Domnișoară, știi să-mi spui cât face un nor fără o corabie? Am început să râd. Știi? râdeam și mă amuzam și mă plectiseam de moarte ținând compania unor bărbați criță. -Dar un inorog ori o pară, știi? Nu știi.-Încă o întrebare. Luă doua pahare și le umplu cu votcă. -Domnișoară, muza mea de suflet ud, coborâtă din absurd, zi-mi dară cât face un pahar plus un alt pahar. -Două pahare? L-a turnat pe primul pe gât, apoi în paharul gol l-a pus pe cel plin, l-a băut și pe el. -Unde-i matematica? Uite aici răspunsul. Și așa a început să scrie pe șervețel. L-a împăturit și mi l-a dat. - Măine mă trezesc târziu dar am să te aștept în fața porții. Adresa e pe verso. Știi? când am ajuns acasă am văzut că e o poezie. Nu înțelegeam mare lucru. Voiam să nu mă duc. Dar era atât de frumos bărbatul acela, atât de frumos și avea o vorbă atât de clară încât mi-am zis dacă beat e așa,cum o fi treaz? Și apoi Johnny Răducanu nu stătea cu orișicine la masă. Știi? M-am dus la adresa aceea. Mă aștepta fumând în fața porții, cu aceeași cămașă descheiată și aceeași pantaloni. Părul nepermis

de lung, încălzit și ușor cărlionțat îi acoperea ochii. Privea în jos. Un milițian s-a apropiat. El și-a scos instincțiv din buzunar buletinul: Nichita Stănescu. Știi? când am înțeles cine era mi s-au tăiat picioarele. Stătusem în poala lui, îmi scrisese o poezie iar eu nu am putut nici măcar să îi inapoiez șervețelul. Nu am avut destul curaj să mă apropiu. -Păcat. -Da, asta este poveste șervețelului. -Și ce poezie este acolo? Scoase din bibliotecă un volum și îmi dădu să citesc poezia întreagă:

*Nu locuiește nimeni pe acest glob
Nici privirea, nici albastrul
Gândul de-o silabă-i șchiop
Potcovit cu alabastru
De atâta trăită neviață
Sângele e la suprafață
Bărți de hârtie scrisă curg pe el
Vino și tu dacă ți-e sete,
De atâta dat în carusel,
De-atât izbit cu tâmplă de perete
A mai venit și un inorog străveziu
Foarte speriat, foarte livid
Locuia într-un viitor arămiu
Cu vedere la vid
Vino și tu, vino și tu
Însă nimfa spuse nu.*

Într-o zi, aparent fără un motiv anume mă caută.
-Știi? doctorul Hristea s-a mutat la mine acasă. Nici odată nu-i povestisem de biserica cu fluturi. Era prea de demult, prea fără de rost.
-De când?

- De ieri. Și-a luat lucrurile, pisicile și s-a mutat la mine. ce mă fac?

-Ce să te faci? O să stea cât o să stea, o să plece.

-Dar sunt cu 10 ani mai mare decât el.

-Dacă e îndrăgostit de tine lasă-l. Ce-ți pasă ție? Nu e povestea ta, e povestea lui.

De mai mute ori a intrat în comă alcoolică și Ludmila l-a adus la spital.

-Nu mă deranjează că bea, dar în ritmul ăsta nu o să o ducă mult. Când bea e liniștit, și vorbește atât de lucid că nici nu-ți dai seama că a băut, recită poezii până cade din picioare și aproape nu mai respiră. Și atunci intru în panică. Mi-a spus că el la 40 de ani vrea să moară. Și nu vreau să-l am pe conștiință.

-De ce nu suni la părinții lui? așa a făcut. Au venit și l-au luat la București. A murit închis în camera lui, într-o zi de 13 decembrie, după ce a băut una după alta două sticle de vodka. În ianuarie urma să facă 40 de ani. Nu m-am mirat când pe perete nu am mai văzut poezia lui Nichita.

- A fost singurul lucru cu care a plecat. Mi-a lăsat tot, haine, prosoape, lenjerie, cărți, până și pisicile.

Când explodează o supernovă nimeni nu își dă seama imediat. Lumina și sunetul ei se pierd în tumultul cotidianului. Doar că uneori se întâmplă ca praf din ea să se atingă de umerii ei, ai tăi, ai lui, schimbând traiectorii. Pentru totdeauna. Și abia atunci privești spre cer mai atent. Și da, nimeni nu mi-a mai oferit de atunci lăcrămioare. Mi le cumpăr în fiecare primăvară singură și le pun în fereastră. Pentru că nu știu unde îi este mormântul. Și mi se face dor de el și de biserica cu fluturi.

Stelorian MOROȘANU

...PE CÂND FĂCEAM COMERT ȘUFLETESC

Se iau, de dimineață, cât încă roua nu este cărată cu fluturii-cisternă, picioarele la spinare și te îndrepti, așa cum te găsești, în chiloți de pânză aspră și ușor îngălbenită, spre magazinul universal din sat, căruia i se spune de către toți „cumparativă”; presupunând că te-ar opri cineva pe drum – înafara câinelui din capul uliței, care te latră de să te piși pe tine – și te-ar întreba de ce ți-ai luat picioarele la spinare așa de dimineață, nu i-ai răspunde nimic, fiindcă n-ar putea pricepe visul tău din acea trecută noapte, când ai visat că te întâlnești cu Cenușăreasa la „cumparativă” și-i cumperi trei metri de stambă înflorată – să-și facă rochie pentru următorul bal; astfel gândind, nici nu știi când ai trecut pe lângă câinele din capătul uliței, nici nu știi când ai ajuns la „cumparativă”, unde nu erai nicidecum primul – căci în acea zi se aducea gaz de lampă

și lumea se așezase la rând de cu noapte. Te-ai așezat și tu la rând, spre uimirea țăranilor posaci, care nu se dumireau ce caută un „târgău” ca tine la „cumparativă”, așa de dimineață; știau că buncii tăi îți făceau toate poftetele, știau că nu le trebuie gaz de lampă, atunci; pe tine nu te frământa uimirea lor, pe tine te frământa – și scrutai toate zările – dacă Cenușăreasa (așa e limba noastră, fie-i numele laudat!, nu poți evita toate căcefonyile) a apărut, dacă va veni... Și, crescând dimineața, te mai frământa ceva, te frământa dacă îți vor ajunge banii și dacă îi vor plăcea modelele – două, cu totul – de stambă înflorată, pentru viitoarea ei rochie de bal; însă, mai mult decât banii, care nu-ți lipseau niciodată, rămânea privirea umedă de așteptare, rămânea arsura visului și Cenușăreasa care nu mai apărea – pe când posacii țărani începuseră să

cumpere gaz de lampă, cuie sau halva. Mai mult decât orice, ai fi vrut să iei metrul de croitorie de la gâtul vânzătorului, nea Costică Marchidan, și să-i măsoari tu bustul și talia, să vezi câți metri de stambă înflorată va trebui să cumperi, neștiind deloc cum vei reacționa la mirosurile proaspete de Cenușăreasă...

Să tot fi fost anul 1969, tu să tot fi avut incredibila vârstă de nouă ani, dimineața să tot fi crescut ca un lapte uitat pe foc, fluturii-cisternă să tot fi terminat de ridicat roua... Ai făcut palma streășină la ochi, Cenușăreasa nu se vedea în nici o zare, țărani posaci terminaseră de cumpărat gaz de lampă, bulgări de sare și măsline la butoi, rămăsesei singur în mijlocul „comparativei”; când nea Costică Marchidan te-a întrebat ce vrei, ai cerut de doi lei biscuiți vrac – pe care ți i-a împachetat în ziar, cu mâinile sale mirosind puternic a gaz de lampă; întorcându-te la bunici, sub lumina uleioasă de iulie, pătrundea în tine mirosul din ce în ce mai pronunțat de gaz de lampă și dispărea, concomitent, visul cu Cenușăreasa; începeai să-ți dai seama că e o investiție mai profitabilă cea în biscuiți, decât cea în metri de stambă înflorată...

De atunci, Cenușăreasa nu ți-a mai bătuit visele, supărată probabil pe faptul că nu ai așteptat-o în acea „comparativă”, dintr-un sat uitat de vremuri, Lehuiști – între timp dispărut de pe acest pământ, plecat să se întâlnească, poate, cu Macondo-ul lui Don Gabo Marquez; dar ai rămas cu mirosul de gaz de lampă în nări, suficient ca din el să aprinzi oricând o poveste de pe la 1969, când tu să tot fi avut incredibila vârstă de nouă ani; și e o teribilă prostie să cercetezi poveștile la ani, ca pe armăsari, atunci când fluturii-cisternă cară și acum rouă!...

RAPIREA DIN SERAI SAU DESPRE FRACTURAREA SUFLETULUI CRUD

O chestie dintr-asta te poate marca pe viață, te poate lăsa cu incontinență urinară! Spune și dumneata: superba brunetă cu șalvari albaștri, aruncată pe un falnic armăsar verde de către un eunuc recrutat din orfelinat, rămânând pe burtă și cu mâinile atârănând, neputând să le întoarcă și să se scarpine! Priveam buimac acea carpetă de 1,5/1m, nimeni prin preajmă să-i sară în ajutor brunetei și bestiile – nu, nu alți eunuci – cotropind-o, valuri-valuri!...

Nu puteam să fac nimic, părinții îmi interzisese să ating carpeta – să nu se sperie armăsarul și să se ridice în două picioare; bine, dar ce facem cu femeia imobilizată de-a curmezișul șei?!... Pentru că, uite, bestiile – și nu, nu vorbim de ieniceri și de spahii – continuă să apară, valuri-valuri, și mai că văd lacrimile care încep să cadă din ochii brunetei; s-o răpească – de acord!, dar de ce s-o și tortureze?!...

Tatăl meu nu înțelegea de ce am rămas cu privirea priponită în carpeta care ne înnobila peretele de paieantă; iar eu...eu, cum să-i spun că bestiile de ploș-

nițe au cotropit-o pe superba brunetă cu șalvari albaștri și că erau gata să înceapă defilarea și pe armăsarul verde?!?...

Și ce ciudă mă cuprinsese pe eunuc! Nici nu clipea!, și cât de ușor ar fi putut trimite ploșnițele înapoi, în peretele nostru!... De-aș fi știut măcar numele răpitei, să mă rog pentru ea!, însă cel care ne bătuse la ușă și ne vânduse carpeta ne-a spus că așa o primise și el, fără pedigri...

Dintr-o chestie dintr-asta poți rămâne cu verbul blocat și cu sufletul fracturat.

STELORIAN DORHOI MOROȘANU Mustrându-l OLOGRAF PE BARBU PARIS MUMULEANU

...Era un salam început...Era un biet salam început și plângea; iar tu nu înțelegeai nimic! Era un biet salam început și care, printre sughițuri de plâns îți spunea că i-ai mâncat picioarele, că așa, din senin, ți-a venit să-i mănânci picioarele; și tu, nu înțelegeai nimic!

Pe când porneam spre spital – ducând salamul la subțioară -, ți-am aruncat, în treacăt, un „Fraiere cu cioc!”, sfidător, că până și tu ai înțeles ceva – ai înțeles că un salam se începe de la cap (în cel mai rău caz, de la jugulară), să nu mai poată depune memoriu la Haga – cum că...

Dacă vei continua așa – ți-am strecurat printre dinți-, parcă văd că mâine-poimâine și cutia goală de conserve se va gurguța la tine – că i-ai lăsat tabla neunsă cu ulei de ton și că i-ai mâncat chiriașul!... Hai, dă dovadă că ești om!, ți-am mai spus, dă dovadă că nu degeaba ești om!, luptă cu salamul și crizantele mele să te găsească mereu pregătit și mândru – ca un tanc T34 în fața unui pilot înfuriat, ca o tufă de scaieți uscați în fața unei.....(!)!

Nu știu dacă îți amintești, eram toți în bătaura moșului Brenghiel(?), care lucra un crochiu indefinit, pe când Goya îi dădea un vot de blam lui Salvador Dali și bădia Hyeronimus Bosch se culcase în podul șurii, pe o căpiță de cranii proaspăt cosite; tu, băusei câteva pahare cu miros de iasomie mai mult, puțin mai mult decât îți permitea ftiziologia, scriai jelanii și râdeai; iar eu am ajuns la spital și, pe când îi făceam salamului formele de internare, i s-au amputat acestuia toate cele – mai puțin sforile de legătură- asta (spuneau doctorii), pentru a evita viitoare migrene, viitoare cangrene...

Și, dacă vrei să pricepi ceva din toate acestea, roagă-l pe Jupânul Einstein – îl găsești la „Atelierul mecanic de gătit și reparat mirese”- să ne împrumute, până mâine, formula cu pedală de extras înțelesuri și o sită cu făină de porumb, că ne-au mai rămas mirosul și sforile de la salamul amputat...

(Din volumul-manuscris *Exerciții de dorlotare, mădărare și furlandisire*)

Marian POPESCU

Interferențe

PERSONAJE:

Grigore Lupău

Margareta (soția lui Grigore Lupău)

Bendeleu Sorin

Mădălina (soția lui Bendeleu Sorin)

Polițaiul

Bătrânelul

Tinerelul, Bătrâna, Domnișoara

Decor: interiorul unui hipermarket. În prim plan, rafturi așezate perpendicular pe scenă, pe fundal rafturi paralele cu scena. Lume puțină la început, plimbându-se printre rafturi, apoi magazinul devine aglomerat.

Grigore:(vorbește la celular) Alo, te-am sunat...

Margareta:(prin telefon) Știu, ți-ai uitat lista. *(Se aude din plafonul supermarketului:)*

Crainica magazinului: 129 este rugat să se prezinte la raionul de electrice, 129 la raionul de electrice, vă rog.

Grigore: Alo, nu te-aud prea bine, e gălăgie aici, anunțăăștia din magazin nu știu ce.

Dintr-odată spusele nevastei sale se aud amplificate în difuzoarele de fond ale hipermarketului.

Margareta: Alune de pădure pentru o plăcintă, nu mai ții minte nimic, uitucule!

Grigore: Auzi? Închide.(se uită în toate direcțiile) Se întâmplă ceva, te sun eu.*(apasă cu febrilitate pe taste)*

Margareta: Și niște piersici mai moi de compot, parcă ai capul în nori!

Grigore:(ca pentru el) Ce-are telefonul ăsta?! Ce se întâmplă?! Margareta...

Margareta:(Se aude în tot magazinul) Ți-am mai spus că tu de ce îmbătrânești mai tare te țičnești!

Grigore: Sssst,(în șoaptă) taci odată, taci! Închide, te sun mai târziu.

Grigore apasă disperat pe taste dar glasul nevastei sale se aude amplificat. Lumea se amuză, câțiva cumpă-

rători l-au reperat și formează la o anumită distanță, un cerc în jurul său.

Grigore:(ascunzând telefonul) Închide telefonul, imediat, nu știu cum, dar ne-aude toată lumea din magazin.

Margareta: De-atâta băutură ce ai în cap de aseară, ți se pare că te aude toată lumea, că te privește toată lumea că ești buricul pământului. Ce să audă, că ești un bețiv? Asta știu deja toți.

Grigore: Margaretaaa...(Se uită jenat în stânga și în dreapta, apoi dintr-odată se enervează) Ce vă holbați? Ă? Hai, adunați de pe rafturi lăcustelor! Omișilor! Societate de consum! N-ați venit să mă vedeți și să mă auziți pe mine și pe nevastă-mea, bănuiesc. Hai vedeți-vă de treaba.

Crainica magazinului: Ne cerem scuze, a intervenit o mică problemă tehnică pe care o vom remedia în cel mai scurt timp. Cumpărături plăcute.

Margareta: Grigore, cu cine vorbești? Cu cine ești acolo?

Grigore: E prezentatoarea magazinului. S-a făcut o microfonie tâmpită, dragă. Ți-am mai spus, toată lumea ne-ascultă ce vorbim acum, se aude în tot magazinul. Te rog încă odată, închide Dumnezeului telefonul ăla!

Margareta: Nu închid deloc și după voce, e duduia cu care te-ai mai întâlnit săptămâna trecută în parcare de două ori, cică, întâmplător. Să nu-mi spui că nu, Grigore! Zii ceva de ce taci? Dacă taci, e adevărat. Mai bine spui tot.

Grigore: Ce duduie?! Fabulezi dragă!

Margareta: Ei lasă că o cunosc după voce, frumos îți stă, ușuraticule, asta ca să nu te fac ce ești de fapt.

Grigore:(printre dinți, încercând să vorbească în șoaptă) Margareta... te rog... Nu arunca vreun epitet deplasat că ne-aud toți de aici.

Margareta: Curvar bătrân!

Grigore: Ohhh!

Margareta: Asta ești, am văzut eu de mult cum îți fug ochii în stânga și-n dreapta la fetișcane, boșorogule! *Trânțește telefonul de pământ și-l joacă în picioare.*

Grigore: (liniștindu-se) Ce vă holbați toți? Așa sunt nevestele, geloase. *(continuând să-și calce telefonul în picioare, gâfâie, obosește, se oprește)* Mulți dintre voi care vă uitați acum la mine, ați pățit-o la rândul vostru. Singura voastră rațiune de a trăi. Să vă umpleți stomacul. Toată ziua supermarket, prima grijă: burta să fie plină.

Margareta: (se aude în continuare amplificat, în tot magazinul) M-auzi sau vorbesc singură? Grigore!

Grigore: *(Se uită mirat la epava aplatizată de sub tălpi, îl ia, îl șterge din nou cu dosul palmei)* Indestructibil!

Crainica magazinului: Stimați cumpărători, ne cerem scuze încă odată pentru acest minor incident tehnic.

Voce bărbătească: *(undevea în spate, înfundat)* Opriți stația tâmpitelor, tăiați imediat sunetul! Veți fi puse pe liber toate, toate! Mi-e imposibil să lucrez cu un astfel de personal! *(se aud scânceli și bocete)*

O voce feminină: De ce șefu', ce ne puteți reproșa? Ce vină avem noi?

Voce bărbătească: Deci eu sunt vinovatul că sunteți voi niște tâmpite și se aude în tot magazinul numai prostii.

A doua voce feminină: Nu mi s-a mai întâmplat până acum așa ceva! Pentru o rezonanță de pe nu știu ce telefon, să fiu dată afara! Nu e drept.

A treia voce feminină: Du-te dracu idiotule! Ne-ai angajat tu? Am dat examen pentru postul ăsta, nenorocitul! Îmi hrănești tu copiii scârba dracu' cu cine te-a pus sef?! Crezi c-am uitat că m-ai întins în magazie pe baloturile de făină la schimbul doi? Ai impresia că dacă nu am spus până acum o să mai tac?! Magazin de rahat!

Margareta: Grigore, mai ești acolo? Să știi că vin după tine să văd ce se întâmplă. Ce se aude la tine?

Grigore: E greu să-ți explic, de fapt nu știu nici eu prea bine...

Margareta: Cred că zaci pe dușumea mort de beat. Mai ai telefonul la ureche? Grigore, răspunde!

Bărbatul se sprijină cu fundul de un raft, își șterge telefonul fără să se grăbească, cu podul palmei încă odată, se uită stânjenit la cei din jur. Un bătrânel îl apucă de mână.

Bătrânelul: Nu-ți face griji, toți am trecut prin momente penibile, toți avem neveste acasă. Femei! Nu trebuie să te jenezi. Dacă ai puțin respect pentru propria căsnicie vei trece ușor peste asta.

Grigore: Da, vorbe înțelepte.

Bătrânelul: Uite exemplu, ușuraticul de ginere-meu. Nu se uită că are o floare de nevastă. Umblă cu mai multe târfe. L-am zărit săptămâna trecută cu una bătrână grasă și urâtă de nu vă puteți imagina. Și am aflat că e și măritată. Iar ieri mi-a spus cineva că se pupa cu alta!

Grigore: A mea n-are obiceiuri d-astea, e femeie de casă, nu se uită nici în dreapta nici în stânga.

Bătrânelul: Ce v-am spus?! Nevasta dumneavoastră e o femeie hotărâtă și care știe rostul casei, după voce am simțit-o. Dar lui ginere-meu, ce i-o fi trebuind să întineze sfânta căsnicie dată de Dumnezeu?! Unde

sunt femeile de odinioară? Despina, Chiajna, Elena Cuza, ehe...

Grigore: Numai Dumnezeu știe!

Bătrânelul: Nu-ți face griji, mâine nu va mai ține nimeni minte ce a fost aici.

Grigore: *(zâmbește, numai el știe cu ce efort, bătrânului, se uită stânjenit în jur)* Nu știu ce să spun. Îmi vine să mă topec de rușine! Să fiu așa, în mijlocul atenției, pe teme personale ce țin strict de familia mea. Soția mea a fost,... ă, de fapt mai este și acum puțin supărată. De aseară. Au venit pe la noi niște prieteni cam necivilizați, ce mai, a trebuit să-i culcăm undeva. Unde se culcă musafirii? În sufragerie, normal. Iar nouă ce ne-a mai rămas? Canapeluța din bucătărie. Mai avem, e adevărat, o cameră dar acolo e fabrica noastră de pufuleți, am luat o mașină la mână a doua, și scoatem și noi un ban de completare, la negru. Dăm la unul cu firmă să-i vândă.

Bătrânelul: Viața te învață că trebuie într-un fel să te descurci.

Grigore: Iar în cadă nu pot să dorm că face nevastă-mea borș. Până dimineața m-as fi dizolvat dracu'!

Bătrânelul: Borș! În cadă!

Grigore: Huște, mălai, tărâțe și leuștean. Ce-i drept nu ne spălam trei zile în cadă să nu deranjăm borșul, dar am prins-o pe nevastă-mea că se mai spăla la subțiori, când n-o văd eu. Iese un borș ceva mai acru, foarte bun!

Bătrânelul: Ți-a plăcut cel mai bun la gust. Și ai clienți?

Grigore: Daaa! De la șapte blocuri vin să acrească varza cu borșul meu. Cadă de-aia de fontă cu emailul luat!

Bătrânelul: Bacterii nobile. Și cu mașina de pufuleți?

Grigore: Se plâng vecinii că pute a ulei rânced, toată scara. Dar le mai dăm gratis câte o pungă, duminica.

Bătrânelul: Din ce-am observat, aveți o soție geloasă.

Grigore: În general nu e geloasă, pentru că eu, vedeți și dumneavoastră, sunt om la locul meu, trecut de prima tinerețe, deși nu par. Nu? Cât îmi dați? Spuneți așa, o cifră.

Bătrânelul: Pe undeva pe la patruzeci?

Grigore: Am treizeci și opt. Mă rog, arăt probabil și puțin răvășit acum, după o noapte de neodihnă cu gâtul strâmb. Oricum nevastă-mea, n-ar avea de ce să fie bănuitoare, nu? Uitați-vă la mine, mai sunt eu de aventuri?

Bătrânelul: Da, așa este. Dar, ce-am observat, e și puțin încăpățânată, mă iertați că vă spun, nu vă supărați?!

Grigore: De ce să mă supăr pentru că așa e. Eu o cunosc mai bine, a moștenit de la maică-sa.

Bătrânelul: Cât ați insistat, n-a vrut să închidă cu nici un preț, telefonul.

Grigore: Da, uneori e căpoasă, dar nu o caracterizează. Ne înțelegem foarte bine.

Bătrânelul: *(Pare c-a văzut pe cineva și încearcă să scurteze dialogul și să dispară)* *(vorbește puțin precipitat)* Sunt sigur de asta. Acum vă rog să mă iertați, inspirație la cumpărături.

Grigore: La fel și pentru dumneavoastră, mulțumesc pentru vorbele bune, vă salut.

Bătrânul se pierde printre rafturi. Acest joc de du-te vino al cumpărătorilor ce traversează scena cu cărucioare și coșuri de mână, se derulează pe tot parcursul desfă-

șurării evenimentelor. Se apropie de Grigore un tinerel cu ochelari fumurii, în bermude și șlapi.

Tinerelul: Prietene, (îl bate ușor pe umăr) pe bune, cred că ești scanat, interceptat și înregistrat de vreun serviciu. Ai matale o bubă-n cap, că nu te luau ăștia la ochi degeaba. Ai grijă!

Grigore: De unde mă cunoști tu pe mine măi flăcăule? Ia stai așa puțin. (*Tinerelul se depărtează.*) (ca pentru el) De fapt cine nu mă cunoaște în magazinul asta?! Am devenit vedeta magazinului!

Margareta: Cu cine vorbești acum? Cine e lângă tine Grigore?

Grigore: Oh, Doamne, iar a început.

Margareta: Iar te-ai îmbătat Grigore?! Cred că ai făcut cinste la toata gașca ta de derbedei, cum faci de obicei, de nu-ți mai rămâne ban în buzunar. Nu ții seama că stăm așa rău cu banii! Am păpat deja agoniseala de înmormântare a lui maică-ta și-am intrat și în banii lui mămica, a cotizat săraca toată viața, a pus bănișor lângă bănișor și-acum tu îi bei Grigore. I-ai băut deja coșciugul. Îi bei acum și coroanele? Ce facem cu ea? A?

Grigore: Cât o să ne coste s-o incinerăm, dragă? Ce vrei, să mai dăm bani și la preoți? Niște hoți!

Margareta: Prăjește-o tu pe maică-ta Grigore, și să-ți fie rușine, de mămica nu te atinge. Mă lași s-o înmormântez eu așa cum am pomenit, creștinește, cu preoți și cu pomeni, să mănânce și ea pe lumea cealaltă, că pe lumea asta a avut parte doar de foame. Dacă lui maică-ta îi place să mănânce jăratec, incinerează-o. Mămica o să mănânce copan cu orez și colivă cu nucă la desert, și-o să bea și câte un pahar de vin după masă. Și-acum când bei, le mănânci banii de veci la amândouă, nenorocitele! Cu toată gașca ta de bețivani profesioniști. Unde te-am trimis eu Grigore, și în ce cârciumă ai nimerit tu! Și în starea în care ești, ai curajul să vorbești de mămica. Să-ți fie rușine, eu n-am vorbit niciodată despre maică-ta, când eram beată. Și-am fost de-atâtea ori! Eu când sunt beată ai văzut, numai din bun simț și să nu deranjez pe nimeni, pic lată cu fața în sus.

Grigore: Margareta, astea sunt probleme noastre de familie, ne aude toată lumea! Tu înțelegi asta?

Margareta: Nu sunt așa proastă Gicule, cum mă faci tu de en ori pe zi, și nici naivă nu sunt, mai înțeleg și eu câte ceva. Dă-mi-l la telefon pe Bendeleu, că i-am auzit glăsciorul, dă-mi-l imediat la telefon să-i zic eu ceva, nu vorbesc urât cu el. Nu. Nu sunt nici măcar nervoasă, (îi tremură vocea de furie) fir-ar al dracu' de vagabond cu care te-ai înhăitat. Gata, m-am liniștit. Vreau doar să am o vorbulița cu acest nenorocit. Dacă el are căsnicia așa cum o are, vrea să fii și tu în aceeași situație?!

Grigore: (șoptește printre dinți) Nu sunt cu nici un Bendeleu, dragă, sunt la magazin și te aud toți, înțelegi?

Margareta: Foarte bine, are și pe mine cine să mă audă, că acasă n-ai urechi pentru mine.

Grigore: (uitându-se în jur) Cred că a început sa le placă circul ăsta fără bani. Nimeni nu mai trece cu coșurile spre casele de marcat. Sunt din ce în ce mai mulți în magazin, cred că si-au chemat si prietenii să te audă, si asta numai datorita încăpățânării tale de a nu

închide odată telefonul ăla nenorocit. Tu știi că celularele sunt foarte periculoase? Ai auzit de malformații pe creier? Întreabă si tu. E foarte periculos să vorbești mult la celular.

Margareta: Bănuiesc că în momentul de față îți faci semne cu Penteleu: „mă, cum s-o mai mințim noi pe proasta asta?!“ Spune-i lui Bendeleu că dacă nu vrea să vorbească imediat cu mine, nu mai mă vede în casa lor.

Grigore: Te rog Marga, nu mai spune nici un cuvânt din clipa asta, intrăm în istoria supermarketurilor.

Margareta: Vrei să ți-l aperi pe bețivul cu care te-ai înhăitat. Bețiv la bețiv. Adevărul este că nici el nici nevastă-sa nu au știut niciodată să-și crească copiii, de-aia au ajuns Penteleii ăia mici, așa cum au ajuns.

Grigore: Pai cum au ajuns? Ce vrei să spui? E o familie liniștită cu care ne înțelegem foarte bine. El, funcționar onorabil la primărie, mai pică ceva, ea o cumsecădenie de fata, își vede de treaba ei, nu știu ce mai învârte ea acum, dar oricum, le merge banul la amândoi, nu sunt muritori de foame.

Margareta: Dacă sunt cu capul în frigiderele altora cum să moară de foame?! Dar nu la asta mă refer ci la educația plozilor. Țăla mare, Marcel, ții minte, când avea doi anișori și ceva? Se pișa pe perete în sufragerie și când îi spuneam lui mă-sa, uite mă ce face ăla mic al tău, zicea, ei si ce? Nu-i așa că-i drăguț? Ia uite ce bine știe să-și țină moața?! Așa îmi spunea nevastă-sa Mădălina. Și n-are rost să-ți mai amintesc, cum au ajuns copii lor acum, că știi și tu. Eu nu mai calc pe la ei mai ales că ultima data mi s-a părut mie că am călcat pe ceva moale și bănuiesc eu ce-a fost, dar nu mai dezvolt.

Crainica magazinului: Ne cerem scuze încă odată, defectiunea s-a remediat, ne bucurăm că vă avem în magazinul nostru la cumpărături. (*se aude undeva în spate, infundat o*)

Voce bărbătească: S-a remediat pe dracu, cred că o să zbor si eu odată cu voi, târfele dracu'. Dacă află cineva ce-a fost astăzi pe-aici...

O voce feminină: Șefu' de ce vorbiți așa? Dacă se aude ce vorbim noi acum, în tot magazinul?

Voce bărbătească: Se aude numai gura lu' dobitoaca aia si a lui bărbate-său, după ce trece pe la casă, am pus paznicii să-l înșface si la politie cu el. Si ce-a putut să ne facă încăpățânată de nevasă-sa! Cum e să fii tocat la cap, zi de zi, de o asemenea miere? Iadul pe pământ! Într-un fel mi-e milă și de prost.

Margareta: Mai mă auzi Grigore? Încă mai ești acolo? (*Se aud bătăi în receptor*) Gicule! Alo! (*în spate, infundat*)

Voce bărbătească: Ce v-am spus, iar a-nceput a dracu', nu-i mai tace gurița!

O voce feminină: Șefu', am o idee, să oprim curentul și automat se oprește și stația.

Voce bărbătească: Ca să nu mai funcționeze casele de marcat! Ți-a spus cineva că ești proastă!

O voce feminină: (cu timiditate) Îmi mai spunea câteodată... mămica. (*Grigore, pe vârfuri, zărește de la distanță ce-l așteaptă la ieșire. Își face socoteala, cât e înăuntru, e în siguranță*)

Bendelev: Ce faci măi, Gicule? Îmi pare bine că te văd. Ție? (*Nu-i vine a crede ochilor. E chiar Bendelev.*)

Grigore:(crispat, dând înapoi) Bună Sorine, cum să nu-mi pară bine? Ce să fac, la cumpărături. Tu?

Bendelev: M-a trimis nevasta după pește că-i dezlegare, pe urmă mă duc la stadion cu băieții. Dar am auzit ceva la difuzoare. Parcă era vocea nevastă-tii. Au angajat-o ăștia la magazin? Că nu-și găsește de muncă de ani buni, din câte știu eu.

Grigore: Nu! Cum ar fi Margareta mea cu studii superioare, angajată la supermarket, nu te gândești?! Am luat-o cu facultate. Nu vreau să crezi că bat apropo-uri, cum că a ta n-are nici măcar liceul.

Bendelev: Liceul l-a făcut. E adevărat, la seral, dar l-a terminat și se cheamă că la făcut.

Grigore: Da? Mă rog, are deci un fel de liceu. Nu trebuie să te simți prost din cauza asta. În căsnicie, uneori te înțelegi mai bine cu o proasta fără studii.

Bendelev: Proastă, ne-proastă aduce bani în casă, a ta cu facultăți, stă acasă toată ziua și numai consumă.

Grigore: Oricum altfel stai de vorbă cu o masterandă, altfel cu una cu seralul. E adevărat, alea deștepte te țin mai din scurt și nu le poți duce prea ușor de nas. Dar oricum, merită. Ai cu cine schimba și tu o vorbă intelectuală. Îți pătrunde în casă un aer academic. Margareta, cât e ea de inteligentă și de pregătită, auzi, să devină vânzătoare! Mai bine am muri de foame amândoi decât s-o văd vânzătoare la supermarket. Și nici n-ar primi-o ăștia chiar dacă ar vrea ea, la ce studii are. I-ar umili pur și simplu la câte știe! Le-ar răni orgoliul, ar închide ăștia prăvălia și s-ar apuca de agricultură, cât e de deșteaptă! Chiar și eu ca bărbat cult, cum mă consideră toți, am terminat forajul la subingineri, îi fac cu greu față într-o discuție serioasă. De exemplu ce fac vedetele de la noi, în vacanță! Le știe domne pe toate, ce-au mâncat, cum se îmbracă, cu cine flirtează! Tot, tot! Că ăleia îi plac bruneți cu pectorali, că aia s-a lipit de nu știu ce fotbalist într-un bar, reține tot! Nu te pui cu ea ce cultură are. Pur și simplu te umilește!

Bendelev: Dacă n-are altă treabă și stă toată ziua la televizor, le știe!

Grigore: ăștia de la magazin?! Vai de capul lor! Toți la un loc nu i-ar face față. Și altceva: știe ce-o să spui mai departe, nu-mi dau seama cum face! Anticipează! Îți citește gândurile! Că-ți spune cât de greșit este ce-ai vrut să spui, când nici n-ai apucat să gândești prostia. Pur și simplu te blochezi când îți dai seama ce gogomanie era să scoți pe gură și cât de prost ești de fapt. Iar ea, cu suavități, modestie și blândețe superioară, nici măcar nu te judecă, pentru că nici tu nu judeci un hamster care se sperie de el însuși, într-o oglindă.

Voce bărbătească(undeva înfundat) Ia auziți cum ne face porcul ăsta! Nu se poate, trimit polițaiul înăuntru.

Grigore: Ea nu știe că se aude în tot magazinul, au ăștia o problemă tehnică. Au apărut niște interferențe.

Bendelev: Numai la nevastă-ta apar interferențe d-astea!

Grigore: Eu n-o pot ține să-și spună părerea. Ce vrei, are un masterat și un anumit nivel, ca să zic așa, mi-e puțin superioară, trebuie să recunosc.

Bendelev: Zău? Și ce masterat are?

Grigore: În mediu, la Spiru Haret. Îți dai seama. Nu se compară cu nici una de pe-aici.

Bendelev: Ce-am reținut eu, spunea parcă ceva despre o persoană, Mădălina, ori pe nevastă-mea o cheamă chiar Mădălina. Nu cumva era vorba chiar despre nevasta-mea?

Grigore:(încurcat) Ei, sunt atâtea Mădăline! Pai, de exemplu poate fi vorba de o colegă de facultate cu care a stat într-o camera de cămin câțiva ani buni, pe când făcea facultatea. O cunosc personal, chiar Mădălina se numea, erau două Mădăline, de le confunda și la examene.

Bendelev: Și mai spunea nevasta-ta, s-a auzit în tot magazinul, cică n-ar fi știut unu' Bendelev, cum să-și crească copiii și culmea coincidenței, pe unul îl chema chiar Marcel, ca pe fiu-meu. Ce potriveală! Pe mine mă cheamă Bendelev, pe băiat Marcel, pe nevastă-mea, Mădălina, ca să vezi cum s-au nimerit toate la nume!

Grigore:(încurcat) Tu poți crede acum ce vrei. Mie îmi rămâi prieten oricum, dincolo de bârfele nevestelor.

Bendelev: Ei lasă, nu te simții stânjenit că și nevastă-mea mai bârfește, ca orice femeie. Chiar și despre tine cel mai bun prieten și despre nenorocul tău în căsnicie. Nu-ti vine să crezi cât bârfesc femeile și licențiate și nelicențiate. Dar eu mă fac că n-aud. Prietenia noastră o pun mai presus de sporovăiala asta josnică.

Grigore: Da, cred. Dar, că tot ai început, cam ce zice? Din curiozitate, nu de altceva.

Bendelev: Ei. Știi și tu. Ți-am mai zis parcă, odată. Și nu vreau pentru niște vorbe, să stric o prietenie.

Grigore: Înseamnă că a zis ceva grav. Să știi, eu am o părere foarte bună despre nevastă-ta Ludmila.

Bendelev: Mădălina.

Grigore: Ăăă, Mădălina. Ludmila a fost prima. Da. Aia blondută, frumușică foc moldoveanca de pe centură. Ce mai, i-ai schimbat profesia. Nu contează, viața merge-nainte. Ludmila e aia care te-a lăsat gol noaptea în casă? Ca să nu le mai confund. Te-a îmbătat bine, și ți-a tras și inelul de pe deget, când o mângăiai pe undeva.

Bendelev: Ei lasă c-ai avut și tu Ludmile d-astea de te-au lăsat în fundul gol.

Grigore: Pe-a mea, o chema Olga. Așa, acum zii ce spune nevastă-ta despre căsnicia noastră, că-s curios.

Bendelev: Numai ca să arate cât de bine ne înțelegem noi în casă în comparație cu căsnicia voastră, nu altceva. De exemplu cum că te-ai însurat și ai luat-o pe Margareta din autogară cu o poșetă într-o mână și o pălăriuță de paie pe cap iar în rest cu mâna în fund.

Grigore: Îhi. Cu mâna-n fund. Păi de unde știe ea amănuntele astea? Că nu le-am spus nimănui, niciodată.

Bendelev: Chiar tu ne-ai povestit la ziua ta, când te-ai îmbătat și te-ai băgat sub pat că e mai răcoare și ai mai mult aer, așa spuneai, mai ții minte? Ne-ai ținut cu vorba până dimineață, Ce femei ai avut, pe cine ai fi vrut și n-ai putut, știm tot.

Grigore: Îmi spui acum asta ca să mă simt prost!

Bendelev: Doamne ferește, ți-am spus pentru că a venit vorba și m-ai întrebat. Atât. Ne-ai distrat pe toți.

Grigore: Dar de ce nu mi-ați spus până acum?

Bendeleu: Ți-am spus a doua zi, dar nu mai ții minte la cât erai de mahmur.

Grigore: V-ați bătut joc de mine.

Bendeleu: Am mai aflat și noi câte ceva. Prea te dădeai cetățeanul perfect. Oricum te-am retrogradat cu o categorie în ierarhia pe anul ăsta a ligii bețivilor profesioniști.

Grigore: Dar ori ce s-ar zice, spre deosebire de voi, pe Margareta am luat-o cu școală. De-aia vă băgați unghia-n gât toți. Nu m-atinge bârfa voastră, să știi.

Bendeleu: Da, singurul lucru pozitiv din toată căsnicia ta.

Grigore: Ce vrei? Ori deșteaptă, ori bogată, dar de frumoasă era dată dracu' de frumușică.

Bendeleu: Când ai luat-o. Da, de ce să nu recunosc, era frumușică foc. Mai bătrână decât tine, cu vreo nouă ani, nu? Dar frumușică.

Grigore: Cine mă, Margareta? De unde ai scos-o p-asta cu nouă ani? Nici șapte.

Bendeleu: Mă rog, eu așa știam.

Grigore: Dar acum nu se mai cunoaște, că e încă frumușică.

Bendeleu: Nu se mai cunoaște că te-ai buhăit tu mai repede.

Grigore: Intenționat, să nu mă mai bârfească lumea.

Bendeleu: Acum, cu vârsta, ce vrei? S-a mai dus din frumusețe, e si urâtă si se mai și îmbată des. Și asta n-ar fi nimic dacă n-ai rostogoli-o la suta de kilograme pe care o are de ți-e și rușine să ieși cu ea la teatru sau la operă că trebuie să țină pe genunchi și spectatorul din stânga și pe cel din dreapta.

Grigore: Are așa... o viață cam sedentară, d-aia s-a îngrășat puțin. Dar ce suflam are! Ce inimă bună! Gătește la cinci pisici și la doi câini, mâncare în toată regula și cu ingrediente.

Bendeleu: Păi dacă n-are serviciu ce să facă? Are grijă de câinii vagabonzi.

Grigore: Și nici măcar nu-i cunoaște!

Bendeleu: Cum să v-ajungeți cu banii, când cheltuiți pe băutură și gătiți la câinii comunitari.

Grigore: Ei, nici așa. Dacă n-aș lăsa-o aș lovi-o în sufletul ei bun. Dar, mi-am adus aminte de ce mi-ai spus înainte, nu înțeleg ce motive are tocmai nevastă-ta să mă eticheteze pe mine, împușit.

Bendeleu: Cum adică tocmai nevastă-mea, ce vrei să spui?

Grigore: Păi Mădălina nu-și vede jegul de două degete de pe vasele de bucătărie și de pe aragaz? Cum puteți voi să mâncați din vasele alea soioase, eu nu știu, și v-a înflorit igrasia în toată bucătăria. Apoi, iartă-mă că-ți spun, îmi sunteți prieteni dar nu vă mai las să-mi intrați în sufragerie dacă nu vă spălați pe picioare.

Bendeleu: E glumă, nu?

Grigore: Nici o glumă! Mai bine vă spun în față decât să mă îmbolnăvesc de hepatită.

Bendeleu: Mă mir, eu știu că nu transpir mai de loc la tălpi. Nu mi-a spus nimeni asta până acum.

Grigore: Te rog să mă crezi, las ușile și geamurile deschise toată ziua după ce plecați. Pur și simplu mi-ați îmbâcsit covorul. Nu mai iese mirosul. De fiecare dată după ce plecați, mă apuc imediat să nu rămână jegul de pe picioarele voastre, în fibră, că se întărește.

Bendeleu: Ești puțin nervos.

Grigore: Da, sunt. Și tu și nevastă-ta parcă v-ați potrivit la...

Bendeleu: La jeg.

Grigore: Eh, tu ai spus-o!

Bendeleu: Vezi asta-i diferența dintre familiile noastre. Noi, de fiecare dată, ai văzut, vă primim în casa noastră cu mare bucurie, dar nu ne-am închipuit că luați seama la farfurii și la mucegaiul de pe pereți. Spui asta că mi-am exprimat părerea despre Margareta și te-ai supărat. Acum îmi pare chiar rău că am deschis discuția.

Grigore: Dar nici tu nu trebuie să te superi că-ți spun. O fac pentru că vă considerăm cei mai apropiați prieteni.

Bendeleu:(ironic) Da, se vede!

Grigore: De aceea îndrăznesc să îți amintesc că prima grijă a nevestei tale, de cum îmi trece pragul, este să-mi cotrobăiască prin cratițele de pe aragaz și prin farfuriile de pe masă. A făcut un hobby să-și bage nasul prin frigidere. Și asta împreună cu tine. Nici nu intrați bine în casă, eu vă invit ca pe orice musafiri în sufragerie, voi, amândoi, ca la un semn, direct la frigidere. Parcă sunteți nemâncați de-o lună.

Bendeleu: Doar nu-ți închipui că de foame! Din pură curiozitate, ce-ați mai gătit bun, să mai schimbăm păreri...

Grigore: Spune, noi de câte ori am venit la voi, am căutat vreodată prin frigiderul voastre?

Bendeleu: Ei asta-i bună! Dar cine nu v-a lăsat?!

Grigore: E o chestie de bun simț.

Bendeleu: Adică noi suntem nesimțiți și vă lăsăm nemâncați.

Grigore: Ei n-o lua așa, dar să știi și tu, acolo își ține omul bucățița cea mai bună. Pentru copil sau pentru sufletelul lui, nu pentru musafiri.*(ridică din raft un salam uscat și gesticulează cu el)* Orice gazdă, bucata mai bună o pitește de musafiri și-o păstrează ascunsă acolo, sub pretextul ca-i mai rece si nu se strică, de fapt gândindu-se că nu s-ar pune într-o situație jenantă musafirul, să caute tocmai acolo. Ei, cu voi nu ține șmecheria asta.

Bendeleu: Adică ne băgăm nasul peste tot.

Grigore: Da.

Bendeleu: Dar nu ne-ați zis nimic niciodată.

Grigore: Ei, uite îți zic acum, odată și odată tot trebuia.

Bendeleu: Ne înțelegi greșit. De fapt am vrut să vă arătăm, că ne simțim așa... în largul nostru, atâta tot.

Grigore: Cum adică?

Bendeleu: Să vi se pară că ne simțim ca acasă.

Grigore: Ahaaaa...

Bendeleu: Omul când se duce într-o casă străină și nu se simte în largul lui, devine crispat, tocmai asta am vrut: să părem destinși ca între prieteni, să nu părem stânjeniți.

Grigore: Aha! (gânditor) Știi, sunt puțin uimit de explicația asta.

Bendeleu: Pentru voi, să nu vă faceți griji că am putea să ne simțim prost după ce vă trecem pragul.

Grigore: Ne arătați prietenia prin gesturi familiare cum ar fi căutatul prin frigidere și băgatul nasul prin cratițe.

Bendelev: Nu înțelegi un gest. Dacă tu și nevastă-ta ați fi citit cartea „Bunele maniere de protocol a oaspetelui primit în casă”, ați fi înțeles purtarea noastră. Scrisă de-un rus, parcă?! Ția au cele mai bune maniere.

Grigore: Daaaa.

Grigore: Așa ne-ați mâncat icrele de morun, fără pâine că s-a nimerit să n-avem pâine în casă. Le-ați înghițit pur și simplu goale.

Bendelev: Mi-amintesc. Au fost groaznice fără pâine, te rog să mă crezi. Și totuși le-am mâncat. Vezi, ce facem noi în numele prieteniei? Am închis ochii și-am înghițit lingurița cu icre negre, ca pe medicament.

Grigore: Ce linguriță domne?! Era lingura aia mare, aproape polonic era.

Bendelev: Păi da, ca să treacă dintr-odată tortura gus-tului fără pic de pâine, să nu mă mai chinui cu câte o linguriță de șapte ori. Odată și gata. Ca pe clorocalcin! Dar și ăla-i mai bun.

Grigore: Da, da, da. Înțeleg cât v-ați chinuit amândoi. Și totuși erați zâmbitori.

Bendelev: De protocol.

Grigore: Da, da. Mă gândesc că deși aveți pufuleți la discreție ați preferat să păreți destinși, cu icre negre.

Bendelev: Pufuleții constipă.

Grigore: Mălai grișat, ulei ars de la mâncăruri, sare și mai e un secret.

Bendelev: Ia zi-l.

Grigore: Ehe, ar trebui să plătești mult pentru asta.

Bendelev: Hai că m-ai făcut curios!

Grigore: O materie organică, naturală... de dimineață...

Bendelev: Nu-mi pot imagina, că faci asta!

Grigore: Prospețime și aromă, uite (*atingând o pungă de pe raft*) și ăștia iau de la mine.

Bendelev: Și uleiul ăla ars și rânced zici că le dă gust.

Grigore: Zici că mănânci trufe!

Grigore și Bendelev au întors câte un cărucior cu roțile în sus și meditează stând cu fundul pe el.

Bendelev: Dar în ultima vreme bate vântul prin frigiderere voastre. Chiar nevastă-mea mi-a spus odată, uite cât de rău o duc și-ăștia. Au frigiderere aproape goale, unde sunt cârnăciorii ăia de oaie și brânza de burduf?! Nici n-ai cum să le arăți cât ești de destinsă ca oaspete doar cu o jumătate de pachet de margarină în frigider. Așa mi-a zis odată. Noi tot să ne chinuim să părem prietenoși cu voi și să părem că ne simțim bine.

Grigore: Adică destinși!

Bendelev: Da.

Grigore: Voi țineți totul într-o ladă frigorifică de voiaj.

Bendelev: Că n-avem nevoie de mai mult.

Grigore: Păi noi cum să arătăm că suntem destinși la voi în casă?

Bendelev: Mergem pe principiul minimului necesar.

Grigore: Iar noi pe principiul, musafirilor dacă le e foame, să meargă acasă. Și, ca să fiu sincer, pățiți, în ultima perioadă, am cam golit frigiderere când era vorba să veniți pe la noi. Ideea neveste-mii, hai Gicule să pitim salamul că iar vin hienele alea.

Bendelev: Deci noi suntem un fel de hiena nemâncate.

Grigore: Ei, vă alintă și ea, așa, nu i-o luați în nume de rău, în definitiv hiena e un animal drăgălaș, cu boti-

cul ăla al ei plin de sânge! Și cu dințișori mulți, mulți și ascuțiți!

Bendelev: Aha, acum îmi amintesc de ceva, și cred că l-am bătut degeaba pentru minciună pe fiu-meu, când mi-a spus că i-a picat în cap un salam de pe șifonier și-o bucată mare de de brânză de pe lustră, când a dat cu mingea. Credeam că aiurează.

Grigore: Deci el mi-a crăpat lustra cu mingea atunci! Și când ți-am spus, cum să faci fiu-meu așa ceva!

Bendelev: Mi-au povestit băieții cum au jucat, din trei șuturi, cine dă jos brânza de pe lustră.

Grigore: Aha. Mi-ați spart și lustra, mi-ați prăpădit și brânza.

Bendelev: Salam pe lustră!

Grigore: Nu, salamul pe șifonier.

Bendelev: Pe lustră brânza topită pe bec, așa e.

Grigore: Ideea nevastă-mi, s-o pitim pe lustră că numai aici n-or mai găsi-o nenorociții ăia, așa vă alintă ea.

Ei, eu zic să uitam totul. Nu trebuie să ne supărăm pentru asta.

Bendelev: Nu putem să uitam chiar tot, că te-am considerat prieten, mi-ai trecut pragul și acum nevastă-ta mă face imputit la microfonul stației, asta nu se uită Grigore. Câtă lume care mă cunoaște o fi în magazinul ăsta?!

Grigore: Ea nici nu înțelege prea bine ce se întâmplă aici, ea crede că doar vorbește la telefon cu mine.

Bendelev: Deci recunoști că nevastă-ta chiar despre familia mea a vorbit. Nu poți nega la nesfârșit evidența.

Grigore: Dacă tu zici c-ai auzit...

Bendelev: Amândoi am auzit. Și chiar așa fiind, nu o credeam pe Margareta un caracter atât de... conflictual.

Grigore: Așa am luat-o, și pe mine mă ponegrește pe unde apucă! Mă face bețiv, poate ai auzit, m-a făcut și la stația magazinului, toată lumea mă consideră acum un un bețiv. Eu bețiv?! Bere, da. De întreținere. Elimină pietrele. Medicament. Doar că nu se dă pe rețetă. Cu cât bei mai multe beri cu atât elimini mai multe pietre.

Bendelev: Păi, te joci cu boala?!

Grigore: Și mai vezi pe câte o gospodină, uite bețivul ăla picat în șanț, de unde să știe biata femeie că de fapt ești sub tratament. La perfuzie.

Bendelev: Ce nu face omul pentru sănătate!

Grigore: Oricum nu beau mult, la a șasea halbă mă opresc chiar dacă aș mai bea vreo două.

Bendelev: Adică faci o pauză.

Grigore: Da.

Bendelev: Și pe urmă le bei și pe-alea două.

Grigore: Dacă fac pauza, o iau de la început cu încă șase.

Bendelev: Vezi, pauzele te omoară. Și ea te etichetează pe nedrept bețiv.

Grigore: Deși muncesc si-aduc bani în casă mai mult decât aduce scorpia. N-am mai venit băut de un an aproape, mai exact... în cât e astăzi?

Bendelev: În 13.

Grigore: (socotește în minte) Va să zică... da, de aproape de o lună.

Bendelev: Eh, ce mai e până la an?!

Grigore: O iau ușor cu abstenența.

Bendelev: Sigur, nu e bine dintr-odată.

Grigore: Ce vrei, cine n-are nevastă nu știe cât trebuie să te înfrânezi!

Bendelev: Dar ai luat-o cu studii.

Grigore: Da, frumușica de ea. Și cu masterat, mi-a arătat diploma la prima întâlnire. Diafană, proaspătă, crudă, vorba cristalină, ce mai, mi-a luat mințile de prima dată.

Bendelev: Foarte crudă, da! Dacă ea era crudă înseamnă că tu erai sămânță!

Grigore: Câteodată îi zic, ia mai pune-ți mări pălăriuța aia pe care o purtai în autogară că tare dulce erai cu ea.

Bendelev: Dar ce făcea cu diploma aia în autogară? O arăta așa, la cu cine intra în vorbă?

Grigore: Nu mi-am pus problema. Autentică. Spiru Haret cu frunzulțe pe contur. În rest, ca orice femeie, plusuri și minusuri. Căsnicia nu iartă, îți arată tot, îți prezintă nevasta așa cum e ea.

Bendelev: Minusuri la nevastă-ta? Ei numai asta nu cred!

Grigore: Nu numai la nevasă-mea, toate nevestele fac asta, cum te vede mai slab, pune hamul pe tine ajutate de soacre și adio libertate, te călăresc cum le vine lor mai bine.

Bendelev: Că veni vorba, soacră-mea mă vrea cu orice preț despărțit de Mădălina. Mi-a spus în față. M-a luat într-o după masă, deoparte. Abia venisem de la serviciu, obosit mort, că mai trecusem pe la băieți câteva ore, știi? Numai de vorbele hoastei nu aveam eu chef în momentul ăla!

Grigore: Și ce ți-a zis?

Bendelev: Mi-a zis, mă Sorine, fiică-mea are impresia că singurul lucru care o mai ține lângă tine...

Grigore: E inteligența!

Bendelev: Nu! E... altceva, înțelegi tu.

Grigore: Aha!

Bendelev: Stau bine deocamdată dar dă liturghie de trei ori pe săptămână baba, pentru înmuierea sfintelor daruri bărbătești, i-am prins biletul pentru popă.

Grigore: Extraordinar!

Bendelev: Dar din ce se roagă baba, parcă-i tot mai vâjnoasă și pietroasă... lucrarea Domnului vreau să zic. Știi că Mădălina mea mă iubește cu adevărat.

Grigore: Ai și de ce să fii mândru. Încă mai ține trează atenția bărbaților.

Bendelev: Cine Mădălina? Ai văzut-o tu?

Grigore: Mi-a spus un văr de-al meu, care a făcut seralul cu ea, c-ar fi văzut-o la o cafea cu unu de-i aduce lapte cu bicicleta dis de dimineață. Fost popă și-a cumpărat o vacă și trăiește de pe urma ei.

Bendelev: A urmărit vără-tău treaba asta?

Grigore: Da, își face drum pe la ușa blocului vostru când trece la chioșc, că e vânzător de ziare. Și tot îl vede pe flăcăul ăsta c-o așteaptă. Îi dă laptele și intră cu el în bloc.

Bendelev: Îi cară laptele până la etaj probabil.

Grigore: Da, i-l cară timp de două ore! A stat omul din curiozitate și-a cronometrat. Nici n-a mai primit presa în ziua aia.

Bendelev: O fi așteptat flăcăul să vadă dacă ține la fier.

Grigore: Da, vine cu laptele imediat ce pleci tu, ca o coincidență. E mai tinerel, așa.

Bendelev: Curios, n-am găsit nici o sticlă de lapte prin casă și nici Mădălina nu mi-a spus. Dar tu-l cunoști?

Grigore: Mi l-a arătat odată. Cred că-i place lui nevastă-ta tare mult laptele de la flăcăul ăsta.

Bendelev: Așa se duc banii din casă, pe lapte.

Grigore: Păi la bani te gândești tu?

Bendelev: Păi la ce să mă gândesc?! Bani tocați de neveste.

Grigore: Și la mine, aceeași situație! Am un gol la buget care din zi în zi se face prăpastie. Și să nu-mi spună mie Margareta, că nu o ține cu banii din casă, pe maică-sa. Săptămânal îi cară sacoșe de mâncare și îi dă bani. Tot timpul are cârnuri la frigider baba, de zici că a tăiat porcul.

Bendelev: Învaț-o și tu, mamă soacră, uite așa și pe dincolo, nu e bună carnea la vârsta matală, că te sclerozezi!

Grigore: Și mai și bea. Să vezi, luna trecută intru, și ce crezi? Soacră-mea cu o sticlă de coniac d-ăla scumpul, pe masă. Sticla băută jumătate, că ți-am spus, îi cam place vrăjitoarei să tragă la măsă voinicește. Și ei și fică-si. De unde ai mamă soacră coniacul, că te plângeai de bani săptămâna trecută, nu, că am vândut un teren, și ăsta-i aldămașul. De unde? Toată lumea știe că e săracă lipită și că n-are nici găini prin curte, dar terenuri?! N-are bani nici de dentist, că-i pute gura... îi pute de nu te-ai apropii de ea la trei metri. Are doi colți stricați pe care nu vrea să și-i scoată, cică înțepă para și suge din găurile lăsate de colți.

Bendelev: Are baba tehnologie!

Grigore: Da. Pană i-o rămâne unul în pară de se înecă cu el. Mama soacră. O respect și mă respectă.

Din tavanul magazinului, la difuzoarele stației:

Margareta: Ce-ai zis mă nenorocite de mămica? Pe mine m-ai făcut scorie, și pe mama, vrăjitoare. Păi nu ajungi tu acasă Grigore? (*Grigore iar dă cu telefonul de pământ*) uite că am auzit tot, n-am închis să vad ce mai spui despre mine, nu mai ai ce căuta acasă mă, să te duci unde vezi tu cu ochii.

Grigore: Margareta, dar noi discutăm lucruri generale, episoade de viață.

Margareta: Ai făcut-o pe mama vrăjitoare mă? Și bețivă?! Mai pupi tu ceva din moștenire?

Grigore: (către Bendelev) Moștenire. Două rațe, o pisică chioară, și-o bojdeucă din chirpici plină de șobolani!

Margareta: Păi nu-i spun tot?!

Grigore: Uiți că mai sunt și vrăjitoare bune și bețivane de mare caracter.

Bendelev: Unde mai pui, sunt unele și culte!

Margareta: Cine-i ăla care s-a băgat? Bendelev. Deci am avut dreptate.

Bendelev: (luându-i telefonul din mână lui Grigore) Doamna Margareta ați ghicit.

Grigore: Ți-am spus? Are o intuiție!

Bendelev: Dar să nu vă închipuiți prostii. Noi suntem la supermarket iar ce-ați auzit la Grigore e un tic verbal întâlnit la bărbați, toți își fac nevestele scorprii în fața prietenilor, mai devreme sau mai târziu, e o forma de... de exprimare colocvială, de aderare la gașcă, vreau să zic, ponegrindu-ți în fața celorlalți, nevasta.

- Nu faci parte din gașcă dacă nu-ți bârfești consoarta. Poate să fie ea îngerul pe pământ, trebuie pusă la zid. E mai mult un joc. Te simți mai liber, mai descătușat. Nimic personal. Între prieteni e firesc, mai scapi și câte o vorbă d-asta.
- Grigore:** (vorbind în telefon) Tu știi cât țin la familia noastră. Nu țin la mine cât țin la familie, Margareta.
- Margareta:** Deci am avut dreptate, bețivanilor.
- Bendelev:** (luându-i telefonul din mână lui Grigore) Îmi pare rău pentru epitetul pe care ni l-ați pus.
- Margareta:** Te rog domnule Bendelev să nu te bagi, e o discuție în familie. Eram sigură că v-ați întregit gașca de bețivani depravați din care face parte cu mândrie și bărbate-meu, dă-i imediat telefonul lui Grigore.
- Bendelev:** Sigur doamnă. Mă iertați c-am intervenit în discuție. (către Grigore) Te omoară asta acasă!
- Grigore:** (luând telefonul) O discuție la care asistă, întâmplător, tot supermarketul, parcă ar fi o farsă stupidă. **Margareta:** Ascultă mă, cheltui eu bani cu mama?! M-ai văzut tu pe mine că-i dau bani?
- Grigore:** Nu... dar mi s-a părut că lipsesc bani din casă.
- Margareta:** Ți s-a părut! Îhi! Dar maică-ti nu i-am plătit două operații? Una de cataractă și una de hemoroizi? Și când și-a pus placă nu i-am plătit-o tot noi cu mâsele scoase cu tot? Și pentru că am plătit, ne-a dat drept recunoștință, nouă rădăcini scoase, într-o punguliță? Cu salivă și puroi cu tot! Am dat zece milioane pe colții stricați ai lui maică-ta. Îi am și acum în vitrină, dovadă pe ce-am dat banii! Ei bine, când vii acasă vei vedea tu ce te așteaptă, personal! (Plânge fals) Dacă ai știi cât de rău m-ai supărat! Am avut cu tine o căsnicie...
- Grigore:** Margareta, te rog. Amintește-ți, am avut si perioade frumoase chiar mai multe decât cele anoste, iar cu Bendelev, să știi, m-am întâlnit întâmplător în magazin, a venit și el să ia pește, la trimis consoarta că-i dezlegare la pește. E chiar acum lângă mine.
- Margareta:** A auzit ce-am vorbit noi mai devreme?
- Grigore:** Împreună cu toată lumea din magazin.
- Crainica magazinului:** Ne cerem scuze stimați cumpărători, deranjamentul stației se va remedia în cel mai scurt timp. Vă invită să vizitați raionul nostru de congelate. Avem prețuri imbatabile la stavrid și pangasius în glazură de gheață. Vă mulțumim. (*Într-un acces de furie, Grigore trănțește din nou telefonul și-l calcă temeinic în picioare. Îl pune pe un raft și se depărtează. Se apropie cu pași hotărâți de el un polițai.*)
- Polițaiul:** Dumneata ești proprietarul mașinii 21 PH 514?
- Grigore:** Nu. Dar ce s-a întâmplat?
- Polițaiul:** Vă rog să vă legitimați. (*Îi întinde actele. Mâna îi tremură.*) Dumneata domnule... Grigore, Grigore Lupău, așa te numești, nu? Și stai pe strada Învățământului...
- Grigore:** numărul 44.
- Polițaiul:** Dumneata domnule Grigore poți dovedi că nu ești dumneata proprietarul mașinii 21 PH 514?
- Grigore:** Cum să dovedesc? Nu știu cum aș putea dovedi.
- Polițaiul:** Deci s-ar putea să fie mașina dumitale pentru că nu poți dovedi nimic.
- Grigore:** (moale) Păi, stați puțin...
- Polițaiul:** N-ai învățat ca nu ai voie să parchezi pe locurile pentru handicapați? Dumneata ești handicapat?
- Grigore:** (indignat, nervos) Nu sunt... Dar nu-i mașina mea domne!
- Polițaiul:** Mai ușor când vorbești cu un organ în exercițiu. Deci nu recunoști, bun! Carnet de conducere ai?
- Grigore:** Păi la ce-mi trebuie dacă n-am mașină?!
- Polițaiul:** Scriem aici, lipsă carnet conducător auto. Faptele se-adună. (inspectând coșul) Și pepenele asta mare, două bidoane de apă, pește, plus câte mai ai în coș, vrei să zici dumneata că le duci în brațe până acasă? Bravo domn' Grigore, ai trecut la o fază superioară, induci în eroare organul care-și face datoria.
- Grigore:** Asta mă privește personal, văd eu cum le duc. Dacă mi se par grele, chem un taxi.
- Bendelev:** (rânjind) Îl duc cu mașina mea.
- Polițaiul:** (aspru) Pe dumneata nu te-a întrebat nimeni, te rog să de depărtezi. Ești prieten cu acest individ?
- Bendelev:** Prieten, după cele aflate astăzi, poate e prea mult spus.
- Polițaiul:** Stai mai încolo că ne iei aerul, te iau și pe dumneata, să vedem ce știi despre... (uitându-se pe acte) despre Grigore Lupău. (către Grigore) Așa te cheamă? Sigur?
- Grigore:** Da domne.
- Polițaiul:** Și spui că ești handicapat, ai?
- Grigore:** De ce să fiu handicapat?
- Polițaiul:** Că te-ai așezat cu mașina pe locul marcat pentru handicapați.
- Grigore:** (puțin enervat) Nu înțelegeți domne că n-am mașină, n-am carnet, n-am handicap, n-am nimic?
- Polițaiul:** (cu superioritate) Am vrut să verific dacă-ți contrazici declarația inițială. (concentrându-se pe problemă) E ceva totuși suspect cu dumneata... domnu'...
- Grigore:** Lupău.
- Polițaiul:** Nu Grigore?
- Grigore:** Nu. Lupău e de familie.
- Polițaiul:** Aha. Și Grigore?
- Grigore:** Nume.
- Polițaiul:** (depărtându-se) Te dau prin stație, să vedem ce infracțiuni ai mai făcut mata, în afară de cele de azi.
- Grigore:** (către Bendelev) Din senin a venit la mine.
- Bendelev:** Dacă nu cumva a fost trimis chiar de ăștia de la supermarket.
- Grigore:** Așa am eu câte o zi, începe pe dos și tot pe invers îmi merge toată ziua.
- Polițaiul:** (apropiindu-se din nou) Stați aici amândoi, să nu-mi dispăreți că dați de dracu!
- Grigore:** Nu domnule n-avem de ce, doar nu suntem infractori.
- Polițaiul:** Deci nu fugiți numai ca să nu păreți infractori?! Dar de fapt chiar sunteți. Ei, vedeți voi pe dracu și pe tată-său! (*Polițaiul se îndepărtează câțiva pași și scoate din buzunar un telefon minuscul. În timpul asta, Lupău ia telefonul lui Grigore de pe raft și-l apropie de telefonul polițaiului. Minunea se produce din nou. Vocea polițaiului se aude în tot magazinul. La început, acesta nu pare să-și dea seama.*)
- Polițaiul:** Auzi Petrică? Ridică-i-o imediat, dă-l în mă-sa, nu recunoaște nimic, de fapt ai văzut vreun infrac-

tor nebătut bine, să recunoască de la bun început? Și nici nu iese cu banul. Nu, nu mi-a dat nimic, e chior. Săptămâna asta am avut parte numa' d-ăștia handicapați care se fac că nu știu mersu'. (se aude un bruiat)

Glasul lui Petrică: Măscărici! Și tocmai câte unul d-ăsta te bagă la belea.

Polițaiul: A părut jignit că l-am făcut handicapat, ehe,ăștia nici nu știu cât trebuie să plătești pentru asta, e un titlu de onoare să fii handicapat. Lu' ăla, luna trecută, ai văzut, i-am luat mia de parai, dar i-au ieșit actele într-o săptămână. Mergi pe mâna mea, mergi la sigur! Handicapat te fac. (*totul se aude în toata hala magazinului. Polițaiul se uita la telefon, pare că de-abia acum și-a dat seama*), ce-i asta?

Glasul lui Petrică: Îi sparg și vreo 2 cauciucuri ciumete-lui? Cum facem de obicei cuăștia care n-au dat daru'?

Polițaiul: Ssst. Închide imediat. Să nu mai scoți o vorbă. Te sun eu mai târziu.

Glasul lui Petrică: Cum? N-am înțeles că sunt interferențe. Auzi, îl trimit la Bebe să și le umfle. Că ăla îi mai îndoiaie puțin tâblăria, i-o mai pișcă cu acid pe dedesubt, îl aranjează, să țină minte c-a trecut pe la noi, ce zici?

Polițaiul: (scrâșnind printre dinți, încercă să închidă telefonul, fără rezultate) Taci, taci dracu odată, se aude peste tot, închide! (Deschide carcasa telefonului îi aruncă bateria, îi aruncă și cartela, aruncă și telefonul)

Glasul lui Petrică: Auzi șefu', mai ești pe fir? (vorbind ca pentru el) Băi prost e și-ăsta! nu e în stare să convingă pe unul c-a parcat la handicapați.

Grigore: (către polițai) Așa, bateria, apoi arunci cartela, exact cum am făcut și eu puțin mai devreme. Inutil. Te-am virusat si pe dumneata, frecvența e automat preluată de stație. Au auzit toți. Polițai corupt scrie pe fruntea dumitale. Cât primește un polițai corupt? (*Polițaiul se depărtează înjurând.*)

Crainica magazinului: Stimați cumpărători situația se datorează unor interferențe nedorite, de aceea vă rugăm insistent, închideți telefoanele pe perioada când vă aflați în magazin, repet închideți temporar telefoanele mobile până la ieșirea din supermarket. Ne cerem scuze pentru aceasta neplăcere și mulțumim pentru înțelegere.

Se aude undeva în spate, prin stația hipermarketului:

O voce feminină: Ce facem, închidem tot magazinul?

Voce bărbătească: Până la urmă n-avem încotro! Ori-cum vin și mâine să-și facă plinul șobolaniiăștia, că ceva tot trebuie să roadă ai dracu'! Poate se termină și șunca aia stricată, că are..., are aproape 7 luni, nu?

O voce feminină: Împlinește anul. I-am pus altă etichetă nouă.

Voce bărbătească: N-a venit până acum nimeni că i-au apărut bube pe limbă.

O voce feminină: Și dacă vine?!

Voce bărbătească: Și ce vrei păpușă, s-o plătim noi? Cașcavalul cu cozi de șobolan în el, cum l-au înghițit de nu s-a văzut? Excrementele de șobolan, mușegai nobil. (*Se aude un bârâit și apoi liniște.*)

Bendeleu: (cu ochii în tavan de unde vine sunetul) Bravo, așa mai aflăm și noi ce mâncăm!

Grigore: (cu ochii în tavan) Nici eu nu înțeleg ce se-ntâmplă în magazinul ăsta. Să mai intri în supermarket!

În plan secundar apare polițaiul. De polițai se apropie cu pași hotărâți bătrânelul.

Bătrânelul (indignat) Să-ți fie rușine, polițist corupt, nu meriți să porți insigna asta! A auzit toată lumea cam cu ce treburile te ocupi dumneata. N-am cuvinte să-mi exprim dezacordul cu faptele dumitale.

Polițaiul: (îndepărtându-se, vorbind peste umăr, printre dinți) Vezi tataie să nu mă înfurii și să te legitimez, că te iau la secție să te feandez și să te frăgezesc puțin, vezi că la vârsta matală nu prea se rezistă. Ai grijă!

Bătrânelul: Mă ameninți domnule? Tot dumneata ai tupeul să ameninți?

Polițaiul: Te joci cu focul moșulică, eu te-ascult că mi-ești simpatic dar până mi-o sări caisa. Hai mișcare, circulă liber! Cât mai poți.

Bătrânelul: (luându-se după el) Ați auzit? Lume bună, ați auzit cu toții cred. Tot dumnealui amenință deși știm ce face. Nu-ți e rușine domnule? Am fost profesor de istorie atâția ani și nu m-a amenințat nimeni niciodată. Am învățat generații întregi de liceeni. Și pentru ce? Să ajung la secție arestat de un organ profund corupt?

Bendeleu: Taci bre și astâmpără-te. Nu-ți stă bine cu placa în gură?

Bătrânelul: Lasă-mă domnule c-au auzit atâția oameni ce afaceri face. Și tot dumnealui amenință. E scandalos!

Bendeleu: Eu zic să nu-l enervezi că te ia pentru tulburarea liniștii publice, liniștește-te!

Bătrânelul: Uite unde a ajuns țara dacă n-avem conștiința răspunderii faptelor noastre, ne e frică să spunem adevărul în față unor organe (căutându-și cuvintele) profund corupte ale statului, pe care tot noi le plătim. Și pentru ce? Poftim! Ca până la urmă să ne obișnuim să fim tot timpul amenințați? (liniștindu-se) Mie nu mi-e frică să spun ce gândesc. A cucerii frica este începutul înțelepciunii.. Eu nu pot, cum zicea Malraux, să rămân cu brațele încrucișate considerând că și răul și binele se înscriu în fatalitate. Eu lupt, domnule!

Grigore: Aveți dreptate, foarte multă dreptate!

Bătrânelul se așează cu fundul pe căruț, sprijinit de un raft, părând că-și trage cu greutate respirația.

Grigore: Ce? Vă e rău? Suferiți cu inima domn' profesor?

Bătrânelul: Da. Dar mă simt bine acum. Doar puțin obosit. Mă sprijin și eu de raftul ăsta (zâmbește) așa cum Matei Basarab s-a sprijinit de un stejar după lupta cu tătarii care voiau să-l înlocuiască la tron cu Radu Iliaș. Ca până la urmă să iasă victorios.

Din fundul scenei, o femeie privește de la distanță apoi se apropie cu pași hotărâți. În jur de 30 de ani, masivă, are un ochi tumefiat, și pomeții ambilor obraji, vineți. E legată la cap cu un bandaj. În mână ține un telefon.

Grigore: Margareta! Ce-ai pățit?

Margareta: Nimic, nimic. (*își desface bandajul și-l bagă în geantă*)

Grigore: Vezi tu. Niciodată n-ai încredere în ceea ce-ți spun. Ți-am zis că sunt aici? Nici vorbă de cârciumă.

Margareta: Cu tine Grigore o să am o vorbă specială, dar să ajungem mai întâi acasă. Hai să ieșim.

Grigore: Nu ies nicăieri până nu închid ăstia magazinul.

Nu vezi ce m-așteaptă dincolo de casele de marcat?

Margareta: Dar ce s-a întâmplat?

Grigore: Așteaptă să mă umfle, c-am provocat dezordine în magazin după discuția prin telefon cu tine.

Margareta: Tot ce-am zis s-a auzit în tot magazinul? (*Grigore aprobă din cap*). Am zis cam multe, de unde să știu?

Bendelev: Doamnă Lupău, nu vreau să intrăm în polemici aici, știu acum părerea dumneavoastră despre mine, și pentru că nu știți că vă ascult și eu, ați fost, să zic așa, fără voia dumneavoastră, sinceră.

Margareta: Adică eu nu sunt sinceră de obicei! Asta vrei să zici, nu? Și ție Grigore să-ți fie rușine că i-ai dat telefonul s-asculte ceea ce-ți spuneam la supărare.

Grigore: Nu i-am dat nici un telefon, au auzit toți prin stație.

Margareta: Domnu' Bendelev, aștepti probabil scuze din partea mea, eu îți spun așa: nu-mi pare rău de nimic din ce-am afirmat și consider anturajul lui bărbate-meu cu dumneata și cu alții ca dumneata, dă-u-nă-tor! Înțelegi? Pur și simplu îmi strici bărbatul care are o anumită educație în comparație cu a dumitale.

Grigore: Mulțumesc Margareta, dar nu trebuie...

Margareta: Acum însă, nivelul lui de moralitate e foarte jos. A ajuns un slujitor supus al băuturii și moravurilor.

Grigore: Margareta! Te rog! Nu-mi face scene. Că sunt bețiv, deja te-au auzit toți.

Bendelev: Doamnă, nu sunteți puțin cam aspră? Într-o căsnicie trebuie să existe respect și înțelegere! Dar și un grad de libertate ca la orice angrenaj. Toleranța zero înseamnă gripajul căsniciei!

Margareta: Dacă mă vedeți aici înseamnă că există și înțelegere și iertare. Iar dumneata vorbește despre căsnicia dumitale, nu de a mea cu Gicu.

Grigore: De ce mai ții telefonul ăla în mână? Nici acum nu l-ai închis?

Margareta: (cu răutate) Să aud ce mai bârfești despre mine și despre mămica! Te-am căutat în toate cârciumile!

Bendelev: Doamnă, eu v-am asigurat că nu minte, ne-am întâlnit cu totul întâmplător aici.

Margareta: N-am încredere în cuvântul dumitale și ar trebui să-ți păzește pielea că nevastă-ta ți-a luat urma, i-am telefonat și ne-am înțeles să ne aducem acasă bețivanii.

Bendelev: Și de fapt noi, cuminți, asigurăm hrana familiei! Păi vedeți măi doamnă?

Margareta: Și de unde știi dumneata că m-am lipit de Grigore într-o autogară? Ia să te iau eu la întrebări, acum.

Grigore: De la mine. Cică eram beat. Căutam aer proaspăt și spuneam tot. De ce nu i-ai dat afară?

Margareta: Prea târziu, ne mâncaseră deja tot de prin frigider. Și-am mai tras și eu cu urechea!

Bendelev: N-a fost chiar așa, dar în fine! De fapt erați și dumneavoastră beată, leșinată prin bucătărie și ne-ați distrat cu povestiri picante din viața dumneavoastră sexuală tumultuoasă pe care ne-ați istorisit-o în amănunt!

Margareta: (stânjenită, nesigură) V-am povestit și... mai dincoace?

Bendelev: Nu, nu! Numai din tinerețe.

Grigore: Cum adică „mai din coace“?

Margareta: (*moale, parșiv, lingușitor*) Ei, asta e acum! Cum îndrăznești numai să te gândești la așa ceva!

Grigore: Bine, bine, dar ce s-a întâmplat cu fața ta?!

Margareta: (*puțin jenată*) Ei, îți spun eu acasă! Povestea-i lungă.

Grigore: Te-a atacat vreun bețiv de prin cârciumile pe care le-ai colindat! Oh cât curaj ai avut pentru mine!

Margareta: (rușinată) De fapt am vrut... M-ai supărat foarte tare Grigore cu ce-am auzit mai devreme de la tine.

Și-am hotărât... să ne despărțim, (mimând plânsul) în nici într-un caz între noi nu mai poate fi vreun dram de iubire, și nici măcar o minimă înțelegere. (înțepat) De luna viitoare fiecare cu drumul lui Grigore.

Grigore: De ce de luna viitoare?

Margareta: Luna asta vreau să văruim casa.

Grigore: Margaretaaa!

Margareta: Și de unde ai cunoscut-o tu atât de bine pe colega mea de cămin Mădălina, și eu nu știu nimic!

Grigore: Ei, am fost de vreo două ori când te-am așteptat să vii de la cursuri și mi-a făcut o cafea. (se apropie de nevastă-sa) (șoptind) Am vrut s-o scot la capăt într-un fel cu Penteleu, să nu creadă că e vorba de tine. Că ți-a tocat gura verzi și uscate despre ei, de nu te mai opreai.

Margareta: Încă o minciună Grigore, mă înșeli și mă minți tot timpul. Am devenit naiva familiei. Gata, ne despărțim!

Grigore: Margaretaaa! (privind-o atent) Dar arăți de parcă te-a bătut cineva! (se gândește o clipă) Oh, am înțeles, dacă mă găseai la cârciumă beat, te-ai fi dus drept la poliție că te-am bătut. Așa este?

Margareta: Și că m-ai violat. Uite am și mușcături pe mâini.

Grigore: Incredibil! Te-ai mușcat singură!

Margareta: Nu sunt proastă bărbate. Să se vadă că mușcătura e invers? Am folosit proteza lui mămica. Uite, (arătându-i inclusiv partea dorsală) m-ai mușcat ca turbatul (cu cochetărie) pe toate părțile, parșivenie!

Grigore: (*studiindu-i mâna*) Văd că ești murdară de varză (miroase), hhhm, murată cu carne de oaie, (se strâmbă) ce i-a rămas printre dinți, uite, și puțin sos. A mâncat bine bab... (tușește) mama soacră, (adulmecă din nou mâna nevestei) Și-a tras și-un păhărel de tescovină la sfârșit. Îhî!

Margareta: Să-și clătească femeia gura după varză. Ce mai are și ea prin casă, a pitit-o de tine că aproape i-ai terminat-o! E bună pentru ea că-i scade tensiunea!

Grigore: Proastă înscenarea, uite (își deschide larg gura) ai uitat că am doi dinți lipsă? Trebuie să apară la concluziile legistului treaba asta. Pentru viol trebuie să iasă o probă beton!

Margareta: Ce? (înciudată, uitându-se la mână și verificându-și bărbatul la măsele, identificând semnele) Ăsta-i asta, ăla e aici. Da. Bineînțeles, așa faci tu întotdeauna Grigore, toate strădaniile mele, mi le arunci în derizoriu.

Grigore:(rânjind) Și la ochi cu ce te-ai lovit nevastă? Că vânătaia asta chiar pare naturală.

Margareta:(spășită, zâmbind șters) Cu fereastra.

Grigore: (studiind-o) Da. Ptiu, te-ai lovit rău! În loc să dai și tu cu o giurgiuvea de lemn, ai dat cu termopanul.

Margareta: Ce-am avut și eu prin casă! Nefericită și tristă cum eram, n-am mai ales!

Grigore: Asta da. E o probă bună. Par destul de reale vânătaiele. Dar ai dat tare!

Margareta: Am dat tare Grigore. (plângând fals) Că nu m-ai mai bătut și pe mine de mult, nu mă mai iubești ca altădată, nu mai ești gelos cum erai în tinerețe, (*înăsprindu-și glasul*) când mă rupeai în bătaie. (visătoare) (zâmbind cu pasiune) Ce bătaii îmi mai dădeai tu atunci! (înăsprindu-și vocea) De mureau de ciudă toți vecinii cât de mult mă iubești! Ehe! Ce vremuri! Acum, în ultima perioadă, o palmă, două, și asta formală!

Grigore: Exagerezi dragă, te mai iubesc și-acum.

Margareta: Nu se vede. Mă uit și eu așa pe la alții cum își mai snopesc, nevestele. Săptămânal. Temeinic. Cu răspundere. Nemțește.

Grigore: Margareta, ce tot spui?!

Margareta: Mie nu mi-ai spus niciodată, cu răutate: „De ce s-a uitat ăla la tine așa, femeie? Ă? că te snopesc din bătaie!”. Nici măcar nu m-ai mai amenințat în ultima perioadă.

Grigore: Eu nu sunt ca ăia!

Margareta: Bineînțeles că nu ești! (admirativ)(visătoare) Adevărați bărbați, frumoși deștepți și geloși. Stau uneori așa, la fereastră și privesc cu invidie nevestele vecinilor cum mă sfidează, bătute bine, cu ochii umflați dar cu un zâmbet de superioritate pe buze! Eu nu pot să le arăt nici măcar o umflătură, o vânătaie cât de mică, pentru că tu nu ești în stare să-ți etalezi gelozia.

Bendelev: Doamnă, puteți intenta divorț și pentru că nu vă bate destul! Prin logica faptelor, e clar, nu vă mai iubește. O femeie nebatută săptămânal înseamnă că nu mai ții deloc la ea, i-ai pus șorțul de gât și ai transformat-o în gospodină. Ce-i asta? Căsnicie? Fără un scandal, două pe săptămână, să sară vecinii la geam!

Margareta:Nu știu, mă mai gândesc domnu' Bendelev. Sper să-mi tragă o bătută bună săptămâna asta,să-l iert.

Bendelev: Vezi Grigore?! Tot femeia, iertătoare, salvează casa.

Grigore: (*morocănos*) Văd. Dar eu țin la ea!

Bendelev: Păi de ce nu-i arăți? O lași să se bată singură? Ce bărbat ești tu?

Margareta: Cu atitudinea asta a lui pasivă și non violentă, reușește să strice o căsnicie frumoasă.

Grigore: Dar cu violul cum ai aranjat nevastă?! Pe cine ai rugat să te ajute pentru a regiza asta?!

Margareta:(spășită) Nu mi-a fost ușor. (înăsprindu-și vocea) Dar e probă și violul, nu-ți face iluzii că scapi. În timpul înscenării am avut chiar remușcări, să știi! Dar m-am împăcat cu ideea că trebuie să te pedepsesc. Și cred că o să mai încerc înscenări d-astea chiar

dacă nu te reclam la poliție. Nu știu cum se face că după scena de viol, fumez o țigară și parcă te-ai ierta!

Bendelev: Ca să vezi cât ține la tine! Tot femeia iartă, ca să fie bine în casă! Noi bărbații nu știm să apreciem.

Margareta: O să te pedepsesc așa... de câte ori simt nevoia.

Grigore: Dar cu cine înscenezi tu toate astea Margareto?

Margareta: Ei... Am eu câțiva regizori foarte, foarte talentați. Au scenariu bun, corpul delict corespunzător și regizează foarte natural! Juri că-i real! Și ca să fiu eu sigură că totul e perfect, trag și vreo două duble.

Bendelev: (*atent, cu privirea fixă într-un colț de magazin unde stă cu spatele tinerelul*) Ce face ăla acolo?

Grigore: Ce să facă, mănâncă pe ascuns de pe raft, câțiva pufuleți de-ai mei! Dovada calității.

Bătrânelul:(apropiindu-se) Numai Marin Sorescu se mai mândrea că-i fură cititorii cărțile din bibliotecă!

Grigore: Și ăsta făcea pufuleți?

Bătrânelul: Scria cărți. Tot o formă de supraviețuire. (*Bătrânelul încearcă să se apropie de el, flăcăul dispare*)

Bătrânelul:(întorcându-se) De când îl urmăresc. E ginere-meu. Un pierde vară, un afemeiat, se ține cu una grasă. Vreau să-l prind, că fii-mea nu crede nimic. (*Bătrânelul se pierde din nou printre rafturi.*)

Margareta: (cu glas nesigur) Tu îl cunoști pe flăcău?

Grigore: De unde să-l cunosc? L-am văzut prima dată în magazin.

Bendelev: Mie mi se pare cunoscut și nu știu de unde să-l iau! (*Tinerelul apare din nou la același raft. Pe lângă puști se strecoară o femeie și-l prinde de mână. Schimbă câteva cuvinte. Băiatul se smucește și se pierde printre rafturi. Bătrânelul urmărește totul foarte atent, ascuns după un colț de raft. Femeia se apropie de cei trei*)

Bendelev: Mădălina, ce-i cu tine?

Mădălina: Bună, la toată lumea!

Margareta:(pupând-o) Bună Mădă. Îmi pare așa de bine că te văd!

Grigore: Sărut mâna doamnă.

Bendelev: Îl cunoști pe puștiul ăla? Parcă ai vorbit ceva cu el.

Mădălina: (*încurcată*) Nu, de unde să-l cunosc? Mi s-a părut că mănâncă de pe raft și i-am zis vreo două.

Bendelev: Un golan!

Grigore: A vrut să pară destins în magazin. Adică să nu pară crispat. A vrut să arate că se simte ca acasă.

Mădălina: Nu înțeleg?!

Bendelev: O ironie răutăcioasă, dragă, îți povestesc eu acasă.

Margareta:(*chicotind*) Grigore al meu, ironic! Ce figură de stil!

Bendelev:(către nevastă-sa) Dar ai pus mâna pe el, mi s-a părut un gest familiar!

Mădălina: Ca să nu se sperie. Am vrut să-i succed mâna la spate și să-l predau poliției. Era unul pe-aici.

Grigore: Nu-i face nimic poliția, să fii convinsă. (cu mândrie) Oricum, mânca pufuleții de-ai mei!

Bătrânelul:(*apare vorbind agitat*) L-ați văzut pe cel care mânca pufuleți? E ginere-meu. Un Casanova, un ușuratic. O înșeală pe fiică-mea cu o duduie grasă și mult

mai în vârstă decât el, mi-a spus un vânzător de ziare. Mă voi răzbuna pe această ciumă, numită infidelitate omenească (măreț) așa cum a făcut-o Henry al optulea care și-a omorât din acest motiv, două soții pe Anne și pe Catherine. Nu mai există integritate morală astăzi! Desfrâu fără bariere. (*bătrânelul se pierde agitat în magazin*)

Mădălina: Bărbate, am auzit că ai zis ceva despre mine!

Bendelev: (privind-o fix pe Margareta) Ai auzit greșit, eu nu vorbesc niciodată despre familia mea.

Margareta: Azi e sâmbătă, hai să uităm totul. Ce-ați zice să veniți pe la noi pentru un pufuleț și un vin bun de la mămica. Ce ziceți?

Mădălina: Mânâncă-ți singură pufuleții cu bărbate-tău.

Grigore: Am unii cu pepene galben, o minune!

Margareta: Grigore, iar ești scârbos?!

Bendelev: (glumeț) Eu vin numai dacă mă lasă Mădălina!

Grigore: Să uităm tot ce s-a întâmplat, haideți să facem una lată de două zile. Dar de data asta dormiți voi pe canapeaua din bucătărie.

Margareta: Și copiii?

Grigore: Îi lăsăm la mamaia, să nu mai spargă lustre să le pice salamuri în cap!

Mădălina: Ziceam că azi punem murăturile și facem zacusca de pătlăgele, Sorine?

Bendelev: Mai poate s-aștepte o săptămână dragă, să devină mai zemoase.

Grigore: Dar cum ieșim de-aici, că ne-așteaptă bodyguarzii?

Mădălina: De ce? Ce-am pierdut?

Bendelev: Lasă că-ți povestesc eu. (luând telefonul din mâna lui Grigore) V-arăt eu cum ieșim!

Printre rafturi trece o femeie vârstnică vorbind la telefon. Bendelev apropie telefonul de telefonul doamnei și dintr-odată se aude puternic în tot magazinul.

Bătrâna: N-o să iasă niciodată bine dacă nu pui și puțină levănțică în apa aia.

O voce: (la stația magazinului): Levănțică sau anghinare că m-ai amestecat, asta nu-i de șale, e pentru ficat.

Bătrâna: (mirată) Dar ce se-ntâmplă?

Crainica magazinului: Rugăm, închideți telefoanele mobile până la ieșirea din magazin. Vă mulțumim.

Bendelev apropie celularul de celularul unei tinere, de data asta.

Domnișoara: (se aude puternic în tot magazinul) Acum du-te repede la mămica ta și spune-i c-ai făcut-o.

Glas subțire de adolescentă: Taci fă, că nu-i prima oară! Dar de data asta a fost altfel, nici nu-ți închipui cum e!

Domnișoara: Oprește-te puțin că se-ntâmplă ceva. Parcă vorbim la stația magazinului. Au anunțat în magazin să-nchidem telefoanele, sunt bestiali cretinii ăștia! (*se aud la stație din ce în ce mai multe voci ce se întretaie*)

Crainica magazinului: Magazinul se va închide, vă rugăm să vă îndreptați spre casele de marcat. Mulțumim.

Bătrânelul: L-ați mai văzut pe individ? Nu știu cum l-am pierdut dintr-odată! E și amanta-sa pe aici. Se-ntâlnesc pe după rafturi.

Mădălina: (făcând brusc un pas în spate) Du-te spre ieșire tataie că s-a închis magazinul, n-ai auzit?

Bătrânelul: Da, da. S-a închis. Dar unde o fi dispărut așa dintr-odată, domne! Parc-a intrat în pământ zău așa. Dacă o prind pe femeia asta care destramă căsnicii, fac omor!

Mădălina: (puțin speriată) E nebun omul ăsta?!

Bendelev se pierde printre rafturi apropiind telefonul de telefoanele celorlalți. Se ia după el Grigore și bătrânelul.

Grigore: (către Mădălina și nevastă-sa) Hai, acum e momentul să ieșim fără să fim observați.

Margareta: Venim. Duceți-vă voi înainte. (*Din ce în ce mai multe voci se contopesc ca un fundal sonor puternic.*)

Crainica magazinului: (peste vocile tuturor) Magazinul s-a închis, vă rugăm poftiți spre casele de marcat. Ne cerem încă odată scuze. (*Curentul pâlpâie și se oprește, se-aprind doar luminile de siguranță.*)

Mădălina: A existat colega asta a ta Margareta într-adevăr, sau e o născocire a lui bărbate-tău?

Margareta: Mi-a fost prietenă bună. Mi-a spus așa, fato, nu scăpa ocazia, ia-l: e inginer, aduce bani în casă și pe de altă parte e și prostănac, poți face ce vrei din el. Și uite c-a avut dreptate. Dar de unde știi tu de Mădălina, că n-ai fost aici?

Mădălina: Când m-ai sunat, eram deja în magazin să mă văd cu cineva și-am tras și eu cu urechea la discuția voastră.

Margareta: (zâmbeste) Auzi, ăla era tipul de care mi-ai zis? Acum m-am prins.

Mădălina: Da. Nu cred că și-a dat cineva seama că mă cunoaște, nu? I-am spus să iasă repede din magazin că e bărbate-meu înăuntru. Că și al meu m-a păcălit, zicea că se duce la meci și pe urmă la o bere cu băieții. Dar m-am pomenit cu prostu-n supermarket. Și-a amintit cred, că i-am zis zilele trecute, dacă are drum, să ia pește, și-a vrut să-mi facă o surpriză. Și chiar era să-mi facă o mare surpriză.

Margareta: O nevastă trebuie să exploateze la maxim viciile și hobbyurile bărbatului.

Mădălina: Ce ne-am face fără ele!

Margareta: Ai văzut? Socru-său, că-i necinstește odrasla. De ce bărbat au noroc toate proastele, fato!

Mădălina: Stai să-i dau un telefon să-l anunț că moșu-i pe urmele lui și vrea să-i ia beregata!

Margareta: Oprește-te. Dacă se-aude în tot magazinul?

Mădălina: Oricum în vacarmul ăsta nu s-ar înțelege nimic. Dar tu îl cunoști?

Margareta: (zâmbind cu subînțeles) Hm, nu, nu îl cunosc. De unde să-l cunosc?!

Mădălina: Hai zii!

Margareta: Află că lăptarul tău e și regizorul meu.

Mădălina: (se încruntă, apoi zâmbeste) A dracu pielea pe tine! Nu dau eu de ceva bun să nu te lingi și tu pe degete.

Margareta: Suntem două, nu-i mai bine să o facem cu programare?

Mădălina: Nu, eu beau lapte zilnic!

Amândouă râzând, se pierd prin fundalul scenei. Corina.

Constantin DRACSIN

Jurnal

Însemnări din anul 1992

1. Degeaba încerci să dai ajutor unui căzut în apă după ce s-a înecat.

2. Învățați! Soarele mai întâi răsare și numai după aceea se naște pentru ca mai apoi să apună.

3. „Sunetul cuburilor” venind înspre voi, pe scările cerului – primiți-l, nu-l pasați în stînga sau în dreapta – în lateral se mișcă aerul meu, de mi-l tăiați sau nu, tot reci rămîneți.

4. Tatăl răs-răs-tatălui meu își lucra singur, și ogorul, și nevasta – pentru rod. Astfel eu nu aș avea o duzină de nepoți – chiar și o casă, și un cer dedesubtul meu, și un pămînt deasupra mea.

5. Se spune: iarna este moartă, dar tocmai moartea ei știe să păstreze viețile noastre mai bine, în doi, în patru; și de unul singur...

6. Tună lângă Bosfor, pe voi vă aștept de trei zile, de trei ani, de trei veacuri; de-acum las așteptarea dincolo de poartă și mă fac torță neagră.

7. M-au invadat ciorile. – păcat de pușca mea că nu mai are cine s-o conducă; cioară de Ozolin, cioară de Geta, cioară de Virgil – și cite ciori mai sînt care mă ciorăsc!

8. Mă hrănesc rar, ca un șarpe, din naștere în naștere, știu să mîngîi existența, să fiu văzut numai la orizont, nepipăibil duminica, în momentul cînd îmi pun semnul alb, cu limba, pe veșnicia de mai încolo.

9. Mîine se poate întîmpla să nu mai fie mîine, ci să fie oprit de azi, cine urma să cînte, așezat pe un mușuroi de furnici, mîine; și totuși, rămîne viu cel ce moare astăzi pentru mîine!

10. Nu-mi amintesc să fi pierdut vreodată – păstrîndu-mi sufletul mlădios – în fața durtății, ce mi-o impune viața; dacă aș trece la ofensivă, aș muri urît și îndată!

11. Mi-a spus ieri cineva că, prin excelență, se poate învăța „trezitul”; la o problemă rău pusă se răspunde prin tăcere.

12. Vrea să mă învețe, un așa zis Login, dacă reușește (el) să-mi distrugă, ce știu, cu ajutorul cărților lui, atunci, voi putea fi dus, de căpăstru, ca un cal alcoolizat.

13. Lasă simțurile să rămîină în ele însele; – cînd mă simt prea iubit, caut refugiul aburului; poate sînt dat în urma zeilor rotunzi, cu statutul meu de hrănitor în salturi, – am blestemat istoria reptilă ca voi să nu mi-o puteți înșela. – falnici, cu mîini forțe doar peste niște hîrtii temporale.

14. Aștept primăvara aceasta – acoperită de glorie – să nu mai fiu un copac, mergînd într-un picior, de rîsul –

plînsul lumii. Am nouă degete, de aceea plac. – flămînd, dezbrăcat, cu ochii sîngerii, mort pentru răutăți; vină-vă locurile minților înapoi, așa, e trist în ogrăzile cerului...

15.

Sînt un fel de stăpîn pe apa sîmbetei; se aude poarta sufletului – am să dau nisipul afară din casă, nu cu vasul găsit de Simion, ci cu pumnul durerii, ca să nu mai viseze nimeni castele-n zori; femeia începe să urască în măsura în care a uitat să fascineze, zice un înțelept. Să ne ferească Dumnezeu de osînda cîrmei lor!

16.

Pasărea din vîrfurile degetului meu este simbolul soarelui, am unul singur, și acesta mi-e crescut pe suflet. Da. Arăt cu el ce e frumos și ce e urît în jur, în adîncurile – pe care nu le poate bănuî orice ochi – haosului. Din care nu poți alege decît un alt mic sau mare, pînă la urmă, ne-trup.

17.

Eu nu închid ușa, ci imaginea ei, cînd nu se mai poate trăi în ea, atunci, cu adevărat, mă joc în lumea de dincolo și de aici; să văd cine mă încearcă? – nu știe nici domnul, cu atît mai puțin doamna moarte...

18.

Mi-am pus pielea în jurul unui spin, ca șarpele primăvara m-am tras într-o latură a dîmbului și mi-am săpat o groapă – numai privind într-un loc am reușit să fac lucrul acesta; m-am dus așa înlăuntrul pămîntului, vreo zece vieți, cu sînge cu tot – partea mea vie de care nu scap, mai mult eu, mai puțin voi.

19.

Am vrut astăzi să reîncep desenul, cu migală, pe pia-tră, să rămînă acolo, pe un pămînt-două; – n-am reușit; îngerii sînt viziunea amestecătoare în Palatele altora. M-au deranjat cu vîrfurile aripilor – în diagonală mi-au scrijelit fața trupului, cu lacrimi fierbinți și cu un fel de carne de moarte mi-au presărat cărarea, pentru ca să-l văd pe cel care le-a dat puterea de mă semăna, în afara vînturilor...

20.

David scria versuri, eu am blestemat ce nu se poate cînta. Am să ajung într-un vîrf de copac – numai prin rădăcinile lui, după aceea, acolo însă voi lua lecțiile, neîntrerupt, pînă copacul va deveni din nou, rădăcină, fruct.

21.

Trebuia să plec, de mult, înainte de a-și cumpărat sfîntul Vînt, oile. Mă gîndisem atunci la femeia lui Cuc; am rămas încă doi metri de răsufare – stînd într-o „rîlă” ca să pot vorbi la telefon. Am făcut un pact cu iadul, pînă nu-mi pun telefoane în toate camerele, și pe balcon, și în zămnic la țară, și sub cămașă și, mai văd eu unde, nu mă las. Nu mă las, fiindcă nici pe mine nu m-au lăsat alții pînă nu m-am născut!

22.

Se zice că interesantă este casa sufletului. Poate. Eu sînt magician să v-o traduc, – atîta vă pot spune: astăzi s-a dezghețat și, tocmai ea, casa sufletului, nu m-a lăsat să plec. Altădată rămăseseră din mine doar o clipă – m-a prins la timp, iar nu m-a lăsat; rîndul trecut chiar începusem să devin rece; s-a băgat pe dedesubt, a cîntat, și-a mîncat unghiile, s-a dat peste cap, a prins două albine și mi le puse sub tălpi, – pe loc, zice ea, m-a scăpat; de multe – foarte de multe ori, e păcat... drumul e continuu...

23.

Mi-ajung două fire de iarbă în zece ani, – le hrănesc pînă vine doctorul și-mi leagă ochii. Cînd rămîn singur îmi dau foc, scap din lanțuri; – iau din nou în palma palmei, pe care n-am avut-o, încă zece ani și desigur, două fire de iarbă să-ți opresc pieptul; pînă acum ai devorat doi munți și o sumedenie de povîrnișuri; firele-mi de iarbă îți vor scrijela călcîiele!

24.

De Bobotează am consumat răcitură, am stat cu picioarele pe gheață, să prind pește. M-au luat de acolo doi Magi făcuți din sfori galbene – avantajul lor, legăturile le-au făcut negre de în noaptea totală s-au dat cu sania peste mine; cînd s-a început discuția – între lumină și întuneric, cine sînt, magii s-au făcut doi cercei pe care îi port în urechi de cîte ori îmi bate moarta în geam.

25.

În favoarea celui ce nu are favoare – cînd trec orizonturile înspre împliniri – nu moare nimeni ca să-l hrănească. Da. Ați auzit bine; în cîte praguri ale vieții se moare blînd, frumos și chiar devii mai limpede cînd îți vezi „Alăturatul” mort; ca să aibă cum, din nou, să-ți învie... Nefavorizatul se zbate în roata de tramvai. – nimeriți-l în frunte, dacă nu în inimă.

26.

Astă noapte mîncam pîine cu nuci – lîngă două foste ființe, mama și bunicul vitreg. Era frumos? Da, mama tăcea, bunicul înjura; fiara mă-si, greu vă îndoiți voi cu mintea înspre noi, fără de care...; să știți că mai avem sînge, ne mai este frig, ne mai este foame, – mai dați-ne cîte ceva prin gura copacilor; îngenunchesem atît de ușor încît mi-a părut rău că m-am trezit.

27.

Pentru hrana trupului tău eu trebuie să mor. Pentru ca să nu stea strîmb dictatura, eu trebuie să mor. Pentru un ou de broască încă neouat și pentru o naștere neanunțată eu trebuie să mor. Trebuie să mor în picioare, (stînd) în cosmos să mă ridic în nevăzul lumii, să despici acolo – cu bărdița – somnul dintre viață și mort – fiindcă așa trebuie să mor. După toate astea, de dincolo de început, pînă aici, am prins moarta și i-am făcut-o!

28.

Pînă cînd o să mai veniți mi-or crește picioarele invers, știu asta. Pe voi vă doare numai cînd vă doare ceva din mine, atunci luați în palme drumul Cocorilor și-l arun-

cați peste ripă; unul vrea ochi spălat în alb, altul vrea în roșu, altul, le-ar sparge pe amândouă – vai, cât de rar pantofii voștri mi-aduc în casă rouă...; gîngăniile și-au întrebuițat mîinile pe trupul meu căutînd mori de pia-tră, – pînă cînd, pînă cînd?

29.

Iar bate vîntul. Nu am cu ce mă îmbrăca, am dat împrumut două flanele ca să-mi poată scoate inima de vînzare. Nu o văd, lăsați-mi ochelarii așa strîmbi, nu mi-i băgați în foc, aproape tot de una este. M-a despuiat vîntul reginei verde; tăiați-i aripile ca să uite fuga. Vîntul nu mai bate.

30.

Rușine, îmi zic. M-am uitat la televizor pentru un copil care acum este mort, avea patul spînzurat de cer; ame-țit în el nu se putea da jos, – îmi vine rușine, îmi vine să plîng. Mergeam pe o funie și l-am auzit strigînd: mamă, nu mă lăsa s-adorm; o maimuță neagră mă tot strînge de gît, în somn... Mi-e rușine de cimitir și de cruci – dacă mi-aș întinde singur o mînă, drumul rău ar fi mai scurt.

31.

Iar și iar ninge. Spuneți-mi voi care mînă a lui Dum-nezeu umblă, fără încetare, printre stele? Am citit o mie de calendare păcătoase dar n-am învățat nimic. Nu s-a prins de mine cenușa pămîntului, am rămas să merg, pe mai departe, prin „cuva” Canionului neînfrînt. Astăzi nu sînt dispus să fac păcate, – cu toții prinși în hore ne ademenim – mă știu că pot înfrîna dezlănțuirile lanțului celui rău din mine, cu o privire, cu un gest; spuneți-mi, care mînă a lui Dumnezeu face albul vieții de iar și iar ne ninge?...

32.

Soarele vine, cu răsăritul, din ce în ce mai lîngă mine. A trecut de casa lui Ștefan. Eu nu am sărit nici gardul – am în spate povara așteptatului – nu-i nici grea, nici ușoară, numai bine cît să mă îngroape, sub unghia copacu-lui, pus de mine; eram mic și nu am știut ce-mi fac – slovă scrisă de cînd nu eram născut; nori grei merg călare pe a doua naștere.

33.

Din două vorbe am fost cucerit, să urc scara lumii, atît de înaltă, dedesubt s-a rupt – nu-mi luasem ceaiul, cămașa mi-era la cusut – pielea capului o aveam în scu-tece, chiar mîna ochiului stîng era numai pe jumătate, – trebuie să știți, ambii ochi îi am înrobiți cu mîini; – se acoperă unul pe altul, cînd îmi vin amețiți. Am fost cuce-rit, mă construiesc în sus, în jos, începe un vînt.

34.

Mereu port discuții cu numerele – cîte unul din ele miroase a ars – de cînd mă știu. Unde m-aș afla, mă însoțesc cu strictete, fără a-mi duce coroana. Cînd stau pe un braț de apă, sînt înconjurat de un număr sufici-ent, ca să nu pot fi tras la fund; apa este ca o femeie ridi-cată sus-sus prin josnicia ei; cînd îți pare dreaptă pluta, atunci ți-o răstoarnă pe de-a-ntregul. În tot ce am prin casă mă sufocă locurile goale ale numerelor, mai mor și

ele, atunci îmi rămîn orfane; ba o țîțînă de ușă, ba o coastă – pe care o aștept să mă viziteze, la o ureche, ba un „ba” vitreg... însă, toate coșurile îmi sînt pline cu numere – schimb din ele, unde-mi trebuie. Cine mi le dă?; am și eu un atelier în mijlocul sufletului în care, le meșteresc din zori în zori.

35.

Am întîlnit un om singur, își făcuse un soare singur pe cînd se chinuia – singur – să-l ridice, tocmai eu tre-cui pe acolo, însoțit de scara mea făcută din numere. Cînd m-a văzut, își trimite glasul și mîna înspre mine. – Umbră! glăsuia, dă ceața într-o parte că eu mi-am făcut un soare și nu-l pot ridica; stranie coincidență: soarele lui mi-a rupt scara mea și ne-a ars pe amîndoi.

36.

L-am văzut – în carne și oase – pe Budha, cînd mîn-cam, pîrlită de vreascuri, carne de porc; m-am înfăți-șat pe aproape să-i spun de ultima lui desfătare, nu m-a crezut, dus pe mine acolo, să i-o arăt. Ospățul s-a des-chingat sub poală de pădure; de atunci eu sînt un mor viu, el, un viu mort.

37.

Doctore, degeaba susții că „știi” ce am eu înlăuntru, doctore, degeaba susții că ești doctor și asupra mea. Mi-ai spus că mănînc păianjeni, că îmi bag capul unde nu-mi fierbe oala, că ascult ce-mi vorbesc numai feme-ile negre, că îmi tai degetele de la picioare – numai așa, să nu stau o clipă, să am ce coase înapoi; doctore, ia-ți șapca și du-te la pensie, eu mi-am strîns un văzduh întreg de plante medicinale – medicinale?

38.

Te-aș fi așteptat astăzi să-mi umpli, cu cerneală nea-gră, uneltele de scris, – te-am așteptat pînă soarele s-a întors înapoi dinspre apus; s-a prezentat o gîză, o cucu-vea – ambele, aveau mîini, o altă moarte și nu știu de cum și cine le-a trimis peste viața mea. Am vrut astăzi să-ți pictezi pe retină, pe inimă, pe căldură, cîte un copac; să mă urc în el înspre cealaltă lume... Dar nimic. Mi-e frig pe toată partea din față – se aud și clopote bătînd, de mîine, n-am să mai aștept, am să beau paharul pe care îl am în gînd.

39.

Creat de „propria” mea voință îmi subjug pornirile omenеști. – desenele mele sînt născute de către altci-neva pe care nu-l (n-o) cunosc și pe care aș dori mult să-l (s-o) cunosc; urmează dezghețuri prin sîngele-mi alb, să nu pătez nimic, pînă-n străfundul necunoștinței, acolo mai am de căutat umbra – cine-mi naște desenele? – întrebare proprie cu răspuns propriu pe care nu-l știu.

40.

Nu este un lucru simplu cînd o doamnă îți vine în vizită și tu o pui să te spele pe cap. Nu e lucru simplu cînd în fața ta, pămîntului îi crește o bubă pentru focul ultimei tale vieți. De asemenea, nu-i simplu învățînd dezvățul învățatului din bătrînețe în copilărie; dacă ai aer pentru

a-ți deschide singur ușile, atunci mai speri că moartea nu va uita să-ți fie simplă.

41.

Despre femei am mai multe păreri: se spune că ar trebui să fie ca merele – reglabilitatea pământencilor și ca să fie dulci-dulci, neapărat să aibă și puțină stricăciune în ele, indiferent de vîrste. De fac parte din altă planetă, – slavă domnului, sînt atîtea! – neapărat ar trebui să meargă cu capul în jos, adică în mîini, să poarte veșmintele de la brîu în sus; printre care te-ai strecura, să nu uite nimeni!, cînd s-a recrutat moartea; era o femeiușcă, cu capul în loc de picioare și cu picioarele în loc de cap.

42.

Pune-ți o frunză peste ochi și cară-te din cerul acesta în celălalt, mai dedesubt, să pună istoria degetul pe tine, cu adevărați du-ți în spate ce ai de dus, fiindcă hainele și inima ta trebuie respectate, așa cum ți s-au dat; „viața” s-o încînți din loc retras, să nu guste ea ce nu este al ei. În gheenă de cade, ține-te de ea și scoate-o afară, la cer; pune-i și ei frunze peste ochi dar numai în și de duminică încearcă s-o cucerești. – Cine-mi vorbește, fără glas, fără gură, de-o asemenea eternitate? Nu am să vă pot spune, nici azi, nici mîine, poate acei ce vor veni după mine...

43.

Am plantat viță-de-vie – în parte – cu administratorul cerului. Eu am adus butașii, dînsul i-a mîngîiat cu privirea, eu am săpat gropile și am avut grijă de apă, dînsul, cum știe să meargă pe deasupra, le-a tras în sus. Eu, îndată am început să mă fălesc pentru lucrul meu, în stînga și-n dreapta, ca să aibă cum să-mi vină musafirii să mă dezlege de frînghiile morții, să-mi spele și tenul și fluierul mîinii, și ce mai am ne-curat pe lumea aceasta; dînsul a dat din aripi, plîngîndu-mi urma.

44.

Cu toată interdicția se amestecă orice cu orice. De atunci foc peste apă ești bănuț de nesupunere, sau încerci desfacerea unei cusături – cu unghia – ajungi în vîrfurile degetelor, chiar în prăjina ta și tot nu-ți frîngi gîtul – îi dai înainte; oricum, se amestecă orice cu orice, interdicțiile se anulează, înainte de impact sau după impact.

45.

Numărul de mai sus îl am înfierat pe spate de cînd mi s-a spus: poartă-ți crucea, oricît de ușor ți-ar fi drumul, nu trebuie pierdută regula omului. Cînd ești sătul și ți-e cald, atunci, ți se înfundă urechile și glodul îndată îți acoperă genunchii; vai ție de uiți poruncile bunului pămînt – el știe și să înghită. Mă dor dinții, afară este frig – lucruri care mă ajută să nu mă rătăcesc.

46.

Cînd nu poți să înduri, – masa, casa, femeia, țeapa împrejurării, gîtul vîntului, de care, să fim serioși, oricare se ține cu mare greutate de el, miza ajungerii în vîrfurile piscului, ora fatală de care nu te poți feri în „fața” ultimă, gîndul la păcat, nevinovata mușcătură a ciinelui, coroana de copil rătăcită pentru totdeauna, mîna ruptă înainte de întins, căderea în fîntîna iadului plină cu țînțări, ascultarea celui ce minte, a vedea în loc de albas-

tru verde, a nu ști clipa nașterii. Cîte mai sînt la capitolul acesta; mirosul tîrfelor pute în nările domnului – nu mai îndura atîtea, taie-ți aripa de înger și mătură-ți cu ea singur stîrvurile... – de poți, de nu poți, rîndurile se încrucișează continuu.

47.

Am învățat cum se poate bate un crocodil cu un bou. Pe bou îl faci să-i fie sete, pe crocodil îl faci să-i fie foame, tu te urci într-un copac și lupta-i gata: boul împunge cu coarnele, eu țin și dau din picioare. Crocodilul mușcă rădăcinile, se ridică în coadă – trage cu ochiul la mine și țintește boul între coarne... – eu leșin de ciudă, boului i se rupe un corn, crocodilul îi spart la gît; sînge – sînge, – eu sînt acela care ar trebui să mă mînc, ca să văd cine sînt.

48.

Trebuie să trezesc „somnul” vieții „noastre” de toate zilele – fiindcă sînt o șansă a orei, chiar dacă mă enervez. Un exemplu: puneți-vă deșteptătorul să zornăie pentru că aveți de plecat undeva în timpul nopții, înspre casă, unde ești așteptat și aștepti și tu să ajungi; cînd sună te enervează, deși tu singur l-ai provocat pentru a-ți face un bine. Cum se explică acest scandal spiritual?; lumina este un alt hău dar, cu ea, meșteșugesc în ora șansei mele, să dezleg somnul la ambele capete.

49.

A ieșit primar tocmai cine am vrut eu să nu ajungă. Se poartă moda căpăstrului, și asta tocmai de mulțor. Îți cad ție pantalonii, imediat își frîng curelele și alții; de pui pe cap fes roșu, să nu te calce tramvaiul, strada își adună trecătorii ca să-i țină după tine ca după „pers”. Se spune: timpul le rezolvă pe toate... Nu este adevărat. Acum noi am rezolvat timpul.

50.

Saxa lu, saxa lu u, saxa luu – mi-am cumpărat saxofon să vă cînt, saxa lu, saxa lu – am fost primit în audiență de Patriereul buruienilor, saxa lu u lu – mi-a dăruit o carte nescrisă – am s-o așez puncte cînd ajung la capătul puterilor; saxa lu, saxa luu – tronc! Vîrsta-mi și-a băgat coada de gard în zi de luni – saxa luu, saxa lu – de nu mă luați în seamă tot plouă și ninge, saxa lu, saxa luu; moare Oltul și Sitna, eu încă nu mor, saxa lu saxa lu u, u, u, u!

51.

M-ați prins cu fereastra astupată – în fluier mi-e frig, de la picioare; rîd și plîng, cu o literă, cu un cuvînt scris, făcut; – nu vreau să fiu din afară văzut. Mă scoate casa, la ore fixe, pe drum cînd eu nu știu, de aceea, tot scriu și mă rîd, tot scriu... Nu vreau să fiu văzut din afară...; mulți, foarte mulți deștepți mă cred zurliu.

52.

Am luat bătaie de dimineață, nu mă întrebați, că nu știu de la cine; căutam oul de sub cuvînt pentru a-l da altuia să-l clocească. – cu pasul meu din urmă, m-am gîndit: nu pot ajunge cel dintîi, sorocul mi-a tăiat beregata poticnelii...

Bătaia este ruptă din rai. Înțeleg acest lucru pentru a doua oară. Două feluri de cuvinte? Nu. Detest scriitorul care și-a însușit așa ceva; cuvinte prin care minte și cuvinte prin care se exprimă pe el însuși – noroc de bătaia de dimineață provocată de frunze.

53.

M-a ajuns din urmă tipul care scrie necroloage cu limba lui mereu uscată, ascultați ce mi-a spus: Hai să vorbim o discuție și dacă ai parale să contribui la ideea susținută între două uși, între două scaune și o masă aranjate de o fată frumoasă să zicem cu două pahare rînduite dacă nu ții la idee așa atunci mergem cu mașina cu pasul în margine de sat acolo sub un copac pe un țol pe un butuc să ne țină cana de lut de urît adusă nouă de un moș care mi-a zis odată măi tu semeni cu un ciine de stîină care pe unde trece stîrnește bucluc hai să ciocnim nevastă-ta stă singurică cu doi pitici balconul nu l-am închis să le fie cald iarna cumpărături mai fac din cînd în cînd încet să recunosc umblu prea mult prea după multe tinerețe a găesc tot mai jos poate mă liniștesc să mai ajungi?

(Te asigur eu, „băturile” în ale cernelii, o să ajungi și s-ar putea chiar să te belească, apropiatii, pe care așa zisa tinerețe a ta i-a îndepărtat, mai mult nu-ți pot răspunde.)

54.

Soarele se uită la mine, trag perdeaua ca să-mi pot scrie rugăciunea. Aștept cu febrilitate dezghețul, măninc din două în două săptămîni pentru binele oaselor; vor ele așa să ajungă înșirate pe ață de aer, pentru o eventuală întoarcere. Pițigoii îmi cîntă la fereastră: ciți-n chei, ciți-n chei, se apropie și ce aștept de la doamna de la Primărie; pînă-mi las și barbă mai stau singur, pe urmă, îmi cumpăr o carte să mi-o primească pieptul în inima lui.

55.

Astăzi este treisprezece, din luna a treisprezecea, orele treisprezece, minutele trec din ispravă în ispravă, călare pe treisprezece, oi, de secunde nu zic, din „treisprezece-n treisprezece”-mi trag inima sus. Cu o singură excepție, sora singelui meu nu are marca treisprezece ca să-mi dea bătaie de cap. ea mă cheamă în paisprezece zile la rînd, pe urmă, mă înnoadă-n treisprezece noduri să nu mă dezleg „paișpe” zile; mîncăm lapte acru și așteptăm ca luna viitoare să ajungem în treisprezece lîngă un cer cu pămînt, cu o palmă dedesubt, cu una deasupra. – urcați pe jumătate, pe o scară de vînt cu treisprezece trepte; vreau, să mă deznod și să cînt, să cînt din mîna mea cu treisprezece degete, la două degete.

56.

Mă dau singur în „ragilă” ca pe un fuior de cîmp. Mă scutur înainte de a veni preotul, și după ce pleacă, după ce dorm, după ce mănînc, după ce aștept și după ce primesc mă scutur. Mă scutur de nevoia degetelor – de negreăta lor cînd vin dinspre apus și nu le pot număra cîte sînt; mă scutur nu de azi de ieri sau o fac pentru alții – nu! – cu mine de mîină mă scutur, în fruntea zilei, în pieptul nopții, în ograda vieții, ca să înțeleagă mai mulți, mă scutur; mă apropii de alb, pînă acolo... pînă mai încolo mă scutur...

57.

Ca să nu fiu influențat de cealaltă viață, din care vis nu citesc nimic din ce am scris ieri. Las în pace soarele, las în pace noaptea, – îmi pun capul pe „trunchi” ca să uite – de frică – tot ce a făcut în urmă. O iau, cu el de mîină, de la început: ne spălăm, ne îmbrăcăm – rugăciunea de capăt de drum n-am uitat-o, nici eu nici el, – apoi începem, eu o literă, el o literă, eu scot din sîn o bucată de turtă pentru un om flămînd, el întoarce o brazdă de pămînt, eu îmi făuresc o aripă, el taie un copac pentru coșciug, eu caut să înțeleg veacul, el se ride și mă duce pe unde nu pot fi, eu obosesc înspre seară, el mă scoate afară dîndu-mi palme; eu mă aciuiez într-un coș și nu mai vreau nimic; el își asumă răspunderea și mă ndeamnă s-o luăm de la început!

58.

Mă cunoaște dumnealui de cînd purtam opinci, de cînd era șefa banilor o femeie blondă; l-a controlat pe tata, blondă, și-a zis: – atîta timp cît ai un braț de ogreji și un ceaun aproape plin cu ouă, să nu te mai plîngi, cît vei trăi! Nu s-a mai plîns. Iată, dumnealui acum îmi zice domn Costache, – împarte tot bani, șefa a murit – dînsul i-a luat locul; eu mă arăt lumii pe-o parte și pe cealaltă. Mă salută respectuos cînd mă întîlnește și se uită din ce în ce mai în jos. Ca mîine mă duc și eu și vine și el după mine. Dacă o să ne întîlnim, fac eu pe naiba-n patru și o să-i dau bani de-o liturghie.

59.

Trebuie să-mi spăl mîinile, am scris urît despre judecătorul pămîntului, cu două zile în urmă mi-am descrescit fruntea. M-a durut capul atunci cînd am văzut cum știe să dea cu sapa; îmi spăl mîinile ca să-l pot îmbrățișa – orice cutremur are și binefacerea lui, mai puțin pentru mine mai mult pentru el. Îmi spăl mîinile înaintea păcatului; să ajungă cît mai mic, cît mai neînsemnat.

60.

Mă urmăresc propriii mei ochi, în pasul poveștii mele, pe care numai eu o știu și nu o pot termina niciodată... niciodată; merg cu toate lucrurile pînă în buza fricii, mai mult nu, nu o dezleg, nu-i dau prilejul să-mi facă patul, să mi-aducă vin și să-mi planteze sămînța spiritului. Le fac eu pe toate pîzindu-mă, – fac socoteli, cîte ace îmi trebuie pentru unghii, cîte pentru tălpi; scriu pe un umăr, acolo bate lumina și o să se știe neterminata poveste.

61.

Arată-mi-te; pe ușa din dos a casei am simțit o intrare pe furiș, apoi a foșnit ușa din spatele meu, apoi aerul din jurul meu s-a mișcat, apoi am fost prins de umere – vine apa din deal filfiind; v-am auzit glasurile; ce credeam eu și care rude au venit, să nu mă scape în gura morții, au nevoie de un oarecare testament, nu sînt bogat, doar niște hîrtii, acolo, însă ei zic de un merit al lor – dar adevărul e gura lumii; eu care credeam că vine cu totul altcineva în foșnetul acela misterios – schimb pagina și-mi continui lucrul pînă cînd nu mai știu cînd.

62.

Amorțirea simțurilor face atâtea victime încît filozofii celui mai puțin filosof – animal? Din lume rămîn suspendate-n nimic, se sfîrșesc în agonie, pe uscat. Ce vreau să zic: întinde brațele, vorbește cu oricine, înainte de slujba pregătită, a singelui. Ia aminte, el se îngrijește singur de propria hrană, dăruindu-i-se cu totul; nu lăsa pe seama lor, ce nu pot ele face – simțurile (negre) subjugă inima, atunci ea supusă prea mult și nu mai poate iubi; doamne... degeaba mai vin apele la deal, degeaba a rămas porumbelul cu picioarele roșii, degeaba-i unirea degetelor a două mîini, în univers; degeaba-i venirea femeii în dimineată, deschizîndu-ți ușa cu glanda unui organ rușinos – în vînt cu amorțirea o să-mi pun pază să nu mor.

63.

Cine doarme mult pierde mai mult. De obicei nu dorm niciodată ziua, și totuși, de curînd, dintr-odată m-am trezit la masa mea de lucru, ca din somn, și eram orb, orb de-a binelea. M-au trecut sudorile morții; pe întuneric am numărat țacănitul ceasului – un minut, două, trei, zece, șaiszeci, două sute; atunci s-a făcut lumină și am văzut – am trăit cea mai lungă viață din viața mea; de atunci am relații cu moartea, ca sfîntul Francisc.

64.

În fiecare seară am o altă bucătăreasă dar toate-mi dau să mănînc cu vîrfurile cuțitului, să nu le fac rău cu inocența din farfurie. E o performanță, mi-a spus prietenul meu ridicînd din umeri, să ai la casă zece uși pentru păcate; adevărul a căzut într-o fîntînă, și atunci era fifti-fifti între două cozi de nori – fiindcă, recunosc, ce încerc eu este un fel de spoială în a-ți muta singur fluturii vieții, dintr-un loc în altul, să fie striviți cît mai tîrziu. Nu în noapte, ci în tîrziul de mai dincolo...; aștept ce nu aștept – cu toate ce v-am înșirat mai sus în „șir“ indian, inevitabilul îmi retează iarba de sub picioare, fir cu fir; noroc de pîntecele mamei ierbii, încă mai rodește, pe scări de piatră, în locuri interzise, – pînă cînd? – bucătărese invizibile, omăt pe creștet să nu mă înfierbînt, țurțuri de februarie sub inimă, direcție halucinantă cît va ține cercul vieții; seară de seară mi se dărîmă ușa...

65.

Crîmpeie înțelepte, am dat nume unui început; cum mă cheamă? Singele-mi suge dulcețea și joacă, pe la colțuri, barbut. Îmi amorțesc mîinile – cînd am fost mușcat de un șarpe, nu l-am înjurat; dacă a văzut așa ceva s-a întors, și-a luat înapoi mușcătura. Eu roz de bucurie, scăpat de un păcat, pierdeam un alt păcat. Tot timpul omul are două timpuri, sfîntească-se locul său de el, pentru acei din jurul lui, mai frumos nume nici că se poate în lumea aceasta să găsești: început alb, – început-început, crîmpeie de înțelepciune pentru o punte...

66.

Astăzi iar îmi aștept puloverul să-mi vină acasă, desfăcut în lumină. E o poveste la început primăvărat, – se conturează primele cărării pe lingă casa unui moș bătrîn; este prozaic ce spun dar prea ne facem a nu înțelege, noi modernii?, adevărul negru-alb. Se bat două gînganii pe o scîndură de sicriu – nu știu ele cine are prio-

ritate. Nici nu le spun, – dacă-mi vine puloverul acasă, poate am să le iau spadele din mîini, însă nu știu cum o să treacă podul, este apă acolo, ameteitoare pentru pantofii bătrîni. Soarele-i roșu-roșu de dimineată, înseamnă că astăzi o să bea multă-multă apă; povestea puloverului e un fel de calamitate. Am să întind două sîrme, din dealul colorat, în dealul necolorat; pe căruț mi l-a născut un scaun, îmi trebuie numai roțile, poate le cumpăr, după aceea îl așez pe sîrme, căruțul, și fug din deal în deal stînd în el; aștept puloverul pe sus totdeauna este mai frig.

67.

După toate probabilitățile, și oasele mele se vor face un fel de cenușă sub temelia rotundului de „vîsc“. – asemenea leacuri cresc foarte rar de țî se îndoaie spatele cînd ridici, cu mîna, cu dinții, cu ce poți, un vreasc din el. mi-am semănat singur pădurea, cînd eram doar idee, tot plimbîndu-mă pe lingă rugul mîncător de ființă străvezii neînțelept, se auzea, cum de faci tu asta în contul altora fiindcă pînă atunci mortul va fi viu și viul mort – roadele tocmai încă alții le vor pierde, cenușă acum mă pot face și leac pentru suflet neastîmpărat.

68.

Prima zi cu soare cald. M-au pus să mănînc trei ouă – agresorii, unul cu cinci picioare, unul cu două, mă pregătesc, zic ei, pentru mîine, cînd se vor înmulți destinele, în crucea sudului este programată ceremonia. Vor trece doi cite doi prin urechile acului stăpîn. Se zice că nu-i ușor cînd nu ai cu cine te trage, dintr-o parte a urechii în alta – așa, vrînd nevrînd, poți rămîne „nemort“, doar tăiat în două; capitol avantajat în casa mea – duceți-vă mai întîi răutatea departe, după aceea priviți-mă.

69.

De trei zile nu am scris nimic – o veșnicie, cît moartea noastră eternă. S-au înfrunzit lucrurile din jurul meu, cu tîlc le ajută natura de eu nu mai știu ce să fac, în poticnelile de învățacel, ce sînt considerat; n-am două frunți sau mai știu eu ce organe în plus față de fratele meu gunoierul pămîntului; el crește piinea, eu orbesc pe acei care mă privesc, mereu din spate, încercînd rîsul proștilor, să mi-l trimită în așternut; vai, mi-e goală casa – am fost într-o biserică, degeaba, am trecut pe lingă o crîsmă – se auzea moarte de suflet acolo –, am plîns pe o margine de șanț pînă am scăpat de coarne și coadă; acum învăț din ce se mai poate înjgheba un prînz – cînd de fapt mai deții doar cîteva coli de hîrtie.

70.

Sînt purtat dintr-un loc în alt loc fără să-mi semneze cineva – nu se mai poartă semnătură la persoană, – în vad de cazi, peștii nu te mănîncă, nu mai ești bun de nimic; zic ei pe limba lor că tu miroși a zi neagră făcută de semenii tăi în fața și ograda ta omorîndu-se cu toții unul pe altul. Așa dus legat în sfori pot să dau în degetarul bunicii leacuri pentru doamnele cu ochii mari din facere. Mîine voi rupe lanțul drumului dar n-am să zic nimic de ieri fiindcă ieri nu o să fie niciodată azi – cine face luptă inegală își pierde glasul și-i scoate ochii pasărea cu clonțul de aur.

Va urma

Vasile SPIRIDON

Rupt din trup

Lectura antologiei *Papirus* (poezii 1976–2015) (Ed. Paralela 45, 2016; prefață de Dan Cristea și postfață de Răzvan Voncu) îmi sugerează o neîncheiată căutare a unui centru structurant al ființei, o fugă înspre sinele profund din partea lui Gabriel Chifu. Poetica desprinsă de aici este una a descoperirii sensului existențial al alcătuirilor, este una a revărsării sinelui: „trupul meu a cedat, s-a deschis și sinea mea/ s-a revărsat/ așa cum ar plesni un mugur și ar ieși/ floarea pură/.../ știam: chiar dacă mă voi înapoia în corp,/ ceva din sinea mea/ va rămâne veșnic în afara mea” (*noapte de mai*). Sau: „sufletul meu se strecoară afară din trup,/ asemenea ghiocelului care împunge duios-rebel/ pământul negru și înșelător de martie” (*împrimă-vărare*). Poetul își sfidează propriile limite, construind spațiile poemelor ca pe o formă de protest împotriva precarității existenței sublunare. Tensiunea de semnificare este explicabilă prin însuși faptul identificării ființei cu un univers bogat în corespunderi primăvăratice (anotimpul preferat fiind, desigur, primăvara pentru un poet născut la începutul ei).

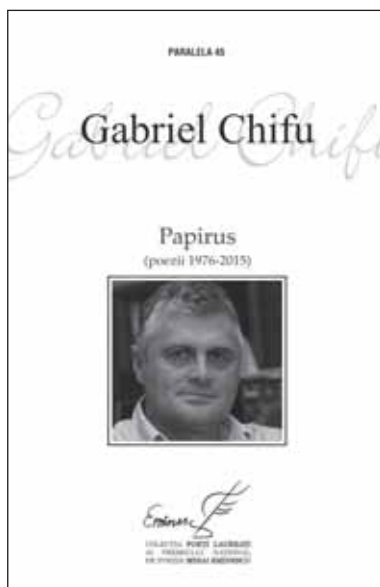
Părăsind o zonă aflată în perpetuă schimbare, supusă deriziunii tuturor speranțelor înșelate, ființa caută „papirosfera” realului, teritoriul unde, departe de asprele atingeri ale cotidianului, se poate supra-viețui în orizontul cuvântului, dar al unui cuvânt cu mesajul păstrat pe trainicul papirus: „am făcut sul întreg peisajul –/ cerul cu nori și cu câteva stele,/ apoi văzduhul prin care tocmai/ trecea vântul, tocmai trecea o umbră./ apoi strada cu biserica din apropiere/ și cu casa mea (ce mă cuprindea și pe mine,/ stând la masă și citind).// da, am strâns, am rulat/ tot universul meu, ca pe un papirus./ iar papirusul astfel dobândit/ l-am legat cu o sfoară de cânepă/ și l-am pus deoparte,/ la păstrat,/ pentru alte vremuri” (*papirus*). Fundalul neliniștit tran-scris pe garanta-tul papirus este una dintre mărcile poemelor din această antologie, unde se adună și inte-

rogații la fel de autentice adresate lumii și sinelui. Un mod de a simți și adecva realul la capacitatea de a fi – acesta este tra-iectul evoluției interne de patru decenii încoace a poeziei lui Gabriel Chifu, pe coordonatele căreia punctul mobil (ființa papivoră) devine punct fix (textul poetic în sine).

Între necuprindere și uitare, tensiunea lirică se produce la locul de întâlnire al realului cu imaginarul („anatomia mea comună/ era dublată de altă anatomie invizibilă, poetică”). Lumea se conturează prin raportare la două repere: primul este eul, față de care totul există mai întâi în sine; al doilea este lumea reală, pe care ființa o percepe fatalmente mediat, frag-mentar, deformat. În această explorare și deopotrivă descopere-re a realului, ființa își privește dedublarea cu luciditate: „noap-tea nu e noapte ziua nu e zi/ pentru mine apele nu sunt/ des-părțite de uscat/ și-și nici-nici/ partea mea stângă stă în arșiță/ iar partea mea dreaptă tremură în viscol/ brațele mele înoată în mare/ iar picioarele aleargă pe uscat/.../ jumătatea de jos a corpului eu/ trăiește în plină zi/ iar jumătatea de sus în plină noapte” (*îngerii lichizi ies din oglindă*). Curgerea semnelor rea-

lului spre cunoașterea interiorității reprezintă problematica discursului liric al lui Gabriel Chifu. Entitate complexă supusă mereu rede-finirii, trupul este identitatea interioară fluidă, unicitatea ființei, dificil de surprins în formă fixă. El reprezintă ultima interioritate, adică (pentru a mă folosi de un grad de compara-ție al ei) intimitatea.

Poezia lui Gabriel Chifu este una a proble-matizării condiției umane în orizontul cunoașterii, a interogației adresate lumii, dar mai ales sinelui, într-un efort de a reface legă-turile cu părți ale eului pierdute în timp. Dis-cursul poetic se naște pe măsură ce se explo-rează cotidianul și, mai ales, pe măsură ce se fac memorări autobiografice: „în orașelul natal am lăsat/ un trup îmbrăcat în panta-loni scurți,/ ce aleargă pe străzi, jucându-se-n neștire,/ pe altul l-am lăsat într-o zi senină de

vară/ și înoată într-o mare clară,/ undeva pe brațul Kassandra./.../ am să trăiesc mai departe prin ele,/ trupurile mele de rezervă“ (*undeva pe brațul Kassandra*). Trecerea în revistă a acestor „trupuri de rezervă“ diferă, dar scopul rămâne același: eul poetic (și) memorează viața cu un ochi obosit și cu sufletul marcat de sentimentul trecerii prin vârste: „mă opresc pe marginea drumului,/ mă uit la mine cum trec/ și izbucnesc în plâns de ceea ce văd./ văd un băiat care stă/ pe malul unei ape mari cu ochii ținți în zare/ și spune: cândva am să ajung dincolo./ văd un bărbat încă tânăr care aleargă în zori/ să prindă tramvaiul aglomerat/ și spune: am ajuns în altă parte decât voiam/ la plecare./ văd un vârstnic la capătul puterilor care e gata-gata/ să cadă pe stradă/ și spune: totdeauna ajungem în același loc,/ unde se cuvine./ îi văd și îi aud pe toți trei/ și pe alții la fel ca ei“ (*o viziune*). Versurile sunt dispuse pe un portativ care admite multe variațiuni ale trecerii unui eu în continuă expansiune și multiplicare. Are loc astfel o desfășurare a identităților care trebuie să se dividă la prea multe ființe, eul liric vorbind pentru sine, într-un flux al conștiinței poetice, într-un monolog interior fluid, cu relief convingător și în căutare de repere stabile.

Din numeroase poezii ale antologiei se poate degaja o reflecție asupra condiției ființei, căreia i se refuză orizontul destinului; sau poate că destinul este chiar nefericirea și suferința schimbării soartei în destin. Eul rememorează fiecare parte a corpului, în speranța deșartă de a și-l aprop(r)ia într-o posibilă re-naștere. Dar trupul nu se constituie într-o instanță stabilă, imuabilă și rezistentă la factorul timp, ci este dispersia însăși, adică perisabilitatea, deoarece viața înseamnă risipire, dezintegrare. Conceptul de trup conține, în afară de dialectica medicală sănătate – boală, și o formă dusă la extrem a acesteia: opoziția viață – moarte, aplicabilă cu preponderență în înțelegerea lui anatomică. Trupul este un ansamblu dinamic de simțuri și senzații exacerbate și mă gândesc la faptul că, folosind mai mult cuvântul „trup“ decât „corp“, Gabriel Chifu pare să ofere sugestia unei opoziții, cel din urmă preluând semnificația cadaverică pe care o explicitează limba engleză (unde „corpse“ înseamnă cadavru). Trupul este, în acest context, corpul viu, adică ansamblul funcțiilor vitale prin care se poate exista ca individ, ca subiect conștient de propria subiectivitate. El exprimă, prin urmare, imaginea mai fidelă a unei vieți simțite ca viață.

Ființa simte că trupul îi este descompus (nu știe de către cine) și recompus într-o ordine aberantă. Pe de o parte, trupul vrea să capete un fel de autonomie și își reclamă independența față de conștiință, pe de altă parte, sufletul se răzvrătește, răzbește din trup. Limitările trupesti sunt aceleași cu fruntariile sufletului; ele se întind pe aceleași teritorii, nu geografice, ci biografice. Rupt din trup, sufletul preia (profitând parcă și în virtutea anagramei ivite aici) tensiunile inerente conflictului cu dublul său, trupul, lărgind aria semnificațiilor unui raport ineputabil, mereu problematizant. Sigur este că poetului îi place să se plaseze în teritoriul incert de la răspântia visului cu evaziunea.

Există o căutare în spațiile largi ale cotidianului, dar deopotrivă și ale înaltului, Gabriel Chifu structurându-și discursul poetic pe un complex simbolic ascensional. („nu zbori pentru că ai aripi, ci crezi că ai aripi pentru că ai zburat“ – scria Gaston Bachelard în *Aerul și visele*). Poetul își dorește reprezentarea unui întreg identitar în cadrul căruia trupul și sufletul fuzionează până la contopire, făcând cu neputință separarea lor fără riscul de a conduce ființa înspre o trăire neviabilă. Împăcarea dintre cele două entități stă sub semnul integrării în spațiul real, al acceptării condiției ființei, din perspectiva înțele-

gerii nevoii de regenerare perpetuă a vieții. Dinamica raportului trup–suflet este pusă de Gabriel Chifu de obicei în evidență printr-o „întâmplare lirică“ în care cele două entități se caută una pe/în cealaltă. Ele sunt semnele marginii și închiderii, una se află pe orizontalitate, celălalt este de intuit în verticala cerească. Această despărțire a trupului de suflet pregătește ființa pentru marea înfățișare cu Dumnezeu, dar, deocamdată, „trăim aici la marginea zdrențuită a lui/ Dumnezeu unde totul e îngăduit/ și nimic nu se poate“ (*la marginea lui Dumnezeu*).

Eul liric crede că, de când s-a născut, tot ce i se întâmplă este o eroare și că există mai multe ființe în același trup, întrucât toate răspund la același nume, dar sunt diferite. El nu mai știe drumul spre sine însuși și își mută dincolo de nori inima (simbolistica inimii apare foarte des în poemele lui Gabriel Chifu). Complexul ascensional îi înfrățește astfel zborul cu visul. A fi departe înseamnă, într-un anume fel, a nu fi nici aici, nici acolo, sau și aproape, și în altă parte. Căutând un departe care, în fond, nu există, evadând dintr-un prezent precar, ființa nu-și dorește decât o plecare spre un tărâm din trecut sau spre o parte de cer: „plec din acest trup,/.../ deodată puțin îmi pasă de trupul meu de jos –/ și așa era o ceartă nesfârșită între noi,/ nu mă mai înțelegeam cu el, nu se mai înțelegea/ cu mine,/ brusc, simt cum cineva invizibil/ mă ia de guler/ și-n trupul meu de jos,/ cel chinuit, prins între fiare,/ cu iscusință, la loc m-aruncă“ (*plec din acest trup*). Măcar există o consolare: „n-am ajuns la cer dar de câteva ori/ m-am ridicat de la pământ“ (*altă încercare de a rezuma viața mea*). Dincoace rămâne ființa care încearcă să vorbească, dincolo este aceea plecată după înțelesuri clare, ultimul dintre ele fiind acela al extincției, deoarece jocului apropielui cu departele i se asociază, firesc, tema trecerii timpului: „te naști o singură dată/ și mori de mai multe ori./ fiecare moarte trăită/ se întipărește în tine,/ îți lasă în inimă/ o scrijelitură ce seamănă cu liniile scrise apăsate în caiet/ la cârciumă, unde bei pe datorie./ după fiecare moarte trăită/ viața continuă./ singura ta viață,/ din ce în ce mai subțire“ (*liniutele în caiet*). Concluzia nu poate fi decât că „[...] orice-ai face, orice-ai încerca/ moartea tot te ia prin surprindere“ (*tot ageamui*).

Aserțiunii funebre „sunt pământul pe care moartea își ridică fără grabă/ casa trainică“ (*Andrei la cinci ani și mai bine*) (casa – scria același Gaston Bachelard invocat mai sus – este o supradeterminare a celui care o locuiește) i se răspunde cu puterea erosului, care măsoară distanța „dintre mine și tine“ și încearcă să contrabalanseze pulsiunea thanatică. Simbol al solidarității, al tăriei ființelor definitiv îngemănate, trupul este risipit și în mii de scânteii în acela al iubitei: „avem, draga mea, trei dimensiuni/ (iar de numărăm și sufletul, patru)/ și suntem siliți să încăpem în două –/.../ trăim într-un patruleter/ sub marele reflector, fără intimitate, fără refugiu/.../ lumea s-a îngustat rău de tot,/ abia mă mai cuprinde, se lipește de mine, mă strânge,/ nici nu știu cu ce s-o compar,/ cu o cămașă intrată aberant la apă/ sau cu o cămașă de forță“ (*o armată de turci sau de perși*).

În viziunea poetică a lui Gabriel Chifu, desprinsă după citirea consistentei antologii *Papirus (poezii 1976–2015)*, poezia nu poate pretinde să fie altceva decât este, adică o lume *sui-generis* cu limitele și vulnerabilitățile ei, capabilă doar să aproximeze anumite stări. Trăirile lirice sunt disputate între limitele unui spațiu situat dincolo de cotidianul mărunț și dincoace de limbajul poetic, care încearcă să mijlocească transferul de semnificație. Versurile jalonează calea de acces a ființei spre tărâmul interior, unde scapă asperităților realului și poate trăi propria poveste, pulsând între o parte de cer în plus și o iarnă a vieții în minus.

Ioan HOLBAN

Cînd mundulezul și munduleza ascultă o pastorală

Poetul Călin Vlasie a tipărit doar patru cărți de poezie – **Neuron** (1981), **Laborator spațial** (1984), **Întoarcerea în viitor** (1990), **Un timp de vis** (1993) –, pentru care a găsit, alăturându-le inedit, o construcție nouă în antologia de autor **Acțiunea interioară** (1999), dar poezia sa a avut un impact major în peisajul liricii noastre contemporane; prezentă în numeroase antologii, comentată încă de la debut de toată elita criticii de întâmpinare, dar și de poeți din diverse generații, poezia lui Călin Vlasie e din nucleul dur al generației '80 pe care o reprezintă, în teoria și paradigma de sensibilitate a discursului literar, cu tot ceea ce are aceasta semnificativ, înnoitor, substanțial: în anii '80, Călin Vlasie, alături de alți câțiva poeți, nu mulți, se afla în noua avangardă a liricii noastre. Poezia sa este mereu și explicit în polemică deschisă cu poeziile anterioare; astfel, motto-ul din **Teoria constructelor personale** a lui G. Kelly, care deschide volumul **Întoarcerea în viitor**, nu ascunde suficient – era încă o vreme a discursului subversiv – proiectul contestării unui trecut pentru un viitor care să-și aparțină: „Ne interesează descoperirea unor moduri mai bune de a ajuta o persoană să-și reconstruiască viața astfel încât să nu fie victima trecutului său”: e destul să înlocuim „persoană” cu „poezia” și „viața” cu „paradigma” pentru a dezlega mesajul poetului noii avangarde care se revoltă și vrea schimbarea radicală a structurilor lirismului. Iată primul poem din **Neuron**: „Cântă Tu... cu orga ta de/ cromozomi! a venit/ noaptea, o himeneu/ himeneu: ce mutră/ va face mâine specia./ La drept vorbind pe/ mundusstrasse sunt/ cântări panice: în/ Bahamas s-au dus/ mundulezul și munduleza/ să asculte o pastorală./ O pastorală-document/ care mă face să casc./ Cântă Tu cu organita,/ imperceptibilule,/ ce mutră specială/ mâine!” (**Cântă Tu!**): pastorală vechiului și noului sămănătorism îl face să caște, lirica trebuie să vină din „orga de cromozomi” pentru ca, iată, specia însăși, *mâine*, să facă o „mutră specială”.

Degeaba mai cântă poetul din liră; acum el nu mai (în) cântă realul, ci îl *imaginează*, la fel cum neliniștea, ba chiar și mitologia, ca să existe, trebuie, mai întâi, să se nască în imaginar, după „rețeta” lui Anatole France („Aceste lucruri există pentru că ele sunt imaginare”, scrie autorul lui **Thaïs**, „recuperat” de poetul optzecist); iar imaginarea realului înseamnă, în fapt, (*re*)*formarea* lui: „Planete mici de wolfram./ Incerte și contradictorii/ ondulații./ Dar raze ar putea recompune/ visul./ Trebuie să ai o poftă nebună/ de a focaliza inconstantul/ de a dezamorsa temple./ Luna este o memorie a zilei/ dar fără a exprima ziua/ în totalitate./ Fi-voi o pată crudă/ a unui obiect/ galben./ Spun: în locul mitologiei/ simțul mitologic, poemul/ o homeostazie infinită” (**Recompunerea zilei**). Acolo-aici, în imaginar, poemul e o *homeostazie*, reinstalează echilibrul în structurile de profunzime ale ființei interioare (homeostazie, ne învață dicționarul, înseamnă „constantă, pe mai multe planuri, a parametrilor mediului intern, la toate organismele; este cu atât mai perfectă cu cât sunt păstrați mai mulți parametri constanți între anumite limite”); în noua lume, mitologia e înlocuită cu *simțul* ei (are dreptate Gh. Crăciun să spună că „mitologia lui Călin Vlasie este una compensativă, însă ea pare lipsită de virtuți terapeutice”), la fel cum poezia e *simțul poeziei*: „Tot secretul scrisului său – spune Margareta Labiș despre ilustrul său frate, într-un interviu acordat lui Călin Ciobotari pentru revista „Dacia Literară” (nr. 91/2010) – era să intre în starea de poezie. Când intra în această stare scria cu o ușurință nemaipomenită. Oriunde, oricum (...) În adâncurile poeziei, Nicolae (Labiș) și Nichita (Stănescu) vorbeau același limbaj”. Călin Vlasie și colegii săi de generație nu mai caută, iată, starea de poezie, ci simțul ei: „puterea/ de-a/ gândi/ simțul/ poetic/ mă/ extrag/ din/ euri”, scrie poetul parcă în numele generației sale obosite încă de la intrarea într-o lume a literaturii ce pare a-i fi străină: „Eram obosiți – o generație obosită./ «Ce se întâmplă,

doctore?»/ Aveam sentimentul că suntem proiectați/ dintr-o uriașă mașină a salvării/ răsturnată într-o intersecție/ pus-tie./ Dedesubt girofarul pulsând ca un soare/ lent!“ (XL).

Poezia e ca astronomia: „Astronomia este o știință a metaforelor; din combinații/ de lentile se proiectează/ versul; nu forma-i veche ci/ principiul dezintegrării/ dogmei aerului./ Galileo descoperise în dense/ straturi ale oceanului/ cașaloți Physter. Galileo II îl atacă pe primul/ și trase oceanul lângă/ casă./ Galileo XX într-un frumos costum/ de scafandru surprinse pe/ Galileo XXIII excavând/ decorul în căutarea unui/ sens proaspăt./ Următorul își smulse din trupul/ său un psihic nou și-l/ presără în spațiu“ (Physter). Cei cinci Galileo sunt poeții și „dogmele“ lor în succesiunea paradigmatelor de raportare a ființei la real; ultimul Galileo, poetul anilor '80, în contra paradigmei anterioare (și se vorbea, atunci, de o „dogmă Nichita“), imaginează poezia ca pe o combinație de lentile, în niște oglinzi care se scurg, iar realul repetă întocmai noua stare și noua formă pentru că, iată, de pildă, nu melcul, vehiculul gelatinos, contează, ci urma de sifid pe care o lasă în urmă, observă domnul Mecanic, una din ipostaziile eului în poezia lui Călin Vlasie. Despărțirea de trecut trebuie să fie totală și definitivă; tinerii „bărboși și pletosi“, cu ghitare în mâini, bătând în „tobe stinse“, din poezia lui Adrian Popescu și Virgil Mazilescu sunt, acum, alții, exersează un „ritm obscur“ la orga electronică: ghitara clasică era a unor „tineri un pic prea exaltați, din anii '70,/ pătimiși, hipnotizați de lumea de dincolo,/ strecurându-se printre colții lumii de-aici“, cum îi „vede“ Adrian Popescu, orga electronică și ghitarele, acum cu „groase corzi de nervi“ sunt ale generației obosite, ale oamenilor din noua eră pe care o inaugurează *imagineria* poetului: „(Este o eră pe care a mea/ imaginerie o dezvoltă cam/ în același timp cu prima/ cântare a eprubetelor/ gânditoare)“, scrie Călin Vlasie în **Meliopag și geneticienii**.

În noua eră, toate semnele poetice ale paradigmatelor anterioare sunt trimise în derizoriu, la locul lor, între faptele trecutului: luceafărul se mișcă acum „iluzoriu pe balta cu broaște și stele“, iar poetul e sâstisit de „groasa claritate“ de altădată și caută altceva, de exemplu, să privească, întins pe patul din cameră, „cum pulsau protozoare gălbui înspre tavan ca/ acele unui ceasornic umed“. Acesta e noul real: o experiență ciudată, unde poemul nu mai cântă, ci *îi este amintit* celui ce scrie, dintr-o altă viață, când nu zăpada (neaua poezilor clasici), ci *spiritele* care ies de acolo „ne descriu viitorul“ și nu trupul din fostele poetici „plângărețe“ contează, ci psihul și psiha, electrodul „înfipt în corpul meu“. Poezia – noul real – se reformează din embrioni care cad din cer, cenușă lină din pagini învinețite, creieri umflați de nectar rațional, nebunie și extaz, spaime, zăpadă absolută, verbe înfiorate, lupi diamantini, zgomote putrede, salcâmi cu ghimpi strălucitori, numere pustii, sinapse de foc, câte și mai câte; poetul, cel care a recompus în imaginerie noul real e asemeni regelui Midas al Frigiei: personajul din mitologia „clasică“ transforma tot ce atingea în aur, în vreme ce poetul noii ere preface același „tot“ în irealitate, transferându-l în simțuri și în limbaj: „tot/ ce/ atingeam/ se/ prefăcea în/ irealitate“ – iată „blestemul“ noului Midas al noii ere.

Dacă luceafărul se mișcă acum iluzoriu într-o baltă cu broaște și stele, tot astfel „viersul și danțul“ sunt ale unor „mușegăituri“, iar arta ritmării *opune* (și nu asumă) realitatea; în noua poetică, fraza nu mai e bună de nimic pentru că ea se construiește pe verb și, iată, în verbe „nu te poți reflecta“, ele sunt ale realului pe care, acum, poetul îl fărâmițează într-un focar de lentile: realul noii poezii e *nominal*, iar nu verbal: „Vezi Afres cum din far ies/ rafale de fraze?/

Marea carnală cu scrisul ei/ concentric./ Nu auzi superso-nuri de/ frunză mielinizată./ Doar:/ tăcere și rătăcire/ paseri și spasme/ recife și cifruri/ val și convalescență/ visuri și pro-vizii/ lauri și aură/ nave și caverne/ somn și omnipotență/ nisip și monism/ umbră și sumbru/ pustie și acustică./ O călătorie în lumina cu/ lavă./ Pentru a descoperi un/ blazon alb/ mai enigmatic decât/ o prognoză./ Pentru a descoperi omul/ ascuns în alt om“ (**Lumina cu lavă**): în nominal doar se poate călători pentru a descoperi *omul ascuns în alt om*, ființa nouă din imagineria poetului. Totul este și se petrece pentru că ființează în *idee* („privighetoarea este ideea mea“, scrie Călin Vlasie în **Triunghi cu privighetoare**) și în *vis*, acolo sus, „La creierul de munte./ La etajul hiperfonic/ În case suspendate/ în contra gravitației/ a excitației gravitației./ Înspre extraterestri./ În miez levitațional“.

Acolo-aici poetul e clovnul lichid-satyrul, reformulând noul real într-o cursă a *gradelor de vizibilitate*: „Așteptarea va lua chipul aerului./ Aerul va lua chipul aburului./ oricum ceva mai vizibil./ Aburul va lua chipul cetii./ mult mai vizibilă./ Ceața va lua chipul unui vast coridor./ cu mult, mult mai vizibil./ Un coridor din care ies niște ochi imenși/ și albi, cu mult, mult, mult mai vizibili./ Ochi ca niște pietre aruncate-n apă lină./ cu mult, mult, mult, mult mai vizibile/ DECÂT MINE!“ (**Cerul 45**). Acesta e traseul liric al redescoperirii lumii și sinelui; celălalt drum nu duce nicăieri pentru că e pavat cu „rime plute epice“ și cu metafore care sunt „o jignire a existenței“: doar visul e *fenomenul real*, e chiar „esența existenței“ pentru acea ființă care „nu mai are loc în mine“. Poetul adăpostește în sine pe Abstractor patricianul și pe Concretor plebeianul, gemeni învrăbiți de moarte; izbândește doar cel care (re)descoperă semnele noului lirism: adică, acela care cântă la orga de cromozomi, se urcă pe o navă cu „nervi auriferi“, se lasă sedus de „psihia unei dimineți“ pentru a transforma șoapta în urlat, transferând realul în „simțul ireal al unui radio, al unui arici luminos“, acela care vede noul Pământ: astfel: „Un Pământ din creiere/ unde să zboare/ creiere de păsări/ printre creiere de/ plante și creiere/ de stânci, armonizând/ cu alunecarea/ creierelor de mașini./ Un greu tic-tac al/ creierelor care să/ învrătească/ bătrânul/ obositul/ creier omenesc“ (**Vis de creieritate**). Lângă creierul uriaș din cuvânt și lângă inima, la rândul-i, „încreierată“, în *spațiul psi*, nu se exersează doar testul Rorschach (acela cu pete de cerneală, din psihiatrie), ci se aude distinct urlatul „profund și prelung“ din noul oraș Psithey și din noul univers, vegheat de zeițele Fisioteia și Psihoteia: *acolo-aici*: „Despre aceeași obsesie: o realitate mai puternică/ decât imaginația. Imaginația – un refugiu al eu-lui./ Realitatea – o capcană a eu-lui./ «Imaginație – progres/ La al poezilor congres!»/ Și:/ «De-atâta realitate/ Nu mai poți citi o carte!»/ Străzile, zidurile, aerul – toate sunt poluate cu/ realitate. Puțin realism (imaginați-vă!) ne-ar aduce la/ realitate./ E o frumusețe ce spun, e o nenorocire să ai sim-țul realității și grația imaginației“ (**VII**).

Din simțul realității și grația imaginației se nasc figurile lirice ale lui Legurpo care ia numele neliniștii, Hemmy harpista „din 7-Sor la trei blocuri de Curtea-Veche“, domnul Mecanic, Meliopag „ilustrul inger născut într-o eprubetă“, Demonessa, Ungmar din Ro și, peste toți, Satyrul: „Acel cocoșat, Satyrul, ieșise/ din mine convulsional./ Urcam la ultimul etaj al unui/ bloc cu nuștiucătetrepte;/ o, labirinturi ale razei/ piramidale!/ Satyrul cânta din mașinăria lui./ Sunetele erau vaste cochilii/ în care se repeta marea,/ o mare apăsată de gândiri./ «Dar cine a văzut Satyrul?»“: acesta e poetul din noua poezie care îl numără pe Călin Vlasie printre protagoniști.

Nicolae SAVA

Constantin Bostan: „Trecute vieți de autori și cărți, ziare și reviste“

Scriitorul Constantin Bostan, fost, vreme de o viață, director al Bibliotecii Județene Piatra Neamț – el este cel care a hotărât ca numele celui care a donat peste 20 de mii de volume acestei instituții, G.T. Kirileanu, să fie atribuit acestei instituții -, pe lângă activitatea sa profesională, a publicat numeroase cărți sau s-a îngrijit de apariția altora: „G. T. Kirileanu. Contribuții documentare“, 1970 (în colab. cu Valentin Ciucă); „G. T. Kirileanu sau Viața ca o carte. Mărturii inedite“, 1985; (ed. îngr., cuvânt înainte de C. B.; bibliografie selectivă de V. M. Ungureanu); „G. T. Kirileanu, «Scrieri»“, vol. I, 1989, vol. II, 1997; (ed. îngrijită, studiu introductiv, note și indici, comentarii și bibliografie de C. B.); „Ștefan cel Mare și Sfânt, istorisiri și cântece populare strânse la un loc de Simion T. Kirileanu (învățător)“, 2004; „Sub trei regi și trei dictaturi. Amintiri, jurnal și epistolar, vol. I: 1872-1916“, 2004; „Cozla. Povestea muntelui cu ape minerale, parc, pîrtie schit și telegondolă“, 2008; „Gh. T. Kirileanu. Un destin, sub semnul lui Creangă și Eminescu, la Palatul Regal“, 2010; „De dragoste și de beton“ (poezii), 2015, ș.a. La început de an, la editura bucureșteană RAO, grație unui proiect sprijinit financiar de Consiliul Județean Neamț, a văzut lumina tiparului și cel de al treilea volum de memorii ale lui G.T. Kirileanu, îngrijite, începînd din 2013, de același autor și înmănunchate sub titlul: „Martor la istoria României (1872-1960). Jurnal și epistolar“. Acestui nou tom, ce cuprinde însemnări și selecțiuni ale corespondenței ilustrului cărturar în zbu-ciumații ani 1919-1920, îi vor urma alte trei volume, dedicate perioadei 1921-1960.

Autorul revine acum în atenția cititorilor cu întâmplări inedite (unele) ale ultimelor două veacuri, rod al cercetărilor sale prin arhive și biblioteci. Cel care și-a propus (și a reușit, deocamdată parțial, proiectul fiind programat pe o mai lungă perioadă de timp) să îl aducă în deplină lumină

pe cel care a îmbogățit Biblioteca județeană „G. T. Kirileanu“, cu vreo 20 de mii de volume, își completează bibliografia cu o nouă carte de referință. Propuse a fi publicate în mai multe volume (cel de față, „Trecute vieți de autori și cărți, ziare și reviste. De la romantism la proletcultism“, volumul I, Editura „Timpul“, Iași, 2015), însemnările autorului despre personalități care au marcat istoria culturală sau politică a României stau nu numai sub semnul ineditului, ci și al spectaculosului (semn că gazetarul care a fost Constantin Bostan nu și-a uitat uneltele și stratagemele meseriei) chiar prin titlurile care alcătuiesc volumul: Ion Creangă – un „Povățuitoriu“ cu bucluc, Politică... cu cânticele, Octav Băncilă – „un proletar năcăjit“, Eugen Relgis – necunoscut, Mihail Davidoglu și „poziția partidului“, Zaharia Stancu versus Iuliu Maniu, Scânteia și Silviu Brucan – pe culmile „stilistice“ ale indignării, G. T. Kirileanu și „Istoria...“ lui G. Călinescu, Eugen Jebeleanu – surâsul urii(shimei). Fie că scrie despre abecedarele lui Creangă, peripețiile revistei „Șezătoarea“ a lui Artur Gorovei, haiducul Florea sau tribulațiile unor scriitori de a intra în grațiile partidului comunist, Constantin Bostan păstrează aceeași notă de echilibru în aprecieri sau comentarii, în spațele fiecărei note din volum aflîndu-se un bogat sumar bibliografic. Cele 16 capitole ale volumului cuprind portretele unor personalități care, fie că au avut sau nu contacte directe cu județul Neamț, prin faptele lor au influențat pozitiv sau negativ istoria acestui loc sau chiar a întregii țări. Două din capitolele volumului fac notă distinctă, în ele fiind invocate întâmplări din viața unei reviste, „Șezătoarea“, de care aminteam, și din ziarul „Timpul“, pe care l-a făcut celebru unul din jurnaliștii săi, Mihai Eminescu. Din cea de-a doua publicație, aflată în arhiva Bibliotecii județene „G. T. Kirileanu“, autorul cărții selectează partea

cea mai ne semnificativă jurnalistic, cea a publicității private, pentru ineditul ei.

Sînt însă de reținut din volum portretele a două personalități mai puțin cunoscute publicului larg, a autorul francez A. Vaillant, la noi fiind în calitate de turist îndrăgostit de meleagurile românești și oamenii de aici, și a evreului ieșean (de origine) Eugen Relgis, un scriitor care a emigrat din 1947 în Argentina și apoi Uruguay de frica bolșevicilor care veniseră la putere. Interesant este portretul Elenei Alistar, unica femeie din Sfatul țărilor, din ale cărei memorii („Amintiri din anii 1917/1918”) aflăm informații inedite despre celebrul haiduc nemțean Florea, cu care s-a întâlnit prin pădurile Văratecului în iulie 1898. Două dintre capitolele cărții îl au erou central pe G. T. Kirileanu, în unul din ele fiind redată scrisorile pictorului Octav Băncilă către acesta (cei doi împrieteniți fiind încă de la vîrsta adolescenței, cînd erau liceeni la Iași), scrisori care scot în evidență ajutorul neprecupețit pe care i l-a acordat bibliotecarul regal Kirileanu pictorului. Epilogul acestui capitol este, însă, cutremurător. O scrisoare a lui Kirileanu către Băncilă, pe care îl ajutase toată viața: „Dragă Octav / Întîmplarea făcînd să ne întîlnim aseară, pe cînd tu, marele social-democrat, urcai bine îmblănit în automobil, iar eu, păcătosul țăran burghezit, mă luptam, bolnav și pedestru, cu ninsoarea viforoasă, și fiindcă m-ai întrebat cam în rîs de ce n-am venit la expoziția ta, trebuie să-ți dau răspunsul aici, neputîndu-ți-l da acolo, în stradă. O parte din legăturile inimii mele s-au rupt cînd mi-ai respins rugămintea din urmă a bătrînei și sfintei tale mame de a te duce

s-o vezi... (...) A doua împietrire a inimii tale m-a îndepărtat și mai mult. Am rămas uimit cum ai putut să nu te duci să-ți vezi sora, o femeie sfîntă și curată, nici atunci cînd a fost lovită de cea mai cruntă durere pentru inima unei mame – pierderea ficei sale...” Cele din urmă capitole ale cărții cuprind istorii inedite din viața unor scriitori români cunoscuți (Mihail Davidoglu, Zaharia Stancu, Eugen Jebeleanu) în perioada stalinistă, cîteva însemnări ale lui Kirileanu despre „Istoria...” lui George Călinescu din 1941 (utile și interesante) și noi informații despre un personaj malefic al istoriei României, Silviu Brucan, aflat la cîrma ziarului „Scînteia” la reparația sa din septembrie 1944, în calitate de secretar general de redacție, personaj care dădea lecții și noilor „emanați” la conducerea statului de după decembrie 1989.

Așa cum remarca și criticul literar Adrian G. Romila într-un articol din „Convorbiri literare” de acum cîteva luni, volumul lui Constantin Bostan e „un puzzle de... istorii literare” care mai de care mai interesante, fie că ele au avut loc în secolul XIX sau mai recent, în secolul XX. Riguros în tot ceea ce face în planul cercetării literare și minuind cu dexteritate o limbă română perfectă, avînd și reale calități de povestitor, Constantin Bostan ne dezvăluie prin această primă carte din seria „Trecute vieți de autori și cărți...” că încă mai există prin arhive și biblioteci pagini necunoscute și întîmplări controversate din istoria culturală și cea politică a României, cele două intersectîndu-se de cele mai multe ori, care merită aduse la lumină.

Aliona GRATI

Un optzecist reflexiv, Nicolae Spătaru

Rilke nu e singurul poet cu care Nicolae Spătaru dialoghează intertextual, așa cum se întîmpla într-un volum din 2000, intitulat *tristețea recită din Rilke*. Pentru că sentimentul acesta a vibrat pe mai multe voci, în noul său volum, *citirea zidului* (TipoMolova, 2013) care însumează poeme din toate plachetele de până acum, Nicolae Spătaru își înmulțește canalele de comunicare cu poezii care, în fond, au cultivat reflexivul.

Cu poetul austriac concordă în meditația melancolică cu care își învâluie poemele, în expresiile abstruse ale unor nelinești obscure și gânduri nelămurite, în sintaxa minimală. „tristețea ta orgolioasă/ n-a deturnat încă nicio toamnă/ și n-a-mbolnăvit de friguri zidul pușcăriei// tristețea asta e mereu cu tine/ cel din fotografii/ cel care se pierde salvator în mulțime/ sau cel care rotunjește pentru fetele mari/ brățări din urletul lupilor// tristețea ta recită din rilke/ moare uneori în locul actorilor/ pe platurile atât de jinduite de la hollywood/ sau se amorezează nebunește de emmanuel// tristețea asta doar me fără vise/ cu lacătele bastiliei sub cap” (tristețea recită din Rilke). Lirismul apare ca rezultat al notației liminare, laconice, încărcate de sens subiacent. De Bacovia îl leagă ancorarea într-un cronotop al orașului mohorât, „ca o cetate

dispărută”, oraș „pierdut la cărți”, „cu trotuare învinețite de frig”, „barbar”, „în vacarm”, „cu câini vagabonzi”, loc al însingurării și al lipsei de comunicare. Poemele emană o tristețe filtrată prin intelect și chiar un spleen existențial bine machiat în nuanțe ironico-ludice. Retușarea urâtului este preferată stărilor de dezagregare sau de agonie, de aceea poemul „încearcă să năucească apocalipsa”, produce „coșmarul frumos”, ne servește „visătoare cazane infernale” etc.

Resuscitând motivul „meditației”/„citirii” în preajma „zidului”, rămas „intact ca prin minune”, Nicolae Spătaru nu e patetic ca „ruino-liricii” Vasile Cârlova sau Dimitrie Bolintineanu, nici filosof ca Mihai Eminescu, refuzând solemnitatea metaforică. În fața „zidului”, poetul are pre-dispoziții de tristețe și scepticism, pe care le tușează cu bufe relativizant-ironice. În felul acesta e mai aproape de optzeciști, cu care mai are în comun înregistrarea cotidianului tern, plictisul existențial, dar fără revolte existențiale, discursivitatea, „complexitatea unor eșafodaje ludice” (Grigore Chiper) și dimensiunea metaliterară. De aceea orice sentiment îmbracă veșminte livrești: după geam plouă „ca într-o sută de poeme despre ploaie”, toamna vine „ca dintr-un manual școlar”, iar viața e imposibilă

în afara „buletinului de știri de la ora opt“ cu mesajul lui repetitiv până la uzură: „și din nou știri“.

„Zidul“ însușește datele unui eu liric care deține ecourile biografice ale poetului și, deopotrivă, memoria culturală a poemului: „rămas intact ca prin minune/ De-a lungul istoriei/ Zidul din adâncul curții/ Îmi scrie biografia// Are o experiență de viață grozavă/ Stăpânește un orizont larg de cunoștințe/ La o bere într-un moment de sinceritate/ mi-a mărturisit/ că unele dintre cărămizile lui/ au făcut sorbona“ (citirea zidului). Ființa poetului este articulată, aidoma „zidului“ erudit, din reflexele cărților citite. Incontestabil, pentru această imagine ingenioasă: a zidului ca metaforă a istoriei, nu însă în sensul poeziilor ruinelor, ci a istoriei poeziei, a culturii în genere, Nicolae Spătaru trebuie felicitat.

Conștientizarea naturii artificiale a cuvântului provoacă adesea convulsii și stări terifiante, proiectate, spre exemplu, în această imagine apocaliptică de o deosebită expresivitate: „Îmi bat poemul la mașina de scris/ și bucăți de cuvinte sar peste tot:/ pe pereți pe birou peste cărți/ precum sângele dintr-un cocoș tăiat/ zvârcolindu-se în jurul trunchiului// Îmi bat poemul la mașina de scris/ și vocalele consoanele (ce bine că am/ renunțat la timp la semnele de punctuație!)/ se depun în straturi groase/ tot mai groase/ pereții tavanului abia se ghicesc/ geamul nu se mai vede/ ușa abia se distinge/ camera devine din ce în ce mai mică/ tot mai mică// Îmi bat poemul la mașina de scris/ până lucrurile din jurul meu/ devin un tot întreg:/ pereți cuvinte fereastră cuvinte ușă/ tavan cuvinte mașină de scris birou/ cuvinte cărți cuvinte cuvinte// acum în zadar ar încerca cineva/ să facă o delimitare/ între lucrurile din odaie/ și mine“ (poemul singur). Poemul amestecă, în spiritul avangardelor, halucinantul și fantasticul pentru o temă cu predilecție postmodernistă. Cuvintele poemului părăsesc turnul de fildeș, ontologia foi de hârtie, trec în spațiul 3D al odăii-realitate, acaparând corpul și ființa poetului, amestecându-și literele cu sângele, carnea și biografia omului viu. Apocaliptică este în fond obsesia hârtiei și a poemului, în sensul reflecției, meta-poeziei. De aceea, imaginea are și o altă față, luminată de o abordare ironico-ludică care relativizează tragedia, cel puțin în aparențele acesteia.

Născându-se în scepticism, poemul sfârșește în voluptatea gratuității: „aș putea inventa un pustiu/ și să-mi privesc inima/ zvârcolindu-se în nisipul roșu/ mestecat de câmile/ ca pe un străin/ ca pe ceva care trebuie să moară“ (aș putea inventa un pustiu). Rămâne eficient mai cu seamă exercițiul imaginării unor spectacole ludice ale feeriei anodine, a cotidianului tern, dinamitat doar din când în când apocaliptic: „de la o cafea la alta/ se fac exerciții de înviore/ și de metafizică// fumul de țigară plutește dintr-un colț/ în altul al barului/ ca o veste uluitoare// ni se servește orașul/ în cuburi de zahăr/ și noi pioși/ le aruncăm în ceștile cu cafea/ bucurându-ne de asemănarea lor/ cu visătoarele cazane infernale...“ (apocalipsa din nou se amână).

Reversul gratuităților voluptuoase este însă reflecția existențială, pe care versurile concise, cu metafore adâncite în descendența neomodernismului stănescian o trădează: „camera ta fumegă ca o scrumieră/ în care se mistuie resturi de îngeri/ simți stelele șchiopătând per cer/ undeva în nopți sânnii iubitei/ nechează nebuni// păcatul s-a furișat mult în fața timpului/ la o margine de lume/ cain îl omoară din nou pe abel// ești disperat/ nu mai poți

ieși din dansul barbar al fantomelor/ în curând (știi bine)/ te vei prăbuși peste mașina de scris/ reușind să mai bați câteva litere/ ce vor compune un ultim cuvânt/ fără sens“ (un ultim cuvânt fără sens). Dincolo de resemnare, poemul ascunde o sensibilitate în alertă și un intelect în stare de veghe. Poemele din compartimentul *tristețea recită din Rilke* sunt niște elegii discrete ale unui nostalgic hălăduind pe străzile unui oraș vespéral, adâncit în ploile toamnei. Decorul orașului trădează sensibilitatea însinguratului invadat de întrebări fără răspunsuri, căutând „legătura de rudenie cu stelele“, care „trăiește și moare în același timp/ înjură și visează lucruri sublime“ (nebunul cu o singură fereastră). Pentru acest „naiv“ ternul poate deschide porți spre sublimul metafizic, iar foaia albă de hârtie devine harta constelațiilor zodiacale.

Și în celelalte compartimente ale antologiei, cândva volume autonome, Nicolae Spătaru se dovedește un poet al interiorității, preferând când staza calmului și reflecției reci, când jocul crispărilor comice. Reflecția este orientată spre sondarea unor adevăruri fundamentale chiar și sub masca resemnării în fața faptului absurd: „nimic nu mai poate fi pentru tine o surpriză/ ca pe un fapt divers ai ascultat/ buletinul de știri de la ora opt:/ azi-noapte greierul/ s-a intoxicat cu nasturii/ de la o iluzie mai veche/ și n-a mai terminat să pună/ pe note pușcării/ peștii din râul băc/ au văzut în vis marea/ și spre dimineață/ pe bulevardul principal al urbei/ au fost reținuți/ de forțele de menținere a ordinii publice/ în stare avansată de ebrietate/ un buldozer/ a scos cu noaptea în cap/ toate străzile la miting/ se presupune că discuțiile vor fi axate/ în jurul ideii: oul de cioară/ ca unică formă de supraviețuire/ a asfaltului...“ (și din nou știri). Întâlnim însă nu puține compoziții lirice, caligrafiind în regie onirică sau servind gratuitatea. Iată, spre exemplu, o excelentă strofă dintr-un *poem dedicat ruginii*: „noapte șinele în agonie/ devoră vagon cu vagon/ dimineața mă întâmpină/ cu un rânjet dezgustător/ lingându-și cu plăcere rugina rămasă/ pe buzele lor umflate“.

Poemele din *ion și alte revoluții* evită incendiarul, așa cum s-ar putea crede din titlu. Se evocă lucruri cotidiene, fantastice în hazardul lor absurd: „noapte târziu/ în vitrinele magazinelor/ manechinele se trântesc/ rupte de oboseală/ pe jos// lamentându-se/ își masează/ pulpele picioarelor atinse de varice// trecătorii matinali/ în zadar încearcă să observe/ vreo schimbare în vitrine/ manechinele nonșalante/ își prind la piept ca pe o broșă/ soarele proaspăt/ puțin jenat/ din cauza decolteului“ (ca pe o broșă). Sunt poeme nesufocate de clișee, desenând „într-un colț mai puțin aglomerat al pânzei“, departe de discursurile patetice despre lucrurile considerate de importanță. Poemul care încheie antologia notează, iarăși în regimul reflexivității, tema ființei în crepuscul, fixată într-un real devastat de sensuri. Titlul exclamă în favoarea „răsăritului“, a rostirii nefardate, care face posibile zborurile vieții.

Spirit reflexiv, grav, atent la temeuriile scrisului, ale cuvântului, Nicolae Spătaru nu evită a-și plasa lirismul în acoladele ludicului și ironiei relativizante. De bună seamă, seriozitatea, vorba criticului Mircea A. Diaconu, nu mai e cu puțină decât în limitele ludicului. *Citirea zidului* este o carte a deplinei maturități, cu mari câștiguri în ceea ce privește dexteritatea versului și aprofundarea viziunii, confirmând, nu doar în cadrul generației '80, un poet valoros.

Gravitate

Invocarea gravitației e formă de a asocia unor fenomene fără explicație înțelesuri unanim acceptate. În fond, forța gravitațională este unul dintre misterele neelucidate ale fizicii, cel puțin în ceea ce privește natura și motivul existenței ei. Atracția gravitațională (una dintre interacțiunile fundamentale din natură) nu are o particulă care să o medieze. Ipotetic, acesteia i s-a asociat un virtual graviton, echivalent al fotonului din interacțiunea electromagnetică, dar practic gravitonul acoperă golurile din cunoașterea noastră asemenea zeului din *Elegia a doua, getica*, a lui Nichita Stănescu. Cum să aduci un zeu să îl așezi în rană spre-a ne-nchina lui „pentru că el/ apără tot ceea ce se desparte de sine” (Stănescu) dacă rana aceea nu doare? Cum altfel să acoperi o durere dacă nu cu o durere mai mare, ca în fascinanta scriere autobiografică a Aglajei Veteranyi, *De ce fierbe copilul în mămăligă*, deși în acea carte ea rămâne o spaimă suspendată, fie și de părul mamei de a cărui putere se agață toate speranțele copilului? Cum altfel să învingi ceea ce nu are explicație, nici în plus, nici în minus cunoaștere, decât invocând-o, provocând-o: *Gravitație*^[1]? Svetlana Cârstean se angajează cu gravitate în lupta cu gravitația, își asumă eșecurile și își declamă durerea:

Uită mângâierile,/ uită tot ce ți-a plăcut/ sau ce ți-ar putea plăcea/ păstrează durerea/ ca pe o broșă/ prinsă direct în carne (p.11); Carne din carnea mea/ sânge din sângele meu/ ești,/ tu,/ durere dragă (p.41).

Durerea, pe care Cosmin Ciotloș^[2] o vede protagonistul volumului de versuri, se instituie încă dinainte ca acesta să-și reverse apele textuale, prin motto: „știi ce-am să-ți fac:/ am să-ți stric jucăria/ numită durere” (Miroslav Antić, *Poezie fără moarte*). Durerea e cea care pare să provoace actul scriitural, dar înainte ca ea să se instituie a fost gravitația, conștientizată, și înainte de ea, frica și vinovăția:

Dragă Mamă,// aici merg cu spatele./ pe drumul înapoi întâlnesc mai întâi gravitația/ apoi durerea/ la urmă de tot frica/ și peste toate vinovăția (p.61); vârsta vinovăției mele s-a sfârșit odată cu tine./ și-apoi a început ploaia/ care aducea toată bucuria/ și am mâncat multă carne/ la masa de după slujba/ din cimitir,/ exact așa cum ți-ar fi plăcut ție. (p.69).

Durerea (apăsă, accentuat, d.u.r.e.e.a.) din primul ciclu, dedicat mamei, pierderii ei și memoriei ei, se revărsa peste celelalte cicluri (al tatălui și al fiului), inundându-le. Durerea izvorând din anotimpul copilăriei oprit brusc din curgerea sa: „Când corpul tău nu mai mișcă, Mamă,/ aerul se oprește în loc/ și dacă e zi, zi va rămâne pentru totdeauna,/ și dacă noapte e,/ noapte va rămâne mereu,/ și tata pe prispă, va rămâne cu mâinile-n aer,/ de-a pururi desfăcând/ porumbul/ bob cu bob” (p.13) – un anotimp care, prin *Gravitație*, nu mai este doar al Svetlanei Cârstean

–, e mângâiată uneori, suspendată alteori. Imaginile, de o frumusețe aridă, sălbatică, aruncă biografismul și detaliul cotidian din orizontul factualului supus observării etno-metodologice în orizontul întâmplărilor Ființei: „Durerea mi-a făcut cu ochiul/ imediat după trezire/.../ Fracții de lumină intrau în cameră/ prin toate crăpăturile/ fantele/ găurile/ posibile./ Noroc cu ele.” (p.10).

Traseul invers proiectat este și cel al angajării. Mai întâi durerea, apoi gravitația. Gravitația se instituie în raport cu lacrimile (expresie fizică a durerii), dar și cu promisiunea suspendării sau amânării (p.21). Apoi, gravitația se relevă cu dimensiunea sa catacombală și împotrivirea zadarnică în raport cu căderea: „Dar de-acolo de sus/ n-ai cum să cazi direct în brațele mele” (p.27). Apoi ea devine binecuvântare: „Bine-ai venit, gravitație,/ în viața mea!// noi imnuri îți voi scrie// gravitație/ e/ când Tu m-așezi la loc/ cu picioarele pe pământ/ ca în dimineața albă/ de după operație.” (p.105). Dar toate trăirile se închid circular, ca ființa redată naturii, în ciuda suspendării sau, mai exact, încercării de suspendare a gravitației. Să privim gravitația și ca întoarcere la sine, la copilărie, la părinți, la ceea ce niciodată nu se va putea pierde, ci doar suspenda: „eu/ sunt o față zdravănă care/ nu-ncetează să sară/ gravitația-i cel mai simplu/ de demonstrat. oricât de sus/ ai sări/ te-ntorci mereu de unde ai plecat” (p.33). Dar să vedem în circularitate și trupul (supus căderii), împreună cu durerea, care își este hrană sieși: „Mâncând carne vom supraviețui./ Propria carne” (p.41). Rămâne doar această speranță a suspendării. Carnea porumbelului, topită ca untul în gură, amintește de zborul porumbeilor, de înălțare, de speranța de a învinge gravitația: „astăzi te-ntreb/ cât mă poate ridica de la pământ poezia” (p.28); „și cât mă poate ridica de la pământ poezia/ întreb/ până unde zboară ei/ mă poate ridica?” (p.92). Durerea poate fi îmlânzită prin gravitație, moartea poate fi amânată/suspendată prin gravitație. Zborul promis (al nevrozelor altui timp, ar fi spus Svetlana Cârstean) este înlocuit de saltul și oprirea acolo unde cuplul de forțe se anulează, unde atracția dintre corpuri e zero. În grosimea foi de hârtie, unde cuvintele suspendă, probabil tot în această ordine, durerea, și gravitația, și frica, și vinovăția:

Durerea asta nici nu există,/ nu-i așa,/ sunt numai gândurile mele/ alergându-se unul pe altul/ o boare/ o rumoare a corpului/ nemulțumit de mine./ Iar cuvintele sunt/ moneda de schimb// și singurul mod/ de a păcăli gravitația (p.93).

În noul cadru, traseul se rescrie, anotimpul copilăriei se așază rodnic, precum cenușa vulcanică, peste textul ce învinge gravitația: „și nu e gând/ peste care să nu se așeze/ alt gând/ și nu e gând de-al meu/ peste care să nu se așeze/ un gând de-al Tău”, instituind o formă de gravitație livrescă, în care forța de atracție nu depinde de masa corpurilor, ci de gravitatea sentimentelor.

Dar pentru ca toate acestea să fi fost posibile, a fost nevoie ca durerea să fie prinsă ca o broșă direct în carne, a fost nevoie de „(auto-)ecorșeu” (Romulus Bucur)^[3].

³ Romulus Bucur. (2015). După zbor. *Arca*, nr.7-8-9, pp.26-29.

¹ Svetlana Cârstean. (2015). *Gravitație. Poeme 2013-2014*. București: Editura Trei.

² Cosmin Ciotloș. (2015). Elegie pentru floarea secerată. *România literară*. Nr.26-27.

Nina CORCINSCHI

Vitalie Ciobanu, „omul care caută“

Am parcurs cartea lui Vitalie Ciobanu *Scribul în grădina fermecată* (Chișinău, Arc, 2014) cu interesul dublat de admirația pentru un stil nu doar apreciabil în sine, ci și foarte apropiat gustului meu lectural. Am recomandat-o apoi studenților, pentru că de la Vitalie Ciobanu se poate învăța lecția de echilibru a atitudinii și de simț al proporțiilor, dar și de complexitate a viziunii, de coerență și limpezime a frazei, de subtilitate a ideii. Autorul e un nume de referință în cultura și literatura română din Basarabia și mă întrebam pe când o carte de critică literară care să adune laolaltă contribuțiile sale risipite prin reviste de cultură. *Scribul în grădina fermecată* e, așadar, un volum așteptat (sunt sigură, nu doar de mine), care marchează și editorial prestanța de critic literar a lui Vitalie Ciobanu.

Prima parte a cărții include eseuri despre literatură și cultură, raportate unui sistem de referință sociopolitic al Republicii Moldova. Acestea au fost publicate mai întâi în revista *Contrafort*, pe care Vitalie Ciobanu o coordonează de douăzeci de ani, împreună cu Vasile Gârneț, și în revista *Lettre Internationale*. Partea a doua se compune din cronici publicate în reviste literare, precum *Sud-Est cultural*, *Viața Românească*, iar la final citim și un interviu de sinteză al autorului, realizat cu Valentina Tăzlăuanu.

Ce înseamnă Europa, ce rezonanță au ideile de globalizare și multiculturalism, în raport cu moștenirea noastră sovietică sunt subiecte pe care Vitalie Ciobanu le disecă scrupulos, făcând largi expediții prin biografia culturii personale, dar și prin cea colectivă, a basarabenilor. „Pasul de la național la universal, cred, scrie el, l-am făcut atunci când am înțeles cât de periculos este să te «îngropi» într-un clișeu, într-o tradiție moștenită, să te blochezi într-o taxonomie suficientă sieși, să accepți anestezia discriminărilor tranșante: «noi, cei buni» și «ei, maleficii». Nu mi-a fost deloc ușor să mă apropiu de această înțelegere a umanismului. A trebuit, mai întâi, să-mi cristalizez conștiința apartenenței la o comunitate spirituală mai vastă decât Republica Moldova și anume la cultura română, pentru

ca, implicit, și ideea de Europa să devină un reper peremptoriu, o perspectivă tangibilă“. A fi scriitor european ține nu doar de un dat geografic, ci și de o „vocație“, consideră autorul, subliniind că aceste registre nu sunt interșanjabile. A fi scriitor european înseamnă, mai întâi, să gândești Europa drept un „receptacul de valori“, pe care să ți le asumi cu responsabilitate. Dincolo de factorul politic, pledoaria pentru valorile umane fundamentale este cea care-ți decide europenitatea. Șansa recuperărilor culturale, prin literatură, vine, astfel, dinspre dezbaterile metafizice din substratul textului, din conținutul profund uman al cărții și abia apoi dinspre ideologii literare și convenții artistice: „Ea, literatura, nu mai trebuie să-și asume roluri improprii, misiuni ideologice sau nobile sarcini de «iluminare» a poporului, ci să vorbească despre dragoste și moarte, adevăr și minciună, fericire și extaz, adică să regăsească umanul în cele mai variate ipostaze ale sale“. Așadar, în căutările existențiale ale umanului, în situațiile limită, în zona în care „omenescul pulsează cu maximă intensitate“ se conțin mizele lecturale ale lui V. Ciobanu. Literatura ca valoare ontologică mai întâi, apoi ca strategie de discurs. Iată de ce la scriitorul pe care-l consideră exemplar, Mircea Cărtărescu, apreciază în special aplecarea spre abisurile umanului, spre zonele traumatizate ale istoriei, în detrimentul apetenței cărtăresciene pentru emfaze manieriste sau pentru „autobiografismul aseptice și fabulos“, mai puțin acceptabile „când suntem cufundați în istorie până la gât“. Astăzi, ne spune autorul, aflându-ne într-o chinuită tranziție, ne putem depăși complexe provinciale doar prin intermediul cărții, prin lecturi fondatoare, prin asimilarea culturii române și universale. Și bine-ar fi „să mai aruncăm o privire la polonezi, cehi, baltici, unguri, bulgari, dar și la germani (vesticii cei mai estici!), să vedem cum ei își sublimează literar patimile tranziției, traumele istoriei recente“. Literatura e cea care oferă modele superioare de cunoaștere a lumii și de instituire a realității cu sensuri noi. Venind

dinspre literatură, realitatea suscită omului întrebări și căutări, îl problematizează și îi dezvăluie nuanțe inedite. Cartea îți dă, cu alte cuvinte, o altfel de înțelegere asupra vieții, o înțelegere superioară a lumii tale și a lumii celui-lalt. Probabil de aceea primul text din volumul lui Vitalie Ciobanu este despre Kafka, o plimbare prin lumea lui de idei, care se încheie ca un manifest existențial personal: „Îi datorez lui Kafka reperele conduitei mele morale și accesul către un alt orizont literar. Forța lui de sugestie a străpuns oglinda“. În interviu, autorul dezvoltă această idee, vorbind despre capacitatea cărții de a face omul mai bun, mai uman, mai generos. Limba, scrie el, „ne modelează antropologic, ne face să ne comportăm în funcție de gradul de cunoaștere a ei“.

În partea a doua, autorul analizează de regulă cărți sonore, autori confirmați, lideri ai procesului literar, cum sunt Mircea Cărtărescu (cărui-a-i dedică chiar un sfert din volum), Nicolae Manolescu, Gheorghe Crăciun, Carmen Mușat, Gabriel Liiceanu etc. Cărțile acestora sunt abordate profesionist, cu metodă, fapt ce contrazice modestul subtitlu al volumului: *Jurnal de lectură*. Grila sociologică e o metodă de lucru a criticului, ce-și propune să dezvăluie nu doar realitățile artistice, ci și canavaua de relații extratextuale a cărții. Autorul e interesat îndeosebi de psihologia actului de creație, de adâncimile ontologice ale literaturii, de problemele de mentalitate socială și culturală, de finele deplasări de sensuri din text. Nu ignoră însă nici tehnica literară, meandrele limbajului. Comentariul său, mizând pe filigrane de subtilități ideatice și adâncimi psiho-mentaliste, e și cu faste racursuri comparativiste în câmpul științei literare. Așadar, nu regăsim în carte cronici de întâmpinare expeditivă, acestea tind spre amplitudinea teoretică și conceptuală a eseului-studiu.

Vitalie Ciobanu e un critic binevoitor, în sens de inteligent, nicidecum conciliant în sens de compromițător. Are și disponibilitatea polemicii, a scrisului în răspăr, intervenind cu obiecții legitime de argumente. Există, cum spuneam, o permanentă intersectare între registrul de idei al cărții cu cel de mentalități culturale și social-politice proprii cetățenilor Republicii Moldova. Cartea comentată devine un prilej de problematizare și dialog, cu ancorare în realitățile basarabene. Interesante reflecții furnizează piesa lui Matei Vișniec *Istoria comunismului povestită pentru bolnavii mintali*, jucată de trupa Teatrului Eugène Ionesco, la Chișinău, în anul 2000. Piesa transmite convingător patologiile realităților comuniste. Spectacolul, crede Vitalie Ciobanu, ar fi însă câștigat în subtilitate dacă accentul s-ar fi deplasat mai degrabă pe parcursul spiritual al personajului principal, pe metamorfoza lui interioară în condiții de balamuc, decât pe focalizarea obsedantă pe portretul-robot al alienaților din ospiciu, cu tipicuri cât se poate de cunoscute spectatorului care a trăit în comunism. Așadar, o „rafinare a instrumentarului“, care să ne ajute să înțelegem propria noastră schizofrenie de oameni trecuți prin malaxorul dezumanizant al perioadei sovietice. Pentru colapsul existențial în care ne aflăm, Vitalie Ciobanu propune scriitorilor o fructificare artistică a angoaselor și decepțiilor, izbucnirea unui „delir al creativității“. Deplasarea accentului în literatura post-modernistă, prin vocea exegetei Carmen Mușat, pe tehnica palimpsestului, pe descriere în defavoarea epicului, îl provoacă pe Vitalie Ciobanu să se întrebe dacă nu cumva supralicitarea descrierii trădează o epuizare a scriitorului,

o lipsă a voinței de acțiune, de narațiune. În această linie de idei, eseistul recomandă o transformare a epuizării în sursă de inspirație. Or, teme de interes avem destule: „M-aș bucura mult dacă ar răsări și pe plaiurile noastre o Hortensia Papadat-Bengescu, în stare să tematizeze «vocile interioare» ale personajelor, să sape caractere-efigii ale epocii post-comuniste în Basarabia: belferul făcut pe puncte; securistul scăpat, căutându-și o întrebuințare «capitalistă»; *apparaticul* reciclat în luptător anticomunist și viceversa (dispunem de ambele ipostaze); studentul narcoman; gospodina consumatoare de telenovele; vameșul corupt; jurnalistul venal și trădător; veteranul de război – jucător de table sâmbătă-seara și purtător de tinichele de ziua «eroului sovietic eliberator»; traficantul de carne vie spre Istanbul și Kosovo; băieții de bani-gata, stâlpi ai barurilor de noapte și amatori de curse automobilistice nocturne pe șiseaua de centură; muncitorul-gastarbeiter; adolescentul cybor, autist și internaut ș.a.m.d.“ Malformațiile tranziției sociale din proza Mariane Codruț, documentarul și istoricul acut din prozele semnate de Iulian Ciocan sau Vasile Ernu prilejuiesc autorului subtile reflecții, atât pe marginea realității estetice a textului, cât și în ceea ce privește raportările contextuale. Criticul aprobă perspectiva „diferenței“, în cazul lui Vasile Ernu, demitizările și detabuizările cu care operează Iulian Ciocan. Dincolo aspectele mai puțin reușite ale cărților comentate, importantă e perspectiva interogativă, spiritul critic cu aplicare pe istoria recentă sau mai puțin recentă a Basarabiei. O abordare maniheistă a trecutului suprimă accentul la nuanțe. O mostră exemplară de judecată nuanțată, mizând pe problematizare și analiză echidistantă, autorul o regăsește în *Capcanele identității* de Tamara Căraș. Aici, neliniștea autoarei are o întemeiere etică. „Un vânt al gândirii independente, eliberate de clișee și prejudecăți, răsfiră filele acestei cărți remarcabile și unitare prin «păcatul cunoașterii» și «imposibilitatea mântuirii» pe care le expune: interogațiile eseiste sunt infinit mai ample, mai provocatoare, decât răspunsurile posibile“.

Nu e de mirare că fiind eseist și publicist, Vitalie Ciobanu manifestă un interes deosebit pentru jurnalul de scriitor, pentru confesiunile care reflectă și ipostaza umană, dimensiunea biografică a scribului. Jurnalul lui Cărtărescu, al lui Liiceanu, cel al lui Manolescu, al lui Leo Butnaru furnizează informații prețioase despre raportul dintre experiența trăită și experiența scrisă a autorilor. Jurnalele lor sunt prețioase mărturii de epocă, de realități social-politice și culturale, trecute printr-un filtru subiectiv, în sens de existențial, de trăit la altitudine. În atitudinile literare, morale, sociale ale acestor autori Vitalie Ciobanu se regăsește, empatizând, formulând obiecții, nuanțându-le, făcând aprecieri comparative.

Prin tot ce scrie, Vitalie Ciobanu își verifică intuițiile și certitudinile, demonstrează o gândire suplă, dispusă la reevaluări, reveniri nuanțate, fără orgoliul scriitorului care se consideră deținător al adevărului în ultimă instanță. „Omul care caută“ – este sintagma la care țin. Mi-ar plăcea să mi se potrivească“, mărturisește el în interviul care încheie volumul. Căutarea înseamnă permanentă muncă de autodepășire, un efort sisific pentru frângerea „rezistenței cuvintelor“, pentru „îmblânzirea“ cuvintelor care-și întârzie numirea. Dacă ne gândim bine, așa arată dintotdeauna profilul scribului veritabil din „grădina fermecată“ a literaturii.

Aristocrați români prieteni ai lui Marcel Proust

Între marii scriitori care au dominat proza secolului al XX-lea – James Joyce, Virginia Woolf, Franz Kafka, Italo Svevo, Robert Musil –, Marcel Proust se află la un loc de cinste. Iată de ce a fi prieten cu Marcel Proust sau a te afla în anturajul său era o mândrie, un titlu de glorie, ce-ți deschidea ușile oricărui salon din capitala Franței. În ceea ce-l privește pe Proust, autor al unei opere impresionante, trăia, în genere, retras într-un apartament căptușit cu pâslă pentru a nu auzi zgomotele din exterior. Rarele sale ieșiri în public erau o revelație, Proust bucurându-se de notorietate. Între acești privilegiați s-au aflat și patru aristocrați români care și-au trăit o mare parte din viață la Paris: Anton Bibescu, Martha Bibescu, Anna de Noailles, Elena Bibescu. Toți patru au format obiectul de studiu al d-lui Mihai Dimitrie Sturdza, care revenit din pribegie după '90, și, în pofida vârstei înaintate a conceput o operă vastă: **Familiile boierești din Moldova și Țara Românească. Enciclopedie istorică, genealogică și biografică**, din care au apărut la Ed. Simetria, trei volume în 2004, 2011 și 2014. A mai publicat la Ed. Compania (2013) **Rușii, masonii, Mareșalul și alte răspântii ale istoriografiei românești**. De astă dată, dorim să semnalăm tuturor celor interesați, și nu numai, un volum apărut de curând ce surprinde viața celor patru aristocrați români menționați mai sus. De fapt, după cum aflăm dintr-un util *Argument*, volumul în chestiune reunește biografiile publicate în primele două volume ale seriei **Familiile boierești din Moldova și Țara Românească. Enciclopedie istorică, genealogică și biografică**. Așadar, cine nu poate parcurge în extenso primele două tomuri se poate rezuma la volumul de față. În pofida celebrității în epocă, Anton Bibescu este puțin cunoscut astăzi, în special, de către specialiștii în domeniu – despre el au mai scris Florin Faifer și Mihai Sorin Rădulescu, în fine, cartea d-lui C.D. Zeletin **Principesa Elena Bibescu, marea pianistă**, Ed. Vitruviu, 2007, conține un substanțial capitol 14 consacrat lui Emanuel Bibescu (1874 – 1917, sinucis la Londra, după o altă încercare nereușită în 1914, când se aruncase în Canalul Mânecii, Emanuel Bibescu fiind printre primii admiratori și colecționari de tablouri executate de Paul Gauguin) și Anton Bibescu (1878/1951) căsătorit cu fiica prim-ministrului englez Asquith, Elisabeth (1897/1945), în 1919. Născut în Franța în 1878, Anton Bibescu învață în Anglia și Franța, vorbea la perfecție ambele limbi, își desăvârșește studiile la Paris și pătrunde în diplomatie

lucrând în cadrul legațiilor române de la Paris, Londra, Washington, Madrid. C.D. Zeletin menționează și legația română din Sankt-Petersburg. În SUA, Anton Bibescu a stat câteva luni la San Francisco, oraș în care a fost tentat să rămână și Matila Ghyka, 1881/1965, alt diplomat român însurat cu o englezoaică, după ce trecuse prin New York, câștigându-și existența ca simplu muncitor, dar neastâmpărul l-a condus spre China și Japonia. Matila Ghyka l-a însoțit pe prințul George-Valentin Bibescu, soțul Marthei, într-un voiaj cu automobilul în Persia. De la Anton Bibescu au rămas răspândite, în presa vremii din Anglia, SUA, România, articole. Dar marea ambiție a lui Anton Bibescu fusese aceea de a se realiza ca autor dramatic, fiind astfel unul dintre primii dramaturgi români jucați în străinătate, iar în România mai puțin. Prieten cu Marcel Proust – „am văzut sosind, ușor aplecat, un ins foarte brunet, cu plete, foarte palid, cu ochii negri precum tușul japonez... Strângerea lui de mână nu era deloc plăcută”, p. 18 -, au vizitat împreună catedralele din nordul Franței, asistând apoi la slujba de Înviere de la biserica română din Paris, după cum mai târziu, Paul Morand nota: „N-am crezut că voi datora unor români faptul de a fi învățat să cunosc orașul unde m-am născut”, (p. 45), după ce vizitaseră împreună vechile cartiere ale Parisului. Evident, Anton Bibescu a avut și dușmani: Apollinaire și Nicolae Titulescu, acesta din urmă nu iese prea bine din această prezentare. La fel din volumul 3 **Istoria loviturilor de stat în România 1821 – 1999 Cele trei dictaturi**, Ed. Rao, 2010, al istoricului Alex Mihai Stoenescu, în care Titulescu este prezentat ca agent sovietic. În acest ansamblu al vieții lui Anton Bibescu un loc aparte este rezervat reședinței de la Corcova, unde trebuia să fie vizitat de Proust, însă aici l-a avut ca oaspete pe Mihail Sebastian care va termina **Steaua fără nume** la Corcova. Din păcate, semnalăm următoarele inadvertențe: la pagina 46 se menționează că Anton Bibescu era mai în vârstă decât Elisabeth Asquith cu 21 de ani. În realitate, cu 19 ani. Despre Mihail Sebastian, Mihai Dimitrie Sturdza scrie: „Scriitorul și criticul literar Mihail Sebastian avea atunci, aproximativ, vârsta lui Marcel Proust, când acesta părăsise lumea celor vii” (p. 78). Proust a trăit între 1871/1922, iar Mihail Sebastian între 1907/1945. Stabilit în țară după începerea războiului, Anton Bibescu își petrecea timpul între Corcova și București. În 1945 îi scria cumnatei Cynthia Asquith: „suntem cotropiți de o civilizație inferioară, pe care orice om din

țara asta o disprețuiește“ (p. 85). Elisabeth Bibescu își încheie viața în 1945, iar Anton Bibescu reușește să plece în Franța unde se stinge lui septembrie 1951. Mai bogat în amănunte și note asupra sfârșitului lui Anton Bibescu este C.D. Zeletin în volumul amintit mai sus. Fiica soților Anton și Elisabeth Bibescu, Priscilla (n. 1920) a trăit până în 2004. Martha Bibescu (1886/1973) a avut, de asemenea, o existență legendară, membră a Academiei Regale din Belgia, cunosătoare a suveranilor Europei, prietenă cu elita culturală europeană, cu oamenii politici, cu înalte fețe bisericești, „*oglinză a istoriei*“ (Mircea Eliade), a conceput o operă literară **Nimfa Europei**, din păcate, neterminată. În schimb, **Izvor, țara sălcilor** (1923) s-a bucurat de succes, dezvoltând Europei bogăția și adâncă religiozitate a țăranilor români. După războiul al doilea și-a continuat existența la Paris într-o stare jenantă de indigență (Mina Curtiss). Și-a câștigat existența din scris, dar mărturisise: **Eu prefer asta** (A.L.Rowse). Funeraliile Marthei Bibescu comparabile, prin mulțimea personalităților culturale și politice cu acelea ale contesei Anna de Noailles. Alfred Fabre-Luce a surprins la Martha Bibescu, că, „*mai mult decât luxul i-a plăcut calitatea spiritului*“ (p. 120). Prințesa Anna Brâncoveanu (1876/1933), prin căsătorie în 1896, devine contesă de Noailles. Nimic nu dădea de înțeles că Anna de Noailles se va impune ca mare poetă de limba franceză, cu volume premiate de Academia Franceză, volume de versuri bine primite de public și critica de specialitate, în sfârșit, a devenit membră a Academiei Regale din Belgia. S-a bucurat de prietenia lui Proust și D'Annunzio, disprețuia tot ce nu era francez, influențată de medicul psihiatru Nicolae Vaschide, ambii având un total neinteres pentru fenomenul religios. Totuși, Anna de Noailles a fost impresionată de sfârșitul prematur al lui Nicolae Vaschide în 1907, sfârșit anticipat în 1904 de ghicitoarea Madame Fraya. În ceea ce privește România a fost rezervată, Anna de Noailles se considera mai mult grecoaică. S-a stins în aprilie 1933. Anna de Noailles a fost una dintre puținele femei decorate cu Legiunea de Onoare. La funeraliile de la biserica Madelaine din Paris au participat peste zece mii de oameni și s-au ținut numeroase discursuri. În timp, gloria Annei de Noailles s-a estompat, deși studii, amintiri, articole au continuat să apară în presa de dreapta cât și de stânga. În sfâr-

șit, Elena Bibescu (1854/1902) încheie seria acestor portrete. Fiică a omului politic bârlădean Manolache Costaki-Epureanu (cunoscut ca admirator al lui Mihai Eminescu, căruia i-a dat într-un anumit moment un ban de aur, poetul dăruindu-l la rândul său unui cerșetor), Elena a beneficiat de timpuriu de o educație îngrijită, salonul său muzical de la Paris fiind frecventat de Marcel Proust și alte somități culturale. Se trăia, evident, numai pentru satisfacții spirituale. A beneficiat de lecțiile lui Anton Rubinstein. Revine la București în 1873, oferă un concert de binefacere, unde este remarcată de prințul Alexandru Bibescu a cărui soție devine. A frecventat cercul reginei Elisabeta (Carmen Sylva), l-a sprijinit pe George Enescu, care a fost invitat de regina Elisabeta la Sinaia. Din păcate, viața Elenei Bibescu s-a încheiat în 1902, la vârsta de 48 de ani, nu cum scrie autorul la pagina 180, nota 1, la vârsta de 45 de ani. Asupra anului nașterii Elenei Bibescu, C.D. Zeletin (op. cit., p. 71) indică anul 1855, iar Mihai Dimitrie Sturdza în Schița genealogică de la începutul cărții, anul 1854. Aflând de decesul Elenei Bibescu, Carmen Sylva a exclamat: „*Azi vom face numai muzică!*“ (C.D. Zeletin). Finalul volumului conține câteva aprecieri asupra snobismului lui Marcel Proust și prinții români. Câteva inadvertențe: la pagina 116, Marcel Proust moare la 52 de ani, de fapt, 51 (a trăit între 1871/1922). La pagina 121, ni se precizează că urmașul la tron al lui Constantin Brâncoveanu (1688/1714) a fost Șerban Cantacuzino. În realitate, Șerban Cantacuzino l-a precedat, domnind între 1678/1688, Constantin Brâncoveanu a fost urmat de Ștefan Cantacuzino (1714/1716), fiul stolnicului Constantin Cantacuzino. După Ștefan Cantacuzino au început domniile fanariote. La pagina 130, Elisabeth Asquith născută la Londra în 1898, de fapt, 1897. La pagina 140, Grigore Brâncoveanu (tatăl Annei de Noailles) moare la Paris la 58 de ani, adică în 1886, nu în 1866 cum este indicat în Schița genealogică așezată la începutul cărții. În pofida acestor deficiențe, volumul în chestiune este o reușită editorială. Sperăm să nu treacă neobservat.

Mihai Dim. Sturdza: *Aristocrați români în lumea lui Proust*

Anton Bibescu, Martha Bibescu, Anna de Noailles, Elena Bibescu, Ed. HUMANITAS, 2016

Ascensiunea Chinei

„*Cartea de față își propune să capteze indicatorii și trăsăturile ascensiunii Chinei printre puterile globale și să clarifice câteva lucruri care împiedică sau măcar întârzie înțelegerea transformărilor din China de astăzi*“ (Andrei Marga)

Indiscutabil, prin teritoriu, populație, dezvoltare economică, înzestrare militară și cultură, China este una dintre marile puteri ale lumii contemporane cu un prestigiu în creștere. Din China provin tiparul, hârtia, busola, praful de pușcă etc., iar în materie de cultură, China a dat lumii câțiva gânditori de marcă, între care Confucius este ales ca simbol al Chinei contemporane. Iar, după Chu

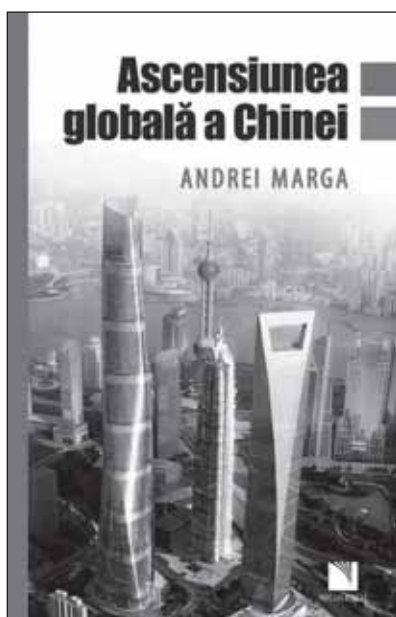
Yu (a cărui reflecție este inserată într-o lucrare din 2009 apărută la Beijing, citată de Andrei Marga), dinastiile chineze Han și Tang, care au cultivat confucianismul au fost prospere, în schimb, dinastiile Song și Qing l-au ignorat, iar consecințele au fost dezastruoase, China cunoscând o decădere fără precedent: „*Am căutat, de fiecare dată, să experimentez viața în China și să cunosc cât se poate de detaliat această țară. Și, desigur, să citesc ceea ce este mai informativ, încât să înțeleg ceea ce se petrece în sânul civilizației și culturii chineze*“ (p. 6). Conștiință de importanța confucianismului actuala conducere a Chinei a inițiat un proiect la scară universală de înființare a unor Institute Confucius prin care este pro-

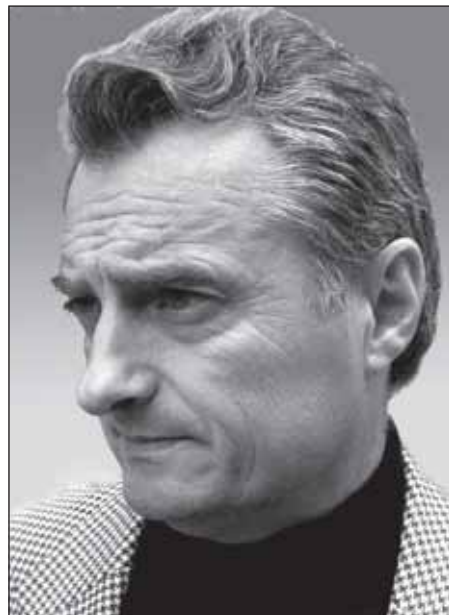
pagată cultura chineză și învățarea limbii chineze. Despre aceste Institute Confucius a scris și Sabina Fati în **Singură pe drumul mătăsi**, Humanitas, 2015, iar despre China, în genere, au mai scris Nicolae Mănescu Spătarul, G. Călinescu, Ioan Grigorescu, Ion Banu, Gheorghe Vlăduțescu, Constantin Lupeanu. În acest context, se înscrie inițiativa d-lui prof. Andrei Marga de a înființa un astfel de institut la Cluj-Napoca, inaugurat la 21 septembrie 2009, iar în 2011 respectivul Institut Confucius, din inima Transilvaniei, a fost premiat la Beijing pentru activitatea desfășurată. Astăzi, Institutul Confucius din Cluj-Napoca are peste 1200 de cursanți, iar Fundația Hanban dirijează 495 de institute și 851 de clase Confucius în 126 de țări. Singura universitate care a sistat activitatea unui asemenea institut este aceea din Chicago, în urma demersurilor antropologului american Marshall Sahlins. Pasionat de sinologie, dl. Andrei Marga a întreprins câteva vizite în China, în Taiwan și Hong Kong, ca invitat, a parcurs un număr impresionant de cărți referitoare la China, apărute în ultimele două decenii, cele mai multe în franceză și engleză, din care citează copios, în fine, rezultatul acestui travaliu intelectual s-a materializat în acest volum, Andrei Marga devenind astfel unul dintre cei mai informați și competenți intelectuali români în materie de sinologie. Așadar, în istorie s-a vorbit despre un **miracol grec**, apoi la începutul anilor '70, a făcut senzație **miracolul japonez** (v. Florea Țiuu, **Japonia, un miracol**, 1973), pentru ca acum lumea actuală să se confrunte cu **miracolul chinez**. Cum a fost posibil ca acest fenomen să se petreacă este analizat de Andrei Marga în consistentul dumisale volum. Secționat în patru părți (**Revenirea Chinei, China în lumea globalizată, Cultura chineză, Perspective actuale**), urmate de Anexe, Intervenții, bibliografie și index, volumul se parcurge cu interes și profit, Andrei Marga citând și comentând numeroase cărți, dintre care nu lipsesc acelea ale lui H. Kissinger (prin vizitele repetate în China, Kissinger îl percepea pe Mao ca pe un **colos (colossus)**, „poet și războinic, profet și lider“, p. 93, însă prin cele două măsuri concretizate în *Marele Salt Înainte*, căruia i-au căzut victimă milioane de chinezi și *Revoluția Culturală*, declanșată în 1966, au constituit eșecuri ale politicii lui Mao. Alt președinte al Chinei, Jiang Zemin era poligot, a limitat numărul mandatelor și apoi a pus la baza dezvoltării Chinei, trei valori: **muncă, familie, patrie**, iar Xi Jinping este autorul cărții **China regieren**, 2014), Zbigniew Brezinski, Paul Kennedy, Hillary Clinton („*În vreme ce sunt puține probleme ale lumii de astăzi pe care Statele Unite le pot rezolva singure, sunt și mai puține acelea care pot fi rezolvate fără Statele Unite*“, p. 83), Martin Jacques. Dintre gânditorii mai vechi sunt citați Hegel, Ernest Renan, Max Weber. Se pune astfel întrebarea cum de a fost posibil un astfel de **miracol chinez** la începutul secolului XXI, având în vedere că secolul XIX fusese unul european, iar secolul XX aparți-

nuse Americii? Trezirea Chinei dintr-o lentoare ce o cuprinsese în a doua jumătate a secolului XX s-a petrecut după dispariția lui Mao Zedong (1976) și venirea la putere a lui Deng Xiaoping, care renunțând la preceptele lui Mao a deschis calea Chinei spre liberalizare și economia de piață, urmărind astfel impunerea Chinei ca mare putere economică, politică, culturală. Beneficiind de o educație occidentală, în cadrul misiunii franceze, apoi a lucrat în Franța, în sfârșit, după o ședere la Moscova, Deng revine în China și în pofida unor necazuri personale, Deng reușește să redreseze China, printr-un avânt de muncă fără precedent: „*Persoană cu idei clare și hotărâte, la care nu a renunțat de dragul confortului personal și al adaptării în raport cu puternicii zilei, Deng Xiaoping și-a exprimat opiniile critice față de maoism și față de revoluția culturală, chiar dacă era marginalizat, surghiunit în provincie și supravegheat. El era convins că are dreptate și nu a conștientizat să-și exprime opiniile*“ (p. 45). Mizând pe tenacitatea și forța milenară a Chinei, Deng a reușit să impună China ca mare putere de care trebuie să se țină cont. Chestiunea este cu atât mai complexă, cu cât lumea contemporană se află într-o continuă eferescență și lipsă de stabilitate. Unele state își diminuează puterea, stagnează sau decad, devenind puteri de mâna a doua. Într-un fel, teza lui Samuel P. Huntington referitoare la ciocnirea civilizațiilor este cât se poate de actuală. În Extremul Orient, China domină coasta Pacificului, dar nu trebuie neglijate Japonia și cele două Corei, în America de Sud, Brazilia și Argentina sunt țări cu reale posibilități economice, în Orientul Mijlociu prezența islamului se face simțită, în fine, India și Pakistanul revin ca state puternice. În acest cadru, SUA își dispută întâietatea nu cu Rusia, ci cu China. Așadar, trăim într-o lume nesigură, suspiciunea este generală, iar orice ascensiune e urmată de stabilitate și decădere. În ceea ce privește cultura chineză este străveche, comparabilă cu a evreilor, indienilor, grecilor și romanilor și de ce nu a vechiului Egipt: „*China actuală este rezultatul unei lungi istorii de integrare, prin alianțe și cuceriri, a unui vast teritoriu și a unor populații diverse, în jurul populației Han*“ (p. 117). În afară de Confucius, China i-a dat pe Lao Zi (despre care se spune, conform

unei vechi tradiții, că s-a întâlnit cu Confucius, deși nu au fost contemporani), Xun Zi, Zhuang Zi. În fine, la începutul secolului al XV-lea, după cum ne informează cercetătorul britanic Gavin Menzies, navigatorii chinezi au cartografiat Terra, apoi, China a influențat evoluția Renașterii italiene. În ceea ce privește relațiile României cu China sunt examinate într-un capitol special. În concluzie, o lucrare utilă pentru înțelegerea Chinei contemporane. Ce s-ar mai putea adăuga? Doar că, volumul d-lui prof. Andrei Marga se impune a fi citit atât de oamenii politici români cât și de toți aceia care călătoresc în China.

Andrei Marga: *Ascensiunea globală a Chinei*, Ed. Niculescu, 2015

Radu VOINESCU

Science-fiction pe înțelesul teoreticienilor literari

Un gen și o estetică

Cornel Robu este o legendă printre cunoscătorii și cercetătorii fenomenului literaturii de anticipație de la noi. Numele său este menționat cu admirație necenzurată în articole, cronici, comunicări la colocviile organizate în domeniu. În ce mă privește, am ajuns la cărțile sale prin intermediul istoricului anticipației românești, Mircea Opriță, altminteri și cronicar sagace al aparițiilor în materie, dar și stimat prozator el însuși. Faima aceasta, care ar fi trebuit să fi depășit demult cadrul fandomului, adică al cercurilor celor preocupați de genul de literatură asupra căruia s-a aplecat Cornel Robu, se datorează contribuțiilor cu care a îmbogățit efectiv modalitățile de înțelegere a unei literaturi îndobște exclusă din preocupările criticilor și ale istoricilor literari, în pofida succesului de care se bucură. Sau poate tocmai de aceea, întrucât, în afara unor scrieri răzlețe presărate de-a lungul istoriei literaturii universale, corpusul ei face parte din așa-numitul sector al consumului, al divertismentului.

Această situație a literaturii de anticipație științifică nu-i dispensează, însă, pe teoreticienii care operează pe literatura înaltă și pe esteticieni de a-i căuta acele resorturi ce îi conferă un grad atât de mare de interes; practic, este populară pe toate meridianele, filmul, după scenariile originale sau în ecranizări, contribuind enorm la difuzarea globală a mentalităților, temelor, clișeele care îi sunt proprii, ea înscriindu-se printre cele mai importante fenomene ale culturii de masă în epoca actuală. Cu atât mai mult cu cât aceste elemente de interes sunt cele care fac legătura cu unele dintre cele mai delicate chestiuni ce țin de intimitatea crea-

ției artistice și de ierarhizarea ei. Cum am mai spus și în alte ocazii, nu este adevărat că literatura de consum nu are o estetică; dimpotrivă, ea ține de exact aceeași estetică identificabilă la operele *mainstream*, atât doar că în ariile marginale, să le zicem, ale literaturii (anticipația, literatura de aventuri, polițistă, detectivistică și așa mai departe, ca să nu vorbim de genuri mai „cu blazon”, cum ar fi goticul sau fantasticul), se operează în modalități particulare cu acestea. O lectură a lucrărilor lui Cornel Robu se dovedește mai mult decât edificatoare, teoriile criticului român fiind tocmai acelea care leagă, dincolo de orice îndoială metodologică, înțelegerea literaturii de anticipație de estetica marii literaturi. Ca să „anticipez” puțin ce voi prezenta în rândurile care urmează, teoria lui Cornel Robu pare atât de logică, de firească, încât de bună seamă că unii dintre cei care i-au parcurs opera se vor fi întrebat: „– Cum de nu m-am gândit?!“

Preliminarii conceptuale

În estetică, noțiunea de sublim are un înțeles diferit de acela din limbajul obișnuit, care nu păstrează, din sensul foarte complex, decât latura supradimensionării, adăugată, de regulă, frumosului, adică exact ceea ce contravine punctului de vedere al esteticii. Pentru ne-esteticieni, sublim este, așadar, ceva neînchipuit de frumos și de măreț, în funcție de context, cu o nuanță care merge și către frumusețea morală, atingând eroismul.

În calitate de categorie estetică, sublimul s-a cristalizat de-a lungul unei lungi istorii, numărând aproape două milenii, prima mențiune ca atare

datorându-i-se unui autor din secolul I, numit convențional Pseudo-Longinus, după ce multă vreme *Tratatul despre sublim* fusese atribuit unui autor din secolul al III-lea, Longinus. El este acela care, criticând atitudinea lui Cicero de a considera sublimul drept o caracteristică a unor formule aparținând stilului, socotea că sublimul este caracterizat printr-o forță ce înalță sufletul, conducând la o încântare și la o admirație amestecată cu uimirea, fiind vecin cu tragicul și cu pateticul. Mai aproape de noi, Edmund Burke (*Cercetarea filosofică a ideilor despre sublim și frumos* – 1757), vorbind despre pasiunile stârnite de sublim enumeră groaza, obscuritatea, forța, amploarea, nemărginirea, dificultatea, privațiunile etc., toate concurând pentru a crea un sentiment complex, asociat și vieții, și contemplării artistice. În *Critica facultății de judecare* (1790), Immanuel Kant evidențiază că, în comparație cu frumosul, ce implică date concordante sensibilității, imaginației și înțelegerii noastre, sublimul poate fi strivitor, oribil, inform, că, de asemenea, acesta nu aparține efectiv naturii, ci face parte din relația omului cu natura, din felul în care acesta se raportează la forțele care-i depășesc condiția, precum și la puterea imaginației umane.

Estetica modernă a forjat și o altă dimensiune a sublimului, nemaipunându-l în opoziție cu frumosul, considerând că sublimul este o treaptă ce poate fi atinsă de oricare categorie estetică, un nivel în care aceasta, cu o expresie a lui Victor Hugo, „sub-întinde infinitul”. Sunt și alte concepții asupra sublimului – aparținând unor gânditori care au marcat filosofia artei, precum Schelling, Nikolai Hartmann ș.a. –, toate concurând la conturarea unei categorii cu implicații profunde în modalitățile de construcție și de receptare ale operelor de artă. Mă opresc la un fragment care rezumă opinia unuia dintre cei mai avizați cercetători ai categoriilor estetice (alături de Étienne Souriau), mă refer la Evangelos Moutsopoulos. Esteticianul grec distinge sublimul drept „o categorie a nemăsuratului, a nesupunerii la constrângeri formale, a tensiunii conținute și aflate în relație cu dispozițiile cele mai abisale ale conștiinței”. Pentru el, „există un macrocosm și un microcosm al sublimului, echivalente fiecare cu impresia infinitului ce se află în noi”. În cele din urmă, sublimul ia formă prin negarea măsurii raționale și prin instaurarea unui regim estetic ce atinge transcendentul, superlativul care îi este propriu având conexiune cu o „comunicare secretă între conștiința estetică și miracolul cosmic” [menționez că traducerea îi aparține lui Victor Ivanovici, iar opiniile lui Moutsopoulos sunt preluate din ediția românească a *Categoriilor estetice* – n.m., R.V.]. Atrag atenția în chip special asupra ultimei aserțiuni, cea legată de miracolul cosmic, pentru că aici se află punctul nodal al uneia dintre cele mai importante contribuții din teoria literară contemporană cu privire la sublim, și ea îi aparține lui Cornel Robu.

Până la publicarea de către teoreticianul român a articolului „A Key to Science Fiction: the Sublime” în revista britanică „*Foundation*” (nr. 42, *spring* 1988), teoria genului se baza cu precădere pe contribuțiile lui Darko Suvin. În lucrarea sa devenită între timp clasică, *Metamorphoses of Science Fiction: On the Poetics and*

History of a Literary Genre (1979), unde sf-ul era definit, drept un gen literar ale cărui condiții necesare și suficiente sunt prezența unor interacțiuni de insolitare și de cogniție și al căror dispozitiv principal este constituit dintr-un cadru imaginativ care este o alternativă la mediul empiric al autorului („a literary genre whose necessary and sufficient conditions are the presence an interaction of estrangement and cognition and whose main formal device is an imaginative framework alternative to the author's empirical environment”). Conceptul introdus de Suvin (preluat, de fapt, de la Ernst Bloch), acela de *novum*, lucru nou, acredita ideea că poetica genului constă, între altele, din folosirea, din introducerea de lucruri inventate (noi) și validate de logica cognitivă, cu alte cuvinte, socotite ca fiind posibile, chiar în absența unei gândiri științifice aplicate sistematic, doar în baza, aș adăuga, a unor analogii sau a unor presupoziii de plauzibilitate.

Articolul lui Robu din „*Foundation*” schimba radical concepția asupra genului, și aceasta pentru că atașa estetica unui gen minor la categoriile clasice, redevabile genurilor înalte. Teoreticianul român demonstra că sf-ul operează în chip primordial cu sublimul, care este un alt nume pentru ceea ce Burke denumea „*sense of wonder*”, sentimentul uimirii, într-o traducere imperfectă. Din păcate, lucrând, cum mărturisește, dincoace de Cortina de Fier, cu fatalele lacune de informare (pentru a avea scara decalajului cât de cât corectă, e de spus că majoritatea cărților lui Isaac Asimov, a cărui celebritate fusese dobândită în anii '50, aveau să fie traduse la noi abia după 1990, ciclul *Dune*, al lui Frank Herbert, publicat între 1965-1985, devenea cunoscut publicului nostru tot în același deceniu al zecelea), nu avea cum să cunoască faptul că în 1976 un autor canadian, David Ketterer, enunțase, oarecum în trecere, într-un eseu intitulat „*Science Fiction and Allied Literature*” (*Science fiction și literatura înrudită*) o anumită legătură între sublim și sf. Ketterer, care enunțase, fără a detalia, se pare, principiul asemănării dintre sublimul natural (aici ar trebui să facem un ocol prin concepția lui Friedrich Schiller despre sublim, însă, din păcate, ne lipsește spațiul și, oricum, nu o istorie exhaustivă a ideii de sublim urmărim în acest comentariu) și science-fiction, a ripostat două numere mai târziu, la articolul din „*Foundation*”, socotindu-se nedreptățit și ignorând, s-ar zice, că despre o asemenea conexiune se exprimasera, tot *en passant*, și alți autori, între care, ne comunică Robu, între timp documentat, David G. Hartwell, Thomas M. Disch, Edward James și, poate, suntem avertizați, și alții, întrucât este aproape imposibil să stăpânești fără rest bibliografia unui domeniu, mai ales când te afli în Estul de dinainte de căderea Zidului Berlinului.

Cum să înțelegem literatura sf?

În 2004, Cornel Robu publica o lucrare monumentală, și ca dimensiuni scripturale, și ca anvergură ideatică: *O cheie pentru science-fiction* (ediția a II-a – 2010). Miza

era aceea de a decipta, îl lumina propriei sale viziuni, arcanele acestui gen care se bucură, cum am spus, de o recunoaștere cavasi-mondială în rândul publicului larg. Remarcând răspândirea imensă a interesului și a industriei culturale legate de *science-fiction*, Darko Suvin, în lucrarea citată, observa și că există, prin urmare, un efect cultural semnificativ, dincolo de o dimensiune cantitativă și că, totodată, sf-ul împărtășește teme și motive aflate în legătură cu mitul, feeria, cu basmele și cu pastorală; în opoziție cu genurile literare care țin de naturalism sau de un fel de empirism, el diferă foarte mult în abordare și în funcția socială față de aceste „non-naturaliste și metaempirice” genuri.

Sf-ul este, altfel spus, dacă mai era nevoie, având în vedere aceste apropieri, un gen literar. Dintr-un asemenea punct pornește și demonstrația lui Cornel Robu. O demonstrație care utilizează o figură retorică, aceea a unei interogații presupuse din partea detractorilor genului: „Aveți clasici? Aveți valori? Aveți opere, aveți capodopere? Aveți o estetică?” Răspunsul este, se înțelege, afirmativ, mai exact, un „DA!”, scris cu majuscule, la care adaugă: „avem și o estetică, întemeiată nu pe psihologie ci pe ontologie, pe știință, pe imaginea Universului așa cum ne-o dezvăluie știința acestui sfârșit/început de secol și de mileniu”. Iar această estetică urmează să se dezvăluie în paginile cărții din al cărei preambul am preluat acest pasaj.

O estetică întemeiată pe ontologie și nu pe psihologie este un enunț ușor deconcertant. Trebuie să îl punem în relație cu sensul pe care urmărește autorul să îl atribuie acestei formulări și anume, acela că, dacă, la un moment dat, literatura mare se explică și prin ea însăși, prin aceea că e o expresiei a *mimesis*-ului, cu capacitate autogenerativă și cu autonomie de discurs, sf-ul se raportează la un alt fel de realitate, aceea a lucrurilor concrete. Cea ce e fundamental eronat, pentru că și sf-ul se bizuiește pe constructe ale minții, chiar dacă aparent non-mimetice pentru cei care nu pătrund pe deplin sensul cu care Aristotel a înzestrat cuvântul. Trecem însă peste acesta detaliu, pentru că realmente el este nesemnificativ în ecuația acestei lucrări unice care este *O cheie pentru science-fiction* (Nu chiar în paranteză fie zis, folosesc în cuprinsul comentariului de față „sf”, cu litere de rând, pentru că și autorul recurge la această grafie, avertizând într-un mic subcapitol că notarea cu majuscule, „SF”, a fost „confiscată de cei care nu aparțin genului”, de „outsider-i”, în vreme ce formula pe care o adoptă ține de complicitatea între „insider-i”, între „inițiați”; intru, deci, în acest joc, îndrăznind să mă socotesc a nu face parte din „publicul larg”, ci dintre „cei puțini și avizați”).

În ce constă revoluția pe care Cornel Robu o declanșează în interpretarea sf-ului, ca literatură, dar și în celelalte ipostazieri artistice? În primul rând, în trecerea analizei de la efect la cauză. „*Sense of wonder*” (sin-

tagmă care nu poate fi tradusă în română decât perifrastic, desemnând, cum am arătat, de la Edmund Burke încoace, sentimentul de uimire, de „cutremurare”, zice într-un loc, inspirat, Cornel Robu, în fața miracolului, a neobișnuitului, a ceva grozav, ce depășește puterea umană) era o expresie folosită încă din anii 1940 la nivelul intervențiilor legate de acest domeniu (mai multe, în articolul „*Sense of Wonder*”, redactat de Peter Nicholls și Cornel Robu în *Encyclopedia of Science Fiction*, 1994). Darko Suvin mai vorbea despre „înțelegerea SF ca literatură a insolitării cognitive” (literature of cognitive estrangement), cu un termen (estrangement) preluat de la Viktor Șklovski (ostranenie) și de la Bertolt Brecht (Verfremdung). Traducerea „insolitare cognitivă” îi aparține lui Cornel Robu, dar abia după lectura mai multor pagini de exemplificări nuanțate, de fină și profundă cunoaștere a fenomenului pe care le reprezintă O cheie pentru science-fiction, cititorul ajunge să realizeze că insolitarea aceasta are strictă legătură cu sensul cuvântului „insolit”, neobișnuit, și abia într-un cadru mai larg cu acela sub care Tudor Vianu introduce, în Estetica sa, procedeul insolitării artistice. (Regret, ajuns în acest punct, că autorul nu a ajuns, deși a purtat fel și fel de publicații, mai mari sau mai mici, apărute pe te miri unde, în căutarea argumentelor, a materiei pentru cartea sa, și la articolul subsemnatului, „Specificul SF-ului și al fantasticului”, din „Litere, Arte & Idei”, suplimentul ziarului „*Cotidianul*”, nr. 1/10 ianuarie 1994, care la vremea aceea apărea în cam jumătate de milion de exemplare, pentru că ar fi găsit acolo un concept ce ar fi servit demersului său, îndrăznesc să cred – acela de extranatural).

Or, sf-ul provoacă acest sentiment al uimirii în directă legătură cu o categorie estetică atașată, de regulă, cum am precizat, altor epoci ale literaturii și altor paradigme artistice, din cele socotite a fi „înalte”. Categoria sublimului. Că ne place sau nu, în ciuda nenumăratelor opere bine scrise, în ciuda celor câteva capodopere, în pofida unui numai important de autori clasici în domeniu, sf-ul rămâne o formă a literaturii de masă, populare, rămâne în paradigma genurilor minore. Cu toate acestea, așa cum am arătat în cartea mea Trivia-

lul (2004), opinia cercetătorilor occidentali potrivit căreia literatura de consum nu are o estetică este complet falsă. Genurile minore utilizează exact aceleași categorii estetice general recunoscute. Mai trebuie ca și noi să-i recunoaștem acestei literaturi dreptul la existență, după ce publicul a făcut-o demult, după ce editorii au adunat averi din vânzarea și din drepturile de traducere și de ecranizare. Sublimul este, în concepția lui Cornel Robu, adevărata cheie către înțelegerea literaturii sf.

Nu o cheie, ci mai multe

„Poate că e mai firesc” – scrie Cornel Robu, începându-și nu fără „diplomație” retorică, argumentația – „și mai «omenesc» să ne spună ceva frumosul, decât sublimul. Poate că experiența frumosului, însăși, este mai larg răspândită și mai atent pregătită prin educație estetică, decât experiența sublimului. Poate că era fatal ca, dintr-un punct de vedere «estet», «senzația de pierdere» ancorată în frumos și în catharsis să fie elogiul suprem care se poate aduce unei opere literare, de orice fel, din orice «gen»; poate că era fatal ca acest primordial «criteriu estetic» să se extindă, în virtutea inerției, și asupra literaturii sf, și astfel singurii autori sf acceptați în «establishment»-ul de opinie care dictează «cotele» în mainstream, în «marea literatură», să fie scriitori care excelează tocmai în capacitatea de a da expresie «senzației de pierdere», precum o Ursula K. Le Guin sau un Ray Bradbury.” Vorbind despre această „senzație de pierdere”, caracteristică literaturii înalte, autorul pune în lumină exemplul lui Poe, dar și al altor scriitori, aleși, de această dată, din literatura română: Arghezi, V. Voiculescu, Blaga, ceea ce poate avertiza din capul locului că nu ne aflăm în fața unui fan, a unui pătimăș al sf-ului, fără lecturile necesare din marea literatură a lumii și incapabil să vadă și altceva decât aria pentru care pledează. Dimpotrivă, este momentul să o spun, amploarea culturală și științifică a demersului întreprins în această monumentală Cheie pentru science-fiction depășește, ca ambiție ideatică – atât cât știu eu –, orice altă construcție din literatura mondială (Cornel Robu a fost, de fapt, universitar la renumita Filologie clujeană și nu absolvent de studii tehnice convertit la literatură). Dar „senzația de pierdere”, se grăbește să precizeze autorul, „este, totuși, în science-fiction, facultativă și dispensabilă, în timp ce «the sense of wonder», senzația de uimire și miracol este obligatorie și indispensabilă”.

Iar aceasta pentru că „în science-fiction ne aflăm [...], cu precădere, sub jurisdicția sublimului: acesta fiind conceptul estetic, criteriul teoretic, [...]; criteriul critic de apreciere a valorii unei scrieri sf nu poate fi altul decât capacitatea acesteia de a genera, de a capta în expresie și de a comunica la lectură ireductibilul și insubstituibilul «sense of wonder»”. Emoția estetică a sublimului este cheia de boltă pentru înțelegerea literaturii sf.

De aici începe o mare aventură estetică și teoretică: demonstrația modului cum sublimul este implicat în materialul literaturii de anticipație. În fapt, Cornel Robu își concepe demersul statuând mai întâi nucleul central al acestei estetici a sf-ului, adăugând, apoi, celelalte elemente, ce se organizează în jurul lui precum spițele unei roți, cam în același fel în care și Virgil Nemoian își structurează, mărturisit, demersul din Îmblânzirea romantismului.

Nu este, subliniez, nevoie doar să existe un bun principiu care să inițieze și să alimenteze cercetarea, mai este nevoie și de o bună metodă. Iar metoda teoreticianului român este aceea de a lumina cu un fascicol de raze, din cât mai multe unghiuri, ca în teoria lui Gide despre roman, tema centrală. Pe această cale, citito-

rul, avizat sau doar interesat, capătă nu doar lămuririle trebuitoare pentru a înțelege chestiunea, i se pun în mână și instrumentele de investigație, instrumente care, în opinia mea, acoperă întregul spectru al literaturii sf, de la teme și motive, la conexiunile cu realitatea, cu onticul, dar și cu realitatea artistică, cu esteticul.

După ce face distincțiile necesare în privința sf-ului hard și a celui soft, cititorul este purtat într-o „călătorie fantastică” (uzez, se înțelege, de un titlu celebru din filmografia anilor '60 ai secolului trecut) spre izvoarele înseși ale sentimentului de uimire cu care operează această literatură. Pentru că în felul acesta vom avea o parte din tabloul tematic al anticipației, cred că este bine să detaliez înțelesul acestor concepte, atât cât se poate, întrucât, cum avertizează și autorul, pe urmele altor teoreticieni, ele prezintă o anumită fluiditate. Așadar, sf-ul hard ar cuprinde: „călătoria spațială, călătoria în timp, paradoxurile temporale și cronoplastia, vitezele supraluminice (FTL) și supergravitația (inclusiv «găurile negre», black holes), robotica (inclusiv androizii și ciborgii), crionica, a patra dimensiune și universurile paralele, ciberspățiul cu «realitatea virtuală» (VR) și «inteligentele artificiale» (AIs) pe care le generează și le cuprinde, nanotehnologia infinitesimală și colosalele artefacte extraterestre, «marile obiecte mute» (big dumb objects), dezastrul planetar (inclusiv holocaustul nuclear) și terraformarea etc.” În sf-ul soft, „punctul forte [...] este psihologia, accentul pus pe sentimente și implicații «umane», capacitatea de a depăși schematismul personajelor și psihologiile sumare care, iarăși prin forța lucrurilor, grevează literar «sf-ul tare», ancorat prioritar în ontologie, nu în psihologie”. Atașate sf-ului soft ar fi: „mai ales mutații și alienii (cunoscuți la noi mai mult sub denumirea reductivă de «extraterestri»), catastrofele ecologice și manipulările genetice, reîncarnările și clonările, explozia demografică și suprapopulația, utopia și distopia, anabioza (animația suspendată) și imortalitatea, invizibilitatea și ubicuitatea, imaterialitatea (decorporalizarea) și teleportația, parapsihologia (ESP) sau paranormalul, ingineria genetică și exobiologia, luxurianta floră și faună xenobiologică, inclusiv monștrii cosmici (BEMs) și «invadatorii de trupuri» (body snatchers) etc.

(Continuăm, în speranța că nu i-am pierdut, cu această enumerare, pe cei sceptici în privința acestui gen de literatură. De fapt, chestiunea care se pune nu este aceea de a îndrăgosti pe cineva de ea, ci de a o înțelege).

Cornel Robu întreprinde un vast efort, pe de-o parte, de a decela acele „măsuri” ale sublimului din partitura literaturii de anticipație științifică, determinante, în demonstrația sa, pe de alta, de a ilustra aceste ocurențe cu autori, opere și cu pasaje edificatoare. Este o veritabilă risipă de erudiție în cartea lui Cornel Robu, care face referire cu o acribie de invidiat la sute de romane, de povestiri, de nuvele, de filme, plonjând în textele autorilor străini cu voluptate filologică, propunând variante de echivalare mai bune, uneori, pentru sintagmele de multe ori inventate pentru a acoperi necesitățile de exprimare a acelui novum de care vorbea Darko Suvin, inventica lingvistică stând mână în mână cu inventica

tehnologică, sau servindu-se copios de texte ale autorilor români, fără a manifesta complexe, așa cum se mai întâmplă câteodată. După ce urmărește toată țesătura demonstrativă din *O cheie pentru science-fiction*, la final, cititorul, va ști, fără îndoială, nu numai în ce constă „secretul” sf-ului (este un secret, previne autorul, care îngăduie să înțelegi sf-ul, nu te învață să scrii sf), dar și foarte multe date despre istoria genului și despre opere concrete. Din păcate, citatele la care se recurge sunt, câteodată, excesiv de întinse, ceea ce ar trebui remediat la o viitoare ediție, întrucât se depășesc cutumele în materie de preluare din alte surse. Și, pentru că tot suntem aici, pentru a nu mai reveni asupra aspectelor de corijat la o viitoare ediție de care ar fi atâta nevoie, cred că este neapărat de curățat textul de repetiții inutile, de verbiaj, de pasaje redundante, de inflația de ghilimetări, de o retorică având de-a face mai mult cu oralitatea sfătoasă decât cu spiritul științific și cu turnura critic-teoretică a unui demers de acest fel, eliminându-se – prin această operație ușor de făcut, pentru că nu implică reformulări, ci numai tăieri de cuvinte, fraze, frazeologie – motivul cel mai solid de reproș la adresa discursului practicat de Cornel Robu și unul dintre motivele pentru care critica neînregimentată fandomului ar putea respinge sau ignora cartea.

În intenția declarată, lucrarea se ocupă de modalitățile în care sublimul poate explica pivotul estetic principal al sf-ului. În realitate, în efortul uriaș de a identifica sursele sublimului și de a le clasifica trecând prin numeroasele opere literare, dar și științifice (mai curând de știință popularizată, dar nu este important acest lucru), citate sau doar menționate, autorul face o radiografie, aș zice, completă, a universului de teme, motive, tehnici ale acestei literaturi. Fiecare, în felul ei, reprezintă una dintre multele chei către explicarea domeniului, care este departe de a fi simplu sau simplist, cum am fi tentați să îl judecăm în conformitate cu situarea în categoria literaturii de clișee, schematice, după rețetă sau cum dorim să îi mai spunem. Cu rar simț analitic și cu o neobosită tensiune a căutării celor mai ilustrative exemple, Cornel Robu oferă un regal de decriptare a literaturii sf, dovedind cu prisosință cât de complexe pot fi nu schemele în sine, ci modalitățile de întrebuițare a lor, procedeele de invenție în aria unei rețete date. Nu e locul să discutăm și despre faptul că însăși rețeta este inventată, la un moment dat, de cineva, ceea ce, cum am arătat în altă parte, ridică nu puține probleme în privința teoriei literaturii de consum.

Sublimul, între microcosmos și macrocosmos

O cheie pentru science-fiction este un model de aplicație hermeneutică pornind de la un concept, acela de sublim în cazul de față. Sunt aceste surse prin care sublimul se afirmă în creațiile literare aparținând anticiipației. Voi menționa în cele ce urmează doar câteva,

insistând pe faptul că ele trebuie parcurse așa cum le-a descris autorul, enumerarea mea nefiind decât un succedaneu al fabuloaselor desfășurări de erudiție și de metodă din cartea la care mă refer. Pentru aceasta, Cornel Robu preia și dezvoltă cu subtilitate un principiu din cosmologia și din astrofizica modernă, principiul antropic, mixându-l în modul cel mai convingător cu vechiul principiu filosofic potrivit căruia omul e măsura tuturor lucrurilor (Protagoras din Abdera: „Pantón, métron anthrôpos”). Scara umană ne ajută să clarificăm noțiunea de sublim în estetică, scară situată – cel puțin din punctul nostru de vedere, adică al lui *homo sapiens* – undeva între distanțele luminice ale Universului și cele microscopice (și, mai în adânc, cele cuantice).

Un început pentru angajarea discuției privitoare la aceasta este găsit într-un eseu din 1976 al lui Thomas Weiskel (*The Romantic Sublime: Studies In The Structure And Psychology Of Transcendence*): „Golurile negre (black holes), vom fi probabil cu toții de acord, oferă, în stadiul actual al cunoașterii, un prilej pentru sublim; dar ce s-ar putea spune despre magnitudinea de necuprins a bombei cu hidrogen? – probabil același lucru. Și apoi, ce s-ar putea spune despre computerul electronic, apoteoza însăși a capacității de înțelegere, pe care însă puțini o înțeleg: Este computerul sublim? Fără îndoială, pentru unii este, dar este, nu mai puțin, și simbolul determinismului.” Voi reveni la acest determinism ceva mai departe.

Deocamdată, să înregistrăm că nivelurile Universului diferite de scara umană sunt, potențial, generatoare de sentiment al sublimului, de *sense of wonder*, cum subliniază în repetate rânduri autorul. Pentru edificare, sunt detaliate câteva dintre configurațiile care, introduse în literatura și filmul sf, sunt și căi sigure de a crea acest sentiment cititorului sau spectatorului.

Ele au legătură, în primul rând, poate, cu spațiul și nu putem să nu evocăm lucrul autorului de sf cu infinitul mare și cu infinitul mic, pe care sf-ul le cultivă cu obstinație. Pe lângă ele, Cornel Robu avansează, împrumutând o idee a lui Teilhard de Chardin, încă unul, „infinitul complexional”, adică „un infinit rezervor al formelor” (Roger Caillois). În alți termeni, „un infinit al gradelor de complexitate și de «corpuscularizare» a materiei în Univers, având ca rezultat vizibil ineputabilul caleidoscop al «complexiunii» direct perceptibile, pe cea mai întinsă porțiune a sa, la «scara umană» a dimensiunilor spațiale și temporale”. „Se sparie gândul” vorba cronicarului. Cu atât mai mult cu cât, în opinia unuia dintre oamenii de știință ai zilelor noastre, Martin Rees, lucrurile nu sunt greu de înțeles pentru că sunt mari, ci pentru că sunt complexe. Aici intră și universurile paralele, prezente, ca motiv, în multe romane și povestiri sf și care, cel puțin din punct de vedere matematic, așa cum demonstrează savanți aflați în avangarda gândirii și cunoașterii științifice, precum Brian Greene sau Steven Weinberg, sunt perfect posibile și probabile. Efectul unor asemenea subiecte, raportat la finitudinea umană, este devastator.

Iată un fragment din exemplificarea lui Cornel Robu și trebuie să vedem o solidă informație din domeniul

fizicii, biologiei, chimiei, astrofizicii, fizicii cuantice atunci când face referire la un etalon de zece metri, extinzând până la 1042, cât ar fi dimensiunea până la care se întinde cunoașterea noastră, coborând apoi, în profunzime, până la 10⁻³⁵, lungimea Planck: „... (cea mai îndepărtată galaxie detectată vreodată se află la o distanță de aproximativ zece miliarde de ani-lumină); la extremitatea opusă se înscriu magnitudini de ordinul a 10⁻¹⁵ metri (cât s-a calculat că măsoară quarkurile, particule subatomice încă nevizualizate ca atare [...]). La mijloc, între galaxii și quarkuri, «scara umană» acoperă doar câteva ordine de magnitudine: aproximativ o duzină, dacă admitem ca aparținând acestei «scări umane» și distanța până la Lună (109 metri), peste care privirea omului poate străbate și pe care câțiva oameni au și parcurs-o efectiv cândva; la celălalt capăt, «scara umană» se oprește la 10⁻³ metri, ordin de dimensiuni căruia îi aparțin, de exemplu, cele mai fine piese de ceasornic pe care omul le poate ține între degete și le poate vedea cu ochiul liber; cu un ordin de dimensiune imediat mai jos, la 10⁻⁴ metri, se află striatiile din interiorul șanțulețelor prin care, până nu demult, se înregistra sunetul pe discuri (micro-sillon), detalii pe care nu le mai putem distinge cu ochiul liber. Universul microscopic și, cu atât mai mult, domeniul nanotehnologiei, [...], se află situate cu mult sub acest prag «de jos» al «scării umane» de magnitudini spațiale pe care-l definește limita vizibilității cu ochiul liber. Vizibilitate sau accesibilitate a ochiului omenesc ce încetează cu mult «deasupra» celei mai mici magnitudini spațiale concepută până în prezent de mintea omenească – «lungimea Planck», de circa 10¹⁹ ori mai mică decât protonul, dimensiune la care se referă și James Patrick Kelly în povestirea Gândește ca un dinosaur (1995)“.

În al doilea rând, este vorba de jocul cu timpul. O gaură neagră de masa unei stele medii se dezintegrează în 1066 ani, iar una care cântărește cât un miliard de stele de magnitudinea soarelui în 1093 ani. Din nou gândul cade în perplexitate. Pentru a da dimensiunile strivitoare ale scărilor temporale între care ne aflăm suspendați, autorul folosește cuvintele lui John Connolly: „în final, după ce vor fi trecut 10100 ani, singurul vestigiu supraviețuitor al Grupului Local de galaxii va fi o aglomerare de materie întunecată și-n plus doar câțiva electroni și pozitroni liberi.“ Comparațiile sunt și în această privință de folos: „Cea mai mare durată temporală concepută până în prezent de mintea omenească pare a fi aceea de 1034 ani: aproximativ la atâta s-ar ridica, conform ultimelor date furnizate de fizica particulelor, durata de viață [...] a protonului, care limitează însăși durata virtuală de existență a universului și care, după cum precizează Gregory Benford în nuvela Sfârșitul materiei (Matter's End, 1989), este «cu mult mai lungă decât vârsta universului, un mărunțiș de numai 2x10¹⁰ ani vechime». Ceea ce ar cifra vârsta universului la circa

20 (douăzeci) de miliarde de ani. La cealaltă extremă, cea mai scurtă durată temporală concepută și conceptibilă ar fi așa-numitul «timp Planck», corelat cu «lungimea Planck» [...]“.

Lumina ar avea nevoie de circa 10⁻⁴³ secunde pentru a străbate acest spațiu.

Timpului, autorul îi dedică o carte separată, dincolo de dezvoltările și explicațiile din O cheie pentru science-fiction, o carte la care mă voi referi, pe scurt, în secțiunea următoare.

Cum devin acceptabile ideile din literatura și din filmul sf? Care este vehiculul literar prin care ele sunt puse în operă și devin parte intrinsecă a materiei narative, fără de care aceasta nu ar funcționa (scriitorul american Ben Bova este tranșant în această privință: „Când spun «science fiction» mă gândesc la acea ficțiune în care un element oarecare al științei sau tehnologiei viitoare este atât de integrat poveștii, încât trama s-ar prăbuși dacă acel element de știință sau tehnologie ar fi dislocat din ea“)? Cornel Robu afirmă, la rândul său, că „ancorarea în știință, asimilarea și asumarea imaginii universului așa cum rezultă aceasta din știința în neconținută dezvoltare a ultimului secol – asigură literaturii sf resurse nelimitate de a figura infinitul“ (se înțelege că este vorba în mod esențial de „infinitul complexional“). Sf-ul folosește așa-numitele „procedee de facilitare“ pentru a face plauzibile invențiile pe care le introduce, servindu-se copios de un simulacru de știință, de o „știință imaginară“, care are, „dacă nu o funcționalitate mai elevată, în orice caz o certă funcționalitate pragmatică: aceea de a scoate progresia textuală din eventuale blocaje narative și impasuri compoziționale, pentru care «știința reală» nu are (deocamdată) soluții, ba chiar, dimpotrivă, poate genera dificultăți. Am văzut [...], cazul ansiblului, dar mai e teleportarea, mai e animația suspendată, mai e hiperspațiul parcurs warp, mai e parcurgerea la discreție a timpului în ambele sensuri, și câte altele încă.“ Cum este știut, scriitorii de sf sunt foarte abili în a concepe fel de fel de pseudo-științe și pseudo-teorii (nu uit, desigur, cazurile când literatura de anticipație chiar a anticipat invenții revoluționare, iar sensul de pseudo-științe nu este, aici, acela curent, pentru că, așa cum precizează și

criticul, cititorul nu este pus să creadă în ele, cum se întâmplă în cazul „veritabilelor“ pseudo-științe, ci doar să accepte convențiile propuse în vederea funcționării dinamicii narative). Câteva exemple: Bob Shaw, care, prin personajul narator al povestirii Lumina unor zile de-altădată (1966) furnizează explicația unui material numit „sticlă lentă“, dar și „Ursula K. Le Guin, atunci când, în Deposedații (1974), explică felul cum funcționează ansiblu în virtutea „fizicii simultan-secvențiale“, și Orson Scott Card, atunci când, în Jocul lui Ender (1985), „re-fundamentează «științific» același ansiblu, așezându-l pe bazele «fizicii flotice»: ceea ce nu-l împiedică pe acesta din urmă să invoce, ca argument forte, preexistenta auto-

ritate în materie a celei dintâi, sub al cărei prestigios gir tutelar, fie și ficțional, fie și științificțional, caută la rândul-i adăpost“.

Toată această pseudă-știință născocită și pusă în operă cu mai multă sau mai puțină măiestrie (din tot ce se scrie în materie de sf, doar un procent foarte mic rezistă – undeva, între doi și cinci la sută –, restul fiind maculatură, spune, într-un loc, Darko Suvin) trebuie concepută în așa fel încât să răspundă mulțumitor principiului determinismului, să prezinte date satisfăcătoare din punctul de vedere al cauzalității pe care se fundamentează orice teorie științifică.

Documentându-se minuțios, în ciuda poziției marginale a României în raport cu circulația informației în materie științifică (când nu poate ajunge cu nici un chip la un reper, în ciuda tuturor diligențelor depuse, enunță cu onestitate), „tocind“, efectiv, *Encyclopedia of Science Fiction* (1993), a lui Peter Nicholls și John Clute, Cornel Robu realizează o minunată pledoarie, cum spuenam, nu pentru a îndrăgosti pe cineva de literatură sf, ci pentru a-l ajuta să-i înțeleagă resorturile, poate că nicăieri în altă parte dezvăluite cu atâta răbdare și metodă.

Timpul în literatura sf

Pentru că în materia lucrării *O cheie pentru science-fiction* tratarea problematicii timpului, crucială în operele de gen, tindea să devină una supradimensionată în raport cu economia textului, Cornel Robu a văzut aici eșafodajul pentru o altă lucrare de amploare. Este vorba de *Paradoxurile timpului în science-fiction* (2004; ed. a II-a – 2010). Asupra câtorva chestiuni legate de modul în care timpul intervine în construcția ficțiunilor sf m-am pronunțat, la rândul meu, într-un modest articol, în urmă cu câțiva ani, inițial o comunicare pregătită pentru una dintre edițiile *Colocviului „Ion Hobana“ („Literatura SF și sâgeata timpului“*, publicat pe site-ul Societății Române de Science-Fiction și Fantasy la 19 mai 2011: <http://www.srsff.ro/2011/05/literatura-s-f-si-sageata-timpului/>), fără pretenția de a fi atacat o zonă prea întinsă din vasta problematică a temei, aliniindu-mă, astfel, unei cohorte de autori care au încercat să lumineze câte ceva în această chestiune. Cornel Robu întoarce, însă, tema pe toate fețele, în stilul care îi este propriu, nelăsând, practic, nimic pe dinafară din cea ce se putea ști și gândi la nivelul perioadei în care și-a redactat și și-a revizuit lucrarea.

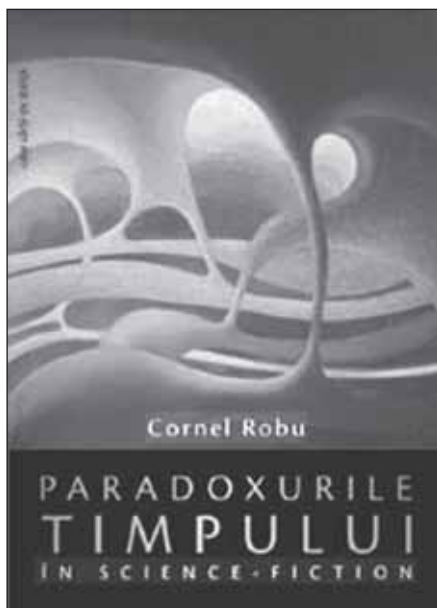
Cum știm, timpul intră în tot ce ține de narativitate, el constituind și suportul, adesea, pentru diverse jonglerii tehnice, rezultând, de aici, nu puține priorități pentru scriitorii cu darul inovației și nu puține pretexte de delectare pentru cititor (ca și pentru criticul care interpretează textele). Pentru edificare, sunt de parcurs masivele sinteze realizate de Geor-

ges Poulet (*Études sur le temps humain* – 1949-1988), Gérard Genette (*Discours du récit* – 1972) sau de Paul Ricoeur (*Temps et récit* – 1983-1985). Și dacă autorii de ficțiuni mainstream se joacă în fel și chip cu timpul, pornind de la durată și continuând cu dislocările temporale, cu atât mai mult le este îngăduit creatorilor de literatură sf să beneficieze de vastele posibilități pe care le deschide concepția lui Einstein despre relativitatea restrânsă și cea generalizată, din care rezultă faptul că timpul absolut nu există. Ca să nu mai spun că, potrivit unor fizicieni teoreticieni contemporani, matematic vorbind, nu ar trebui să existe nici un impediment pentru reversibilitatea timpului. Prin urmare, un câmp larg de întrebuintare a factorului timp, de la călătoria prin ere, la paradoxul gemenilor, toate furnizând materie primă de bună calitate și plauzibilă pentru cărțile și filmele sf.

Cum arată și Cornel Robu, „adoptând o «granulație mare» a timpului în detrimentul «granulației mici» sau «medii» din literatura generală [...]”; dispunând duratele și segmentele de timp astfel rezultate «în gradienti» temporali care «încetinesc» sau «acelerează» curgerea timpului, gradienti care «creează adâncime» și în reprezentarea timpului, nu numai în cea a spațiului; creând astfel efecte de «tunel al timpului» sau de «fântână»/«puț» fără fund ș.a.m.d., ș.a.m.d. – literatura sf atinge acel prag critic al «covârșirii» umanului [...] ca declanșator al emoției sublimului [...] în science-fiction, ca «senzație de uimire și miracol», ca «sense of wonder»“. Toate acestea, cum spune cercetătorul, creează o seamă de „motive tematice“ întrebuintate în sf, unele având aceeași forță și aceeași funcție ca și formele fixe din poezie.

Nu trebuie să vedem în nici un caz, în demersul vizibil pasionat al lui Cornel Robu, un efort de impunere cu mijloace care țin de prestidigitația pe care autorii de cărți și de scenarii le o întrebuintează pentru a-și captiva cititorii și spectatorii. Luciditatea critică este la datorie, și ea își avertizează lectorii: „Cu excepția unuia singur («paradoxul fraților gemeni»), toate celelalte zece (câte am reușit să număr, ca *Pristanda steagurile*) sunt paradoxuri pur logice, neavând nici o realitate fizică, fie și una doar ipotetică, prezumată științific, matematic, nici

măcar în regimul «științei imaginare», cu tot ce decurge de aici sub raport științificțional. Fără a se reduce la niște simple gratuități sau futilități, «paradoxurile timpului», atât de gustate și de frecventate în science-fiction, nu au, deci, «acoperire» științifică, și cu atât mai puțin factuală, efectivă; nu au altă existență decât una pur mentală și nu dau seama despre altceva decât despre mintea în care există, despre felul cum e constituit și funcționează, răsucindu-se și înnodându-se în sine însuși, în paradoxuri și aporii, intelectul uman. De aceea, dacă mai e nevoie s-o spun, modul de abordare nu poate fi unul «realist», «de bun simț» sau «cu spirit de răspundere» morală ori socială, cu «conștiință civică» ș.a.m.d.,

ceea ce în cazul dat ar denota doar obtuzitate intelectuală, lipsă de humor și inadecvare estetică; dacă nu cumva spaima «drobului de sare» din aceste nesărate precizări a și denotat deja aceleași lucruri; să privim, așadar, lucrurile cum grano salis“.

Nu voi reține aici toate cele zece paradoxuri inventariate și descrise în amănunt de autor, pentru motivul că fiecare ar necesita explicații ce ar încălca foarte mult acest comentariu. Voi indica doar „paradoxul timpului vulnerabil (inclusiv cronoplastia și ucronia, «istoria alternativă», istoria contrafactuală, «istoria viitoare» sau «ficțiunea politică» etc.“). Cum se vede, o dată cu centrarea asupra timpului și a alterărilor sale, pătrundem și în alte zone, în alte genuri ale ficțiunii (ucronia), iar demonstrațiile lui Cornel Robu în această arie, atinând și ficțiuni care ies din cadrul sf, precum ficțiunea politică, istoria contrafactuală, thriller-ul politic, dar având de-a face cu detournări ale unor secvențe temporale sau cu pretexte proprii sf-ului, întinse pe numeroase pagini și beneficiind de exemplificări îndestulătoare cu opere și cu autori, constituie un adevărat festin intelectual, un festin tulburat doar de verbiajul demăsurat pe care anume l-am păstrat intact în pasajul tocmai reprodus (și unde e încă destul de pasabil), fără a interveni cu croșete.

Sunt discutați, uneori pe larg, alteori în fraze esențiale, numeroși autori care trec realmente proba ingeniozității în modelarea temporală pe care o presupune sf-ul. Printre aceștia, marchez aleatoriu, Marcel Thiry (Șah la timp/ Échec au temps, 1945), Philip K. Dick (Omul din Castelul Înalt/ The Man in the High Castle, 1962, și Lumea în care ceasurile merg invers/ Counter-Clock World, 1967), Ward Moore (Bring the Jubilee, 1953), Mircea Opriță (Ucronia de la Tapae, 1976), Florin Manolescu (Califat. 2002), William Tenn (Cum a fost descoperit Morniel Mathaway/ The Discovery of Morniel Mathaway, 1955), Ursula K. Le Guin (Mâna stângă a întunericului/ The Left Hand of Darkness, 1969), Anthony Burgess (Muza, 1968), Albert Robida (Orologiul secolilor/ L'horloge des siècles, 1902), Brian W. Aldiss (Cryptozoic, apărut inițial sub titlul An Age, 1967), Martin Amis (Săgeata timpului/ Time's Arrow, 1991). Ceea ce face din Paradoxurile timpului în sf, într-un fel, un mic tratat de science-fiction.

Contribuie la această senzație și „Anexele“ pe care Cornel Robu le atașează la sfârșitul materiei propriu-zise a cărții, anexe unde se ocupă de maniera de a atribui titluri în science-fiction. Cu alte cuvinte, un fel de poetică a paratextului sf, limitată la titluri. În această privință, autorul selectează așa-numite titluri „parolate“, „dublu parolate“ și „tripu parolate“, conținând, altminteri spus, câte unul, două sau câte trei cuvinte tematice (stele, timp, întuneric, soare, spațiu, cer, viitor, mâine, ieri, sfârșit, nesfârșit, dimensiune (în sensul din fizică: a patra dimensiune etc.), eternitate și așa mai departe. O serie de titluri sunt din limba engleză, o alta din

limba germană, pentru ca într-un capitol să se ocupe și de „Ostentația titlului la autorii români“: „căutarea cu orice preț a unui titlu «de efect» a dus inevitabil doar la ostentație, la prețiozitate și, în unele cazuri, chiar la caricatural, la kitsch, la titluri voit spectaculoase, «poetice», «umflate» metaforic, gongoric, sau «căutate», excentrice, extravagante“. Întinsă pe multe pagini, muncită cu multă migală, această inventariere – fatalmente sumară, orice am zice, și expusă din start inactualității – nu era cătuși de puțin indispensabilă, această poetică fiind pasibilă de a fi tratată doar în două-trei pagini și numai din punct de vedere teoretic și comparatist.

Alte contribuții

Cornel Robu este și autorul unui volum de comentarii critice, *Scriitori români de science-fiction* (2008), unde apar articole dedicate lui Victor Anestin, Victor Papițian, Mircea Eliade (pentru nuvela „Les trois Grâces“), Adrian Rogoz, Vladimir Colin, Ovid S. Crohmălniceanu, Victor Kernbach, Horia Aramă, Ion Hobana, Leonida Neamțu, Miron Scorobete, Voicu Bugariu, Gheorghe Săsărman, Constantin Cubleşan, Florin Manolescu, Mircea Opriță, Mihail Ionescu, Dan Merișca, Mihail Grămescu, Lucian Ionică, Gheorghe Păun, Alexandru Ungureanu, Leonard Oprea, Cristian Tudor Popescu, dar și unor teme actuale la momentul respectiv pentru ceea ce se petrecea în domeniu la noi. Cartea este destul de compozită. De pildă, un articol despre Eliade este reprodus, cu unele modificări, după cel scris pentru Dicționarul analitic de opere literare românești, coordonat de Ion Pop (ed. I – 1999; ed. a II-a – 2007), un al doilea este în limba engleză („Mircea Eliade as a Science Fiction Writer“) și reia, cu unele adaosuri, articolul scris pentru St. James Guide to Science Fiction Writers (1995), coordonat de Jay P. Pederson, altele sunt prefete refăcute și așa mai departe.

A mai realizat două antologii comentate: Timpul este umbra noastră. Science-fiction românesc din ultimele două decenii (1991) și Twelve of the Best Romanian SF Stories (1995). De asemenea, a îngrijit editarea unor scrieri de Victor Anestin: În anul 4000 sau O călătorie la Venus (1986), O tragedie cerească (2010) și Puterea științei (2010). Un volum intitulat Teoria pierde omenia/ Theory Kills Sympathy (2009), ceva în genul Caietelor Princepelui, născut din nemulțumirea pentru tratamentul rezervat din partea unor responsabili de publicații din Occident, deși prezintă unele aspecte interesante, depășește cadrul rândurilor de față.

O activitate, cum se poate vedea, prodigioasă, dar nimic nu atinge culmile de finețe analitică, de acribie documentară și de patos argumentativ ca O cheie pentru science-fiction și Paradoxul timpului în science-fiction, adevărate pietre de temelie pentru cercetarea fenomenului literaturii de anticipație, de sine stătător, dar și în aria celorlalte genuri literare.

Valentin COȘEREANU

3.1 Românismul profesorului Aron Pumnul în Cernăuții imperiului habsburgic

Motto:

„Nici că ne-ar fi putut sosi mai la timp!”
(Al. Hurmuzachi)

În anul când Aron Pumnul sosea la Cernăuți, fugind din Ardeal, urmărit de trădările cozilor de topor și prigonit de unguri, Bucovina își atinsese deja două dintre cele trei obiective propuse imediat după ocuparea regiunii: cea militar-strategică, și cea economică. Mai rămânea de atins obiectivul politic.

Acest obiectiv se va îndeplini în anii de după stabilirea lui Pumnul în Cernăuți și a fost consecința drepturilor câștigate în urma mișcărilor revoluționare ale anului 1848 – în general – și a „Petițiunii Bucovinenilor către împăratul, din iunie 1848, formulând dorințele țării pentru o autonomie provincială și pentru conservarea caracterului național românesc al ei” –, în special. Abia acum primește Bucovina statutul de ducat autonom, subordonându-se direct Curții Imperiale

din Viena; avea, prin urmare, o stemă proprie – capul de zimbriu –, preluat din stema vechii Moldove, „ceea ce proba intenția Împărăției Austriece de a-și întări și extinde tot mai apăsător dominația în răsăritul Europei” (Filipciuc, 2001, p.27).

Spre deosebire de alți profesori care au participat la revoluția pașoptistă, fie în Viena, fie în alte provincii ale imperiului și care „au fost spulberați în toate părțile” (Ștefanelli, 1983, p.53), dar mai ales în Bucovina – provincie marginală a imperiului –, Aron Pumnul a fost atras de teritoriul pe care l-a considerat tot restul vieții sale drept patria românismului, făcând tot ceea ce era culturalicește posibil pentru îndeplinirea exemplară a dezideratului comun întregii nații – unirea.

La sosirea profesorului în Cernăuți, starea învățământului românesc era deplorabilă. Practic, trebuia un efort considerabil pentru a-l aduce la viață, căci el căzuse pradă tuturor „stricăciunilor” datorate coloniștilor ruteni și germani,

care luptau pentru deznaționalizarea populației românești, cultivând interesele economice ale Vienei imperiale prin înființarea „Fondului religios”, metodă prin care – așa cum s-a văzut – visteria imperială își însușea sume importante în detrimentul sistemului școlar românesc.

Poate cel mai bun argument în favoarea susținerii afirmației este acela al anului 1775, când, imediat după ocuparea Bucovinei, generalul Splény, guvernatorul militar al provinciei, a propus înființarea unui gimnaziu, având limba de predare –, limba germană. Numai că acest gimnaziu – „Landsgymnasium” – s-a înființat abia după trei decenii, în 1808. În fapt, înființarea gimnaziului „a fost impusă de expansiunea coloniștilor germani în Bucovina și nu prin grija statului austriac pentru cultivarea populației române băștinașe, majoritară și principala producătoare a bunurilor de care avea nevoie curtea imperială și burghezia austriacă” (Filipciuc, 2001, p.28). Până în 1848, cu predare în limba germană au funcționat doar primele patru clase inferioare – numite atunci „gramaticale” – și abia după acest an, cele superioare, adică cele din clasa a cincea până în clasa a șaptea, numite „clasele de umanitate”. Numai forțați de împrejurări evidente, religia – etichetată *greco-orientală* – făcea excepție și se predă în limba maternă.

În efervescența intelectual-culturală a curții Hurmuzăcheștilor din Cernaucă, impulsivă și de iluzii refugiați din toate provinciile românești (inclusiv cele ale Ardealului), numele lui Aron Pumnul era pomenit alături de marii bărbați ai neamului: Iancu, Bărnăuțiu, Mureșanu, Gh. Bariț, Balint, Sever și alții. „Petițiunea Bucovinenilor către împăratul...” a fost înaintată pe 3 august 1848, iar la punctul 2 al acesteia se specifică în mod expres tocmai doleanța cea mai de preț a bucovinenilor: „conservarea naționalității, înființând școli populare și o catedră de limba și literatura românească, punând în funcțiune persoane care știu deplin limba țării, [...] îndatorind toate oficiile provinciale ca să primească suplici și în limba românească și să le rezolve în această limbă” („Petițiunea Bucovinenilor către împăratul...”, 1889, p.100).

Referitor la aspectele citate în petiție în legătură cu specificația expresă de a avea profesori care „știu deplin limba țării”, remarcă entuziastă și spontană a lui Alexandru Hurmuzachi – „Nici că ni-ar fi putut sosi mai la timp!” – este edificatoare în legătură cu sosirea neașteptată a lui Aron Pumnul în capitala provinciei. Ea exprimă o concordanță aproape neașteptată între dorința de a înlătura sistemul unui învățământ hibrid și inefficient, înlocuindu-l cu unul românesc, ceea ce reprezenta, în sfârșit, o punere în practică a idealului suprem al românilor din Bucovina habsburgică. Este, poate, dovada cea mai clară că nimic nu este întâmplător în viața istorică a unui popor.

Timpul era prețios și exista temerea ca nu cumva birocrația imperială să mai găsească un motiv de amânare, așa cum s-a întâmplat și cu alte ocazii; ar fi fost catastrofal pentru românii bucovineni, care au trecut de câteva ori prin entuziasmul unor decizii favorabile lor, dar care au fost amânate *sine die* din cauza întorsăturilor neprielnice ale evenimentelor.

S-a trecut, așadar, la înfăptuiri grabnice. Pe 28 decembrie 1848 s-au înscris la concurs mai mulți candidați (Ilarion Hacman, Porfiriu Dimitrovici, Samuil Andievici și Vasile Iancovici), care se vor retrage din motive necunoscute încă, așa

încât au rămas să concureze pentru nou înființata catedră doar Aron Pumnul și Teoctist Blajevici.

În data de 19 ianuarie 1849 Aron Pumnul depune o lucrare (numită atunci *elaborat*) care purta titlul: „Scurtă privire asupra istoriei limbii românești”, iar celălalt candidat – Teoctist Blajevici – o lucrare intitulată: „Dezvoltarea limbii românești în diversele răstimpuri”. Cum din comisie făcea parte și Alexandru Hurmuzachi, om cu o vastă cultură și deschizător de drumuri în domeniu, acesta a întocmit la 24 ianuarie 1849 referatul său, „Păreră asupra elaboratelor domnilor candidați”, în care învățatul, punând față în față cele două lucrări, se pronunță mai întâi asupra lucrării lui Teoctist Blajevici, despre care spune că acesta „nu este nici măcar lămurit asupra numelui limbii după a căria profesură împlă” (Sbiera, 1889, p.164).

Cât despre folosirea termenilor referitori la limba *moldo-* sau *vlahoromânească*, autorul referatului arată că limba unei țări se numește „după numele națiunii, nu însă după al țărilor locuite de ea și despărțite politicește unele de altele” (Sbiera, 1889, p.164), permițându-și – în virtutea celor afirmate de candidat – să-l ironizeze pe autor destul de drastic, ajungând în acest fel să vorbească despre limba „moldo-valaho-transilvano-bucovino-basarabo-valahoromânească” (Sbiera, 1889, p.164).

Alec Hurmuzachi merge până acolo încât sancționează folosirea în mod neadecvat a unor termeni cum ar fi „favorisitoarele” în loc de „favorabile” sau „clironomisite” în loc de „moștenite”, concluzionând: „după ce am citit lucrarea, nu ni putem face nici măcar o idee superficială despre gradul de față al dezvoltării ei, și tot așa de puțin aflăm și despre fazele prin care a trecut” (Sbiera, 1889, p.164) limba română.

Despre „elaboratul” profesorului Pumnul, Hurmuzachi are, în schimb, numai cuvinte de laudă, căci din lucrarea acestuia reiese că limba română este „originară și nu fică [...], o soră dreaptă a celorlalte limbi romanice” (Sbiera, 1889, p.167). Mai mult – ține să remarce autorul –, „stilul domnului Pumnul [...] este [...] de tot românesc și modern; este corect, foarte clar și precis. El scrie ca autorii cei mai noi și mai buni” (Sbiera, 1889, p.167).

Hurmuzachi nu uită să scoată în evidență trecutul studios al profesorului, iar pe deasupra a toate, militantismul său pe tărâmul românismului – un merit care să-l surclaseze pe celălalt candidat: „și-a făcut o parte din studiile sale teologice în limba românească în Ardeal și anumea în Blaj, iar după finirea lor a propus în limba națională [...], filosofia ca profesor la același institut [...] a lucrat la una din gazetele cele mai bune și mai românești, la «Organul Luminării». [...] Ca profesor fu ales în Mai în comitetul național de către cea mai numeroasă adunare populară românească” (Sbiera, 1889, p.168).

Pentru a cunoaște dimensiunea culturală a acestui „mare apostol al românilor din Bucovina” – cum îl va numi fostul său elev, Teodor Ștefanelli –, se cuvine o radiografie spirituală a zbuciumatei sale vieți, care a știut să arate „învățăcelilor” săi dragostea unui sfânt, iar conaționalilor, fața unui martir. Nimic nu l-a împiedicat pe acest om să se abată de la ținta sa: propășirea culturală a românilor de pretutindeni. Să-l fi iubit degeaba, „ca pe un tată”, Eminescu?

Autorul celor mai cinstite amintiri din perioada cernăuțeană, Teodor V. Ștefanelli, îl descrie pe Aron Pumnul profesorul având „veșnic o înfățișare melancolică și dureroasă

[...], dar când venea [la școală n.n.] era o sărbătoare[...], căci mult îl iubeam cu toții pe acest bărbat bun, care ne instruisă cu atâta trageră de inimă, cu atâta iubire părintească și cu atâta liniște și răbdare” (Ștefanelli, 1983, p.62). Este, în desrierea aceasta, poate cel mai bun exemplu de cum trebuie să se poarte un profesor, căci majoritatea celorlalți, deși unii foarte bine pregătiți, nu erau dispuși să joace rolul unui părinte, conștientizând cu detașare că nici nu erau, nici nu puteau să se depărteze de exemplul înscorțos al școlilor austriece prin care trecuseră și pe care le aveau drept model indestructibil.

Pumnul s-a apropiat de „învățăceii” lui în mod firesc, iar copiii îl iubeau nu numai pentru atitudinea sa descrisă mai sus, ci și pentru faptul că au fost inițiați „în gramatica și literatura românească”, dar mai ales pentru că le-a „predat și puțină istorie națională, atâta cât era pe atunci permis să ascultăm din istoria neamului nostru” (Ștefanelli, 1983, p.62) – fapt nemaîntâlnit până la venirea lui Pumnul în Bucovina. În felul acesta, profesorul blăjan „a deșteptat în elevii săi conștiința națională și a îngrijit ca aceasta să rămână vie din generație în generație” (Nistor, 1991, p.167).

În timpurile în care se insinua – mai întâi –, apoi se dezvoltă ideea că „românii nu se pot numi popor [...], că locurile pe unde trăiesc nu sunt ale lor proprii [...], că nu sunt capabili a se organiza [...], că ei numai a distruge pot, dar a zidi, ba ! [...], că nu sunt capabili nici chiar de cultură; că graiul lor ar fi un grai rustic și grosolan, că n-ar avea nici puterea, nici calitățile de a se dezvolta, de a concepe și exprima ideile culturale [...], de a servi științelor ca mijloc de cultivare și de răspândire” (Sbiera, 1889, p.45), Ardealul a plămădit în brazda pământului său o voce care să contracareze toate aceste „teorii” artificiale și impuse; cu atât mai mult, cu cât ele erau impuse unui popor ale cărui teritorii erau împărțite de aceeași născocitori ai respectivelor teorii.

Vocea lui Aron Pumnul avea să capete glas în Cuciulata Făgărașului Transilvănean, în 1818, obișnuit de mic cu sărăcia și greutățile, din moment ce Sbiera, fostul său elev, îl caracteriza succint drept „gol la pungă, dar plin la inimă de simțăminte nobile și generoase” (Sbiera, 1889, p.47). A plecat la școala din Odorhei la 14 ani, școală pe care o va urma până în 1836. Învăță apoi la Blaj, „izvorul de viață al românilor” (Sbiera, 1889, p.47), și termină liceul la Cluj. Ca orice „școler” ieșit din opincă, Aron Pumnul „învăța la focul din vatră, sau la lumina lunei, și [...], în lipsă de hârtie și de tăblițe, se esercita în comput și geometrie scriind pe arina Târnavelor” (Sbiera, 1889, p.47). Dar râvna sa n-a rămas nerăsplătită, căci în 1843 va fi trimis pe cheltuiala Episcopiei din Blaj la Institutul „Sfânta Varvara” din Viena pentru a urma teologia, pe care a absolvit-o în 1846. S-a întors în Blaj, unde a fost hirotonisit preot (romano-catolic), preferând însă să practice profesoratul în disciplina filosofie, la liceul din oraș.

Pentru Aron Pumnul, Viena a fost Mecca culturală a timpului său și norocul de a o cunoaște sub acest aspect. De parte de „petrecerile și plăcerile deșarte și trecătoare” (Sbiera, 1889, p.49), Pumnul studia cu un nesaț demn de personalitatea sa, nu numai teologia, pentru care era trimis acolo, ci și filosofia, istoria universală și cea națională, precum și filologia. Prietenii săi erau Kant și Spinoza, Descartes și Leibnitz, Seneca și Aristotel, Voltaire și Rousseau. Peste toate, însă, studentul voia să cunoască originile propriului său popor. Înainte de a fi apărătorul cauzei acestuia voia mai întâi

să-i știe istoria și cultura, așa încât aici și-a „întărit convingerea că o colectivitate de oameni [...] formează un organism propriu, un popor, o națiune [...] când are și cultivă un grai propriu, graiul său național, în care se manifestă și se întreține, se cultivă și se dezvoltă viața sa intelectuală” (Sbiera, 1889, p.50).

Student find, Pumnul traduce din limba franceză manualul de filosofie al lui Felice Colson, „De l'état présent et de l'avenir des principautés de Moldavie et de Valachie”, apărută la Paris, în 1839, iar din limba germană, „Fizica” lui Baumeister. Cunoscând bine trecutul românilor, profesorul s-a întors cu dragostea de a împărtăși elevilor săi ceea ce acumulasă în toți acești ani, numai că politica de maghiarizare a românilor transilvăneni l-a îndârjit și mai mult, când, întors în țară, mai toate organele de presă ale propagandei ungare cereau desființarea autonomiei Transilvaniei sub deviza: „Uniunea Transilvaniei cu Ungaria, sau moartea!”

Așadar, în 1847, Pumnul a devenit profesor de filosofie la liceul din Blaj, unde-și instruisă elevii, punând mai presus de orice dragostea de patrie, de limbă și de obiceiurile acesteia. Profesorul a câștigat atâta iubire față de elevi, încât aceștia l-au ajutat în răspândirea ideilor românismului și a mobilizării în vederea marii adunări de la Blaj, de pe Câmpia Libertății, din 15 mai 1848. Fiind unul dintre cei mai înfocați revoluționari, autor al „Proclamației” din 10 aprilie 1848, Aron Pumnul a fost „urmărit cu sălbăticie de autoritățile ungarești” (Rusșindilar, 1995, p.80), dar a scăpat ca prin minune, trecând munții în Țara Românească, poposind un timp la București, apoi în Iași – capitala Moldovei, ca în sfârșit, să ajungă – nu fără peripeții –, în Bucovina.

Între timp, Bucovina – spune I. G. Sbiera – „începu să-și schimbe fața sa curat românească și să devină o mică Babilonie în privința graiurilor vorbite într-însa. Graiul românesc fu delăturat de funcționarii galițieni, încetul cu încetul, din toate oficiile țării, și înlocuit pretutindene cu cel nemțesc. Chiar și episcopia, ademenită [...] începu a se folosi [...] de cel nemțesc” (Sbiera, 1889, p.56). Aceasta era atmosfera și starea de lucruri, când profesorul Aron Pumnul a sosit în Bucovina, după ce a scăpat din închisoare, dar și de holeră, ca prin minune. Se vede că mai avea ceva de spus.

Așadar, prin rezoluția împăratului Francisc Iosif I, din 20 decembrie 1848, se înființează mult dorita catedră de limbă și literatură română din Cernăuți, în condițiile arătate mai sus. Cerința primordială a bucovinenilor era aceea de a angaja la catedră un pământean instruit, care, înainte de toate să știe bine limba poporului său. Cum la vremea respectivă „lipsa de bărbați instruiți, de bărbați cu știință de carte, de profesori care să priceapă timpul în care trăiesc” (Sbiera, 1889, p.59) era asiduă, venirea lui Aron Pumnul „a fost, din punct de vedere național, ceea ce a fost Gheorghe Lazăr pentru România” (Galaction, 1987, p.45).

Sosirea profesorului în Cernăuți, așa cum a fost zugrăvită de Iraclie Porumbescu, tatăl compozitorului – atunci seminarist și secretar al gazetei „Bucovina” –, pare desprinsă din poveste: „un om înalt, îmbrăcat într-un burnus cafeiniu, îmbumbat până la gât, cu o pălărie cu streșini late, și în toată înfățișarea sa o figură ofilită [...] «Nu cunosc aici pe nimeni» [...] și tot cu glas debil și rar: «Nu cunosc pe nimeni la care aș fi îndrăznit să intru. Am auzit ceva de numele dumitale la Iași... nu bănuiești... din grea cale viu și sum foarte obosit... apoi și încă convalescent după o boală. Am

pătimit multe» [...] Părul lui, cam demult netuns și barba nerasă, crescuseră neregulat și-i dădeau o apariție ce-ți deștepta compătimirea” (Sbiera, 1889, p.80-81).

În generozitatea lor, așa cum făcuseră și cu alți refugiați români din celelalte provincii românești, Hurmuzăcheștii i-au oferit cărturarului găzduire imediată: „privește de acum înainte casa mea ca pe a D-tale!” – l-a îndemnat, în stilul-i caracteristic, bătrânul Doxachi. Așa a devenit Pumnul, un fidel colaborator al gazetei „Bucovina” care începuse să apară din 16 octombrie 1848. Apoi, a urmat examenul pentru catedra de limba și literatura română – cum s-a arătat mai sus – cu specificația expresă că în „Emisul” („Emisul prezidiului țării Galiției din Leina dintr-a 10. Ianuarie 1849 Nr. 239, prin care se aduce la cunoștința corpului profesoral, că Maiestatea Sa, prin rezoluțiunea prea înaltă dintr-a 20. Decembrie 1848, comunicată prin emisul ministerial dintr-a 26. Decembrie 1848 nr. 8306, a aprobat înființarea catedrei de limba și literatura română la institutul de studii filosofice din Cernăuți. Prezentat într-a 23. Ianuarie 1849 Nr. 163) se prevedeau îndatoririle noului profesor de a predă „cinci oare [...] pe săptămână, dintre carile trei sunt destinate pentru gramatică și două pentru literatură” (Sbiera, 1889, p.170).

Spre deosebire de toți ceilalți refugiați români din Moldova și Transilvania, care aveau rosturile lor, întorcându-se cu toții în vadul de unde au plecat temporar, Aron Pumnul s-a integrat noului spațiu pentru totdeauna, nu numai din cauza primirii de excepție ce i s-a făcut, dar mai ales pentru faptul că a realizat imediat situația: noua sa patrie avea și mai multă nevoie de un om care să-i slujească idealul. S-au adăugat la acestea, poate, și temerile răzbunărilor din trecut, căci ungurii nu știau iertatea, mai ales atunci când era vorba de un român din Transilvania.

Dragostea și respectul ce și le purtau reciproc atât elevii profesorului, cât și profesorul elevilor lui erau atât de evidente, încât atunci „când avea să intre profesorul Pumnul în clasă era mare liniște și aceasta din cauza respectului ce aveam toți pentru acest bărbat” (Ștefanelli, 1983, p.65) – fapt care nu se petrecea cu alți profesori, deși aceștia cereau imperativ ordine și disciplină la ore. Evident că tot ceea ce e forțat nu dă rezultatele scontate; „față de alți profesori – spune Ștefanelli – nu existau aceste considerațiuni și vuietel, jocurile și săriturile erau la ordinea zilei” (Ștefanelli, 1983, p.65-66).

Pumnul era iubit și pentru faptul că avea o metodă pedagogică aparte, una care nu cerea elevilor săi mai mult decât puteau; era mulțumit ca fiecare să prindă din lecțiile sale atât cât îl ținea mintea, știind că oricum un minimum de progres exista. „Niciodată nu cerea dela ei decât aceea ce fiecare era în stare să facă fără multă încordare și bătaie de cap. De aceea și școlarii își împlineau cu plăcere datoria [...], și această dragoste și iubire se răsfrângea mult și asupra obiectului ce li se propunea” (Sbiera, 1889, p.63).

În zelul său pedagogic, Pumnul a mai luat, în decursul anului 1865, încă două clase superioare, fapt care i-a înrăutățit sănătatea și așa prea șubredă. Avea un dispreț suveran pentru cele lumești, așa încât nu se sfa să-i vorbească adesea propriului elev, Ioan G. Sbiera, „despre caracterele oamenilor în lupta lor pentru un trai mai bun și plăcut; îmi spunea că nu trebuie să mă aștept din partea lor la nici un sprijin și ajutor dezinteresat” (Sbiera, 1890, p.199). Eminescu însuși, în închipuirea lui tânără văzuse pe învățătorul desăvârșit, pe

omul de cultură însuflețit de un mare ideal, pe cel ce s-a dăruit unei înalte cauze” (Dumitrescu-Bușulenga, 1963, p.34). Așa trebuie să fi fost, din moment ce la moartea acestuia, Eminescu iese în public, cu toată reticența lui înăscută pentru un asemenea act.

Supranumit de Alexandru Hurmuzachi drept „un caracter deplin și om de înaltă moralitate”, Aron Pumnul evoluează în cultura bucovineană, conștient fiind că servește în acest fel întreaga literatură, limbă și istorie românească. Nu e de mirare că moartea prematură a acestui mare profesor și patriot român a „îndurerat întreaga Bucovină și funeraliile lui au luat proporții de doliu național” (Dumitrescu-Bușulenga, 1963, p.35). Cuvântările celor doi Hurmuzăchești (Eudoxiu și Alexandru), a mitropolitului Constantin Morariu, cele ale profesorilor Sbiera, Călinescu, Iralie Porumbescu, dar și ale foștilor elevi – atât la înmormântare cât și la sfințirea mormântului – amplificate de presă și de unele lăcașuri de cult bucovinene, stau mărturie în acest sens.

Pentru a susține pe viu istoria națională, Pumnul nu s-a limitat doar la buchiile gramaticii; el a făcut eforturi atât arhivistice cât și pe teren, în vederea unor scrieri care apărau istoria neamului de nedreptățile scrise de străini. „Privire repede preste moșile mănăstirești, den care s-a format mărețul fond religionar al bisericii dreptcredincioase răsăritene den Bucovina” (Cernăuți, 1865) este un exemplu grăitor în acest sens, căci în lucrare se afirmă categoric faptul că „toată viața noastră religioasă, morală, științială se susține din acele proprietăți” (Sbiera, 1889, p.73).

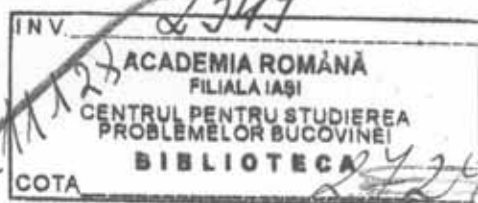
„Elaboratul” însuși al profesorului constituie o pledoarie argumentată în favoarea originii limbii române. La fel de elaborate sunt și lucrările intitulate „Neatârănarea limbei românești în dezvoltarea și în modul de a o scrie”, „Fragmente den literatura românească”, „Constituțiunea sau așezământul bisericii românești”, „Bineștiința limbii românești cu litere romane”, „Formăciunea cuvintelor românești”, „Curs de literatura românească”, în care sunt pomeniți toți cronicarii moldoveni sau „Forma den afară a poeziei române”, precum și încercările: „Stilistica afacerilor den viața practică”, „Sumariu din religiunea creștină”, „Filosofia populară” – majoritatea scrise înspre folosul elevilor săi.

Între toate însă, „Lepturariul...” a rămas până astăzi opera sa de căpătâi, constituind prima încercare a unei istorii de literatură română din tot spațiul românesc. Prin el, profesorul Aron Pumnul a „dat culturii române o nouă direcție de dezvoltare” (Loghin, 1943, p.490), ceea ce a constituit, nu numai produsul cultural al unei epoci, dar a reprezentat valoarea unei conștiințe culturale și de istorie literară a întregii nații.

„Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului «Valorificarea identităților culturale în procesele globale», cofinanțat de Uniunea Europeană și Guvernul României din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007–2013, contractul de finanțare nr. POSDRU/89/1.5/S/59758// This paper is supported by the Sectorial Operational Programme Human Resources Development (SOP HRD), financed from the European Social Fund and by the Romanian Government under the contract number SOP HRD/89/1.5/S/59758”.

I

31

ARON PUMNUL.

VOCI

3390

asupra

vieții și însemnătății lui,

dinpreună cu

documentele relative la înființarea catedrei de limba și literatură românească la gimnasiul superior din Cernăuț,

precum și

scrierile lui mărunte și fragmentare

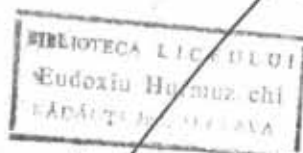
publicate de

*Din cărțile lui.
Leonida Bodnărescu*

D-rul Ion al lui G. Sbiera,

profesor i. r. la universitatea din Cernăuț, membru al Academiei Române din București, membru onorariu, sau fondatoriu, al mai multor societăți literare, etc.

Cu spesele acordate din fundațiunea Pumnuleană de către
Societatea pentru cultura și literatură română în

Cu portretul lui Pumnul.

2349

CERNĂUȚ 1889.

— TIPOGRAFIEA ARHIEPISCOPALĂ.

Coperta volumului lui I.G. Sbiera – Aron Pumnul. Voci asupra vieții și însemnătății lui, Cernăuți 1889

LĂCRIMIOARELE

învățăceilor gimnăsiști

de'n Cernăuți

la mormîntul

prea iubitului lor profesorîu

ARUNE PUMNUL

răpăusat într'a 12/24 Ianuarîu 1866.

Cernăuți 1866.

Cu tiparîul lui Rudolf Echardt.

Apud: Ion Filipciuc, Lacrimioarele învățăceilor și Eminescu, Biblioteca Miorița, Cîmpulung Bucovina, 2001

Aron Pumnul

Mormântul lui Aron Pumnul din Cernăuți
Apud: Teodor Bălan, Documente bucovinene, vol IX, 1800-1899,
ediție îngrijită de prof. univ. dr. Ioan Caproșu,
Editura Taida, Iași, 2006, p.102
(tudorcojocariu.eu)

Casa lui Aron Pumnul azi
(darabani.org)

BIBLIOGRAFIE

- Adăscăliței, V., 2004. *Legendele lui Vodă Ștefan*, în vol. *Românitatea de Sus. Repere etnologice*, Prefață de Vasile Schipor, Postfață de Victor Iosif, Editura Septentrion, Rădăuți.
- Adăscăliței, V., Ciubotaru, I.H., 1969. *Folclor din ținutul Rădăuților*, Suceava.
- Andrievici, S.M., 2004. (Arhiepiscop al Cernăuților, Mitropolit al Bucovinei și Dalmației). *Proprietățile fundanționale ale Bisericii Gr.- Or. în Bucovina după istorie, așezămintele canonice și legile de stat*, Editura Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, Suceava.
- Angelescu, S., 1983. *Poetica legendei*, în vol. *Legende populare românești*, ediție îngrijită de Octav Păun și Silviu Angelescu, Studiu introductiv de Octav Păun, Postfață de Silviu Angelescu, Editura Albatros, București.
- Barițiu, G., 1866. *Părți alese din istoria Transilvaniei. Pe două sute de ani în urmă*, vol. III. Tipografia W. Kraft, Sibiu.
- Balan, T., 1932. *Serbarea de la Putna 1871*, Cernăuți.
- Balan, T., 1944. *Eudoxiu Hurmuzachi și memoriul românilor ardeleni din luna lui februarie 1849*, în *Anuarul Muzeului Bucovinei*, Seria II, Anul I-II, 1943-1944, publicat de Nicolai Grămadă, Tipografia Mitropolitul Silvestru, Cernăuți.
- Balan, T., 1994. *Eudoxiu Hurmuzachi și colecția lui de documente*, Sibiu.
- Berindei, D., 1997. *Revoluția Română din 1848-1849. Considerații și reflecții*, Fundația Culturală Română, Cluj-Napoca.
- Blaga, L., 1937. *Elogiul satului românesc*, Discurs rostit la 5 iunie 1937 în Ședință solemnă, L. Blaga cu răspunsul D-lui I. Petrovici, București.
- Brânză, I., 2009. *Credințe și practici magice în Bucovina (I)*, în *Analele Bucovinei*, Anul XVI, 1/2009, Editura Academiei Române.
- Brote, E., 1895. *Cestiunea română în Transilvania și Ungaria*, Tipografia Voința națională, București.
- Cantemir, D., 1973. *Descriptio Moldaviae*, Traducere după originalul latin de Gh. Guțu, Introducere de Maria Holban, Comentariu istoric de N. Stoicescu, Studiu cartografic de Vintilă Mihăilescu, Indice de Ioana Constantinescu, cu o notă asupra ediției de D. M. Pippidi, București, Editura Academiei Române.
- Călinescu, G., 1932. *Viața lui Mihai Eminescu*, Editura Cultura Națională, București.
- Călinescu, G., 1969. *Opera lui Eminescu*, Editura Pentru Literatură, București.
- Căpreanu, I., 1995. *Bucovina: istorie și cultură românească (1775-1918)*, Prefață de Gh. Buzatu, Editura Moldova.
- Ceașu, M.Ș., 1998. *Bucovina habsburgică de la anexare la Congresul de la Viena. Iosefinism și postiosefinism (1774-1815)*, Fundația academică A. D. Xenopol, Iași.
- Costea, E., 1944. *Amintiri*, Cernăuți.
- Covalciuc, D., 1995. *Legende populare din Bucovina*, Hliboca.
- Cristuș, E., 2000. *Imagini ale dorului în lirica populară din Bucovina (II)*. În *Analele Bucovinei*, Anul VII, 2/2000, Editura Academiei Române.
- Dan, D., 1925. *Rolul preoției bucovinene în menținerea românismului...*, Tipografia Mitropolitul Silvestru, Cernăuți.
- Dumitrescu-Bușulenga, Z., 1963. *Mihai Eminescu*, Colecția Oameni de seamă, Editura Tineretului, București.
- Dumitrescu-Bușulenga, Z., 1992. *Cuvânt înainte*, în Lucian Blaga, *Despre gândirea magică*, Editura Gramond.
- Eliade, M., 1994. *Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol. III, Editura Universitas, Chișinău.
- Eliade, M., 1985. În *Revista de istorie și teorie literară*, nr. 3. Anul XXXIII, iulie-septembrie.
- Eminescu, M., 1939. *Opere I, Poezii tipărite în timpul vieții*, Introducere, Note și variante, Anexe. Ediție critică îngrijită de Perpessicius, Editura pentru Literatură și Artă Regele Carol II, București.
- Eminescu, M., 1963. *Opere VI, Literatura populară*, Ediție critică îngrijită de Perpessicius, Cu 63 de reproduceri după manuscrise, Editura academiei Române, București.
- Eminescu, M., 1977. *Opere VII, Proza literară, Sărmanul Dionis, La aniversară, Cezara, geniu pustiu, Celelalte proze postume, Texte indite*, Studiu introductiv de Perpessicius, cu 77 de reproduceri după manuscrise, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București.
- Eminescu, M., 1980. *Opere IX Publicistică 1870-1877, Albina, Familia, Federațiunea, Convorbiri, literare, Curierul de Iași*, Studiu introductiv de Al. Oprea, cu 68 de reproduceri după manuscrise și publicații, Academia Republicii Socialiste România, Muzeul Literaturii Române, Editura Republicii Socialiste România, București.
- Eminescu, M., 1989a. *Opere X, Publicistică 1 noiembrie 1877 - 14 februarie 1880, Timpul*, Academia Republicii Socialiste România, Muzeul Literaturii Române, cu 16 reproduceri după publicații și manuscrise, Editura Republicii Socialiste România, București.
- Eminescu, M., 1989b. *Opere XVI, Corespondență. Documentar*, cu reproduceri după manuscrise și documente, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București.
- Eminescu, M., 1984. *Opere XI, Publicistică 17 februarie - 31 decembrie 1880, Timpul*, cu 27 de reproduceri după publicații și manuscrise, Academia Republicii Socialiste România, Muzeul Literaturii Române, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București.
- Eminescu, M., 1985a. *Opere XII, Publicistică 1 ianuarie - 31 decembrie 1881, Timpul*, cu 28 de reproduceri după publicații și manuscrise, Academia Republicii Socialiste România, Muzeul Literaturii Române, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București.
- Eminescu, M., 1985b. *Opere XIII Publicistică 1882-1883, 1888-1889 Timpul, România liberă, Fântâna Blanduziei*, Cu 64 de reproduceri, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București.
- Eminescu, M., 1993. *Opere XV, Fragmentarium. Addenda ediției*, cu reproduceri după manuscrise, documente și presă, Editura Academiei Române, București.
- Eminescu, M., 1999. *Opera politică*, vol. I, Ediție îngrijită de Bucur Popescu și Petru Demetru Popescu, București, Publistar.
- Eminescu, M., 1939. *Poezii tipărite în timpul vieții I*, Introducere, Note și variante, Anexe, Ediție îngrijită de Perpessicius, cu 50 de reproduceri după manuscrise, Editura Pentru Literatură și Artă Regele Carol II, București.
- Filipciuc, I., 2001. *Lăcrămiarele învățăcelilor... și Eminescu - întregite cu facsimila broșurii din 1866 -*, Biblioteca Miorița, Câmpulung Bucovina.
- Friedwagner, M., 1940. *Rumänische Volkslieder aus der Bukovina. Liebenslieder*, Band I, Würzburg.

- Galaction, G., 1987. *M. Eminescu*, Ediție, cuvânt înainte, note și indice de Gheorghe Cunesco, Colecția Eminesciana – 43, Editura Junimea, Iași.
- Gherman, I., 1993. *Istoria tragică a Bucovinei, Basarabiei și Ținutului Herța*, Editura ALL, București.
- Grămadă, N., 1926. *Bucovina de altă dată. Schițe istorice*, Editura Casei Școalelor, București.
- Grămadă, I., 2002. *Cartea sângelui*, Crai nou, Editura Bucovina viitoare, Editura Mușatinii, Suceava.
- Grigorovici, R., 2002. *Modelul Bucovinei*, în *Analele Bucovinei*, anul IX, nr.2, Editura Academiei Române, București.
- Guénon, R., 2008. *Simboluri ale științei sacre*, Editura Humanitas, București.
- Hurmuzachi, G., 1865. În *Foaia Societății pentru Literatură și Cultura Română în Bucovina*. anul I.
- Hurmuzachi, G., 1866a. În *Foaia Societății pentru Literatură și Cultura Română în Bucovina*, Anul II, nr. 3/ 1 martie 1886.
- Hurmuzachi, G., 1866b. *Învățămintele istoriei*, în *Foaia Societății pentru Literatură și Cultura Română în Bucovina*, Anul II, nr. 12/ 1 septembrie 1866.
- Hurmuzachi, A., 1866. *Carele e caracterul și tendința în învățământului public la noi?*, în *Foaia Societății pentru Literatură și Cultura Română în Bucovina*, Anul IV, nr. 3, din 1 martie.
- Hurmuzachi, G., 1867. În *Foaia Societății pentru Literatură și Cultura Română în Bucovina*, An III, nr. 7 și 8/1867.
- Iacobescu, M., 1973. *Revoluția de la 1848 în Bucovina*, în Suceava, Anuarul Muzeului Bucovinei, V.
- Iacobescu, M., 1983. *Problema agrară în revoluția română de la 1848 în Bucovina*, în *Revista de istorie*, nr. 5/1983, București.
- Iacobescu, M., 2005. Prefață la volumul lui Alis Niculică, *Ion G. Sbiera. Viața și opera*, Suceava.
- Iorga, N., 1914. *Legăturile culturale între Bucovina și Principatele românești*, Editura Casei Școalelor, București.
- Iorga, N., 1938. *Românismul în trecutul Bucovinei*, București.
- Johnston, W.M., 2000. *Spiritul Vienei. O istorie intelectuală și socială 1848–1938*, Traducere de Magda Teodorescu, editura Polirom, Iași.
- Kogălniceanu, M., 1976. *Opere II, Scrieri istorice*, Text stabilit, studiu introductiv, note și comentarii de Alexandru Zub, Editura Academiei Române, București.
- Loghin, C., 1926. *Istoria literaturii române din Bucovina 1775–1918 (în legătură cu evoluția culturală și politică, Cu 38 de clișee*, Tipografia Mitropolit Silvestru, Cernăuți.
- Loghin, C., 1943. *Aron Pumnul – Mihai Eminescu. I Reabilitarea lui Aron Pumnul*, în vol. *Eminescu și Bucovina*, Editura Mitropolit Silvestru, Cernăuți.
- Luceac, I., 2000. *Familia Hurmuzaki: între ideal și realizare. (O istorie a culturii românești din Bucovina în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea)*, Cuvânt înainte de acad. Ștefan Ștefănescu, Editura Alexandru cel Bun – Editura Augusta, Timișoara.
- Lupaș, I., 1993. *Istoria unirii românilor*, Editura Scripta, București.
- Moldovanu, G., 2006. *Aron Pumnul – profesor la Cernăuți*, *Rev. Glasul Bucovinei*, Nr. 3/2006, anul XIII (nr. 51),
- Morariu, C., 1998. *Cursul vieții mele. Memorii*, Editura Hurmuzachi, Suceava.
- Murărașu, D., 1932. *Naționalismul lui Eminescu*, Editura Bucovina I. E. Torouțiu, București.
- Mureșianu, A.A., 1935. *Eminescu, Aurel Mureșianu și serbarea de la Putna*, Cernăuți.
- Nandriș, I., 2001. *Satul nostru mahala din Bucovina*, Ediție îngrijită și prefațată de Gh. Nandriș, Casa de Presă și Editura Tribuna, Sibiu.
- Neagoe, S., 1992. *Bătălia pentru Bucovina*, Editura Heli-con, Timișoara.
- Niculică, A., 2005. *Ion G. Sbiera. Viața și opera*, Biblioteca Bucovinei I. G. Sbiera, Suceava.
- Niculică, A., 2009. *Din istoria vieții culturale a Bucovinei: Teatrul și Muzica (1775–1940)*. Casa editorială Floare Albastre, București.
- Nistor, I., 1916. *Istoria bisericii din Bucovina și a rostului ei național-cultural în viața românilor bucovineni*, Editura Casa Școalelor, București.
- Nistor, I., 1991. *Istoria Bucovinei*, Ediție și studiu bio-bibliografic de Stelian Neagoe, Editura Humanitas, București.
- Onciul, D., 1915. *Din trecutul Bucovinei*, Institutul de arte grafice Speranța, București.
- Oprea, A., 1983. În căutarea lui Eminescu gazetarul, Editura Minerva, București.
- Oprea, I.N., 2004. *Bucovina în presa vremii, Cernăuți 1811–2004*, Editura Edict, Iași.
- Pahomi, M., 2001. «*Jurământul Bucovinei*» față de Austria în anul 1777, „*Analele Bucovinei*”, anul VII, nr. 2, Editura Academiei Române, București.
- Papuc, L., 1997. *Frânturi de cultură bucovineană*, Editura Safir, Iași.
- Petrino, D., 1869. *Puține cuvinte despre coruperea limbii române în Bucovina*, Tiparul Bucoviecki și Comp., Cernăuți.
- Pop, A.Z.N., 1962. *Contribuții documentare la biografia lui Mihai Eminescu*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București.
- Pop, A.Z.N., 1978. *Pe urmele lui Mihai Eminescu*, Editura Sport-Turism, București.
- Pop, A.Z.N., 1987. *Caleidoscop eminescian*, Editura Eminescu, București.
- Pumnul, A., 1865. *Privire repede preste două sute șasezeci și șapte de'n proprietățile, așa numite moșiile mănăstirești din carele s-a format mărșul Fond religionariu al Bisericii dreptcredincioase a Bucovinei*, Cernăuți.
- Purici, Ș., 2004. *Considerații privind administrația austriacă în Bucovina în perioada prepașoptistă*, în *Analele Bucovinei*, anul XI, nr. 2, București, Editura Academiei Române.
- Purici, Ș., 2006. *De la supuși la cetățeni. Românii din Bucovina (1775-1914)*, în *Analele Bucovinei*, anul XIII, nr. 1, Editura Academiei Române, București.
- Roșu, I., 1989. *Legendă și adevăr în biografia lui M. Eminescu, Originile*, Editura Cartea Românească, București.
- Rusșindilar, P., 1995. *Hurmuzăcheștii în viața culturală și politică a Bucovinei*, Academia Română, Filiala Iași, Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, Editura Glasul Bucovinei, Iași.
- Sava, A., 1929. *Documente putnene*, I, Focșani.
- Sbiera, I.G., 1889. *Aron Pumnul, Voci asupra vieții și însemnătății lui, dimpreună cu documente relative la înființarea catedrei de limba și literatura română la gimnaziul superior din*

Cernăuți, precum și scrierile lui mărunte și fragmentare, Editura Societății –Tipografia Arhiepiscopală, Cernăuți.

Sbiera, I. G., 1890. *Familia Sbiera*. Cernăuți.

Sbiera, I.G., 1899. *Familia Sbiera după tradițiune și istorie și amintiri din viața autorului*, Tipografia Universitară R. Eckhardt, Cernăuți.

Schpor, V.I., 2007. *Bucovina istorică, Studii și documente*, Cuvânt înainte de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, Editura Academiei Române, București.

Schpor, V.I., 2004. Ștefan cel mare în legende ale poporului român, în *Analele Bucovinei*, 2004. Anul XI, 1/2004, Editura Academiei Române..

Simion, F.M., 1981. *Legende istorice din Bucovina*, Ediție îngrijită cu note și studiu introductiv de Paul Leu, Editura Junimea, Iași.

Sion, G., 1888. *Suvenire contimpurane*, Tipografia Academiei Române, București.

Slavici, I., 1978. *Opere IX. Memorialistica. Varia*, Ediție îngrijită de C. Mohanu și D. Vatamaniuc, Editura Minerva, București.

Ștefanelli, T.V., ș.a., 1943. Vol. *Eminescu și Bucovina cu contribuții de: Tudor V. Ștefanelli, Vasile Gherasim, Constantin Loghin, Eugen Păunel, Augustin Z. N. Pop, Aurel Vasiliu, George Voevidca*, Editura Mitropolit Silvestru, Proprietatea Societății pt. Cultură, Cernăuți.

Ștefanelli, T.V., 1983. *Amintiri despre Eminescu*, Ediție îngrijită, prefață, bibliografie și indice de Constantin Mohanu, Colecția Eminesciana – 31, Editura Junimea, Iași.

Torouțiu, I.E., 2003. *Frunză verde, Căntece și basme populare din Bucovina*, Ediție îngrijită de Ion Filipciuc, Biblioteca Miorița, Câmpulung Bucovina.

Țugui, P., 2000. *Bucovina – istorie și cultură*, Editura Albatros, București.

Ungureanu, C., 2003. *Bucovina în perioada stăpânirii austriece 1774 – 1918, aspecte etnodemografice și confesionale*, Institutul de Istorie al AȘM a republicii Moldova, Editura Civitas.

Ungureanu, C., 2005. *Delimitarea frontierei Bucovinei în anii 1775-1776*, în *Analele Bucovinei*, anul XII, nr. 2, Editura Academiei Române, București.

Ungureanu, C., 2007. *Învățămintul primar din Bucovina 1774–1918*, Institutul de Istorie, Stat și Drept al academiei de Științe a Moldovei, Editura Civitas.

Ungureanu, C., 2008. *Gimnaziul român din Cernăuți*, în *Glasul Bucovinei*, nr. 3/2008, anul XV, nr. 59.

Vasiliu, A., 1943. *Bucovina în viața și opera lui Mihai Eminescu*, în vol. *Eminescu și Bucovina*, Editura Mitropolit Silvestru, Cernăuți, 1943

Vatamaniuc, D., 1968. *Serbarea de la Putna*, în vol. *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București.

Vatamaniuc, D., 1985. *Publicistica lui Eminescu 1870–1877*, Colecția Eminesciana, Editura Junimea, Iași.

Vatamaniuc, D., 1986. *I. G. Sbiera și Eminescu*, în *Memoriile Secției de Științe Filologice, Literatură și Arte*, Seria IV, Tomul VIII, Editura Academiei Române, București.

Vatamaniuc, D., 1988. *Eminescu, Manuscrisele jurnal al formării intelectuale și al lărgirii orizontului științific. Laborator de creație. Instrument de lucru*, Editura Minerva, București.

Vatamaniuc, D., 1996. *Antologie, prefață și note la volumul Mihai Eminescu – Răpirea Bucovinei*, Editura Saeculum I. O., București.

Vatamaniuc, D., 1997. *Antologie, prefață, note și comentarii la volumul Mihai Eminescu – Sfântul pământ al Transilvaniei. Transilvania sub dualismul austro-ungar*, Editura Saeculum I. O., București.

Vatamaniuc, D., 1998. *Caietele Eminescu. Mitologie și document*, Editura Fundației România de Măine, București.

Vatamaniuc, D., 2006. *Bucovina între Occident și Orient. Studii și documente*, Prefață de acad. Ștefan Ștefănescu, Academia Română Filiala Iași, Centrul de Studii Bucovina, Rădăuți, Editura Academiei Române, București.

Vatamaniuc, D., 2008. *Iraclie Porumbescu în revoluția din 1848 și după aceea*, în *Analele Bucovinei*, Anul XV, nr.2/2008, Editura Academiei Române.

Zöllner, E., 1997a. *Istoria Austriei de la începuturi până în prezent*, Ediția a VIII-a, vol. I, Traducere de Adolf Armbruster, Editura Enciclopedică, București.

Zöllner, E., 1997b. *Istoria Austriei de la începuturi până în prezent*, Ediția a VIII-a, Vol. II, Traducere de Adolf Armbruster, Editura Enciclopedică, București.

*** *Averile bisericești din Bucovina*, 1939. Editura Mitropoliei Bucovina, Cernăuți.

*** *Calendar pentru rămâni pe anul 1857*. Anul XIV, Iași.

*** *Discursurile lui Eudoxiu Hurmuzaki în Dieta Bucovinei. Din viața parlamentară a Bucovinei în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, 2007. Ediție bilingvă, cu stabilire de text, prefață, note și comentarii de Ilie Luceac, Traducerea textului german de Catrinel Pleșu, Institutul Cultural Român, București.

*** *Petițiunea Bucoveninilor către împăratul, din iunie 1848, formulând dorințele țării pentru o autonomie provincială și pentru conservarea caracterului național românesc al ei*, în vol.: Aron Pumnul. *Voci asupra vieții și însemnătății lui, dimpreună cu documintele relative la înființarea catedrei de limba și literatura românească la gimnaziul superior din Cernăuț, precum și scrierile lui mărunte și fragmentare publicate de D-rul Ion al lui G. Sbiera, profesor î. r. la universitatea din Cernăuș, membru al academiei Române din București, membru onorariu, sau fondatoriu, al mai multor societăți literare, etc. Cu spesele acordate din fundăciunea Pumnuleană de către Soțietatea pentru cultura și literatura română în Bucovina, Cu portretul lui Pumnul*, 1889. Editura Societății, Cernăuți.

*** *Rev. Bukowina*, 1864. din 13 mai 1864.

*** *Rev. Familia*, nr. 17/28 aprilie – 11 mai 1891.

*** *Rev. Federațiunea*, 1868. I, nr.180 din 13/25 decembrie.

*** *Rev. Glasul Bucovinei*, 1918. Anul I, nr.25/13 decembrie.

*** *Revista Fundațiilor Regale*, 1939. Din 1 iulie.

*** *Scrisoarea Aglaei Eminovici către Titu Maiorescu*, 1889. Cernăuți, 8 iulie, Fond documentar Ipotești, nr. inv. 37.

*** *Ziarul Bucovina*, 1848a. nr.1 din 4 octombrie, Cernăuți.

*** *Ziarul Bucovina*, 1848b. nr. 12 din 24 decembrie, Cernăuți.

*** *Ziarul Curierul de Iași*, 1876. IX, nr. 56 din 21 mai.

*** *Ziarul Românul*, 1870. (XIV) din 26 aprilie.

*** *Ziarul Românul*, 1871. Anul XIV din 21 august.

*** *Ziarul Timpul*, 1878a. III, nr. 44 din 25 octombrie.

*** *Ziarul Timpul*, 1878b. Anul III, nr. 119 din 1 iunie.

Rezultatele Concursului Național de Poezie și Interpretare Critică a Operei Eminesciene „Porni Luceafărul...”, ediția a XXXV-a, 11 iunie 2016, Botoșani

Juriul celei de a XXXV-a ediții a Concursului Național de Poezie și Interpretare Critică a Operei Eminesciene „Porni Luceafărul...”, format din: Lucian Vasiliu, Cassian Maria Spiridon, Ed. Revistei „Convorbiri literare”, Călin Vlasie și Ioan Es. Pop, Nicolae Tzone, Daniel Corbu, Gavril Țarmure, Bistrița, Valentin Ajder, Liviu Ioan Stoiciu, Marian Drăghici, George Vulturescu, Marius Chelaru, Adrian Alui Gheorghe, Vasile Spiridon, Bacău, Dumitru Augustin Doman, Sterian Vicol, Ioan Moldova, Ioan Radu Văcărescu, Adi Cristi, Gellu Dorian, rev. „Hyperion”, secretariat Nicolae Corlat, avându-l ca președinte pe Vasile Spiridon, în urma lecturării lucrărilor sosite în concurs, a decis acordarea următoarelor premii:

SECȚIUNEA CARTE PUBLICATĂ

Premiul „Horațiu Ioan Lașcu” al Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor din România – poetei **Andreea Voicu**, pentru cartea *Ce fluieră cămilele pe malul mării*, Editura Paralela 45, 2015 și **Elena Mihalachi** pentru cartea *Locuiește-mă*, Editura Charmides, 2016; Premiul Uniunii Scriitorilor din R. Moldova poetei **Marina Popescu** pentru cartea *Ultimul nu va stinge lumina*, Editura Paralela 45, 2015.

SECȚIUNEA MANUSCRISE

Premiul Editurii Paralela 45 și al revistelor „Viața Românească” și „Euphorion” – **Alexandra Negru**; Premiul Editurii Junimea și al revistelor „Vatra” și „Scriptor” – **Cornelius Ioan I. Drăgan**; Premiul Editurii Timpul și al revistei „Convorbiri literare” – **Ionuț Bogdan Cărașu**; Premiul Editurii Vinea și al revistelor „Familia” „Cronica veche” – **Eliza Liță**; Premiul Editurii Princeps Multimedia și al revistei „Feed back” – **Andreea Pătrașcu**; Premiul Editurii Charmides și al revistelor „Verso” și „Infinitesimal” – **Cristina Costov**; Premiul Editurii Eikon și al revistei „Conta” – **Livia Adriana Mihai**; Premiul Editurii 24 de ore și al revistei „Simpozion” – **Adina Voica Sorohan**; Premiul revistei „Familia” – **Theodor Paul Șoptelea**; Premiul revistei „Argeș” – **Raluca Cosmina Calancia**; Premiul revistei „Poesis” – **Ionuț Alupoae și Elena Luceac**; Premiul revistei „Poezia” – **Maria Anastasia Tache și George Moroșanu**; Premiul revistei „Ateneu” – **Simina Ioana Teodorescu**; Premiul revistei „Porto Franco” – **Adelina Ioana Gherasim și Bianca Maria Bursuc**; Premiul Revistei „Hyperion” – **Iustin Butnariuc**; Premiul revistei „Țara de Sus” – **Sabina Sabotnicu, Ioana Mădălina Dăscălescu, Cătălina Antonescu**.

SECȚIUNEA INTERPRETARE CRITICĂ A OPEREI EMINESCIENE

Premiul revistei „Convorbiri literare” – **Emanuel Lupașcu-Doboș**; Premiul revistei „Poesis” – **Corina Dumitriu**; Premiul revistei „Hyperion” – **Simina Ioana Teodorescu**; Premiul revistei „Poezia” – **Mihaela Loghin**; Premiul revistei „Scriptor” – **Violeta Zamfirescu**.

Premiul Revistei „Hyperion” la Concursul Național de Poezie și Interpretare Critică a Operei Eminesciene „Porni Luceafărul...”, ediția a XXXV-a, SECȚIUNEA MANUSCRISE

Iustin BUTNARIUC

puf

calm, pajiște de sticlă
pașii tăi măsuțați din orbitele ochilor mei
umoare apoasă, umoare sticloasă, lumini
pene de curcan, pene de găini și de găște,
război cu perne, sărim ca niște copii în pat
ne bucurăm de gravitație și ne
izbim puternic în arcuri
ne ținem de mână să nu alecăm pe podea
iar mâna ta mă trage puternic în neant
nu mi-e frică, întunericul nu mă sperie
sunt doar speriat de vortexul ăsta
puternic care ne trage
unde? unde mergem? e cald lângă tine
vino aproape și strânge-mă bine ca să nu cad
mă împiedic în pene
iar prin venele tale curge și sângele meu
mă pierd, alunec și mă înclin în ochii tăi
am făcut de-abia 5 pași împreună
și îi vom face pe toți
suntem cerc și ne învelim cu puf de pădărie fiindcă
globul din sticlă în care sărim va fi mereu calm.

far rotativ cu sclipiri

creierul meu e ca un girofar
când becul drept se aprinde, mâna
ta cade pe puloverul de lână,
mâna mea cade peste mâna ta și
împreună aprindem becul stâng
iar cel drept se stinge.
cuprul ne unește mințile, memoria mea
și motorcortexul tău se încălescă,
îmi fug gândurile după picioarele tale care fug,
și uit să mă uit în trecut să văd
dacă nu e o stare de déjà-vu,
nu se poate ca cineva atât de perfect să fii tu
sau eu
sau creierul meu
rotit pe roata zimțată a unui hamster torturat,
a sutelor de dați în care te-am chemat prin somn,
mi-e dor de orice moment copilăresc
trăit pe malul Prutului,
la baza gâtului găsesc niște urme de nas,
un pas până în groapa comună în doi,
o singură aprindere a ambelor becuri deodată,
iar noi vom fi o singură ființă,
mânați de sufletul tău în suflul meu rar,
creierul meu e ca un girofar

Simina Ioana TEODORESCU

Despre lectura vinovată: *Sunt ani la mijloc...* de Mihai Eminescu

Lectura unui text este o luare în primire a noului venit cu prejudecăți livești pentru a-l acomoda cu propria-ți lume: îl întâmpini cu lecturi anterioare, cu interpretări ale altora doar citite, venite din experiențe culturale suprapuse (teme, motive recurente, simboluri, punctuație afectivă etc.).

Textul supus analizei aduce în prim-plan toposuri ale antichității și ale romantismului care se ivesc în momentul unei prime lecturi; așadar, nu putem vorbi de o lectură inocentă care să ne măsoare cu adevărat sensibilitatea estetică.

Lectura „vinovată” – a se citi *contaminată de intertext* – ne îndeamnă să identificăm locuri comune care ne fac contemporani cu vremuri „demult apuse”, glorificate de romantici prin *reveria în timp și spațiu*: versul „Sunt ani la mijloc și încă mulți vor trece” constituie debutul unei poezii de dragoste care invocă timpul ca element perturbator al fericirii de odinioară: „ceasul sfânt în care ne-ntâlnirăm”. Ca și în alte poezii, iubirea este o aspirație, o posibilitate, o dorință reaprinsă din trecutul evenimential. Dacă ar fi să aplicăm regula timpurilor verbale, iubita aparține unui trecut abia stins, reprezentat prin perfectul simplu: „ne întâlnirăm”, „ne iubirăm”, motivând așa idealizarea timpului trecut. Prezentul poetic eminescian este întotdeauna „sărăcit” de semnificație, este golit de sens pentru că mitul fericirii prin iubire aparține trecutului, exprimat evenimential prin perfectul simplu al – doar – celor două verbe, restul fiind numai la prezent. Trecutul este scos din umbra întunecată a vremurilor fără număr pentru a-i lumina prezentul

în care nici dragostea, nici creația nu-i aduc reflexivului așteptarea dorită.

Idealizarea trecutului este inevitabilă prin comparația cu prezentul infertil; clipa prezentă este mutată în trecut, iar „ceasul sfânt” este adus în locul acesteia, pentru a-i da iluzia trăirii totale; creația și dragostea sunt condiții necesare confortului sufletesc al îndrăgostitului chinuit de amintire.

Experiențele livești ale poetului sunt evidente: trecerea ireversibilă a timpului din opera lui Horatius („labuntur anni”) și mitul lui Orfeu și al lui Euridice care impune lyra ca instrument generic al poeziei lirice. Creația este scopul suprem al ființei creatoare care nu desparte omenescul de spiritual. Iubita pierdută în Infern este aici lăsată unui prizonierat atemporal; trecerea ireversibilă a timpului a separat unitatea originară a cuplului iar poetul inspirat o poate readuce în prezent doar prin gestul actual de iubire, redat de zâmbetul copilăresc („Când te văd zâmbind copilărește”).

În opera eminesciană apare deseori algoritmul creației și al iubirii; combustia interioară demonstrează o geneză comună a celor două: echilibrul trăirilor (atharaxia) aduce timpul pentru creație, vocația inspirată de iubirea unicizată printr-un portret idealizat, în tușe precise care o face de neînlocuit: „Minune cu ochi mari și mână rece.” Iubirea, la fel ca în plastică, vine prin văz, aprinde simțurile și anulează prezentul gol, generator de iluzie și de ideal romantic. Spre infernul în care stă iubita, poetul poate ajunge doar ținând în mână lyra.

Theodor CODREANU

Eminescu, Eliade și Robert D. Kaplan

Istoricul englez Dennis Deletant ne asigură că jurnalistul israeliano-american Robert D. Kaplan „înțelege ca nimeni altul România contemporană”, precizare ce însoțește și traducerea promptă a cărții sale *In Europe's Shadow*, publicată chiar anul acesta simultan peste ocean și la București^[1]. În bună măsură, Dennis Deletant are dreptate, el însuși fiind un bun cunoscător al istoriei românești. Kaplan este un observator perspicace, cu orizont de geopolitică globală, empatizând cu destinul contemporan al României și oferindu-ne judecăți pătrunzătoare, adesea. În orice caz, el se străduiește să depășească *legenda neagră* de care este înconjurată România din anii dictaturii comuniste și până în clipa de față. Altfel zis, el încearcă să fie un observator *obiectiv*, în postură de „cetățean al lumii”, de *cosmopolit*, cum îi place să se autodefinească, fascinat deopotrivă de „Țara sfântă”, cu pasiune „pentru sinagogi, dar și pentru mănăstirile grecești din deșertul iudeu și pentru monumentele medievale musulmane”^[2]. Surpriza devine și mai atrăgătoare atunci când jurnalistul exprimă un crez eminescian, acela al *adevărului*, luându-i ca modele pe Robert Musil și pe Joseph Conrad. De la primul, ia *mintea/sângele rece*: „Adevărul iese la lumină când sângele este rece.”^[3] Ceea ce ne evocă ecuația eminesciană: *minte rece și inimă caldă*, ultima ca implicare morală, în stare de echilibru cu prima: „Cum poți, așadar, să te implici moral și să-ți păstrezi totodată obiectivitatea?”^[4] Întrebare-cheie, rezolvată cu exemplul lui Joseph Conrad, pe care-l

consideră „cel mai mare corespondent de presă din istorie, mai mare chiar decât Herodot”^[5]. Este imposibil să nu aderăm la un asemenea crez profesional, cu atât mai mult cu cât el s-a cristalizat prin Conrad, via București, între anii 1981-2013, cum mărturisește autorul.

Idealul cosmopolit l-a frământat, în tinerețe, și pe Eminescu. Iată o altă salutară punte de legătură între contemporanul nostru și *obiectivitatea* conradiano-eminesciană. Zice Eminescu, prin *alter ego*-ul său Toma Nour, revoluționarul ardelean de la 1848: „cosmopolit sunt și eu; aș vrea ca omenirea să fie ca prisma, una singură, strălucită, pătrunsă de lumină, care are însă atâtea colori. O prismă cu mii de colori, un curcubeu cu mii de nuanțe. Națiunile nu sunt decât nuanțele prismatice ale Omenirii, și deosebirea dintre ele e atât de naturală, atât de explicabilă cum putem explica din împrejurări asemenea diferența dintre individ și individ. Făceți ca toate aceste colori să fie egal de strălucite, egal de poleite, egal de favorizate de Lumina ce le formează și fără care ele ar fi pierdute în nimicul neesistenței, căci în întunericul nedreptății și a barbariei toate națiunile își sunt egale în abrutizare, în îndobitocire, în fanatism, în vulgaritate; ci când Lumina abia se reflectă în ele, ea formează colori prismatice. Sufletul omului e ca un val – sufletul unei națiuni ca un ocean.”^[6]

Dacă ar fi cunoscut această splendidă probă eminesciană de *adevăr* și de echilibru între antizeze, Robert D. Kaplan ar fi fost, cu siguranță, entuziasmat și l-ar fi luat ca model și pe scriitorul român. În locul lui Eminescu însă, e nevoit să-și rezerve ca modele pe Silviu Brucan

¹ Versiunea românească: Robert D. Kaplan, *În umbra Europei. Două războaie reci și trei decenii de călătorie prin România și dincolo de ea*, trad. din engleză, de Constantin Ardeleanu și Oana Celia Gheorghiu, Editura Humanitas, București, 2016.

² *Ibidem*, p. 29.

³ *Apud*, p. 46.

⁴ *Ibidem*, p. 47.

⁵ *Ibidem*, p. 48.

⁶ M. Eminescu, *Opere*, VII, *Proza literară*, studiu introductiv de Perpessicius, Editura Academiei, București, 1977, p. 180.

(„bătrânul înțelept al comunismului românesc”^[7]), pe Vladimir Tismăneanu (noul Roller postmodernizat al istoriei românești, cum l-au definit Paul Goma și Mircea Platon) și pe Horia-Roman Patapievici, modelul absolut de „cosmopolit genial”, vindecă complet de orice ispită de *sentiment național*, inclusiv de Eminescu, numit „cadavru din debara”, după sintagma unui detractor francez al lui Heidegger, Emmanuel Faye, autorul unei cărți demolatoare: *Heidegger. L'introduction du nazisme dans la philosophie* (Albin Michel, Paris, 2005). Riposta a venit prin volumul colectiv, coordonat de François Fédier, *Heidegger, à plus forte raison*, apărut în 2007 la Fayard, după refuzul „indus” lui Antoine Gallimard, editorul lui Heidegger în Franța. Faye „descoperea” în filosofia lui Heidegger resortul ontologic al nașterii nazismului. În dulapul său, filosoful ținea ascuns un cadavru monstruos, *nazismul*, pe care-l flutura criptic în tot ce gândea și scria. După lectura acestui volum captiv ideologic, filosoful François Fédier a reacționat pe măsură, alături de alți zece colaboratori^[8]: „Am citit tot ce a scris și vă pot spune că nu există nici un cadavru în dulapul lui Heidegger.” De aceea, rămâne întrebarea de ce Kaplan îl judecă pe Eminescu după ureche (după urechile detractorilor!), necitind din opera lui decât traducerea în engleză a lui Corneliu M. Popescu (*Poems*, 1989)? Or, din auzite, el nu știe decât că Eminescu este „un antisemit notoriu”^[9], fără să fi citit un rând din cele cinci volume de publicistică din ediția academică. Sau măcar cele spuse de un mare cărturar evreu, Moses Gaster, fost prieten al „antisemitului”: „Se zicea că este antisemit. Pe atunci, antisemitismul era foarte răspândit, dar el n-a fost contaminat de acel virus, foarte rar a abordat chestiunea evreiască în ziar și numai o dată sau de două ori în poemele sale, unde i-a satirizat pe greci și a adăugat, de asemenea, un cuvânt despre evrei.”^[10] Sub eticheta *antisemit notoriu*, Kaplan îl asimilează pe Eminescu sentinței de tip „cadavru din debara”, făcându-i, involuntar, cinstea de a-l plasa alături de Heidegger, căci doar asupra lor s-a aruncat stigmatul. „De ce Eminescu și Heidegger?” se întreabă eminentul eminescolog Aurelia Rusu, dând și răspunsul: „Mai întâi, pentru anumite afinități moral-filozofice și ținuta axiologică a gândirii lor, și apoi, pentru că, prin ei, se încearcă a fi compromis destinul unor popoare ale căror valori esențiale au fost reprezentate prin operele respective, adevărate piscuri de gândire și creativitate pentru secolele XIX și XX. / Neapărându-se, popoarele dispar odată cu eroii, martirii și geniile lor înaintemergătoare.”^[11] Or, tocmai ridicarea pe asemenea *piscuri de creativitate* îl îngrijorează și pe Kaplan la Eminescu și la Mircea Eliade: „E important de menționat aici că Eminescu, Eliade și

alți gânditori conservatori n-au fost niște pseudointelectuali sau niște gânditori vulgari. Astfel de oameni erau chintesența erudiției și a măiestriei. Eliade a fost pentru filozofia românească ceea ce Isaiah Berlin a fost pentru filozofia engleză. Doar că unul a fost un umanist liberal, iar celălalt, un conservator naționalist reacționar mare parte din viață.”^[12]

Hibă majoră, descalificantă, să fii *conservator naționalist reacționar*! Pe cine credeți că pariază Robert D. Kaplan când îl strivește pe Eliade cu eticheta prăpăstioasă? Pe nimeni altul decât pe Lucian Boia, sub umbrela căruia spulberă în cele patru vânturi cartea lui Mircea Eliade, *Românii. O scurtă istorie* (1943). De ce să le mai dăm credit lui Eminescu, A.D. Xenopol, Nicolae Iorga, Constantin C. Giurescu, Gheorghe I. Brătianu, David Prodan, Florin Constantiniu când îi avem pe Mihail Roller, Vladimir Tismăneanu și pe Lucian Boia? Dar se pune întrebarea: poți iubi cu adevărat România discreditându-i pe Eminescu și Eliade și răsfățându-i cu laude supreme pe Tismăneanu și pe Patapievici? Căci iată cum este portretizat cel din urmă, un fel de imagine antitetică a „reacționarului” Eminescu: operațiunea de substituție se realizează la nivelul conceputului de *cosmopolitism*. Cosmopolitismul nuanțat, prismatic, de universală diversitate națională, al tânărului geniu eminescian (elaborat la 18-21 de ani) este uzurpat, prin *reducție*, de falsul cosmopolitism patapievician, constatat de Kaplan tot la o vârstă tânără (!): 56 de ani, în 2013!

Întâlnindu-l pe Patapievici, „într-o ținută *business casual* și purtând ochelari la modă”, i s-a părut „o figură complet occidentală – aparținând elitei globale –, un om pe care l-ai putea întâlni la conferința de la Davos sau la întâlnirea Grupului Bilderberg, care însă era superior modelelor culturale ale zilei. Totuși Patapievici rămâne unic: un exemplu despre felul cum geniul individual, chiar dacă își are rădăcinile într-o anume cultură sau familie, își datorează existența mai puțin unui context istoric, cât cuiva sublim precum Dumnezeu lui Spinoza. Mentea admirabilă și complexă a lui Patapievici era în sine o frumoasă manifestare a misterului existenței universale.”^[13] Îl încântă la această „mente strălucită” modul cum apără *cosmopolitismul* în fața specificului național. Îl și citează, admirativ: „Nu există valori viabile în afara cosmopolitismului și de aceea cadrul nostru de referință (în pofida geografiei noastre) trebuie să fie canonul occidental.” Asta ca și cum canonul occidental ar fi posibil fără particularismele naționale. Lui Patapievici îi repugnă dialectica național-universal cunoscută lui G. Călinescu și tuturor marilor gânditori și literați români, inclusiv teoreticianului canonului occidental, Harold Bloom, care, de pildă, îl considera pe Walt Whitman chintesență a canonului național american („*poetul nostru național*”^[14]) și abia după

⁷ Robert D. Kaplan, *op. cit.*, p. 56.

⁸ Massimo Amato, Philippe Arjakovsky, Marcel Conche, Henri Crétella, Françoise Dastur, Pascal David, Hadrien France-Lanord, Matthieu Gallou, Gérard Guest, Alexandre Schild.

⁹ Robert D. Kaplan, *op. cit.*, p. 104.

¹⁰ Moses Gaster în *corespondență*, ediție îngrijită, prefață, note și indice de Virgil Florea, București, Editura Minerva, 1985, p. 27.

¹¹ Aurelia Rusu, *Eminescu – ipoteza atomilor*, Editura Libertas, Ploiești, 2010, p. 164.

¹² Robert D. Kaplan, *op. cit.*, p. 104.

¹³ *Ibidem*, p. 79.

¹⁴ Cf. Harold Bloom, *The Western Canon: The Books and School of the Ages*, New York, Harcourt Broce, 1994, v. trad. din engleză a Deliei Ungureanu, *Canonul occidental – Cărțile și școala Epocilor*, Grupul Editorial Art, București, ediția a II-a, 2007, p. 286.

aceea varietate a canonului occidental. În complementaritatea *canon național/canon occidental* există o trăinicie/dăinuire vie în spațiul celui național, zice Bloom: „Cred că a fi centrul unui canon național înseamnă a rămâne definitiv în circulație într-o anumită limbă, dar această permanență rareori depășește granițele lingvistice. În străinătate, Whitman și-ar putea pierde importanța, dar nu și în Statele Unite.”^[15]

Kaplan laudă simțul politic al președintelui Traian Băsescu de a-l fi pus pe H.-R. Patapievici la cârma ICR unde a ilustrat „strălucitor” cosmopolitismul în cultură. Probabil pentru zelul cu care și-a publicat comilonii din GDS prin traduceri (nu marile valori românești!), pentru promovarea „artei” pornografice, pentru răbufnirile anticreștine, pentru militantismul „corect politic” *gay* etc. Admiră forța de pătrundere a lucrurilor de către Patapievici, printre puținii care au înțeles că slăbiciunea instituțiilor românești postcomuniste vin din tarele Bisericii Ortodoxe. „Asta din cauză că ortodoxia – e convins Patapievici – este flexibilă și contemplativă, fundamentată pe tradițiile transmise pe cale orală de țărani decât pe texte scrise.”^[16] De aici ar proveni toate relele din societatea românească: lipsa de informație, conspirațiile, intrigile etc., încât românii, în frunte cu Biserica, nu-s capabili să-și recunoască *vina*: „Biserica n-a făcut nici un progres în pofida șansei enorme de a fi separată de stat de aproape un sfert de secol.” Ai impresia, la un moment dat, că Robert D. Kaplan citează din Patapievici precum Trahanache din fiul său preaînțelept, ajuns la facultate: „*Mămăliga nu explodează*. Altfel spus, românii sunt ca mămliga: amorfă, fără consistență, luând orice formă e nevoie.”^[17] Firește, s-a abținut cu brio interlocutorul de a nu vorbi în termenii din *Politice* despre poporul român. Astfel i-a grăit geniul, calm, fără nimic apartinător „unei categorii naționale anume”^[18]. Nici nu se putea altfel: cum să aparțină Patapievici unei „categorii naționale”, cu atât mai puțin celei românești!?

În schimb, s-a lămurit pe deplin asupra „naționalismului românesc” din lucrările savante ale lui Vladimir Tismăneanu și Lucian Boia, care s-au priceput de minune să demaște *mitologia* istoriei românești, ahtiată după statul-națiune. Acest pariu fundamentat pe cosmopolitism/internaționalism l-a determinat pe un mare filosof ca Peter Sloterdijk să afirme că Robert D. Kaplan este un „*leninist fără voie*”^[19]. Lipsa de acces la cosmopolitism a românilor s-ar fi datorat învățământului autohton în care un rol de seamă l-a avut dintotdeauna predarea *istoriei*. Or, românii nu mai trebuie să-și cunoască istoria, căci așa cum argumentau încă Renan și mai ales Reinhold Niebuhr, „cu cât oamenii știu mai multă istorie, cu atât crește pericolul apariției miturilor naționale”^[20]. Așa s-ar fi născut, între

alte, „fascismul național al lui Ceaușescu”, degradând orientarea internaționalistă, cosmopolită din vremea epocii eroice, sovietice a comunismului: „Pentru Gheorghiu-Dej și Ceaușescu, comuniștii moscoviți erau *cosmopoliti* și *evrei*, adică nu într-un tot român.”^[21] Cum istoriografia românească s-a dezis repede de viziunea cosmopolit-slavizantă a lui Roller, românii au trebuit să aștepte momentul eliminării Istoriei din programa de învățământ abia după 1989 (culminând, desigur, cu inițiativa guvernului tehnocrat al lui Dacian Cioloș), facilitând astfel apariția adevăraților istorici eliberați de gândirea unor Eminescu și Mircea Eliade: „Tismăneanu, născut la Brașov din părinți evrei români și, de zeci de ani, profesor în Statele Unite, face probabil cea mai bună sinteză a naționalismului sănătos și respectabil în cartea sa din 1999, *Fantasmе salvării: democrație, naționalism și mit în Europa postcomunistă*.”^[22] Marea sa izbândă în renașterea istoriografiei românești va fi fiind celebrul *Raport Tismăneanu*, comandat de președintele Traian Băsescu. Scrierile lui Tismăneanu nu mai au nimic *sumbru*, ca la istoricii naționaliști (Eliade este iar amestecat printre ei!), oblăduți fiind de Biserica Ortodoxă, care a jucat și joacă un rol nefast, „problematic”, în „raportarea la conceptul universal al drepturilor individuale, toleranței, alterității, acceptării diversității etnice”^[23].

Culmea, apărând diversitatea etnică, împreună cu Tismăneanu, împotriva intoleranței ortodoxe, imediat același îl invocă pe George Steiner care spunea că dacă „te proclami ghanез, nicaraguan, maltez” scapi de „o problemă chinuitoare” și te încredințezi „unei haite înarmate”, adică unei ideologii a „urii și invidiei”. Așadar, invocata „diversitate etnică” nu e deloc bună, fiindcă te aruncă într-o *haită*! Or, nouă ne trebuie un *homo postmodernus*, capabil să-l înlocuiască pe cel eșuat: *homo sovieticus*, cosmopolitul absolut. Asta n-au înțeles intelectualii români spre deosebire de cei occidentali: „E grăitor faptul că, în timp ce intelectualii din Occident – în special din Franța, Anglia și America – au avut tendința de a se plasa la stânga spectrului politic (cu variații, desigur) și au fost animați de dorința de a promova drepturile omului și cosmopolitismul, în ultimele două secole intelectualii români și-au arătat în mai multe rânduri predispoziția de a ocupa spațiul ideologic de dreapta, punând accent pe mit, națiune etnică și tradiție rurală. Mihai Eminescu, «poet național» și conservator ferm de la sfârșitul secolului al XIX-lea, care nu agreea străinii, și Mircea Eliade, eclecticul filosof al religiilor din secolul XX, ilustrează perfect această tendință;”^[24]. (Cum se face atunci că eminenții intelectuali de stânga pe care pariază Robert D. Kaplan, Tismăneanu, Boia, Patapievici *et tutti quanti* au trecut cu arme și bagaje în tabăra de „dreapta” a „neoconservatorilor”, militând mai departe pentru fantasmе *political correctness* ale stângii marxistoide și troțkiste?).

¹⁵ *Ibidem*, p. 296.

¹⁶ Robert D. Kaplan, *op. cit.*, p. 78.

¹⁷ *Ibidem*, p. 82.

¹⁸ *Ibidem*, p. 81.

¹⁹ Peter Sloterdijk, *Mânie și timp. Eseu politico-psihologic*, trad. din germană, de Andrei Anastasescu, Editura Art, București, 2014, p. 205.

²⁰ Robert D. Kaplan, *op. cit.*, p. 102.

²¹ *Ibidem*, p. 103.

²² *Ibidem*, p. 123.

²³ *Ibidem*, p. 124.

²⁴ *Ibidem*, pp. 103-104.

Incapabilă de nuanțe, minciuna are totdeauna picioare scurte. E o mistificare că Eminescu „nu agreea străinii”. Nu-i „agreea” pe neprietenii agresivi ai românilor, inclusiv pe românii corupți, dar acesta este un ethos profund îndrituit și firesc, caracteristic oricărui individ, oricărui neam cu minimă demnitate umană, contrazicând „proverbul” (*sic!*) citat după Patapievici că *mămăliga nu explodează*. De altfel, onestitatea îl determină pe Kaplan să recunoască faptul că românii au supraviețuit într-o istorie crudă și ostilă: „Istoria românilor este cu adevărat o poveste nesfârșită despre curaj și martiriu.”^[25] Sunt cuvinte pe care i le adresa și Eminescu lui Gh. Panu: „— Panule, știi tu că în lumea asta nu este nimic mai interesant decât istoria poporului nostru, trecutul lui, tot, tot, este un șir neîntrerupt de martiri. Ți-o spun ție, fiindcă te-ai ocupat de istoria românilor. Apoi s-a sculat și fără să zică nimic a plecat.”^[26]

Nu pe greci îi dezavuează Eminescu, ci pe fanarioții corupți, slugi ai Porții Otomane, care înzeceau opresiunea asupra românilor prin lăcomie și dispreț față de români și de limba română. Kaplan recunoaște: „Domnia fanariotă a întârziat dezvoltarea unei identități naționale românești.”^[27] Iată și o dreaptă comparație cu istoria Europei: „Dacă istoria europeană este un coșmar, atunci cea a României este de două ori pe atât.”^[28] În context, desigur, istoria evreilor a fost un coșmar și mai mare, atingând apogeul cu Holocaustul. Supărarea lui Eminescu pe evrei, atâta câtă a fost, venea de acolo că sosiți în mijlocul unui popor ospitalier, obijduiți fiind în Galiția și aiurea, odată stabiliți în România, unii dintre ei se comportau ca prigonitorii față de un neam de țărani, într-un stat slab, lipsit de instituții capabile să-i apere atât pe unii, cât și pe ceilalți. Eminescu era adeptul ferm al armonizării intereselor dintre autohtoni și „periferici”, ca să recurg la terminologia istoricului Neagu Djuvara^[29].

Poetul recunoștea că mulți evrei onești, gata să devină cetățeni români loiali, erau nedreptățiți din pricina congenerilor corupți, care refuzau să învețe până și limba română: „Știm prea bine că art. 7 al Constituției cuprinde o piedică absolută și că mulți izraeliți, din cei care ar fi meritat drepturi, au fost loviți de acel articol.”^[30] De aceea, Eminescu era adeptul elaborării unor legi menite „să dea posibilitatea de a se șterge rânduri-rânduri și inegalitatea aceasta”, adăugând: „Dacă izraeliții se simt într-adevăr fii ai României și sunt devotați ei, dacă țara noastră e singura lor patrie, dacă toate sentimentele lor sunt legate de acest

pământ sfânt pentru ei ca și pentru noi pentru că acoperă osemintele părinților lor, dacă își iubesc patria ca și ceilalți, dacă inima lor se întristează când ea se află în nevoi, dacă toate acestea sunt, precum și noi suntem și noi bucuroși a crede că sunt, atuncea: *Hic Rhodus, hic salta!*”^[31] Unde o fi „antisemitul notoriu” de care se împiedică și Robert D. Kaplan?

Poetul n-a fost ostil revizuirii articolului 7 din Constituție, încât, în toamnă, la 7 octombrie, scrie: „În această oră de apropiere generală, când România dă într-adevăr din toată inima posibilitatea ca izraeliții să devină cetățeni ai ei, ne simțim datori a vorbi în *spiritul păcii* (s. n.) și a reaminti că nu ura contra rasei izraelite, nu patima, nu prevențiuni religioase ne-au silit a menține un atât de strict punct de vedere, ci mai cu seamă natura ocupațiunilor economice ale evreilor, precum și persistarea lor în a vorbi în familie și piață un dialect polono-german care-i face neasimilabili cu poporul nostru.”^[32] Pentru ca să încheie cu speranță: „Fie zis într-un ceas bun și împlinească-se binele cu prisosință!”

Cât despre absolutizarea unei gândiri xenofobe la Eminescu, răspunsul cel mai bun îl găsim tot în opera eminesciană. Analizând *Doină*, considerată de adversarii lui Eminescu drept dovada supremă a urii față de străini, un răspuns de o limpezime profesională impecabilă l-a dat, recent, acad. Ioan-Aurel Pop în studiul comparatist *Eminescu și străinii*: „Eminescu nu acuză nicăieri popoarele ca fiind demne de ură, ci doar pe conducătorii hrăpăreți, care luaseră ceea ce era al românului. Este semnificativ în acest sens numele de «muscali» sau «moscali», adică moscoviți, dat ocupanților Basarabiei. Termenul peiorativ era cel de «muscali», fiindcă la Moscova se aflaseră prin tradiție țarul, conducerea, factorii de decizie (noua capitală, orașul lui Petru I, nu intrase în conștiința publică), adică aceia care trimiseseră armate ca să frângă Țara Moldovei (de fapt, intenția era ca s-o ocupe toată!). Astfel, Eminescu îi evoca în *Doina* pe «străinii» care au trebuit să părăsească țările românești ocupate și să se retragă în 1918, făcând loc României. Evocând, la 1883, o țară românească situată «de la Nistru până la Tisa», Eminescu era un vizionar realist și nu utopic, fiindcă România anului 1918 urma să se întindă exact de la Nistru și până la Tisa! Viața avea să dovedească, după aproape o jumătate de secol, că «străinii» condamnați și criticați de Eminescu fuseseră condamnați și de istorie, de lume, de societate.”^[33]

Între acuzele atâtor judecători după ureche, se cuvine să dăm dreptate lui Eminescu și lui Moses Gaster, iar nu lui Tismăneanu și Patapievici, talente incontestabile, erudite, dar falsificatori ai *cântarului adevărului*, ca să invoc o sintagmă eminesciană! Poate astfel se va pune capăt unei polemici sterile și zadarnice.

²⁵ *Ibidem*, p. 116.

²⁶ A se vedea *Amintiri de la Junimea din Iași*, Edit. Adevărul, București, 1908.

²⁷ *Ibidem*, p. 123.

²⁸ *Ibidem*, p. 121.

²⁹ Vezi Theodor Codreanu, *A doua schimbare la față*, Editura Scara, București, 2013. Vezi și Neagu Djuvara, *Civilizații și tipare istorice. Un studiu comparat al civilizațiilor*, Editura Humanitas, București, 2006, ed. a treia revăzută și adăugită, trad. din franceză de Șerban Broché.

³⁰ M. Eminescu, *Opere*, X, Editura Academiei, București, 1989, p. 285.

³¹ *Ibidem*.

³² *Ibidem*, p. 330.

³³ Acad. Ioan-Aurel Pop, *Eminescu și străinii*, în „Curtea de la Argeș”, nr. 6(67), iunie 2016, p. 13.

Valentin COȘEREANU

100 de zile cu Petru Creția

25 ianuarie 1992. – ZIUA 39 – Iarăși planuri pentru Memorial. Între timp, am fost obligat de „forurile superioare” să primesc nefolosi-toarea donație la Ipotești, adușă peste refuzul și argumentările noastre. Se poate, așadar, și dragoste cu forța. Se poate, dar nu durează mult. Mai mult: ni se impune „de sus” o bibliotecară aleasă pe sprânceană de donator, transferată la Ipotești de la Biblioteca Județeană. Genul de om care nu face decât ceea ce știe ea. Deși te ascultă, reacționează conform propriilor convingeri, argumentându-ți până la epuizare, uitând de timp, de spațiu și de locul acțiunii; genul de om care-ți pune nervii la încercare, după care musai trebuie să iei un calmant.

Când ajung la Ipotești, indignat, Petru mă întreabă dacă biblio-tecara nu-i *nebună de-a binelea* (!?). Și-a extins cu de la sine putere atribuțiile peste întreg fondul documentar ipoteștean, așa încât devenise peste noapte nu numai cerberul donației, dar și stăpâna întregului fond ipoteștean. Pe bună dreptate, Petru este revoltat că aceasta nu vrea să-i dea cu împrumut cărți pentru studiu – acolo, în incintă –, dar nu-i împrumută nici din cărțile fondului de la Ipotești! Nu-i vine să creadă că o oarecare îi poate refuza cererea, solicitându-mi să *iau măsură*. Își revine destul de repede după furie: *Valentinuțule, asta-i bună de pus paznic la Sfinx! Nu trece nici dracu' de ea! Dar să nu ne dea nici nouă cărți la studiu? Păi, așa cum știi foarte bine, câteodată ai nevoie și de opt, zece cărți la un loc... Și nici nu poți s-o dai afară, ăștia-s dintre cei care pleacă numai când vor ei. Știu un caz concret la București...*

Prin analogie, își aduce aminte de o situație similară, în legătură cu G. Călinescu și mi-o relatează, sugerându-mi că așa ar fi trebuit să procedeze și el: *la vremea când G. Călinescu studia manuscrisele lui Eminescu, la Biblioteca*

Academiei, Tuducescu, custodele instruit și cultivat al instituției, atrage atenția marelui critic asupra faptului că nu are voie (conform regulamentului) să-i aducă mai mult de două, trei manuscrise, în aceeași zi, la sala de lectură. Călinescu, impulsiv, îi cere imperativ alte caiete, iar la refuzul custodelui, acesta, înfuriat, îi trage două palme zdrene. Tuducescu, revoltat, se plânge lui Ion Bianu, directorul de atunci al Bibliotecii. Până la urmă, pentru a le oferi satisfacție atât unuia cât și celuilalt, Bianu l-a „sancționat” pe Călinescu, nedându-i intrare la bibliotecă vreo câteva zile.

Nu știam incidentul, așa că mi-a rămas întipărit în minte povestit de Petru Creția. Petru avea un dar al rela-tării atât de mare, încât cu greu puteai uita ceva din ceea ce-ți povestea. Știind că știe despre ce-i fac aluzie, îi dau replica: – *Da' tot mai citești, maică? Ziceai că ești profesor! Râdem, dar râdem mânzește.* (Pentru cititorul neavizat, trebuie spus că replica mea era o aluzie la faptul că G. Călinescu își găsisse o gazdă în București, unde (firesc pentru el, nefiresc pentru gazdă), citea mai toată ziua. Femeia, știind că este profesor deja, văzându-l toată ziua cu cartea-n mână, l-a răbdat cât l-a răbdat, dar într-o zi l-a întrebat cu sinceritatea omului simplu: *tot mai citești, maică?*, fără să știe că un profesor autentic trebuie să practice în primul rând acest fel de a fi...)

După-amiază, plec în Botoșani, iar Petru rămâne să lucreze la noul lui volum (*Oglinzi*). Plec în oraș, la rugă-mintea lui de a-i găsi măcar niște manuale dacă nu tratate de optică, cărți care i-ar fi de trebuință în elaborarea volumului în lucru. Îi promit ferm să i le caut, așa că mă țin de cuvânt.

26 ianuarie. – ZIUA 40 – Petru mă întâmpină râzând: *bătrâne, știi că nu-i chiar așa de rău, pe cât credeam,*

rachiul de sfeclă? (Râzând) *Samahoanca!* Îmi mai spune că a stat aseară cu administratorul Memorialului (care locuia într-un apartament din noua clădire a Memorialului), „cinstind” și discutând. *Nu prea înțeleg ei ce-i cu mine, dar asta e...* Îi spun o povestioară pe care-o auzisem relatată chiar de administrator, din timpul când era și el un pui de activist, secretar la primăria din Ipotești: într-o zi din vremea pe care în ascuns o regreta, au venit „tovarășii” și au dat ordin să se monteze în vârful observatorului din coama dealului, *vis-à-vis* de muzeu, un luceafăr care să marcheze spațiul ipoteștean cum nu s-a mai văzut... (Doar trăiau în patria *Luceafărului poeziei românești*, nu??). Și cum ordinele pe atunci nu se discutau, au montat în vârful unui observator aflat la vreo doi kilometri mai sus de lacul lui Eminescu o stea cam ca acelea desenate pe coperta volumelor din seria *Cartea Rusă*: un luceafăr inform, luminat de o baterie (probabil de tractor), care strălucea în vârful dealului fără sens și fără noimă...

Așadar, după ce s-a achitat de sarcină cu mândrie revoluționară, personajul în cauză s-a aghezmuit bine la inaugurare, împreună cu tovarășii, după care a venit acasă, s-a culcat liniștit, dormind somn lin, neprihănit, cu atât mai abitir cu cât avea conștiința datoriei împlinite. Numai că peste noapte, omorându-l setea, a trebuit să se trezească și, trecând prin fața ferestrei, s-a speriat de moarte; la început, buimac, a crezut că e un semn cersesc, apoi, panicat, și-a scuipat în sân de trei ori (așa cum se face când uiți că ești membru de partid și ateu), dar focul din pădure n-a dispărut. Cum era un caz de „forță majoră” și-a trezit nevasta, care, neparticipând la eveniment, sigur că n-a fost tocmai bucuroasă de „semnele cerești” ale bărbatului, știind ea foarte bine starea în care acesta venise... de cu seară.

Ne-am distrat binisor, închipuindu-ni-l pe sărmanul om tehui și speriat de moarte că luase foc pădurea, în special la gândul (mărturisit altfel) de cum avea să explice tovarășilor incidentul, căci pădurea Baisei era reîntinerită în anii construcției populare, după ce Sovromtransport-urile au tăiat-o fără milă, cărând în „țara vecină și prietenă” tot lemnul, într-o atmosferă de „caldă prietenie și cordialitate”... (Nimic nu se compară cu prietenia între popoare, mai ales atunci când au ce căra de la una din țări... De-aceea e bine să nu dai nici măcar cu împrumut unor *astfel* de prieteni).

27 ianuarie 1992. – ZIUA 41 – Din nou în Botoșani. Petru pune și el bani pentru benzină. Ține socoteli, face liste peste liste ca să nu rămână dator. Întrăm la *Pescarul*, în centrul vechi al orașului. Se numește așa, dar înăuntru se comercializează cu totul altceva decât pește. „Bomba” e în fapt o crâșmă populată de câțiva bețivi, dar și de câțiva tineri ageri în priviri, care se uitau cu jind la buzunarele primilor. Comandăm câte o vodcă mică, iar eu abia așteptam să ieșim. (Nu mi-a plăcut niciodată să beau în crâșmă, cu atât mai mult în bodegi ca aceasta). Petru îmi simte inconfortul, zâmbește vag, mărturisindu-mi că toată viața lui și-a dorit să cânte la acordeon. *Mi-ar fi*

plăcut să stau așa la o masă și să cânt, iar în răstimpuri să-i ascult ce vorbesc. Nici nu știi câte poți auzi...

Am rămas perplex. Știam că îmi urmărește reacțiile, dar nu m-am ferit. (Mă „educase” destul de bine pentru a nu disimula). Mi-l puteam oricând închipui pasionat de pian (să zicem), dar să-și dorească să cânte la acordeon, asta chiar nu mi-aș fi imaginat! Și unde? Într-o crâșmă, ascultând ce vorbesc niște nătărăi. Mai târziu am înțeles ce dorea el... (ca Eminescu, notându-și expresii...).

Ne dăm întâlnire în jumătate de oră, cu înțelegerea să ne întoarcem la Ipotești, după care eu plec la bibliotecă să iau manualele despre optică care-l interesau și pentru care vorbisem cu directoarea. Având treabă în oraș, ajung târziu la Ipotești, unde mă așteaptă Petru (n-a mai avut răbdare și a plecat singur, cu autobuzul). Îmi povestește cât de clară și organizată la minte este Lenuța, una dintre supraveghetoarele muzeului, cu o inteligență nativă de excepție și cu o atitudine asupra muncii cum rar întâlnești. Dealtfel, era atât de prinsă de muncă, încât foarte des o găseai și prin curte, la munci destinate mai degrabă bărbaților... Petru era încântat că poate să comunice cu un om al Ipoteștilor atât de bine și atât de fructuos. Lucrau împreună la aranjarea cărților în fondul documentar.

28 ianuarie 1992 – ZIUA 42 – La propunerea mea, mergem în oraș țințiți să ajungem la o cunoștință de-a mea, poetă, care ne invitase cu mai mult timp în urmă, curioasă să-l cunoască pe marele eminescolog. Cred că era puțin inhibată și lui Petru nu i-a plăcut acest lucru.

Pe de altă parte, în ascuns, mai cred că lui nu-i plăceau nici oamenii care nu-l agreau. Lăsând deoparte faptul că poeta vorbește cu accent moldovenesc, ea făcea parte din categoria acelor care sunt impulsionați mai degrabă când se simt simpatizați decât atunci când sunt respinși. Își propusese să-i citească ceva, dar Petru n-a agreat ideea, așa încât vizita a eșuat lamentabil. În aceste cazuri nu se leagă nimic: nu numai o conversație, dar nu se poate stabili nici o minimă comunicare. Ne întoarcem la Ipotești, apoi fiecare la munca sa.

Astăzi, 29 ianuarie 1992 – ZIUA 43 – suntem invitații amicului Paul; mergem la Stâncești – un sat din apropierea Ipoteștilor. Mâncăm cârnați și friptură țărăneasă la ceaun, cu mămăliguță. Bem vin de țară. Se discută multă politică. Nu prea vorbesc și stau retras din cauză că-mi este rău. Petru mă înțelege și mă protejează discret. Ascultându-i ce discută, realizez câtă superioritate are omul acesta în înțelegerea fenomenului politic! Nu știu de ce, dar la el nu m-aș fi așteptat, întrucât îl știam priceput ca nimeni altul într-ale culturii, nicidecum în cele... politicești. M-am înșelat.

30 ianuarie 1992. Zi de odihnă. – ZIUA 44 – Vorbim la telefon, apoi, după ce-mi revin întrucâtva, plec la Ipotești. Încerc să mă refac mâncând portocale; lui Petru nu numai că nu-i plac, dar nici nu se poate uita la ele. I se strepezesc dinții. L-am văzut, totuși, o singură dată

mân-când câțiva clișișori, în vizită la un amic, în Botoșani, dar asta numai de dragul unor băieți de la Săpânța – prieteni ai profesorului – care povesteau cum au făcut ei revoluția în sat. Petru era atât de atent la dialectul bucovinean încât, îmbiat de băieți, a reușit să înghită clișișorii de portocală, cu ochii și urechile țintă la cele povestite.

La ieșire se oprește în pragul scării: *frumos mai povesteau băieții. Dacă mai stăteam mult eram în stare să beau și o cană cu lapte!...* Acum înțelegeam și mai bine de ce spunea că i-ar plăcea să cânte la acordeon doar pentru a asculta cum povestesc oamenii între ei... Am râs copios, apoi, zgribuliți de frig ne-am urcat în mașină și l-am lăsat la Ipotești. Ne despărțim cu regret, dar hotărâm să nu mai stăm, întrucât a doua zi aveam musafiri. Plec acasă. Mă gândesc într-una până adorm la reacția lui Petru în legătură cu poveștile auzite. Buni și naturali povestitori...

31 ianuarie 1992. – ZIUA 45 – Întâlnire semioficială la sediul Prefecturii cu un fost maior, care-i păzise pe „tovarăși” în decembrie ’89, acum luându-le locul. Sunt uimit și mirat de răbdarea lui Petru, care a ținut să meargă cu mine. Îi spuseseam că nu e cazul să piardă și el timpul, căci s-ar putea să nu reziste mult. *Valentinuțule, pentru Ipotești sunt în stare să merg cu tine și la hingheri, numai să se rezolve ceva pentru instituția asta ciumată!* Ceea ce mă miră și mai mult este faptul că Petru rabdă cu stoicism fără să riposteze – ca de obicei – la gafele lingvistice majore ale maiorului: *spirit de glumă, mai minim, scripta manus* etc.

Colac peste pupăză, maiorul îl recomandă unor străini care tocmai intraseră în biroul lui (cunoștințe de la Dorohoi!), *Domnul Profesor Paria*, așa încât eu am lăsat orice bună-cuviință la o parte și am izbucnit în râs. Pur și simplu, nu m-am putut abține. Petru a reacționat ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic, deși nu putea să nu vadă reacțiile mele; a tras un fum lung din țigară, strângând din buze, l-am mai văzut cum și-a încleștat maxilarele și atât. Și n-a izbucnit *numai* pentru că-i spuseseam că personajul este de bună-credință și că a pus umărul pentru Ipotești, atât cât i-a stat în putință! Cinste lui și mulțumirile noastre. Nu poți pretinde tuturor să știe carte. (Poți pretinde, însă, celor care ne conduc...).

Credeam că nu se mai termină audiența, iar eu nu mai știam ce motive de râs să găsesc pentru a-mi acoperi izbucnirile spontane. *Acum te înțeleg, Valentinuțule, de ce nu vrei să rămâi în subordinea celor de aici. Omu’ ăsta habar n-are să se exprime!* Iar după o pauză: *À propos de «Paria», crezi că trebuie să-mi schimb paltonul?* Eu râd în continuare. Se distrează și el copios și în voie, căci ieșisem. *Trebuie să trecem musai la minister!*

Februarie 1992. – ZIUA 46 – Din nou la Prefectură pentru a-l prezenta pe Petru Creția, personajul despre care se aflase în târg că a venit să lucreze la Ipotești. Era privit ca un fel de dinozaur nepus în catalog. Un fel de curiozitate a naturii: una, pentru că auziseră cu toții că

e un cărturar aparte (care a editat operele lui Eminescu, știe greacă veche, franceză, engleză, italiană etc.) și doi, pentru că, deși e cunoscut în capitală, vine la Ipotești (unde nici un moftangiu de profesoraș din Botoșani nu vrea să facă naveta!). La întâlnire sunt prezenți: un senator, secretarul său, cel al Prefecturii, subprefectul și prefectul. Secretarele. Tot oameni mari, crescuți la învățătură – vorba povestitorului – până la genunchiul broaștei.

Petru începe prin a prezenta ce avem de gând să facem la Ipotești, cu claritate și precizie de chirurg cu bisturiul în mână, accentuând că Memorialul trebuie să se axeze pe activitatea editorială și de cercetare. Oamenii par interesați, dau semne formale că vor să ne ajute, dar se simte că o fac numai superficial. Cum îi cunoșteam bine, eu, unul, eram sceptic și sătul de promisiunile lor deșarte. *Datoria noastră este să mai încercăm și să insistăm până o să-i scoatem din minți* – îmi spune Petru, înainte de a fi primiți în audiență. Am acționat în consecință. Avocat (și fost procuror, înainte de ’89), iar acum secretarul Prefecturii (se putea altfel?), domnul cu nume de lactat ne oferă cu multă generozitate o mașină de scris și ne promite accesul la o tipografie ce va să vie din Germania. Mă uit lung la Petru. Mașina de scris e trimisă la curățat, pentru că e veche de când lumea, dar cum *calul de dar nu se caută la dinți...*

Plecăm mormăind, iar Petru începe să se lămurească, văzând cum stăm cu marile descoperiri ale tehnologiei moderne, cum ar fi – spre exemplu – mașina de scris... Îl simt că-și pierde întrucâtva nădejdea, și cu gândul la îndepărtate tipografii și ordinatoare, ajunse la Ipotești la Sfântul Așteaptă, îi povestesc ce replică mi-a dat – pe vremea lui Ceaușescu – Iulian Antonescu, figură notorie a fostului Consiliu al Culturii și Educației Socialiste (ce urât sună!); ieșeam de la Muzeul de Istorie din Botoșani, după ce stătusem până târziu, la ședință. Cum omul era nesigur la mers și destul de corpolent m-a rugat să-l las să se sprijine de brațul meu. Tocmai când coboram treptele s-a stins lumina, în vederea cunoscutelor... economii. Brusc, Antonescu s-a oprit, a vrut să spună ceva de soiul unei înjurături, dar cum era un spirit treaz și dotat de la natură cu mult umor, a zis, cu tonul cel mai serios din lume: *dragă, mare invenție și întunericul ăsta!*

Am râs și eu, a râs și Petru, dar nu era deloc râsul nostru... În orice caz, era unul amar de tot. S-a lămurit și el că dacă rămânem la mâna unor astfel de exemplare, nu vom ajunge nicăieri. Sau vom ajunge într-o... fundătură.

Februarie 1992. – ZIUA 47 – Petru Creția adresează o scrisoare lui Mihai Cimpoi, în Basarabia, și îl roagă să intervină la ambele președinții (din Chișinău și București) pentru facsimilarea *Caietelor Eminescu*. Ținea mult să avem *bogăția de material chiar sub ochii noștri*. Să vezi *ce treabă bună va ieși*. Îmi spune că a mai vorbit cu Cimpoi în acest sens și cu un an înainte, că pare un om de cuvânt. *El e o excepție, Valentinuțule, căci ceilalți n-au oră fixă, n-au cuvânt. Așa-i la ei... Îți dau întâlnire la zece și vin după-amiază, fără să-și ceară scuze, ca și cum ar fi normal să-i aștepți! O fi o chestie rusească...*

Ne distrăm pe seama aceasta, cu atât mai mult cu cât îmi povestește că a pățit-o personal. Nu insist să-mi povestească. M-am obișnuit cu el, căci o face numai într-un anume context bine legat de subiect. Va veni și momentul acela. (Mai târziu, când am fost împreună la Chișinău, am avut parte să experimentăm pe viu situația tragi-comică a întârzierilor. Grozav s-a mai supărat atunci. Era să ne întoarcem în aceeași zi. Noroc de Ofelia că l-a temperat).

Urmează să expediem scrisoarea în care ne punem destul de multă nădejde. O inspirație de moment ne salvează de la o eventuală „rătăcire” a scrisorii pe cine știe unde, fie la noi, fie la rușii moldoveni de la graniță. Se poartă. Iau legătura cu directorul Filarmonicii din Botoșani, amintindu-mi că el dirijează și Orchestra simfonică din Chișinău. Mergem împreună la Filarmonică, rugându-l pe director să ne faciliteze transportul scrisorii, întrucât este mult mai sigur. Omul înțelege imediat situația. Nu are nevoie de explicații inutile; a rămas așa cum îl știam încă de pe vremea când Mura cânta în orchestra din Botoșani: afabil, politicos până la sațietate, plin de solitudine. La Filarmonică îl întâlnim și pe viitorul consilier șef al Inspectoratului pentru cultură. Impresie proastă. *No comment*. Îmi spune cât de *primejdios este când un popor își înalță în rang proștii (cu majuscule!)*. Nu i-ar fi oare de ajuns unei biete țări ticăloșii?!

Februarie 1992. – ZIUA 48 – În urma unor intervenții pentru Ipotești, făcute de maiorul-prefect la fabrica de lactate, aflăm că este disponibilă o cisternă pe care noi am fi putut-o folosi drept rezervor de apă potabilă, la Memorial. Mergem la fabrică unde ni se spune că rezervorul este undeva în județ. Urcăm repede în mașină și împreună cu administratorul plecăm la Victoria (nume nepotrivit cu rezultatul esca-padei noastre) să cumpărăm cisterna cu pricina, fiindcă aveam mare nevoie de ea la Ipotești. (Aducțiune de apă curentă la vremea aceea nu exista).

Cum fondurile erau limitate și tare drămuite, ne hotărâm s-o cumpărăm din banii noștri. Aflăm la fața locului că era vorba de opt sute de mii lei (nu de o sută, cum înțelesese maiorul). Suntem îndrumați la fostul S.M.A. N-avem atâția bani. Ne întoarcem la Ipotești, unde îl lăsăm pe administrator și alergăm la directorul cu pricina, pentru a obține o sponsorizare. Suntem îndrumați undeva, în afara Botoșanilor, la vreo douăzeci de kilometri, unde găsim, într-adevăr, un bazin de inox (nu o cisternă!), dar nu-i găsim pe cei care trebuie să ni-l vândă. Ni se sugerează cârciuma satului, dar și aceea este închisă. *Cumplite vremuri, dacă nici la cârciumă nu-i deschis...*

Discutăm tot drumul despre un viitor spectacol la Ipotești, cu inedite eminesciene. Petru îmi vorbește cu patos despre teatrul lui Eminescu. Este mâhnit și revoltat că nu se joacă nici una din piesele dramatice ale poetului. Mă întreabă dacă am citit cumva analizele sale de la sfârșitul ediției de *Teatru* (Eminescu), din 1990. I-am argumentat cât de mult mi-au plăcut, cât de favorabil mi le prezentase amicul Paul... Rămâne uluit

și încântat să citez din personajul botezat de Eminescu Gruie către pașa din Hotin: *Pe mormintele închise, în locaș întunecos,/ Noi, boieri-am ales Vodă în Moldova pe Hristos./ Pîrcălabi suntem cu toții și ostași ai lui Isus,/ Iar acela care vornic peste noi cu toți l-am pus/ N-are drept să dea din țară loc măcar de două palme...* Apoi îi spun cu subînțeles: – *Nu ne vindem țara!* (Ne distrăm). Îi vorbesc cu însuflețire despre inventivitatea acestui mare poet și cât de uluit am fost atunci când, în *Alexandru Lăpușneanu*, boierii nu numai că îl aleg (simbolic) pe Isus Cristos domnitorul lor, dar și despre mone-da găsită asupra trupului neînsuflețit al ultimului vlăstar al Mușatinilor, Ștefan Rareș, fiul lui Petru.

Citatul trecut pe monedă va deveni inscripția de pe frontispiciul intrării în *sala Putna*, din noul muzeu. Discutăm despre cât de misterios poate fi acest lucru, neîntâlnit în nici o altă literatură a lumii...: *S-a aflat un ban la dînsul, ban bătut cu chip și an.../ «Jesus Christus Rex Moldaviae» era scris pe acel ban...*

Țin să îi mărturisesc, apoi, cât de mult am râvnit la o asemenea claritate a expunerii, precum cea din comentariile finale ale volumului. Ia aminte. După ce termin, îmi spune că de acum înainte el îmi va scrie prefețele la toate cărțile mele și mă va îndruma ceva mai adânc în redactare. *Discutăm cu textul în față și ai să-ți dai singur seama unde deraiezi. Eu îți voi trasa câteva jaloane doar. Vei înlătura impresionismele care nu-ți fac deloc cinste...*

Revine la comentariile din volumul de teatru, de care discutam mai înainte, și devine interesat de faptul că pe un medic psihiatru l-au interesat aceste analize. Mai târziu mi-am dat seama că el „juca” aceas-tă chestiune și că sub masca surprinderii te testa, dar nu făcea acest lucru din lipsă de încredere ci pentru a verifica ceea ce știa el că scrisese acolo și pentru a afla cât de corect fusese receptat totul. (Cred că de la o vreme l-a acceptat pe doctor și datorită acestui fapt).

După cunoscuta tăcere, Petru revine: *eu cred că tu nu ai avut pe cineva care să-ți spună unde greșești când scrii un text. Te voi învăța eu, așa cum am promis. Trebuie doar să lași parantezele la o parte și să te concentrezi strict la ce ai de spus. Tu ai un limbaj verbal pitoresc, nu lipsit de farmec, dar te împrăștii în amănunte când ai de scris ceva. Câteodată te lungești inutil. Pe de altă parte, nu trebuie să-ți scape nimic din tema abordată; îți faci întâi un plan riguros și vei vedea că nu o să dai greș.*

După un timp mă mai întreabă dacă la Ipotești s-a jucat vreodată o piesă scrisă de Eminescu. *Din câte știu eu, nu. S-a jucat, în schimb, la Botoșani, dar nu în regia unui cunoscut. Este sincer mâhnit. Cum se poate așa ceva? Nu înțeleg de ce nu se pun în scenă piesele lui Eminescu? Cel puțin «Lăpușneanu» este shakeaspeariană din toate punctele de vedere. E o prostie fără de margini!...* Cât a stat la Ipotești acest lucru a fost tema leit-motivică a lui Petru: de ce nu există nici un fel de interes pentru teatrul lui Eminescu?! Nu înțelegea sub nici un chip și se frământa, părându-i rău că nu are înclinații regizorale.

Nicolae CORLAT

DRUMUL SPRE MÂINE

(CUVÂNT ROSTIT LA CERNĂUȚI, LA ÎNTÂLNIREA CU SCRITORII NORDBUCOVINENI LA MIJLOC DE MAI 2016)

De fiecare dată când mi-e dor de Bucovina, ascult cântecul lui Grigore Leșe, *Cântec despre Bucovina*, despre feciorii duși în altă țară cu promisiunea întoarcerii și iubirii de neam. De fiecare dată când intru în Cernăuți mă însoțește copilul Mihai, ascuns sub un coviltir, într-o căruță cu roți de lemn uscat, pitind la sân *Cartea Sfântă* din care citește în taină, adâncind în suflul lui de copil *Doina* ce se cântă în veșnicia neamului românesc, de la nașterea fiecăruia din noi, până la adormire, și dincolo. Cu poetul tresar la trecerea frontierei dintre frați, atunci când hotarnicul austriac n-a reușit să-i găsească manifestele tipărite și încredințate de Kogalniceanu unui tânăr de numai 19 ani ce-avea să devină după acel drum secretarul Congresului de la Putna, cea mai importantă manifestare întru trezirea conștiinței naționale a românilor de pretutindeni. Atunci încolțeau în suflul Lui primele versuri ale *Doinei*, desăvârșită la maturitate, în același an, 1883, când era arestat și închis într-un ospiciu, ucis șase ani mai târziu. Versurile „**De la Nistru până la Tissa/Tot Românul plânsu-mi-s'a, /Că nu mai poate strabate/ De-atâta străinătate**” au găsit târziu lumina tiparului, într-o publicație obscură din Brăila, nu la București, nu la Iași sau la Cernăuți.

De fiecare dată când mă gândesc la domniile voastre, îmi vin în minte cuvintele unui frumos român bucovinean, care ne-a condus, la prima mea vizită în Cernăuți, în Cimitirul românesc, spunându-mi că de aici începe orașul, într-un timp când ne era îngropată încă o dată memoria, prin ascunderea identității celor de sub cripte. Am aflat apoi că au încercat să-l aresteze, pentru ca arătase lumii adevărul despre ce se întâmpla noaptea în acel cimitir, când erau furate plăcile de pe monumentele funerare și erau înlocuite cu altele, cu alte nume, de alt neam. Ne-au pedepsit grănicerii la întoarcere pentru că participasem la prima ediție a sărbătorii limbii române în Bucovina de Nord, ne-au ținut la graniță o noapte întreagă, până au venit diplomați din România și au intervenit pentru noi.

Un mare scriitor albanez scria despre țara lui că se învecinează numai cu albanezi. România este și ea înconjurată aproape din toate părțile de români, de ținuturi românești. Dacă Mihai Eminescu a fost urmărit toată viața, încă de la 19 ani, de securitatea austro-ungară pentru un articol despre autodeterminarea popoarelor, cu trimiteri la românii transilvăneni și bucovineni, despre trezirea conștiinței naționale, pedepsit în cele din urmă, interzis până în zilele noastre, datorită

noastră este să-l facem cunoscut în rândul tuturor românilor, mai ales în rândul românilor ce locuiesc vremelnic peste granițele actuale ale României. Uneori, poetul național ne-a fost confiscat, fiind revendicat de alte neamuri. Așa s-a întâmplat înainte de 1989 când a fost tradus în limba ucraineană, în care poezia „Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie”, era tradusă „Ce-ți doresc eu ție, dulce Ucraină”.

Cernăuțiul este locul de naștere spirituală pentru Mihai Eminescu. Locurile acestea ne-au dăruit cea mai înaltă conștiință ce a ivit vreodată neamul românesc. Un cercetător german descoperea acum aproape 100 de ani că și locurile au inteligența lor. Binecuvântata Bucovina de Nord a dăruit omenirii și alți importanți creatori de artă, poeți universali. Dacă îi amintim doar pe Paul Celan și pe Benjamin Fundoianu.

Privind în trecut, știm astăzi cine suntem, deprindem primii pași spre determinarea viitorului. Un mare filozof german (Nietzsche) spunea să luăm din trecut doar ceea ce ne formează ca oameni și conștiințe, dar să privim spre viitor, pentru că trecutul este groparul prezentului. Ruperea cercului în care ne este comod să ne ducem existența poate trasa nu doar speranțe, ci certitudini pentru istoria în plină formare a neamului românesc.

Dacă în urmă cu 25 de ani, găzduiți fiind de o familie de români care nu mai știau limba română le era parcă rușine că nu reușeau să comunice cu noi în limba neamului din care făceam parte și noi și ei, astăzi aflăm de la un profesor al Universității din Cernăuți că la secția de limba română vin și ucrainenii, nu numai românii. Probabil acei ucrainenii ce se înscriu astăzi la cursurile Universității din Cernăuți sunt urmașii românilor de ieri, ucrainizați cu forța, sunt copiii și nepoții celor care ne-au gazduit în urmă cu un sfert de secol. Remarcam atunci că, deși se vorbea o limbă străină nouă, la o nuntă, totuși muzica era muzică populară românească. Limba, portul și obiceiurile străbune au păstrat identitatea neamului românesc peste veacuri, chiar dacă istoria s-a dovedit a fi vitregă, chiar dacă s-a tras de cele mai multe ori cu pușca în limba română, i s-au șters până și urmele de pe crucile din cimitir, ea renaște astăzi aici mai proaspătă decât oricând.

Istoria niciunui neam nu a fost făcută de mulțime, ea doar a fost martoră schimbărilor. Deciziile importante, ne demonstrează istoria, au fost luate de intelectualii unei nații, de oamenii de cultură. Scriitorii au și astăzi datoria să fie în fața oamenilor, luminând drumul pe care ei vor merge spre mâine.

Adrian G. Sahlean - Premiul pentru traducerea și promovarea operei eminesciene*

Acordat de Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii *Mihai Eminescu* începând cu anul 2011, Premiul pentru traducerea și promovarea operei eminesciene în străinătate a devenit, începând cu ediția 2016, **Premiul pentru traducerea și promovarea operei eminesciene**. În acest fel, premiul poate fi acordat și cercetătorilor români care au contribuții substanțiale în domeniul larg al eminescologiei, diversificându-se aria de selecție a posibililor laureați ai premiului.

Juriul ediției 2016 a **Premiului pentru traducerea și promovarea operei eminesciene**, format din prof. univ. dr. Mircea A. Diaconu (Universitatea Ștefan cel Mare Suceava), prof. univ. dr. Vasile Spiridon (Universitatea Bacău) și prof. univ. dr. Dan Andrei Terian (Universitatea Lucian Blaga Sibiu) a decis în unanimitate ca în acest an premiul să fie acordat lui Adrian George Sahlean pentru remarcabila activitate de traducere a operei eminesciene în limba engleză. În *Laudatio* susținut de președintele juriului, prof. univ. dr. Mircea A. Diaconu, a fost reliefată calitatea lauretului de a fi un *intelectual român de referință care trăiește în Statele Unite ale Americii [...] care se dedică țării într-un fel care înseamnă și discreție, și atitudine angajantă, iar lucrurile acestea devin într-un fel stil de viață*. A fost subliniat că *nu e suficient că Eminescu există, că noi existăm și îl cunoaștem, trebuie multă inițiativă, mult devotament, lucruri dovedite prin întreaga activitate de traducere a lui Adrian George Sahlean, traducere care e orientată pentru a da o șansă nu atât lui Eminescu, cât cititorului de limbă engleză să ajungă la Eminescu*.

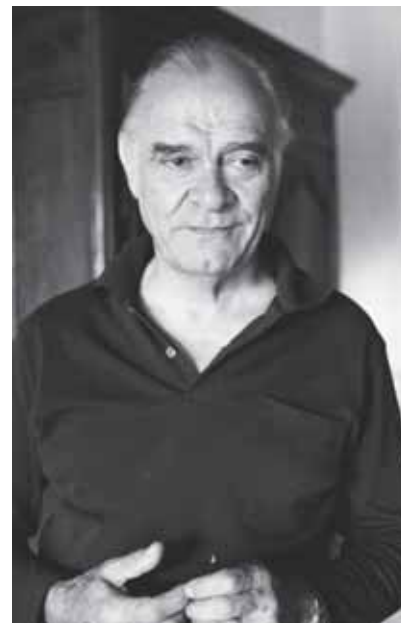
Totodată, prin Asociația pentru promovarea operei eminesciene, înființată de Adrian George Sahlean în Statele Unite ale Americii, s-a reușit simultan o *transmitere a sensibilității românești prin intermediul operei lui Mihai Eminescu și pătrunderea operei eminesciene în mediul cultural și intelectual american la nivelul cel mai înalt*. Referitor la volumul lui Adrian George Sahlean, apărut în 2014, *Migălosul cronofag. Traducând din Eminescu*, prof. univ. dr. Mircea A. Diaconu a subliniat faptul că este o lucrare în care autorul își expune *teoria proprie despre traducerea din Eminescu. Arată cât de*

mult Adrian George Sahlean trăiește în creația eminesciană, fiind el însuși o instituție, grație traducerii operei eminesciene.

Vorbind despre activitatea de traducător al operei eminesciene în limba engleză, Adrian George Sahlean, laureatul ediției 2016 a **Premiului pentru traducerea și promovarea operei eminesciene**, a mărturisit că, plecând de la observația faptului că *Eminescu este cel mai necunoscut mare poet național*, și a celui că *românii îl sărbătoresc pe Eminescu pentru ei și între ei, am resimțit profund și acut nevoia de a face ceva*. Laborioasa activitate de traducere necesită să fii *fidel autorului, care ar trebui să fie scopul numărul unu al unei traduceri*. *Eminescu are o tridă foarte interesantă: în primul rând folosește un vocabular simplu fără a fi simplist, [...] are adâncimea de gândire și de simțire în folosirea acestui limbaj simplu [...] și folosește cuvinte arhetipale cu echivalențe de conotație și denotație în foarte multe limbi ale pământului. Și atunci ce rămâne special? Există această muzică specială care învăluie toată poezia lui Eminescu și care este imediat recognoscibilă pentru români. Își pierde foarte mult muzicalitatea poezia lui Eminescu în momentul în care renunți la prozodie*. Ilustrarea substanțială a întregului demers de traducere din opera eminesciană întreprins de Adrian George Sahlean constă în chiar volumul bilingv lansat în cadrul *Zilelor Eminescu* Ipotești, iunie 2016, *Mihai Eminescu – Eternal Longing, Impossible Love / Eternul Dor, Imposibila iubire* apărut la Editura Eikon București.

* Ipotești, 15 iunie 2016

Denis DE ROUGEMONT

JURNALUL UNEI EPOCI

1926-1946

II – Castele în Prusia

Pânze albe treceau în depărtare, printre lanuri de grâu nesfârșite. Păduri de pin se apropiiau, se depărtau, se deschideau în fața șoselei imperiale cu lungi postate albe lucind pe unduirea nisipoasă a câmpiei. Pajiști ușor înălțate se opreau la marginea cerului, în fața luminii marine; apoi coborau și zăream golful violaceu, înspumat sub un soare de plumb. Liziera ce ne însoțea făcu un ocol larg, apoi ne apără în față: au urmat un drum de pământ printre brazii întunecați, rumoarea țărmlui pierzându-se în urmă și soarele în asfințit, tumultul unei dimineți de vară. Acum, un miros ușor de benzină străbate prin miresmele pădurii, iar în răcoarea sobră motorul toarce la ralanti. Ne trezim în sfârșit din lunga călătorie nocturnă, ochii nu mai clipește, trupul se relaxează. În față, șoferul nemișcat conduce atent la fâgașele adânci în care roțile se înfundă uneori cu un scrâșnet surd. Liniștea se adâncește; țipete de ciocănituri, vibrație gravă a cilindrilor. Urmează arbori mai înalți, apoi o poartă masivă cu stâlpi pe care veghează cerbi de bronz uriași. Drumul devine neted, pădurea se ordonează, lăsând vederii iazuri acoperite cu spumă gălbuie. (Acum sunt treaz de tot și atent.) Parc englezesc. Deodată, în stânga și în dreapta, printre fagi roșii, defilează peluze punctate în depărtare de pâlcuri de arbori superbi, pietrișul unei alei scrâșnește somptuos, totul se luminează: o sută de ferestre pe o fațadă Ludovic XV. Înaintăm de-a lungul ei, urcăm o alee pavată, intrăm pe sub o poartă masivă, acoperită, printre două coloane împodobite cu ghirlande de trandafiri. O familie de uriași, în picioare pe pragul solemn, se uită cum sunt împinsi înainte când mașina se oprește brusc.

Aici domnește cel mai vechi și ultimul „burgrav și conte” al Prusiei Orientale.

Zile

La ora opt, toată lumea se adună în tăcere în sala mare a castelului. Doisprezece servitori, bărbați și femei, apar la capătul sălii și se aliniază în picioare. Copiii sunt pe o canapea lungă;

oaspeții, în fotolii; contesa la armoniu; contele, în fața ei, citește Scriptura. Apoi încep să cânte, uneori strofe de Novalis, melodii de Bach. Se spune Tatăl nostru, pe urmă fiecare merge, grav, la locul lui.

Restul dimineții o petrecem călare, pe malul mării. Jocuri pe țarm: pe caii fără șă, pornim în galop printre valuri. Un soare formidabil face să scânteieze dunele orbitoare, de lângă „Haff”^[1] – ul pe care dăre lungi de alge îl colorează în purpuriu. Caii șiroind de apă ne scapă din mâini și alergăm după ei pe plaje, prin lanurile de grâu.

Amiază. În capul scării monumentale – o armătură din fier forjat susține treptele de marmură, – se formează un cortegiu. Ușa sufrageriei se deschide larg și contele intră primul, cu pași mari, urmat de toată familia și de oaspeții care se grăbesc să-și ocupe locurile odată cu stăpânul casei: căci abia așezat, își strigă pe nume unul dintre copii, iar acesta rostește o rugăciune scurtă în timpul căreia nimeni nu mișcă.

Masa imensă e plină cu produsele domeniului. Se bea un pic de bere, și mai ales lapte rece în pahare mari: nu există băutură mai răcoritoare, nici mai asortată cu gustul căpriorului, mâncat aici aproape zilnic.

După-amiaza, plecăm pe teren. În fiecare zi plecăm cu docarul tras de doi cai, spre unul din cele douăsprezece sate ale domeniului. Pe drumuri abia distincte pe câmpia nisipoasă – și uneori pe lângă ele, prin pădure – ajungem la casa vechilului. O zărim de departe, e singura construcție din piatră printre fermele din cărămidă acoperite cu paie. O chemare: vechilul apare în prag și dă raportul preț de două minute. Apoi intrăm să fumăm un trabuc. O camaraderie militară îi unește pe stăpân și subordonați.

Munca la câmp se face în echipe numeroase, cu ajutorul cailor de tracțiune, căci transportul e dificil din cauza soluului mlăștinos.

Adesea, după cină, urcăm din nou în docar și rătăcim pe câmpuri sau pe lângă liziere să vedem căprioare și să dăm de

¹ Braț de mare interior care ajunge până la Königsberg.

urma unui ținut cu coarnele crescute strâmb. Pușca ținută pe genunchi, din obișnuință, e pentru un motan ce dă târcoale făzănăriei. Apusurile de soare, în acest anotimp, se lungesc până spre ora unsprezece, spectacole grandioase pe vastele întinderi vălurite. În zare se rotesc aripi de mori, ori sclipește o mare aurie. Totul aduce o liniște fericită.

Cei mai apropiați vecini locuiesc la 40 de kilometri, spre Rusia, într-un ținut cu lacuri, rariști de pădure și izlazuri cât vezi cu ochii. Timp de trei zile, suntem oaspeți într-o casă enormă din cărămidă roz și galbenă, înconjurată de pajști cu boscheți vaporosi. Straturi de flori coboară până la râul molcom, ce se lărgește formând un lac. Peisaj în acuarelă.

Castelul, amalgam de stiluri, rezumă împrumuturile făcute de constructor de la reședințe aristocrate din Europa, pentru a reuni elementele cele mai *comfortable* din diferite arhitecturi. Un castel construit cu unica preocupare pentru confort: e poate cea mai palpabilă concretizare a rătăcirii spiritelor în veacul trecut. Confort înseamnă mai întâi de toate sacrificarea unei perspective a spiritului. Această casă, oferind confortul celui mai luxos *home* englezesc, este monstruoasă.

Aparent, ești mai la modă aici decât la burgraviile mei. Stăpânii casei surâd discret când vine vorba de „vecinii din Waldburg care beau numai lapte”. Și ne servesc cu ceai fierbinte în care plutesc bucăți de gheață.

Dincolo de aceste detalii, și unii și ceilalți duc cam același stil de viață ecvestru. În grajduri răsună lovituri de copită ale armăsarilor de curse, uriași, cu crupe prelungi și lucioase. Hergheleliile pasc în libertate pe câmpul strălucitor. Mugetul boilor nu încetează sub soare, și ne învăluie cu o rumoare animală persistentă, ca toate aceste miresme ale țărâniei, ierbii și vitelor. Un vânt suflă uneori dinspre mare; iar peste capetele noastre zboară șiruri de berze, întinzându-și picioarele roșii. Pânze de veliere alunecă mereu la orizont, marea însă rămâne ascunsă vederii.

În biblioteca din Waldburg, mirosind încă a piele, a vânătoare, am găsit toți clasicii francezi, și Enciclopedia. Chiar și un mic Voltaire incomplet, cu „*ex-libris* de la Malmaison”. (O neglijență, poate, va fi rămas în buzunarul unei uniforme după campania din Franța.) *Memoriile*, în franceză, ale unui burgrav din casa zu Dohna, fost guvernator la Orange unde l-a avut preceptor pe Pierre Bayle în persoană, pe care l-a tratat cam de sus, cum se cuvine. Mai era opera completă a lui Schleiermacher, un protejat al familiei. După acea dată, nu mai există decât almanahuri Gotha. Scriitorii moderni sunt nebuni și ridicoli. Au pus un șelar în fruntea Reichului, și doar smintiții ar vrea să citească ce publică ei.

Educație

Supunerea de tip militar față de părinți, impusă tinerilor prusaci, le smulge urlate de indignare pedagogilor noștri. Dar ea se asociază cu un regim de responsabilități concrete care salvează inițiativa personală într-un mod mai real decât o face educația liberală și burgheză. Aici, riscul și violența fizică joacă în viața zilnică rolul lor natural și tonic. Băieții sunt urcați pe cal la șase ani; mai târziu, li se dau mâini pe care să-i dresze. Sau primesc sarcini precise, în organizarea domeniilor și la vânători; sunt ordine, decizii practice, toată ucenicia comportării oamenilor; animalelor și elementelor naturale.

În ce ne privește, noi cultivăm un simț al responsabilității mai degrabă fictiv. Un adevărat *hamletism*. Pregătirea noastră pentru autonomia individului rămâne teoretică, iar aplicarea ei amânată la nesfârșit, împiedicată, descăratată în ascuns. Preceptele noastre și toată ambianța educativă creează un organ al autonomiei ce nu-și găsește nici un loc pentru a fi exersat; de

unde conflicte pur „morale” în care ne împotmolim până dincolo de adolescență.

Jocuri ale copiilor prusaci: să urce câte șase-șapte pe spina-reia unui bou, până când animalul se lasă în genunchi. Să dreszeze armăsari care trăiesc în libertate și să-i călărească fără șă. Să joace fotbal cu aricii din parc. Să prindă rațe sălbatice și să le supună unor cazne fanteziste, ispravă cu care se vor lăuda multă vreme la masă. — Cruzimea naturală e semn de sănătate, ar spune Nietzsche.

Ebo, fiul cel mare, nouăsprezece ani, cântă la acordeon în camera lui, vecină cu a mea. Adineaori, o melodie stranie, lentă și apăsătoare, a revenit cu insistență; o cântă în fiecare seară, de mai multe ori. M-am dus să-l întreb ce cântec era. „Este imnul unei mișcări secrete, al cărei șef este la închisoare de câțiva ani. Omul vrea renașterea Reichului german. Cântecul se cheamă *Horst Wessel Lied*. Dar nu cumva să le spui părinților mei!” Ebo mai are un secret: știe că un frate al mamei completează cu fostul *kronprinz* pentru o restaurare a Imperiului. Un lucru aproape tot atât de rău văzut de către nobilul burgrav, care-mi spunea arătându-mi blazonul casei Hohenzollern-Hechingen, plasat lângă cel al bunicii sale Waldburg, pe tavanul casetat al salonului: „O mezialianță!” E drept că prinții, burgravi și conții zu Dohna-Schlobitten auf Waldburg încă mai încasau în 1914 o taxă vamală pe podul cel mare din Dresda, construit de străbunii săi pe la anul 950, în timp ce casa de Hohenzollern, zice el, datează abia din secolul al XIV-lea... niște parveniți.

Tacit spune că elanul este un animal cu picioare fără articulații, astfel că nu se poate culca la pământ și trebuie să doarmă sprijinit de arbori. Ca să-l prindă, băstinașii curmă trunchiul cu fereștrăul, pe jumătate, iar când elanul se sprijină de el, arborele se rupe lăsându-l fără apărare. Tacit n-a văzut un elan niciodată. Când se lasă noaptea, aceste animale cu aspect fantastic rătăcesc prin poiene, ca niște arbori umblători, și sunt atât de țepeni încât privitorii se tem că membrele lor se pot frânge la fiecare pas.

Am văzut elani ce depășeau în viteză mașinile, pe șoseaua spre Königsberg.

Îmi plac nespusele drumeții nesfârșite pe domenii de vânătoare, cu arma în cumpănire, fără o vorbă timp de ceasuri în șir – pentru că orice șoaptă omenească ar spiera vânatul temător. (Toate acestea, pentru a pregăti o viitoare vânătoare.)

Se pare că vânătorii gustă aceste lungi momente de muțenie, care te lasă amețit și parcă posedat de spiritele lumii vegetale. Există deasemeni un soi de violență în aceste băi de tăcere forestieră. Cine-ar putea calcula câștigul de energie pe care îl oferă?

Zilele, chiar și de vacanță, sunt pătrunse aici de-o atmosferă goethiană de utilitate – în sensul înalt și civilizator al termenului. Noțiunea modernă de *superflu*, ce dă plăcerilor mondene aspectul absurd pe care-l cunoaștem, este o superstiție defel necesară celor de aici. În armonie cu muncile lor, plăcerile lor nu reprezintă nici compensare, nici evadare din ele: se ordonează calm într-o activitate ce-și găsește unitatea funciară în chiar natura lucrurilor.

Ritmul mereu sincopat al muncii și odihnei, creat de economia citadină, aici se liniștește și ne permite să percepem ritmurile naturale, ampla respirație elementară.

N-am să-i apăr pe iuncheri...

Îi aud pe oamenii de la oraș: „Nu poate fi prea amuzant, la urma urmei!” Totuși plăcerile voastre vă amuză enorm! Neurastenienă nu e oare invenția voastră? Iar toată literatura voastră e ocupată să vă descrie blazările, când nu se pune în slujba unui

regim de supralicitare disperată a senzațiilor de lux, făcându-le publicitate.

Da, de plăcere e vorba! Sau mai curând de simpla plăcere de a trăi. Ce poți cere de la un mediu social? Să vă lase libertatea inimii. Aici, oamenii vă iubesc cu mai multă candoare decât în alte părți. Nu vă ascund, din tenebroase subtilități salonarde, interesul și simpatia pe care le au sau nu le au pentru voi. Nici o reținere, de nici un fel. Adevărata plăcere de a trăi, cum s-o concepi altundeva decât în sânul unei naturi care, neîncetat, îi cere omului să-și stăpânească și să-și afirme instinctele? Aici nu există alte constrângeri decât acelea prin care truda zilnică își capătă rațiunea de a fi.

Iată-ne eliberați de marea burghezie, acești oameni care cred că au o datorie, față de ceilalți sau față de ei înșiși. Acești oameni cu o distincție vulgară, care nici nu vă observă, care întorc capul cu o expresie de silă și de aroganță, ei bine, acești oameni – aceste secături – își permit să judece nobilimea de țară. Acești burghezi, lași incapabili de violență sau de orgoliu fizice, plini însă de vanități morale și maniere provocatoare, vin să vă spună, între două partide de bridge, că „țărănoii” sunt demodați.

Ar fi în stare să le reproșeze că nu au auzit pe Proust.

Nu, n-am să-i apar pe *iuncheri* – simplul lor nume este o insultă în atâtea guri –, o insultă fără obiect, de altfel, cei care o proferă ignorând ce înseamnă². O asemenea lume nu-i cere străinului vreo admirație sentimentală sau estetică. De altfel, la ce le-ar folosi elogiile mele, chiar sincere? Cum n-au pus nici odată în discuție *necesitatea* modului lor de viață, li s-ar părea un soi de insolență aprobarea pe care aş putea să le-o arăt. E propriu orășenilor, veșnic neliniștiți, mereu nesiguri de rațiunea lor de a fi și de actualitatea lor, să cerșească de la alții confirmări, laude, lucruri ce implică posibilitatea unei îndoieli. Există o singură aristocrație, cea apărută în chip necesar. Asta înseamnă: de drept divin. Aristocrație a ființei și a funcției, nu a opiniei. Tot restul Europei mondene pare parvenit, comparat cu această singură clasă ce nu datorează nimic opiniei publice.

Nu, nu pot vedea în această „feudalitate” ceva mai respingător pentru omenire decât atâtea sisteme lăudate de partizanii progresului – taylorismul, de pildă. Găsesc aici, din contră, avantaje „umane” incontestabile: raporturi personale între stăpân și servitor, raporturi personale între om și natură sub toate formele ei – animale, vegetale, domesticite sau dezlănțuite. Sunt revoltat când văd trecând pe stradă, ignorându-se reciproc, un patron de uzină și unul dintre muncitorii săi. Sau când patronul salută cu un amestec de trufie, neîncredere și jenă, ce naște la inferiorul său un amestec de frică, mânie și jenă nu mai puțin ignobil. În schimb, nu sunt scandalizat când burgravul îi salută din inimă pe țărani care se înclină fără a fi siliți.

Înseamnă asta că „revenirea” la asemenea stare ar fi de dorit? Practic, întrebarea mi se pare lipsită de sens. Dar în numele demnității umane, le cer jurnaliștilor să nu mai atace o clasă pe care n-o pot cunoaște cu o ură convențională și o demagogie josnică. Așa cum făceau recent frații Tharaud, într-un mare cotidian parizian, denunțându-i pe acești iuncheri care, după ei, constituie categoria cea mai periculoasă pentru pacea lumii. Cum ar putea aceste vreo sută de familii alungate de la putere în propria lor țară după căderea lui Bismarck, rămase fără legături politice cu o Europă burgheză, resemnate să „lase lumea pe mâna evreilor” de vreme ce totul e pierdut, însă legați eroic de pământul lor, – acest neam dezarmat ce supraviețuiește

doar prin forța unei virtuți exemplare, – să fie un pericol pentru lume! Farsă enormă și care uimește venind din partea unor scriitori de obicei onești. Tunurile din Shanhai, care le-aduc atâtea bani proprietarilor presei ce publică aceste articole, îmi par mai amenințătoare în aceste vremuri decât pușca de vânătoare a gazdelor mele prusace.

La întrebarea dacă această clasă își justifică existența locul în lumea actuală, voi răspunde că, în definitiv, asta depinde de posibilitățile ce i se lasă. Pe care i le lasă puterea. Or, puterea devine tot mai mult instrumentul nebuniilor citadine. Căci în orașe se vorbește de *timpuri noi*. Și înțelegem bine de ce intelectualii, muncitorii, exploatații au nevoie de asemenea mituri. Din punctul de vedere al naturii însă, este ceva lipsit de sens.

Sau poate se vrea o nouă împărțire a pământurilor. Chestiune pe care o va rezolva durabil doar natura solului. Fertilitatea landelor din Prusia Orientală este fluctuantă; doar exploatațiile mari „fac față” unei inundații sau unei secete parțiale. Am văzut pe domeniul Waldburg un sat pe care burgravul l-a „eliberat” din proprie inițiativă. Era, dintre toate, cel mai sărac. Fărămișarea loturilor, nivelul democratic sunt aici, mai vizibil decât oriunde, o utopie. Nu poți trece de la *latifundium* la căsuța de la periferie. „Majoratul³” va fi probabil urmat de un organism de tipul colhozurilor sovietice. Depersonalizare a puterii. Ar trebui s-o deplângem? Orice judecată afectivă se evaporă în fața unei evoluții necesare.

Această nobilime funciară, în ansamblul ei, rămâne străină de capital. Ca și ceilalți, au fost ruinați de război, adică au rămas fără bani: dar asta n-a schimbat nimic în organismul vieții lor sociale. Trăiesc ca țărani, din ceea ce produc. Consumă foarte puțin din ideologiile importate. Mezinii familiei, cei trimiși cândva în armată, fac uneori politică: mișcarea național-socialistă îi curtează, dar rareori le câștigă încrederea. Unii s-au făcut comuniști, poate din gust pentru acțiune. Am cunoscut membri ai unui partid național-marxist care visează să refacă Prusia lui Frederic cel Mare prin metodele lui Lenin...

Popor de colonizatori, au dominat de veacuri hotarele Europei, însă mereu amenințați de Asia: îi rezistă prin sărăcia lor. Magnații Ungariei au devenit pașale, iar Occidentul nu poate aștepta nimic de la ei, cel mult un corp de ieniceri. În schimb, acești oameni aspri, tăcuți, legați de pământurile cucerite de cavalerii teutoni, vor asculta, poate, acea *Poruncă a Jertfei* la care visează Europa germanică, care încă se teme de ea, dar care-și făurește legea în taina disperării ei...

Bastioane ale Occidentului? – Care Occident? Sau un neam legat doar de gustul propriei sale puteri? Țipete de cucuvea se repetă, se depărtează, revin mai aproape. Elanii dorm în genunchi, lângă arborii tineri ai landei. Pe plaje, marea respiră zgomotos, eliberată de lumina grea. În camera înaltă a castelului, aerul rămâne sufocant, iar uneori mirosul heleșteielor vine să se amestece cu cel al vechii tâmplării de lemn. Înfașurat în cearșaf, ies pe balcon, mă aplec peste parcul obscur. Pulsație îndepărtată și animală a liniștii. De-a lungul pădurii, peste vârfuri, o lucoare roșiatică alunecă din Occident spre Orient.

1926

În 1945, toate castelele din Prusia Orientală au fost distruse de ruși, sub pretext că vor să construiască comunismul. Nimeni n-a denunțat crima, pentru că nimeni nu a profitat de ea. (*Notă din 1967.*)

Traducere de **Emanoil Marcu**.

În pregătire pentru Editura HUMANITAS.

² Notă din 1967: sunt mirat că am comis aici o eroare chiar mai gravă decât cea în chestiune. *iuncher* nu ar putea desemna decât un proprietar funciar de rang nobiliar modest sau fără vreun titlu; și nicidecum, potrivit almanahului Gotha, marile familii ale „nobilimii primitive” (*Uradel*) de dinainte de 1350.

³ Majorat, cu sensul de proprietate inalienabilă rezervată primului născut în linie masculină al unei familii nobile.

Leo BUTNARU

Când este dezmembrată o epocă

(ALEKSEI KRUCIONÎH – UNUL DIN PROTAGONIȘTII AVANGARDISMULUI RUS)

După ce cunoști opera (cubo)futuristului rus (la modul singular-general și generic vorbind), una din concluzii ar fi că el și-a dezvăluit și ctitorit/consolidat destinul propriu-zis, de om și creator, (și) în funcție de limbajul artistic în eferescența și evanescența multitudinii de expresie sau *similiexpresie* ale acestuia. Paleoavangardistul își dorea texte/opere care să-și dezvăluie mesajul nu doar în baza cuvintelor și a structurii sintactice a(le) propoziției. Pentru scriitorul modernității începutului de secol XX până și un singur cuvânt, un fonem „izolat” trebuia(u) să contribuie la semnificația „globală”, plus contextualizarea nu doar literară, ci și literar-grafică, textualist-tipografică, spațiu – lipsă de spațiu etc. Cuvântul, fonemul erau angrenate în sincretismul manifest al diverselor forme de grafism sau elemente din artele aplicative. Astfel se întâmpla descătușarea realității „predestinate” artei din condiționările crono-spațiale și psiho-logice care i-au fost impuse în virtutea tradiției formelor fixe, rigide, academizante. Cubofuturistul contribuia la instaurarea psiho-alogismului, trecând, ca limbaj, spațiometria (*dolometria*, în rusește) euclidiană în spațiometrie lobacevskiană, cum sublinia Velimir Hlebnikov (de altfel, el însuși numit „un Lobacevski al limbajului”) în primul manifest (sau, poate: pre-manifest) al futurismului, *Colina lui Sveatogor* (sf. an. 1908). Eu unul consider că anumite lucrări de referință ale futuriștilor, în special cele în *zaum'* (limbaj transrațional) pot să (re)ducă spre epoca mutilărilor inițiatice, când cele marcate de anormalitate erau puse în legătură cu partea de populație excentrică, învăluite în mister, reprezentanții ei fiind faimoși în arta diverselor revelații făuritoare, trecuți de socio-istorici la capitolul de *eroi civilizatori*. A se vedea, spre exemplu, esul lui Mircea Eliade *Făurari și alchimiști*, – subcapitolul intitulat „Făurari divini și Eroi Civilizatori”, dar, mai ales, următorul: „Făurari, războinici ai inițierii”.

Așadar, plasându-ne în această ciudată amplitudinea *civilizatori – revoltați* (nu chiar... războinici, totuși!), să

retro-constatăm că, în anul 1912, în poezia rusă se naște (e născut!) un monstruleț – de/din cuvinte, firește, – fiară nespuse de „agresivă”, ce trezește-ațăță-provoacă cele mai diverse reacții, într-un diapazon cuprins între nedumerire și blestem, curiozitate și aprobare admirativă, în toate acestea însă – și în natura monstrulețului propriu-zis, și în orice fel de opinii care îl vizau – dominând confuzia, ca amestec de stupefacție și estetică, entuziasm revoluționar (în artă) și derută, perspective (parcă) și totală absență a acestora... Monstrulețul, fiara (care i-ar fi diminutivul?) suna-„urlă” astfel: „Dîr bul șcil / ubeșciur/ skum/ vî so bu/ r l ez”, *ființă de cuvinte* născută-semnată-„asmuțită” de Aleksei Eliseevici Krucionih, ca ieri învățător de provincie (instruia în ale desenului copiii unui gimnaziu), născut, în februarie 1886, în satul Olevka din gubernia Herson, într-o familie de țărani, absolvent al Școlii de Arte din Odessa. În foarte scurt timp, s-a dovedit că monstrulețul-fiara de cuvinte sau, în aceeași măsură, din... *anticuvinte* (poate că și: *antecuvinte* – ca *pre-cuvinte*) nu e unul/una ce încolțește, sfășie, dărâmă, chiar otrăvește, ziceau unii, ca scorpionul sau vipera, ci – din contră – ar avea incontestabile calități de ctitor, deoarece chiar cu *Dîr bul șcil ubeșciur* se consideră a fi fost lansat un nou limbaj, zis *transrațional*, în originalul albiei sale rusești numit *zaumnaia reci* sau, mai simplu, *zaum'*. Lumea artistică era pusă pe jar de acest *poetopictor* Krucionih care, de fapt, a debutat în literatură cu monstrulețul deja citat și cu încă alte două microspectacole de limbaj-antilimbaj care ar putea fi considerate, îmi zic, chiar începutul teatrului absurdului nu pe scenă, ci în interioritatea literaturii propriu-zise. Era ca și cum dramaturgia sau antidramaturgia limbajului ca spațiu *autotelic* în care, cred(eau) unii, nu se întâmplă nimic – ca sens, idee ș.a. – sau, susțin(eau) alții, se întâmplă/petrec (chiar și ceva... petrecere, *chef de altfel de literatură*!) ceea ce ești tu în stare să presupui, să-ți autosugestionezi că se întâmplă. Ca în muzica fundamentală, alias – grea, simfonică, clasică. Oricum, istoria litera-

turii ruse îl consideră pe Krucionîh¹ fondatorul/pionierul transraționalității limbajului, animator/„părinte“ care, dimpreună cu Hlebnikov, Maiakovski, Kamenski, promovează în mod anarho-rebel noi principii de organizare a textului, întemeiat pe semantica paradoxală (sau, pur și simplu, pe fonosemantism; lipsa sensului general înțeles, când limbajul rămâne la starea fonetică sugestivă), „dislocări“, contaminări (*sdvighi*) compoziționale, o tonalitate specifică, construcții alogice, semantica grafică a textului, apelând la ancestralitatea mitului, folclorului, neoașismului și arhaicității cuvântului, uneori – a buchii luate aparte etc. Prin urmare, vorbind pe cât posibil de deslușit despre nedeslușitul *zaum'*, trebuie spus că el era înțeles de promotorii săi (budetleanii²) ca un limbaj personal, individual, pentru fiecare din ei, limbaj ce „evadează“ din cuprinsul logicii, rațiunii și constând din „cuvinte necunoscute“, deci – și neînțelese. Împreună cu Hlebnikov, Krucionîh avea să declare că: „Pictorii-budetleni iubesc să utilizeze părți de corp, tăieturi, iar budetlenii-verbocreatori preferă cvintele fărâmițate, semicuvintele, în ciudate și abile combinații (limbajul transrațional). Drept rezultat, se obține o mai mare expresivitate. Tocmai prin aceasta se caracterizează limbajul contemporaneității tumultuoase, care a distrus cealaltă limbă, încremenită“. Apoi, o anumită parte a societății nu putea să nu fie scandalizată de afirmația lui Krucionîh că poemul său *Dir bul șcil* „conține mai mult din specificul național rusc, decât întreaga operă a lui Pușkin...“

În cazul acestui poem-„fiară“, ajuns *sui generis* celebru (un mai tânăr poet, Piotr Ianadă, chiar scrie că: „Frumusețea va salva *Dir bul șcil*-ul“, punându-l, parafrizat, în raport de semnificație și importanță cu dostoevskianul adagiu: «Frumusețea va salva lumea». Noi însă mai zicem: „Firește, frumusețea va salva lumea, dacă lumea va salva frumusețea“) Krucionîh „se lasă“ explicat prin următoarea teză a akmeiștilor (cu care, de altfel, era în război teoretic!): „Ca adamiiști, suntem puțin și fiare sălbaticie sau, în orice caz, ne schimbăm pe neurastenienă acel ceva din noi ce ține de sălbăticie“. E ca și cum un fovism al limbajului, în general, deoarece „*Dir bul șcil*“-ul nu are naționalitate, ci e doar o secvență din infinit-posibilele variante de limbaj adamic sau universal, aflat în carnaval fonetic și acrobație sintactică. La o adică, printre exegeți și simpli cunoscători de literatură, monstrulețul cade și sub incidența formulei lui R. Goldt (referitoare, e drept, la Hlebnikov), că nu ar fi decât o ființă ce se autodevoră. Oricum, de peste un secol (a apărut în 1912), „*Dir bul șcil/ ubeșciur/ scum...*“ deveni ceea ce nemții numesc *Ohrwurm*, or – literal: urechelniță, care desemnează o melodie (uneori enervantă) ce îți intră în cap și de care nu mai ai scăpare.

Să ne înțelegem de la bun început: aici și în continuare, subsemnatul nu pune la cale o exaltată apologie a transraționalismului cubofuturist, ci doar încearcă să înțeleagă cu anumită claritate motivațiile care au predispus avangardiștii, mai apoi dadaiștii, la astfel de demersuri radicale, ciudate, exotice, nici pe departe agreeate de o „bună“ parte a celor preocupați de artă. Precum scria Mircea Eliade, referindu-se la fenomenologia paradoxală – la alchimie, spre exemplu, – „înainte de a le judeca, este important să le înțelegem bine, să le asimilăm ideologia, oricare ar fi mijloacele lor de expresie: mituri, simboluri, ritualuri, comportamente sociale...“ Dar în textele *zaum'* parcă ar fi încifrate unele simbolisme inițiatice care, ca și în cazul *șamanismului*, „acționează direct asupra *psiché*-ului auditoriului, chiar dacă la modul conștient acesta nu-și dă seama de

semnificația primară a unui simbol sau altul“, mai remarcă Eliade. Iar A. Krucionîh chiar are un „*des, Cântec al șamanului*“ care necesită explicații de rigoare.

Însă această remarcă nu-mi modifică ferma convingerea că avangardiștii au avut firescul drept de a manifesta neîncredere față de formulele prin care, deja inert-academizant, se definea însăși esența culturii, natura ei, dânsii repunând categoric (s-ar putea folosi un termen și mai... dur) în discuție formele, modelele, canoanele de manifestare a artei/culturii, menirea ei/lor formativă, instructivă și informativă. Au fost necruțători cu limbajele artistice de până la ei, dându-le, acrobatic, peste cap, dezagregându-le, reformulându-le, propunând elemente-modele concrete, dar și viziuni teoretice de recondiționare și democratizare a lor. Prin importanța (analizată judicios, fără prejudecăți) de, iată, peste un secol, avangardismul (modernismul), prin interogațiile autopropulsive, prin scopurile lui „de autotracțiune“, mobilizatoare și stimulative de artă, teorie etc. merită a fi pus în raport cu însăși maiestuoa-grandioasa epocă a renașterii în cultura europeană.

Când considerau că libertatea – prin căutare, sugestie, creație și anticreație – mai poate fi extinsă, avangardiștii au recurs la *verbocreație* (*slovotvorcestvo*), tinzând să capteze cele mai mici nuanțe semantice, până și a celor mai abstracte foneme, spre a modela din ele un nou limbaj artistic, care ar exprima adecvat noile realități, în special ale sensibilității omului, dar mai ales – ale artistului de la începutul secolului XX, când întreaga Europă era cuprinsă de irezistibilă pasiune a revoluționării a orice, când futuristul italian Marinetti declara că un automobil în goană „e mai frumos decât *Victoria de la Samothrace*“ (!).

Până la acel an de (diz)grație, în care muntele futurismului rus naște monstrulețul de cuvinte, pre nume (chiar așa e cunoscut, ca generic!) DÎR BUL ȘCIL, Aleksei Krucionîh participase la activitatea unor cercuri marxiste, în 1905 fiind arestat pentru păstrarea literaturii ilegale (...față de care, peste 7 ani, mica și netandra sa *fiară de cuvinte* avea să se dovedească incomparabil mai periculoasă!). În acea perioadă face cunoștință cu David Burluk, nume celebru de reformator în arta plastică rusească, deloc mai puțin dotat și cu har literar. În toamna anului 1907, fostul învățător de gimnaziu se stabilește la Moscova, unde participă la expoziția de pictură „Impresioniștii“, urmată de o alta, „Cununa“, la Herson, de aici încolo colaborând la revista „Budilnik“ (*Deșteptătorul*) și alte publicații periodice, ajungând foarte repede celebru prin seria de șarje (numită *Toată Moscova în caricaturi*) ale scriitorilor, savanților, pictorilor. Concomitent, publică proză și articole despre artele plastice. Peste alți doi ani, în 1909, participă la o expoziție din Sankt-Petersburg, unde face cunoștință cu viitorii săi camarazi de avangardă Elena Guro, Vasili Kamenski și Mihail Matiușin.

Revenind la Moscova, începând cu anul 1910 Krucionîh este unul din protagoniștii grupului „Ghileea“ (în traducere din greaca veche – *silvana/păduroasa*, precum se numise o regiune din Scitia). În fruntea grupului se afla David Burluk, colegii săi mai fiind V. Hlebnikov, N. Burluk-fratele, B. Livșiț, E. Guro, V. Kamenski, V. Maiakovski ș. a. De fapt, „Ghileea“ a fost prima și cea mai radicală grupare a (cubo) futurismului rus, având propria sa editură, *EUİ*. Valeri Briusov scria în revista „Russkaia mîsl“ (*Gândirea rusă*, ce nu poate să nu ne ducă cu gândul la *Gândirea* românească): „Există un grup nu prea mare de debutanți, care în pofida a orice, vor să spună «un cuvânt nou», să pornească pe o cale necunoscută nimănui până la ei... Din câte înțelegem, sco-

pul futuriștilor noștri constă în exprimarea sufletului omului contemporan, locuitorului unui mare oraș, al uneia din universalele, cosmopolitele metropole. Condițiile noastre de viață, în comunicarea-ne cu cărțile alese de secolul ce ne este dat, în inevitabila singurătate a fiecărui om ce cugetă, prin saloane pline de ifose, ce necesită frecventarea ori a vernisajelor fastuoase, ori a «zborurilor», la modă până mai ieri, ori a restaurantelor, ori a grădinilor de vară... – au creat o anume structură sufletească, un gen aparte a acesteia. A afla lirica acestui suflet, a o exprima într-un limbaj adecvat – iată spre ce tind futuriștii. Însăși «ambianța» prozodiei lor e alta decât cea, care încă de pe timpurile romanticilor continuă a fi considerată unica poetică *sui generis*: deja nu mai interesează mărele și stâncile, florile primăverii și liniștea de la apus de soare, nici chiar tragismul și contradicțiile Supremului oraș, ci «palida cameră pentru musafiri din lemn gri de arșar», «budoarul rumenitei Nelly», «limuzina înmotorată», «carea curtezanei», și, în corespundere cu acestea, – «superbul *faive-o-clok*», «*crem-de-mandarin*», «cocteiluri», «confeti»...

De fapt, aceste opinii s-ar fi potrivit nu atât radicalilor *poetoartiști* de la „Ghileea”, cât celor din alte două grupări futuriste: „Mezaninul poeziei”, în frunte cu V. Șerșenevici, și „Centrifuga”, din care făceau parte S. Bobrov, N. Aseev și B. Pasternak, pentru cei din urmă fiind caracteristică tendința de a îmbina esențele versului simbolist cu cele ale cubofuturismului.

În 1912, A. Krucionih face cunoștință cu V. Maiakovski și V. Hlebnikov cu care, împreună cu alți colegi, elaborează celebrul manifest scandalos *O palmă dată gustului public*, peste ani aminindu-și următoarele: „Eram la Moscova, în decembrie 1912. Ne-am adunat, pare-se, în apartamentul lui Burluik, scriam îndelung, meticolos, discutând fiecare frază, cuvânt, literă.

Când am propus: «Să-i aruncăm pe Tolstoi, Dostoievski, Pușkin», Maiakovski adăugă: «De pe nava contemporaneității». Altcineva: «Să-i aruncăm de pe vapor».

Maiakovski: «Nu să-i aruncăm – ca și cum ei ar fi fost acolo, ci trebuie doar – să aruncăm de pe navă».

Îmi amintesc de fraza mea: «În parfumatul desfrâu al lui Balmont». Redactarea propusă de V. Hlebnikov – «Aromitorul desfrâu al lui Balmont» – nu a trecut. Și încă ceva de-al meu: «Cel ce nu-și va uita prima dragoste, nu o va cunoaște pe ultima». E o înțepătură la adresa lui Tiutcev, care spusese despre Pușkin: «Pe tine, ca pe-o dragoste dintâi, n-o să te uite inima Rusiei».

Sintagmele lui Hlebnikov: «Să stea pe stânca cuvântului *Noi*».

«De pe înălțimile zgârie-norilor privim spre nimicnicia lor! (L. Andreev, Kuprin, Kuzmin ș. a.)».

Însă după încheierea muncii la manifest, Hlebnikov declară:

– Eu n-o să semnez... Cer să excludem numele lui Kuzmin – el e tandru.

Până la urmă, am convenit să semneze și Hlebnikov care, mai apoi, urma să expedieze o scrisoare la redacție, pentru a-și exprima opinia separată. Bineînțeles că lumii nu i-a fost dat să vadă o atare depeșă.

După ce puserăm ultimul punct, ne-am despărțit. Eu m-am dus în grabă să iau masa, mâncând două biftecuri la rând, – atât de mult mă extenuase munca dimpreună cu uriașii!...

Fără a-i permite publicului să-și vină în fire, noi – comitent cu cartea – am lansat și o foaie volantă cu o denumire identică”.

În același an 1912, văd lumina tiparului și cărțile lui A. Krucionih, *Prima dragoste* și *Joc în iad*. Poemul care a dat titlul celei de-a doua l-a scris împreună cu Hlebnikov, remarcabilul exeget al avangardei R. Jakobson fiind de părerea că aici ar exista interferențe de ecou cu intenția nerealizată a lui Pușkin de a scrie *Poemul iadului*. Radicalul inovator-„transraționalist” A. Krucionih este și inițiatorul elaborării cărților „manoperă” ale futuriștilor, dintre care el însuși a lansat 124 de titluri. Însă a spune/presupune că această noutate în ale cvasitipografiei era stimulată sau, mai bine zis, impusă de elementara sărăcie a creatorilor aflați la marginile societății și ale declasării nu ar fi întru totul adevărat, deoarece metoda presupunea și o sfidare conștientă a excesului de lux și *înfrumusețare* modernistă ale poligrafiei, legate, la început de secol, de dominația estetică autoritară a simbolistilor. Poeții-simboliști își demonstau în public cărțile-manuscris drept echivalent al vocii auctoriale. Pictorii afiliați scriitorilor futuriști (care, de altfel, ei înșiși învedeau și har de artist plastic) – K. Malevici, N. Gonicarova, M. Larionov, O. Rozanova, V. Tatlin ș. a. – potențau „vărvărismul” textelor cu construcțiile și desenele lor „țic-nite”. Piatra litografică sfida presa de imprimat. Se creia iluzia unei mai mari apropieri a cititorului de scrisul de mână și dispoziția spirituală a poetului și, precum spunea cineva, tensiunea emotivă era sporită de „perceptibilitatea vizuală a asperității fonetice a rostit-strigatului vers ce răsună dincolo de „bunul simț”. Astfel, elaborarea/editarea cărților lui Aleksei Krucionih presupunea coalescența (poate și... convalescența!) mai multor genuri de artă, în finalitatea procesului ca și cum manufactura „împrumutând” unele valențe industriale (tipografice) sau, viceversa, tipografia și-ar greva pe produs elemente-manoperă. Convocarea diverselor elemente de artă – a cuvântului, dar și a celor din artele plastice – presupunea o nemaîntâlnită până atunci întrepătrundere de reacții, concomitent Krucionih acoperind deplin etimologia noțiunii de *poet*, ce vine din grecescul *poiêtês* și însemnând *fabricant*, „cel care face”. Deci, în modul de a-și elabora cărțile dânsul îmi pare a fi fost, sincretic, un *homo poëtae faber*, de unde îmi și vine să modific termenul de *orfevru* în – *omfevru* (dar... *orfeuvru*?!), ceea ce ar fi, sper, în spiritul relativ frecventelor catahreze cubofuturiste, cu ingenioase transferuri de înțelesuri ale unor cuvinte asupra altora, existente sau create *ad hoc*, cu sensuri apropiate. Iar *omfevru* ar merge în sensul spusei *de a crea cu întreg corpul*, când se trece, parcă, de la noțiunea estetică de *creație* la cea de *procreație*, întâmplându-se o intercontaminare a lor. E aici un subînțeles antropogoniei ce duce la omologarea om-artă (creație).

De obicei, astfel de ediții apăreau într-un număr de 100–150 de exemplare, printre cele mai reprezentative fiind *Tricoul lăcuit*, elaborată de Krucionih la Tbilisi (1919). La una din licitațiile moscovite, o astfel de carte a fost achiziționată cu 2 200 de dolari, ceea ce constituia – spre comparație – cam două prețuri față de cât se oferise pentru poemul lui Pușkin *Poltava*. Și astăzi Internetul mai propune exemplare – s-au păstrat destul de multe, vede-se! – din acea *artoint industrie*-manoperă a futuriștilor, în special a lui A. Krucionih, prețurile variind, în mediu, între 400 și 600 de dolari cartea.

Dar să revenim la unul din momentele-cheie în afirmarea, apoi istoria futurismului rus – la apariția, în decembrie

1912, a micii bestii *Dîr bul şcil*. Generos, altruist, precum s-a arătat în mai multe rânduri, A. Krucionîh îi atribuia iniţial apariţiei pe lume (ca un... ducă-se pe pustii!) a acestui text lui David Burliuk, care îl rugase să scrie un poem din „cuvinte necunoscute” (*nevedomiĥ slov*), de unde şi apariţia îngrozitorului şi – adăuga cineva – marelui limbaj transracional, în care sensul poate fi depistat în însăşi fonia cuvântului, chiar şi în litera luată aparte, ca radical-nume. Sfătuît de N. Kulbin, în anul următor, 1913, Krucionîh schiţează primele caracteristici şi întemeieri teoretice pentru transracionalitatea lingvistico-artistică, în *Declaraţie despre cuvântul ca atare*, lansată la Sankt-Petersburg în formă de foaie volantă. Principiul de bază al demersului e(ra) că (măria sa!) cuvântul este suficient sieşi (autotelic), independent de sensul său, putând în genere să nu aibă niciun sens. De la nivelul ei lexical, noţiunea de sens este transferată la un nivel fonetic, morfologic şi chiar grafic. Aceasta nici pe departe nu însemna renunţarea la valoarea artistică izvodită prin intermediul cuvântului, fapt ce reiese din critica pe care Krucionîh o adresa futuriştilor italieni, detestând procedeele mecanice ale scrisului lor (cu toate că şi el, cred eu, în poemul *Din Sahara în America*, a fost tentat de un semidictu automat), pledând pentru natura tainică, misterioasă, mistică a creaţiei autentice, „care e totdeauna inspirată, iar Dumnezeu poate fi negru sau alb, necioplît şi cu mai multe braţe, – însă totdeauna el înseamnă taină şi nu zero, chiar dacă este reluat (reprodus) de o sută de ori”. Repetarea, combinarea, re-combinarea, caleidoscopicitatea obţinută cu mijloace minime intrau serios în cărţile şi calculul cubofuturiştilor, Krucionîh şi Hlebnikov declarând că „de acum înainte opera poate consta doar dintr-un singur cuvânt şi doar prin măiestrita preschimbare a lui se atinge plinătatea şi expresivitatea imaginii artistice”. Compresia maximă ţinea, fireşte, de poezia minimalistă care, în lungul istoriei literare, în ce priveşte severitatea dozării verbale, avea predecesori virtuozii, de adâncă tradiţie – haiku-ul, tanka, terţina, epitaful, epigrama, proverbul, poemul (chiar) într-un singur vers. Astfel că poemele dintr-un singur cuvânt, cât şi cele dintr-o singură literă (!) i-au tentat pe V. Kamenski, A. Krucionîh, V. Gnedov, *Poemul fără sfârşit* (1913) al acestuia constând doar din titlu, sigla tipografiei şi data, plasate la încheierea paginii. (În poezia rusă contemporană, forma minimalistă – până la o singură buche! – o utilizase şi Gh. Ayghi, din creaţia căruia subsemnatul a tradus trei volume. Iar pledoaria pentru concizie avea să fie pe larg adoptată de poezia modernităţii, cehul V. Nezval spunând în prima jumătate a secolului XX că: „Ceea ce un poet din vremurile trecute exprima printr-un sonet întreg, poetul contemporan trebuie să reuşească a o face în două rânduri doar.”) Acestea şi altele, erau interpretări teoretice de o vădită noutate despre poeticitatea artelor în ansamblul lor (poezii cubofuturişti fiind în strânse legături de prietenie şi creaţie cu pictorii, muzicienii, regizorii avangardei), cu cea a limbajului literaturii, în special. Apoi, limbajul transracional şi exegezele asupra lui presupuneau şi o transnormalitate a psihologiei de creaţie, o ieşire a ei din firesc şi general (sau: uşor) acceptat. Era un *racionalism transracional* invocat frecvent în teoretizările manifeste ale cubofuturiştilor.

Astfel se institua travaliul asupra „facturii cuvântului”, pe care Krucionîh îl înţelegea şi ca pe o „facere de cuvânt”, „construcţie, stratificare, acumulare, plasare într-un mod sau altul al vocalelor, literelor şi cuvintelor”. Unii din exegeţi văd în aceste precepte/procedee abordarea versului ca esenţă fonetică, obţinută din părţi componente indepen-

dente una de celelalte, iar factura (structura) – nimic altceva decât remodelarea elementelor componente. Drept ilustraţie servesc, dintru început, şi celelalte două texte poetice transracionale, venite pe lume nu mult timp după mica bestie *Dîr bul şcil* şi care păreau să încerce a o explica pe aceasta. Dat fiind că nu necesită prea mult spaţiu, să le amintim: „*Frot fron îť/ nu contest îndrăgostit înduri/ limba neagră/ de la cândva sălbatică/ triburi*” – acesta fiind mai „explicit”, al treilea părănd, însă, cel mai cifrat: „*Ta sa mae/ ha ra bau/ saem siiu stejar/ rastejar mola/ al*”. Astfel, cu epatantul, ajuns indispensabil element de crestomaţie *Dîr bul şcil* şi „acoliţii” săi citaţi imediat mai sus începea o necruţătoare extirpare a „murdarelor stigmatizări ale... «bunului simţ»” şi „gustului elevat” în numele „Răsăritului Noii Frumuseţi Viitoare a Cuvântului Autotelic (suficient sieşi)”. Ba chiar David Burliuk „găsea”/atribuia sens agresivului *Dîr bul şcil*, descifrându-l drept un şir de iniţiale ale, să zicem, prezicerii că: *Dîroi budet urodnoe liťo sciastlivăh oluhov*, care pre româneşte ar suna: *Găurită fi-va mutra pocită a fericiţilor imbecili*, în această sintagmă depistând, cică, un sens providenţial ce se referea la iremediabila condamnare ce i se anunţa burgheziei cu mult timp până la revoluţie. Iar I. Terentev interpreta *Dîrdărâmătura*, să zic așa, ca „gaură în viitor”.

Oricum, pro sau contra vizat (*vizor-izat!*), *Dîr bul şcil*-ul nu lăsa lumea (inclusiv cea bună) indiferentă. În fine, se părea că monstuleţul, micuţa bestie din (anti)cuvinte, asemănătoare unui – hai să zic – scorpion, fusese deja completamente dez-veninată şi era liberă să se plimbe oriunde doreşte, printre autori, cărţi şi cititori. Apoi, oricând la îndemână, scorpionaşul (scorpionelul, scorpionuţul etc.) ca şi cum deja imblânzit, dresat, ba chiar domesticit de mai mulţi fideli întru literatură, măria sa *Dîr bul şcil* putea servi de *ilustisimă ilustraţie* cum, în jurul unui moft sau al unei înţelegeri sau, poate, în jurul unei mari enigme (presupuse şi ne-apuse nici până astăzi) apare o fantastică schelărie teoretică, literaturologică (în sensul de toate pentru toţi). Altfel spus, parcă nu muntele s-ar fi căznit să nască un şoricel, ci şoricelul naşte un munte – de cuvinte, de teorie, de fan-tezie, de plăcere de a diseca verbul, silaba, litera în patru la puterea infinit, în fine – de a parlamenta întru existenţa – totuşi! – a unor sensuri acolo, unde unii ar pune capul că nu există niciun sensuleţ, nici chiar o fărâamă a acestuia. În impunătoarea entimemă a investigaţiilor sau doar – instigărilor, mereu pe nou, acestui prolog din cinci litere [... (anti)cuvinte] al(e) limbajului transracional unele din premise sunt de-a dreptul surprinzătoare, imprevizibile. Spre exemplu, anumiţi critici literari au depistat în textul şocant (cineva chiar l-a numit „înjurătură futuristă”) subtextele unei conştiinţe religioase, M. Epştein scriind: „...se întrezăresc şi trăsături ale atitudinii religioase faţă de limbaj. *Dîr bul şcil*, în cazul lui Krucionîh, sau *gzi-gzi-gzeo*, în cel al lui Hlebnikov, au afinităţi cu fenomenul numit «glosolalia», o balmăjeală peltică, înţeleasă doar scrântitului... Bălbăiala e un mijloc de a exprima inexprimabilitatea de neexprimatului – lucruri ce nu se supun limbii, noţiuni ce scapă”. În acelaşi sens opina şi Victor Şklovski care remarcă marea importanţă a componentei fonetice a poeziei, amintind de veneraţia pe care o au oamenii simpli faţă de cuvintele şi pasajele neînţelese din Sfânta Scriptură sau faţă de descântec, sau faţă de glosolalia sectanţilor. Mai mult ca atât, K. Malevici mărturisea că însăşi A. Krucionîh, pledând cu argumente pentru dreptul la existenţă a monstuleţului său, se referea şi la noţiunea de „extaz religios”. Iar V. Rabinovici era (...)

interogativ-afirmativ...) de părerea că: „Posibil, trecutul avangardei e unul biblico-cărturăresc, medieval-creștinesc? Tradus. Din Omnicuvânt – Universal – în *cartecetitul* evului mediu european“, astfel că, în retro-poziționare, n-ar reieși că „avangarda ar fi mai curând – ariergardă? Și da, și nu... *Avangarda trecutului?*“

Însă una din cele mai credibile explicații despre *mica bestie domesticită* avea să vină tot din partea lui Krucionih care, precum își amintea V. Neciaev, spunea că respectivul text fusese scris pentru a pune în evidență latura fonetică a limbii ruse. „Așa ceva e caracteristic numai limbii ruse... partea ei ruso-tătărescă. Aici, nu trebuie să se caute descrierea prin sunete a unor obiecte și lucruri. Aici e potențată în special fonetica sonorității cuvântului. Ceea ce se întâlnește în poezia negrozilor și în poezia populară... De multe ori, în cimiliturile copiilor“.

Se spusese că mostrele prozodiei transraționale ale lui Krucionih ar evidenția niște componente ale materiei primare a *cuvântolimbajului* (slovoreci). Material care, remarcă cineva, „învinge propria rezistență prin gheizere sonore de litere, silabe, foneme, din care este liber a se izvedi textul volnic – din proto-limbaj, primo-limbaj“. Din limbajul „interior“, „în afară de școli și sisteme“, precum scria Boris Pasternak. Adâncile incizii retrospective (investigator-creatoare!) duc la secționări categorice în planul limbajului contemporan, ceea ce-l face pe Krucionih să declare: „Noi am scindat obiectul! Am început să vedem lumea dintr-o parte în cealaltă. Am învățat să urmărim lumea dinspre sfârșitul ei și ne bucură această mișcare îndărăt (referitor la cuvinte, am observat că deseori ele pot fi citite în sens invers și atunci obțin (își dezvăluie, ar fi mai adecvat spus, – *L.B.*) un sens mult mai profund“. David Burliuk nu uită că „l-a instigat“ pe Krucionih întru zămisirea micii bestii „de start“ a transraționalității, ajutându-și confratele în *ne-teoretizări*: „Noi am dislocat sintaxa Limbii ruse, aruncând-o în liberul fluviu al creației lipse de voință“. Probabil, aici avea în vedere *subconștientul*, cu surprizele sale plămuitoare de artă care, crede artistul, nu depind de luciditatea rațiunii, voinței, efortului său conștientizat. Adică, cubofuturismul era în imediata apropiere a suprarealismului, alteori – chiar contopit cu aceasta. Iar de la suprarealism, ceva mai în urmă, spre filosofia ermetică, ce se întâmpla să stipuleze că, la un moment dat, omul se îndrăgostește de propria sa umbră (noi să punem: *propria sa limbă*, – *L.B.*); coincidând cu această dorință, Obiectul Rațional se unește pe sine cu imaginea sau forma irațională. (De unde, să revenim la *transraționalism* și *suprarealism*...)

Însă prin „dislocare/contaminare“ Burliuk spunea mai puțin decât s-ar fi putut. Cubofuturismul celor de la „Ghileea“ învedera ferocele – să zic – demers dihotomic, ambivalent al artistului de la începutul secolului trecut: de a distruge, pentru a crea! (Posibil că și: *a re-crea*, chiar – *pro-crea*!) Era o strămutare în sensul ei extrem-„dureros“ de ceva între *țicneală* și *scrântire* de sensuri, zisă în rusește „*sdivgologhia*“, căreia noi aș propune să-i spunem, cu inerentul grad de aproximație semantică, *torsiunologie*. Ca știință despre (și stimulatoare de!) reformulări spectaculos-paradoxe ale *verbosensului* și specificității unui sau altui gen literar, în cazul nostru – al poeziei. Prin dislocări *scrântitoare*, Krucionih era tentat și de elaborarea unui nou sistem acustic al poeziei ca *semnosunet*. Ceea ce poate fi remarcat și din înregistrările lecturilor sale de un elocvent joc (modulație) de voce ca aspirație la artisticitate. Deoarece futuriștii înțelegeau și abordau cuvântul, litera, sunetul în mod deosebit

de cel tradițional. Ei individualizau fiecare element, oferindu-i o nouă semantică. Pentru dânsii oricare frântură (așchie!) de cuvânt putea oferi un anumit sens (de)plin. Astfel că nu se temeau de secționarea lingvistică, de fărâmițarea discursului, ca o revenire, ca și cum, la haos – în astfel de operațiuni dânsii puteau să ajungă – credeau – chiar și la o nouă creație neverbală, ceea ce nu înseamnă că ea ar fi și lipsită de artisticitate. Situația e (trans)similară cu cea a „Pătratu-lui negru“ al lui Malevici, „care, indiscutabil, reprezintă un fenomen cultural, dar greu de spus dacă unul ce ține de arta plastică. Deoarece el e un «semn» de operă picturală, însă nu și opera propriu-zis(ă): este fără sens să cauți sens în el și chiar, fără a altera recepția, să încerci a-l descrie. La fel de lipsit de sens e să analizezi minuțios «Dir bul șcil»-ul krucionian care doar imită poezia, în principiu putând fi înlocuit cu oricare alte imbinări de cuvinte“ (A. Aliohin, *Frontierele textului poetic*).

În cazul acestor... *concomitenți*, în *sinea lor*, ambivalenți distrugători-creatori, este compatibilă, poate că inter-organică, paralela (ce poate deveni, adică, unic punct de referință) dintre literatură și arta plastică, precum sugerează și unul din postulatele din *Juvelnicul juzilor, II*, ce constituia al doilea manifest al futuriștilor ce spune că: „Vocalele le înțelegem ca timp și spațiu (caracterul aspirațiilor), iar consoanele – ca sunet, culoare, miros“. Precum se știe, spațiul și culoarea fiind atribute intrinsec picturale. (Un alt futurist, Zdanevici, vedea în vocale un avânt către Dumnezeu – străbătând spații, nu? – iar consoanele i se păreau predestinate a se precipita la picioarele omului-artist.) Avangardiștii nutreau ambiția de a sublinia că în preocupările lor materia, în cel mai larg sens al cuvântului, devine sorginte de transcendentalitate care, anterior, ținea de sfera spiritualului. Odată cu materialitatea realității exterioare, celei a corpului autorului și materialul artistic, drept materie era conceput și cuvântul. De aici încolo, locul/spațiul transcendențialității nu-i mai revine lui (și vine de la!) Dumnezeu, nu mai ține de Artă sau Marea Cultură, ci constituie însăși materia ce se dezvăluie, pe de o parte, în dinamica lumii exterioare (metamorfoze, distrugerii, mișcare...), iar pe de altă parte – limba, limbajul constituie forma acestui haotism al materiei; limbajul în „variantele“ sale artistice, ca emanație a misteriosului și nemaivăzutului (cu titlu de originalitate).

Aceste și alte opinii și plasamente spațio-crono-cromatice țineau de aspirația *budetleanilor* spre autonomia și eliberarea cuvântului, când sunetul și fonemul acestuia înseamnă mai mult decât conținutul, astfel jinduindu-se modificarea sistemului tradițional al textului literar, recurgându-se la combinarea diverselor genuri, ajungându-se chiar la sintetizarea mai multor arte, ce se putea remarca, de altfel, în opera *Biruința asupra soarelui* (1913), când textul lui A. Krucionih făcea casă (scenă) bună cu muzica lui M. Matiușin, decorațiile lui K. Malevici și prologul lui V. Hlebnikov (Teatrul „Luna-park“, din Sankt-Petersburg). Un astfel de principiu de bază al cubofuturismului I. Zdanevici l-a numit *vsiocestvom* (*omniație*, înțeles ca: *omnicreație*). În această simbioză generoasă și lipsită de contradicții, li se părea cubofuturiștilor, dispărea opoziția dintre materie și spirit, toate întâmplându-se aici, acum și astfel. Se descoperă noi izvoare de inspirație, (fiind detestate, firește, precedentele).

Cum erau primiți futuriștii, creația lor? Într-un cuvânt fie spus: polarizat. De la entuziasă admirație, până la detestare fără drept de apel. În ce privește prima ipostază, precum își aminteau martorii oculari, la *poetoconcertele* lui Igor Severeanin, spre exemplu, domnișoarele își pierdeau

cunoștința, ca într-un adânc orgasm, lucruri asemănătoare – leșinuri – întâmplându-se și la recitalurile teatralizate ale lui Vladimir Maiakovski și Aleksei Krucionîh. Secundul, care se întâmpla să fie primul, teoretizând despre limbajul transrațional, exemplifica prin diverse forme de erotism, dovedindu-se excelent inițiat în domeniu, inclusiv – era la curent cu teoriile lui Freud, în mod special regizându-și compozițiile fonetice *zaum'* din materie brută, accentuând primordialitatea falică. Iar celebrele sale cinci rânduri din (și cu) *Dîr bul șcil*, pe care le interpreta sofisticat-retoric actorul G. Ianecek, sub aspectul semantico-fonetic putea fi (de unele ființe mai sensibile chiar erau) (sub)înțelese și receptate senzual-empativ ca transmisia unui proces coital. Unde mai punem că Aleksei Krucionîh „nu pedala” doar pe elementul masculin, gândindu-se la o variantă feminină a *zaum'*-ului, încât pe doamnele și domnișoarele care îl însoțeau (O. Rozanova, T. Veciorka, N. Habias, N. Sakonskaia...) le convertea la noua sensibilitate (și sensibilizare) estetică, numindu-le *zaum'niți* (transraționalistele), și cărora încerca să le explice pe înțeles că: „Gândul și cuvântul nu reușesc să se țină într-o concomitență cu trăirile celui inspirat, în consecință artistul fiind liber să se exprime nu numai printr-un limbaj general (noțional), ci și prin unul personal (creatorul este individualist), limbaj care nu are o semnificație determinată (neînțepenit), – transrațional. Limbajul comun încorsetează, pe când cel liber permite a se exprima mai deplin” și că „Operele transraționale pot să dea un limbaj poetic universal, născut organic, și nu artificial, ca esperanto”.

Revenind la linia cronologică a biografiei lui A. Krucionîh, e de menționat că anul 1913 este deja unul de frecventă referință în creația sa. Poetul ia parte la elaborarea culegerii de texte programatice *O palmă dată gustului public*, editat de grupul „Ghileea” într-un tiraj de 500 de exemplare. Împreună cu Maiakovski redactează manifestul futuriștilor, ideea de bază a căruia e de a-i arunca de pe Nava Contemporaneității pe cei mai mari scriitori ruși dintr-un trecut mai mult sau mai puțin îndepărtat. Tot aici își inserează și „poemul alogic” *Vechile clește de învălătucire a cârpelii* (Starîie șciptî zakata zaplati), regizat conform principiului elaborat de sine însuși „lumeadelacapat” (*mirskonța*)³. Am putea spune că e anul abundenței cărțușilor sale cvazimanufacturale, ce aveau să constituie o... *futuro-moștenire* foarte întrebătată în anticariate și la licitațiile din timpurile noastre. Astfel, apar *Vzorval'*; *Iscoada dragostei lui Turgheniev*; *Diavolul și verbocreatorii*; *Declarația cuvântului ca atare*; *Noile căi ale cuvântului*; *Pomada*, apoi – amintita deja operă *Biruînța asupra soarelui*. Trecând pragul anului 1914, A. Krucionîh lansează alte volume: *TE-LI-TE* (împreună cu Hlebnikov); *Versurile lui Maiakovski*, în care se remarcă tendința de a complica receptarea sensurilor paralele, ce pot în egală măsură să vină în contradicție unele cu celelalte, dar și să se completeze mutual.

Criza internă (de creștere sau... îmbătrânire precoc!) și condițiile atroce impuse de Primul Război Mondial duc la inevitabila destrămare a grupului cubofuturist „Ghileea”. Pentru a evita mobilizarea, spre sfârșitul anului 1914 Krucionîh pleacă în Caucaz, unde se angajează, pe o vreme, învățător de desen în gimnaziul de fete din Batalpașinsk (Cerkeskul de azi). Însă, în 1916, este totuși înrolat în armata țaristă, fiind desenator în unitățile care construiau căile ferate militare caucaziene, ce duceau spre cetatea Erzurum.

Însă, spiritualicește și artisticcește, Krucionîh face tot posibilul de a nu resimți agravant ruptura de viața culturală din Moscova și Sankt-Petersburg, unde revine în concedi-

ile de vară. În 1916 editează volumele *Războiul și Universalul război* „B”, în prefața celui de-al doilea decretând drept misiune specială a *zaum'*-ului „eliberarea creației de confort inutil (prin lipsa de obiect)”.

Curând se stabilește în Georgia, la Tbilisi, unde, în acea vreme, se regrupaseră reprezentanții modernismului literar. Intră în „Sindicatul futuriștilor”, continuând să ia parte la elaborarea, litografierea-editarea cărților apărute, de obicei, în tiraje confidențiale, executate într-o tehnică unicat ce îmbina poligrafia propriu-zis cu grafica-autograf. Programul grupului de la Tbilisi, din care mai făceau parte frații Zdanevici, N. Cerneavski, V. Gudiașvili ș. a., este formulat în cartea *Învățați izvodicreatorilor* (Ucites' hudoghi, 1917), unde sunt incluse și versurile lui A. Krucionîh care, în același an, lansează și propriul său volum *Nosoboika*. Curând, din „Sindicat...” se desprinde grupul „41°”, din el făcând parte și Krucionîh care, întru propagarea limbajului transrațional, scrie multe articole de critică și teorie, citește lecții în cadrul campaniei „Futur-Învățământstitutul general” (*Futur-vseușcibișce*). În ipostază de profesor de literatură și estetică a epocii aflate în dramatică primenire se stabilește la Baku (1919), unde citește lecții la universitate și în „Atelierul poezilor”, trudind și la Secția Agenției Ruse de Telegraf (ROST). Continuă să elaboreze și să perfecționeze procedeele *samizdat*-ului... strict-personal, până în 1921 (când revine la Moscova) lansând circa 80 de cărți-manoperă. În cea de-a doua capitală (care curând avea să re-devină prima) a Rusiei, Moscova, Krucionîh devine membrul „LEF”-ului (Frontul de Stînga al Artei, condus de Maiakovski), angajat, succesiv, în redacțiile revistelor „LEF” și „Noul LEF”, în care își publică versurile, romanul satirico-bulvardier în versuri *Banditul Vanika-Kain și Sonika-manichiurista*, pamfletul antimilitarist (cu reale calități poetice) „1914–1924”. Atacă intempestiv poezia „decadentă” a lui Esenin, scrie piese agitatorice, lansează 15 cărți de critică, printre ele – *Fonetica teatrului* (1921) și *Sdvigologia limbii ruse* (1924), în care aplică teoria *zaum'*-ului diverselor genuri de artă.

Prin *sdvigologie* [(de la: *sdvig* = deplasare; deviație; mișcare; unire – când e vorba și de rusescul *stik*); apoi, în sens figurativ, – și: *sărit de pe fix*] Krucionîh înțelegea ceea ce se știa, „parțial”, și până la el: o nereușită „ciocnire” sau simplă contaminare a două cuvinte ori silabe învecinate, în rezultatul cărora se nasc cuvinte noi (unele nedorite, *ca copiii din flori...*). Ba chiar, precum nu era prea mers (cu evlavie) la bisericile clasicismului rus, în anul 1924 publică broșura *500 de noi glume și calambururi ale lui Pușkin*, numindu-și opul „disertație și demonstrație *gu'gropi* de asupra-profesor” (originalul redă, parodic, contaminarea voită „disertației demonstrației s'uhabami”. Pușkin „e prins” ca ins cu „un simț fonetic nede dezvoltat (rudimentar)” și „lipsit de auz poetic”, precum precizează, exagerat, relativ junele cubofuturist. Însă dând în vileag erorile fonetice involuntare ale autorilor clasici sau moderni, Krucionîh trage o concluzie cu repercusiuni frecvente în practica creativității futurismului. Esența ar fi următoarea: da, *ciocnirea*, *contaminarea* etc. duc la eroare, însă dacă eroarea, greșeala e una conștientă, ea poate fi pusă în serviciul creației. Așadar, *sdvig*-ul devine procedeu important în crearea neologismelor, cuvintelor transraționale ș.a.m.d. Apoi se referă la „deviația-imagine”, deplasarea sintactică și la deviația compozițională, transferând, de fapt, acest fenomen din sfera fonetico-grafică (formală, să zicem) în cea a conținutului.

În perioada NEP-ului (Noii Politici Economice, de liberalizare a pieții), în tiraje minuscule apar peste o sută de „pro-

ductii“ bibliografice elaborate de Krucionih, numerotate, cărți de polemică literară, tratate critice, culegeri de poeme și chiar „romane fonetice“. În 1928 publică volumul *15 ani ai futurismului rus. 1912–1927. Materiale și comentarii*.

Cu timpul, teoreticianul transracionalității prinde a înțelege tot mai acut că realitatea din Rusia sovietică nu seamănă deloc cu cea pe care și-o doreau futuriștii – realitatea ca... Utopie în care domină deplina libertate de creație. Rând pe rând, îl părăsesc prietenii, apropiați cândva, și confracții de idei: David Burliuk emigrează, Velimir Hlebnikov moare... Este de reținut anul 1930, când se sinucide (sau e... sinucis?) Maiakovski, an în care, după lansarea a două culegeri *steclografiate* de versuri (*Ironiada* și *Rubiniada*), se încheie prezența nemijlocită a lui Krucionih în procesul literar al Rusiei de după revoluția bolșevică. Anume Maiakovski contribuise la revenirea lui în cercul poezilor moscoviți, organizându-i o seară de creație la Muzeul Politehnic. Însă de aici încolo, rămas fără marele său protector, fondatorul limbajului transracional este marginalizat, ba chiar completamente exclus din sfera recunoscută (permisă) oficial a circulației cuvântului poetic.

Ironia sortii (pentru că și futuriștii erau niște ironiști necruțători!) făcuse ca una din ultimele cărți pe care reuși să le mai editeze Krucionih să se numească... *Procedeele limbajului leninist*, după care creația sa poate servi doar de ilustrație a *undergoud*-ului epocii staliniste, cei drept – nu în ilegalitatea lagărelor de barăci înspăimântător-întunecoase și sârmei ghimpate, ci în clarobscurul bucătăriilor (mai) norocoșilor reprezentanți ai *beau monde*-ului moscovit și leningrădean. În anonim, Krucionih se preocupă de studierea și clasificarea noii arte, ca și cum – cea de ieri deja. Lucrările sale nu pot exista decât în variantă de dactilogramă, precum au fost „editate“ poemele *Ironiada* și *Rubiniada* (ambele în 1930), *Arabescurile lui Gogol* (1944), *Cartea sonetelor infernale* (1947) și multe altele.

Cel care fusese unul din fondatorii noii estetici rusești se vede nevoit a aduna cărți, a-și vinde volumele dactilografiate și portretele scriitorilor pe care le elaborase în mai depărtatele sau recente odinioare. Precum scria V. Sosiura în volumul de memorii *Casa zilelor*, Krucionih fusese „un dandi din primul deceniu, pictor, artist, poligrafist. Nemo scovit. Nu și-a pătat mâinile cu salam. Onorarii nu a avut începând cu anul 1917 (și până la!...). A editat pe cont propriu 124 de cărți. Autor al libretului primei opere art-, fut-, și pop. Trăia numai cu pâine și apă. Estet! Unicul poet din istoria literaturii care toate cărțile și le-a elaborat manufactural“.

În timpul celui de-al doilea război mondial, Aleksei Krucionih rămâne la Moscova (multă lume se evacuase), scrie în anonim versuri, colaborează la „Ferestrele TASS“ (Agenție de Telegraf a Uniunii Sovietice), iar recomandția pe care i-o dă Ilya Ehrenburg de a fi primit membru în Uniunea Scriitorilor (cu alte ocazii, fusese respins categoric) îl salvează de la iminenta moarte prin inaniție: carnetul de membru îi permitea să frecventeze ospătăria literaților, cât de cât asigurată cu alimente, față de generala penurie și foamete ce bântuiau lumea sovietică. V. Kazakov își amintea: „Prima mea întâlnire cu Aleksei Krucionih avu loc în iulie 1963. Deviza sa era: a supraviețui în pofida a orice“. Într-un fel, avu ceva șanse, oarece noroc: probabil, considerându-l deja un declarat iremediabil, un ciudat/țicnit inofensiv al „fostei poezii“, ferocele organe represive staliniste nu l-au arestat și împușcat, precum făcuseră cu atâți alți scriitori. Pur și simplu, nu mai era luat în serios. Iar *nebăgatul în seamă* își întocmise, în mintea sa, un plan de a se salva prin

pasiunea-i de bibliofil. Purcede la căutarea manuscriselor lui Maiakovski și Hlebnikov, adună o rarismă colecție de autografe și o bibliotecă de unicate bibliografice pe care, după război, pentru a lega tei de curmei, asigurându-și un minimum pentru viața de zi cu zi, le vinde cu grija de a nu fi depistat de ochiul ciclop al puterii. Iată un moment relevant, într-o tristețe, reprodus de poetul Evgheni Arezon: „Îmi amintesc cum, în toamna anului 1963, la o seară literară cu lume multă profesorul meu universitar V. D. Duvakin îmi prezintă un bătrânel gen *bomj*⁴ (ca să folosesc un cuvântel contemporan) ce avea o înfățișare ștearsă – a chipului oarecum preamărit-grotesc, costumului și genții: «Aleksei Elisevici, faceți cunoștință cu un tânăr din ultimul contingent de recruți ai futurismului». Rostind un «Mda» ironic, absolut neașteptat, cu voce sonoră și tânăra «*bomj*»-ul improvizează un fel de versificație despre faptul, că «futurismul este mort, și-l iartă ca pe-o olandeză natură moartă», cu titlu de subtext adăugând: «Ieri»“.

Posibil că este instructiv să punem față în față aceeași... față cu ea însăși, adică să vedem cum era Krucionih în tinerețile sale. Din copilăria sa, Elena Mușkina și-l amintește pe acel nene hazliu la ale lui, care mereu nu-și găsea locul, ba tulind-o de pe scaun spre un ungher sau altul al camerei, ba plesnind din degete, ba plescând din buze, luând-o iute spre hol și lăsând în urma sa acel *Dîr bul șcil-o-șterg* (!) înveselitor. Nu se supăra niciodată, flutura din brațe, chițcăia, tușea, lăudând „cel jambonaș năvălaș“, anunțându-i pe cei prezenți că „contesa s-a scăldat în vană leviatană“. Privire ascuțită, ochi deștepți, un negel în colțul gurii. O geantă roasă, de parcă s-au tot șters dușumelele cu ea. De obicei, gazda îi propunea să-l servească cu ceai. „Da’ miere-aveți?“ întreba el. Îi plăcea mierea... Și nu întâmplător la jubileul său de 80 de ani organizatorii serii i-au dăruit un butoiăș cu miere.

Evenimentul avusese loc în ziua de 31 mai 1966 în Casa Centrală a Literaților din Moscova. Peste doi ani, la 17 iunie 1968, Aleksei Krucionih se stinse. Era unicul dintre atât de vitaliști, se părea, futuriști, mulți decedați de tineri; unicul din acea neliniștită și neleneshă pleiadă de creatori care a murit de „moarte bună“, pe pământul natal. Scria același Vladimir Kazakov: „S-a îmbolnăvit, a murit. Pe când, muribund, stătea întins în patul cazon, albe perle de spital de la ferestre i se păreau file albe de hârtie, curate. Făcând cu ochii spre vecinii săi de suferință, rosti: «Aici, m-am înrudit cu toți...» O, aceste cuvinte ale Krucionih ce avea să se stingă într-o clipă-două! Ce tăcere se lăsă în urma lor...“

Unii continuă să creadă cu toată convingerea că acea mică fiară „agresivă“, *Dîr bul șcil*, a înglobat în sine atâtea sensuri (și lipsă de sens!), cât nu vei găsi în durduliile volume de versuri ale mai multor poeți. Și iarăși neîntâmplător a fost să fie ca, la înmormântarea lui Aleksei Krucionih, cineva să citească poemul Annei Ahmatova *Când este îngropată o epocă...*

Futurismul, Krucionih, comilitonii săi într-un altfel de estetică, artă, limbaj – o epocă de cunoscut sau, mai bine zis, de re-cunoscut, lucru iminent, despre care și-au dat și își dau seama mai mulți exegeți. Astfel, la Viena, în 1993, a fost reconstruit, *re-regizat* (ca o partitură în re-major, să zicem) celebrul spectacol al Teatrului Futuriștilor din Sankt-Petersburgul de, exact, 80 de ani în urmă. Peste patru ani, piesa e adusă pe scenă și de Teatrul Academic pentru Tineret din Moscova. Apare volumul de memorii al lui Krucionih *Ieșirea (apariția) noastră* („Naș vihod“), care reproduce integral textul exemplarului de autor al dactilogramei din 1932. La Tambov este fondată Academia limbajului tran-

srațional... Unii cred (eu – mai puțin) că, în pofida faptului că opera lui Krucionih rămăsese necunoscută publicului larg până spre sfârșitul anilor '80 ai secolului trecut, ea a influențat totuși creația „multor poeți sovietici“. Remarca dintre ghilimele ar fi, probabil, un prim imbold pentru o altă temă de discuție, cel puțin – în tentativa de a reduce la dimensiuni acceptabile, cât de cât veridice umflatul adjectiv (numeralist!) cu „mulți poeți“, spre a ne putea referi cu gândul împăcat barem la unul din ei: Daniil Harms. (E drept, după „perestroika“, numărul urmașilor lui Krucionih a crescut considerabil.) Important însă e că intențiile, inițiativele de întemeiere a *altceva* de către Krucionih și, în genere, de avangardiști i-au oferit și-i oferă artei un plus de motricitate, ocrotind-o *esteticoecologiceste* de a nu fi acoperită de lintiță și alge parazitare. Nu a rămas fără urmări și nu va rămâne fără perspective *futuro-moștenirea* în tentativele, lansate pe bune, de a identifica verbul/cuvântul poetic cu obiectul, de a-l transforma în (sau doar al percepe ca) *material* capabil să sugereze și să suporte orice transformări, modelări; cuvântul poetic gândit drept mijloc de „materialitate“ universală de cunoaștere a esențelor existenței și, concomitent, de *reamenajare*, alias – realcătuire a realității. Pentru că transraționalismul erau foarte conștienți de ceea ce fac, ce propun a se face, de rezultatul strădaniilor într-o reînnoire și descătușare de orice ordin. Astfel, „transraționalistul“ Velimir Hlebnikov menționa cu absolută raționalitate că: „limbajul rațiunii superioare, chiar neînțeles fiind, se întâmplă să-și lase câteva semințe în cernoziomul spiritului care, mai târziu, pe misterioase căi, ajung a răsări și a-și crește lăstarii“. Adevărat *scrisovorbi(se) verbocreatorul* ce se considera a face parte, cu confrății săi de înalt talent, din rândul Președinților Globului Pământesc. Cu inerenta doză de Utopie, pe care o conștientizau. Dar cu absoluta credință în Poezie, în necesitatea acesteia, mereu reînnoită, repropulsată, în certa siguranță că lumea niciodată nu se va putea lipsi de ea, nu va putea face abstracție de... abstracție! – ceea ce mi se pare a fi, în cel mai înalt grad, sacramental, Poezia: Abstracția abstracțiilor care are motivate consonanțe de ecou cu... poetica Deșertăciune a deșertăciunilor: odată ce e indispensabilă și *funcțional-necesară* – pentru ceva/cineva anume! – aceasta de-a doua, la fel e necesară și cea dintâi – Poezia...

În mai largul context și destin al avangardei și protagoniștilor ei, în primul rând al radicalilor futuriști, ca novatori, să luăm aminte la faptul că, demult, foarte demult, deja, în prima jumătate a primei jumătăți a secolului trecut, Aleksei Krucionih, nemodest-providențial (ce paradox, frecvent, de altfel, în cazul futuriștilor!), lăsa următorul înscris: „*Cu toții citi-vor zaum'-ul meu/ Studiindu-mi POETEASCA ESTETENȚĂ!*“ Bucurați-vă cât cu voi mai sunteți/ Și nu priviți atât de întristați...“ Drept element edificator al unei mai ample confirmări (plus la cele reproduse mai sus despre prezența krucioniană în... Prezent, oriunde există... timp pe Glob) a unei atare încredințări (de sine întru sine!) reamintesc că, chiar la început de secol XXI, la Sankt-Petersburg văzu lumina tiparului (și... *Futurovitorului*, să zic, pleonastic-potențat!) volumul integral de opere din așa-numitul *Verbarium* (Recear') al Lui Aleksei Krucionih: *Poezii. Poeme. Romane. Operă* – în total, 365 de texte – câte zile într-un an și de câte ori apare scris în *Biblie*, nouă adresându-ni-se: „Nu te teme“ [(cu sau fără semnul exclamării (!))].

Dar dacă chiar modest (fără rest) și fără a se gândi la profeții, Krucionih n-ar fi îndrăznit să-și „atribuie“ (și) sie horațianul *Exegi monumentum*, barem *Egi momentum* ar

fi putut spune cu deplină îndreptățire, pentru că, mă gândesc, se potrivesc într-un tot – harului, fanteziei, strădaniei și operei sale – sensurile latinescului *momentum*, printre care: *mijloc de a mișca* (cuvântul, literatura! – *n.m.*); *cauză* (avură una, militantă într-un nou); *durata mișcării* (futurismul se... mișcă, mai mișcă idei, pe unii – chiar ne... mișcă și astăzi. În linie sugestiv-și-implicit-poeticească, respective sensuri ale *momentum*-ului sunt perfect (!) compatibile (poate că și sub aspect *transrațional*) cu ceea ce înseamnă *egi* (sau: *ago*): *a conduce*; *a face să crească*; *a împinge în strâmtoare* (cea a optuzității și neînțelegerii filistine și, ca dublare a potenței sugestive, – *a pune în mișcare*). În consecință, în evidenta contaminare și parțială suprapunere de sensuri (ca în *sdvigologie*) reiese că Aleksei Krucionih, având dreptul a supune *egi momentum*, parcă ar mărturisi indirect că a fost printre cei care *au mișcat... mișcarea!* Astfel că, prin modesta-mi contribuție de a cerceta în vechimea limbajului retro-modern, latino-antic, dedic futuriștilor *norocoasa* (în modul de a mi se fi relevant) metaforă *a mișca mișcarea*. Deoarece consider că sintagma în cauză îi caracterizează într-un tot.

Prin urmare, în ce privește futuriștii și ideile lor, magistru Galileo Galilei, – *Eppur si muove!* Adică, fie și parțial, ei/ele țin de valabilitate curentă.

1. Aleksei Krucionih, „cel mai cunoscut dintre necunoscuți“, precum îl numește Gh. Ayghi, în „Dicționarul de termeni literari“ (București, 1976) nici nu e amintit la subcapitolul „futurism“, ceea ce înseamnă un regres (de atenție și axiologic) față de „Dicționarul de terminologie literară“ (B., 1970; coordonator Emil Boldan), unde numele poetului – ce-i drept, în... nedreaptă formă *Krucenik* – e menționat alături de cele ale lui V. Hlebnikov și D. Burliuk. Este important să reținem că semnatarul articolului de dicționar, Ion Oana, remarca, în contextul liberalizării „pe ducă“ din cultura română, că: „Mai târziu, în Uniunea Sovietică s-a condamnat oficial futurismul ca reprezentând un fenomen decadent burghez“. Să vezi! – decadentism burghez la unii dintre cei mai revoluționari poeți, atât în artă, cât și în – uneori – atașamentul față de așa-zisa ideologia proletară! Iar în „Dicționarul enciclopedic“ (B., 1999, vol. III, H-K) nu sunt amintiți nici Hlebnikov, nici Krucionih, în schimb este prezent polonezul L. Kruczkowski (1900–1962) care, se precizează, a scris: „Romane sociale...“, piese cu tematică antifascistă“. Cam puțin, zic eu, pentru a câștiga întâietatea în fața celebrilor cubofuturiști...

2. *Budetlean* – de la *budet* = *va fi*; forma „autohton-rusească“ a futurismului.

3. *Mirskonța* (*Lumeadelacapăt*) – în original, contopirea într-un tot întreg a trei cuvinte: *mir s konța*, ce exprimă exact ceea ce spune și sintagma românească: *lumea din-spre sfârșit*. Este în spiritul legii cosmogonice Kant-Laplace a inversării cursului existenței: mai întâi omul moare, apoi trăiește, copilărește și, în fine, se naște etc., precum se întâmplă și într-un cunoscut poem al Anei Blandiana.

4. *Bomj* – de la: *Bez opredelionnogo mesto jitelstva* = Fără loc de trai determinat.

5. *Estetență* – în original: *SUSTEN'*, noțiune verbocreată de Krucionih, căreia e greu să-i găsești până și echivalentul... rusec. Am presupus că vine din „сущность“ = *esență*, de unde sugestia românească: *ESTET+ENȚĂ* (prezența esenței și esteticii în versuri, – cam ce ar fi avut în vedere Krucionih; pe de altă parte, *ESTETENȚĂ* poate fi interpretat și ca: *EXISTENȚĂ*).

MOARTEA ARTISTULUI

deprinzându-mă cu-orice necuviințe
eu însumi le căutam ziua cu lumânarea
dar vai! s-a dus moda la nesăbuițe
neuitându-le însă – n-am alinare!

și ținind cu privirea necorporala fantomă
zisei încet, dar ardent, ca raza de fulgere:
lumea nu pare-a trezi poftă de vomă –
și căzui cu botu-n canalul de scurgere
(1913)

DIN SAHARA ÎN AMERICA

Cinci suntem cine ar vrea să ne numere? Cinci
năsosascuțiîncomați cu brațe
negre se vede clar fiecare
având câte cinci ucenici ce stau
cu urechile ciulite ascultă
periem ca și cum am șopti din greșeală
când pășeam pe zgârie-nori
săream ușor de la primul
până la ultimul
celor ce cred nu le e jale de un argint
aruncați-l și noi tronând
ne tot adâncim după pahare
se-mprăstie buclele
lovii cu securea
marea adie în continuare
pocale scumpe sunt aruncate-n undele ei
crânguri bărbierite
și știți cine le...vă dați seama?
Strâmboumili grotești-din-grotă câini
din colțuri și cu colți și cinci-șase capete
simple nu vor rezista ce beau tihnit
semilumină a nopții e friguros să privești
în negrogalerii noi nu suntem
noi suntem aruncați la marginea lumii
vedem după steiuri mergem la biserică
să spunem vorbe deocheate
când câinii pleacă le rămâne gheara
smocuri de blană stau împrăstiate oriunde
tremurânde acele semne n-au cum să le găurească
nici peștele nici muntele
câinii latră la copaci păsările le
atacă boturile deschise
dulăii încrâncenați între arbori norii zboară în
partea opusă câinii cască suntem liniștiți
nimeni nu ne spânzură nu se spânzură
ci doar ca prin ceață coboară gloanțele înțeapă
și scapă o iau aiurea iar noi așteptăm
îmbrăcați gloanțele de-ar fi sfâșiate
de-ar face pentru burtă
clătite nu încap sunt sprintene
nimeni nu știe
cum s-ar înșela când oamenii au scrisul la fel
și scuipat-am eu în nasul ticăloșiei și ea cabră
și răgâi iar eu mai fleșcăit ca ciuperca murată

stăteam în fața ei căzând cu capul
și mi se arătă aerul amețitor cu îndrăzneală
îmi desenează urechile
unde mai pui că și scrumbiile îmi atârnă de umeri
iar la mijlocul frunții
cuvântă o bătrână tânără
și atunci
pe noi cinci ne vor așeza pe o piatră
și noi vom forța scărpinările dintre
planetele ce se văd printre fostele frunze
ni se deschide ochilor prăpastia
și ni se pare că am putea cădea în ea fără veșminte
urechile noastre sensibile aud chiar
cum a fontă scârțâie dogit
planeta că *negruviermele* ascute cifrele
noi pătrundem în absurditatea neînțeleptilor și
când din găuri praful zboară și ne
deșteptăm spre peșteră
cea vajnică veni să-i viziteze pe cei arși
regina fecioarelor puțină
cu slănină pe umăr brațele se
încrucișară barza vajnică chemă
șoimii slavonității pești roșii alungiți
mișcarea reginei se schimbă alta începea deja
însă ambele sunt drepte și scrum
gri praful acoperiră drumul
și oasele arse se mișcaseră semnele
sunt adunate de câini
perlele ochilor ei păstrează și
brațele ascunde-vor piatra
piatra neagră trăsăturile mahărei despre care
se sfărâmaseră multe vânturi
noi într-o parte
amar e ovăzul nostru nu suntem iubiți de
ochii cabalini ai reginei fecioare
dar câți au tot rugat au ars jertfe
dacă nu lângă ea apoi lângă casă stau încovoiați
uscându-ne pe neobservate *bi-bin* șuierară
coarnele despicătura
străluciră trebuie ucis
izbucni în răs cuțitul căzu reteză picioarele
doar taie dulăii strănută
nevinovatul
e-e zeul
ceștile se mișcă osul oasele
concrește-vor întărindu-se?
Oase trup palisadă coastă ieșită-n afară
precum cuiul iarbă peste taur
amuțiră și sprijini sug suc oasele toți noi
ne uscăm
înmulțește piatra brută
pădurea tot copaci greu de marcat granițele
capetele când sunt mici și mai mult se pare
mai puțin bolnave
topazul e fumuriu nu e ignifug
apare un pește chinuit strigă salvați Roma
se va îneca din nou
ștersu-s-au numele de pe scoarța copacilor
vom crește ca iarba pe cerbice de taur
toate bogățiile ei sunt la noi

n-am devenit mai bogați
și perla mi-i va încălzi trupul ce slăbește
și mâinele nu-i vor albi
dulăii nu ne vor găsi chiar de stau pe burtă la pândă
în iarbă
șerpuiesc
se adună oasele
baie fierbinte
nu îndrăznesc câinii
se rotesc în jurul cozilor
tulpinile au încremenit
când eu îmi luai avânt să înalț
acutoinsulele afinelor
m-au primit
dulăii nu ne zăpșesc nu vor schelălăi din nou jalnic
vor întinde gâturile și aruncându-se la pământ
se aștern lui adulmecă
cu capul se mănâncă
începe să bureze
topazul e greu de deosebit de olmaz
creierul șarpelui e de leac
capetele noastre pleșuveau când eram bătrâni
trupurile ne încăpeau în firul de praf
os de mamut sub coajă de tei topită
dacă ne vindecă
și lipitu-ne-am noi palmele de os și ochii
înmărmureau
pădurea deveni ca țepele
flutură batiste
și câinii noștri și-au pierdut simțul amirosirii în vânt
totul fu acoperit de un grilaj
bărbații își salvară bărbile
îmbrăcară pe mustați pleoștite pe oală
sub bărbia câinelui bălos
se culcă obosit
furtuna-i departe
ceată de vânătoare vesele
eu venii de aiurea
la câinele meu
lângă casă – țeapă-naltă
așa și se cere în harță
în chițimie ploșnițele înțepă des
și prafu-i până la cer
dar sunt fericit de puțin
chiar de-i alb în jur
chiar de aud mișcarea bolților...
roată grea...
dar mi-am strâns botul –
tu naibă! nu câine...
e cald cu smolitul alături
rumeg piele
dar sare mi-ar mai trebui
să-mi frăgezesc gâtul
țin minte cum mă băteau
pentru prietenia cu tine
dar risipitu-s-au relele
peste noi o casă povârnită
ca santinelele
bat cărăbușii
odinioară cum mai tresăreau

simțind împunsăturile
picioarele mi-au ajuns la grindă
dincolo de ea vibrează cântecul
mult alean zadarnic e-acolo
însă mie nu mi-i strâmt de loc
toată vesela noastră
o ceașcă goală
nu apasă pe dedesubt
o hârtie albastră
împreună cu amicul ne-am încovrigit
e greu de respirat
a te întoarce pe cealaltă parte – mare problemă
gâtlejul se culcă peste mine
dinții mei fără-ncetare
pielea mi-i destul de tare –
mă mănâncă spatele cu buzele
apeși pe scândură ploșnița
...colo în ungher spânzură o furculiță...
nu trebuie să te rod –
când vom da de pleșuvie
vom coborî...
ce vise mi se mai arată
curând mă voi însănătoși atunci
voi prinde a goni iepurii
barba nu-mi va atârna-țurture
și mă voi zvânta cu sare
întărindu-mă cu smoală
însă spulberat de praf
nu voi mai cerca visare...
(1913)

* * *

adună bogății aleargă-ți tatăl
printre căruțași părăsindu-l
lăcăt cât mai greu la ușă poartă
las' cu văzul smolitei cavalerii
dânsul să gonească după tine

bombănească el vrăji descântece
fără rost să tot lovească-n ușă
las' să ridice-acest popor
nu crede suferințelor sale
las' să plângă – copiilor spre-nvățătură
(1914)

PICTORIȚEI OLGA ROZANOVA

Luai o seringă de lungimea a trei străzi
când se înfige nu pricinuiește durere
omorând pe nesimțite
omenirea suferă de adâncă pierdere de memorie
însă cândva acest ac de sticlă unise Benoresul* și
Ierusalimul pe el umblând catări și oameni
însă cea pe care o luasem cu noi la drum
pierdu calitățile sale păstrându-și doar răutatea
spasmodicii proprietari deja nu
mai sperau s-o utilizeze

aruncând-o printre străzi fără a-și face griji
și stricăciunea era mare și oamenii slăbănogi
își schimbă direcția și
trecând pe lângă portaluri nu se opreau luând-o
de-a dreptul în lungul depărtării și spinărilor netede
ce păreau toate solemne și într-adevăr firmele și
spinările erau un dimpreună unul
o sărbătoare oarecare
trecea peste spate umeri netezind
atunci s-a și ridicat Uliana și a prins
a cerși de la străzi trecătoare roți
ca să nu meargă drept amintind că seringă
rănește în orice câmp casă
eu am trasat căile luminoase ale străzilor
știind că neîndoiala de nimic
nu s-a posomorât ca la începutul
zilei ce se repezi îndărăt
însă între timp spinările reîntoarse
și picioarele fracturate
nu mă recunoscără dat fiind că ochii mei
zburaseră aiurea și mă numeau Uliana
cu toate că probabil mă luau drept Ivanov
căci era o mare-nvălmășeală
cineva nimerea sub perdelele ude
ce acopereau geamurile
altcineva se pierdea pe urmele alergătorilor
mai apoi abătându-se în casă străină
unde era ca și cum un animal cunoscut
cu patru picioare
burtă
penele nuferilor conturau în adâncul galben al albiei
semnificația ce le amintea tuturor celor de ieri
și de devremele-mai-înainte despre care uitaserăm
și iată că moscoviții aduseră seringă
iar râul se topi și urma lui era
alb-siniliul stepei pustiului și ceva mai jos
pieirea fluierului...
și totul strivi sub roți trenul ce trecu
și lacul alb zburător
se cățără în podul căsoaiei
și geme că nu i se dă vin
lelea pețitoare își lasă coada între vine
și amenință cu o stinghie...
(1917?)

*Benares – oraș în nordul Indiei.

* * *

Încăpățânat și fraged ca ceapa verde
din gătlejul dat sub fereastră
vă voi construi o FABRICĂ DE MOȘIT!
La nuntă cocotelor cu PIELEA IUTE
le voi oferi solemn herbul meu de pivniță
după care mă voi așeza
și cu periuța de dinți
voi roti atent maxilarele!
(1919)

* * *

Curat femeiește grijuliu și tandru
Ea mă convinse că aș fi adevărat talent
Că mă vor include în meniul special
Și ca pe o cină aleasă mă va înfuleca înecându-se
Gloata manieraților rumegători
Arunca-se-va asupra piciorului meu de vițel
Eu voi spulbera spre ei un set de
zâmbete de peștișor de aur
Molipsiții vor dăntui până-n zori
Zângănind agresiv din linguri
Bând lichiorul înfloratei mele cămăși
Peste care prins de bretele atârână un divan de mahon
Și mă voi retrage-n ungher și voi plânge
De încântare și recunoștință
Iar după mine va face la fel
Întregul restaurant...
(1919)

* * *

în cel mai adânc loc al golfului de râu –
nu e totul în ordine: acolo
ochiul carasului e prea limpede...
și râsetul bătrânei
subțirele broșe
cu pământul aurite nazuri
și falsele cărți de credit prea categorice
TIPĂRITE
CU VERSURILE MELE!...
(1920)

* * *

dezgropătoarele înălțimi
ale pagodelor chineze
se rotunjiră-n gălbejeala
duduitoarelor sobe
și în ricșă
fluieră cristeiul
chemând a muțenie
reprezentările în beneficiul CATASTROFELOR!...
(1920)

* * *

Cochetând cu butoanele
din scorpioni proaspăt-otrăviți
macaraua portuară
de două ori își alungi
periscopul de smarald al capului
cu un satin-indigo acoperindu-și
brațele
întărâtând zburătoarele Olimpului
zeițe de alabastru
cu-pi-cio-ru-șe-de-zinc!...
(1920)

Traducere de **Leo BUTNARU**

Din adâncul sufletului meu

David Kudâkov: Poet, textier și solist, ziarist, luptător pentru drepturile omului, editor. S-a născut în Letonia, la 16 iulie 1947. Este membru al mai multor Academii de cultură și artă – Palermo, San-Francisco; membru al Pen-Clubului. Este președintele APIA – Uniunea Internațională a Literaților și Ziariștilor, membru al Uniunii Scriitorilor din Israel. A primit numeroase medalii și distincții, printre care – medalia de aur Franz Kafka, 160 de ani de navigație pe fluviul Irtâș, Pentru renașterea căzăcimii (Donul Superior), Medalia literară Oleg Afanasiev, Cupa Olimpică de argint a Academiei Italiene de artă și cultură. În Federația Rusă, în 2009, a fost inclus în volumul academic Antologia Poeziei ruse contemporane. A publicat trei culegeri de versuri: «**Купола, падающие крестами вниз**» (*Cupole care cad cu crucile în jos*), «**Sabbie Mobili**» (*Nisipuri mișcătoare*), «**Из глубины моей души**» (*Din adâncul sufletului meu*). Este coautor la volumul «**Политический эмигрант**» (Emigrantul politic). A fost tradus în italiană. Participă la concerte și spectacole de poezie. A fost invitat de onoare la Ziua mondială a poeziei / UNESCO, 30 martie 4 aprilie 2016. În prezent, locuiește la Londra.

Prezentare și traducere de Alexandru G. Șerban

David KUDÂKOV

CINE A SPUS...

Cine a spus că sunt contra Rusiei?
Bunicii mei, câmpii și lunci fără sfârșit
Cu sânge și sudoare au stropit,
Iar pe ogoare zorile-au privit.

Bunii mei glonț au primit fără cuvânt,
În cei uciși, sacrificii fără arest...
Sub stele, în placaj de mormânt,
La Moscova, la Elno și la Brest.

Noaptele aud gemete firești,
Aduse de vântul ce bate în ferești,
Cântă rănilor vechi ale tatei,
De la Rovno și de la București...

Cine a spus că sunt contra Rusiei?
În fața Patriei cad în genunchi...
Rădăcinile mele au cusut țărânilor...
Eu izbesc ucigași și canalii în rărunchi.

PENTRU CE

De ce te-ai cățarat, Volodea, pe auto-blindat?
Eh! N-ai apucat să te răzgândești la timp...
Acum distrug marmură și granit înfundat,
Schimbă nume de străzi în alt chip.

Ai fi graseiat la Capri ca un baron,
Despre sărăciile Italiei necunoscute...
Noi n-am fi construit acel Volgo-Don,
N-ar fi crăpat milioane, pe tăcute.

Nimeni n-ar fi tras, Volodea, în tine
Și nici un fel de „isme” nu s-ar fi pomenit,

Și Țarul ar fi trăit, Petersburgul ar fi fost bine,
Portretul tău, pe căminul mamei, ar fi
încrămenit.

Din tine n-ar fi făcut sperietoare,
Nu te-ar fi păzit ca pe un arestat în mausoleu,
Iată cocorii zburând peste ogoare
Iar doi mesteceni albesc pe câmp a jubileu!

Totul se dărâmă!... scorogeste!... scârțâie!
Suntem purtați în spume puturoase...
Iarăși cineva trebaluiește pe auto-blindat!
Nu te cățara, hulube – să nu fii geniu fără oase!

SĂ NU TE TEMI, IUBITO, PENTRU MINE...

Sunt soldatul conștiinței, al adevărului.
Nu te întrista, nu te-grijora, vezi bine!
Cartea vrăjitoarei nu-i purtătoarea răului!
Cu norișorul, cu scrisorica mea sunt cu tine...

Spre cinste și dreptate mă gonește setea,
De, sunt păcătos, în viață nu sunt sfânt...
Dar setea de libertate, de voință, de viețile
acestea,
Rămân a mea trăsătură masculină până la
mormânt.

Diminețile, ca mai-nainte, va răsări Soarele
Ca înainte, pe nisip, se vor târși valurile...
Să nu te temi, iubito, pentru mine,
Nu se va-ntâmpla nimic din vreri asazine...

PĂMÂNTUL PĂRINȚILOR

Acolo, unde în trestii stau ascunse rațele
Și cerul începe să se întunece,
Hălădui cu pas șovăitor, agale,
Pe miriștea plină de descântece.

Paiele s-au uscat ca praful.
Cărarea aleargă ca o panglică.
A crescut în greutate ca burduful
Pământul strămoșilor de vârstă antică.

M-am întors în meandrele umezite,
Unde-s fâșii de arătură înnegrită,
Mesteceni cu vârfurile-ncărunțite
Și crucile strămoșilor de vechime împătrită.

ORAȘUL MEU

Dimineața. Străduțele din Soho.
Se prefiră zorii Aurorei.
O poftă nepotolită, oho!
Ne scoate lumina rozei.

Moțăie bărcile pe Tamisa,
Ascunzându-se în cețuri,
Unde îi primește cu missa
Ciumăfaia prinsă-n colțuri.

Unui singuratic chebu
Îi trimit un gest de salutare.
Se trage Westminster cu cerul,
Împinge crucea sa de-abandonare.

O foame nostalgică
Mă frământă dintr-o dată,
Iubesc orașul, fără frică,
La ceas de dimineață turmentată.

ÎN LOC DE EPIGRAF

Secolul douăzeci nu i-a desfăcut pe toți,
URSS- ul devenise deosebit de înghesuit...
Globul s-a arătat prea mic pentru nepoți,
De aceea prin orașe și sate ne-au distribuit.

Într-un colț depărtat al Pământului
Puteți auzi vorbire rusească.
Pâine neagră, votcă, poezii...
Veți afla unde pinguinii stau să bârfească.

DUNELE

În corpul vânturat al dunelor încremenite,
S-au înfipt pinii, ca niște creioane.

Mie nu-mi este nimic pe plac. Toate sunt urâte.
Iar pescărușii țipă din suflete-coroane.

Băncile pustii stau acoperite cu nisipuri..
Uite aici să sfătuim pe veacuri,
Pe postament să ridicăm covata dintr-un foc
Iar alături, un bătrânel fără noroc.

MUNTEANCA

Sub influența poeziilor Liubei Balagova

Ca un izvor ce-aleargă de pe munți -
Sunt curate și sonore versurile sincere,
Spumoase ca un grog fierbinte, pentru toți,
Co o rodie coaptă, ruptă la coacere.

Marea nesfârșită a iubirii păstrate,
Dureri, gingășii, entuziasm și tristețe ...
Munteanco, ai reușit să porți prin porțițe,
Precum apa – tinerețea, fără valuri revărsate.

Ce foc! Ce incendiu în suflete!
Dar din afară, totul e măreț și sever...
Ți-e sete să trăiești, să arzi în foc de pasiune,
Să te înalți cu inspirația, la Domnul, la Cer.

Poezia, precum zăpada de pe pantă,
Dar iată că se rupe, zboară departe ca o lavină...
Sunt fermecat, se naște o lumină,
De dragoste și gingășie, miraculoasă, nevinovată.
2 mai 2016 – 7.38.

CABARDIA

Cu șiruri de cătușe s-a deschis Cabardia...
Într-a doua noapte citesc a ta carte...
Munții luau în brațe norii, vântul adia,
Prin trecători, mândrii adâghei călăreau aparte.

Din trecut ei vin pentru totdeauna...
Strigătele muntenilor trezesc memoria...
Orașe dincolo de mare n-a ocupat furtuna...
Iubirea de patrie și doruri mărețe nu le-a ucis
barbaria.

Cu rândurile astea Cabardia sosește,
Regina și intrigile de la curte...
Sufletul meu de abordaj se ferește...
Sunt robul tău, țară(adâgheilor) de departe.

Cu rândurile astea Cabardia-i cântată,
Cu nesupusele piscuri caucaziene.

Regina poeziei – adorată,
Aduci din munți un bine la câmpie.

PRINȚESA DIN CAUCAZ

Păstrând dorul la a căilor întretăiere,
Pe calea bucăților de drum din viață,
Tu-l rogi pe Domnul pe limba adâghee
Pentru micul popor ce de viață de agață.

Caucazule, zeci de ani ai fost în foc și noroi
Pe tărâm de lupte și amare izgoniri,
Ai fost cucerit în veacuri de război,
Cucerit, dar nesupus la înrobiri.

Dușmanii tăi, punând papaha și burca,
Dar de seamă bărbăției fiilor tăi din munte,
Le scoteau doar dansând mazurca,
Lucind cu pumnale la brâu, ardente.

Tu, acum, să nu vină amarul în viață,
Să fie pace, nu molime, nici pustiu la moschee

Tot te rogi de Domnul pe limba adâghee
Pentru micul popor ce de viață se agață.

SĂ NU BOLEȘTI...

Să nu bolești, nu trebuie, toți suntem oameni
Câteodată gogim, câteodată...
Sper că totul va fi bine, concetățeni!
Vei pași ca o țarină, acum, ca altădată.

Bărbații toți se vor pleca cu închinare,
Strângând stiletele la loc, în lesă...
Strălucirea hainelor și ținuta mândră tare,
Inaccesibila prințesă cerchează.

Sângele va fierbe, obraji se vor îmbujora,
Acolo, unde inimile – s prinse în clești.
Toți se vor da deoparte, pe cărări, aiurea...
Tu vei străluci...
Doar să nu bolești!

DESPĂRȚIRE

Prietenului meu Nikolai Kașin,
plecat devreme din viață

Kolea, nu-ți voi mai strânge laba,
La chitară nu vom mai zdrăngăni,
Nu vei mai citi strofe jurate degeaba,
Cu vocea ta nu le vei mai crânțâni.

Ai plecat pe o cale bătătorită,
După Ilia, Petru, chiar și Sașa, prin dezastre,
Nu vă grăbiți, va fi și a mea sosită,
Să termin treburile mele, dar și pe-ale voastre.

Știu că mă veți aștepta ca mai-nainte,
Printre pini și dune, în golf cu ascundere,
Unde vom aprinde focul de tabără – fierbinte,
Scotocind după un țâr și o bere.

Nu vă grăbiți, vă ajung cât de curând,
Fetei, salutul meu de dor trimiteți.
Doar tot ce-am construit să terminăm pe rând,
Ce n-ați terminat de scris să scrieți.

Mâini de nădejde nu voi mai strânge, pe rând
Nu voi asculta vocile voastre la o carafă
Așteptați, voi termina totul cât de curând,
Ascult cum Timpul îmi suflă în ceafă.
(Wednesday, May 11, 2016)

TREMURĂ CA ABURUL

Tremură ca aburul, săltându-se pe valuri,
Cu supra-încordarea cailor putere.
Iar vântul, declarând război peste abisuri,
Trage cu stropii, explodând albastrul cu durere.

Tremură ca aburul, cu el împreună și pana.
La Manche pe siaje bombăne pe fază.
Șuruburile zdrobesc argintul spumei, ca blana,
Te cheamă farul, stând mării cărunte de pază.

Soarta mea prin La Manche străpunge
Ceața necunoașterii deplânge.
Viața trecută a rămas pe dinafară,
Precum azvârlitul în valuri un muc de țigară.

Fie ca cimitirul strămoșilor să mă ierte,
Astăzi nu pot în alt chip.
Încep viața aici, învăț limba pe-ndelete,
Insula asta va deveni casa mea – **friendship**.

De parc-ar fi Baicalul, Europa să treci
Fugar după viață, vântură-lume cantautor...
Am murit acolo, ca să mă nasc aici,
Iar nașterea în chinuri – plictisitor decor.

Port cu curaj război îndelungat.
Am părăsit acoperișul și tinda natală
Tremură ca aburul, săltându-se pe valuri,
ne-ncetat,
Cu el împreună tremură și pana sentimentală.

Miljurko VUKADINOVIC

Luni spre Nord

Zi ușor cremoasă afară
actualitatea literară ce-
nușie și dis-
cret ploiasă. Cu-
vântul m-a pără-
sit de-
fapt tăiat. Deci
ziua a fost
tăioasă chiar și cru-
dă. Cineva a spus ca e cre-
moasa.

(13,06,2016
la ieșirea din Timișoara, puțin
după ora 14)

Nu cerul – cade ploaia

1.
Ce naiba faci aici?
E o picătură de
întrebare pentru D.P.
(Doamna Ploioasă)
Apune cerul
cerul cenușiu și aprig
ca o prostituată de doi bani.
Las-o baltă! Fără o cauză
bună!
Cerul se consumă și cade,
cade ploaie. Din ploaie...

2.
Întoarce-te înapoi,
am spus cu voce
tare Doapnei P,
încetinește-te
este Zona Nordului:
când poeții din lume,
literele din abecedar,
gene-cad, arome
de foc discret...
Ne vedem jos – la cititori.
Doamna Ploioasă la cu-
vântul „jos” a decedat...
(13,06,2016, 15,18
pe drumul lung și îngust,
spre Ipotești)

Diagrama cuvântului

Dia-
grama se face
în drumul spre
Botoșani

Linia tăcerii prin
linia necuvintelor prin
linia de senin și
căutarea rămășițelor
de cuvinte

(13,06,2016, la 16,06,
pe drumul lung și îngust)

Nașterea aici

Lucrurile pământene care cresc
Nu se schimbă deloc
Iar mă des-
curc aici pentru că
cerul e peste drum și
Poezia poate să mă
Nască chiar și acuma!

(13,06,2016, 16,21
satul de pe pârâul Bârzana)

Prada de seară

Cu sânge rece într-un loc
romantic cultural festivităților
potrivit – am urcat-o, cred că
e locul sfânt – aici
s-a născut un zeu... să
nu ne prostim. Se pre-
supune prada de seară
va fi bogată regească
purtați-vă hainele cele noi
bune și sufletul
cât se poate de puri-
ficat

(13,06,2016, 16,33
în verdeață, cu curbele
verzi și drumul lung)

Care poet e astăzi disponibil

mai mult decât nimic
poetesele nu tac deloc
criticii nu se opresc cu aprecierile
oarecum poezia lipsește
pe locuri unde crește deja

iarba din mașinile de scris:
vuieste iarba – iată
a luat-o razna de tot.

Scribul s-a lipit de
telefonul mobil
și nu e dis-
ponibil
nici să ducă
la poezie – țintă în mișcare.
Unde este familia lui
uitați-vă la pozele lor!

(13,06,2016, 16,51
călătorind spre Hunedoara)

Încă un amănunt

Pot discuta cu tine
un minut? Nu mă
auzi? Totuși
se spune nostimă e
trăirea fără poezie
pe care n-o merităm.

Viața e varză. Ca
un copac modest, nici
dezvoltat cum
se cuvine, cu care
nu pot să scriu.
Măcar pe umărul gol
Al dealului.

(13,06,2016, 17
la ieșirea dintr-un sat)

Pauză! Toată lumea afară!

Am ieșit ultimul
Am rămas singurul
să evacuez scrisul

(13,06,2016, 16,09
aproape de Pârâul Conop)

Taciturnă ziua din viața mea zi cu zi

Nu am multe de
exprimat – viața e
fugitivă și fictivă.

Chiar și aici
e condiționată,
nu se fumează deloc, nu se
mănâncă, și nu se
consumă cerul atunci
când se rimează
cu Șeful lui tăcut.

(13,06,2016. 16,47,
unde va pe drumul îngust și lung)

Sub Soare mergând

Și toc-
mai am aflat
cine a făcut o gaură
în pământul României de azi
- chiar aici – gaura
lângă noi care stăm într-o baltă.

Cuvântul lui Eminescu
căzând spre noi.

Ai grijă, ferește-te
de tăcere!

(13,06,2016, 15,59
Pe drumul lung, îngust și
curbos, spre Ipotești)

Spălătorie de cuvinte

Am vrut astă seară
folosind atâta apă
din cerul găurit
ce-a căzut peste capetele noastre
goale
să închiriez măcar
o spălătorie de cuvinte.

Răzbunare trezire
beție cruntă
conectare la altceva
sindicat planificat contro-
lat.

(13,06,2016, 17,50
Simeria)

Semn de recunoaștere

Și azi sunt născut

din ploile de azi
nu am viziuni
să fiu poet
în mișcare
blând ca firele de nisip.

Și azi sunt
în absența poezilor
singur printre poezi
în iarba umedă
cu sufletul gol
așteptând în zadar
un semn eminescian.

(Ipotești – 14,06,2016, 13,33
în verdeța Lui)

Lacul cu nuferi

fratelui Nicolae Corlat

Mereu când lacul adoarme
cerul e peste sufletul Lui
subțire și dureros

Dar când lacul se trezește
simte mulți ochi cerești –
nuferii care înoată spre
cerul și sufletul Poetului.

(Ipotești, 14,06,2016 –
când s-a ivit soarele dintre nori)

„Mariana“

Maria din poveste
cărțurarul și umbra
risipesc în bunătatea
și viața de neuitat
fratelui Gellu
în Botoșani Casa Mare
iar bucuria cu miros de tei

(16,06,2016, Botoșani)

Să fie mâine de bine

Nu beau vin cu El
de pe dealurile din preajmă
nu mă vizitează
biserica Lui ce se uită la mine

Nu vorbesc cu iarba
cerului nimic
nimic despre mirosul
teilor din curtea Lui

unde e cântatul păsărilor –
singura vorbă între pământ și cer
între insecte și pomi roditori.

Trăiesc într-un fel de
pustiu artistic
ca un *plop fără soț*
totuși meșterii sunt peste tot
în grabă fac ultimele reparații
să fie mâine de bine.

Unde mă duce poezia

1.
Unde mă duce poezia
este Nordul
este Nordul literar
este călătorie spre
întunericul (veri-
tabil) iar
Nordul precum și cerul
nu se consumă pentru că
inima oglindită în modul par-
ticular cântă în sine sau
doarme sau mănâncă timpul sau
în scurt timp uită toate
orașele, drumurile, scrisul...

2.
Eu aleg calatoria cu scrisul
de unde se vede România
sonoră și sacră sursă de
literatură și inimă
și tristețe

3.
Nordul e sediul
zeilor din zonă: do-
vadă – caldă e ves-
tita școala de inot
din Iași, do-
vadă e vârsta zeilor –
cu toții au certi-
ficate de trăire
în Literatura Română
de azi

Nordul e pur și simplu
punct de plecare cu
prezența zeilor și
orașelor trecătoare spre
scrisul ieșit
din comun.

Geo VASILE

SALMAN RUSHDIE: O SINTEZĂ A FILOANELOR NARATIVE

Romanul care l-a impus definitiv pe Salman Rushdie (n. 1947, Bombay) în lumea literară a fost „Copiii din miez de noapte”, distins cu râvnitele Booker Prize (1981) și The Booker of Bookers (1993). Din opera lui, în colecția „Biblioteca Polirom” au apărut romanele „Rușinea” (2001), „Ultimul suspin al maurului” (2002) „Harun și Marea de povești” etc. În 2003 a apărut, în aceeași colecție, masivul roman *Pământul de sub tălpile ei*, 2015, versiunea românească fiind semnată de anglista Antoaneta Ralian, a cărei hărnicie, răbdare și calitate a traducerii nu va înceta nicicând să ne stârnească admirația.

În ziua de Sf. Valentin, 1989, Vina Apsara, idol al muzicii rock, dispăre în Mexic în timpul unui devastator cutremur. Este chiar începutul cărții lui Salman Rushdie; de la acel eveniment, autorul se întoarce înapoi cu patru decenii, spre a recupera istoria Vinei și a lui Ormus Cama, excepționalul muzician și partener, pierdut și regăsit de mai multe ori de-a lungul unei fulminante cariere. O istorie de iubire ce-i va urmări toată viața și dincolo de moarte.

Naratorul este Rai Merchant, fotograf și prieten din copilărie al celor doi, amant sporadic al Vinei, însoțitor, martor, descriptor, un alter ego al autorului. Explorând marile mituri ale modernității, cei trei protagoniști migrează din Orient (Bombay) spre Occident (Londra, Manhattan), spre a-și alege (ca și autorul), printr-o selecție radicală, noul sol al rădăcinilor native. Moderne divinități, figuri exemplare ale mitologiei contemporane, Vina și Ormus dau glas marilor provocări ce-au marcat epoca, precum explozia muzicii rock, pop și reprezentațiile contraculturii pe scena unei lumi pradă insecurității, a unui pământ ce brusc începe să tremure sub tălpile tuturor. Poate cel mai ambițios din bibliografia

lui Rushdie, romanul face din muzică un limbaj apt să reviziteze nu numai toate culturile (clasicitatea greacă și latină, civilizațiile ebraică și indiană), ci și marile filoane narrative, începând cu Apuleius, epica tradițională britanică, E.A.Poe, și terminând cu J. Conrad, Durrell și Naipaul. Ampla partitură simfonică, cu toate aparențele unei opere-rock, reia străvechiul mit orfic (iubirea și moartea), investind sunetul muzicii cu puterea de „a ordona haosul, de a da un sens absurdului”, cum spune însuși Rushdie. Iubirea, iar nu dorul de libertate, iubirea ce mișcă soarele și celelalte stele dantești, poate mișca din loc și salva lumea, în dicțiunea autorului indo-britanic.

Născută în 1944 în provincia americană, metisa Nissy Poe, alias Vina, este trimisă în India de tatăl ei falimentar la o rudă bogată din Bombay-ul cosmopolit. Devenită în cele din urmă pupila familiei Merchant, crescând alături de narator, Rai Merchant, pe atunci încă un copil de 13 ani, va fi deflorată conform jurământului (cutumei) la 16 ani de orful Ormus. Fuge la Londra și apoi în SUA cu bijuteriile gazdei. Își începe ucenicia prin a poza pentru pictorialele pornoliberaliste. Reușește să ajungă cea mai cotate voce de gospel, spirituals, bluesuri, scat, urmând să fie titularizată ca monstru sacru, nimfă și proteică bacantă dionisiacă. După zece ani îl reîntâlnește pe Ormus, deja copt pentru geniala lor operă rock. Parabola descrisă de Vina capătă anvergura de legendă vie, compendiu al tuturor viciilor și virtuților: sacra și profana, vegetariana și feminista, trageana steapă, copila traumatizată, Vina-lider al generației, amorală, liberă, îndrăgostita de unicitate, de unicul Ormus în ciuda toanelor ei faraonice, Vina Divină. Victimă a iadului seismic de la Villa Huracan, sau a coliziunii între lumi, proorocită

de Ormus, zeița va fi livrată comercializării în chip de simulacre și mimetice copii postmoderne.

La rândul său, Ormus va întruchipa vrăjitorul și trubadurul muzical, șamanul, crainicul și copilul teribil al veacului, gata să desferece porțile iadului, pe urmele lui Orfeu, spre a o readuce pe Euridice-Vina din moarte. Grație unor manageri providențiali, Ormus își lansează deja celebra formație de rock VTO în SUA, și totodată multitudinea de atribute ale unei personalități copleșitoare. El nu este doar îndrăgostitul orfic, visătorul care trage cu urechea la cântecele viitorului, dictate lui de geamănul mort, ci și moralistul care denunță mistificările și distrugerile, fraudele dar și marcata sete de moarte a unui veac găunos (Kalyug), vizionarul fără voie care întrezărește fulgerările unui alt univers posibil, proteicul vizitat de ideea de a cânta la toate instrumentele, în care recunoaștem bulimia estetică a naratorului Rushdie. Ce nu-și scutește eroul de o comă timp de trei ani, din care nu-l trezește nici măcar masajul erotic al fantomaticii Marii – nimfomana – sucub ubicuu, deghizat în infirmieră specializată în tanatofelație, ci numai Vina, bineînțeles în rol de Euridice. Ormus va renaște din Vina, așa cum Rati l-a salvat pe Kama, zeul iubirii. Ceea ce nu înseamnă că, odată vindecat de dedublare-comunicare cu geamănul mort prin căsătoria lui cu Vina, nu se va dedica melancoliei și castității, acelei sublimări ce catalizează furoarea creativă și totodată suferința miltoniană a iubirii reprimată. În chip paradoxal, opera lui rock va fi idolatrizată pentru furibunda ei puritate spiritualistă, chiar de publicul anatemitat în ea.

Reacțiile acestuia, preapocaliptice, vor institui cultul VTO și performanțele lui rapsodice. În 1987 Ormus se retrage în plină glorie: copil teribil al universalității și armoniei, senzor al metaforei de sub real, al zeilor și fantomelor care dirijează tot ce se întâmplă și fac ca lucrurile să fie așa cum sunt. După moartea Vinei recade în realitatea lui alternativă, reală doar prin mijlocirea artei. Primește mesaje de la ectoplasme și vizitatoare-alien. Are 54 de ani, se droghează, este o umbră a ceea ce a fost. Continuă să vizioneze sute de simulacre ale Vinei pe tot atâtea monitoare TV. Îl alege, în fine, pe cel mai aproape de original, Mira Celano din Manhattan, un fel de Vina rediviva, surogatul perfect. Dar, surpriză, apărând într-un spectacol-memorial, Mira stârnește aplauze nu datorită imitației, ci prin disocierea de original, prin plonjon în realitatea alternativă, heterotopică. Moartea, de data asta simbolică, a Vinei, îl va convinge definitiv și pe Ormus. Turneul planetar din ultimii doi ani de viață va fi pentru el eternizarea lumii ca spectacol și totodată căutare a propriei morți, în spiritul aceluiași scenariu mitologic. Cântând „Sub tălpile ei“, Ormus-Orfeu coboară în gheena de mimi ai pandemoniului, spre a o elibera pe Mira-Euridice, apoteoză a iubirii eliberate de moarte (umbra Vinei). Fapt e că Ormus va fi împușcat de un simulacru al Vinei, una din multele enigme lăsate cititorului de Rushdie. Cenușa lui Ormus-Orfeu va fi împrăștiată din cerul Indiei, ale cărei oficialități politice îi refuzaseră viza de intrare.

Tot astfel, ostracizat și neapartenent, romancierul nu ezită să-și illustreze verva și sarcasmul horror în veritabile pamflete, fie pe adresa unui imens caz de corupție din anii '70 (personajul Piloo Doodhwala primise fon-

duri din partea statului indian pentru a crește 100 de milioane de capre fictive, dând o țepă de 4 milioane de dolari în 15 ani), fie făcând inventarul-tablou al Indiei rurale, acest ev mediu timpuriu guvernat de instinctul de supraviețuire. Efuziunile naratorului față de India natală sunt repede amendate de criteriul adevărului necruțător: subcontinentul ce păcătuiește prin senzorialul său neconținut pe fundalul fatalității, rob al extremelor fără soluție de continuitate.

Rushdie este la fel de polemic și față de SUA (unde locuiește incognito de doi ani), dovadă baladele antirăzboinice ale lui Ormus în contra ocultării morților din Indochina de către un establishment ermetic, al bunăstării și ordinii, dar și al derivei, depravării și dezmațului în care Lumea Nouă își irosește privilegiile.

Foarte important în economia romanului este naratorul Rai, nu numai ca sursă fătășă de biografism, ci și ca purtător de cuvânt al evantaiului de crezuri estetice ale romancierului. Cronicar al celor două familii indiene, Cama și Merchant, dar și al vieții și morții managerilor americani ai formației VTO, Standish și Yul Singh, naratorul – fotograf de investigație, de război dar și artist al speciei respective – se complăce ironic în postura de surogat al protagonistului, pradă voyeurismului și frustrării, răzbunându-se totuși ca șarpele din grădina edenului erotic, ca „a treia“ persoană a cuplului Vina-Ormus, ghimpe favorit al Vinei, un soi de Salieri condamnat la invizibilitate. Sfârșitul legăturii cu India natală îi catalizează inspirația și modul de a înțelege lumea. Stilul fotografului-narator pendulează între hidos și frumos, pornografic și revelator, întrecând puterea limbajului, acoperind, distorsionând și definind realul.

Atmosfera romanului este de crepuscul compozit, edificat din structuri schizoide, din mari galaxii narrative intersectate de micile galaxii menite destrămării. Motivele puse în circulație, recurente, sunt chiar obsesiile romancierului: expulzarea ca statut peren al omului, multitudinea de euri ca versiuni omologate de ceilalți, autoconstrucția, ieșirea din cadru ca percepție a întregului tablou, comunicarea dintre vii și morți, clarviziunea, ficțiunea, realitatea alternativă, imaginarul, fiind tot atâtea declanșatoare de adevăr. Rushdie recurge la spargerea granițelor sau decompartmentare, făcând recurs la cele mai diverse feluri de cunoaștere, tehnică și intelectuală, științifică și vizionară, mitografică și vizuală, abolind totodată cortina dintre fantezie și fapte, dintre vis și trezie, dintre imaginar și real, fructificând date din întrepătrunderea prin viol reciproc și autodistructiv a două universuri. Viața personajelor este o multiplă secvență elastică de deconectări și reconectări, de reîntâlniri și defecțiuni într-un fel de unanimist carnaval al măștilor și stilurilor extreme: exotism semantic, suprealism ludic și oniric, ironie și vervă british, realism terifiant al detaliilor și farsă absurdă. Tuturor acestor misterioase disponibilități ce țin de talentul unic al lui Rushdie, a trebuit să le facă față traducătoarea Antoaneta Ralian.

Pământul de sub tălpile ei nu este doar capodopera lui Rushdie, ci și încoronarea operei regretatei angliste Antoaneta Ralian de interpret al unei partituri baroce, dificile și carismatice. Căci edificiul epic numit *Pământul de sub tălpile ei* este totodată un repertoriu estetic al romanului și artelor între milenii.

Marius CHELARU

Haremul sultanilor otomani

„Non c'è infatti un altro angolo di terra in tutta Europa, di cui il solo nome risvegli nella mente una più strana confusione d'immagini belle o terribili; intorno al quale si sia tanto pensato e scritto e cercato d'indovinare; che abbia dato luogo a tante notizie vaghe e contraddittorie; che sia ancora oggetto di tante curiosità inappagabili, di tanti pregiudizii insensati, di tanti racconti meravigliosi.“

Edmondo de Amicis, *Constantinopoli*, vol. II, cap. *L'antico Serraglio*, Fratelli Treves Editori, Milano, 1878, pp. 428-429

M-am întâlnit cu profesorul și cercetătorul Mustafa Ali Mehmet pentru o discuție¹ legată de Coran în versiunea sa² și o colaborare cu revista „Carmina Balcanica“, la care tocmai pregăteam un număr dedicat Turciei. De atunci, am rămas în legătură colaborând, din timp în timp, și la alte proiecte.

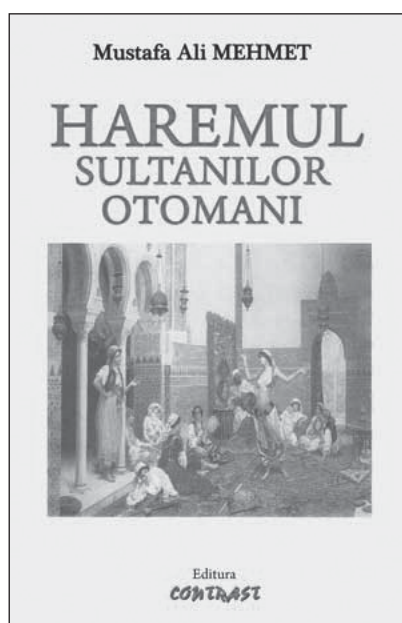
S-a născut în 1924 în România, județul Caliacra, din Dobrogea de Sud (Cadrilater), în zona cedată Bulgariei în 1940. Pe atunci era elev în clasa a V-a la Seminarul Musulman din Medgidia.

Îmi spunea: „În vara anului 1940 se zvonea despre cedarea Cadrilaterului, dar nu era ceva definitiv hotărât. La deschiderea anului școlar, eu a trebuit să mă prezint la cursuri, în prima parte a lunii septembrie. Abia ulterior am aflat de trasarea unei noi frontiere între România și Bulgaria, la vreo 5-6 km. dincoace de localitatea mea de naștere, părinții și rudele mele rămânând pe teritoriul cedat. La vârsta aceea, când nu aveam nici vreun act de identitate

asupra mea, nu-mi dădeam seama de ceea ce însemna, de fapt, o frontieră între două state. Mai târziu, căutând prin arhivele aduse la Constanța, am reușit să-mi descopăr actul de naștere, pe baza căruia am obținut și un buletin de identitate românesc.³“

A fost nevoit să își continue studiile singur, a lucrat în învățământ, apoi a absolvit Facultatea de Filozofie a Universității din București. Din primul an a fost solicitat să colaboreze la Institutul de Istorie, din cadrul Academiei Române, pentru valorificarea izvoarelor turco-orientale privind istoria poporului român. După absolvirea facultății (1954) a fost numit cercetător științific la Institut, extinzându-și cercetările și în alte domenii ale raporturilor româno-turce de-a lungul istoriei. Din 1965 a lucrat la Institutul de Studii Sud-Est Europene, instituție nou creată în cadrul Academiei, la aceleași teme de cercetare până la pensionare (1994). A fondat *Colecția de Izvoare Orientale privind Istoria României*, publicând mai multe volume de documente și cronici turcești referitoare la istoria noastră. În 1976 a publicat *Istoria Turcilor*. A colaborat și la *Colecția de Călători Străini despre Țările Române*, cu un text despre relatările călătorului turc Evlia Celebi, din secolul al XVII-lea, privind Țările Române (vol. VI). A publicat articole, studii privind relațiile istorice și culturale româno-turce, diferite aspecte despre lumea turcă, în general, Imperiul Otoman în special⁴.

Acum, turcologul Mustafa Ali Mehmet oferă cititorului această călătorie dincolo de porțile uneia dintre instituțiile pe seama cărora s-au născut multe povești, poate, spune autorul,

și din cauza faptului că cei din afară nu aveau cum să pătrundă aici, iar cei dinăuntru nu au lăsat relatări despre acest loc. Deși sunt relatări în diverse lucrări „străine”, în care, scrie Mustafa Ali Mehmet, autorii „încearcă să explice” cum, prin cine știe ce mijloace, ar fi pătruns în Haremul sultanilor, în „anumite zone intime”, „ele nu pot fi acceptate fără rezerve, dată fiind rigurozitatea care domnea în această instituție familială, unde fiecare răspundea cu capul pentru orice greșeală sau încălcare a regulilor de aici”.

E drept că există în Occident tot felul de imagini mai mult sau mai puțin fanteziste asupra organizării/ funcționării haremurilor în Imperiul Otoman, după cum există și unele scrise de autori avizați, fie și în parte, care au apucat să vadă cu ochii lor, în epocă, astfel de așezăminte, într-o măsură sau alta. Din cele pe care le-am consultat, una a fost scrisă de Gérard de Nerval, alta de Abraham Constantine Mouradzea d'Ohsson (despre o relatare a căruia, citată în carte, autorul Mustafa Ali Mehmet spune că „pare verosimilă”), alta de cărturarul francez Ubicini. Sunt și altele, noi, cum ar fi cea a lui Leslie Peirce, *The Imperial Harem, Women and Sovereignty in the Ottoman Empire*, New York and Oxford: Oxford University Press, 1993, sau, cu spectru mai larg, Hambly, Gavin R. G., ed., *Women in the Medieval Islamic World: Power, Patronage, Piety*, New York, 1998, Fatima Mernissi, *The Forgotten Queens of Islam*, Translated by Mary Jo Lakeland, Minnesota Press, 1997, sau, recent apărută la noi, Alev Lytle Croutier, *Harem. Lumea din spatele vâlului*, 2014 ș.a. Evident, există și în Turcia cărți pe această temă; amintesc doar Yavuz Hulûsi, *Kâbe ve Haremeyn için Yemen'de Osmanlı Hâkimiyeti (1517–1571)* (pe baza documentelor din registrele Mühimme), Istanbul, 1984. Și Edmondo de Amicis a scris o carte și despre cum a văzut el Constantinopolul⁵, lumea turcă de atunci, cu minoritățile, felul oamenilor de a fi și câteva pagini despre palatul sultanilor și, între acestea și despre harem. Spune la un moment dat creatorul lui *Cuore*: „Quante memorie fra gli alberi di quei giardini ele pareti di quei piccoli chioschi bianchi! Quante belle figliuole del Caucaso e dell'Arcipelago, delle montagne dell'Albania e dell'Etiopia, del deserto e del mare, musulmane, nazarene, idolatre, conquistate dai pascià, comprate dai mercanti, regalate dai principi, rubate dai corsari, passarono, come ombre, sotto quelle cupolette argentine!”,⁶

„Haremul – scrie Mustafa Ali Mehmet în primele pagini – reprezintă o instituție social-familială, în lumea turco-musulmană, fiind vorba de partea «nevăzută» sau «intimă» a locuințelor musulmane, potrivit prevederilor Islamului, care își trage seva din Coran – Cartea Sfântă a musulmanilor”.

Apoi, pas cu pas, autorul explică ce înseamnă, cum funcționează, cum este organizat haremul la otomani, cine locuia în acest loc, cum a evoluat în timp, ajungându-se, de pildă, la fenomene ca „domnia cadânelor”/ kadinlar saltanat, care a durat peste o sută de ani, de pe la jumătatea secolului al XVI-lea începând, ceremoniile numeroase care aveau loc aici ș.a.

Etimologic, spune Mustafa Ali Mehmet, cuvântul „harem” vine din „haram”, în sensul de interzis, sau

oprit, și, ulterior, prin extindere, „cuvântul «harem» s-a identificat și cu «soție» sau «femeie», în general, mergându-se până la «acea parte a locuinței rezervată femeilor»”. Dar ceea ce a fost numit, în timp, „harem”, spune autorul, datează, de fapt, dinaintea apariției islamului ca religie, în opinia sa „din perioadele îndepărtate ale istoriei”, de când existau sclavi/ sclave. Asta deși „sistemul sclaviei”, felul în care trăiau sclavii s-a schimbat în timp. Sigur, aici opiniile sunt diverse, și trebuie adăugat că haremul nu este o instituție care a avut întrutotul același chip peste tot acolo unde există/ a existat, în Turcia, Bosnia, Crimeea, Egipt sau cine mai știe unde. Cât despre etimologia amintită de autor, cuvântul arab *hurmah*, plural *harim* – reprezenta la origine altceva, care ținea de statutul femeii unui om cu o anume poziție, apoi căpătând, în timp, alte conotații, cu nuanțe de la loc la loc.

Acum, când spunem „harem” avem în vedere atât ce incumbă acest loc în organizarea socială și familială a societății, cât și clădirea în sine, spațiu aferent așezământului pentru cei „arondați” acestor „activități specifice”. Nu este vorba numai despre un spațiu locativ, ci, de multe ori, mai ales în cazul nobililor de rang înalt, celor din familiile domnitoare, cu baie/ băi, spațiu pentru îngrijirea sănătății, spații destinate obligațiilor de cult (moschee) ș.a. Toate acestea sunt descrise, în evoluția lor în timp, de autorul acestei cărți. Mustafa Ali Mehmet amintește și că nu doar în cazul sultanilor exista această instituție, ci „aproape fiecare locuință de musulman forma, în sine, un mic Harem, unde, după posibilitățile stăpânului” erau un număr sau altul de robi, de sclave ș.a.

Am văzut mai multe astfel de locuri în lumea islamului. Și este o mare diferență între ce am văzut, de pildă, în Crimeea, la Palatul Hanilor din Bahcesaray (cât s-a păstrat înainte de anexarea din nou la Rusia), față de Haremul Imperial (Harem-i Humayum), din palatul sultanilor din Istanbul, Topkapı (*Topkapı Sarayı*), despre care autorul scrie că era considerat de adversarii Islamului și, în speță, ai Imperiului Otoman „un loc de orgii sentimentale, fără a ține seama de reguli sau norme de viață”, acestea fiind, dacă nu fantezii, cel puțin exagerări.

În carte sunt și alte informații interesante legate de otomani, între care, de pildă, dacă tot am vorbit de *Topkapı Sarayı*, citim că, foarte probabil, primul Serai a fost construit la Bursa, după cucerirea orașului (1326), al doilea în partea europeană, la Edirne (Adrianopole), după 1362 ș.a. Și, desigur, sunt o serie de detalii despre evoluția în timp a Haremului sultanilor, a ceea ce înseamnă *Topkapı Sarayı* (cu cele trei „părți”: *Birun* – în care aveau acces demnitarii de tot felul, dar și cei care veneau la Palat cu cine știe ce treburi; *Enderun* – cu toate clădirile care erau destinate administrativului; tot în *Enderun* se afla și *Haremul*), în care, de la Mehmed al II-lea, care a pus temelia, la Abdulmedjid (m. 1861) cel care a plecat de aici stabilindu-se la Dolmabahçe, au trăit 25 de sultani. Citim și despre tipurile de sclavi, categoriile de femei, porțile palatului, locuri de petrecere și „de schingiuire” ș.a.

În ce privește haremul, în Imperiul otoman, spune autorul, primele astfel de instituții ale dinastiei otomane ar data de pe la 1300. Adică de la începuturile formării statului otoman, chiar cu începere de la Osman Gazi (m. 1326), de la care vine numele dinastiei, probabil la reședințele acestuia de la Bilecik, apoi Iznik (Niceea) și, ulterior, Bursa, după 1326, unde s-a ridicat primul Serai.

Depărtându-ne puțin de cartea lui Mustafa Ali Mehmet, am consultat tot felul de documente/ cărți, în dorința de a înțelege mai bine această instituție mai complexă decât pare la prima vedere și prin felul în care funcționa, și prin diversele implicații.

La Înalta Poartă femeile care ajungeau în brațele sultanului erau pregătite și educate cu grijă, fiind supuse și ceremonialului numit „hamam“, pentru a fi „perfecte“ în fața sultanului. Sigur, locul în harem, importanța unei astfel de femei depindea de fertilitatea ei. Cea care ajungea mai aproape de sultan, cea care ajungea să concureze pentru statutul de favorită/ *ikbal*, era numită *gözde*, iar dacă ea năștea un copil, primea un apartament propriu și putea să fie chiar soție, șefa soțiilor; dacă era mama moștenitorului tronului, atunci ea devenea soție oficială a sultanului, *haseki*. Iar despre aceste mame ale moștenitorilor Murat Iyigun, de la universitatea din Colorado, are niște concluzii interesante⁷, pornind de la întrebarea „ce anume determină războiul și pacea“, și de la ideea de continuă expansiune/ cucerire (gaza), dar și analizând descendența maternă a sultanilor otomani. Astfel, analizează datele conflictelor/ războaielor din Orientul Mijlociu, Europa și Africa de Nord, între 1400-1700 și conchide că în afară de „gaza“, a contat „aproape la fel de mult“ și originea „etno-religioasă“ a sultanilor. Astfel, „while Ottoman conquests were predominantly in the West until the mid-1500s, I show that the ethnic background of Valide Sultan (the queen mother) was an important and independent determinant of whether the empire engaged in military conquests in Europe versus North Africa or the Middle East.“ Și adaugă: „the reign of a sultan with a European maternal ethnic background was enough to offset more than 70 percent of the empire's western orientation in imperial conquests.“ Pe de altă parte, sultanii care au avut o descendență maternă europeană „mostly had no discernible influence on the empire's eastern conflicts, while a Muslim matrilineal genealogy typically boosted Ottomans' military ventures in Europe.“ Analizând, prin compararea a tot felul de date/ informații din perioadele de domnie a 31 de sultani, din 1400-1900, comparând pentru unele situații cu domnia a 19, între 1400-1851, scrie: „the empirical estimates generally show that mothers of European descent suppressed Ottomans' European military involvements, whereas those of Muslim descent typically spurred them.“

Este de discutat mult aici, pro și contra, dar mai adaug, și pentru divertisment, dar și cu gândul la evenimentele legate și de teritoriile românești în acea perioadă, doar că mama lui Abdülaziz I (Abd Al-Aziz), 1861-1876, fiul lui Mahmud al II-lea, a fost celebră în epocă (și pentru un incident: a fost în vizită oficială în Franța, Marea Britanie și Germania, în 1867, iar în

1868 împărăteasa Franței, Eugenia, i-a întors vizita; a fost condusă în camerele din harem ale sultanei valide, dar aceasta, ultragiată de prezența unei femei străine acolo, a lovit-o peste față cu o sanda); se numea Pertevniyal/ *Pertav-Nihâl*, supranumită și *Besîme* sau *Hasnâ* (1812 – 5 februarie 1883).

În fine, întorcându-ne la cartea aceasta (despre care autorul precizează că „nu este rodul unor investigații personale, exhaustive, asupra Haremului sultanilor otomani“, având mai curând „caracterul unei sinteze“ – este și o bibliografie la final) este structurată astfel: Prolog, Cap. 1. Haremul ca instituție social-familială musulmană, Cap. 2. Haremul în raport cu islamul, Cap. 3. Robii și sclavele în societatea otomană, Cap. 4. Haremul la otomani, Cap. 5. Familiile sultanilor otomani, Cap. 6. Haremul sultanilor otomani, Cap. 7. Cine a fost Hurrem-Sultana?, Cap. 8. Dinastia cadânelor, Cap. 9. Haremul în perioada decăderii otomane, Cap. 10. Haremul în epoca modernă, Epilog, și, în încheiere, un rezumat în limba turcă (Osmanli padişahlarında harem) și bibliografie.

O carte interesantă, o sinteză alcătuită de un cercetător, de un bun cunoscător al lumii despre care vorbește, în care sunt explicate cu detalii de tot felul o serie de aspecte din această lume mai puțin cunoscută occidentalului, după lectura căreia cititorul poate să își formeze o idee cât mai aproape de realitate, de ceea ce autorul a dorit să releve legat de ce a însemnat haremul ca „instituție familială de factură musulmană“, în istoria imperiului otoman în special, având în vedere diverse aspecte – de la cele din viața de zi cu zi, la altele de natură organizatorică sau legală.

Mustafa Ali Mehmet, *Haremul sultanilor otomani*, Editura Contrast, București, 2015, 204 p.

(Endnotes)

1 „Menținerea culturii specifice a comunității turco-musulmane din România, în general, din Dobrogea, în special, este vitală pentru dăinuirea noastră pe acest pământ“ (convorbire cu cercetătorul Mustafa Ali Mehmet) – în „Oglinda literară“, Focșani, martie, aprilie 2012, numerele 123, 124.

2 *Coran. Ultima carte sfântă*, traducere și note explicative de Mustafa Ali Mehmet, ediția a II-a, Istanbul, Haziran, 2007, 612 p. – prezentată în Convorbiri literare, Cartea străină (cu titlul *Ultima carte sfântă*), mai 2012.

3 Interviu citat.

4 Pentru activitatea sa științifică a primit Premiul Academiei Române (1976), și alte distincții internaționale pentru contribuțiile aduse în studierea istoriei și culturii lumii turce, în general. A participat la numeroase manifestări științifice, interne și internaționale, prezentând comunicări despre raporturile istorice sau culturale româno-turce și referitoare la lumea turcă în general.

5 Am consultat ediția *Constantinopoli*, în două volume, apărută la Milano, Editori Fratelli Trevez, vol. I – 1877, II -1878.

6 *Op. cit.* vol. II, p. 472

7 În „Lessons from the Ottoman harem on culture, religion & wars“, text publicat în 2011.

Taurul lui Phalaris

I. PROIECȚII THANATICE

MOARTE – cuvânt/concept imun la toate definițiile de dicționar („Încetarea completă și definitivă a tuturor funcțiilor organice ale unei ființe; stare a ființei în care funcțiile organice s-au oprit; încetarea din viață, sfârșitul vieții; răposare, deces.” – DLRC, 1957, definiție preluată într-o formă prescurtată atât în DLRM cât și în DULR) ca și la toate încercările marilor gânditori de a-i clarifica conținutul și de a-i afla echivalențe în alte concepte precum Nirvana (eliberare, stingere) – „noțiune care desemnează în *budism* și în *jainism*, precum și în filozofia indiană *sankhya*, <<repausul absolut>> (încetarea ciclului reîncarnărilor și eliberarea definitivă de suferințe, dobândit cu ajutorul contemplației și al ascezei.” – *Mic dicționar filozofic*) sau biblica deșertăciune a deșertăciunilor; concisele formule latinești („Consumatum est!” sau „Post mortem, nihil est.”) nu aduc un plus de clarificare, conceptul – ca atâtea altele – proiectând o noțiune lipsită de attribute care să faciliteze descrierea, cantonată în etern, transcendent, metafizic. Această *închidere* a conceptului îl exasperează pe Matei Vișniec (*Scrisori de dragoste către o prințesă chineză*) care dedică un întreg capitol (*Cum am dresat un melc pe sânii tăi*) acelor noțiuni trădătoare materializate în *cuvinte-târfe*: „Dar târfa cea mai abjectă, cea mai libidinoasă, cea mai josnică și totodată cea mai insuportabilă este un alt cuvânt... E *moartea*. Ea face dragoste cu tine și te mângâie, te absorbe și te penetrează, te zgârâie și te îmbrățișează, te străpunge și te dezmiardă, te linge și te vomită fără a-ți cere vreun ban, nimic, fără să-ți ceară ceva, orice, cu totul gratuit, fără s-o chemi sau să îi adresezi un surâs... Te așteaptă pur și simplu în patul tău, ca să îți facă o surpriză, în ziua

când te aștepți mai puțin... Excitată toată și udă până la piele ea te așteaptă, cu numele tău pe buze ca un drum simplu către plăcerea supremă.” Această permanentă *inițiativă a relației* pe care Moartea o ia în raport cu Ființa devine pentru Simone de Beauvoir (*O moarte ușoară*) un semn clar al unei *violente nemeritate*: „Omul nu moare pentru ca s-a născut, nici pentru că a trăit, nici de bătrânețe. Moare de *ceva*. [...] Nu există moarte naturală: nimic din ceea ce i se întâmplă omului nu este vreodată natural, fiindcă prezența lui pune lumea sub semnul îndoielii. Toți suntem muritori: dar pentru fiecare moartea este un accident și – chiar dacă o cunoaște și o primește – o violență nemeritată.” În aceste condiții, Quevedo (citad de Virgil Ierunca în volumul *Românește*) apelează la venerabila înțelepciune care ar trebui să convingă Omul că *se poate trăi murind*: „Moartea – voi nu o cunoașteți și cu toate acestea voi sunteți propria voastră moarte; ea are chipul fiecăruia dintre voi și voi sunteți cu toții morți vouă înșivă. Scheletul este mortul și chipul este moartea; și ceea ce voi numiți a muri, nu este decît a sfârși de murit și ceea ce voi numiți a se naște, nu este decît a începe să mori, și ceea ce voi numiți a trăi, nu este decît a muri trăind. Și oasele nu sunt decît ceea ce moartea lasă din voi pentru mormintele voastre. Dacă ați fi înțelepți, fiecare dintre voi ar ști să-și privească în el însuși, în fiecare zi, propria lui moarte și moartea celui alt în ceilalți.”

O detensionare a tragismului acestei relații o va încerca Ibrăileanu (*Privind viața*), punând în ecuație pe Eros și Thanatos („Numai imaginea amorului, antidotul morții, poate ține piept, în Conștiință, imaginii terifiante a morții.”), urmat de C. Noica (vezi Gabriel Liiceanu – *Jurnalul de la Păltiniș*), sugestionat la rândul-i de filozofia lui Heidegger: „Limba, care

este întotdeauna mai înțeleaptă decât noi, știe să spună: <<s-a săvârșit din viață>>, care este un fel de <<s-a desăvârșit viețuind>>, <<s-a împlinit>>. Orice moarte bună este forma unei desăvârșiri, a unei isprăvi cu cap și coadă. A întreba ce crezi despre moarte sună ca și cum ai întreba ce crezi despre tăcerea care se așterne după o simfonie. Nu poți să crezi nimic despre ea; crezi numai despre împlinirea care a fost simfonia.“ Răgazul nicasian pare însă a se tulbura în fața impacienței cioraniene căci omul „stă să moară în fiecare clipă a vieții“ (Eseuri), dar se reface la întâlnirea cu senina meditație a lui Paul Zarifopol: „Alunec în adâncurile somnului unic și nu știu acum decât de ceasurile bune, pe care mi-a fost dat să le opresc în loc. Eu știu de ele singur, și singur plec cu dânsle.“ Aceste gânduri par a continua meditația eminesciană despre *posibilitatea nemuririi* și vraja somniei thanatice: „Este nu numai verosimil *ci sigur* cum că moartea desăvârșită a intelectului nostru aflându-se față cu posibilitatea infinită a eternității, dup-un interval nemăsurabil de lung, dar a cărui lungime e indiferentă, va reapărea iarăși cu aceleași funcțiuni și sub aceleași condiții, și-n aceasta consistă – nemurirea sa. [...] Ah, ce dulce-i moartea, ca repaosul după o zi de lucru, dulce ca momentul ațipirii.“ Moartea ca *ieșire din captivitate* se recunoaște și în meditațiile lui Dinu Pillat („Moartea... este numai o trecere de la o față văzută a existenței la alta nevăzută, o ieșire din tiparele contingentului, în care noi am rămas captivi, fără a ști nici unul pentru cât timp anume.“) care și ele se tulbură însă dacă sunt relaționate cu cele ale lui Gabriel Liiceanu (*Ușa interzisă*): „Cine ne-a distribuit în rolul vieții? De unde, venind, ne-am făcut intrarea în scenă? Ce se întâmplă în culisele prin care am intrat? Și apoi, ce se întâmplă cu noi *după* încheierea spectacolului? Cum arată culisele prin care ieșim? Încotro ne ducem?“ Cu domnița Gherghinescu-Vania (*Cartea pierdută*): „Nu spre ce merg mă supără, ci că merg de prea mulți ani și nu mai ajung...“ și Ioana Em. Petrescu (*Jurnal*): „Mi-e frică să mor. Mi-e silă să trăiesc.“ – se cade din nou în *imposibila aporie*!

Totuși, pentru Scriitor, o salvare există: supraviețuirea prin Operă; o afirmă, prin referire la Eugen Lovinescu, Ion Negoitescu (*Un roman epistolar*): „Vai, la ce bun să mai scriu de-acum, când el nu va putea să mai vadă, să se bucure de darul pe care și eu aș fi vrut să i-l fac? A rămas în mine parcă o aripă ruptă, care mereu mă sîngerează și simt că orice aș lucra de azi înainte va fi numai cu gândul la neîmplinita mea dorință și știu că de-a lungul vieții, pe care o încep mai singur acum, amintirea Maestrului îmi va fi cea mai luminoasă călăuză.“

Se poate trage o concluzie din suita *proiecțiilor thanatice* înfățișate în *supra*? În mod sigur, NU! Suntem ca în acele glumețe teste de inteligență în care orice soluție propusă este bună! Urmează să corelăm această indecizie cu rezultatele unui scurt excurs prin opera scriitorilor care au abordat *instauratio noctis*, nu înainte însă de a sonda modelul formator pus la dispoziție de trei capodopere ale literaturii populare: *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*, *Miorița*,

Toma Alimoș. Basmul menționat pare a dezvolta acel *proverbium* din care învățăm că *nascientes morimur* și că Moartea nu poate fi evitată decât dacă este evitată chiar existența – idee ce va vizita și poezia barbiană (*Oul dogmatic*). În lipsa Ființei, chiar *Moartea moare* („Bine ai venit, că de mai întârzieai, și eu mă prăpădeam.“), *Existența* morții confirmând Legea ce stă sub semnul necruțătoarei Ananke: „O palmă îi trase Moartea lui, care se uscuse de se făcuse cârlig în chichiță, și căzu mort, și îndată se și făcu țărână.“ Salvator, intervine aici, gândul eminescian că trece prin rigorile morții doar cel care a avut marele *noroc* de a se naște: „Tu însuși puteai să nu te naști, să fii din numărul celor ce n-am fost niciodată [...], prin urmare ai fost, ești, vei fi totdeauna.“ Consolatoare este și proiecția morții ca ceremonial nupțial (*Miorița*), investind Ființa ca prezență cosmică, ritualul atenuând suferința celor rămași în viață prin transmutarea dalbului pribeag în alt regn, așa cum sugerează și balada *Toma Alimoș*: mormântul devine *sema* (semn) ce va invoca prezența unei absențe:

„Murgul jalnic râncheza,
Cu copita că-mi săpa,
Groapă mică că-i făcea,
Fânișor îi așternea,
Floricele că-i sădea,
Cu trei lacrimi le stropea [...].“

Domus aeterna se conjugă aici cu *Supremum vale!* căci „Nu moare și nu moare în noi, cu adevărat, decât ceea ce nu este sacru.“ (Eugen Ionescu). Sugestii ale operelor folclorice citate le va recunoaște Irina Petraș (*Știința morții*) în sadovenianul *Baltagul*: „Presimțită – <<semnele>> receptate de Vitoria nu sunt înșelătoare, dar nici nu înspăimântă – ea (moartea – n.n.) cere respectarea unui ceremonial care numește tocmai firescul, înțeles naiv și spontan, fără spaime și angoase, al muritudinii.“ Într-o altă operă a aceluiași autor (*Demonul tinereții*), tărâmul de dincolo este creionat prin privative care sugerează o comparație: „- Într-o privință n-are să fie mai bine, moș Mănăilă. Căci acolo nu-i foc și nu-i întuneric, și nici luceafărul nu se vede lucind deasupra unei măguri, cum îl vedem noi de aici. [...] Nu-i vale cu crăsmă, ca să-ți aducă de-acolo strungă-rașul spirt. Nici fum de tutun nu se pomenește. Acolo-i așa un loc de lumină, moș Mănăilă, unde stai ca un abur fără trup. Și, precum scrie la carte, acolo nu-i nici durere, nici întristare. Și nu-i nici bucurie, după câte înțeleg, căci sufletul însuși este bucurie, precum flacăra e foc.“ Drumul spre *acest-celălalt* tărâm e menit a îmbuna sufletul desprins de materie: „Un car cu patru boi, cu coarne poleite, trăgea sicriul boit cu chindros, pe care-l cioplise într-o noapte bătrânul pădurar. În leuci atârnavă colaci mari, împlețiți în cinci și năfrâmi albe de pânză de in. La cele patru colțuri ale draghinelor, ardeau patru lumânări de ceară galbenă. O scoarță mare, aleasă, acoperea pomostina și spetezele coșului. Roțile erau înfășurate cu frunze verzi de tisă iar la răsteele din afară ale jugurilor erau legate tulpane mari cu flori albe și roșii. [...] Babe de treabă și femei întin-

deau pe la răspântii poduri de pânză cu câte-un ban și-o lumânărică." Ceremonialul tradițional al înmormântării înfățișat de Tiberiu Crudu în *Lunatecii* se cuvine relaționat cu tabloul romantic al înmormântării Sofiei, sora *Poesisei*, iubita lui Ioan – romantice personaje ale romanului eminescian *Geniu Pusti*: „Intră, prin crucile și mormintele ninse, lângă o galbenă groapă săpată din nou, astfel încât din fundul ei ieșea încă un ușure abure de căldura pământului, pe când bulgării prinsese brumă. O înmormântare într-o sară de iarnă. Cioclul își răzimase bărbia unei fețe adânci și posomorâte pe sapa cea lată și plină de lut – luna trecea ca un vis prin norii palizi și reci, preotul cânta un *Pomenește, Doamne...* iar bătrânul tată își descoperise capul... Înainte ca purtătorii să depună corpul în sânul cel adânc de lut, bătrânul ce din instinct făcu un semn, capacul se ridică și din fundul sicriului prea mare, vedeai parcă o umbră albă, părul în dezordine, fața de un alb vânat și împietrit ca al marmurei, buzele supte și ochii cei mari închiși și-nfundați sub fruntea lată și veștedă. Bătrânul s-apropie și apăsă lung timp buzele sale reci pe fruntea copilei moarte. Sora sa stătea, o marmură vie, un geniu al durerii, răzimată, cu fața topită de durere – lângă un copac ce-și scutura frunzele galbene și pline de neauă pe fața ei albă și rece. Ochii închiși și reci, gura ei trasă cu amărăciune, fața ei ce sta să plângă și nu putea, te făcea să crezi că maestrul Canova își săpase pe acele morminte o operă a marelui său geniu și c-o întronase printre cruci și morminte acoperite de ninsoare. Ca un nebun sări Ioan, palid ca o stafie, de lângă mine, și-și apropie buzele lui de ochii moartei. Apoi capacul recăzu, pe funii fugea sicriul cel negru în noaptea pământului." Fascinația morbidă a cadavrului se recunoaște însă nu numai la romantici și la *poetii blestemați*, ci și la scriitorii *realiști* în viziunea cărora devine notație rece impresionantă prin *detașare* la Pavel Dan (*Înmormântarea lui Urcan bătrânul*) – „Bolnavul era întins pe pat, cu ochii închiși; fața îi era acoperită de aripa morții. În colțul gurii se umfla și scădea o brumă de spumă albă–cărămizie, pe care bătrâna o ștergea cu colțul șorțului murdar...” și prin *înstrăinare* la Marin Preda (*Morometii*): „... Niculae se apropie. Chipul bătrânului își pierduse orice asemănare cu cel din viață și privirea fiului nu stătu mai mult de câteva clipe asupra lui, ca și cum ar fi avut înainte un străin. Se aplecă, îi puse alături de frunte buchetul de flori, se întoarse și începu să coboare scările.”

În același registru surprinde Eugen Lovinescu (*Bizu*) reacția unui copil în fața cadavrului agresat de agenții mediului, pregătit pentru descompunere, imagine terifiantă ce marchează conștiința cu pecetea angoasei: „Mai privi încă o dată la mort. Ce urât era! Ce groaznic era! Se înfioră. [...] Furnicile și începură să se urce pe picioare și pe pânțele; câteva făcuseră din buric un mușuroi; una cerca să pătrundă sub pleopa trasă, iar alta și pătrunsesse în nara plină de noroi. Rămase astfel, un ceas lângă leșul ars de soare și ciugulit de gânganii; în suflet i se prelingeau lacrimi, nu pentru mortul cu care se isprăvisse de veci, scăpând de școală și de

băieții răi, ci pentru dânsul, care trăia cu viața sa neînțeleasă de nimeni... [...]

Bizu se apropie de raclă; cu fața lunguiată, uscată, băiatul părea că doarme; murise fără nici o suferință. Bâzâind natâng, o muscă se așează pe pleoapele lui închise și străvezii [...]. Era cald; duhnea a ceară, a nădușeală, a hoit. Privind cu spaimă la bietul Truțu, el se gândea ca peste câteva zile va începe să putrezească [...]. În raclă, printre zambile, i se năzări că Truțu se pornise să intre în descompunere; carnea i se topea, și sub scufiță, pe tâmpile, curgea parcă materie lichidă [...].”

Percepția momentului fatal (*articulo mortis*) se acutizează la Mircea Eliade (*Domnișoara Christina*): „Dar n-a putut muri alături de mine, aș fi auzit când moare... Oamenii nu mor așa, deodată, în somn. Gem și luptă; se împotrivesc. Moartea vine îmbrăcată în negru, cu înalta ei coasă de argint... Dar nu se poate așa, deodată...” și mai ales la Mircea Cărtărescu (*Orbitor*): „Deodată bătrâna icni, Maria-ncepu să țipe, și Babuc veni și el în goană din tindă, unde pusese niște mâncare la-ncălzit. Îi apucară mâinile, priviră cu groază ochii sticloși care nu mai priveau pe nimeni. Tătica mai zise grăbit <<Mario, Mario...>> și brusc, cum se ridicase pe jumătate în capul oaselor, bătrâna oftă din plămâni și în coșul pieptului, străveziu de suferință, prin inul subține al cămeșii, cei trei văzură cum inima Mariei se desface ca un boboc de floare, cum petalele cleioase i se desfășoară în tot coșul pieptului, cum în cele din urmă, pe o vână groasă ce-i servea drept codiță, o minunată, roșie, luminoasă floare îi înflori sub piele și oase. <<Pleznirea inimii>>, avea să fie scris la rubrica <<motivul morții>> în certificatul ei de deces. [...] Atâta avea să rămână din Mămica: o amintire ștearsă și o poză și mai stearsă cu o țărancă îmbrobodită într-o broboadă neagră.” Deoarece *mors certa, ora incerta*, acest *skandalon* ontologic este întâmpinat cu un superlativ al revoltei, așa cum se întâmplă cu eroul nuvelei prediste *Înainte de moarte*: așezat sub un dud, protagonistul gândește în sine: „Mai pe seară trebuie să vie și-am să-l întreb: Domnule doctor ce tot doctorii și nu-ș'ce? Mai trăiesc sau nu mai trăiesc? Ce, mai trăiesc! Nu mai trăiesc, dar vorba... când? Când mor, gata! Să-mi spună când, să mă pregătesc, că e daravla dracului și cu asta. Ai murit, mare scofală! Parcă se face gaură în cer dacă moare Stancu lui Stăncilă!...” Monologul interior este interupt de sosirea doctorului („Când? Atunci, să spuneți și gata, vă sărut mâna ca la un sfânt.”) al cărui răspuns generează *turbarea* bolnavului:

„- De unde știi tu, mă? Gâfâi cu turbare Stancu lui Stăncilă. Soarele și Dumnezeuii mă-tii, de unde știi tu? Spune, de unde știi tu...”

Abordând *Tema morții la Eugen Ionescu*, Alexandru Paleologu (*Alchimia existenței*) se racordează la marile nume ale literaturii universale: „În literatură, concepția aceasta despre moarte ca fenomen somatic și temporal e o apariție relativ recentă. La Balzac, la Stendhal, moartea e încă tratată oarecum abstract și discursiv. După el, realismul începe să ia act de carac-

terul concret și imanent al morții ca proces fiziologic și psihic. Aceeași scoatere din <<absolut>> o suferă și iubirea. Discreditarea <<sufletului>> și <<eternității>> a restituit naturii terestre a iubirii și a morții gravitatea ei elementară. La Flaubert, moartea Emmey Bovary e urmărită cu atenție aproape clinică, simptom cu simptom, etapă cu etapă; e una din cele mai de neuitat ale literaturii. Tolstoi, cu Ivan Ilici, cu cele câteva morți din nuvelele lui și din *Război și pace*, a dat poate cea mai completă <<tanatologie>> literară în sensul ei modern. Mai târziu, la Proust, nu numai cu moartea bunicii și a lui Bergotte și cu sfârșitul lui Swan, dar cu întreaga sa viziune asupra timpului, cu analiza duratei individuale, a alterărilor și mutațiilor succesive ale personalității, natura perisabilă a ființei umane și imanența morții constituie tema fundamentală a <<căutării timpului pierdut>>. Din literatura contemporană mai trebuie citați Thomas Mann, Rilke (în *Malte Laurids Brigge*), Hemingway, Lampedusa, Italo Svevo, la noi, G. Călinescu (cu moartea lui Caty Zănoagă). [...] Shakespeare a evocat-o deseori ca o prezență teribilă; a mers până la limitele extreme ale ființei, a scrutat prăpastia întunecată a neantului; meditațiile lui Hamlet, ale lui Richard II în închisoare, visul lui Clarence, depășirea pragului de rezistență omenească în *Lear* și *Machbeth* și atâtea alte pasaje din teatrul shakesperian au dus la o luciditate și o putere fără egal contemplația morții până la capăt.“

Urmează, firesc, comentariile despre capodopera ionesciană *Le roi se meurt*: „Nu există în această piesă nici un conflict exterior, ci numai conflictul interior al agoniei: progresiunea dezorganizării și întreruperii funcțiilor fiziologice, ruperea treptată și dureroasă de lume, setea de *a fi*, oricât, cu orice preț: oroarea de inexistență, jocul contradictoriu al memoriei între amintire și uitare, resimțit până în străfundul ființei. [...] Cotidianul capără caracterul excepțional, privilegiat, unic și conferă vieții și lucrurilor terestre, pe măsură ce se pierd, o valoare inestimabilă [...]. *Le roi se meurt*, poemul dramatic al agoniei și morții, în care răsună o disperare irezistibilă, funciară, viscerală, e totodată un ditiramb, unul dintre cele mai tari elogii aduse vieții.“

Parțial, aceste considerații s-ar potrivi și propriilor meditații ale scriitorului. Nota Eugen Ionescu încă din 1934 (*Nu*): „Mi-e teamă. Am avut odată senzația iminenței morții: a fost o debandadă în mine, o panică, un țipăt din toate fibrele, un refuz îngrozit al ființei mele întregi. [...] Pentru că murim toți. Pentru că prezența cea mai tulburătoare este această prezență a morții, care trăiește în noi, pe care o mirosim, pe care o aspirăm din flori, din văzduh. Pe care o văd pe buzele iubitei mele, al cărei gust îl simt în gură amar.“ Obsesia thanatică se prelungește decenii mai târziu în pagini memorialistice (*Jurnal în fărâme*): „la patru – cinci ani, mi-am dat seama că am să devin din ce în ce mai bătrân, că am să mor. Pe la șapte – opt ani, îmi spuneam că mama are să moară într-o zi și eram înspăimântat la gândul acesta. Știam că are să moară înaintea mea. [...] Pe la unsprezece sau doisprezece ani, nu înainte, am început să capăt intuiția sfârșitului. [...] moartea cuiva mi

se părea misterioasă, illogică, înfricoșătoare, un vid în prezent. [...] Ideea de sfârșit mă înspăimântă și mă scoate din minți. [...] A exista fiind singurul mod de a fi pe care îl cunosc, mă agăț de existența asta pentru că nu-mi pot închipui din păcate nici un fel de a fi în afara existenței. [...] Suntem în viață ca să murim. [...] În curând moartea sau bătrânețea. Dintotdeauna mă tem de asta. Cu siguranță, din prima zi de când m-am născut, nu aștept, nu mă obișnuiesc, mă tem. [...] pentru mine problema este mai întâi de a învăța să mor. [...] Am scris opera asta (*Regele moare* – n.n.) pentru a învăța să mor. [...] Dacă asta a putut ajuta cuiva să-i mai scadă din spaimă, să-și accepte soarta, ar fi pentru mine o bucurie, o ușurare, o justificare. [...] E cu neputință să-ți închipui propria moarte. Iar din moment ce e cu neputință, trebuie neapărat încercat.“ O comparație între discursul memorialistic (mărturisitor) și cel artistic (ficțional) descoperă certe similitudini între autor și protagonist: „De ce m-am mai născut, dacă nu era pentru veșnicie? [...] Vor face haz, se vor ghiftui, vor juca pe mormântul meu. [...] Poate am să mă întorc. Trupul să-mi fie păstrat neatins, într-un palat, pe un tron, să mi se aducă de mâncare. [...] Voi toți, cei fără de număr, care-ați murit înaintea mea, ajutați-mă. Spuneți-mi cum ați făcut ca să muriți, ca să vă supuneți. Iertați-mă. Pilda voastră să-mi fie o mângâiere, să mă reazim de voi ca de niște cârje, ca de niște brațe frățești. [...] Nu e firesc să mori, dacă nu vrei. Vreau să exist.“ Similar se va exprima Marin Sorescu în *Efectul de piramidă*.

Meditații mărturisitoare despre moarte strecoară Dinu Pillat în scrisori (*Biruința unei iubiri*) – „Moartea... este numai o trecere de la o față văzută a existenței la alta nevăzută, o ieșire din tiparele contingentului, în care noi am rămas captivi, fără a ști nici unul pentru cât timp anume. Despărțirea materială insuportabil de dureroasă – dar o despărțire numai formală și de durată efemeră.“ – dar și în paginile romanelor *Moartea cotidiană* („lucrând ca un cariu secret“) și *Tinerețe ciudată*: „Viața înseamnă moarte de fiecare clipă. [...] Oamenii mor treptat în ei înșiși.“ *Moartea cotidiană* este ilustrată de profesorul Justin Ionescu care sfârșește în timp ce corecta tezele elevilor săi: „Dar, Justin se văzu silit să-și întrerupă lectura cuprins cu încetul de o senzație de neliniște. Așteptă nedumerit, cu privirea rătăcită în jur. Ah, ce durere ascuțită în coșul pieptului? Inima i se strângea mereu, ca un burete stors pe îndelete. Așadar, aceasta era un atac de cord, deci... Începu să tușească greu, anevoie, simțindu-se scuturat până la ameteală. Și nici nu mai ajungea să respire de-a binelea, parcă strangulat din senin. Duse mâna rece la gâtul puțin asudat, încercând să își descheie în grabă butonul de la gulerul cămășii. Dar, toate i se scufundară deodată în minte, pe când degetele i se crispară pe nodul cravatei.

Și capul lui Justin alunecă bălăbănit pe masă, răvășind tezele în jur care încotro.“ Așezat pe catafalc, „figura cu trăsăturile crispate, cu pielea bătând în pamântiu, cu batista petrecută sub bărbie și înnodată în creștet ca la o babă care suferă de măsea“ nu mai este cea a

știutului profesor: „Ah, de ce degetele nu începeau să frământa din nou cocoloașe de pâine pe fața de masă din sufragerie? Ticul, de atâtea ori blamat mai înainte în gând, sfârșise pentru a ajunge acum pentru ea însăși simbolul vieții.” – meditează Ana, sugerând că salvarea de tragic s-ar putea petrece prin refugiul în banal. La rândul ei, banalitatea morții cotidiene ar putea fi evitată prin apelul la moartea provocată care dă posibilitate pacientului să devină agent. Alexe Trofim, înclăștat de ravagiile tuberculozei, pledează față de Sergiu pentru sinuciderea eliberatoare: „Nu mă tem de moarte, fiindcă este singura realitate în care mai cred. Și nu voi aștepta să mor istovit de tuberculoză, ca oricare alt bolnav. Nu. Mă voi sinucide înainte, păstrându-mi astfel până la urmă inițiativa personală. Sinuciderea este de altminteri actul cel mai lucid și inteligent, din câte poate face un om.” Infirmului Vladimir, experimentarea inițiativei îi este sugerată oniric:

„Eram în fotoliul meu de paralytic, împins de un inger. Treceam pe o alee lungă, între două șiruri paralele de ploi. Nu era parcă nici zi și nici noapte. Ne învăluia o ceață ușoară ireală, fantomatică. [...]

- De ce nu mă împingi mai departe?

- Fiindcă de acum înainte te vei duce singur. [...]

M-am ridicat din fotoliu și m-am dus spre orașele și satele, munții și câmpiile, apele și mările albastre, care se întindeau în față, scoase parcă dintr-o cutie cu jucării. [...]

M-am deșteptat din somn. Aveam fața umedă. Plânsesem de fericire. Am încercat să mișc picioarele. Zadarnic. Minunea fusese numai un vis. Atunci am hotărât să mă sinucid.“

Pentru Irina Petraș (*Știința morții*), „<<Sinucigașul>> este preferat fără ezitare, el e cel care alege singur, care decide asupra propriei existențe.” – demonstrația fiind realizată pe *cazul* Ladima (Camil Petrescu – *Patul lui Procust*) care obligă moartea să semnifice precum un text încredințat posterității: „Înscenarea care, probabil, însoțește moartea lui Ladima intră în schema personajului. E ultima <<ficțiune>> la care mai poate recurge. Recuzita – bancnota din buzunar, scrisoarea adresată doamnei T. – traduce ultimele spasme ale orgoliului individual. Moartea este obligată să semnifice, să vorbească: să mintă despre o existență ratată și să-i asigure, prin interpretare, valențe noi, îmbunătățite. Moartea este transformată în *text* pentru posteritate. E ultimul cuvânt al unei ființe care *știe* că nimic nu e dincolo.” Comentariile *post-factum* nu dovedesc că interpretanții au lecturat corect „textul”. Pentru Andrei Pietraru (*Suflete tari*), gestul fatal e o „pedeapsă”: „Pe dumneata te-am ucis în mine... Ești moartă... mai moartă decât dacă n-ai fi existat niciodată...” La această intenție, Radu Comșa (Cezar Petrescu – *Întunecare*) adaugă și un sentiment de revoltă:

„Fuge spre margine, dincolo de tot, de ziduri, de oameni și de lumină, unde întunecarea a pus stăpânire. Fuge gonit de el însuși, cu inima zvâcnind în gratiile coastelor unde s-a deșteptat de durere și mai atroce, și mai intolerabilă încă decât cea a rănilor vechi, de <<acolo>>, de departe, din locuri și ceasuri cu deșarte

sărmane jurăminte uitate de toți. Iar când a ajuns în câmp, lucirea lacului cu apă sleită și neagră îl cheamă, ca lacul pustiu și blestemat, Asfaltit... Se împleticește, se ridică și fuge peste mărcini și buruieni veninoase, printre spini, până ce cade undeva cu sângele obrazului în nămolul chiftind de duhoare.“

Chiar dacă a fost rezervat față de prestația literară a lui Ionel Teodoreanu, George Călinescu se exprimă admirativ față de felul cum este redată în romanul *La Medeleni* moartea Olguței: „Se întoarce în odaie, luă din valiză revolverul. Se așează pe laviță, rezemându-și coasta de mormanul de perne. Tresărea un spasm de plâns fără lacrimi în mușchii obrazului. Revolverul devenise prea greu, ca tras de altă mână. Își odihni mâna cu revolverul, culcând-o pe genunchi. Cu mâna stângă își căută inima.

Era îmbrăcată în rochia de <<esmeraldă>>. Din corsaj smulsese fâșia trimisă lui Vania. Roșeața soarelui din apus o îmbrăca în ape portocalii, de culoarea rochiei, înlocuind fâșia desprinsă. Ca să asculte inima, își ținu respirația. Avea o arsură de ger în toate încheieturile, și fruntea nădușea în valuri, lăsându-i gust sărat în colțurile buzelor.

Mâna cu revolverul se înalță, îndreptând țeava spre degetul care marca locul inimii. Degetul cel gros al mâinii drepte pândea inert pe trăgaci.

Privi lumina, c-un surâs mirat. [...]

În lacătul inimii glonțul intră.

Viața năvăli afară. [...]

Pleoapele se zbată pe ochii albi.

Tăcerea fu de moarte, în fața icoanelor.“

Aprecierea călinesciană din *Istoria literaturii* („Presimțirea sfârșitului, mândria plânsului solitar și trista disimulare a catastrofei fac din moartea Olguței cel mai dramatic episod în literatura română.”) se cuvine completată cu propriile mărturisiri ale talentatului romancier:

„Eu, omul, aș fi vrut s-o scap de moarte, și nu puteam.

Moartea ei era un destin antic, mai presus de voința mea.

Trebuia să moară. Și simțeam sub frunte, mereu deschiși, ochii negri și amari în care se stingeau luminile vieții, ca flăcările unei biserici în care a intrat un vânt mare.

Mă plimbam prin păduri, vedeam brazii negri ca niște sfinți bizantini, proiectați pe paloarea de flacără de mort a apusului din munți – și parcă pădurea îmi murmura cadențele lugubre ale marșului funebru al lui Chopin.

Purtam în mine o tristețe, o sfâșiere, atât de grea, încât osteneam zi cu zi, deși suspendasem scrisul. Eram ostentiv ca acei cai răniți pe câmpurile de luptă, care duc, schiopătând, trupul călărețului mort în șea. Vroiam s-o duc spre viață pe Olguța și nu puteam. O duceau moartă după mine, pe un câmp de moarte. [...]

M-am sculat. M-am dus în odaia mea de lucru. Am aprins o lumânare. Și, aplecat pe caiet, la lumina mică a lumânării, am început să scriu.

Nu scriam, notam. Frazе scurte, ca vorbele unui om înghețat de ger.

Mânile reci, picioarele reci, spinarea înfrigurată.

Și genunchii grei. Parcă-mi erau picioarele în umedă clisă de mormânt. [...]

Și după ce am scris aceste rânduri, am rămas singur, ca o salcie, trăsniță pe un mormânt. Nu plângeam. Îmi erau ochii afunzi în orbite și uscați. Dar pe tâmpelile mele curgeau câteva broboane de sudoare rece. Atât.“

Liviu Rebreanu a fost fascinat de limitele segmentului temporal ce îi este dat omului spre viațuire, ilustrând concepția sa antropologică a Ființei ce vine în lume pentru suferință și pleacă spre izbăvire. Moartea Anei (romanul *Ion*) reprezintă, metaforic, o recapitulare a scurtei sale vieți și întâlnirea supremă cu ceea ce viața nu i-a oferit – dragostea; totul este surprins cu obiectivitatea rece a unei priviri ce nu pare a avea suport organic:

„Încet, tacticos, își scoase năframa și o puse pe parul ce despărțea pe Joiana de Dumana. Se duse apoi furioasă sub streangul care-i venea până la ochi. Se întinse în vârful picioarelor, prinse lațul cu amândouă mâinile și-și vâră capul. Se căzni mult să-și potrivească funia pe gâtul gol, ținând cu o mână streangul și cu cealaltă lațul. Picioarele o dureau de cât stătuse încordată, simțea că e aproape să amortească... Închise ochii și încercă să nu se mai țină cu mâinile de funie. De altfel nici nu mai putea de picioare; i se zgârceau genunchii. Lațul se strângea din ce în ce mai tare. N-o durea, dar i se părea că tot nu l-a potrivit bine și-i era necaz că s-a pripit. Simți o gâdilitură încât trebui să caște gura și ochii. Deodată îi trecu prin minte că acum are să moară, se îngrozi și vru să se întindă să atingă pământul, să fugă de moarte. Dar degeaba mișca picioarele, căci nu găsea nici un sprijin. Atunci se spăimântă și o cuprinsе o înecăciune arzătoare. Limba i se umflă, îi umplu gura, încât trebui s-o scoată afară... Apoi un fior o furnică prin tot corpul. Simți o plăcere grozavă, amețitoare, ca și când un ibovnic mult așteptat ar fi îmbrățișat-o cu o sălbăticie ucigătoare... Încercă să țipe, dar nu izbuti decât să horcăie de două ori înăbușit... Se moleși, lăsându-se să atârne în voie. Ca o fulgerare îi mai trecu prin creieri noaptea, cuptorul, durerea, plăcerea... Pe urmă toate se încălciră... Ochii holbați nu mai vedeau nimic. Doar limba creștea mereu, sfidătoare și batjocoritoare, ca o răzbuună pentru tăcerea la care a fost osândită toată viața...”

În ordinea semnificațiilor de profunzime, actul suicidar are efectul unui *blestem al iubirii* ce se va împlini în finalul narațiunii, personajul eponim murind, asemenea unui celebru erou kafkian, „ca un câine”: „Ion se prăbuși sub lovitura a doua, care-i crăpase țeasta. Lovitura următoare n-o mai simți, precum nu simțise durerea nici la cea dintâi... [...]

Și îndată începu să se târască din răspuțeri, sprijinindu-se pe mâna stângă, în ciuda suferințelor îngrozitoare ce-i sfâșiau trupul. Gemea cu gura încleștată și se târa mereu, mereu. Poate un sfert de ceas să fi simțit efortarea crâncenă care-l duse până sub nukul bătrân de lângă gardul dinspre uliță. Mai avea vreo doi

pași ca să ajungă la poartă. Sub nuc însă i se întunecă iarăși tot. Doar gemetele înăbușite se mai zvârcoleau în corpul crâmpoțit...”

De morți la fel de atroce au parte personajele lui Slavici (*Moara cu Noroc*), pedepsite în numele unei inextorabile ordini morale de la care s-au abătut trădând principiul kantian „legea morală în noi și cerul înstelat deasupra noastră.”

„- Nu vreau să mor, Ghiță! Nu vreau să mor! Urmă ea tare și se aruncă în genunchi la picioarele lui. Fă ce vrei cu mine, dar nu mă omori. [...]

Când ușa căzu sfărâmată din țâțâni și Răuț se ivi cu Lică în ea, Ana era întinsă la pământ și cu pieptul plin de sânge cald, iar Ghiță o ținea sub genunchi și apăsa cuțitul mai adânc spre inima ei. [...]

... Lică se văzu trecând prin zarea focului pe care îl pusese la Moara cu norc, pentru ca să arunce vina păcatului asupra lui Dumnezeu, făcând lumea să crează că a trăsniț. [...]

El se îndreptă, încât părea îndoit așa de înalt ca mai înainte, privi împrejurul său, își ținti ochii la un stejar uscat ce stetea la depărtare de vreo cincizeci de pași, scrâșni din dinți, apoi își încordă puterile și se repezi înainte.

Pintea îl găsi cu capul sfărâmat la tulpina stejarului și rămase neclintit și surprins de fiori în loc.”

Revenind la Rebreanu, se cuvine menționat că moartea provocată este nu de puține ori un act de sacrificiu prin care partea nemuritoare a Ființei are acces la Divinitate și/ sau Iubire; ieșind, prin moarte, din Timp, eroii romanelor *Pădurea spînzuraților* sau *Adam și Eva* au acces la Eternitate, căci părăsesc trecătoarele patimi (*Ubi tempus, ibi pathos*) accesând seninătatea supremă. Astfel, sufletul lui Apostol Bologa – acest *vinovat fără vină* – este întâmpinat de lumina pură a Răsăritului:

„Apostol se urcă pe scaun și se lovi cu capul de streangul ce atârna de sus. Pălăria i se afundase pe ochi. O scoase și o aruncă în groapă. [...]

Atunci Apostol fu împresurat de un val de iubire izvorâtă parcă din rărunchii pământului. Ridică ochii spre cerul ținuit cu puține stele întârziate. Crestele munților se desenau pe cer ca un ferăstrău uriaș cu dinții tociți. Drept în față lucea tainic luceafărul, vestind răsăritul soarelui. Apostol își potrive singur streangul, cu ochii însetați de lumina răsăritului. Pământul i se smulse de sub picioare. Își simți trupul atârând ca o povară. Privirile însă îi zburau, nerăbdătoare, spre strălucirea cerească [...].“

Carte a iluziilor eterne, *Adam și Eva* ilustrează metempsihoza și metemsmatoza, eroii fiind avatari prinși în lanțul repetatelor reîncarnări; moartea fiecăruia, în chinuri groaznice, este semnul unei posibile eliberări viitoare, sugerată prin ascensiunea elementului nemuritor:

„Ham-Ciun luă repede alt cuțit, întoarse pe Mahavira cu fața în sus, îi făcu o creștătură adâncă în piept, ca să-l trezească din leșin. Mahavira își mai veni în fire, simți cuțitul cum îi pătrunde în gât. Trupul se întinse ca într-o efortare supremă. [...] Sufletul avu senzația unei ușurări înălțătoare.”

„Auzi săgeata zbârnâind în aer, o clipă apoi simți o lovitură în gât și îndată o durere ascuțită. Picioarele mai alergară câțiva pași, se împleticiră, corpul se răsuci cu brațele înălțate spre cer și se prăvăli la pământ, pe spate. Săgeata înfiptă adânc în gât stătea acum vertical și se zbătea ca coada unui șarpe furios. [...]

Sufletul izbucni ca dintr-o încleștare purificatoare. Zborul se iuțea mereu prin sfere tot mai ușoare. Mișcarea se transforma în plutire fără țintă, apoi în imobilitate. Materia informă înconjură stropul de conștiință ca o temniță de întunec. Pe urmă atmosfera se limpezi într-o pânză de lumină pe care surâdeau amintirile unei existențe divine și speranțe palide.“

„Deodată tovarășul de lanț țipă și Gungunum simți pe obrazul drept stropi fierbinți. Înainte de a-și putea da seama, o mână puternică îl apucă de umărul stâng, ridicându-l puțin. Gungunum zări ca o fulgerare lama săbiei strâmbe de pe care picura sânge. O izbitură ascuțită în coșul pieptului și apoi o sfâșiere parcă i-ar fi smuls inima. [...]

Sufletul rătăci un răstimp parcă și-ar fi încercat zborul spre o lume nouă. Conștiința pură se reînchega pe cât rămăneanu mai departe urmele vieții materiale. Încet-încet sufletul își redobândi limpezimea.“

„Se prăbuși cu fața la pământ, cu icoana sfântă în brațe. Nasul, izbind podeaua, mai smulse o fulgerare de durere, apoi simțirea se stinse în întunecul fără margini...

Sufletul, ca o tremurare luminoasă, se înalță vertiginos prin sfere tot mai transparente.“

„Simți un început de lovitură tăioasă pe gât. Apoi simțământul se curmă înainte de a se lămuri vreo durere...

Sufletul se luminează ca smuls dintr-un întunec înăbușitor.“

George Călinescu (*Istoria literaturii*) considera că „Lăpușneanu e un damnat, osândit de providență să verse sânge și să năzuie după mântuire“ dar de aceasta din urmă se pare că eroul nuvelei lui Negruzzi nu va avea parte, însă moartea sa, sub privirile la fel de cruzilor tiranici, este impresionantă la modul absolut și exemplară pentru sfârșitul celui care „lăsă o pată de sânge în istoria Moldaviei.“

„Nenorocitul domn se zvârcolea în spasmele agoniei, spume făcea la gură; dinții îi scrâșneau, și ochii săi sângerați se holbaseră; o sudoare înghețată, tristă a morții prevestitoare, ieșea ca niște nasturi pe obrazul lui. După un chin de jumătate de ceas, în sfârșit, își dete duhul în mâinile călăilor săi.“

Cu un sadism mai puțin solemnizat, în concordanță cu subțirea decadență fanariotă, înfățișează Eugen Barbu în controversatul roman *Princepele* moartea principalilor actanți. Sfetnicul de taină messer Ottaviano moare sodomizat, ca pedeapsă pentru nesfârșitele practici erotice aduse în Valahia de pe alte meleaguri:

„Messerul tăcu. Nu mai zâmbea. Privirile i se stinseră. Părea că ceva din ființa lui îl părăsise. Era strein, îndepărtat, altul...”

Țiganii îl prăvăliră la pământ.

- Îngenuncheați-l!

- Smulgeți-i vestmintele!

Princepele ținea încă în mână peștele cel viu ce se zbătea cu putere.

- El va fi ultimul tău iubit! îi spusese și în clipa următoare messerul îl simți în viscere. Se sbătea înăbușit încercând să scape din capcana de carne. Ottaviano începe să urla simțindu-și sfînterile sfâșiate.“

Anterior, o moarte și mai degradantă suportase poetul de curte devenit pamfletar – și tot în prezența Princepelui:

„- Aici? se miră el și până să apuce să mai adauge ceva se simți înșfăcat de patru masalagii cât ușile cele mari de la Mitropolie care-l tîrîră pe sus, deasupra canalelor către marea hazna deschisă unde cădea un șuvoi plin de duhoare în gălăgie mare. Acolo îl aruncară ca pe nimic, în magma puturoasă care colcăia și scotea aburi verzi. [...]

- Ajutor, oameni buni! strigă către masalagiii ce fuseseră mistuiți de întunericul locului.

Nu-i răspunse nimeni.

Cu puterea morții se apropie înotând greoi de treptele de piatră ce dădeau spre o ieșire, acolo unde totul se mai subția la căderea împutitelor ape. [...]

- Căcat ai mâncat pe seama mea, mai mănâncă! zise Princepele și cu papucul lui scump de safian îl împinse de tot în cloacă, unde teribilul pamfletar muri până în zori într-o lungă și grea agonie.“

Cel care adusesese ciuma în capitala valahă își va pierde capul pradă iscusitului profesionalism al uci-gașilor asiatici:

„Harapul a tăiat capul lui Vodă încă izbindu-se Vodă viu și tăvălindu-se în sânge; și puindu-i ștreangul în picioare i-a tras trupul pe scări gios în curte [...].

Harapul a jupuit capul Princepelui și spălând pielea de sânge l-a umplut cu bumbac. Capigiul a poroncit să vie Doamna cu copiii ei și cu mama Princepelui în casă-le că nu are poruncă să le facă vreun rău și să nu aibă nici o frică. [...] Atunci harapul au pus capul Princepelui pe o tavă de Danța și l-a dus la doamna de l-a așezat pe o masă să se uite la el zicându-i:

- Iată capul bărbatului tău!“

Violența provocată de un *alter* poate produce moartea și printr-un efect deviat; cazul e ilustrat de George Călinescu în *Enigma Otiliei*: Stănică îl jefuiește pe Costache Giurgiuveanu („Stănică, netulburat, pipăi mai de aproape salteaua, apoi vâri brusc mâna sub ea și trase pachetul cu bani.“), raptul producând moartea bătrânului avar: „Bătrânul holbă ochii, căscă gura mare spre a spune ceva, se dădu jos printr-o efortare supraomenească, pe marginea patului și urlă gutural, plângător:

- Banii, ba-banii, pu-pungașule!

Apoi deodată se prăbuși la pământ.“

Interesul clanului Tulea față de averea lui Moș Costache aruncă în derizoriu și grotesc actul tragic al morții: „În vreme ce cadavrul stătea inert peste plapumă și începuse să ia tonuri ceroase, Aglae, Olimpia, Aurica și Titi scotoceau în toate părțile, trăgeau sertarele, desfaceau garderobul, căutau prin sobă. [...]

Aglae declară că a obosit și se hotărăi să se ducă acasă spre a medita asupra evenimentului. Bătrânul

fu părăsit pe canapeaua lui, cu cearșaful ghemuit, cu plapuma căzută pe jumătate jos.“

Tot la G. Călinescu (*Scrinul Negru*) întâlnim *moartea ca înscenare*, moartea trucată/ jucată, ca repetiție cu valoare de anticipare. Retrasă la o mănăstire dar excedată de numărul mare al vizitatorilor, Hangerlioica („teatralistă de felul ei“) hotărăște „să facă o demonstrație de neuitat, în urma căreia să rupă definitiv legăturile cu lumea dinafară.“ În fața prietenilor din București își face de vie slujba de înmormântare:

„<<Moarta>> fu așezată pe nășalia ei în partea stângă a tindei, între patru sfeșnice puse în chip de cruce. I se lipiră lumânări și pe marginile patului, apoi fură stinse din pricină că nășalia era acoperită cu o rogojină, pe care ședea de-a dreptul, înfășurată în rasa ei, Hangerlioica, și o lumânare, îndoindu-se, aprinse o porțiune a rogojinii. [...] Două maici, rămase lângă nășalie, începură să psalmodieze cu o psaltire înainte. [...] Clopotul și toaca începură să răsună [...]. Nășalia fu adusă în fața bisericii [...]. Apoi nășalia fu din nou ridicată și purtată încet în direcția porții [...]. Cortegiul intră pe poarta cimitirului și se îndreaptă pe o alee spre capelă. [...] Preotul tuși, Hangerlioica îi răspunse ca un ecou, cu o mică tuse. Ceremonia se sfârșise.“ În final, personajul principal „dându-se jos de pe nășalie, o luă plină de demnitate spre poarta mănăstirii.“ În paralel, în trapeză se aduce o gustare iar un personaj masculin observă „ce picior frumos are maica tânără care trage clopotele. E delicioasă!“

O înscenare similară dar în alt registru, în alt mediu și cu alt scop e de aflat în nuvela lui Titus Popovici – *Moartea lui Ipu*:

„Toate lumânările ard. Ipu s-a întins pe catafalcul acoperit cu brocard negru, Margareta l-a acoperit până sub bărbie cu steagul tricolor și a înghenunchiat la picioarele lui. Doctorul, Meliuță și doamna Clara, care au voci foarte frumoase, sînt în strana din stînga. În strana din dreapta, generali, colonei, maiori, căpitani, locotenenți, sublocotenenți, cu săbiile scoase, pentru onor... Șase soldați, cu pieptul plin de decorații, sînt în față, cu drapelul diviziei, care are un vultur de aur în vîrf... Biserica e plină de lume: miroase a ceară și a rochii multă vreme ținute în lăzi, rochii negre. Femeile țin în mâinile chircite batiste albe, cu dantelă albastră; își șterg ochii una după alta.“

Fastuosul ceremonial ce împrumută tonuri mateine e chiar proiecția protagonistului, total diferită față de naturalismul cu care același personaj rememorse execuția unui slovac pe frontul italian: „Dimineața... era noros, numai într-un loc se vedea cerul, atîta cât o căruță. Pe noi ne-a scos de cu noapte. Ședeam rectum geverarum și pe slovac l-or adus... Îl țineau doi de suțiori și părul li-or fost tuns la ceafă, să nu-l pițige funia... L-or suit pe un șamedeli de bucătărie și hoheriul a dat cu piciorul în scaun... Și el, săracu slovac, s-o chinuit multă vreme și-i curgeau mucii și spume din gură și ochii erau roșii, ca sângele... și bătea din picioare și se tot lungea să atingă pămîntul, barem cu vârful bocancilor și limba i-o scăpat din gură și-i ajungea la piept.“

Ambele scene au fost anticipate de gestul ucigaș al personajului narator care, în final, va rosti necruțătoare sentință – „Atunci i-am condamnat pe toți, la moarte.“ – *execuția* unui curcan:

„Cu o singură lovitură îi zbor capul; sângele țîșnește, mă udă pe picioare, lipicios și viu; ochii albesc, clonțul se deschide și se închide; trupul prinde o a doua viață, sălbatică, de neînfrînt, se descâlcește dintre ierburi, sare, se rostogolește spre mocirlă... Îi mai dau două lovituri, dar numai în gînd; e mort, ce să-mi mai pun capul cu el?“

La Gala Galaction (*Copca Rădvanului*), Vasile Voiculescu (*Lostrîța*), Mircea Eliade (*La Țigănci*) – tematizarea morții se întâlnește/ se asociază cu noțiuni precum interdicție, destin, inițiere, mit, magie, vis, valorificând zăcăminte ale gândirii tradiționale. Dragostea dintre lăutarul Mură și Oleana încalcă interdicția separării sociale. În rădvanul de nuntă, lăutarul se așează la picioarele miresei: „Cînd au intrat în Valea Oltului, s-a ridicat în genunchi și și-a întors privirile spre Olt. Vioara lui despica inima! Aci horă, aci doină, aci zbeg de nuntă, aci arșiță și patimă, aci rugăciune, aci urgie“. Dar „cînd au ajuns unde e astăzi Copca, pămîntul a pierit de sub copite și de sub roți, cum piere gheața în rotocolul copcii! și rădvanul miresei și alte două-trei s-au dus în apa Oltului, în Copca-Rădvanului.“ Apar și semnele intervenției unei divinități malefice: „vioara lui Mură a țâșnit din Olt în văzduh și a luat foc. [...] Și vioara a zburat mereu deval, în pas cu Oltul, cîntînd fel de fel de nunești diavolești și jucînd și arzînd fără să se mistuiască.“ În memoria colectivității va rămîne un topos cu valoare de avertisment – *signatura diaboli*! *Lostrîța* actualizează credința în făpturile feminine fantastice ale apelor – înfățișări amăgitoare și viclene ale celui necurat. Povestea despre lostrîța vrăjită precede narațiunea propriu-zisă și modelează destinul lui Aliman care „alerga, mîncă, dormea, trăia numai pe prunduri de apă“ urmărind năluca „mlădie și întru totul minunată.“ De ziua nunții, flăcăul primește vestea că lostrîța vrăjită s-a arătat *ca o domniță*, „mai mare și mai frumoasă ca până acum“ și, smintit, aleargă spre râu: „Ea se-ntoarse deodată nălucitoare, cu capul țintă la Aliman. Stătu așa o clipă plină. Apoi porni, fulgerînd apele, spre el. Omul încremeni. Dar numaidecât, cu chipul luminat de o bucurie nefirească, chiuu, strigînd cît să înăbușe huietul: <<Iată, vin!>> ... și, smucindu-se din mâinile a trei oameni, sări în mijlocul Bistriței, cu brațele întinse spre lostrîță. [...] Apoi s-a cufundat în valurile care, bolborosind mînioase, s-au pecetluit deasupra lui pentru totdeauna.“ Moartea dramatică revigorează povestea inițială și alimentează imaginația celor care vor vedea și în viitor lostrîța „cu trup de ibovnică întinsă la soare în calea flăcăilor aprinși și fără minte.“ Nuvela eliadiană *La Țigănci* reargumentează elemente prezente în gândirea specialistului în istoria religiilor și a miturilor (ocultarea sacrului în profan, confuzia/ întrepătrunderea sacru – profan, moartea ca proces de inițiere, marea trecere ca experiență onirică, mitificarea unui *topos* părăsit...) În esență, nuvela valorifică ideea

reîntâlnirii prin moarte a lui Gavrilesco cu Hildegard – marea dragoste a primei sale tinereți. După *experiența regăsirii și recunoașterii* (anamnesis), cei doi pleacă în veșnicie ca într-un vis, călăuziți de un birjar bucureștean, miticul luntraș travestit:

„- Încotro, domnișoară? întrebă birjarul. Și cum vă duc? La pas sau mai repezător?”

- Ia-o spre pădure, pe drumul ăla mai lung, spuse fata. Și mână încet. Nu ne grăbim...

- Hei tinerețe!... făcu birjarul fluierând ușor calul.

Îi ținea mâna prinsă în mâinile ei, dar se rezemase cu capul de pernă cu ochii pe cer. Gavrilesco o privea adânc, concentrat.

- Hildegard, începu el târziu. Se întâmplă ceva cu mine, și nu știu bine ce. Dacă nu te-ai fi auzit vorbind cu birjarul, ăș crede că visez...

Fata întoarse capul spre el și-i zâmbi.

- Toți visăm, spuse. Așa începe. Ca într-un vis...”

Mircea Eliade definea moartea ființei ca încetare definitivă a prezenței acesteia în acest plan de existență; concluzia pe care o sugerează nuvela ar putea completa definiția: moartea nu exclude prezența ființei într-un alt plan de existență.

Moartea-vis o trăiește și eroul eminescian Ioan Vestimie („Când se trezi acuma, se trezi nu acasă – ci într-o grădină mare și frumoasă, pe arborii căreia atârna omăt. Vreo câțiva copii se jucau cu bulgări de zăpadă și fugeau repede prin grădină, iar într-un loc văzu o fată tânără îmbrăcată în alb, foarte, foarte palidă la față și cu ochii pe jumătate deschiși numai. El s-apropie de ea, iar ea-i zâmbi și-i întinse mâna.”), imagine căreia naratorul îi adaugă un comentariu cu valoare de metatext: „Ciudat era că Ioan nu se prea mira de întâmplările lui. Mai întâi avea sentimentul că-și pierduse în parte memoria, apoi sentimentul că, cu ușurință poate intra oriunde voiește, al treilea sentiment, dar cel mai energetic din toate, era că toate acestea se petrec într-un vis aievea, a cărui rațiune fiziologică este o durere ușoară la tâmpla dreaptă.” Ca într-un vis, alunecă în moarte și o celebră eroină a lui Delavrancea („Sultânica ajunsă în vârful mușcelului... Privi lung la turla bisericii din sat... Și pieri la vale înecată în fâneața ce cobora.”), pe când eroul dramei *Apus de soare* o înfruntă bărbătește („Ea o să vie mai degrabă decât am dorit-o... Poftim... Te-am privit de-atâtea ori în față... Nu mi-e frică de tine...”). În *articulo mortis* este surprins și personajul eponim al nuvelei *Iancu Moroi* („Moroi se sculase în picioare, apucase pe director de gulerul redingotei și, zguduindu-l cu cea din urmă sforțare a vieții lui, îi repeta înecat în sângele ce i-l arunca în față:

- N-am murit încă!... Vreau să trăiesc!...

Sângele îi izbucni pe gură ca dintr-un șipot. Se clătină și căzu la picioarele directorului, sfâșiindu-i pulpanele hainei de sus până jos.”), ca și cel din cea mai celebră nuvelă a lui Delavrancea:

„A doua zi, de dimineață, Leana, intrând în odaia hagiului, îl găsi numai în cămașa sa de petec, trântit cu fața în jos, pe aur, îngropat în galbeni, cu fruntea p-un purcoi de lire, cu ochii închiși. [...]

Când l-au scădat, pe genunchi, pe piept și pe frunte, se vedeau rotocoale de bani. Și i-au rupt pleoapele de sus și ochii lui spăimântați nu s-au închis.”

Pe ecranul celei mai recente și accesibile dintre arte proiectează moartea poetul Miron Radu Paraschivescu în textul unuia din celebrele sale *Cîntice țigănești (Rică)*, eroul baladei rămânând până în ultimul moment al vieții un *rebel fără cauză* iar Geo Bogza accesează discursul *ante-mortem* ce originează în cunoscutul dialog platonician *Phaidon (sau despre suflet)* dedicat morții lui Socrate, demonstrând că individul e muritor însă sufletul nu se supune acestei inexorabile legități, poetul român adăugând ideea că individul e muritor dar viața e eternă, atitudine ce limitează entropia – așa cum o demonstrează și unele proze Faulkneriene:

„Tu, fiul meu, să ai grijă de fermă.

Acuși, unchi-tău John vine să mă ducă la spital,
De unde s-ar putea să nu mă mai întorc niciodată,
Ca și biata Mary, maică-ta, care timp de patruzeci
de ani mi-a fost credincioasă soție.

Tu, Tom, cât voi lipsi eu, să ai grijă de fermă,
Pe toate să le veghezi, nimic să nu-ți scape din ochi.
Când fată vacile, ajută-le, fiindcă vițelul
E prost și slăbănog – nevoie mare.
De-i cumva noapte, să duci în grajd un felinar,
Să știe și el că pe lumea asta vine la lumină.

Tu, fiul meu, de toate să ai grijă.

Vezi armăsarii, cât sunt ei de puternici,
De multe ori nu nimeresc să-și semene prășila.
Tu să-i ajuți, cu multă blândețe, cum m-ai văzut că
fac eu și unchi-tău John.

Iată-l, a tras în poartă și așteaptă să mă ducă la spital.
Tu, fiul meu, să ai grijă de fermă,
Din zori și până-n noapte să fii cu ochii-n patru
Iar noaptea să dormi cu urechea ciulită
Și cu pușca la îndemână.
De simți ceva, să nu stai mult pe gânduri, să tragi
din prima clipă.

Uite, unchi-tău îmi face semn să vin.

Stai, John, că vin, să-i mai spun băiatului o vorbă.
Despre scroafă.

Tu, Tom, cu scroafa să nu-ți bați capul,

Când va fi să se urce în copac,

Să știi că se urcă!

Oricât ar fi de tânără și de nătângă,

Oricât de bătrână și de grea,

Și oricât de înalt copacul,

Când va fi să se urce,

Să știi că se urcă!

Stai, John, că vin!

Te las cu bine, Tom, și să ai grijă de fermă!”

Se remarcă în poezia citată (*Sfaturile bătrânului fermier J. F. William către fiul său Tom*) maniera adresa-

tivă menită să implice lectorul în text, manieră pe care o vom recunoaște și într-o celebră poezie argheziană pe aceeași temă (*De-a v-ați ascuns*) unde însă raportul *incipit – excipit* este inversat: „Puii mei, bobocii mei, copiii mei! // Așa este jocul. // Îl joci în doi, în trei, // Îl joci în câți vrei. // Arde-l-ar focul!“ În alte texte lirice argheziene (*Duhovnicească*) spaima de moarte devine terifiantă, pentru ca, spre sfârșitul vieții, poetul să încerce o împăcare a contradicției viață-moarte pentru a debloca, măcar parțial, accesul la bucuria existenței: „De ce-aș fi trist? Și totuș...“ Această perspectivă ce face totuși posibilă coexistența contrariilor fundamentale existență – non existență lipsește din lirismul bacovian care decretează că extincția e definitivă și se extinde la întregul univers, hotărând chiar moartea sentimentelor:

„Dormeau adânc sicriile de plumb
Pe flori de plumb și funerar vestmânt -
Stau singur în cavou... și era vânt...
Și scârțâiau coroanele de plumb.“

Seninătatea de sorginte mioritică ne întâmpină însă în lirica blagiană, *marea trecere* fiind resimțită ca o lentă alunecare în neființă, în acord cu marile ritmuri cosmice („... ascult cum crește-n trupul tău sicriul, // sicriul meu, // cu fiecare clipă care trece, // gorunule din margine de codru.“), atitudine care ne întâmpină și în capodopera pillatiană *Aci sosi pe vremuri*:

„Și cum ședeam... departe un clopot a sunat
- Același clopot poate – în turnul vechi din sat...“

De nuntă sau de moarte, în turnul vechi din sat.“

Liniștea nutrită de înțelepciunea codului cutumiar ce asigură legătura între indivizi în diacronie și alimentează unitatea speciei poate fi bulversată de atrocitățile istoriei ce nu permit Ființei să-și găsească locul, să sfârșească acolo unde a văzut lumina zilei. În nuvela cu același titlu, Fănuș Neagu înfățișează drama unei bătrâne ce s-a întors să moară *acasă*, acolo unde se născuse, unde își trăise tinerețea și își crescuse copiii:

„Bătrâna își aranjă șalul și intrară în prima încăpăre din stângă. Era camera din austru, aici locuise ea totdeauna. [...]

- Am venit să mor, Pavele. Tu ești primarul, du-te și lasă-mă cu Eremia, vreau să mor în odaia mea. [...]

- Trebuie să mă lași, ceru bătrâna. Un sfert de ceas și gata. În odaia asta, tu știi bine, am născut nouă copii.“

Datina înhumării poate fi împiedicată și de cataclisme ce pedepsesc colectivitatea și o amenință cu pieirea. Într-o proză arhetipală (*Mistreții erau blânzi*), Ștefan Bănulescu proiectează o atmosferă eshatologică ce pare a repeta rigorile potopului pedepsitor: într-un ținut cotropit de ape, Condrat și Fenia duc într-o barcă coșciugul copilului mort, în căutarea pământului ce ar putea să-l primească. Sugestiile unui astfel de text par a se prelungi în poemul *Undeva în întuneric* scris de A. E. Baconsky la 4 martie 1977:

„Adu-ți aminte de cei ce-i îngropară pe atâția alții
sfârșind prin a fi îngropați și învăța
să disprețuiești moartea.“

În lirica aceluiași poet figurează un impresionant poem în care planurile viu-mort par a se confunda într-un tablou terifiant:

„Convoiul s-a oprit – o arătare
ieșită-n drum sfidează procesiunea,
și ochii noștri văd în loc de-un mort
doi morți, trei morți, nenumărați, sicrie
pe care le petrecem în tăcere
și dintr-odată nu mai știm nici noi
cine e viu, cine mai e în viață,
ne pare că noi înșine suntem
cei morți, și alții ne conduc la groapă, și-nspăimântați
fugim, fugim...
iar mortul se ridică din sicriu
și spre mormânt pornește singur.“

Coșmarul pare fi cel al lui Bacovia – „lut asudat cu miros de cadavru“, urmând amarului gând eminescian despre tinerețea femeii iubite: „început frumos al unui leș“.

Ambiguitatea relației viu – mort alimentează și o poezie a lui Hasdeu – vis în care *supra-organismul* se separă de *sub-organism*:

„Și am murit fără s-o știu;
Părea că-i adormire,
Căci nu eram nici mort, nici viu,
Simțind o nesimțire;
Apoi o clipă n-a trecut
Și două firi depline,
Doi eu întregi s-au desfăcut
Dintr-unul singur mine.“

Era un eu încremenit
Jos, cu condeiu-n mână;
Sus, eu celălalt, priveam uimit
La fața-i de țărână...“

Viziunea se regăsește și la Macedonski („La lut, rămâne lutul, de flori ca să-l brăzdeze, // Iar gazele prin aer se duc să-nviorzeze // Acele elemente din care au ieșit!“), *Noaptea de noiembrie* dezvoltând visul anticipator și eliberator:

„Deunăzi către ziuă visasem ca murisem...
Zăceam sub crini și roze, suflare nu aveam,
Și mumă, frați, prieteni, și toți pe câți iubisem,
Cuprinși de-o jale-adâncă plângându-mă-i vedeam.
.....
Din viața pieritoare, trecând în altă lume,
În viața fără moarte mă duc să strălucesc,
Și fără-a mă-nțelege, și fără s-am vreun nume
Mă simt cu totul altul și-ncep ca să trăiesc.“

În acest fel, „Noi, copiii Slavei, ne-nturnăm acasă.” (V. Voiculescu), sau – în rostire postmodernă (N. Pre-lipceanu) ne salvăm din *groapa comună* care este viața:

„Calcă rar pe deasupra pământului
numai dumnezeu
un pas al său din veac în veac
mai salvează pe câte unul dintre noi

sau chiar mai des
după cum ne e dat
la 30 la 50 la 77 de ani

să evadăm
din groapa comună“

Pentru același autor, moartea e „un mod de-a renaște
// în partea cealaltă”, protejat de uitare:

„nu mai sta în picioare
noaptea la geam
fără să mă vezi
uită-mă“

Ca *ceva nou* e percepută moartea în *ciclul* camilpe-trescian *al morții* (*Versuri pentru ziua de atac*):

„Prietene soldat, fii gata,
Cu toate că afară plouă,
Se vor petrece mâine lucruri care-ntrec
Și mintea și puterile noastre.
La un pas de sufletele noastre
Mâine
Se va petrece poate ceva nou.“

Echivalat cu necunoscutul, întâlnirea cu acest *nou* presupune un ceremonial pe care îl imaginează în cheia realismului magic Marin Sorescu în versurile dictate de pe patul de spital:

„Strângeți-vă în jurul meu, prieteni.
Vino, Doamne, și Tu și plânge-mi de milă,
O să-mi faci bine hohotul vostru,
Aduce a viață.“

– după care îndemnul:

„- Suflete, ia-o tu înainte,
Păș! Păș!“

Aceste *exerciții de despărțire* reprezintă însă și o severă lecție pentru cei care mai rămân, temporar, în mundan, căci *moartea îi traversează*, ei nemaiaflând *causa vivendi* și postându-se în paradoxul semnat de Ioana Em. Petrescu și citat anterior. Poetic, fenomenul e surprins în una din cele mai cunoscute poezii semnate de Ileana Mălăncioiu; în postfața recentului volum al poetei (*Ardere de tot*), Valeriu Cristea comentează: „Într-una din poeziile volumului de debut (*Pasărea tăiată*, 1967), întâlnim, ca într-un concentrat al cărui

efect a fost puternic și imediat, multe din motivele, direcțiile, obsesiile ce definesc, în general sau numai într-o etapă sau alta a evoluției ei, lirica Ileanei Mălăncioiu. O copilă sau o tânără fată e încuiată preventiv, ca să nu-și piardă memoria din cauza șocului, într-o încăpere, în vreme ce în gospodărie se taie o pasăre. Isterizată prin auz de zbaterea păsării decapitate, prizoniera izbutește să evadeze și să-și vadă spectacolul terifiant de la care fusese inițial exclusă. Însăpăimântată și totodată plină de bravură (o bravură dictată de milă) ea se apropie de pasărea jertfită luându-i într-o mână capul, iar în cealaltă <<restul>> și înmărmurind o vreme astfel, ca o balanță, mai întâi a vieții, apoi a morții. Cât timp capul decapitat mai trăiește, poeta speră să-l lege, să-l conecteze prin intermediul corpului ei de trupul păsării. Când însă viu mai rămâne numai acesta din urmă, ca să-i scurteze chinul, lasă să-i treacă prin ea, acum, moartea: <<lau c-o mână capul, cu cealaltă restul // Și le schimb când mi se pare greu // Până nu sunt moarte, să mai stea legate // Cel puțin așa, prin trupul meu. // Însă capul moare mai devreme // Ca și cum n-a fost tăiat bine // Și să nu se zbată trupul singur // Stau să treacă moartea-n el prin mine.>>“

O altă voce a liricii feminine, Ana Blandiana, va contura însă tărâmurii thanatice simetrice cu cele mundane, vii și morți dialogând într-un flux care este al vaselor comunicante ce țin în echilibru lumea văzută și nevăzută (*Dealuri*):

„Dealuri, dulci sfere-mpădurite
Ascunse jumătate în pământ
Ca să se poată bucura și morții
De carnea voastră rotunjită blând,

Poate un mort stă ca și mine-acum,
Ascultă veșniciile cum cură,
Își amintește vechi vieți pe rând
Și contemplându-vă murmură:

Dealuri, dulci sfere-mpădurite
Ascunse jumătate în văzduh
Ca să se poată bucura și viii
De nesfârșit de blândul vostru duh...“

Pentru geniu, moartea este o ispășire, o pedeapsă a depășirii limitelor impuse de Zei (*hybris*): în această postură se află protagonistul poemului macedonskian *Noaptea de decembrie* („Și el e emirul, și toate le are. // E tânăr, e farmec, e trăsnet, e Zeu...“), căzut sub povara propriului ideal: „Și moare emirul sub jarul pustiei –“; la fel sfârșește prințul din Levant înfățișat de Stefan Augustin Doinaș:

„Dar vai! Sub luceferii palizi ai bolții
cum sta în amurg, la izvor aplecat,
veni un mistreț uriaș, și cu colții,
îl trase sălbatic prin colbul roșcat.“

În același timp însă, idealul împlinit prin *Operă* va salva memoria *Creatorului* care nu va muri *de tot*

ci doar puțin; e viziunea pe care o înfățișează Marin Sorescu:

„Shakespeare a creat lumea în șapte zile.

.....

Și Shakespeare s-a gândit că după atâta trudă
Ar merita să vadă și el un spectacol,
Dar mai întâi, fiindcă era peste măsură de istovit,
S-a dus să moară puțin.“

Anterior, Al. A. Philippide se exprimase interogativ – dubitativ asupra acestei perspective consolatoare:

„M-atârî de tine, Poezie,
Ca un copil de poala mumii,
Să trec cu tine puntea lumii
Spre insula de veșnicie
La capătul de dincolo al lumii.
Mă vei lăsa acolo singur
Alături de toți morții lumii?“

Convingerea că prin permanența operei de artă, artistul cîștigă veșnicia o va instaura definitiv Mihai Eminescu.

Pentru Irina Petraș (*Știința morții. Înfațișări ale morții în literatura română*), rostirea eminesciană pe această temă indică nu numai răzvrătirea romantică ci și asumarea actului, specifică postmodernității: „Fiecare nou enunț în marginea morții are semnificația unui pas câștigat înspre răzvrătirea disperată și creatoare a omului postmodern. <<Nu credeam să-nvăț a muri vreodată>> (*Odă, în metru antic*) este, în fond, manifestul morții asumate.“ Descopăr, într-un text mărturisitor semnat de Paul Zarifopol (*Eseuri* – 1988) un comentariu, indirect dar foarte convingător, despre asumarea muritului: „Moartea mea, care îmi apare acum neînchipuită, stă realizată, deci precisă, din totdeauna. Însă acestea par vise ale filosofiei. [...] Mă voi cufunda în somn absolut. În așteptarea lui visez încă. Visez că de acum încolo rămân singur, în sfârșit singur. Numai cu ce am avut în suflet și în spirit și n-am putut spune nici unui seamăn al meu, atunci mai ales nu i-am putut spune, când mai tare îmi trebuia să-i spun. Acum în sfârșit simt singurătatea esențială pe care în viață o escamotam cu ajutorul și stăruința celorlalți. Acum știu clar cât de bine și cât de rău mi-a fost. Sunt liber absolut. Acesta e raiul. Liber, deci conciliant fără margini. Alunec în adâncurile somnului unic. Și știu acum decât de ceasurile bune pe care mi-a fost dat să le opresc în loc. Eu singur știu de ele și singur plec cu ele. Iar altceva despre ele nu pot spune decât să le pomenesc, așa, scurt și rece. Această <<nespunere>> și bunătatea ceasurilor e tot una. Bunul suprem este necomunicarea. Acolo e culmea existenței.“

Cert este însă că pentru Poetul-nepereche, moartea este un *joc* cu soluții multiple, fiind receptată, pe rând sau simultan, ca:

- purtătoare a legii universale –

„Căci toți se nasc spre a muri
Și mor spre a se naște.“

- Semn al zădărniceii –

„Poți zidi o lume-ntreagă, poți s-o sfărâmi... orice-ai spune
Peste toate o lopată de tărână se depune.
Mâna care-au dorit scepstrul universului și gânduri
Ce-au cuprins tot universul, încap bine-n patru scânduri...“

- regăsire de sine –

„Ca să pot muri liniștit, pe mine
Mi-e redă-mă!“

- înălțare și purificare –

„O rază te-nalță, un cântec te duce,
Cu brațele albe pe piept puse cruce,
Când torsul s-aude l-al vrăjitor caier
Argint e pe ape și aur în aer.“

- Intrare în eternitate –

„De-a pururea aproape vei fi de sânul meu...
Mereu va plânge apa, noi vom dormi mereu.“

- proximitate a elementelor primordiale (*marginea mării, cer senin, izvoarele, luna, teiul sfânt, luceferii...*).
Mai mult, Eminescu va trece inclusiv la imaginea dispariției definitive a civilizațiilor –

„Ca o umbră asiatică prin pustiu calu-și alungă,
De-l întrebi: unde-i Ninive? El ridică mâna-i lungă,
- Unde este? Nu știu zice, mai nu știu nici unde-a fost.“

x

„Și popor și regi și preoți îngropați-s sub ruine
Evul arde – Roma este oceanic-i mormânt.“

și la cea a extincției universului –

„Timpul mort și-ntinde trupul și devine vecinicie,
Căci nimic nu se întâmplă în întinderea pustie,
Și în noaptea neființii totul cade, totul tace,
Căci în sine împăcată reîncep-eterna pace...“

Să fie versul „Căci eternă-i numai moartea, cei viață-i trecător.“ cel mai convingător *testament* eminescian? Dacă acceptăm că ceea ce a existat înseamnă *mai mult* decât ceea ce nu a fost niciodată, perspectiva se schimbă:

„Numai poetul
Ca păsări ce zboară
Deasupra valurilor,
Trece peste nemărginirea timpului;
În ramurile gândului,
În sfintele lunci
Unde păsări ca el
Se-ntrec în cântări.“

Ștefan Ion GHILIMESCU

Marian Drăghici: un poet spiritual

Prezent în mai multe antologii colective de versuri (nu întotdeauna în cele mai fericite contexte), cu un palmares onorabil de premii (cel mai sonor, Premiul Național „Tudor Arghezi” pentru Opera Omnia), tradus, *de gratia et libero arbitrio*, ca artist cu un statut moral și estetic cu mult mai complex și mai important decât se crede îndeobște, Marian Drăghici rămâne un poet insuficient abordat critic, dacă, evident, ignorăm valul de cronici, miscelanee, note și așa-zise analize și „abordări” *ex abrupto* determinat de apariția și întâmpinarea la intervale destul de mari a noilor sale cărți. La peste șaizeci de ani de viață și mai mult de trei decenii de prezență quasi constantă în viața literară, creatorul acesta, care face parte biologic (dar și ca moment al debutului publicistic) din generația optzeci, continuă să surprindă și să deruteze nu atât marele uituc, onor „cititorul comun”, cât mai ales critica din tranșeele actualității imediate care nu admite în ruptul capului ca „inamicul” să schimbe din mers aproape totul, de la tactica și strategia din vechile planuri de luptă până la mijloacele arsenalului tehnic desfășurat deja în teatrul de operații. Medium sensibil și cultivat, însă nu mai puțin emițător dificultos, imprevizibil și fugace, autorul *Negresei* din manualul de literatura română de la clasa a XII-a își scrie și rescrie în permanență poezia, până la hipersustentație și uneori – susțin unii – insondabil. Pentru critică, de oriunde ar veni ea, evident, o atare atitudine (dar mai ales practică) este greu de acceptat, cu toate că nu sunt puține cazurile în care un autor își poate reînnoi arta și mijloacele de a scrie și de mai multe ori, chiar și într-un lustru. Schimbarea la față în scrisul lui Marian Drăghici nu ține însă în niciun caz de vreun act exhibiționist ori versatil, cum se mai întâmplă în viața literară, ci dintr-o neostoită nevoie de întărire și zidire lăuntrică, cum vom vedea, născută dintr-un urgent și tainic proces de emancipare și sporire spirituală. Fără a merge, totuși,

până la epurarea completă a unor entități textuale ce vor fi avut și ele skepsisul lor în diferitele momente ale evoluției interne a expresiei poetice (modificate, deocamdată, ori uitate, pur și simplu; rescrise, redenumite sau reintegrate unui alt proiect), începând cu *Partida de biliard din pădurea rusească* (1995), mai mult ca înainte, poezia lui Marian Drăghici devine oglinda mare și curată a *agentului activ*, cum ar spune Kirkegaard, *al propriei existențe*. Deschisă, limpede și cu un surplus de ființă, reversibilă, vizionară sau mistagogică și plină de duh, după cum arată ea la ora de față, subtila creație a autorului *lumină, încet* (Ed. Tarcus Arte, 2013) se naște ca focar de imagini și trăiește – nu exclusiv neaparat, însă preponderent – prin reduplicarea din inepuizabila arhivă personală a unor experiențe cruciale încărcate de mister și fantasc. La acest nivel ontologic, socotind că ironia și ludicul sporesc și nu diminuează gradul de implicare, poetul nu are alt decât să fie o prezență ubicuă, să vadă și să înregistreze totul – chiar și în vis... Pe alt plan, firește, textul poate și este în permanență și altceva: o combinație de semne și metamorfoze, adesea indisociabile, fragmentare și potrivnice, deschizând o potecă mai mult sau mai puțin îngustă, însă întotdeauna dificilă, spre alte ierarhii și deslușiri translogice, cu actualizare imediată sau amânată, atât pentru cititor cât și pentru poet. „adesea un necunoscut îmi apărui/în gesturile mele,/în cuvintele mele.// un meridional rămuror băutor de soare negru/și zvârlind la ocazii în numele meu/bănuții unor idei ce-mi erau de pe-acum/tot atât de improprii/ca epiderma ori culoarea ochilor.// pescuitor în ape turburi (ai acelor bănuți?)/îmi amenința existența prin aceea că deținea la perfecție/arta dedublării, a empatiei/și-ar fi putut trece la nesfârșit/drept eu în lumea neatentă./ stâlp de familie bau-/bau tatăl-mama a doi copii/două fețițe/spălător concentrat de rufe, de vase,/de scări interioare, în melc// client al calvarului

pieței (a fost odată!)/la cozi interminabile precum/coada șarpelui cu penaj/roșu-roșu interminabil/bucătar la guri mici care-au cântat *o, brad frumos/o ce veste minunată* dar și *olé olé ceașescu nu mai e!* etc etc.“

Fondatorul existențialismului, punând în relație propria nevoie de sporire spirituală și religiozitate (vezi *Școala creștinismului*) cu un tainic și anabatic proces de scriere, nota cât se poate de tranșant în eseu său, că *a te reduplica înseamnă a fi ceea ce spui...* Or, ce realitate a „ireductibilului uman“ poate fi mai pregnant-ființială decât veracitatea celor spuse/scrise sub imperiul intensității și comuniunii cu Zeul din marea poezie a lui Marian Drăghici? O comuniune în ascultare și o legătură pe cât de avare, ca suport deopotrivă al trăirii într-un Duh și al punerii în act a unei arte poetice ce se face pe măsură ce se zămislește însăși substanța lor poetică, tot pe atât de impalpabile și inconstante ca alteritate minată de sumedenie de glose și alunecări intertextuale, greu de judecat prin prisma exclusivă a ideologiei vreunei școli sau program literar. Există aici o disparitate și o ruptură de nivel între aceste două tipuri de elemente de esafodaj, de care poetul a fost mereu conștient și pe care, pentru a le depăși, le-a topoit adesea în joc imaginal și ironie. Fără să fi plecat la drum alături de optzeciști, ceea ce nu s-a întâmplat, căci a fost luat de mână de la început de această Egerie care a fost Mircea Ciobanu, creația lui Marian Drăghici are o istorie și o propedeutică poetică (decadent-expresionistă și apăsător textuală, dacă vrem) peste care nu se poate trece. Este un merit, până la urmă, parcurgând un alt drum și cu o altă stea călăuzitoare în față, să te întâlnești, folosindu-te cam de același inventar tehnic, într-o atitudine aproape similară față de modernitate cu generația ta. Nu știu dacă M. D. ar putea fi de acord cu mine în această problemă, însă ea este indiscutabil un fapt și el caracterizează întreg deceniul opt poetic. „Rescriindu-și“ din mers aproape întreaga poezie și construind perfect conștient un proiect spiritual apofatic indubitabil, la momentul de față acest minunat degustător al harului și valențelor poetice ale Cuvântului se desparte însă categoric de felul a se obiectiva în artă al congenerilor și, cu atât mai abilitat, de pasiunea lor pentru acreditarea literară a anostului cotidian. Mai mult ca oricând, prin cultivarea unei bogate meditații creștine și comentariu existențial, Marian Drăghici dă astăzi o altă formă literară trăirii sacrului; mai mult ca oricând, el își asumă fățiș misiunea ascultării și revelării vocii de sus. Fără a exagera cu nimic – de altminteri, au mai spus-o și alții –, darul minunat cu care oficiază în poezie Marian Drăghici este al unui vizionar și al unui mistic.

Cu diverse prilejuri, în ultimii ani, Marian Drăghici n-a conținut o singură dată să-și declare și susțină opțiunea spirituală. Întrebat, de pildă, dacă nu mă înșel, despre semnificația dedicației (*in memoriam viorica antonescu/părintelui martir arsenie boca*) de pe frontispiciul volumului antologic *lumină, încet*, poetul nu a ezitat câtuși de puțin să sublinieze caracterul ei contextual. „Memoriei soției mele, a precizat Marian Drăghici, răspunzând la întrebarea formulată, i-am dedicat mai multe volume (...). Ei, celei care a plecat la cer, la doar 40 de ani, după o suferință la pat de șapte ani. Într-adevăr, cartea i-o

dedic și Părintelui martir Arsenie Boca, a cărui cunoștință mi-a schimbat radical viața. Citindu-l și recitându-l pe acest «titan al duhului», viziunea mea asupra textelor sacre, asupra Bisericii și Tradiției, a dobândit un plus de lumină, s-a limpezit. Inclusiv «chestiunea arzătoare» a nemuririi sufletului, de care au râs, ținându-se de burți, «raționaliștii». Pentru mine, din punct de vedere spiritual, Părintele Arsenie Boca reprezintă o direcție existențială, prin viața și scrierile lui, azi, când „racheta“ vieții mele și-a schimbat definitiv cursul și ultimul ei modul a intrat în linie dreaptă, spre întâlnirea inevitabilă cu cele veșnice. Iar poezia m-a pregătit și ea pentru întâlnirea cu Părintele Arsenie. M-a pregătit în felul ei tensionat și ascensional“. Grație unei întâlniri și înrăuriri spirituale cardinale, Marian Drăghici a înțeles că poezia nu este numai „nebie și lumină“ ori „boemă fără limite“, dar și „o disciplină de formare spirituală“. „Pe acest drum, ne încredințează el, poezia m-a condus încet-încet, pe furie, la Dumnezeu. Citind și scriind, visând și scriind la cuvânt, am devenit, în interiorul poeziei, un animăluț religios“. *Dumnezeu mi-a dat de lucru și nu omul*, înseamnă apodictic altundeva autorul *Lunetistului*. „Odată ce primești darul credinței, nu mai poți să taci. Vorbește darul din tine. Când deschizi gura, sau te așezi la scris, darul te vorbește, te povestește. Nu mai sunt cuvintele tale, sunt ale darului“. Strecurat la început pe neștiute în vis, *harrum* (!) sporește în timp și *deodată ți se impune o prezență, în toată/virtualitatea ei feroce, urcând lent din străfunduri/dangăt de clopot cu vuiet inezizabil,/ să-ți invadeze toate simțurile, mintea spirituală,/ chiar și vocea interioară (...)*“

De la înălțimea înțelegerii fericitei chemări („căci credința învinge lumea (*batracianului ateu*) și înfrânge posibilitatea smintelii dinlăuntru“) poetul nostru, (pentru care, astăzi, nu poezia ci sfințenia, așteptarea și umilința reprezintă cel mai înalt stadiu al devenirii spirituale) încearcă și reușește să reveleze în cele mai importante poeme ale sale, reduplicând cu toată înfiorarea retrairii extazei momentului mistic, din perspectiva unei alte înțelegeri a sensului vieții, diferite experiențe ale prezenței sacrului în propria-i cale și destin existențial. Amintindu-și, de exemplu, că a descoperit în mod providențial marile cărți de poezie prin darul unei femei – „de atunci, ne asigură acest fervent al transportului extatic, n-am fost în stare să concep și să realizez nicio dată ceva mai acătări, în scris sau în viață, decât printr-o femeie“ –, autorul nostru ajunge în sfârșit la poemul ideal, împrumutând, „ca pe-o îmbăiere clandestină în lumina altei lumi“, „vocea înstelată“ de-acum a femeii depusă cu ani în urmă în mormântul cu o cruce simplă de lemn și o tufă de liliac la doi pași... Ascunsă de bunul Dumnezeu însuși pentru a cerceta limita de înălțare a inimii robului său (poetul mistic nu poate fi mai mult decât un încercat ascultător) femeia este misterul însuși, citadela împodobită ca o mireasă pentru a-l primi dincolo. În *Poemul ascunderii* din ciclul *Elogiul vârstei mistice* („Partida de biliard din pădurea rusească“), amintind cumva de cele trei satadii de evoluție ontică din viața personală de care vorbește Kirkegaard, poetul nostru mărturisește: „Am fost în fierbere ca vinul. Faza/ exaltării a trecut. Mă limpezesc încet, cu anii/ sunt tot mai nobil, mai bun?/

Bea-mă tu femeie ca să nu mă beau singur./Bea-mă tu./ A fi femeie înseamnă a ascunde mereu ceva/ și din când în când iubitul? Ascunde-mă draga mea/ Vine iarna, bate vântul și cade frunza pe mine/ Ascunde-mă niște ani, niște luni, niște zile./ La urmă, încet// să mă dezgoape de sub zăpadă poetul – un alt poet./ Voi fi un trandafir negru iarna...“ Numai ea, se exprimă el înfiorat în marea parabolă care este poemul *Ierusalim*, este „femeia vieții mele din viitorime“ și îmbrățișând-o, „îmbrățișez ierusalimul urcând la cer“; cetatea din Empireu a salvării, după Apocalipsa Sfântului Ioan Teologul, cu alte cuvinte...

Dezghiocat din casa amintirii și asociat cu îngerul senin al poeziei, chipul mamei, „când (era) încă tânără și nespus de frumoasă“, „cu podoaba părului castaniu bogat răsucită în coc spiralat“ constituie prima manifestare a prezenței acestui mesager divin în viața sa... Prin el nevăzutele devin semnificative și ies la iveală, actul creator însuși capătă ființă, iar spusele se încarcă de magie. „Poetul ca albina înmărmurită,/ așa ai spus. Raza mereu pe cale/ până la ziuă aprinse/ zidul de ceară al muncii sale./ și încă: toți adormiseră, ploaia/ păhăruțul era plin pe masă/ și câinele tot mai lătra/ la străina din casă./ au de florile mărilor îngerul său a strigat (s.n)/ în clarul acela polemic,/ în liniștea cea mai aleasă:// poetul ca albina înmărmurită/ raza mereu pe cale/ până la ziuă aprinse/ zidul de ceară al muncii sale? (s.n.)“ Privită prin aceeași grilă angiologică, reduplicarea mistică a experienței salvării de la înec, la patru ani (!), din heleșteul curții părintești – cu ajutorul mâinii unui duh slujitor – a fratelui mai mic conduce, cu serioase incursiuni în derizoriul istoriei, la un text de intense raporturi între poezie și proximitatea puterii unui creator abstrus însă perfect dezvoltat de nevoia noastră de idealitate. „Dumnezeu este spargerea stropilor/pe frunze mari și mici fără gust,/îndulcirea lor cât durează o ploaie piezișă de vară./ este ugitul de atunci al turturelei la cișmea/ pentru macul de iunie,/ pentru urzica de august/pentru combinatul de porci din caracal sghișoara mea./ este inima cât un purice a unui copil-piele-roșie/surprins de furtună vara pe malul apei/sub o salcie răsucită de vânt./ el spune Doamne/stropilor de ploaie spartii pe frunze/ el spune Jesus/cărășeilor aurii zvârliți în iarbă./combinatului de porci/îi spune combinat de porci./copitelor, râturilor, apucăturilor de porci/le va spune toată viața/ copite, râturi, apucături de porci./ mânuțele întinse în apă nu le-am prins/nici părul mai lung ca mânuțele/ci duhul părului plutind/desfăcut deasupra apei – /moț de aur netăiat./părul mai lung ca mânuțele l-am apucat/cu o putere care nu era a mea,/nici a urmașilor mei,/ci sigur a unui înger./ la patru ani aveam înger./la patruzeci am păhăruțul,/lentila ideală, camera asta de luat vederi./el îmi va supraviețui, păhăruțul/ ridicat, închinat cu exilației și cu morții,/clanul polemic, persiflarea/rămuroasa țafă balcanică,/iova, femeia lui iov,/lae răcnind la stucaturi, la pereți când afară e ploaie și/stau vodcile în mine claie ca păpădiile între războaie,/frate-meu ion, casa la țară tot mai îndepărtată,/ heleșteul în care copil am privit zilnic cerul:/până la o sete cu fum deasupra“(p. 94).

Substanțial plină și subtil muzicală, catoptric frumoasă precum pietrele scăldate melodios de apa limpede a unui râu de munte, antologia de poezie a lui Marian

Drăghici, are în neobișnuitul personaj-simbol sau poate poem-obiect ori sentiment *Negresa* un etalon moral (ce e drept, expresionist, dar asta nu înseamnă deloc că mesajul lui nu poate privi mântuirea) al măsurării vocației creatoare și deplinei libertăți de expresie – împinsă dacă se poate până la alt regn... De consistența primordialității „aerului când aerul era/ lichid amniotic și primii oameni/ colindau lumea ca pești/ ori ca muzicanți de petrecere deghizați în pești“, negresa este experiența („după ce am făcut dragoste cu ea dându-i bice/epuizându-o în toate clipele vieții și morții: epuizându-mă“) cu care fibra autentică a poetului se îmbată când, citez, „mă trezesc și soarele răsare din negresă/ ca oul din găină, gata apus./ luna și stelele pâlpaie pe cer/ ca viermii îngrășați în transparența carnală a negresei/ și din care bineînțeles înfulec și eu, cu nesațul/de fiară a afriicii – și nu mă mai satur.“ Implicată indubitabil în facerea textului (taie și spânzură cu mâna ei la diferite nivele ale expresiei!), negresa este judecătorul din *off* nu numai al stilului, dar și al practicii poeziei și modului de a fi al unui poet care comite un teribil hybris, înfruntând un «Dumnezeu (care) ne aruncă în lume / ca unicate». « – tot lanțul social, coadă de pește./ uniformizare./ sterilizare./ anonimizare forțată./ alienare./ decădere din condiția de./ tot lanțul și danțul./ poetul din instinct se recuză.» // negresa departe de a fi captivă,/ nu gustă stilul țărănos elliptic.// « – vocația, funcția lui socială: nici model, nici relicvă sacră./ pe cât se poate nealiniat./ intact./ natural-augural./ prețul nu se negociază:/ ratare./ marginalizare. / sărăcie./ nebulie. /mai mare dragul./ ca individ moare tânăr.//» Vocile se amestecă aici creând un eres poetic total și un tip de ambiguitate tectonică de mari retorsiuni și răsturnări de plăci geologice, rar întâlnite, bunăoară, la marii poeții genuini ai amprenteii lui Dumnezeu în lume, precum un Rilke sau Trakl, modele recunoscute de Marian Drăghici, un poet pentru care însă „fiecare vers/ fiecare poem mare și adevărat/ declanșează/ șocul unei scurte morți instantanee“. Penitent, în ascultare și umilință, după ce va fi căzut mort de la fereastră ca Eutih și apoi Dumnezeu l-a întors la viață, poetul nostru se desparte de olimpiana credință de confesional a poezilor amintiți, scriind și crezând (*Dumnezeu mi-a dat de lucru*) în ceea ce scrie, căci „omul e o colivie/prin care crește un ram bătut de vânt sub lună/ (...) colivia rămâne goală pe pământ./,/rămâne ramul bătut de vânt,/rămâne noaptea cu lună/ și pasărea aceea dând din aripi întruna acolo sus.“

Nu știu dacă *lumină, încet* (Ed. Tracus Arte, 2013) este cea mai bună antologie de versuri din creația lui Marian Drăghici. Nu știu nici dacă este una *de autor* și nici cât amestec are în selecția și ordonarea textelor coordonatorul colecției, Teodor Dună, el însuși poet. Știu însă că, în pofida lipsei oricărui aparat științific („cuvânt înainte“, „nota editorului“ etc. etc.), ea reușește să ofere o imagine convingătoare a reliefului briant al poeziei lui Marian Drăghici. Un poet spiritual de cea mai autentică și mai elevată expresie, cum nu cred să mai avem în momentul de față vre-un-altul. Un creator, sunt încredințat, care nu și-a spus încă, în această nou-veche misiune de celebrare a misterului celor înalte, și ultimul cuvânt.

Poezia contemporană din Basarabia. Generații și paradigme

„A scrie despre condiția poeziei din Basarabia în secolul al XX-lea, deci despre limbajul artistic *esențial*, al unei provincii care a traversat (orice verb față cu predicatele *trăite* ale istoriei sună ca un eufemism) șapte schimbări de regim politic (1917, 1918, 1940, 1941, 1944, 1991, însoțite de războaie, degradingoladă, refugiu, deportări, epurare etnică, masacre colective, expropriere, foamete organizată, campanii de îndoctrinare și deznaționalizare etc., etc.) în nici trei pătrare de veac, într-un velet de om, altfel spus, înseamnă, înainte de toate, a-ți asuma destinul unei lumi tragice, marcată de experiențe fundamental diferite decât aspirația către ceea ce pretențioasă (maniheista?) modernitate numea *frumos gratuit, artă pură, autonomie a esteticului*“, astfel își începe Nicolae Leahu prefața la mult deranjanta și virulent repudiata antologie de poezie din colecția *Literatura din Basarabia în secolul XX*¹. Și are perfectă dreptate, căci ori de câte ori se propune o recuperare a literaturii române din acest spațiu, renunțarea completă la perspectiva morală¹ de abordare este aproape imposibilă și, la o eventuală încercare, practic nefuncțională. Iar dacă un cititor din secolul al XXI-lea ar opera exclusiv cu uneltele esteticului în experiența de revizuire a poeziei scrise aici după 1944 și până la începutul anilor '80, ar reuși să salveze foarte puține texte. Și nu pentru că în această perioadă în Basarabia ar fi lipsit scriitorii talentați, ci deoarece nu a existat o apariție și o evoluție firească, logică și coerentă a acestei poezii. Orice schimbare de paradigmă a fost determinată/forțată de circumstanțele istorice și social-politice.

Dinamismul intern al evoluției literaturii din Basarabia, o literatură condamnată la exil prin îndepărtarea de patria culturală adevărată², nu poate fi apreciat adecvat prin raportarea exclusivă la criteriul estetic, deoarece tirania înstrăinării suportată de artistul basarabean generează formule specifice. Literatura din Basarabia este o literatură a sacrificiului esteticului în numele culturalului, socialului sau, nu în ultimul rând, al etnicului și eticului, iar tipul reprezentativ al scriitorului în Basarabia este *homo civicus*, ființă care are vocația și obligația coborârii în contingent și a menținerii sau a cultivării conștiinței naționale. Pașoptismul devine un *modus vivendi* pentru basarabeanul din a doua jumătate a secolului al XX-lea, al cărui destin

continuă să fie marcat de drama înstrăinării și a frustrării naționale, iar poezia civică este viabilă atâta timp cât situația românismului în acest spațiu este precară.

¹ *Literatura din Basarabia în secolul XX. Poezie*. Selecție, studiu introductiv și note biobibliografice de Nicolae Leahu; postfață de Alex. Ștefănescu, Chișinău: Știința, Arc, 2004, p. 5.

² În postfața la aceeași antologie, intitulată empatic *Poezia basarabeană emoționează, deci există*, Alex. Ștefănescu vorbește despre „perspectiva morală” și „perspectiva estetică”. Idem, p. 268.

Scriitorul din Basarabia este impus permanent de circumstanțele social-politice să iasă din turnul de fildeș al literaturii și să valorifice valențele moralizator-militante ale cuvântului, oricât de desuete ar părea ele într-o lume a post-istoriei. Iar rigurosul ochi de veghe proletcultist nu accepta nicio diversificare a uneltelor poetice și nicio abatere de la eul-etalon, un eu trăind la modul frenetic și exprimându-și declamativ nespusa dragoste și mândrie pentru marea-i țară.

În astfel de circumstanțe, firește că nu i se poate pretinde poeziei o autonomie a esteticului. Cu toate acestea, unii dintre autori, dincolo de concesiile făcute doctrinei realismului socialist, au fost în continuă căutare de formule care să fie acceptate de rigida paradigmă proletcultistă și, totodată, să se dovedească producătoare de estetic. Urmărind mișcările care se produc în poezia din Basarabia în secolul al XX-lea, Mircea V. Ciobanu constată că „permanentele schimbări politice (geopolitice), ideologice, civice, naționale au provocat tot atât de frecvente sau intermitente mutații mentale, inclusiv estetice. Poate că tocmai din acest considerent, poezia de aici e în perpetuă dinamică, în permanentă confruntare (dar și completare reciprocă) cu modelele anterioare, cu sursele autohtone și străine, diverse și dinamice în ultimul secol poetic. [...] Probabil că și din cauza vitezei schimbărilor politice, sociale, culturale, veacul poeziei din Basarabia e împărțit în *decenii* generaționiste (sic!): *șazizeciști, șaptezecești, optzecești, nouăzecești, douămiiști*“.³

După ce debutează decent sau chiar lăudabil în interbelic (creând o poezie cu predilectă înclinare modernistă), poeți ca Liviu Deleanu, Emilian Bucov, Nicolai Costenco, Paul Mihnea, George Meniuc, Alexandru Robot (ultimii doi fiind menționați de G. Călinescu în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*) devin jertfe ale clișeizării și degradării proletcultiste a limbajului poetic. Imediat după război începe drasticul proces de ideologizare a literaturii și de transnistrizare a limbii, iar esteticul e în irecuperabilă cădere. Referindu-se la Paul Mihnea, Eugen Lungu va face o constatare valabilă de fapt pentru aproape toată poezia scrisă în această perioadă: „Adăugați la toate astea [clișee imagistice și «moloz» ideatic – *n.m., L.Ț.*] și «limba» nouă a bâlbâ-

³ Este conceptul de la care pornește Mihai Cimpoi în *Istoria sa*: „Exilul basarabean constă în înstrăinarea de patria culturală adevărată, în privarea (până prin 1956) de accesul la valorile clasice, apoi prin limitarea acestuia (Eminescu, Creangă, Alecsandri fiind considerați clasici moldoveni, iar Caragiale și Coșbuc nemoldoveni). [...] Exilul marchează puternic conștiința scriitorului basarabean care, ca oricare exilat, trebuie să se întoarcă la Ithaka. [...] Întoarcerea la Ithaka e plină de acțiuni recuperatoare, căci exilații se văd obligați să ardă punți, să acopere goluri imense, să amalgameze mișcări, etape, curente”. Vezi: Mihai Cimpoi, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, ediția a II-a, Chișinău: Arc, 1996, p. 17-18.

itorului marasm transnistrean, exportată și în dreapta Nistrului, ca să realizați cum un promițător poet devine un simplu versificator de poncife propagandistice^[4]. Doar câțiva dintre acești promițători poeți ai anilor '30 se vor întoarce la unelte^[5], dar abia peste mai bine de două decenii. Crestomatic, în acest sens, este cazul George Meniuc, autor ce valorifică în volumul de debut – *Interior cosmic*, 1939 – estetica simbolismului, apoi se adaptează la canonul proletcultist și revine la estetic abia în 1969, odată cu volumul *Vremea lerului*, în care face o poezie neoromantică având caracter baladesc. Emilian Galaicu-Păun subliniază, în eseu *Anul '68 – o „primăvară pragheză” a literaturii române din Basarabia*, că „această recuperare – *Vremea lerului* –, dincolo de valoarea ei intrinsecă, este foarte importantă cel puțin din trei motive: *primo*, readuce suflul poeziei autentice românești din perioada interbelică, pe când Basarabia era trup din trupul Țării, în schimbul acelei bâlbâieli șantiste a «poeților primelor cincinale» din RASSM; *secundo*, îl face pe poet să se întoarcă la principiile estetice de tinerețe, astfel poezia din «anii târzii» revenind în albia firească a autorului *Interiorului cosmic* în volumul *Toamna lui Orfeu* (1983); *tertio*, poezia nedeclaratului patriarh al liricii intelectuale, de idei, va influența, direct sau indirect, poezia livrescă a tinerei generații de la '68 (Damian, parțial Codru ș.a.)^[6].

În primii ani ai deceniului șase au început să fie editați clasicii literaturii române (1953 – Creangă; 1954 – Eminescu), dar „holocaustul estetic”^[7] a continuat până în deceniul următor, când, ca o consecință a dezghețului ideologic în imperiul sovietic, se readuce, timid, esteticul în poezie. De fapt, apariția, în 1968, a volumelor *Sînt verb* de Liviu Damian și *Numele tău* de Grigore Vieru a însemnat o șansă pe care poezia românească dintre cele două răuri și-a dat-o sieși: ieșirea de sub aripa depersonalizantă și sufocantă a ideologiei comuniste și reabilitarea limbajului poetic. Prin cărțile pe care le vor publica în următorii ani, autorii ce alcătuiesc generația '60 (Petru Zadnipru, Valentin Roșca, Aureliu Busuioc, Grigore Vieru, Victor Teleucă,

Anatol Codru, Ion Vatamanu, Liviu Damian, Gheorghe Vodă, Dumitru Matcovschi) vor fi atrași de valențele novatoare ale poeziei (neo)moderniste, pledând, cu tot mai multă încredere, pentru esteticul pur.

Două sunt, în general, sursele acestei poezii. Pe de o parte, începe să fie valorificat din plin faptul de cultură. Poeții acestei generații îi evocă (cu pioșenie și solemnitate) în poemele lor, apelând la unele forme de intertextualitate (citatul, parafraza, aluzia), pe Creangă, Eminescu, Blaga, Arghezi, Stănescu, dar și pe Lorca, Rilke ș.a., ca o încercare, după o formulare a aceluiași Emilian Galaicu-Păun, „de a muta greutatea trupului înțepenit în poziție de «smirno» pe adevăratul punct de sprijin, astfel intensificând circuitul valorilor naționale”^[7]. În acest

fel, se mai temperează și din ardoarea etică a liricii din segmentul interriversan al literaturii române, rezultând o poezie livrescă, a emoției filtrate intelectual, a metaforei conceptuale. Sporirea interesului pentru formulele lirice moderniste a însemnat pentru poeții din Basarabia un adevărat imbold pentru înnoirea po(i)etice. Datorită acestei deschideri, poezia de aici „își recapătă conștiința de sine, își devine suficientă sieși”^[8], dându-și o șansă de supraviețuire.

Pe de altă parte, este valorificată poezia populară, din care sunt preluate atât structuri prozodice, cât și imagini ce trimit la valorile perene ale neamului. În poemele cu caracter baladesc ale șazeciștilor (îndeosebi la Anatol Codru, Ion Vatamanu, Gheorghe Vodă), limbajul de o plasticitate mitizantă, îmbrăcând de cele mai multe ori formele baladescului, plasează cititorul într-o lume a adevărilor veșnice, a ancestralului sacralizat. Baladescul și lirismul meditativ iau locul imnicului specific epocii; metafora plasticizantă este utilizată din plin pentru a crea „peisaje” ce evocă universului paradiziac al copilăriei.

Nu îi este străină acestei generații nici poezia cu caracter subversiv. În 1970, Grigore Vieru edita culegerea de versuri pentru copii *Trei iezi*, unde includea și poezia *Curcubeul*, în care, prin cele trei culori-frați ale curcubeului elogia tricolorul. Peste trei zile de la difuzare, cartea a fost retrasă din librării și dată la topit. Aceeași soartă a avut-o și cartea lui Petru Cărare *Săgeți* (1972), dată la topit pentru că „prezenta denaturat realitatea sovietică”. Peste zece ani, în 1982, urma să apară volumul lui Ion Vatamanu *De pe două margini de război* (o cronică a satului trecut prin atrocitățile istoriei). Cartea este însă stopată la etapa de corectură, iar autorul învinuit de „acțiuni subversive” împotriva statului. Peste un an, apare varianta cenzurată și trunchiată a cărții – *Măslinul oglindit*.

Toate aceste exemple de luptă prin cuvânt împotriva sistemului, alături de noutatea adusă prin diversificarea formulelor po(i)etice sunt dovezi ale ieșirii din inerție, ale revitalizării poeziei românești din Basarabia.

Odată cu debutul *șaptezeciștilor* – Nicolae Esinencu, Iulian Filip, Vasile Romanciuc, Leonida Lari, Marcela Benea, Nicolae Dabija, Leo Butnaru, Ion Hadârcă, Arcadie Suceveanu – se intensifică acțiunea de fortificare a esteticului. Se pare că prin acești autori în poezia română din Basarabia are loc sfidarea vechilor convenții realiste, se „purifică verbul poetic”, iar poetul este scos din „contingentul care-l ținutia tiranic” și transferat „în transcendent”^[9]. Adepți ai poeziei de factură (neo)romantică (singura excepție este Nicolae Esinencu), șaptezeciștii se întorc către lumea interioară a eului, acest gest constituind, în mod evident, „o replică la elogiul necondiționat al realismului”^[10] pe care-l cerea canonul proletcultist de până atunci. „După apriga și prelungita secetă proletcultistă, constată Nicolae Leahu în prefața antologiei din 2004, [...] elogiul stărilor sublimale ale sufletului, bucuria regăsirii ingenuității realului, văzut ca o tonifiantă sursă de autoiluzionare și metaforizare problematizantă, în sens etic, a lumii, proteica deschidere spre mis-

⁴ Mircea V. Ciobanu, *Metamorfozele poeziei: caruselul basarabean*, în: „Deziluziile necesare”, Chișinău: Arc, 2014, p. 287.

⁵ Eugen Lungu, *Mitul Mihnea*, prefață la antologia „Orga codrului”, Chișinău: Arc, 2016, p. 6–7.

⁶ Vezi: Mihai Cimpoi, *Generația pierdută și întoarcerea la unelte*, în: *Op. cit.*, p. 172.

⁷ Emilian Galaicu-Păun, *Anul '68 – o „primăvară pragheză” a literaturii române din Basarabia*, în: „Poezia de după poezie. Ultimul deceniu”, Chișinău: Cartier, 1999, p. 23–24.

⁸ Mircea V. Ciobanu, *Op. cit.*, p. 284.

⁹ Emilian Galaicu-Păun, *Op. cit.*, p. 19.

¹⁰ Idem, p. 26.

ter, vis devin constante ale poeziei generației «ochiului al treilea»^[11]. „Caligraf al peisajelor sufletești”^[12], înzestrat cu cel de-al treilea ochi (volumul reprezentativ al generației este considerat *Ochiul al treilea*, 1975, de Nicolae Dabija), poetul șaptezecist va purcede la metaforizarea (uneori chiar excesivă) a discursului, găsind în acest procedeu de sorginte manieristă o formă de libertate a exprimării poetice. Pentru a evita dialogul cu cenzura și pentru a nu se angaja social-politic, unii poeți ai acestei generații devin meșteșugari ai expresiei poetice. Acest interes sporit pentru tehnicile manieriste de insolitare a discursului liric a constituit, totodată, o modalitate de înnoire poetică și poietică.

În anii mișcării de renaștere națională însă, atât unii șaizeciști (Grigore Vieru, Dumitru

Matcovschi, Ion Vatamanu), cât și o bună parte dintre șaptezeciști (Nicolae Dabija, Leonida Lari, Ion Hadârcă) își vor asuma condiția de poet-tribun și se vor dedica poeziei civice. După această intensă perioadă de versificări patetic-înălțătoare, declamative și grandilocvente, vădind intenții martirizante ale eului, autorii deveniți protagoniști ai evenimentelor din Piața Marii Adunări Naționale în anii 1989–1991 nu au mai reușit să readucă lirismul în albia lui firească, iar poezia lor cu adevărat valoroasă trebuie căutată în cărțile apărute până în 1990. Au perseverat, reușind să-și perfecționeze uneltele, Ion Hadârcă, interesat tot mai mult de poezia cu formă fixă, îndeosebi de sonet, Vasile Romanciuc, cu „experimentele moderniste (pe care le aplică delicat, rezervat și absolut lejer, dezinvolt, cum făcea și Vieru în volumul care l-a consacrat)”^[13], Arcadie Suceveanu, un iscusit orfevrul al limbajului poetic, dar și un remarcabil autor de poezie elegiac-existențială în ultimele două volume apărute până acum (*Umbre, ființe, epifanii* – 2011, *Ferestre stinse de îngeri* – 2014).

În 1995 apare antologia realizată de Eugen Lungu *Portret de grup. O altă imagine a poeziei basarabene*, care îi impune ca generație pe *optzeciști* (care au debutat editorial începând cu 1983) și îi încadrează, totodată, într-o paradigmă – cea postmodernistă. În prefața al cărei titlu anunța modificarea de paradigmă ce se producea odată cu apariția primelor volume ale *optzeciștilor* – *O altă poezie* –, antologatorul punctează trăsăturile distinctive ale practicii literar-artistice *optzeciste*, după ce amintește de lipsa unei mentalități de generație și de „absența unui spirit critic director, formativ și coagulant”: mularea pe livresc, pe faptul de cultură, „detaforizarea și deliricizarea /.../, oralitatea, prozaismul, ludicul, ironicul /.../, grotescul, biografismul, textualismul, intertextualitatea etc.”^[14], toate procedee proprii postmoderniștilor din Țară. De fapt, prin Nicolae Popa, Emilian Galaicu-Păun, Teo Chiriac, Eugen Cioclea, Grigore Chiper, Vasile Gârnet, Irina Nechit, Ghenadie Nicu, Nicolae Leahu, dar și prin oficializații prin apariții editoriale cu câțiva ani mai târziu Margareta Curtescu, Mircea V. Ciobanu, Maria Șleahțișchi, se produce sincronizarea cu formulele poetice din Țară.

Debutând într-o epocă de suprasaturație în ceea ce privește eticul și civicul în literatură, *optzeciștii* se îndreaptă, ca replică, spre eul biografic, raportând poezia la cotidianul banal, insignifiant, marginal și, de multe ori, derizoriu și trivial. Pe de altă parte, ei valorifică (la modul ludic și ironic, spre deosebire de gravii lor predecesori *șaiizeciști*) memoria culturală a umanității, căutând originalitatea în asimilarea *déja-dit*-ului. Apreciați de critici de primă mărime din Țară, prezenți în antologii traduse în engleză, franceză, germană și în alte limbi ale Europei, *optzeciștii* înlătură din poezia din Basarabia orice manifestări provinciale și regionaliste.

Vor veni apoi *nouăzeciștii* (Dumitru Crudu, Iulian Frunțașu, Ștefan Baștovoi ș.a.), care, absolvind facultăți la universități din România și debutând sau publicându-și o bună parte din cărți la edituri de pe malul drept al Prutului, vor realiza integrarea definitivă a poeziei din Basarabia în spațiul poeziei românești. Adepți ai minimalismului poetic, acești autori explorează marginalul și insignifiantul, mizând pe autenticitatea frustă, iar instrumentul cel mai eficient de „redare” a autenticității este limbajul, pe care, după Radu Vancu, *nouăzeciștii* basarabeni „l-au normalizat”, „l-au curățat de falsele prejucții și valori, dând oricărui cuvânt drept de existență în limbajul literar – adică, am putea spune, democratizând limbajul poetic”^[15]. Astfel, esteticul se alimentează, de această dată, din zonele considerate tradițional anti-poetice.

Mai există însă o ramură a *nouăzeciștilor*, una mai „îmblânzită”, a poezilor/poetelor (Silvia Caloianu, Ana Rapcea, Liliana Armașu, Aurelia Borzin) care revin la confesiune (în faza ei culturalizată) ca formă de transpunere poetică a temerilor, regretelor, frustrărilor unui eu aflat în căutare de împlinire.

Recent intrații în poezie sunt două miștii: Alexandru Vakulovski, apoi mai tinerii Alexandru Cosmescu, Virgil Botnaru, Anatol Grosu, Ion Buzu, Maria Pilchin, Aura Maru ș.a. Descendenți din fracturistul Dumitru Crudu, aproape toți minimaliști până în măduva oaselor, cu tendințe de abordare (neo)expresionistă a eului, aceștia se supun unui singur „zeu” – autenticitatea, șocantă, deranjantă, provocatoare, dar... veritabilă.

Analizând evoluția poeziei românești din Basarabia pe parcursul a mai bine de șase decenii, se poate observa că acțiunea de triere, catalogare și omologare e destul de dificilă într-un context în care orice perturbare social-politică răstoarnă valorile și dă peste cap canoanele. Iar predicția în ceea ce privește evoluția de mai departe a acestei poezii o face foarte elocvent Mircea V. Ciobanu în finalul eseului pe care l-am citat de mai multe ori: „Având în vedere o stare încă destul de incertă a ceea ce azi se numește Republica Moldova, care se schimbă cel puțin o dată la patru ani, radical; având în vedere păstrarea concomitentă a tuturor «paradigmelor» literare posibile (vechi și noi, separate sau amestecate), poezia română din Basarabia continuă să fie un melanj exotic, care își modifică nuanțele și contururile la fiecare nouă carte, grupaj în reviste, la fiecare comentariu critic, la orice nouă rotire a caleidoscopului privitorului”^[16].

¹¹ Mihai Cimpoi, *Op. cit.*, p. 222.

¹² *Ibidem*.

¹³ Nicolae Leahu, *Op. cit.*, p. 22.

¹⁴ Mihai Cimpoi, *Op. cit.*, p. 223.

¹⁵ Mircea V. Ciobanu, *Op. cit.*, p. 291.

¹⁶ Eugen Lungu, *O altă poezie*, prefață la antologia „Portret de grup. O altă imagine a poeziei basarabene”, Chișinău: Arc, 1995, p. 11.

Giovanni Francesco Barbieri (Guercino)
– Iosif și soția lui Putifar

Mariana RÂNGHILESCU

Iosif și soția lui Putifar

Prin iubire definim nenumărate fenomene, sentimente uneori foarte diferite. De obicei, numim sentimentul cel mai profund iubire pentru femeia sau bărbatul de alături, apoi iubirea de Dumnezeu, iubirea de patrie, iubirea de artă, iubirea filială, iubirea maternă, iubirea de mișcare, iubirea de adevăr, iubirea de știință etc.

Sensurile cuvântului sunt diferite în lumea lui Eros și în lumea lui Agapè. „Astfel, iubirea divină, iubirea creștină, care este Agapè apare în toată splendoarea ei; ea înseamnă afirmarea ființei prin acțiune. Iar Eros, iubirea-pasiune, iubirea păgână, este cea care a răspândit în lumea occidentală otrava ascezei idealiste – exact ceea ce reproșează Nietzsche creștinismului. Eros, și nu Agapè, este cel care a preamărit instinctul morții și care a încercat să-l « idealizeze ». Însă Agapè se războiește pe Eros salvându-l. Căci Agapè nu știe să distrugă și nu vrea să distrugă nici măcar pe cel care distruge.” [Rougemont, 2000: 336] Pornind de la aceste idei, m-am gândit să propun o poveste prin care s-ar putea demonstra atât puterea lui Eros, cât și a lui Agapè.

Iubirea sub semnul mitului biblic

Iosif este al unsprezecelea din cei doisprezece fii ai lui Iacob și întâiul născut al Rahilei, soția preferată a patriarhului. Plini de invidie, frații săi l-au vândut unor negustori care se îndreptau spre Egipt. Apoi, revândut, ajunge în casa lui Putifar (numit Petephres ori Potifar). Dumnezeu este cu tânărul evreu și de aceea izbutește în tot ce face. Putifar îl pune mai mare peste casa lui, încredințându-i toate avuțiile. Tână-

rul canaanean era frumos la chip și plăcut la vedere. Soția stăpânului a pus ochii pe dânsul. Directă, îi cere să se culce cu ea. Iosif refuză să trădeze încrederea stăpânului și să păcătuiească înaintea lui Dumnezeu. Seducătoarea nu renunță și își reînnoiește propunerea. Aflat în casă după treburi, femeia l-a apucat de haine. Iosif a fugit afară, lăsându-și hainele în mâinile ei. Apoi, și-a strigat slugile și le-a spus că evreul a vrut să o batjocorească. La întoarcerea soțului i-a povestit varianta ei și ca dovadă îi arată hainele. Convinș repede, Putifar „l-a luat pe Iosif și l-a aruncat în temniță, în locul din temniță unde sunt ținuți prizonierii regelui” [Geneza, 39: 21]. Atitudinea lui Iosif nu are nimic în comun cu lașitatea. Refuzând „iubirea corporalistă”, el a rămas cu dragostea lui Dumnezeu care și-a revărsat mila Sa. „Plecând de la acest episod, o parte din tradiția iudaică (Testamentul celor XII patriarhi) și creștină (Origen) fac din Iosif modelul omului plin de cumpătare.” [Septuaginta, 2004: 144]

Iubirea – de la mit la literatură

Din episodul *Vechiului Testament*, Thomas Mann „a plasmuit un mit cu artă de nuanțare psihologică ineputabilă și cu ample detalii istorice” [Martini, 1972: 456].

În ipostaza de slujitor personal și lector, Iosif face mereu paralelisme între subiectele din „Cântecul pentru desfătare” egiptene și tradițiile din neamul său. Vorbește despre iubirea neamului său pentru Dumnezeu. Pe evrei îi prezintă „ca o logodnică a fidelității sale, închinată și apărută într-o credință sa” [Mann,

1978: 260]. Din această iubire, Iosif își alege principile de viață.

În prezentarea vieții lui Iosif apare vechiul motiv: antagonismul dintre spirit și viață, calea spre singurătate dintr-o ordine imperativă. Thomas Mann a unit mitul cu umanitatea, creând niște personaje rotunde, complexe.

Pe de o parte, imaginea înșelătoare, de o destrăbălare desfrânată și de o seducție fără rușine a stăpânei, nu s-ar potrivi cu realitatea. Tradiția a neglijat singurătatea în care trăia Mut-em-Enet, numită familiar Eni sau Enit. Mediul din care provenea era unul dintre cele mai nobile. Asta ar tăgădui purtarea ei „ca o târfă”. Era o copilă în vremea în care părinții o căsătoresc de dragul unor avantaje la curte. „Eni era vânturatică, veselă, nepăsătoare, liberă. Era ca o floare de apă care, plutind în oglinda lacului, zâmbește săruturilor soarelui, fără a se gândi măcar că lujerul ei lung își are rădăcinile în mărul întunecat al adâncurilor.” [Mann, 1978: 348] Situația de soție onorifică nu-i frânase înflorirea. Nimic nu trimite spre o femeie ușuratică, ci din contra era „o călugăriță a Lunii, o femeie rece și de lume”.

Pe de altă parte, frumusețea lui Iosif depășise stadiul farmecului adolescentin. La douăzeci și patru de ani, era frumos de-ți sta mintea în loc. „Chipul său nu mai avea înfățișarea fermecătoare și atrăgătoare de pe vremuri, a copilandrului beduin [...] obrazul îi era mai plin, mai serios, smolit de soarele Egiptului de sus, trăsăturile deveniseră mai armonioase, mai destine.” [Mann, 1978: 360]

În urma unui vis, se hotărăște să-l alunge pe Iosif din ochii ei. Toată ziua următoare o petrecuse singură, izolată de surorile ei și nu a primit vizite. A șezut cu ochii goi „întorși înăuntru”, până către apusul soarelui. Apoi, incredințându-se că stăpânul este acasă, a poruncit slujnicelor să o gătească, pentru a-i face o vizită. Era ceva cu totul neobișnuit. Vizita constituie o abatere de la orânduiala curții. Ca din întâmplare, aduce discuția despre înălțarea lui Iosif. După Mut-em-enet, locul lui era la câmp, la corvoadă, nu la curte. De cealaltă parte, Putifar îi laudă darurile. Știe că „bărbații se uită la el cu plăcere și cu inima deschisă, femeile îl iscodesc pieziș, cu coada ochiului [...] Iar când se arată prin oraș, pe ulițe și în dughene [...] fetele se urcă pe ziduri ori pe acoperișuri și aruncă după el cu inele de aur pe care și le-au scos din deget, pentru a-i atrage privirile. Dar nu i le atrag nicicum.” [Mann, 1978: 392] Știrea aceasta din urmă o umplu de gelozie. Îi cere soțului să-l îndepărteze pe sclavul venetic din casa și gospodăria lor. Putifar o refuză subliniind că flăcăul va rămâne și va ajunge în frunte.

Tulburarea lui Mut-em-enet vine din nenorocirea de a iubi un om de pe o treaptă mult mai joasă decât rangul ei, de a învăța patima de la un sclav, un om-obiect cumpărat în casa ei. „Aceasta a împiedicat-o multă vreme să-și mărturisească sieși sentimentul iar când a făcut-o, în cele din urmă, s-a amestecat, în fericirea pe care o aduce întotdeauna dragostea, un element de înjosire, care reușește, din motive de cea

mai mârșavă cruzime, să stârnească atât de cumplit dorința.” [Mann, 1978: 429]

În primul an, ea se sili din răspuțeri să-i tănuiască dragostea. Femeia lui Putifar privea la trăsăturile întunecate ale lui Iosif. Acesta era însă preocupat de treburile gospodăriei și nicidecum de dragostea ei. Când n-o vedea nimeni, cu lacrimi de bucurie, Mut-em-enet rostea o asemenea rugăciune, adresată lui Iosif: „O zile cerești ale simțirii vii!... Tu mi-ai îmbogățit viața – ea înflorește.” [Mann, 1978: 454]

În al doilea an, Mut-em-enet începe să-i arate pe față lui Iosif dragostea ei. Brusc, își alege și două confidente dintre femeile din preajma ei. Începe ispitirea prin îmbrăcarea unei rochii, după portul din țara lui. Iosif o găsește doar străină și măreață. Îi cere să tămâieze în timpul jertfei. L-a copleșit cu daruri. „În dragoste, darul mai slujește luării în stăpânire și confiscării [...] Porți darul meu, ești al meu.” [Mann, 1978: 472] Drept mulțumire pentru meritele sale, Mut i-a dăruit un inel prețios, brățări de aur, straie de sărbătoare. Pe undeva, povestea lor pare să actualizeze o alta: cea a lui Ghilgameș și a zeiței Iștar.

De-a lungul mileniilor lui Iosif i s-a atribuit epitetul clasic: „castul Iosif” sau, transpus pe planul simbolic tipic, „un Iosif cast”. Acest cuvânt-cheie „castitatea” i se potrivește numai pe o anumită perioadă, nu pe toată viața. La șaptesprezece ani, cocheta pe marginea fântânii cu frumoasa Lună, el însuși făcând pe frumosul pentru ea. Celebra lui castitate se întemeia pe o pătrundere generală a lumii de spiritul dragostei, pe o îndrăgostire universală. „Mă păstrez curat”, auzise, odinioară micul Beniamin, din gura fratelui pe care îl admira.

Pentru refuzul femeii lui Putifar, Iosif stabilește șapte argumente. Primul făcea referire la logodna cu Dumnezeu. Legat strâns de primul este al doilea: devotamentul întemeiat pe alianța încheiată cu Mont-Kav, cel apus, față de Putifar, „stăpânul delicat”. Pentru al treilea, găsește orgoliul masculin „voia să fie el săgeata, nu ținta voluptății”. Al patrulea ține deopotrivă de mândrie, dar de cea spirituală: „Lui Iosif îi era silă de tot ce intrupa în ochii săi Mut, femeia egipteană, cu care îi era oprit, printr-o poruncă de neprihănire legată de mândria eredității sale, să-și amestece sângele.” [Mann, 1978: 479]

Tatăl era al cincilea argument – dacă nu cumva primul, dominând totul. Al șaselea face referire la fatalitatea tristă ce lovise dorul de dragoste al sărmanei Mut. Slăbiciunea pentru Iosif ce o încerca pe Eni era „numai o durere sinceră și adâncă, iscată de frumusețea și tinerețea lui Iosif, o dorință din adâncuri, la fel de onestă sau neonestă ca oricare alta, și nu mai destrăbălată decât, tocmai, este dragostea” [Mann, 1978: 481] Ultimul argument, al șaptelea, era „despuierea”. Aceasta îi fusese interzisă, cu severitate, de bătrânul tată când Iosif voise să răspundă lunii pline.

În al treilea an, soția lui Putifar a început să-l îmbie pe Iosif cu dragostea ei, cu o patimă crescândă. Prin piticul destoinic Dudu, Mut-em-enet îi trimite un bilet, un rebus, care înseamnă totodată „a fi culcat” și

„a dormi“. Mesajul l-a zdruncinat profund. Câteva zile după predarea biletului, Mut-em-enet nu mai voise să-l vadă pe Iosif. Lipsa lui o maturizase, fiind gata să-i spună verbal ceea ce îi comunicase „în scriitura magică“. Prin Dudu, îi trimise poruncă lui Iosif să i se înfățișeze într-o audiență legată de treburile gospodăriei, urmată de o partidă de dame. La întâlnire, Iosif constatare o schimbare ciudată a lui Mut-em-enet. „era o transformare, înduioșătoare și tulburătoare, totodată rea și emoționantă, o schimbare ce-i da, cumva un aspect vrăjitoresc.“ [Mann, 1978:498] Când se așezară la partida de dame, Iosif a remarcat că stăpâna vorbea peltic. Observația i-a dat curaj femeii care i se adresează cu focul patimii ei: „– Mă iubești Ursarsif, zeu întruchipat în sclav, șoimul meu ceresc, mă iubești oare, așa cum te iubesc eu, încă de mult, cu voluptate și chin, îți arde și ție sângele de dor după al meu, cum îmi arde mie sângele după tine, încât a trebuit să-ți pictez scrisori după o luptă îndelungată, vrăjită cum sunt de umerii tăi aurii, și de faptul că toți te iubesc, și mai ales de privirea ta de zeu, sub care trupul mi s-a prefăcut, iar sânii mi-au crescut, ajungând ca fructele iubirii? Culcă-te cu mine! Dăruiește-mi, dăruiește-mi tinerețea și splendoarea ta, iar eu îți voi dăruiești o voluptate ce n-ai visat, știu eu ce spun!“ [Mann, 1978, 503]

Urmează un schimb de replici. Iosif face apel la rațiune: „cruță-te pe tine și pe mine; [...] Cum aş putea să nu te iubesc pe tine, stăpâna mea? În genunchi te iubesc și te implor în genunchi să nu încerci să deosebești cu cruzime în dragostea pe care ți-o port, partea de smerenie și partea de foc, partea de evlavie și partea de dulceață, și binevoiește să o lași așa cum e, cu părțile ei alcătuitoare, ele sunt laolaltă un tot prețios și gingaș, ce nu merită să fie despicaț și desfăcut cu o cruzime iscoditoare, căci este păcat de dragostea mea!“ [Mann, 1978: 506] Vorbele celor doi sunt de o frumusețe fără seamăn. Declarațiile femeii sunt tulburătoare: „n-am iubit pe nimeni, niciodată, și n-am primit bărbat, n-am dăruit nimănui nicio fărâma din comoara iubirii și a voluptății mele, numai pentru tine le-am păstrat pe toate și numai tu vei fi înavuțit și copleșit de ele, cum nici nu poți visa. Ascultă-mi șoapta: pentru tine, Ursarsif, trupul mi s-a înnoit și s-a schimbat, devenind un trup de dragoste, din creștet până în tălpi!“ [Mann, 1978: 509]

Iosif refuză fărădelegea de a-l ucide pe Putifar și de a trăi în casa lui explicând faptul că locuind în casa omorului i s-ar părea că trăiește cu mama, pentru că „Putifar, stăpânul meu, îmi este ca un tată.“ [Mann, 1978: 515] Mut insistă cu implorările: „Rămâi, o tu cel frumos dintre frumoși, rămâi Ursarsif, rămâi!“ [Mann, 1978: 516] Apoi se prăbușește plângând. Totul fusese ascultat de Dudu ascuns după falduri. Acesta își pregătește pâra la Putifar.

Discuțiile celor doi sunt la fel de aprinse. Lui Iosif i se prezintă cele mai crude pedepse ce ar putea veni de la Putifar. Pe el îl sperie doar posibilitatea de a se strica cu Dumnezeu. Înțelepciunii lui Iosif, Mut-em-enet îi

opune patima ei: „Sunt nebună din pricina nepotolitei poftă după carnea și sângele tău.“ [Mann, 1978: 548]

În viziunea ei dragostea, chiar neîmpărtășită „nu este numai blestem și biciuire, dar, totdeauna, deopotrivă, și-o comoară minunată, care nu-ți place s-o ții sub oboroc.“ [Mann, 1978: 549] Astfel, a pus la cale sindrofia doamnelor. Prologul acesteia a fost îmbolnăvirea lui Mut-em-enet „acea boală cu simptome destul de neprecise, de care se îmbolnăvesc principii și fetele de împărat din toate basmele.“ [Mann, 1978: 550] Prietenii ei erau grațioase și dichisite. Le pregătise bulzi de aur înmiresmați, plini, sub coaja păsloasă, cu un suc răcoritor, lămâi indiene, mere chinezești, o mare raritate. Toate erau așezate în coșuri împodobite cu flori. Pentru curățatul de coajă al acestor fructe erau cuțitașe șlefuite și ascuțite peste măsură. La un semn al amfitrioanei, „au fost servite merele de aur și încântătoare cuțitașe. Și unele și altele au stârnit un freamăt de încântare.“ [Mann, 1978: 555] Lui Iosif îi atribuiseră rolul paharnicului. Acesta apărură „într-un veșmânt de sărbătoare, alb și subțire, purtând pe braț un ulcior micenian multicolor“ [Mann, 1978: 556]

La vederea celui mai frumos tânăr, toate doamnele s-au tăiat în meșteșugitele cuțitașe. Cu figura suferindă, cu acea mască de tenebre și șerpui, Mut-em-enet privea prăpădul ce-l provocase. Toate au fost uluite de imaginea celui ștrengar în adevăr divin. Această imagine a fost pretextul destăinuirii: „Nu numai că i-am dezvăluit numele – dar v-am și arătat pricina lăncezelii mele de moarte și a întregii mele mizerii! Așa că, uitați-vă și la suferința mea, după ce ați fost numai odei pentru el! Totuși, voi nu l-ați văzut decât doar preț de câteva clipe, și v-ați și rănit (...) Dar eu trebuie sau pot să-l văd zilnic și în fiecare oră – ei bine, ce mă fac eu în această ananghie fără sfârșit? (...) el este ananghia și pieirea mea, el m-a dat gata și eu mă prăpădesc, vrăjită de gura lui, de ochii lui“ [Mann, 1978: 561] Vorbele ei au provocat o compătimire sinceră din partea invitatelor.

Suferința din dragoste a coborât până la practici tainice, necurate. A adus jertfe unei oribile zeități subpământene – Tabubu, „căteaua“. În ziua de Anul Nou, Mut-em-enet a împins lucrurile mai departe. Toată suflarea participase la manifestări. Casa și curtea erau goale. Mut-em-enet a rămas acasă cu bătrânii socri și niște slugi „necoapte“. Iosif, apelat Ursarsif în Egipt, petrecuse la serbare, mâncase și băuse, dar fără exagerare. Venise acasă mai devreme să se încredințeze că se făcuseră toate pregătirile. Stăpâna îi poruncește să-i treacă pragul. În încăperea crepusculară, un dialog agitat se iscase, în sensul că amândoi vorbeau deodată. Pentru Mut-em-enet întâlnirea a fost un prilej de deznădejde și de furie turbată a dezamăgirii. În strigătul de jale și de victorie, părăsita îi sfâșia și îi mângâia haina ce-i rămăsese în mâinile ei.

„Chipul“ tatălui i-a îngăduit lui Iosif să se smulgă din vrajă: „în ochii părintești, căprui și strălucitori, cu gingașe pungi lacrimale, privea iscodind îngrijorat, la Iosif.“ [Mann, 1978: 602] În urma lui, Mut-em-enet răcnea dragostea dezamăgită, pe jumătate beată de

extaz: „M-a necinstit! Ajutor! Stăpâna vă cheamă în ajutor! O fiară a dat buzna peste mine!” [Mann, 1978: 603] Slugile se buluciseră în vestibul, în timp ce „tânărul vechil ieșise cu pas tacticos din sala de recepție și trecuse printre oameni cu o ținută stăpânită, tot era aproape cu neputință să nu faci o legătură între îmbrăcămintea lui răvășită și strigătele ce răzbăteau din iatacul stăpânei.” [Mann, 1978: 604] Probele l-au incriminat pe Iosif.

Judecata lui Putifar a fost impresionantă: „de azi înainte, se vor ține după tine de parcă ți-ar fi legate de picior, trei fiare cu nume urâte: ele se numesc « Rușinea », « Vina » și « Râsul batjocoritor »” [Mann, 1978: 616] Este dat pe mâna temnicerului, acolo unde sunt ținuți prinșii regelui, adică la Țavi-Re, fortăreața de pe insula fluviului.

Și în textul biblic și în roman, impresionează imaginea bărbatului ales, ispitit de nevasta aristocrată. Acesta o respinge obligând-o să se răzbune, dar numai pentru a sublinia puritatea lui Iosif.

Deși arămas în Egipt, Iosif n-a mai văzut-o pe această înaltă doamnă. Mut-em-enet „s-a întors, după eșecul acelei încercări disperate de a evada din existența ei onorifică în uman, s-a întors de nevoie și pentru totdeauna, la forma de viață care, până la băntuirea ei, fusese pentru ea singura firească și cunoscută.” [Mann, 1981: 212] Îi era recunoscătoare soțului care „judecase ca un zeu, mai presus de inima de om” și deveni „o rece călugăriță a lunii”, iar „orizontul lui se îngustase iară, devenind din nou strâmt, sever și tradiționalist.” [Mann, 1981: 213]

Iosif cunoaște apoi înălțarea în Egipt, are puterea de a-și ierta frații și de a le arăta dragostea lui pentru ei.

Iubirea – de la literatură la pictură

Ca mai toți pictorii perioadei baroc, Guercino, pe numele său adevărat Giovanni Francesco Barberi, a pictat într-un mod aparte scene biblice relevante, cu personaje ușor de recunoscut. În viziunea lui Goethe, Guercino este „un pictor sincer, sănătos, calm; operele sale se deosebesc prin blândețe și morală, prin grandoare echilibrată și autonomă” [M.M.L., 2005: 115]

Aceste caracteristici le observăm și în lucrarea *Iosif și soția lui Putifar*. Tabloul de o reală frumusețe se află în Muzeul de Artă din Washington.

Lascivă și dezvelită până la brâu, în contrast cu trupul îmbrăcat al bărbatului, rușinat de goliciunea femeii, este prezentată în pat, rezemată în cot, cu sânii frumoși. Lumina reflectată corect din peneul lui Guercino cade pe chipul femeii. Gândurile ei sunt sugerate de picior, de privirea îmbietoare și gestul brațului întins, gata să-i atingă fața bărbatului speriat. Piciorul stâng al femeii, sugerat doar sub cearșaful cu care este învelit, îi sprijină spinarea flăcăului. Celălalt picior îi atinge provocator trupul bărba-

tului. Tabloul nu are nimic sacru, ci mai curând este dominat de profan. Scena este una cinetică, în mișcare, iar tehnica de fond, în sfumato, cu umbre care creează un spațiu de taină, dar care poate deveni și unul al imoralității, dă tabloului o notă de realitate. Dacă scena n-ar fi biblică, secvența ar putea fi din oricare altă parte, dintr-o lume laică. Or aici este cluul picturii lui Guercino, în crearea atmosferei din casa unui înalt demnitar egiptean. Putifar, absent din tablou este sugerat în spaima de pe chipul lui Iosif. În mâinile femeii rămâne o fâșie albastră, cuvertură și vâl totodată. Albastrul explică aici o castrare simbolică.

Imaginea de ansamblu este una de echilibru, de sugestie că totul este posibil între bine și rău, că lumea biblică este la fel cu cea vie, a oricărui timp istoric, că frumusețea poate fi ispititoare și păcătoasă.

În concluzie, ideile religioase ale unei epoci influențează concepția despre iubire. În textul biblic, soția lui Putifar rămâne tipul seducătoarei, a infidelei. Gestul ei aduce oprobriu veacurilor. Thomas Mann face din ea un personaj complex care luptă cu iubirea, iubește, urăște, când este respinsă apoi revine la starea dinainte de călugăriță, de soție onorifică. Guercino îi realizează un portret de o frumusețe aparte. Corpul ei ar fi fermecat orice bărbat. Gesturile îi sunt elaborate, nu au nimic vulgar. Iosif este cel care refuză de fiecare dată. Lui îi ajunge logodna cu Dumnezeu, gestul lui este supus imitației. Chiar numele lui este o formă a verbului „a adăuga” și înseamnă „fie ca El (Dumnezeu)”.

Istoricii susțin că Iosif nu a fost decât unul dintre numeroșii semiți care au devenit slujitori în casele egiptene între 1900 și 1600 î.d.H.

Asta o dovedește papirusul Brooklyn 35.1446 și o parte din registrul unei închisori din Egipt – după Dicționarul Biblic.

Bibliografie

Denis de Rougemont, *Iubirea și Occidentul*, Ed. Univers, București, 2000

Fernand Comte, *Marile figuri ale Bibliei*, traducere de Mihaela Voicu, Ed. Humanitas, 1995, p. 116-117

Fritz Martini, *Istoria literaturii germane*, Ed. Univers, București, 1972, p. 455-456

Thomas Mann, *Iosif și frații săi*, vol. II – *Iosif în Egipt*, Ed. Univers, București, 1978

Thomas Mann, *Iosif și frații săi*, vol. III – *Iosif, hrănitorul*, Ed. Univers, București, 1981

Dicționar biblic, Ed. „Cartea Creștină”, Oradea, 1995, p. 602

Marile Muze ale lumii, vol. 7, Ed. Adevărul Holding S.R.L., București, 2005, p. 115

Pictura barocă, Editura Fundației Culturale Române, București, 1999, p. 86

Septuaginta I, volum coordonat de Cristian Bădiță, Francisco Băltăceanu, Monica Broșteanu, Dan Slușanschi, în colaborare cu pr. Ioan-Florin Florescu, Ed. Polirom, 2004, p. 144-145

Ala SAINENCO, Andrei SAINENCO

Eu, Я, I

Unitatea lingvistică *eu*, inclusă tradițional în clasa pronumelor personale, funcționează, de fapt, ca deictic, caracterizându-se, la nivel semantic, prin lipsa referinței proprii, iar la nivel pragmatic, prin faptul că trimite la unul dintre componentele situației de comunicare – emițătorul. Clasa deicticilor (delimitată în baza trăsăturilor semantice și pragmatice comune), constată Gabriela Pană-Dindelegan, are „un inventar diferit de la o limbă la alta”, diferențele motivându-se prin lexicalizarea propriei fiecărei limbi și diferențele de gramaticalizare^[1]. Diferențe există și „în cadrul aceleiași limbi, de la un stil la altul, de la un tip de discurs la altul și de la un tip de context lingvistic la altul”^[2]. Într-un sens mai larg, Emil Benveniste, analizând pronumele ca fapte de limbă, arată că ele nu formează o clasă unitară, organizându-se în clase distincte, funcție de *modul* de existență a limbii, din a cărei structură fac parte^[3].

Drept exemplu de diferențe structurale pot fi aduse mărcile deixisului social, „diferite în limbile care și-au creat o clasă gramaticală proprie de pronume de politețe” sau mărcile deixisului spațial și temporal „în limbile care posedă articol, incluzând aceste forme în unele dintre utilizările lor”^[4].

În realitatea discursului, se produc substituiri ale acestui deictic: „din servilism, respect sau politețe, vorbitorul poate evita referirea directă la persoana sa” prin pronumele personal, utilizând diverse substantive pentru a se autodesemna. Citindu-l pe Fr. Muller, Otto Jespersen arată că „în limbile asiatice o astfel de autoumi-

lire este dusă la extrem, iar cuvintele care însemnau inițial 'rob', 'supus', 'slugă' au devenit mijloace obișnuite de exprimare a eului. [...] În Europa de Vest, caracterizată prin autoafirmarea eului, asemenea exprimări iau forma unor glume” sau pot fi motivate stilistic^[5].

Enunțurile cu deicticul *eu* transmit prin structura lor, pe lângă alte semnificații, semnificații / informații despre cei care le enunță. „Fiecare utilizare a unui nume se referă la o noțiune concretă și 'obiectivă', aptă de a rămâne virtuală sau de a se actualiza printr-un obiect singular și care rămâne identic cu sine. Utilizarea lui *eu* însă nu reprezintă o clasă de referință unitară, întrucât nu există o clasă unitară de obiecte, desemnate prin *eu*. Fiecare *eu* are referința proprie și corespunde întotdeauna doar unui individ, perceput drept unic”^[6]. Referentul deicticului schimbându-se cu fiecare act al vorbirii în care este ancorat, *eu* (alături de alte deictice) mai este numit și *ambreior*, termen care face referire la inserția variabilă^[7]. Codificare gramaticală a coordonatei personale a cadrului deictic, *eu* trimite la persoana care produce actul vorbirii: „'eu' sunt *eu* doar atâta timp cât vorbesc și mă evoc pe mine, astfel, când tac 'eu' nu mai sunt *eu*, devine 'eu' cel care vorbește și se autodesemnează prin *eu*”^[8].

Având o utilizare diferită de la o cultură la alta, referință diferită de la o situație de comunicare la alta, în raport cu fiecare persoană *eu* se prezintă individual, iar o structură care începe cu *eu* va presupune, obligatoriu, raportarea la propria persoană. Așa cum persoana vorbitoare își realizează activitatea de vorbire, implicit, în spații culturale diferite, instituite de limbi, e de presu-

¹ A. Bidu-Vrănceanu, Cr. Cărașu et alii, *Dicționar de Științe ale limbii*, București: Editura Nemira, 2011, p.157.

² *Gramatica limbii române*. Vol. 2: Enunțul / coord.: V. Guțu-Romalo, București: Editura Academiei Române, 2008, p. 729.

³ E. Benveniste, *Problèmes de linguistique générale I*, Paris: Éditions Gallimard, 1966, p. 251.

⁴ A. Bidu-Vrănceanu, Cr. Cărașu et alii, *Dicționar de Științe ale limbii*, p. 156.

⁵ O. Jespersen = Есперсен, Отто, *Философия грамматики*, Москва: КомКнига, 2006, p. 253.

⁶ E. Benveniste, p. 252.

⁷ *Gramatica limbii române*, p. 728.

⁸ *Gramatica limbii române*, p. 728.

pus că vor exista diferențe de la o limbă la alta inclusiv în modul de percepe a lui *eu*.

Cea mai frecventă reacție pentru deicticul *eu*, în dicționarele asociative ale limbilor română și rusă, este una opozitivă din sistemul pronominal – *tu* (118) / *ты* „tu” (77), opoziția înscriindu-se pe axa structurii comunicative emițător – receptor, iar în semantica gramaticală – în opoziții de persoană: I / II.

Dicționarul asociativ englez înregistrează două reacții egale ca frecvență pentru I „eu”:

– verbul *to be* „a fi”, conjugat la persoana întâi singular – *am* „sunt”, reacție, care poate fi explicată, pe de o parte, prin faptul că *I am*, în engleză, reprezintă singurul tip de conjugare a unui verb pentru care forma de persoană întâi singular este diferită de celelalte conjugări, iar, pe de altă parte, prin predominarea verbului în structura asociativă a acestui deictic în engleză;

– reacția *me* „eu / pe mine” (29), explicabilă prin tendința de individualizare a eului, implicând persoana respondentului.

Structurarea pronominală se configurează, în toate trei limbile, și prin alte forme deictice și pronominale, opuse stimulului *eu* / *я* / I, care pun în evidență funcționarea sistemică a pronomelui, pe de o parte, iar pe de altă parte, faptul că acest câmp asociativ înscrie, parțial, clasa lexico-gramaticală, care constituie nucleul său.

Astfel, pronumele reprezintă 255 de reacții – 33,33 % din totalul reacțiilor pentru limba română: *el* (31); *ea* (23); *eu* (19); *sine* (11); *însumi* (10); *noi* (10); *mie* (5); *însămi* (4); *același* (3); *tot* (4); *mine* (3); *cineva* (2); *ei* (2); *eul* (2); *nimeni* (2); *personal* (2); și *tu* (2); *singur* (2); *însăși* (1); *însuși* (1); *al meu* (1); *voi* (1); 178 de reacții, echivalentul a 28,16 %, pentru limba rusă: *ты* „tu” (77); *я* „eu” (18); *мы* „noi” (17); *сам* „însumi” (13); *он* „el” (16); *кто* „cine” (4); *не я* „nu eu” (4); *никто* „nimeni” (4); *сама* „însămi” (4); *это я* „sunt eu” (11); *и ты* „și tu” (8); *и он* „și el” (2); *не что* „ceva” (2); *они* „ei” (2); *самая* „aceeași, însămi” (2); *одна* „singură, una” (2); 50 de reacții, adică 51,02 % din totalul reacțiilor, pentru limba engleză: *me* „eu / pe mine” (29); *you* „tu” (11); *we* „noi” (9); *him* „pe el” (1).

În cadrul câmpului asociativ, se distinge clar structura paradigmatică pronominală bazată pe opoziția de persoană, număr și parțial de gen (pentru română și rusă):

	N, sing.	N, pl.
pers. I	<i>eu</i> (19); <i>я</i> „eu” (18); <i>это я</i> „sunt eu” (11); <i>не я</i> „nu eu” (4); <i>me</i> „eu / pe mine” (29);	<i>noi</i> (10); <i>мы</i> „noi” (17); <i>we</i> „noi” (3);
pers. II	<i>tu</i> (118); <i>ты</i> „tu” (77); <i>и ты</i> „și tu” (8); <i>you</i> „tu / voi” (11);	<i>voi</i> (1)
pers. III	<i>el</i> (31); <i>ea</i> (23); <i>он</i> „el” (2); <i>и он</i> „și el” (2); <i>him</i> „pe el” (1);	<i>ei</i> (2); <i>они</i> „ei” (2);

O altă serie paradigmatică, bazată pe opoziția de caz, se identifică în câmpul asociativ al limbii române și se organizează în jurul persoanei I singular: N. – *eu* (18); G. – *al meu* (1); D. – *mie* (5); A. – *sine* (11); *mine* (3).

O parte din reacții sînt, după cum se poate observa, accentuări ale ideii de persoană:

– în română: *eu* (19); *sine* (11); *însumi* (10); *însămi* (4); *același* (3); *tot* (4); *personal* (2); *singur* (2); *însăși* (1); *însuși* (1);

– în rusă: *я* „eu” (18); *сам* „însumi” (13); *сама* „însămi” (4); *это я* „sunt eu” (11); *самая* „aceeași, însămi” (2); *одна* „singură, una” (2);

– în engleză: *me* „eu / pe mine” (29).

La acestea, se mai adaugă, în cazul vorbitorilor de română, reacțiile substantivale cu aceeași funcție: *persoana mea* (11); *unic* (3); *nume* (3); *subsemnata* (2); *viața mea* (2), iar în cazul vorbitorilor de engleză: *an* „un” (2), *personally* „personal” (1).

Structurile asociative rusești nu actualizează opoziția de caz, cu toate că rusa are un sistem cazual dezvoltat.

Pronumele de persoană I, alături de cel de persoană a II-a, reprezintă, în opinia lui Emile Benveniste, persoana propriu-zisă, în sensul că aceste două deictice au drept referent ființa umană, spre deosebire de pronumele de persoană a treia, care poate trimite la non-persoană^[9]. Semul /persoană/ actualizează, pentru vorbitorii de română și rusă, câmpul lexical persoană prin reacțiile: *persoană* (55); *ом* (22) / *человек* „om” (62); *personalitate* (21) / *личность* „personalitate” (16); *ființă* (8); *suflet* (4); *individ* (3). La aceste desemnări generale, se adaugă desemnările concretizate prin diverse trăsături:

– /persoană/ + /feminin/ + /stare socială/: *femeie* (6) / *женщина* (6); *mireasă* (2);

– /persoană/ + /feminin/ + /stare socială/ + /vîrstă/: *fată* (12) / *девушка* (4);

– /persoană/ + /feminin/ + /în relație cu copiii săi/: *mama* (3);

– /persoană/ + /masculin/ + /vîrstă/: *bărbat* (4);

– /persoană/ + /masculin/ + /vîrstă/: *băiat* (3);

– /persoană/ + /vîrstă/ + /în relația cu părinții săi/: *copil* (11);

– /persoană/ + /masculin/ + /ocupația/: *student* (3) / *студент* (21); *poet* (2); *учитель* „învățător” (3);

– /persoană/ + /feminin/ + /ocupația/: *studentă* (2) / *студентка* (11);

– /persoană/ + /ocupația/: *инженер* „inginer” (2); *курсант* „cursant” (2),

precum și numele proprii: *Cristina* (3) și (mai puțin relevante ca nume concret – avînd frecvența 1 –, dar relevante ca frecvență generală a numelui propriu) *Alexandra*; *Alina*; *Anastasia*; *Andra*; *Cătălina*; *Cris*; *Fatih*; *Georgiana*; *Marian*; *Mihaela*; *Ștefan* – pentru vorbitorii de limbă română; *Света* (2), *Вася*; *дядя Вася*; *Иванов*; *Игорь*; *Илья*; *Люба*; *Оля*; *Сергей* (1) – pentru vorbitorii de limbă rusă.

Se observă, în sensul celor reliefate mai sus, predominarea distincției masculin / feminin în reacțiile respondenților români, față de predominarea specificării ocupației în cazul respondenților ruși.

Câmpul semantic al persoanei atrage câmpul semantic al calităților și acțiunilor umane în cazul vorbitorilor de română și rusă: *frumoasă* (10); *frumos* (8); *cuminte* (5); *puternică* (4); *deștept* (3); *puternic* (3); *ambitios* (2); *deșteaptă* (2); *interesant* (2); *mic* (2); *simplu* (2); *sinceră* (2); *tinăreă* (2); *veselă* (2); *voinic* (2); *leneș* (2) / *хороший* „bun” (7); *хорошая* „bună” (4); *дупак* „prost” (4); *умница*

⁹ E. Benveniste, p. 251.

Diferențele de reprezentare asociate calităților sunt mai curînd de necoincidență decît de suprapunere pentru aceste limbi. Cu excepția reacției deșteaptă (2) / умница (3), rusa prezintă diferențe față de română, care se repercutează pe seriile feminin / masculin: frumoasă (10); cuminte (5); puternică (4); sinceră (2); tînără (2); veselă (2) / хорошая „bună“ (4); большая „mare“ (2); оптимистка „optimistă“ (2), pe de o parte, și frumos (8); cuminte (5); deștept (3); puternic (3); ambițios (2); interesant (2); mic (2); simplu (2); voinic (2); leneș (2) / хороший „bun“ (7); дурак „prost“ (4); молодец „brav“ (2); эгоист „egoist“ (2); хороший человек „om bun“ (2).

Spre deosebire de română, rusă prezintă o serie mai variată a calităților negative, toate pe linia masculină: дурак „prost“ (4); свинья „porc“ (4); эгоист „egoist“ (2).

Reacțiile respondenților români conțin, pe lângă adjective, o serie de substantive: *fericire* (3); *neîncredere* (3); *curiozitate* (2); *iubire* (2); *optimism* (2); *singurătate* (2); *tristețe* (2), unele dintre ele fiind și omorizice cu adjectivul: *ambitios* (2) – *ambitie* (2); *puternică* (4) – *putere* (3).

Construcțiile lineare, în general rare în limba română, se construiesc prin verbele la persoana I: sunt (6); cînt (2); merg (2) și printr-o construcție marcată de conjuncția copulativă și tu (2).

The diagram illustrates the hierarchical structure of the Romanian lexicon, starting from a central root node 'LE' (Lexicon). It branches into four main categories: 'persoană' (person), 'loc' (place), 'obiect' (object), and 'acțiune' (action). Each category further branches into more specific sub-categories and then into individual words. For example, 'persoană' branches into 'persoană fizică' (physical person) and 'persoană juridică' (legal person), which then lead to various types of people like 'om' (man), 'femeie' (woman), 'copil' (child), etc. The diagram is a complex web of nodes and edges, representing the hierarchical organization of the lexicon.

Schematic, rusescul я „eu“ prezintă următoarea structură asociativă:

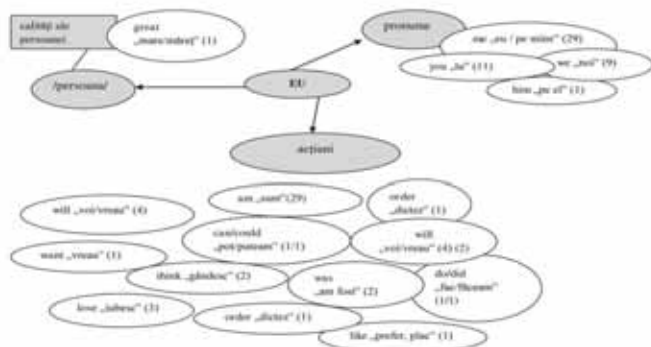

– modale: *will* „voi/vreau“ (4); *can/could* „pot/puteam“ (1/1); *do/did* „fac/făceam“ (1/1); *want* „vreau“ (1)
 – și plene semantic: *am* „sînt“; *love* „iubesc“ (3); *think* „gîndesc“ (2); *was* „am fost“ (2); *like* „prefer, plac“ (1); *order* „dictez“ (1),

Se pot constata, prin urmare, similitudini în privința frecvenței reacțiilor verbale la vorbitorii de limbă rusă și engleză. Dincolo de coincidențele cantitative categorematice, aspectul lexical profilează următorul tablou:

În sfârșit, structura asociativă a englezescului *I* „eu” se prezintă astfel^[10]:

¹⁰ Numărul mic de cuvinte-reactii se explică prin numărul de respondenți cuprinși în experimentul asociativ. Se recomandă, în

Intrările reacție – stimul reflectă o situație răsturnată într-un fel, motivată și prin faptul că, dacă în cazul stimul – reacție, vorbitorul îi asociază unui stimul o reacție, pornind, în primul rînd, de la autodesemnarea prin eu, în cazul invers deducem situațiile în care diverse elemente ale realității se leagă de eul uman. Aceasta pe de o parte, pe de altă parte, așa cum arată N.V.Ufimtseva, intrările reacție – stimul denotă „valoarea stimulului în rețelele asociative ale limbii” în general^[11].

Analiza acestor intrări, pentru limba română, denotă o ușoară asimetrie față de intrările stimul – reacție: leneș – eu (25) față de eu – leneș (2); ea – eu (18) / eu – ea (23); frumoasă – eu (17) / eu – frumoasă (10); nume – eu (14) / eu – nume (3); frumos – eu (13) / eu – frumos (8); el – eu (10) / eu – el (31); om – eu (10) / eu – om (22); vesel – eu (8) / eu – veselă (2); putere – eu (7) / eu – putere (3); nimeni – eu (7) / eu – nimeni (2); băiat – eu (6) / eu – băiat (3); noi – eu (5) / eu – noi (10); fericire – eu (4) / eu – fericire (3); bărbat – eu (2) / eu – bărbat (4).

Și mai mare este numărul de cuvinte-stimul care nu se regăsesc ca reacții pentru eu: dumneavoastră (45); liber (6); erou (8); nebun (10); orgolios (12); și (14); perseverent (13); harnic (6); înalt (6); zgîrcit (5); viteaz (5); președinte (5); trist (4); conștiincios (4); slab (4); subțire (4); admirabil (4); viu (4); noroc (3); priceput (3); ie (3); interesant (3); însă (3); străin (3); domn (3); lăuda (3); leu (3); sărac (3); mic (3); scrie (2); voință (2); succes (2); soră (2); curat (2); cuvînt (2); primi (2); stăpîn (2); Dumnezeu (2); cînta (2); tare (2); găină (2); soție (2); minune (2); drac (2); valoare (2); cred (2); dreptate (2); rușine (2); frate (2).

La fel, analiza intrărilor reacție-stimul pentru I din engleză denotă nesuprapuneri, mai evidente decît în română, prin care însă structura asociativă a deicticului se completează și se extinde, apropiindu-se prin prezența interpretărilor metalingvistice de română și prin

general, realizarea unui număr între 100 și 1000 de anchete pentru fiecare cuvînt stimul. Pentru stimulul **eu** au fost realizate 765 de anchete (Gh. Popa, A. Sainenco et alii, *Dicționarul asociativ al limbii române*, Iași: Editura Junimea, 2016), pentru я – 632 de anchete (Русский ассоциативный словарь. В 2 т. / Ю.Н.Караулов, Г.А. Черкасова, Н.В. Уфимцева, Ю.А. Сорокин, Е.Ф. Тарасов. Т. I. От стимула к рекции. Ок. 7000 стимулов. М.: АСТ-Астрель, 2002), iar pentru I – 98 (Kiss, G.R., Armstrong, C., Milroy, R., and Piper, J. (1973) *An associative thesaurus of English and its computer analysis*. In Aitken, A.J., Bailey, R.W. and Hamilton-Smith, N. (Eds.), *The Computer and Literary Studies*. Edinburgh: University Press)

¹¹ N.V. Ufimtseva, *The Associative Dictionary as a Model of the Linguistic Picture of the World*, în: *Procedia – Social and Behavioral Sciences* 154 (2014) 36 – 43, Available online at www.sciencedirect.com, p. 41.

prevalarea verbului – de rusă. Cel puțin curioasă pare apariția pronumelui I ca reacție la un șir de conjuncții și prepoziții^[12]:

- intrările stimul-reacție – 92:	- intrările reacție-stimul – 236:
am „sînt“ (29) me „eu / pe mine“ (29) you „tu“ (11) will (4) love „iubesc“ (3) we „noi“ (3) 0.03 think „gîndesc“ (2) was „am fost“ (2) an „un“ (2) can „pot“ (1) could „puteam“ (1) did „făceam“ (1) do „fac“ (1) great „mare/măret“ (1) hair „păr“ (1) him „pe el“ (1) letters „litere“ (1) like „prefer, plac“ (1) often „de multe ori“ (1) order „ordin“ (1) personally „personal“ (1) smooth „fluvent“ (1) want „vreau“ (1)	am „sînt“ (31) me „eu / pe mine“ (13) spy „spion“ (11) ego (8) did „făceam“ (7) because „deoarece“ (5) shall „trebuie“ (5) you „tu“ (5) although „cu toate că“ (4) e (4) therefore „prin urmare“ (4) wish „doresc“ (4) believe „cred“ (3) believed „am crezut“ (3) egotist (3) if „dacă“ (3) myself „eu însămi/însumi“ (3) personally „personal“ (3) shouldn't „nu ar trebui“ (3) was „am fost“ (3) while „în timp ce“ (3) a (2) but „dar“ (2) egomaniac (2) ergo (2) had „a avut“ (2) is „este“ (2) not me „nu eu“ (2) presume „presupun“ (2) pronoun „pronume“ (2) suppose „presupun“ (2) than „decît“ (2) though „deși“ (2) whilst „în timp ce“ (2)

În timp, structura asociativă a unui cuvînt se modifică. Astfel, pentru rusescul я „eu“, N.V.Ufimtseva constată schimbări chiar într-o perioadă relativ scurtă, comparînd datele stocate în perioada 1989-1998 și reflectate în *Dicționarul asociativ al limbii ruse, ediția de la 2002*, la care s-a făcut referire și mai sus, și datele obținute în perioada 2008-2011. Pentru comparație, dăm primele 15 cuvinte-reacții:

1998-1998:	2008-2011:
ты „tu“ (77)	человек „om“ (59)
человек „om“ (62)	личность „personalitate“ (33)
студент „student“ (21)	девочка „fată“ (13)
я „eu“ (18)	ты „tu“ (13)
мы „noi“ (17)	студент „student“ (10)
личность „personalitate“ (16)	студентка „studentă“ (10)
он „el“ (16)	я „eu“ (7)
сам „însumi“ (13)	как он „ca el“ (6)
люблю „iubesc“ (13)	хороший „bun“ (6)
студентка „studentă“ (13)	хорошо „bine“ (5)
это я „sunt eu“ (11)	лучше всего „cel mai bine“ (4)
и ты „și tu“ (11)	мы „noi“ (4)
учусь „învăț“ (8)	наиболее „cel mai“ (4)
иду „merg“ (8)	лучший „cel mai bun“ (3)
хороший „bun“ (7)	молодец „bravo“ (3)
женщина „femeie“ (6)	умный (3)

Această modificare (prin care se constată, în primul rînd, accentuarea importanței unor concepte ca человек „om“ și личность „personalitate“ și diminuarea frecven-

¹² Sunt prezentate doar reacțiile cu frecvența mai mare de 1. Sunt evidențiați stimulii care nu apar ca reacții în intrările stimul-reacție.

ței pentru ты „tu”) este, în opinia lingvistei ruse, reflexul modificărilor în nucleul conștiinței lingvistice a vorbitorilor ruși în ultimii 10-12 pe segmentul legat de conceptul „persoană” și deplasarea deicticului я „eu” de pe poziția 36 pe poziția 10 în structura acestui câmp:

1998-1998:			2008-2011:		
1	мужчина „bărbat”	1404	1	человек „om”	510
9.5	друг „prieten”	565	8	друг „prieten”	244
9.5	дурак „prost/prostănac”	565	10	я „eu”	216
12.5	мужчина „bărbat”	438	15	мужчина „bărbat”	182
19	ребёнок „copil”	413	19.5	ребёнок „copil”	172
27	коллега „coleg”	368	28	коллега „coleg”	160
36	я „eu”	347	35.5	люди „oameni”	147
42	женщина „femeie”	321	42.5	дурак „prost/prostănac”	132
46.6	мальчик „băiat”	308	53	враг „dușman”	120
49	девочка „fată”	302	66	мальчик „băiat”	114
50	парень „băiat”	301	70	студент „student”	111
62	муж „soț”	272	70	народный „popular”	111
71.5	он „el”	258	75.5	девочка „fată”	108

Structurile asociative (și respectiv, dicționarele asociative) reprezintă una dintre căile de acces spre conștiința lingvistică, spre imaginea lingvistică a lumii unei etnii și cunoașterea acestora. Ele explică diferențele culturale care determină un anumit tip de comportament și o anumită atitudine față de lume.

Din aceasta nu rezultă că lingvistica își subscrie întreg domeniul cunoașterii umaniste. *Lingvistica rămîne, așa cum afirma E. Coșeriu, „o știință a limbii”; nu „o știință a lucrurilor”¹³ dar ea oferă, prin obiectul său de studiu, deschideri spre întreg domeniul umanist.*

¹³ E. Coșeriu, H. Geckeler, *Orientări în semantica structurală*, Iași: Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2016, p. 93.

Vitalie RĂILEANU

Nicolae Esinencu – Omul scriitor

Nicolae Esinencu este cel mai *plural* dintre scriitorii noștri plurali – autor al mai multor incomparabile romane, editând 15 volume de versuri, scrie nuvele, schițe, semnează scenarii pentru filme și este printre cei mai prolifici dramaturgi din Moldova de Est. Nu știu dacă mai există vreun gen în care nu și-a exercitat/ manifestat marele și multiplul său talent. Fiind *un produs* – până la ce punct vom înțelege mai încolo – al epocii sale, Nicolae Esinencu nu s-a confundat cu ea – o epocă ce durează din secolul al XX-lea până în primele decenii ale secolului al XXI-lea!

Cei care l-au cunoscut și îl cunosc – unii urmărind să-l laude, alții să-l jignească – afirmă că rar au întâlnit un om care să rămână, indiferent de pozițiile pe care le-a avut printre oameni, neschimbat, *inconsecvent*, așa ca la început. Nicolae Esinencu nu ascunde că a urmărit aceasta și că orice adaos la înfățișarea lui morală a ținut seama de integritatea pe care și-o propusese.

În privința scrisului, nu s-a abătut niciodată de la *programul schițat foarte demult* (sau foarte recent!), cu toate că acest *demult* cuprinde și o lungă perioadă de cristalizare.

Materia scriitorului Nicolae Esinencu este una și indivizibilă, ea se distribuie, după *necesități de tactică*, aci în degetarul unei metafore, aci pe întinsul vălurit al unui roman sau al unei nuvele, ori prin replica unui personaj din piesele sale...

Nicolae Esinencu este același și mereu altul! Nu știu cum va putea duce mai departe povara Cuvântului, însă astăzi zboară citindu-și versurile, și sunt convins că mai poate zbura între (câteva) zeci de cărți. Poezia pentru acest autor este ritm, rimă, măsură, bătaia inimii. Nicolae Esinencu nu crede în poezia fără inimă, fără ardoarea existențială a Logosului, exprimat prin adevăr, întrupat în inima cititorului, inimă care bate

ca un clopot. Clopotul istoriei, clopotul realității, clopotele satelor noastre, clopotele inimii neamului – clopotele sunt măsura imnurilor noastre. Sufletul poetului Nicolae Esinencu a ajuns și el în neliniștile, durerile și bucuriile acestui popor, în bucuriile sale din lumina Logosului resurecțional, pătruns în adevăr, să însenineze consăngenii...

Cel care a citit și va citi Poezia lui Nicolae Esinencu va rămâne surprins de stilul original, inconfundabil al poetului, ce stă la îndemâna oricui, perceperea, râvna, receptarea, puterea de lucru în volumele de versuri. Autorul răspunde cum știe el că e mai bine, alții veni-vor și vor mai răspunde mai bine. Important e să-ți îndeplinești nobila misiune.

Citisem într-o enciclopedie muzicală mărturiile soției lui Bach care spunea că soțul ei știa ce valoare are opera lui muzicală, dar pentru că tocmai el era chemat să facă asta, nu-i era prilej de jubilație în niciun fel.

Scriitorul Nicolae Esinencu se confesa unor prieteni că trebuie să-și facă datoria răscumpărându-și, cum se destăinuia și Eminescu, în ochii cititorilor dreptul la existență. „Dacă opera literară este o faptă morală, susține autorul, lectorul trebuie să fie mai bun, mai aproape de adevărul Cuvântului, și dacă a conștientizat aceasta, pot crede că mi-am făcut măcar o mică parte din datorie.” Nicolae Esinencu mai dez-

văluie: „Ceea ce se referă la persoana mea, la nerealizările, lipsurile, ce sunt uneori inerente, îmi asum, primesc palma, dar când este pălmuit Cuvântul, Adevăru-l întrupat în istoria acestui popor, atunci fie-mi îngăduit să urmez sfatul Mioriței – «Iar tu de omor,/ Să nu le spui lor,/ Să le spui curat /Că m-am însurat...», adică să-mi fie permis să-i iubesc din adâncurile inimii”.

Dacă scrierile lui Nicolae Esinencu se citesc fără prejudecățile curente didactice și de sistematizare, vom observa limpede că romanele, prozele scurte – între nuvelă și schiță – se disting prin dimensiuni, construcție, distanță față de obiect, înălțime sau frecvență a unor priviri. Cititorul ar rătăci mult, cu explicații de detaliu (dacă scriitorul Nicolae Esinencu ar insista) și, în esență, lucrurile nu ar deveni cu mult mai limpezi. Forma materiei esinenciene, atât de felurită, nu a fost supravegheată decât cu grija ca verbul să aibă întotdeauna întreaga libertate, ingeniosul să exprime, pe lângă *realitatea* pe care o dorea *întreagă*, însuși sentimentul ce prezidează comunicarea, sentimentul libertății, al adevărului, al jocului.

O chestiune de psihologie a succesului lui Nicolae Esinencu, spre amuzamentul cititorilor: deși întâmpinate cu căldură și admirație de publicul cititor, multe din volumele scriitorului nu au primit omologarea ce li se cuvenea în antologiile, istoriile și bilanțurile literare mai mult timp..., autorului acordându-i-se cu destulă sfi-lă statutul seriozității și aprecierii.

După câte știu, apreciatul critic literar Mihail Dolgan l-a sprijinit întotdeauna, ajutându-l să apară la edituri, cu riscul de a fi și dumnealui *pūs* pe rol de igno-ratio; menționăm și aportul corifeului Vasile Coroban și al cercetătorului Ion Ciocanu. Abia din momentele *așezării perioadei gorbacioviste* impresia de joc spiritual și de curiozitate literară s-a risipit, înseși cronicile și-au schimbat *culorile*. De atunci se scrie că volumele lui Nicolae Esinencu ascund, sub jocul procedelor de inteligență, adevăr, realitate și limbaj, un ceva mai grav decât apăsarea la prima vedere, o construcție și nu doar încercări de *demolare* și *parodiare*. Unii critici literari (nu le vom dezvălui numele, e cunoscut faptul – Istoria le pune pe toate la punct!) „s-au revizuit”, alții nu au renunțat la nostalgia iluziei oferite de volumele considerate „antinaționale” și chiar și-au arătat regretul că... Cele șase volume ale *Scrierilor alese* reprezintă vârsta, maturitatea operelor esinenciene și se bucură de un deosebit succes la public. Ele nu epuizează materia și se disting printr-o creștere evidentă a coeficientului de *autentică literatură*.

Putem afirma că toate volumele lui Nicolae Esinencu par niște clădiri neterminate..., ridicate după planurile unui arhitect ce sfidează normele artei, propunându-și să construiască un edificiu fără precedent – un inventar de stiluri și metode. Acestui monument îi lipsește, deocamdată, cupola și e greu de imaginat cum va putea s-o așeze *arhitectul*, fără să năruie pereții, a căror structură de rezistență nu se întemeiază pe unele principii cunoscute până acum.

Un fapt e cert: etajele (citește scrierile esinenciene) comunică prin galeriile secrete ale talentului. Sunt uși ascunse în zid, tuneluri ce pornesc de la *Antene-le debutului* (1968), ajungând până la Marele perete al romanului *Vin chinezii!* (2009). Scriitorul ne întinde capcana unei iluzii epice, ne poartă ascendent prin toate *etajele construcției* sale, prin pasarele ce leagă, la vedere, un corp al clădirii de altul, pentru a ne scoate, ca dintr-o cameră cu oglinzi, pe poarta prin care am intrat.

Nicolae Esinencu nu-și propune să-și refacă traseul de la un capăt la... același capăt. Posibil că o va face, poate, altă dată, dacă nu-i va fi prea greu, de nu va fi *vârtejul prea mare*... Iar noi, cititorii, admiratorii și analiștii *Scrierilor alese*, să încercăm să privim edificiul din afară, să facem probe cu materialul de construcție, să contemplăm, cum, de altfel, se și obișnuiește în arta arhitecturii, așezarea Monumentului în spațiu.

Iată însă că scriitorul Nicolae Esinencu, care ca om social reprezintă și el, alături de ceilalți, o victorie asupra trecutului, mereu fecundat de viața exterioară, de trecutul rămas activ în plasma sufletească a autorului, creează în el o lume ce se cere exprimată cu o putere telurică. Această lume interioară îl constrânge să scrie, adică să-i dea singura formă de viață la care aspiră. Căci scrisul acesta impetuos, irezistibil, nu-i decât specificul de viață al timpului prezent, neîncorporat definitiv în individualitatea scriitorului.

Cât de felurite și inconfundabile sunt personajele lui Nicolae Esinencu!

Să-ți aduci aminte de oamenii care au existat... sau nu au existat, devenind biograful destinului lor – iată chimia genetică a creației epice. Cine nu a priceput aceasta poate fi critic cât vrea, dar niciodată scriitor.

Nicolae Esinencu nu este numai un creator de destine literare, ci și un gânditor care probabil reușește să surprindă cititorul select.

„Dacă aș pierde ironia, spune scriitorul nostru, în bună măsură aș pierde lirismul, împletirea de sarcasm și sentimentalism supravegheat, unele din canalele ce conduc în subtext...”

Aici voi invoca cu un exemplu (ce ține de subtext) de a fi al Omului și Scriitorului Nicolae Esinencu. Iată *filmul*...

Congresul Uniunii Scriitorilor din Moldova. Ordinea de zi – alegerea președintelui USM. Cinci-șase pretendenți la funcție.

Unul câte unul răsar candidații în fața celor prezenți, încercând să-i convingă că anume „el” este mai bun, mai competent, mai abil decât contracandidații săi, iar *platforma*, proiectele, noile modalități de management etc., propuse de fiecare în parte, sunt cele mai actuale.

A venit rândul lui Nicolae Esinencu să iasă la *estradă* (cum a stăruit să spună cu puțină *morgă* moderatorul). În timp ce se apropia de tribună, fără grabă, de parcă lua aminte la ce se mai șoptește în urma lui, sala aplauda, aplauda, aplauda multumită,

chipurile: „Ăsta-i de-al nostru, bre!“ *Aclamatul* se ridică pe scenă, îi privește cu toată sinceritatea ochilor săi pe cei prezenți în Sala Mare a Casei Scriitorilor și, pe neașteptate, în stilul său à la Esinencu, declară cu franchețe: „Fraților! Vă mulțumesc pentru marea încredere, dar vă rog să mă ascultați cu mare atenție: cu adevărat cred – chiar și eu! – că sunt omul care ar putea scoate din impas Uniunea... Ăsta-i purul adevăr! Eu însă... mă retrag din *goana* concurenței!...”

Colegii de condei, ziariștii, invitații și cei veniți de pe aiurea, niște „gură-cască“, vorba unui regretat scriitor, rămân contrariați. Dar *Teribilul* coleg de breaslă nu-i lăasă mult timp în *mrejele jocului*, adăugând și frapându-i definitiv pe toți: „Însă dacă, dacă, dacă doriți să fiu eu președinte... al USM, rețineți, iată ce se va întâmpla! Chiar de mâine dimineată nu mai am nevoie de vice, de contabil, administrator, consilieri, paznici și tot așa! Eu voi fi în funcția lor! Dar să știți, de mâine vor trece pragul Casei Uniunii doar acei scriitori cărora le voi permite eu să intre, pe care eu îi cred scriitori! Și câți vom fi?... Deci, atâția suntem, fraților!...”

Membri ai Uniunii Scriitorilor din Moldova erau atunci peste 200. În sală se așternu liniștea, o *liniște glacială*, vorba poetului. Parcă amuțiseră toți. Hipertensionata atmosferă pendula. O secundă, două, trei, patru... Și în aceste circumstanțe încordate *răbufnește din fundul sălii infernul!* Un cineva, din cei prezenți la Adunarea Generală, strigă (așa ca să-l audă toți, chiar și Esinencu, dar să nu-l observe cine-i): „Mai du-te tu în mă-ta!”

Așa a fost...

Omul și Scriitorul Nicolae Esinencu n-a replicat. El nu le-a cerut tuturor decât să mediteze asupra adevărului formulat încă de filosoful, poetul și filologul german Friedrich Nietzsche – Omul real reprezintă o valoare mult mai înaltă decât omul „dezirabil“ dintr-unul sau altul din idealurile cunoscute.

Astfel, Nicolae Esinencu – Omul și Scriitorul – a redat atât de sugestiv multe, multe, multe... doar că într-o formă laconică, *pe scurt*, vorba vine, precum e și firea dumnealui de a spune.

Posibil că aceste amănunte îl caracterizează mult mai mult decât cele pe care le punem în capitol.

Pentru Nicolae Esinencu, forma cea mai înaltă a respectului față de sine însuși: față de opera sa și, deopotrivă, față de atitudinea sa socială. Cu un spirit primitor de noutate, cu o cunoaștere adâncă a genurilor și a literaturii contemporane, Nicolae Esinencu se confesa (la o ședință în Sala cu Cămin a Uniunii Scriitorilor): „În măsura în care literatura pe care o scriem ne angajează ca oameni și ca buni patrioți ai acestui neam (și e firesc să ne angajeze! – n.n.), demnitatea scriitorului nu poate fi numai una profesională; ea este și una morală, umană, dacă doriți!”. Fără îndoială, aceste două aspecte au fost și sunt, și în acest mileniu trei, inseparabile: adevăratul scriitor poartă responsabilitate față de fiecare din actele și opțiunile sale individuale, așa cum răspunde față de scri-

sul său. În general, Scriitorul constituie un exemplu prin Opera sa, prin conștiința sa, prin conștiința rostului pe care această operă îl definește, îl reprezintă pe masa cititorului și totodată, prin atitudinea sa de zi cu zi, ca reprezentant al neamului, ca responsabil al unei publicații artistice sau culturale. Un scriitor al Timpului prezent este o *fericită fuziune* între Omul și Opera literară, conturând veritabilă sinteză de autentică intelectualitate. De aici *răbufnește* vezuvic capacitatea, forța de răspundere mereu crescândă a scriitorului Nicolae Esinencu, și cei care nu-l cunosc îi vor memora gesturile, mișcările, glasul – când plin de vervă satirică necruțătoare, când domol, meditativ, când alergând de la o întrebare la alta, cu o curiozitate ce-l reprezintă, mereu tânără, neistovită. Căci figura și personalitatea Dumnealui sunt rămân din acelea care se fac remarcate și prețuite mereu. Iar măsura acestei demnități este una singură, indiferent de opera literară. Îl recunoaștem pe bunul artist într-un roman, într-o nuvelă sau un poem, dar și într-o piesă de teatru. Fiecare rând așternut pe hârtie ne reprezintă, și nici un scriitor contemporan, conștient, nu și-a rezervat vreodată demnitatea pentru capodopera de mâine, abdicând astăzi de la ea fiindcă s-ar fi simțit mai puțin angajat de câteva fraze de ocazie.

Câtă dreptate are Nicolae Esinencu când afirmă: „Problema răspunderii scrisului este direct legată și de cititorul/ publicul căruia ne adresăm.“ A semăna confuzie – morală – „este la fel de grav, de nedemn, indiferent dacă este la mijloc o operă importantă sau o simplă notă polemică, plasată în paginile unei reviste sau ale unui ziar cu pretenții literare. Cu atât mai grav cu cât cititorul respectiv este un lector tânăr, în formare, care așteaptă adevărate orientări literare; cu atât mai condamnat, când *cutare* sau *cutare* publicație apare sub egida – deloc efemeră, deloc personală – a uneia din cele mai importante instituții literar-culturale de la noi, de dimensiune și de răspundere colectivă”...

Demnitatea nu a cunoscut, și nici nu cunoaște până în prezent, jumătăți, sferturi de măsură: scriitorul adevărat, din secolul al XXI-lea, este obligat să aibă o ținută demnă de toată extensiunea operei sale, în toate actele și circumstanțele sale, ar zice Nicolae Esinencu.

Un vechi dicton spune: „Ca să fim respectați, trebuie să respectăm“; parafrazând, Nicolae Esinencu zice: „Ca să fim ascultați, trebuie să ne comportăm *ca atare*“.

Demnitatea înseamnă civilizație și cuviință. Scriitorul nostru ne sfătuiește să luăm aminte la următoarele: „Talentul nu exceptează pe nimeni de la respectarea normelor umane; talentul obligă!“ Nicolae Esinencu nu obosește să afirme că talentul unui scriitor se cuvine să-l *descoperim* nu numai la adunări generale, prezentări, cenacluri literare, ci și în practica *de toate zilele* a manifestărilor sale – oglinda personalității morale ferme!

Urcușul spre cauza primă

Cu privire la mistică trebuie neapărat spus că, dintotdeauna, spiritul a fost lipsit de culoare ideologică și, ca atare, a călătorit prin lume expus și nesocotit – purtarea unui destin metafizic fiind, oriunde și oricând, o misiune hristică. Este și cazul marilor mistici ai Islamului, fie arabi, fie turci, generați de vastul curent subteran al sufismului, autori de tratate religioase, de poeme efervescente, ori simpli propagatori ai unor revelații controversate, dar deschizătoare de drum. Misticii sufiți n-au fost niciodată doctrinari rigoriști, precum adepții credinței în formă tradițională (suniții ori šiiti), ci, cel mai adesea, căutători pe cont propriu ai concreteții unui drum spiritual. Tocmai fiindcă n-au putut fi reușiți sub stindardul unor dogme, ei au căzut adeseori pradă, ca ființe omeneste, cruzimii ori ingratitudinii vremilor, sfârșind, în unele cazuri, tragic. Printr-un magnific citat din *Coran* vom inaugura analiza unei alte talmăcirii din mistica Islamului, și anume *Firida luminilor* de al-Ghazali (citit în volumul *Călăuza dervişului*, Editura Kriterion, 2001): „Dumnezeu este lumina cerurilor și a pământului! Lumina sa este asemenea unei firide unde se află o lampă. Lampa se află într-o sticlă, iar sticla este asemenea unei stele strălucitoare. Ea este aprinsă de la un copac binecuvântat: măslinul, care nu este nici de la Răsărit și nici de la Asfințit și al cărui ulei aproape că luminează fără ca focul să-l atingă. Lumina asupra luminii! Dumnezeu călăuzește către lumina sa pe cine voiește. Dumnezeu dă oamenilor pilde. Dumnezeu este Atotcunoscător” (Sura XXIV, v. 35). Sunt, acestea, tocmai imaginile pe care este construită *Firida luminilor* de al-Ghazali (1058–1111), clasic al misticii Islamului, autor de tratate vaste și erudite.

În *Firida luminilor*, al-Ghazali își aplică modalitatea profundă, științifică, de abordare, proprie investigațiilor sale, la un obiect inefabil, principiul divin însuși, ceea ce-l obligă să-și convertească intuițiile în imagini de mare poeticitate. Spre a deveni elocvent, gânditorul recurge la bogatul fond teaurizat în mentalul arab, în versetele coranice în primul rând. Scopul tratatului este acela de a „dezvălui tainele luminilor dumnezeiești”, printr-o comparație a lor cu „firida, sticla, lampa, uleiul și copacul”. De la primele capitole, este evident ezoterismul opusului, a cărui înțelegere nu poate fi captată decât de o conștiință dedată, în egală măsură, teoriei și practicii. Grație unor explicații inspirate, se demonstrează, treaptă cu treaptă, suportul mundan al fiecăreia dintre similitudinile expuse în comparațiile de mai sus. Acestea sunt reduse la statutul de simple semne și metafore, spre a li se revela fundamentul invariabil sacru: în ultimă instanță – realitatea primă.

Pornind dinspre familiar înspre necunoscut, al-Ghazali demonstrează, cu neostoită vigoare, superioritatea „spiritului văzător” față de lumina văzută, deoarece „el percepe și prin el este percepția”. Sunt relevate formele de manifestare a acestei lumini primordiale în cosmos, la nivelul fizic, apoi la nivel intelectual. Ochiul și intelectul sunt definite ca mesageri de seamă ai luminii în câte un plan anume al manifestării: „ochiul din afară și ochiul dinlăuntru”. Astfel, în sens metaforic, există o ierarhie a luminilor, în funcție de proximitatea lor față de lumina inițială, adică de Dum-

nezeu. „Lămpile” sunt profeții, situați cu mult deasupra învățătorilor. Focul ce aprinde lampa este izvorât din lumina de sus. Firida desemnează inima credinciosului, locuită de lumina divină, sticla simbolizează stadiul perceptiv al inițiatului, pentru care lumea densă devine transparentă, „o firidă pentru lumini, un purificator al tainelor”. Toate similitudinile vor fi explicate în mod identic și n-au decât rolul de a stabili modalitățile metaforice de manifestare și exprimare (în plan material) ale Creatorului, printr-o „grafie dumnezeiască”. Traseul inițial devine un urcuș prin amalgamul similitudinilor, până la desprinderea de simțuri. Spiritul uman cuprinde în sine, ierarhic, cinci spirite: sensibil, imaginativ, intelectual, gânditor, profetic sau sfânt. Toate sunt lumini, în sensul că apar prin manifestare, relevând, fiecare în felul ei, câte o potențialitate divină.

Al patrulea spirit, cel gânditor, este asemuit unui copac, întrucât se ramifică nedefinit, atingându-și țelurile (concluziile), care sunt asemeni roadelor, pline de semințe, apte a genera alte roduri. Rolul fiecărui nivel de întruchipare este bine precizat: „lampa este într-o sticlă, iar sticla este într-o firidă” etc. Jocul conștiinței umane pendulează între planul *zahir* și cel *batin*, adică între exoteric și ezoteric, în ideea, deosebit de subtilă, că perfecțiunea poate fi dobândită doar de acela care unifică cele două niveluri de manifestare, cel relativ și cel absolut. Absolutul este considerat ocult tocmai datorită luxurianței manifestării sale (remarcă de o remarcabilă profunzime): „Apariția poate fi cauza ascunderii. Când un lucru își depășește propriile limite, se reîntoarce ca opus al său” (I, 61).

Cel de-al treilea capitol al tratatului și ultimul trasează o schiță compozită a tipologiilor umane, în funcție de apropierea sau depărtarea lor de lumina primă. Vom găsi aici, oarecum amalgamate, prototipuri psihologice, dar și etnice (de pildă, cei robiți simțurilor, idolatrii, turcii, creștinii și mozaicii ș.a.m.d.). Secțiunea finală, dedicată celor „învăluți numai în lumini”, este de o mare elevație conceptuală și stilistică. Cităm cele afirmate despre categoria iluminatilor, ce nu mai au nevoie de niciun parcurs inițiat: „De la bun început, ei cunosc sfințenia și faptul că divinitatea este mai presus de tot ceea ce poate fi. Ceea ce-i stăpânește pe alții la sfârșit pe aceștia îi stăpânește de la început. Dezvăluirea Lui îi copleșește dintr-o dată, iar gloria măreață a feței Sale arde orice lucru pe care privirea senzitivă și vederea lăuntrică rațională îl pot percepe. Prima cale este precum cea a <Prietenului>, cea de-a doua este a <Iubitului>. Dumnezeu este Cel ce cunoaște tainele pașilor pe aceste două căi și luminile popasurilor de pe ele”. *Firida luminilor* este o nestemată adăugată tezaurului culturii românești, grație harului lui George Grigore, eruditul talmăcitor, capabil în egală măsură să exprime vibrația poetică a textului și totodată extrema sobrietate, rigoarea științifică, introspecția minuțioasă și severă, forța analitică a acestuia.

Explicație și sens

E în natura omului să-și întemeieze existența pe o viziune care explică Lumea și atribuie un sens umanității și Universului. Poate că „natura omului” pare un concept metafizic, dar Istoria pune la vedere particularitățile ce constituie esența speciei noastre; și e potrivit să socotim această esență drept „natură umană”.

Pentru singura ființă care poare avea și are Îndoieli, **explicația și sensul** îmbracă statut de certitudine. Certitudinile vizează producerea fenomenelor și derularea proceselor, de la cele fundamentale la cele banale, care sunt țesătura vieții de fiecare zi. Insul care își construiește sau acceptă o explicație și un sens pentru cele ce îl înconjoară are justificări pentru acțiunile sale, e motivat în tot ce proiectează și în tot ce întreprinde.

Miturile au încercat primele explicații. Și e de înțeles că imaginația și bucuria povestitului au înlocuit raționalitatea și ideea de cauză.

Pe urmă, religiile, mai ales cele mesianice, au dat lovitură, hotărând explicații și formulând un sens al vieților și postumității. De obicei, o ființă atotputernică determină apariția, existența și posteritatea umanității, deciziile ei fiind cunoscute și înțelese numai de anume intermediari.

Apoi, felurile filozofii au preluat misiunea de a furniza oamenilor explicații, duminindu-i și în privința sensului celor ce se pot concepe.

În parte, influența acestor propuneri s-a depreciat. Și se va deprecia, din pricina capacității de a se îndoi a omului și în absența dovezilor neîndoielnice că lucrurile ar sta așa cum spun pomenitele plâsmui.

*

De mai bine de trei secole, a intrat în scenă știința. Sau științele. Cu ele, orice explicație vine din observarea Lumii, din obiectivitatea experimentelor, din înțelegerea tot mai profundă a Universului.

Valoarea singulară acceptată de știință este **adevărul** rezultat din cercetarea naturii și umanității.

Istoriceste, știința se sincronizează cu evoluția omului. Explicațiile fenomenelor depind de performanțele înțelegerii teoretice și cele ale instrumentelor de cercetare, de relațiile în care sunt gândite obiectele cunoașterii, așa cum sunt ele la momentul considerat. Dar știința își lărgeste mereu orizontul, domeniile în care se exprimă. În vreme ce alte forme ale conștiinței (arta, morala, religia) sunt conjuncturale, cunoașterea este în evoluție permanentă, iar albia certitudinilor are mereu mai largă.

Sigur că mișcarea științei nu evită întâmplătorul, probabilitatea. Mersul ei se petrece sub autoritatea timpului, a ireversibilității. Dar afirmațiile și explicațiile științei sunt, fără încetare, verificate. Metoda ipotetico-deductivă prescrie tratarea exigentă a fiecărui rezultat, a fiecărei laturi a teoriei, oricare ar fi ele. Propunerile ce se dovedesc greșite sunt amendate, reconsiderate și, nu de puține ori, întreaga structură este abandonată. În câmpul științei, orice teorie rămâne o ipoteză, perfectibilă sau contrazisă și părăsită, când e cazul.

Am pomenit aceste lucruri, altminteri știute, pentru a sublinia virtuțile științei, puterile ei de a explica Lumea. Suntem la capătul opus poruncii „crede și nu cerceta”.

Bineînțeles că nu toate fenomenele vor căpăta explicații. Nu vom afla niciodată mulțimea lămuririlor la care omenirea nu va mai ajunge! Trebuie să avem și această reprezentare într-un Univers în care nimic nu este veșnic.

*

Alt aspect este estimarea **sensului** existenței noastre și a Universului, așa cum le vedem azi.

Cunoașterea naturii este lucrul firesc pe care-l face omul, parte a acesteia. Dar natura nu ne aprobă și nici nu ne dezaproabă acțiunile. Universul n-are nici un proiect pe care noi l-am urma sau l-am contrazice. Regularitățile, legile mișcării pe care le descoperim produc mai degrabă confuzie; ele nu indică nici un scop și nici nu sugerează prezența vreunei autorități aflate în perimetrul sau în afara Universului. Pe scurt, Universul există, dar această ființare e lipsită de sens. Iar ceea ce e valabil pentru întreg, este adevărat și pentru parte, adică pentru existența noastră.

Într-o viziune (J.Monod), evenimentelor cu șansa de a se produce aproape de zero, într-un cuprins descris de probabilitate, nu li se poate atribui vreun sens.. Astfel de evenimente ar fi apariția Universului (dacă teoria Big Bang-ului e corectă), nașterea vieții ori a inteligenței pe o planetă.

Pentru neopozitiviști, existența Universului, precum toate celelalte enunțuri „metafizice” despre **existență**, este goală de sens. Împărtășesc prețuirea pentru știință și refuzul filozofilor, atitudine ce-i definește pe neopozitiviști. Cu toate acestea, trebuie să observ că, așa „lipsit de sens”, Universul este obiectul unui larg și susținut interes.

De vreo două secole, **Termodinamica** modifică radical perspectiva noastră despre Lume. Cu noțiunea de **entropie**, ea spune că toate procesele din Univers sunt **ireversibile**. Entropia este și măsura dezordinii crescânde, ceea ce înseamnă că probabilitatea este tot mai extinsă. **Timpul** devine esențial și săgeata lui arată, la capăt, omogenitate termică. Omogenitate și **sfârșit**. Entropia este implacabilă.

Și iată că Universul are un sens! Acela că toate câte există au un Apus!

Este soarta oricărui sistem. Iar Universul este, în totalitatea lui, un sistem natural. Entropia devenind maximă, nu se mai produce nici un proces. Chiar dacă, așa cum spun speculațiile zilei, Universul ar fi doar unul dintr-o serie, în fiecare dintre ele entropia devine suverană. Tot mai aproape de echilibru și de moarte.

*

Se poate trăi cu conștiința sfârșitului inexorabil? Foarte puțin oameni au această reprezentare, dar pentru ei, chestiunea e, în bună parte, una teoretică, abstractă. În fond, după mai bine de 13 miliarde de ani, Universul e încă un sistem dominat de ordine.

Pentru cei mai mulți, încheierea existenței Lumii e un subiect cu totul înecat în plasma traiului de fiecare zi. În acest cuprins se consumă bucuriile și dramele, se nasc și se destramă iluziile, se constituie și scapătă principiile și valorile.

De fapt, în ungherul nostru de Univers, Lumea este **omenirea**. Care e creația celor ce-au fost și a celor ce-o populează. Pare de la sine înțeles ca oamenii să-și impună viziunea și sensul pe care le cred potrivite spațiului (insignifiant) pe care-l privilegiază.

Un poet aproape uitat: George Mărgărit

În poezia română a veacului 20, George Mărgărit reprezintă, neîndoiește, un „caz”. Fie și pentru câteva din contradicțiile majore ale personalității sale. Cea mai importantă ni se pare a fi alternanța permanentă între anarhismul unei vieți, care refuză dogma, și nevoia de comunicare, specifică în fond ființei umane. George Mărgărit e și el, ca mulți alți congeneri, o victimă a ultimului mare război și mai cu seamă a schimbărilor de regim politic care au urmat. Fără a fi un frondor al formelor poetice, cum se întâmpla de pildă suprarealiștilor, el făcea parte din lumea boemei literare, bucurându-se din plin de savoarea libertății, nu doar în plan artistic, ci și în viața de toate zilele. Era adesea în preajma lui Teodor Păcă și Tudor George, veritabile simboluri ale inaderenței la social și purtători de drapel ai nonconformismului. Despărțirea de reguli și adâncirea într-o existență pe cont propriu, sub blazonul independenței și aristocratismului creator, a fost la George Mărgărit însoțită totdeauna, discret dar măsurabil, de nostalgia după semeni care trebuie recuperați. Așadar, izolare orgolioasă și în același timp dorință de reintegrare în suvoiul vitalist al contemporanilor. De aici decurge și cealaltă contradicție care poate fi luată în discuție. Anume, a concesiilor făcute de George Mărgărit regimului comunist. Întrebarea se naște firesc: cum un aristocrat al spiritului, refractar la orice ingerință în destinul propriu, să colaboreze cu autoritățile impuse de ruși și total neagreate de elitele românești? Aici răspunsul trebuie formulat cu prudență. Pentru că, de fapt, vom vedea că aderența poetului la noile realități social-politice este superficială și deci nesemnificativă. Că putem vorbi doar de o adeziune aparentă, care nu afectează în niciun fel imperativele crezului său artistic. El va rămâne consecvent în preferința pentru un stil luxuriant, de factură parnasiană sau chiar barocă. Așa cum procedase și George Călinescu, profesorul și mentorul său, cel care făcuse pasul de la pesimismul la optimismul formal, fără a renunța la fondul convingerilor sale estetice. Cu siguranță, atitudinea marelui critic l-a putut influența, măcar ca strategie comportamentală, pe năbădăiosul poet. Îi lipseau abilitățile și pragmatismul unora, dar nu și înzestrarea nativă superioară, care promise altoiul unei culturi temeinic asimilate. Sclipitor ca partener de conversație și profund în judecățile sale critice, îl determinase pe parcimoniosul Călinescu să vadă la el „intuiție fantastică și expresie amănunțit plastică”, dar și înclinare „mai mult spre lirică” (vezi **Istoria literaturii române. Compendiu**, Ed. Pentru literatură, 1968, p. 396) Tot la capitolul contradicțiilor trebuie inclusă și relația sa cu propria creație. Aparent, iarăși, el se dezinteresă de soarta poeziilor, și în general de textele sale. Multe sunt probabil și azi în posesia unor amici ocazionali și zac necunoscute publicului. Dar, cu siguranță, Mărgărit visa la proiecte de mari dimensiuni, la o operă demiurgică, una care să consoneze cu viziunile sale

dezlănțuite. De altfel vocabula demiurg revine des în scrisul lui George Mărgărit, sugerând detașarea clară a zămisliorului de artă față de indivizii comuni. Câteva poeme mai ample, între care se evidențiază *Colocviile pădurii*, constituie argumente în acest sens. Și deși sinuozitățile destinului său, inclusiv cel literar, indică o construcție psihică din zona apostaziei, acea luminozitate solară, ca și, totuși, rigoarea și rațiunea vizibile în texte, trimit creația sa către o nouă clasicitate, poate una reinventată de Paul Valery. De altfel, dacă trebuie să-i găsim modelul liric, acesta pare a fi chiar autorul celebrului *La Jeune Parque*. Se știe cultul poetului francez pentru rafinament stilistic, pentru imagistica erudită și pentru senzația de continuă mobilitate și ritm. Toate s-au transmis în diverse moduri și lui George Mărgărit, care a dat de altfel și o valoroasă traducere celui alt poem capital al francezului, *Le Cimetière marin*.

Dincolo de faptul că a murit foarte tânăr, la nici 39 de ani, fizic și cu afecțiuni oncologice, drama lui George Mărgărit este legată în principal de soarta propriei creații. Deși a trăit, ca puțini alții, în interiorul poeziei, considerând-o aproape sacră și aptă de purități primordiale, poetul și-a risipit cu nonșalanță harul creator, fiind slabe șanse ca textele sale să mai fie adunate în integralitatea lor. Atâtea câte au fost publicate, multe din ele sclipitoare pe alocuri, lasă impresia că provin dintr-un laborator, în care poetul mai avea de executat finisări. Cunoaștem oroarea modelului său, Valery, față de epicitate și anecdotic, și respectul acestuia pentru lirismul pur, ca esență a cugetării și armoniei universale. George Mărgărit n-a pregetat să urmărească până la obstinație același scop. Doar că timpul a avut prea puțină răbdare cu el. Canavaua pe care construiește poetul este una profund estetizantă. Ea se compune din elemente dispartate, dar provenind din același perimetru conceptual. Fie că vorbim de Paul Valery sau de emulii români ai acestuia, precum Ion Barbu. Și la Mărgărit operează nemilos o aprigă cenzură în privința limbajului. El respinge nepoeticul, cuvântul fără suficientă rezonanță aluzivă, și manifestă dispreț pentru banalitate și exprimare previzibilă. Are în schimb inepuizabile voluptăți când combină surprinzător termeni din registre diferite, obținând adesea efecte spectaculoase. Îngemănarea concretului cu abstractul, a imaginii cu posibile semnificații în sfera ideilor, devine procedeu curent. Volumul **Vulturii amiezii** (Ed. Junimea, Iași, 1970), îngrijit de Nicolae Dumbravă și Horia Zilieru, singurul aparținând lui Mărgărit până astăzi, ne dezvăluie un poet tinzând spre origina-

litate și mizând tocmai pe obsesia formelor estetice din aria neoparnasiană. Poetul pare fascinat de dinamismul vegetal și mineral, ca mărturii cosmice ale genezei și unității. Încât cultivă, pe suprafețe lirice importante, un panteism intens, cu reverberații muzicale și coloristice, totul într-un limbaj alambicat și menit să criptografieze realul. De cele mai multe ori textele, deși urmând reguli clasice de prozodie și disciplină, conțin materii aluvionare, distonanțe și poticneli. Fluența suferă grave agresiuni chiar din partea autorului, încât rămâi cu impresia că tulburările de ritm reprezintă de fapt o strategie atent regizată, tocmai spre a sublinia distorsiunile realului. În fond poezia nu trebuie să aparțină decât în mică măsură inspirației, ea fiind doar un produs al travaliului inteligent și cvasiștiințific. În aceste condiții, desigur, și sinceritatea contează mai puțin, totul investindu-se în decantarea esențelor și în strălucirea produsului final. La George Mărgărit tensiunea interioară și vibrația tragică decurg inclusiv din suferința fizică a autorului, alcătuind în poezia sa o resursă inepuizabilă. A se vedea în acest sens și frecvența unor cuvinte precum clamoare și clamoros. Există multă erupție de suflet maladiv, confuz și negru în lirica sa, chiar dacă autorul, cum menționam deja, pare a intenționa sublimări radicale, într-o tentativă de zbor către visatul absolut. Dar se vede mereu și efortul de singularizare, de instalare într-o matcă a sa. Reminiscențele mitologice și o tendință de mitologizare, în cadrul unui foarte activ panteism, definesc spiritual ființa poetului, care nu accede niciodată la etajele superioare ale religiozității creștine, chiar dacă, rarism, sunt invocați heruvimi și îngeri, Fecioara și Christ. Abundă în schimb personaje mitologice precum ciclopi și centauri, nimfe și sirene, fauni și naiade, toate subliniind o funcție nostalgică: regretul după apuse vremuri titanice. Un text intitulat *Psalm pentru o țară necunoscută* devine lămuritor pentru definirea rapidă a poetului. Mai întâi e prezent aici simbolul acvatic (ocean, mare, valuri, maluri, scoici etc.), care va reveni de mai multe ori, conturând universuri miraculoase. Apoi avem probe ale scepticismului cu privire la puterea rațiunii: „Până unde pot să zboare ale minții sulite? / Bolovănoase-s ale gândirii întortocheate ulite!”. În fine detectăm fără efort eșantioane ale rudeniei cu Ion Barbu: „Prin clocotul oceanic mă înalț / În înălțimi supte-n vis și smalt. / Intră-ne oglindă a undei de argint / Corabia-n stufos stufig de iacint. // Grumazul valurilor un tănuit arcuș / Îl mângâie în vânt spre un urcuș / Din care se deschid prăpăstii drepte, / Coboară, suflete, pe cernitele-i trepte!”. Multe versuri ar putea fi semnate de un important poet de azi, Emil Brumaru: „Voi crește-n palmă molii și betea”; „Heruvimii lin șopti-vor amin” sau „Plăpânde flori-n scutece de in”. *Colocviile naturii*, poemul său reprezentativ, clamează despărțirea de lume și asumarea singurătății, a vieții trăite simbolic și imaginar, ca și procesul dispersării eului în elementarul vegetal și mineral. Este încercarea disperată de metamorfoză care să mântuie ființa, sortită însă eșecului: „Zadarnic îți implori fantasticele zâni”; „Degeaba tu le-ascuți în zale de flori” sau „În van ține urechea ciuită ca de vraci”, pentru că, până la urmă, lucrarea sfârșitului triumfă: „Tenebrele pădurii la moarte te îndeamnă”. Găsim aici eminesciana sete de arhitecturi lirice vaste, fresce ale umanității angrenate veșnic între viață și moarte.

Existența în mijlocul lumii vegetale devine ritualică, utilizând ceremonii străvechi, sub oblăduirea blajinului Pan: „Rășinile le-aprind să-mi purpureze cale / Până-n ceaunul bulboanei vegetale, / Iar ierbile le fierb cu aurul în terci, / Adorm apoi pe alba claie de ciuperci”. Aici extincția are dimensiuni și participări cosmice: „Curând te-i ofili, sărmane demiurg, / În hohotul de cetini cu soarele-n amurg”. Dar din îndepărtata Cetate a oamenilor răzbat încă ecouri și chemări ispititoare. De reținut: pădurea e habitat mitologic, populat cu gâze și vietăți ne-umane și conducând la sensuri esoterice și la mister: „Pădurea mă îmbie în tainite jilave / În templul ei solemn de cetini și agave”. Viziuni în egală măsură mărețe și ceptoase până la morbiditate, de sub vraja cărora ființa azilantă vrea să se elibereze. George Mărgărit este în dese rânduri, cum remarcasem deja, precursor pentru rafinatele descrieri culinare ale lui Emil Brumaru: „Stănele fierb ciubere de zăruri și lapte / Harbujii plesnesc din pânțele coapte” (*Belșug*) sau „Cheseaua e o urnă cu diamante felurite / În care coacăze și vișini zăhărate / Sunt cristale cu prunduri și bale, / Lingura intră-n ele ca pisica-n sofale” (*Univers minor*). Avem și texte care conțin declarații de adeziune la „evul aprins” labișian. Le considerăm nerelevante, atunci când sunt simple fraze versificate. Iar când autorul apelează la inteligența sa disimulatoare, obscurizând total așa-zisul mesaj de adeziune, gestul pare mai degrabă un afront față de lălăiala proletcultistă. Marca sa de est et iese mereu la iveală, diminuând uneori până la anulare speranța celor care doreau să-l folosească în scopuri propagandistice. Iată cât de proletcultist este poetul Mărgărit: „Ehei, prometeicul vis fulgerat din aripe, / Făl-făind peste timp scânteierea de clipe, / Fără de cântul de leagăn al spumii, / E în raiul de poame-ale lumii” (*Ehei, profeticul vis*). Sau cum privește, contextual, copiii, vlăstarele înnoirii: „Pășesc pe sub păduri electrice fără alei de frunze moarte / Sub marea cenușie întoarsă-n ceruri de furnale, / Și zâmbetul, tonitzian, solar chemându-ne la vise meditate / I-l dăruim genezei ca nufăru-deschis în roșiile petale” (*Copiii noștri*). Indiscutabil, sunt și momente ale clacării, rezultând nu din cine știe ce calcule profitabile și cu atât mai puțin din convingeri doctrinare. Poate mai mult pentru că, renunțând și din cauza bolii la vechile sale porniri insurgente, se lăsa și el, ca atâția alții, purtat de curenți. Crezul său în esența demiurgică a creației se păstra însă intact: „Cândva grațiosul boem va rodi”, ne spune în *Iluminare*. Ca și pentru Valery, puritatea și absolutul continuau să iradieze în adâncimile eului: „Părinte, sunt marele fiu rătăcit / Care venind la tine boema nu și-a pocăit, / Părinte, sunt fiul beat de infinit” (*Rugăciune*). Și chiar dacă măcinările de circumstanță l-au șubrezit, împutinându-i energiile, întocmai ca maestrul său francez care clama triumful vieții („Sfărâmați zăgazul valuri! Porniți al apei cor”), George Mărgărit și-a afișat până la capăt, sfidând zădărnicia, același neostoit ideal vitalist: „Vreme zeiță a anilor mei ce-au rămas, / Mai lasă s-aud iar tubele vântului, / Și toastul să țin și-n ultimul ceas” (*Cu visul de aur*). Cum se întâmplă adesea cu poeții nepublicați la vremea lor, ei rămân mai totdeauna în seama unor evaluări fatalmente subiective, din unghiuri și cu criterii care de cele mai multe ori îi dezavantajează. Poate fi, desigur, și cazul lui George Mărgărit.

Daniel CORBU

Cu Cezar Ivănescu dincoace și dincolo de Styx

În ziua de 6 august, Cezar Ivănescu ar fi împlinit șaptezeci și cinci de ani. S-au împlinit, de asemenea, șapte ani de la trecerea sa la poporul stelelor. Fugit irreparabile tempus!, spunea, pentru noi toți, Virgilius. Stau deseori și mă reculeg la mormîntul său din cimitirul „Eternitatea” din Iași, în timp ce în minte îmi vin, ca și acum, momentele și întîmplările care mi-au adus apropierea de acest mare, original, sfîșietor poet de limbă română: dintr-un octombrie 1980, pe cînd eram student la Universitatea din București și i-am incredințat un grupaj de versuri pentru revista „Luceafărul”, unde era redactor și pînă în aprilie 2008, înainte cu trei zile de la misteriosul accident, cînd m-a invitat în biroul său de director al editurii „Junimea”, parcă pentru întîlnirea de adio. Era un apărător al dreptății, al valorii și al demnității scriitoricești ca nimeni altul. Și mărturisesc, cu mîna pe inimă, că n-am cunoscut om care să trăiască cu atîta pasiune atît iubirea cît și ura venită din sentimentul dreptății, precum Cezar Ivănescu.

L-am cunoscut pe Cezar Ivănescu (cărui i-am spus mereu Don Cezar, cum îi plăcea Domniei Sale) imediat după publicarea Bibliei lirice numită „La Baaad”, carte care dezvoltă extraordinare și originale energii lirice și care l-a impus total în poezia românească. Doina, Rosarium și cărțile Muzeonului, pînă la Sutele mușeniei, aveau să întregască o construcție lirică de neclintit, care-l înfățișează ca pe unul dintre cei mai mari poeți tragici ai secolului european douăzeci.

Venind în linia lirică metafizică moldavă, linia de aur a poeziei române, Cezar Ivănescu este cel mai aproape de Eminescu dintre poeții generației șaizeciste. Cum se poate observa, poezia sa e o poezie nesofisticată, fără franjuri și dantele, o poezie a fondului ancestral, a cântecului primordial. Specialiștii în textul liric, criticii literari în speță, ar putea urmări la Cezar Ivănescu muzica, revelația, ecoul. Cuvintele întrerupte, rostirea sugrumată în stilul vechilor incantații se dezlănțuie autentic, parcă sub forța unei magii, a unui extaz. Rafinamentul lingvistic, construcția originală și spectacolul ideatic al poemului cuceresc lectorul din prima clipă. Pe de altă parte, oricine își poate da

seama că Cezar Ivănescu e încă unul dintre poeții pentru care a scrie fără inspirație e un păcat, o lipsă de bun simț.

Prin minte îmi trec în acest moment multe întîmplări, dialoguri, adevărate divanuri la București, la Bojdeuca țicăoană, la Pogor, la Bolta Rece sau la Junimea, cu Don Cezar ca magistrul, adică maestru de ceremonii. Întîmplări ce nu se pot povesti în spațiul parcimonios al unei tablete. Mulți din cei care-au fost de față vor povesti. Poate altfel. Deh, fiecare cu Cezarul lui!

Acum, cînd poetul a plecat prin satele cerului (îl vom ajunge repede din urmă!), cel mai mare omagiu adus lui Cezar Ivănescu, care a trăit numai pentru literatură, este să-l citim și să-i sărbătorim creația.

Cezar IVĂNESCU

Amintirea Paradisului

Cînd eram mai tânăr și la trup curat,
Într-o noapte, floarea mea, eu te-am visat.
Înfloreai fără păcat, într-un pom adevărat
Cînd eram mai tânăr și la trup curat.

Nu știam că ești femeie, eu bărbat
Lîngă tine cu sfială m-am culcat
Și dormind eu am visat; tu, visînd, ai lăcrimat
Cînd eram mai tânăr și la trup curat.

E pierdută noaptea aceea de acum!
Carnea noastră, de-i mai știi al ei parfum
Poamele ce-n poame stau, gustul cărnii tale-l au
Și cad mâine toate, putrede, pe drum.

Fă-l să fie, Doamne Sfinte, numai om
Pe acel care ne-a ispitit sub pom
Și cînd pomul flori va da, fă să-i cadă carnea grea,
Cum cădea-va, după cântec, mîna mea.

„Mi-e dor să bem o răchie în cor“

DOUĂ SCRISORI DE LA POETUL DAN DAVID TRIMISE LUI NICOLAE SAVA (V)

În 2015 s-au împlinit 25 de ani de când poetul Dan David nu mai este printre noi. Cu Dan David am avut o prietenie scurtă și frumoasă. Scurtă nu din cauza unuia din noi, ci datorită grabei cu care prietenul meu din Slănic Prahova a plecat Dincolo, înainte de a împlini 38 de ani, cu jumătate de an înaintea altui poet și prieten drag, Aurel Dumitrașcu. Ne-am cunoscut la cenaclul „Confluente“ al SLAST, unde el era vedetă. Debutase cu câțiva ani înainte în presa literară, cu versuri, era laudat la superlativ de Cezar Ivănescu, Constantin Țoiu, Eugen Barbu, Adrian Păunescu, Laurențiu Ullici, Alex Ștefănescu, elogiile criticii literare găsind similitudini ale debutului său (volumul „Eu vă iubesc pe toți“) cu Labiș sau Dinescu. Era poetul zilei. La o ședință de cenaclu, văzându-mă speriat și timid s-a apropiat de mine, mi-a întins mâna și am rămas prieteni pe viață. Îmi citise versurile prin reviste.

Poet necomun și incomod, „talent puternic și febril“ (Laurențiu Ullici), Dan David, pe numele său adevărat Dan Constantinoiu (n. 11 octombrie 1952, Berteza, Prahova; d. 24 martie 1990), deși plecat mult prea repede în eternitate din cauza unei boli incurabile, a lăsat în urma sa câteva cărți de versuri despre care s-a scris mult: **Eu vă iubesc pe toți, Baladă pentru copilărie, Lorelei, Șarpele cu clopoței furați, Podul cu fân, Concert pentru fericire și suferință. Am aflat că i-au mai apărut și alte volume postum: Soare cu dinți de lupoaică, Lacrima de câine, Bună dimineața, America!**

De la el am vreo 30 de scrisori, multe dintre ele adevărate poeme în proză. Le-am pus într-o ordine cronologică și le public întru amintirea acestui poet care s-a stins mult prea repede. Amintiri cu el am și mai multe decât numărul scrisorilor. În câteva rânduri ne-am văzut la Slănic Prahova, unde am petrecut câteva seri memorabile. Nu am ajuns niciodată, din păcate, la Berteza lui dragă, deși își dorea atât de mult să mi-o arate, să îmi

arate celebrul, pe atunci, Pod cu fân, căruia îi dedicase o carte. Ne-am văzut la mai multe ediții ale Colocviilor de poezie de la Târgu Neamț (ocazie cu care a făcut și baie în Ozana la una din ediții, cum visa el într-o scrisoare către mine), am zăbovit cu el într-o noapte la Borca, la Aurel Dumitrașcu, alt poet și prieten drag lui, nouă, a fost alături de mine în puținele mele ieșiri la cenaclurile din Capitală. Aceste scrisori sunt ultimele primite de la acest poet și prieten drag. Scrisorile anterioare au fost publicate în revistele Conta (numerele 18 din 2015, 21 din 2015, 22 din 2016) și Convorbiri literare, nr. 12 din 2015. (Nicolae SAVA)

(Felicitare, în plic, la schimbarea de an, 1987-1988)

Cu prilejul vârstei de ani o sută (i-am împlinit acum două minute), dragul meu prieten și poet Nicolae Sava, îți transmit numai amfore cu rugăciuni, privighetori arse și să-ți trăiești POEMELE la cea mai distinsă posesiune lirică, progresul cunoașterii cere mai întâi revizuirea întregii concepții despre lume și instituirea noilor metode de investigație: chiar în secunda asta mă aflu la Tel Aviv, unde stau pe plajă întins lângă o evreoaică a cărei piele fierbinte şuieră în lumina amorului și așa mai departe. La mulți (b)ani! Abia aștept să-ți apară „Privighetoarea arsă“!

(Scrisoare nedată, pe ștampila poștei se distinge doar anul, probabil 1989)

Ce mai face Daniel Corbu? Nu mi-a răspuns dacă a primit cartea sau nu! Mi-e dor de el! Spune-I salutări și lui și familiei sale! N-am adresa prietenului nostru Adrian Alui Gheorghe, ca să-i trimit și lui KARTEA. O vreau!

Dragul meu Niculițel,

Cred că-s în anno domini 1999, acușika o să apară și-ăl de 2000, mi-s beat lanț, beat generation, beat kuk și altă kronkănitoare, ascult muzici de arșiță și descălekare hard-rock, pardon, barock-and-roll, scriu răboj către tine și voiesc să-ți zic că am primit cu drag și cu drak delicatul tău epistolariu și mă cam enormamente grăbesc să-ți șukăresc liniștea cu aiaștă depeșă a mea absolute ebraikă și irefutabilă!

Ce te rog: cînd faci cale-n București să mă anunți din timp, ca să ne întîlnim. Oricum, te aștept pe la mine cu tot sufletul meu anakronic, eh!

Altceva: îmi place la nebunie titlul de karte „Privighetoarea arsă“, ești un inspirat, asta e! Titlul tău mă duce cu gîndul la Kafka, Buzzati etc.

Încă: am păscut dublul Joyce! Mi se pare infernal. Demonstrație de virtuozitate ca în „Boii soarelui“ nici c-am mai întîlnit undeva; poate doar la cronicari!

Te pup,

Honore de Tîndală al Șaptelea

P.S. Ce-ți mai face sufletul? Abia aștept să ți-l pipăi. Vino, bre!

Carte poștală ilustrată (cu „Grota miresei“ de la Slănic-Prahova), nedatată, ștampila poștei, ștearsă, anul probabil 1989)

Dragă Nicolae Sava,

am primit „Privighetoarea arsă“ (2 ex.), imediat ce mă-ntîlnesc cu Popescu o să-i înmînez cadoul tău ars.

Citită. „Carte frumoasă, cînstă cui te-a scris!“ Poate în vara asta ne întîlnim la Baia Baciului, vezi și vederea de față. Acum, însă, mi-s tare bolnav. Stomahul. Scurp sînge. O să mă internez din nou.

Iubire, D.

(Scrisoare, data poștei pe plic, 20 iunie 1989)

15 iunie, cea mai importantă zi a literaturii române. „Sara pe deal buciului sună cu jale“ Salutări înspre: Daniel, Adrian, George, Aurel!

Cabana Șarpelui, localitatea Berteș, județ Prahova, în pensie!

Dragul meu Nicolae Sava,

Pensionat de boală (Spitalul municipal București mi-a descoperit: Ciroză hepatică decompensată, Hernie gastro-biotală, Prostatită acută), întins în pat, trebuie să stau 14 ore întins în pat (chiar în poziția asta îți scriu, cu mîna tremurîndă) (scrisul mă trădează), zăcînd, zăcînd, zăcînd, între ceaiuri și silimarină și alte vitamine, injecții, kestii... Mă simt un hombre inutil. Medicii mi-au interzis alcoolul pe toată viața, chiar dacă mi-a spus prof. dr. (prieten cu Fănuș Neagu), ce m-a cercetat cu atenție, că ciroza mea, deci cancerul la ficat nu e din pricina băuturii, ci din efortul intelectual depus. Colegii denigratori, criticii de duzină habar n-au că eu zăceam cîte 10-14 ore cu nasu-ntr-o carte și pînă

nu-I pătrundeam înțelesul n-o lăsam. Mă rog, ce-a fost a fost... Într-o zi, profesorul doctor docent, Fică Vasile, în grija căruia am fost dat de preabunul Fănuș Neagu, a zis, ieșind în hol cu cîrdul de studenți după el: „Nu mai are mult săracul și mi-a spus prietenul meu Fănuș că e un poet de mare valoare și să-l scot teafăr din spital“.

Eu am auzit, mai ales „nu mai are mult săracul și se duce“... Ei, mărunțișuri. Ce e un om care moare? Nu-i nimic.

Dragul meu, ți-am scris ca să-ți spun că mi-e dor să te văd. Sper că mă vizitezi (vizitați) în vara asta la Cabana Șarpelui din Berteș.

Al doilea: trimite, te rog, „Privighetoarea arsă“ la o bibliotecă din Valea Prahovei, e o distinsă doamnă acolo, frumoasă ca un înger și iubitoare de poezie. Spune-le să facă același lucru și Daniel, Adrian, Aurel, George Calcan. Dînsa și-a făcut un frumos raft în bibliotecă cu cărți autografiate, dar necunoscînd poezii, m-a rugat pe mine s-o ajut. Ce ți-ar strica o publicitate și pe frumoasa noastră vale a Prahovei? Adresa distinsei bibliotecare: Dascălu Margareta, Biblioteca orășenească Comarnic, Casa de cultură, str. Republicii, 108, cod 2190, localitatea Comarnic, jud. Prahova.

Te pup și te aștept, D.

P.S. Cartea ta e foarte frumoasă, dacă a plăcut și unui afon în poezie ca domnul artist foto Popescu Ion.

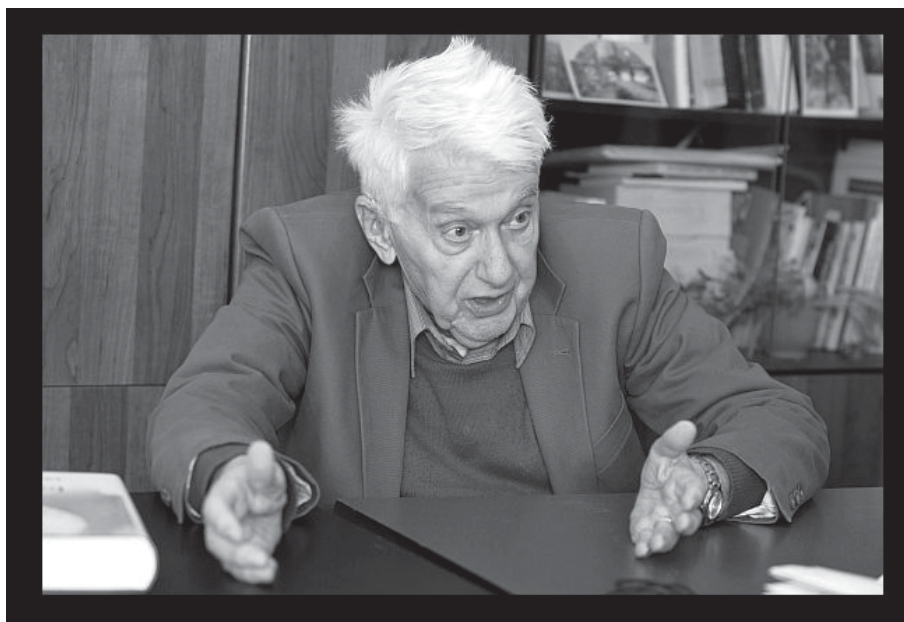
(Scrisoare, ștampila poștei pe plic, 5 octombrie 1989)

1999, din Valea Vinului

Dragul meu Niculițel și scumpul meu alcoolache, că de ce iepikul ie ros de iepuri, că de ce nu mai avem loc de răstrieștea celor blagosloviți cu un simpatik humor involuntar (ne conferim la unii din criticii literari mai tineri decît este necesar ca-n beznă să existeze și un far și așa mai departe), că de ce mi-e lene să mai public ceva în revistele noastre de rahat cu apă rece, că de ce m-aș spînzura chiar în secunda asta nenorocită, în lumea asta nenorocită, de cîini și pater-șobolanis, în lumea asta de basamak, de poșivkă, de kinoroz și mangealik, că de ce n-are nici un rost să mă spînzur, din moment ce voiesc a-mi lăsa plete lungi pînă-n mesopotamia; bunăoară o să-mi las nește spinoza pe umeri în jos și pe argeș în sus, și nește șifonier am să-mi las, ca să fie electroliza poietică (sau prohetică, cum zice nenea gellu) mai cu kiki-rez la gînditoriu, că de ce te aștept să vii pe 19 octombrie a.c. pe la mine (aniversez o sută de ani, bre sire!), fiindcă i-am scris și lui nichita danilov să vie, deoarece mi-e bun amic, că de ce și așa mai departe. Despre dan david o să-ți vorbesc data viitoare cînd o să te prezanți pe la mine, cu daniel, cu avel cu cine vrei tu. Te pup și mi-e dor să bem o răchie în cor.

Al tău, Henric cel verde.

PS. Spune-mi și mie cum a fost la Colocviul de poezie (sau pohezie, cum zice nenea Gellu) și cine a participat! Insigna o cere. Tu ce-ai mai scris? Unde-ai predat „Privighetoarea arsă“? Același Henric colorat.

Constantin COROIU

Poveste despre Dostoievski și Tolstoi

IN MEMORIAM ION IANOȘI

Una dintre cărțile ce ocupă un loc aparte în bibliografia lui Ion Ianoși (1928-2016) atât de bogată și diversă, este cea despre un „roman dialogat“, cu formula sa, ai cărui protagoniști sunt *Dostoievski* și *Tolstoi*. Cei doi titani ai literaturii ruse și universale, deși contemporani, respirând aerul aceleiași ambianțe cosmice și al aceleiași epoci, nu s-au cunoscut și nu și-au vorbit niciodată direct, nici chiar atunci când s-a întâmplat să se afle la doar câțiva metri distanță unul de altul. Se adevărește încă o dată, de mai era nevoie, că realitatea „bate“ ficțiunea și că nu ne putem imagina decât ceea ce am trăit. Realul devansează imaginarul și – cu o propoziție a lui *Ion Ianoși* – „se opune idealului“.

S-ar putea găsi multe explicații ale neobișnuitei relații dintre creatorul „*Annei Karenina*“ și cel al „*Fraților Karamazov*“. Una ar fi că „Dostoievski era petersburghez pursânge, iar lui Tolstoi nu-i plăcea capitala nordică a imperiului, ordinea ei prea dezordonată, hieratică și fantastică; o vizita de aceea cât mai rar cu putință“. După cum o alta ar putea fi privind originea și starea socială a lor: Dostoievski era, cum însuși se caracteriza, de extracție și condiție plebee, iar Tolstoi făcea parte din aristocrație. Oricum, dincolo de ipoteze și de posibile explicații ale cauzelor, este neîndoielnic că cei doi s-au urmărit tot timpul – și folosesc înapoi verbul a urmări, pentru că *Dostoievski și Tolstoi, poveste cu doi necunoscuți* este nu doar o carte de subtilă analiză, ci și o narațiune de superioară detectivistică literară –, citindu-și și recitindu-și unul altuia operele, nu o dată chiar din faza ce aș numi-o foiletonistică a publicării lor, și trimițându-și, prin intermedi-

ari, diverse mesaje. Personalități mai mult decât accentuate, diferite până la incompatibilitate sau, cel puțin, până la limita incompatibilității, Dostoievski și Tolstoi s-au *neliniștit* mereu reciproc. Existența și scrisul fiecăruia au fost inconfortabile pentru celălalt tocmai pentru că au constituit motive de neliniște. Una fecundă, catalizatoare. În fond, geniile se resping. Numai medicritățile se adună.

Revenind la acea unică ocazie a unei întâlniri față în față (o a doua s-ar fi putut produce, dacă Tolstoi ar fi participat la festivitățile din 1880, de la Moscova, consacrate memoriei lui Pușkin, când Dostoievski a rostit un faimos discurs) pe care Ion Ianoși o evocă chiar la începutul cărții, ea este consemnată în *Amin-tirile Annei Grigorievna Dostoievskaia* și se referă la momentul când are loc ultima prelegere dintr-un ciclu susținut de filosoful Vladimir Soloviev. Tolstoi venise însoțit la acest eveniment de criticul Nikolai Nikolaievici Strahov. Iată dialogul dintre Strahov și incomparabila soție a lui Dostoievski: „- A, a fost o situație specială, răsese Strahov. Nu v-am ocolit numai pe dumneavoastră (Anna Grigorievna îl întrebase pe obișnuitul <<musafir de duminică>> al familiei Dostoievski, invitat acum să ia masa împreună: de ce i-a ocolit la prelegerea lui Soloviev? – *n.mea*), i-am ocolit pe toți cunoscuții. Împreună cu mine a venit Lev Nikolaievici Tolstoi. M-a rugat să nu-i fac cunoștință cu nimeni, de asta am și evitat pe toată lumea. – Cum! A fost Tolstoi cu dumneata? Exclamă Feodor Mihailovici cu o uimire amară. Ce rău îmi pare că nu l-am văzut! Bineînțeles n-aș fi insistat să-i fiu prezentat, dacă omul nu voia. Dar

de ce nu mi-ai șoptit că e cu dumneata? M-aș fi uitat la el! – Doar îl știți din fotografii, râse Nikolai Nikolaievici. – Ce fotografii, parcă ele redau omul? E cu totul altceva când îl vezi în carne și oase. Uneori ajunge și o privire, ca să-ți rămână în inimă un om pentru toată viața. N-o să-ți iert niciodată, Nikolai Nikolaievici, că nu mi l-ai arătat“. Adeseori – depune mărturie autoarea *Amintirilor* – Dostoievski „și-a exprimat regretul că nu-l cunoștea pe Tolstoi personal“. O întâlnire a fost ratată, regretă la rândul său Ion Ianoși, care comentează și întreabă: „Esențialul este că la 10 martie 1878 s-a ivit un prilej neașteptat de simplu și de firesc pentru ca Tolstoi și Dostoievski, aflați pentru prima și ultima oară împreună (să nu uităm că peste trei ani Dostoievski avea să moară – *n.mea*), să se cunoască personal. Și că, printr-un întâmplător concurs de împrejurări, această cunoștință nu s-a realizat. Oare cu adevărat întâmplător? Orgoliul lui Strahov nu a jucat oare aici, precum în tragediile grecești, un rol hotărâtor? Prin orgoliul de a fi singurul prieten devotat și tălmăcitor autorizat când al lui Dostoievski, când al lui Tolstoi, și de a nu-și lăsa estompaie presupusele prerogative pentru un dialog direct între cei doi, care pe el l-ar fi pus într-o paranteză oricând neglijabilă, nu a fost oare Strahov mesagerul unui adevăr mai important și de el neștiut?“. Tot ce se poate. Ceea ce știm însă este că asemenea personaje de obicei antipatice sunt cele dintâi care manipulează, care fac mica dar eficienta lor politică literară. Și am avea de dat numeroase exemple, inclusiv din apropierea noastră. În timp și în spațiu. Sunt „mititeii“ pe care i-a stigmatizat Eminescu. Ei reușesc, în anumite momente, să intervină în traiectoriile celor mari sau să „confiște“ posteritățile acestora...

Extrem de importantă pentru înțelegerea sistemului de valori al lui Tolstoi și pe cel al lui Dostoievski este confruntarea lor privind ideile, problemele complexe, spinoase, cum ar fi de pildă „problema slavă“ și, în legătură directă cu ea, cea a naționalismului, pozițiile lor în această privință fiind diametral opuse. „Tolstoi – scrie Ion Ianoși – n-a vrut să cedeze naționalismului, l-a considerat aberant și degradant pentru orice om de bun-simț. În această privință, el va rămâne consecvent, se va ridica împotriva naționalismului rus din timpul războiului cu Japonia, va avea îndreptățirea morală să nu se confunde cu o cauză considerată de el nedreaptă și pierdută – se confruntase doar cu războiul dus împotriva cotropitorilor lui Napoleon, ridicase doar cel mai trainic monument al patriotismului popular!“ Dimpotrivă, Dostoievski era un naționalist, am putea spune vehement, dacă luăm în seamă fie și numai faptul că el „il denunță violent pe Levin“ din *Anna Karenina*, fiindcă opinia acestuia era că „nu poate să existe vreun sentiment nemijlocit al rușilor adevărați față de slavii de prin alte părți“. Cât de intratabil era Dostoievski într-o astfel de dispută ne-o dovedește acest atac la Tolstoi: „Asta ne pune autorul ei (al romanului amintit – *n.mea*) în față, ca exemplu de om drept și cinstit? Oamenii ca autorul *Annei Karenina* sunt învățătorii societății, învățătorii noștri, iar noi nu suntem decât învățăceii lor. Dar ce anume ne învață ei?“ În treacăt, aș observa că Dostoievski, de la înălțimea operei sale de până la

acel moment și, în plus, deloc de neglijat din punct de vedere psihologic, cu șapte ani mai în vârstă, se socotea, implicit, învățăcelul lui Tolstoi, recunoscându-i astfel acestuia așa-zicând înalta magistratură. Și cum să nu se socotească astfel când credea – spunând-o deschis – „că nicăieri în Europa nu există un roman comparabil cu *Anna Karenina* – opinie pe care nu ar fi cutezat s-o exprime mulți ruși și la care confrății occidentali aveau să ajungă mult mai târziu“. Această capodoperă absolută a constituit obiectul „celui mai amplu și mai coerent“ studiu „din romanul dialogat al celor doi“, ne asigură și mai ales ne convinge Ion Ianoși. Ce relevă studiul *Annei Karenina*, culme „a înclăștării dintre cei doi artiști și gânditori“? Răspunsul este acesta: „Dostoievski știe că artistul Tolstoi este cel mai de seamă dintre toți, dar această convingere el o pune de fapt între paranteze pentru a se ocupa <<numai și numai>> de ideologul Tolstoi. Îl irită această artă desăvârșită. Dar îl pasionează tot ceea ce se referă la confruntările națiunii și omenirii“.

Studiul amplu al lui Dostoievski despre romanul *Anna Karenina* îi prilejuiește lui Ion Ianoși pagini memorabile privind femeia în viziunea celor doi mari prozatori. Și în în această privință ei se situează pe poziții mai degrabă diferite: „În articolele despre *Anna Karenina*, Dostoievski nu s-a referit deloc la Anna Karenina. Cum nu se referise nici la Natașa Rostova. Cum nu avea să se refere Tolstoi la Nastasia Filippovna sau la Katerina Ivanovna. Dialogurile lor bărbătești se purtau cu un exclusivism orgolios prin mesageri-bărbați“. În vreme ce bărbații „au de rezolvat probleme pentru toți decisive, unica problemă a femeii este bărbatul: aici Dostoievski îl urmează pe Tolstoi în patriarhalismul său țărănesc“. Altfel spus, un punct în care Dostoievski și Tolstoi atât de despărțiți se întâlnesc. Urmează o analiză din unghi psihologic, dar și istoric, a evoluției unor celebre personaje feminine din opera celor doi. Între real și imaginar, figurile lor emblematice, destinele lor tulburătoare par să repovestească facerea, creșterea și descreșterea lumii. Am avut sentimentul că Ion Ianoși le cunoaște atât de bine, de parcă ar fi trăit alături de ele o viață. Și, dacă mă gândesc puțin, acesta și este adevărul! Ilustrul cărturar relevă contrastul dintre idealul feminin al fiecăruia și ceea ce le-a hărăzit viața reală, îndeosebi când e vorba de Tolstoi: „Țăranul patriarhal patronează până la urmă această viziune a lui Tolstoi, ca și idealul său feminin. Pentru el femeia apare ca o mult râvnită oază în mijlocul înclăștărilor publice: <<pacea>> între <<războaiele>> purtate de bărbați“. Crezând într-o viață precum cea a Rostovilor, Lev Nikolaievici a încercat „să refacă familia ideală în propria sa căsnicie“, dar „irealismul său l-a costat scump“, căci „realul se opune idealului“. Experiența vieții de familie l-a învățat în cele din urmă „să rămână realist“. Ion Ianoși scrie cu un reconfortant suflu epic care mi-l evocă pe cel al lui *Henri Troyat* din celebrele biografii ale rusului naturalizat francez: „Sofia Andreievna i-a născut mulți copii, s-a îngrijit de ei și de el cu un devotament care prelungea modelele din romane. Ea demonstra aievea cam ce ar fi ajuns, cu timpul, Natașa Rostova. Prin ea a prins viață un prototip ima-

ginar. Numai că lui Lev Nikolaievici acest exces <<casnic>> îi displăcea tot mai mult. Apoi au început certurile în jurul veniturilor și moștenirii, semn că într-o lume mercantilă banii nu pot fi nesocotiți. Între timp, Tolstoi scria povestirea *Diavolul*, în care un moșier, ca Levin, trăiește cu o țarancă năbădăioasă și necuvântătoare, până ia în căsătorie o aristocrată, asemănătoare lui Kitty, pe care o iubește mult, fiind totodată chinuit de dorința de a relua vechea legătură, și, neputându-și înfrânge patima irațională, se omoară (într-o variantă a povestirii) sau omoară <<diavolul>> (într-o altă variantă). Povestirea era de fapt autobiografică, Stepanida din poveste fusese Axinia Bazăkina, soția unui mujic din Iasnaia Poliana, luat la armată. Drept care *Diavolul* a fost mulți ani ascuns de Sofia Andreevna. Oricum, ne atrage luarea aminte Ion Ianoși, suntem departe de „idilica viață a Natașei cu Pierre de peste ani și decenii”, iar Tolstoi ajunge să conștientizeze că „nici Natașa, cea visată într-o primă maturitate, nici Kitty, cea imaginată mai târziu, nu-i fuseseră date cu exactitate. Ceea ce îi fusese dat era să înțeleagă și patima Annei, în carte, și patima Axiniei, în viață; și până la moralizări, pasiunile din *Sonata Kreutzer*...”.

Finul analist și psihanalist încheie capitolul despre femeile și familiile reale și ideale ale celor doi mari creatori, remarcând mai întâi paradoxul că „Anna Grigorievna a realizat în viața lui Dostoievski cam ceea ce și-ar fi dorit pentru viața sa Tolstoi”. În concluzie, îi pune pe eroii săi față în față pentru confruntarea ultimă și cea mai definitorie: „E drept că Dostoievski n-a avut parte de o familie numeroasă, fără de care Tolstoi nu-și concepea existența. La Iasnaia Poliana au murit mulți copii, dar mai mulți au rămas în viață. Vremea familiilor patriarhale echilibrate, rotunjite trecuse însă, în ciuda stabilității ei aparente. Fisurile se accentuau, scandalurile nu conteneau. Patriarhul de la Iasnaia Poliana trăia din ce în ce mai nepatriarhal. Soția sa avea tot mai dese accese de isterie. Fiii săi se împotriveau din ce în ce mai vehement... Dacă ar mai fi trăit, Dostoievski ar fi avut trista satisfacție să exclame: o familie întâmplătoare! Dar, în acest caz, Dostoievski n-ar fi făcut decât să reia celebrul pasaj de început din *Anna Karenina*: <<Toate familiile fericite se aseamănă între ele. Fiecare familie nefericită, însă, este nefericită în felul ei>>. Cuvinte rău prevestitoare nu numai pentru Anna, ci și pentru plămuitorul ei. Ca și Flaubert cu Emma, Tolstoi trebuie să fi resimțit identitatea lui ascunsă cu Anna. Primele fraze preziceau, cifrat, și nefericirile familiei sale”.

Până și în moarte sau în postumitatea imediată, Dostoievski și Tolstoi se deosebesc net. Primul moare la 28 ianuarie 1881, după ce în noaptea de 25 spre 26 ianuarie suferă o hemoptizie care se va repeta violent a doua zi: „Dostoievski cere să fie chemat preotul, citește Evanghelia, își ia rămas bun de la familie. După o nouă hemoragie... intră în comă și moare”. Ceremonia de înmormântare, grandioasă, este descrisă cu vădită împăcare sufletească de Anna Grigorievna în *Amintirile* ei. Mii de oameni, între care marcante personalități, inclusiv marele duce Dmitri Konstantinovici, asistă și merg în urma cortegiului până la Lavra Alexandro-Nevskaia de

la capătul celebrului bulevard de peste patru kilometri al capitalei imperiale de la gurile Nevei. Aici întonează cântări corurile reunite ale Lavrei și Catedralei Sf. Isaak. Coroanele strălucesc de panglici cu inscripții de aur și argint, iar la cimitirul Tihvinskoe așteaptă o mare mulțime – oameni cățărați pe monumente, urcați în copaci, agățați de grilaje...”.

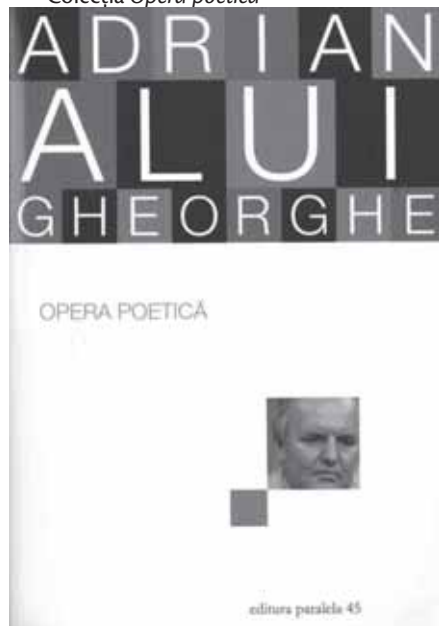
Anna Dostoievskaia trăiește toate acestea cu satisfacția unei „compensări post-mortem”. Contrar „binecunoscutei ei naivități”, Ion Ianoși redă stânjeneala „în fața bălciului regizat de către sus-pușii vremii” și comentează: „Moartea și înmormântarea lui Dostoievski au în ele ceva profund simbolic în chiar ambiguitatea lor”. Ele par să exprime „sufletul încăpător” al lui Feodor Mihailovici: „Mai cu seamă această fundamentală antinomie, pe care n-o putem îndeajuns sublinia, dintre revoltă și smerenie”. Pe scurt, Dostoievski ar fi fost mulțumit de înmormântarea fastuoasă ce i s-a făcut și implicit de demonstrația „în fața lumii întregi de a fi fost în fine <<acceptat>> fără rezerve de capii țării și ai Bisericii. Privită din partea cealaltă, acceptarea echivala cu o expropiere, cu o anexiune. Țarismul și pravoslavia se străduiseră de mult să și-l anexeze pe marele răzvrătit. În mormântarea le dădea, în ochii lumii, câștig de cauză”. Răzvrătitul, surghiunitul, condamnatul la moarte, scriitorul (necitit de înalții ierarhi ai Bisericii) devine un vernopoddannii – cuvânt compus cu sens preponderent peiorativ, pe care ni-l tălmăcește reputatul specialist în limba și literatura rusă: fidel, credincios, devotat, supus față de stăpânire – și un bigot. „Dostoievski ar fi fost mulțumit de înmormântarea sa fastuoasă” – afirmă tranșant Ion Ianoși – fiindcă „fusese cea râvnită” de el. Și, rememorând-o, constată autorul, nu se poate „să nu ne vină în minte, antitetic, cealaltă înmormântare, a lui Tolstoi, ce avea să fie peste aproape trei decenii”, după fuga de la Iasnaia Poliana. „Într-o telegramă a mitropolitului Antonie din Petersburg i se propune întoarcerea în sânul Bisericii” (din care fusese excomunicat) printr-un gest de căință: „Trimișii Bisericii dau târcoale muribundului pentru a smulge acel mult dorit semn. Unul măcar mimat. Tolstoi moare dârz”. Înhumarea lui se săvârșește simplu, fără slujbă religioasă, într-un loc dorit de el. Preoți erau miile de mujici care îl conduceau în marea trecere și mestecenii dintr-un luminiș al pădurii Zakaz de la Iasnaia Poliana. Ei veghează cel mai impresionant mormânt pe care l-am văzut vreodată: „Dacă Tolstoi ar fi asistat la înmormântarea sa, ar fi fost și el profund mulțumit – scrie Ion Ianoși. Plebeul Dostoievski a avut parte de o înmormântare aristocratică. Aristocratul Tolstoi – de una plebee. Primul a fost iertat de Biserică pentru păcatele lui. Al doilea nu a iertat nici odată Biserica pentru păcatele ei”.

Există cărți atât de dense, de cuceritoare ca fapte narate, ca idei și formulări percutante, memorabile, încât ai sentimentul că a le „traduce”, comentându-le, nu faci decât să le trădezi. Onest și până la urmă infinit mai profitabil e să citezi cât mai mult. O asemenea carte este *Dostoievski și Tolstoi, poveste cu doi necunoscuți* de Ion Ianoși.

Paralela 45 și colecțiile de poezie

Călin Vlasie, el însuși poet, cel care a înființat cu peste douăzeci de ani în urmă Editura Paralela 45 la Pitești, la finele anului trecut, într-un pariu cu sine, a mizat pe cartea de poezie, cum puține edituri din țară mai fac acum. A invitat primii cinci poeți în colecția Opera poetică și anume pe. Aurel Pantea, Ioan Es. Pop, Liviu Ioan Stoiciu, Adrian Alui Gheorghe și Emil Hurezeanu. Nu este nici pe departe o ierarhizare, ci un început de colecție de poezie care are în vedere poezia română contemporană din generațiile pe deplin consacrate și care nu au avut șansa unei astfel de prezentări generoase. Editura coordonată de el a publicat literatură română de la început, mizând pe nume importante dar și sondând piața cu nume mai puțin „comerciale”, dar care făceau fondul unei literaturi ce a intrat în mentalul colectiv ca una neperformantă, fără succes de piață. Revine acum, după ce o altă colecție, care adună între copertele cărților pe poeții laureați ai Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu”, din care s-au publicat pînă în prezent 24 de nume, deci, revine acum cu o două noi colecții – Opera poetică și qPOEM – în care propune, în prima, după cum am văzut, nume consacrate, cu miză la cititor, și a doua cu nume mai puțin cunoscute, dar care deschid o nouă provocare. Așa cum spune Călin Vlasie pe coperta 4 a cărților apărute în colecția qPOEM, miza acestei provocări este una dublă, cea solidarității poetice, într-o mare de invidie și degringoladă, într-o vreme cînd statutul poetului nu mai există de fapt, și a doua, cea a provocării pieței cărții de poezie prin spațiul virtual, care, la rîndul lui are menirea să redeschidă și celălalt spațiu, tradițional, al pieței de carte și pentru cartea de poezie: „Qpoem este proiectul celei mai solidare comunități de poeți și iubitori de poezie. Facebook-ul i-a strâns pe toți într-o uriașă filă comună pe deasupra invidiilor. Astfel încât, în orice parte te-ai afla, poezia este peste tot, așa cum centrul este peste tot.” Prezentăm mai jos succint primele cărți din cele două colecții. (Gellu Dorian)

Colecția Opera poetică

ADRIAN ALUI GHEORGHE – Opera poetică

„Venit din Nordul lui Creangă, poetul nu intră în schema clasică de existență și creație a bardului român dintotdeauna: genial pînă la 18 ani, dispărut din viață (sau în viață) la 30. Dimpotrivă, el urcă lin, dar fără oprire, o ajențică Golgotă a cuvintelor și își vede împlinirea nu în „genialitatea” întâmplătoare a unui vers reușit, ci în promontoriul unei opere armonioase.” (Răzvan Vancu)

IOAN ES. POP – Opera poetică

„Indiferent la convenționalismul clasicist și la tiparele consacrate de o lungă tradiție, autorul „nouăzecist” desființează barierele dintre genurile literare, făcând ca discursul liric și cel epic să se amestece pînă la indistinție.” (Daniel Cristea-Enache)

LIVIU IOAN STOICIU – Opera poetică, 1

„Personalitate distinctă în tipologia poeziei românești, Liviu Ioan Stoiciu a edificat o operă substanțială, care a crescut, în cercuri concentrice, în jurul „matricei” configurate de volumele de tinerețe, cuprinse între copertele prezentei

ediții, și a impus un stil care, deși deloc facil, e lesne recunoscut.” (Răzvan Vancu)

EMIL HUREZEANU – Opera poetică

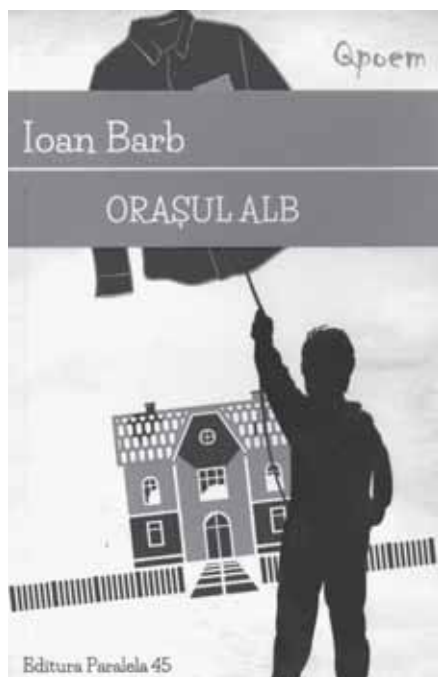
„Chiar dacă exilul și jurnalismul politic l-au deturnat pe poet, acesta din urmă rămîne un nume foarte respectat de cunosători. Merită – categoric! – „recuperat” exegetic și editorial, astfel încît să-și reocupe locul în ierarhiile noastre literare. Ceea ce culegerea de față propune!” (Ion Bogdan Lefter)

AUREL PANTEA – Opera poetică

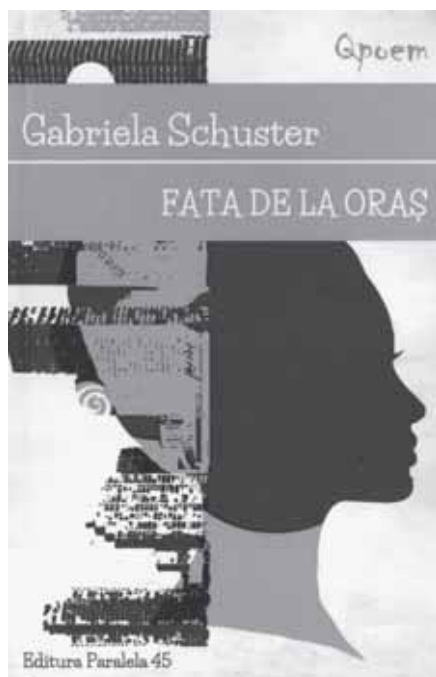
„De puține ori în poezia noastră s-a avîntat cineva atît de departe în peisajul informelor interioare, năzuind să atingă limba originală a ființei și visceralizîndu-și psihismele atît de convulsiv și grotesc.” (Al. Cistelean)

Colecția qPOEM

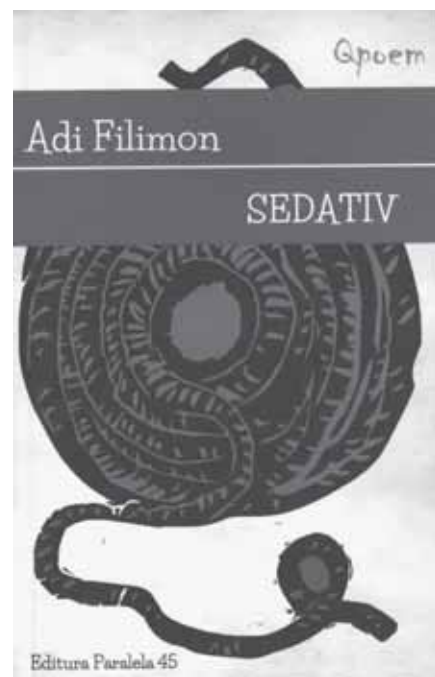
IOAN BARB – Orașul alb

„Orașul alb este, de fapt, Streil înnegrit de industrie, dar imaculat în amintirile copilului ce oscila între sat și fabrici. Un volum document, așadar.” (Felix Nicolau).

GABRIELA SCHUSTER – Fata de la oraș

„Fata de la oraș privește totul de la penthouse. De acolo se desfată cu privirile culturale prestigioase, pe care le aplică în chip de plas-ture peste senzațiile cotidiene.” (Felix Nicolau)

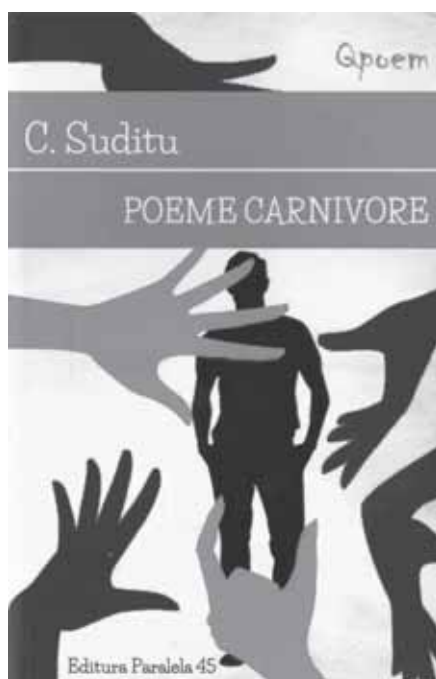
ADI FILIMON – Sedativ

„Magnetismul poeziei lui Adi Filimon emană din contururile deschise, gesturile imprecise și memoria afectivă etalată răcoros, dezabuzat.” (Felix Nicolau)

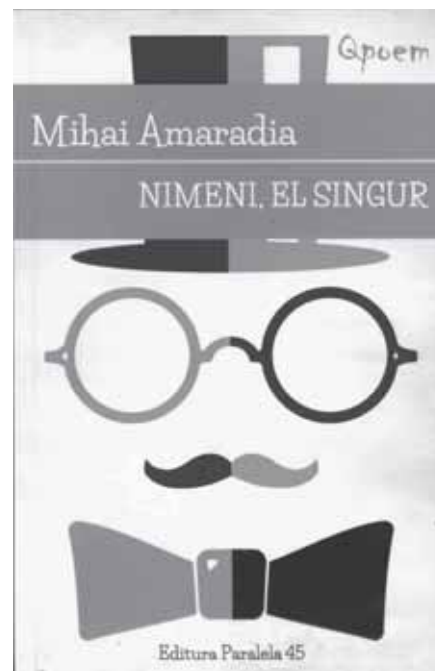
EMILIA AJULE – Jurnalul unor cuvinte ingrate

„Jurnalul unor cuvinte ingrate cu care debutează Emilia Ajule este, de fapt, o reacție de rană, de ființă rănită care se apără zgîriind și lovind.” (Al. Cistelean)

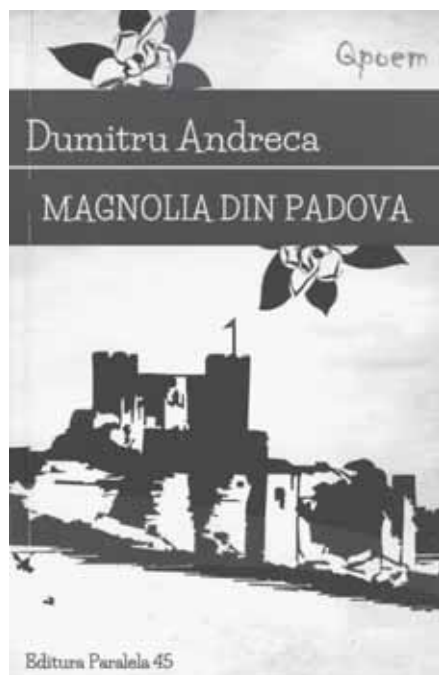
C. SUDITU – Poeme carnivore

„Coborât din șaua baladescului, C. Suditu adună în stradă tot arhondaricul european și tribal în vederea unui bal filosoficesc. La tot pasul, cuplaje imposibile: rațiune și dezmăț, hazard și bariere.” (Felix Nicolau)

MIHAI AMARADIA – Nimeni, el singur

„Oltean iubeș, dar nu dintre cei focoși, ci mai degrabă dintre cei tandri și melancolizați de absențele repetate și ritualice ale iubitelor, Mihai Amaradia nu doar că pare programat, dar s-a și autoprogramat pe eroticele cu alai de calinerii.” (Al. Cistelean)

DUMITRU ANDRECA – *Magnolia din Padova*

„Magnoliile nici nu înfloresc: ele explodează! Modelul lor este strofa scurtă și năvălășă a lui Dumitru Andreca. Finalurile suspendate, turnurile senzuale și imaginile smălțuite umplu mini-poemele de suspans.” (Felix Nicolau)

VIKTOR LATUNSKI – *Exerciții de spart coaja muzei*

„Victor Latunski scrie pe un principiu de vervă și dintr-un spirit irepresabil parodic (uneori lăsat să se zbenguie în pure performanțe). Baza lui e o poetică ludică, pe linia instabilă dintre umor, ironie (mai ales autoironie) și sarcasm, linie trecută nonșalant în toate părțile.” (Al. Cistelean)

OTILIA ARDELEANU – *Totul e să mergi până la capăt*

„Ca să mergi până la capăt e nevoie de poeme masive, elaborate, dar răsucite de viziuni sofisticate. Deloc narativă, poezia Ottiliei Ardeleanu este alcătuită din serii de scene aproape tragice, dar în care ceea ce contează este o speranță solipsistă, o resemnare ce așterne patină peste detaliile sordide.” (Felix Nicolau)

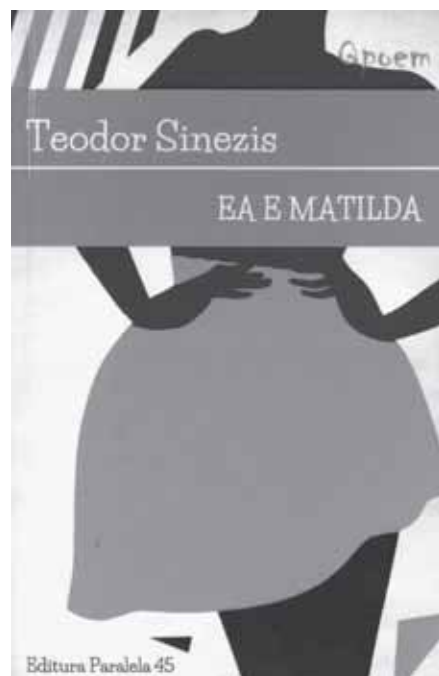
ADELA EFRIM – *Și moartea scrie uneori poeme*

„Sensibilă și introvertită, poezia Adelei Efrim alungește conturile unui desen bacovian până la obținerea unei transparențe autumnale.” (Felix Nicolau)

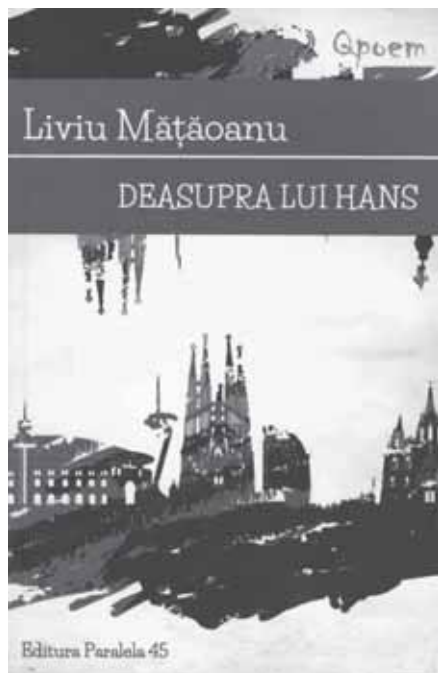
MIHAIL GĂLĂȚANU – *Devorarea maestrului*

„Întotdeauna Mihail Gălățanu a fost un poet tematic și insistent. Pe lângă faptul că jonglează de decenii cu bijuteriile morții, se mai ocupă și cu epuizarea temelor ope care le frecventează: nu mai rămâne nimic de cules după el – epigonii sunt sufocați în fașă.” (Felix Nicolau)

TEODOR SINEZIS – *Ea e Matilda*

„Matilda împărtășește doar situația, nu și atmosfera. Protagonista poetică dinamizează o biologie disecată minuțios și detonează metafore în care cibernetica se încuscrește cu pătrunjelul.” (Felix Nicolau)

LIVIU MĂȚĂOANU – *Deasupra lui Hans*

„Liviu Mățăoanu face contrabandă cu melancoliile și își ascunde predispoziția reflexivă într-o scriitură aparent dezlinată și ostentativ dezarticulată, mizînd pe efectul în răspăr al devierilor parentetice și al inconsistenței colocviale a discursului.” (Al. Cistelean)

EUGEN D. POPIN: *elogiul Viului vs NIHILISMUL ACTIV*

eugen d. popin

viul și aproapele

grinta

Eugen D. Popin, poet, traducător și editor (n. 1951, jud. Timiș), autor a peste 25 de volume de poezie, eseistică și traduceri, din și în limba germană, din și în limba italiană, stabilit în prezent la München unde editează revista de cultură *Alternanțe*, membru al USR, dar și al Uniunii Scriitorilor Germani, al Exil-PEN Germania, așadar un scriitor-cetățean al lumii, oferă recent un nou volum de versuri *Viul și aproapele* (Editura Limes, Cluj, 2016). Plecând de la motto-ul nietzschean „...ispita cuvintelor” ce introduce această culegere de versuri, vom spune că există

și altfel de ispite la fel de irezistibile: cea a culorii, a sunetului, a formelor, numai că respectivele arte – sculptura, pictura, muzica și coreografia – sunt privilegiate față de literatură, deci și față de poezie, prin faptul că se oferă ca limbaj universal, simultan, senzorial, în spațiul privirii și auzului.

Așadar, receptarea acestora este mult mai rapidă, mai lesnicioasă, datorită inexistenței barierelor lingvistice. Succesul lor la public, dacă ne referim la artiști veritabili, fie Händel sau Madonna, la Maillol, Rodin, Brâncuși, Rafael sau Luchian, la Ceiaikovski, Maia Pliseșkaia sau Canova, este cvasi asigurat, cvasi peren. Dacă nudurile, oratoriile, tablourile sau hiturile lor au zeci de milioane de vizualizări sau like-uri, ca să facem apel la terminologia cibernetică, o poezie de Kavafis, Marin Sorescu sau Octavian Soviany, abia dacă se bucură de câteva zeci sau sute.

Ceea nu înseamnă că poeții au renunțat sau vor renunța să scrie, conștienți fiind de dezavantaje, dar și de ambitusul mult mai amplu de expresie și expresivitate. Inclusiv a sinelui ca umanitate, ca ființă aparținătoare unei limbi (române), unui crez filozofic și religios, unei țări (România). Poezia cărturarului cu vaste lecturi, a italianistului și germanistului Eugen D. Popin se prevează de virtuți exponențiale măturisitoare („limpezie întru Cuvânt”) menite să implice *semenul*, fie el conațional, fie european.

În această cheie vom citi prezenta carte de versuri. O pledoarie pentru smerenia creației Poetului-om confruntat cu vanitatea superestetizantă, omisciență afișată, cinismul sfidător al unor *semeni* (moștenitori ai supraomului lui Nietzsche, de ce nu?) vs. Creație. Smerenie ce nu exclude în chip polemic detașarea și chiar evadarea din contingentul zbuciumat al realului covârșit de „privirile bănuitoare cu oclari fumurii”.

La ceasul unui bilanț autoscopic și măturisitor, al discernerii între esență și aparență, poetul își recunoaște inclusiv culpa autolesionistă ca libertate „ce mi se cuvine”. De acel pomenit supraom se delimitează Eugen D. Popin, de renegarea dumnezeirii în numele unui *trouvaile* ideologic tip „nihil esse malum”. De vreme ce totul ar fi permis, inclusiv minciuna criantă și găunoasă ce obstruează revelația plenară a sinelui, salvatoare a *viului* va să fie exorcizarea duhurilor rele, a stricăciunii și a necurățeniilor, a întinării. Totul în numele instaurării celor ce dăinuie: „din proorociri/ nu s-a ales nimic/ nici luminile cele strălucitoare/ nici bulgării de aur./ doar casa părăginită a bunicului/ și alunul din capătul grădinii”. Nu de puține ori transpar ecouri din laboratorul de gestație a versurilor, în aceeași cheie a smereniei: „cuvântul/ mă îngăduie/ uneori alături de el/ fără să întrebe nimic/ îndestulat mă întorc apoi/ în brazda mea de pământ”.

O cvasi *ars poetica* amintind de „Testamentul” argehizan. Lecuirea de indiferență cu care substituim realitatea cu ficțiunea, „alcătuire/ absurdă/ disimulată”, de ipocrizia de a fi „simultan victimă și făptaș”, dezbărați de instinct, ajungem la esența *viului*, a menirii sale spirituale: „causa sui/ flacăra/ inima”.

Un alt centru de putere lirico-semantică, probă indubitabilă a talentului poetului nostru, este revizitarea și retrăirea recurentă, intensă (ars memorandi) a climatului genitorial, (populat de mamă, a tată, a bunci etc.) precum o frunză tămăduitoare de mușcată pe lăna nicând cica-

trizată pricinuită de istoria mașteră. Ce nu l-a cruțat viitorul scriitor, dar mai ales pe cei dragi. Reîncăierea bateriilor sufletești are loc la rădăcinile care „rămân/ murmurând/ la utrenie/ în fiece vecernie”. În ciuda strămutării voluntare a trunchiului, copilul desculț pe ulițele satului bănățean se reîncanează odată cu obiectele din casă, chipurile, peisajele indelebile, ce declanșează sentimente ridicate de poet la puterea de simbol existențial printr-un rafinat glissando de efecte sonore ce îmbină dorul, armonia, memoria: „Într-un colț al croitoriei/ mașina de cusut/ a bunicului/ prăfuită/ abandonată/ deja de decenii// chipul tatei/ ochii-i blajini/ dincolo de privire/ se răsfrâng în ziua de pe urmă// bucuria/ uitată/ inocență/ se întorc/ în susurul râului/ ecouri prăvălindu-se peste stânci se pierd ca o mângâiere irepetabilă”. Metafora centrală a cărții este de fapt redescoperirea de sine în tezaurul inalienabil al patriei.

Un alt leitmotiv, parte intrinsecă a ideatei, spiritualității și esteticii lui Eugen D. Popin, pe care deja l-am anticipat, este ceea ce am numi *ars cogitandi*. Așadar, sugerează poetul, este tot mai greu să discerni între măști multicolore, mimetice, simulante și esența reptilină, letală a ofertelor actualității: „în vreme ce/ serenissimele împart la vedere/ fără de sfială/ ouă de cobră imperială/ aparențe/ exultare/ aplomb/ înfumurare/ orânduite/ pe frunze de laur/ și nisip auriu”.

Pagini de jurnal autobiografic, ale liceanului îndrăgostit fără speranță, visător, nici că se putea altfel din partea unui viitor poet, alternează cu cele ale conștientizării barbariei comunisto-securiste vs propria copilărie și familie, cauză majoră a pribegiei și exilului său. Adultul de-acum dă la iveală acele atrocități, dar se supune imperativului moral critic al iertării vrămașului: „nu mă voi răsti la cei/ care au devastat fără milă/ puțina mea copilărie/ L-au gonit din altare/ și-n loc de lapte de mamă/ mi-au dat lapte de cucută/ fiertură de trompetă îngerului/ căci i-am iertat și le-am deschis inima/ să intre cu toții/ chiar și cei care l-au trimis pe bunciu’ în ceruri/ iar pe tata l-au amuțit fără milă/ pe toți îi dăruiesc nemărginit/ cu iubire/ și iertare”.

Printre formele poetice preferate revin cvasi haiku-urile din culegerea anterioară „Convergențe”: „îngenunchez/ dinaintea/ nemărginitului/ care *ne* unește”. Nu lipsesc acuarelele, peisajele mittel-europene sau italiene dintr-un eventual jurnal de călătorie, dar mai ales zbuciumul ideatic, am zice filosofic al poetului: „întârzim iarăși/ ca de obicei/ pur și simplu/ iar pe deasupra/ ne bucurăm/ fără să ne mai pese/ cui să spun/ dar mai ales pentru ce/ să curm/ status quo-ul/ dacă nimic/ este mai nou/ dimensiunea pentru care/ se pledează/ în care unii/ respiră/ iar logosul/ e abolit/ pentru că sensul credibilului/ ființa/ nu are de ce/ să mai fie/ reprezentând/ doar forma debordantă/ a nimicului”. Este un fel de *défense et illustration*, de manifest al apărării ființei, a logosului, a credinței, a viului împotriva promovării *nimicului*, a anomiei și amoralității, a „nihilismului activ”, a ridicării acestora la rang de conduită individuală, socială, ca semn distinctiv al actualității în care proorociile lui Nietzsche sunt pe cale să triumfe.

Abolirea gândirii „mult prea omenescu-lui Platon” a logosului și a metafizicii, oxigenul vital și *viaticum-ul sine qua non* al poeziei poate fi oprită. (Geo Vasile)

O lumânare aprinsă în pâcla adevărului ideologic

*Capitalul lui Marx se întoarce ca eveniment cuantic și ucide pisica lui Schrödinger*¹⁾, o piesă în douăsprezece capitole (sic!), este o provocare pentru un public aparte pe care o lansează autorul ei, profesorul făgărășean Cornel Teulea – „un dramaturg foarte experimentat, îndrăzneț până la insolență, cu limba ascuțită și replica promptă, prea foarte puțin cunoscut din păcate” și „un constructor de mari parabole cu înțelesuri universale deschise”, cum îl definește Mircea Ghițulescu. E, în primul rând, o provocare a inteligenței și culturii lectorului. O provocare, apoi, și din perspectiva menținerii problematicei teatrului său – confruntarea mereu inegală, asimetrică moral în primul rând, a omului cu istoria. Lucrarea este pusă inteligent sub lumina remarcii lui Werner Heisenberg, fizicianul care a relativizat cunoașterea științifică prin faimosul *principiu de incertitudine*, conform căruia nu putem nicidecum măsura toate caracteristicile clasice ale unui sistem, îndeobște pentru variabilele conjugate, un principiu cu puternice implicații filosofice în ceea ce privește limitarea cunoașterii universului:

Fusesem convins că măcar știința putea fi ținută departe de certurile politice (...) Acum însă vedem că însăși viața științifică putea fi infectată și denaturată de patimi politice maligne, pe drumul ocolit al acțiunilor unor oameni bolnavi sau cu caractere slabe. (p.5)

Nimic, însă, întâmplător în această așezare sub lumina incertitudinii atâta vreme cât certitudinea, „inevitabilă din punct de vedere istoric”, subordonează adevărul științific adevărului politic/ideologic. În piesa lui Cornel Teulea bate vântul roșu al flagelului comunist. Ideologia, închisă între copertele *Capitalului* lui Marx, „Biblia comunistă”, se insinuează prin fisurile istoriei într-un prezent debusolat, încercând să înghită un capitalism în sufocare. Însăși ideea scrierii piesei – afirmă autorul într-o prefață ticluită spre a da indicii suficiente descălcirii *superpoziției cuantice* din propriul proiect auctorial (stării cuantice rezultate din cel puțin două stări clasice; în textul lui Cornel Teulea se amestecă o lume susceptibilă a coborî din realitatea cotidiană și una din livresc, cu personaje precum Michel Foucault sau Louis Althusser) – i-a venit după explozia ideologică roșie declanșată de criza financiară:

Ideea *Capitalului lui Marx*... mă preocupă din 2008, anul declanșării crizei financiare și economice globale, când, pe fundalul ei, nostalgici ai comunismului, socialiști și marxiști de pretutindeni, de toate nuanțele și de toate vârstele, au început să chiuie de bucurie la „căpătăiul muribund”. Pentru a câta oară, oare, în decursul ultimelor trei secole? Nu mai contează, așa că, chiuieți băieți, chiuieți că până la urmă o să iasă tot ce-a mai ieșit: nimic bun. Ideea potrivit căreia „analiza

economică pe care a făcut-o Marx în *Capitalul* se adevărește acum, în 2008” a invadat mai toate spațiile formelor noastre de existență de atunci, și continuă și astăzi să fie prezentă în multe dintre ele. De exemplu, la Shanghai, un regizor, He Nian, a pus în scenă *Capitalul*, sub forma unui musical în care s-a spus, printre altele, că „a fi marxist este tot mai cool”, și că „teoria economică a lui Marx trebuie să dăinuiască veșnic”. Am citat din presa literară a vremii. Tot în 2008, germanul Thomas Kezinski – care s-a deplasat de mai multe ori în China –, a pus în scenă cu trupa sa „Rimini Protokol” un spectacol în care s-a vorbit despre același lucru: „radiografia genială făcută de Marx capitalismului muribund”. Am citit că spectacolul acesta s-a jucat și la București, fără cine știe ce ecou. Cred că acestea, și altele de felul lor, au fost și sunt noi încercări de anchilozare a rațiunii, pentru ca nebunia să reînceapă să țopăie liberă și voioasă peste lume. (*Prefața autorului*, pp.7-8).

Să revenim la piesă! Într-un spațiu dezafectat, populat de nostalgici comunisti, fals camuflați în democrați, soții septagenari Onel și Titina Pârțok, foști profesori și fripturiști de ocazie prin centrele culturale și cantinele orașului (sugerat fiind Făgărașul natal – „În depărtare se văd niște munți înalți, de pe vârfurile cărora nu s-a topit toată zăpada”, p.13), rătăcind în căutarea unei anumite cantine, întâlnesc un personaj decrepit, Liciu Marxina sau Marxina întâiul, o „arătare în scaun cu rotile”, *doctus cum libro*, putător al cărții sacre adică, *Capitalul* în speță, care pune orice întâmplare sub semnul inevitabilului istoric. Personajul, însoțit de nepotul său, Lis Marxina sau Marxina al doilea, are capacitatea de a identifica nevoile imediate ale celor pe care îi întâlnește (mai ales foamea), dar are și capacitatea de a identifica trădători și dușmani, autori de înscrisuri anonime cu conținut dușmănos. Singurul înscris neidentificat este cel de pe pagina de gardă a cărții pe care o poartă: „*Capitalul* lui Marx este un eveniment cuantic capabil să ucidă pisica lui Schrödinger” (p.49).

Cine este straniul animal din bestiarul livresc, tragica pisică a fizicianului austriac, și ce anume o trimite, din paginile cărții, chiar pe coperta lucrării? Pisica lui Schrödinger este unul dintre exemplele ipotetice cunoscute, necesare explicării *superpoziției cuantice*, stare în care un sistem se află în același timp în toate stările sale clasice, căreia i se poate asocia o undă de probabilitate presupunând un set de numere complexe, fiecare asociat fiecăreia dintre stările clasice în care se află simultan sistemul. Pisica ipotetică a lui Schrödinger se găsește într-o cutie împreună cu un atom radioactiv, în starea de *superpoziție cuantică* a două stări clasice – atom nedezintegrat, echivalent cu menținerea pisicii în viață, respectiv atom dezintegrat, ceea ce înseamnă că pisica a murit. În cutia închisă, pisica este deopotrivă vie și moartă, ca *superpoziție cuantică* a celor două stări. Deschizând cutia, operatorul logic SAU se activează și aruncă problema pusă de Schrödinger într-una dintre cele două stări clasice: pisică vie SAU pisică moartă. Demn de reținut este faptul că atâta vreme cât cutia este închisă, adică starea de *superpoziție cuantică* e menținută, pisica este vie și moartă. Evident, nimeni și nimic nu poate schimba sta-

rea cuantică, motiv pentru care absurdul intruziunii *Capitalului* lui Marx (exprimat ca potențialitate) în viața pisicii nu poate fi decât de natură ideologică. De aici, practic, se scrie piesa. Și acestea sunt aspectele teoretice de dorit a fi cunoscute pentru ca piesa să fie înțeleasă în multitudinea de reflexe distopice pe care le produce.

Onel recunoaște scrisul, care aparține unui fost elev de-al său, Mihai Beza, „vinovat de înaltă trădare intelectuală”, care a urmat cursurile de fizică cu Titina (dar care, în rigoarea comunistă a nuanțării ideologice a cunoașterii științifice, nu a predat niciodată fizică cuantică și nu a pomenit niciodată numele lui Schrödinger la ore!). În încercarea de dovedire a faptului că înscrisul e mincinos, cei doi Marxina, proiecții metonimice ale comunismului leninist și neocomunismului, încep cearta de la „măsura lucrurilor fundamentale”, Lenin vs. omul epistemic, în timp ce soții Pârțok îl identifică pe Beza în Omul cu lumânarea, alias Michel Foucault. Tânărul cercetător, intrat în scenă (în capitolul cinci), însoțit de două tinere, Ina și Gina, experimentează stările cuantice la nivelul interacțiunii umane: „[Ina și Gina, n.a.] sunt fete de treabă, sunt cultivate. Sunt fete cuantice, ce mai. Fără ele, cercetarea mea legată de reproducerea evenimentelor la nivel atomic, subatomic și microscopic, presimt că se duce dracului. Sper ca fetele astea să nu mă părăsească tocmai acum” (p.70). Amestecul aparent absurd de planuri, întretăierea de identități, „oportunitatea” sesizată de Marxina al doilea în ideile Cercetătorului pentru a transforma marxismul, duc desăfurarea epică într-un punct fără întoarcere. Marxina întâiul continuă să susțină că „principiile Revoluției sunt mai importante decât axiomele științei”, în timp ce nepotul, Lis Marxina, simțind oportunitatea explorării lumilor de posibilități multiple în starea de *superpoziție cuantică*, își ucide unchiul și anunță numele asasinului (marxismului decrepit), Louis Althusser, nimeni altul decât filosoful francez de orientare marxistă, devenit critic vehement al Partidului Comunist Francez, suferind de o maladie mentală care l-a împins să-și strânguleze soția. Nimic întâmplător în încălceala din starea de *superpoziție cuantică* a piesei lui Cornel Teulea. Un ucigaș al marxismului învechit, părinte al marxismului nou, atât în ipostaza de personaj-surogat, livrescul Althusser, cât și de personaj central, Marxina al doilea, devenit Marxina Supremul ca Atare, înnoadă firele întretăiate ale poveștii reinstaurării umbrelor roșii. Personaje ale piesei devin fideli lui Marxina. În decorul din care nu lipsesc de la începutul până la sfârșitul piesei ruinele, apare omul nou, probabil omul epistemic cel nou, noul marxist, care a dus la bun sfârșit experimentul extracuantic al subordonării științei ideologului:

Dintre ruine apare un bărbat gol puscă în scaunul cu rotile. Are pe față o mască de gaze. Într-o mână ține *Capitalul* și-n cealaltă o pisică rigidă. Scaunul se oprește aproape de centrul scenei. Insul din scaun stă nemișcat. Femeia Adam se închină și piesa ia sfârșit. (p.195)

Absurdul lucrării pare a fi singura speranță intrvăzută la orizont. Întretăierea lumilor – potențial contingentul și potențial livrescul – naște dialoguri incredibile. Omul cu lumânarea, un Diogene rătăcit într-o lume fără memorie, declarat Michel Foucault și identificat cu „tră-

¹ Cornel Teulea. (2016). *Capitalul lui Marx se întoarce ca eveniment cuantic și ucide pisica lui Schrödinger*. Piesă în douăsprezece capitole. Ediție bilingvă româno-engleză. Traducere de Lucia Tomoiagă. București: Eikon. 196+206p.

dătorul" Beza, intră în dialog cu Adam nepotul, săpând cu asistența laptopului într-o placă de ciment:

OMUL CU LUMÂNAREA: Văd că sunt de toate aici. (Își rotește de câteva ori privirea prin grădină.)

ADAM NEPOTUL: Lipsesc multe, domnule.

OMUL CU LUMÂNAREA: Dumnezeu cel mort, răstignitul, nu lipsește dar nici nu se prea vede.

ADAM NEPOTUL: Nu-mi place ce spui, domnule.

OMUL CU LUMÂNAREA: Foarte bine.

ADAM NEPOTUL: Cred că ai face bine să-ți vezi de drum.

OMUL CU LUMÂNAREA: Ai citit *Istoria nebulunii*?

ADAM NEPOTUL: Parcă ți-am spus că ar fi timpul s-o iei din loc.

OMUL CU LUMÂNAREA: Sigur c-o să plec, dar nu înainte de-a lua din grădina dumitale puțin praf de urechi de pisică.

ADAM NEPOTUL: Eu n-am aici decât praf de vieți omenești.

OMUL CU LUMÂNAREA: Cu praf de urechi de pisică vreau să dau peste *fantoma marxismului și a comunismului* care umblă prin toate colțurile întunecate ale Europei. Nenorocita! Mă lași să iau puțin praf din acela?

ADAM NEPOTUL (grav): Aici nu există decât praf de vieți omenești, omule.

Se vede Niki, apropiindu-se încet.

OMUL CU LUMÂNAREA: Omul a murit.

ADAM NEPOTUL: Nu vrei, totuși, să pleci?

OMUL CU LUMÂNAREA: Șșșșt!

ADAM NEPOTUL: Ți-e frică cumva?

OMUL CU LUMÂNAREA: Nu mi-e frică.

ADAM NEPOTUL: Atunci?

OMUL CU LUMÂNAREA: Vreau să aud.

ADAM NEPOTUL: Ce anume?

OMUL CU LUMÂNAREA: Cuvintele care continuă să supraviețuiască în omul mort. (pp.90-91)

Fie numai și pentru aceste adânci schimburi de replici despre moartea omului, urmând morții Dumnezeului lui Nietzsche, și despre fantoma marxismului bântuind Europa, lucrarea merită citită la lumina lumânării lui Diogene. Cu auzul ciulit la vântul înroșit de ideologie și cu speranța trează în *inegalitatea legitimă* pe care o clamează Cornel Teulea.

Capitalul lui Marx se întoarce ca eveniment cuantic și ucide pisica lui Schrödinger e o piesă în care personajele, dezbrăcate de psihologie și încărcate de inevitabilul istoric cu care a murdărit Marx personaje și vieți, se ciocnesc dramatic precum particulele cuantice. Într-o libertate în care guvernează, din fericire, principiul incertitudinii. Spectrul următorului Marxina transformă însă teatrul absurd al lui Cornel Teulea într-o distopie. Știința se retrage cuminte sub pătura puturoasă a adevărului ideologic. (Adrian Lesenciu)

Istorie, politică și literatură în marile controverse literare

Scriitorul și publicistul brașovean Iulian Cătălui „inventează” și exersează cu succes într-un gen literar nou, la granița dintre critica literară și publicistică, alimentat de un puternic filon de istorie, istorie literară și literatură comparată și

ne propune, astfel, *eseostudiul*, pe care-l citează în lucrarea *Mari controverse literare* apărută la Editura Aldus, Brașov, în anul 2014. Informația de natură istorică și culturală a autorului este foarte vastă și de mare finețe, similitudinile și chiar aluziile politice contemporane sunt atât de evidente, încât cartea poate fi considerată una de istorie cu pretext literar și cu miză politică, căci pare a selecta episoade controversate și rar abordate ale trecutului cultural ca un *memento* pentru viitorul românesc, în general.

Formația jurnalistică a autorului este transparentă, acesta neezitând a se erija permanent în comentator politic prin exprimarea fermă a propriei opinii, însă nu față de fapte ale prezentului, ci din trecut, dar fapte semnificative pentru turbulențele social-politice ale prezentului. Spre exemplu, prezentând evenimentele sociale de la 1907 prin prisma lui I. L. Caragiale din pamfletul 1907. *Din primăvară până-n toamnă*, Iulian Cătălui comentează: „În opinia mea, răscoala de la 1907 a fost una de tip social, economic, având la bază decalajul profund dintre societate și stat, falia, Marele Canion dintre stat, burghezie, arendași și marea masă țărănească rămasă mult în urmă și prea numeroasă în raport cu celelalte categorii și grupuri sociale, lipsa de modernizare a statului birocratic, neadecvarea la capitalismul european și mai ales occidental de atunci, antisemită în Moldova, deși ea s-a extins, de exemplu, și în Oltenia, unde nu prea existau arendași evrei”.^[2]

Cartea *Mari controverse literare* conține opt eseostudii de anvergură, grupate tematic, dar și pe criteriul cronologic, în trei mari capitole. Caragiale și Bacovia sunt polii de coeziune ai primei părți, avangardele și Urmuz, ai celei de-a doua și, într-un mod surprinzător și incitant, stereotipul evreului în literatura română, contrapunctat de Eminescu, Mihail Sebastian și Mircea Eliade, în cea de-a treia parte a scrierii lui Iulian Cătălui.

Dar de ce *controverse*? Una dintre acestea este chiar în studiul lui I.L.Caragiale, unde, dramaturgul, în rol de comentator politic, în apărarea dreptății și a țărănilor obidiți, exprimă atât opinii populist-socialiste, cât și convingeri ferme monarhist-absolutiste. Alta îl privește pe simbolistul George Bacovia, situat de unii critici în zorii expresionismului, dar care, demonstrează Cătălui, se distanțează prin imagistică și viziune, atât de Georg Trakl, cât și de Gottfried Benn: “(...) poezia lui Bacovia conține, după cum am văzut și elemente expresioniste, dar el nu poate fi considerat un precursor al acestui curent artistic, așa cum vor fi vrut protocroniștii români”.^[3] Paradoxul orientărilor de avangardă a constat în însăși esența lor, negatoarea a academismului, a tradiției, a oricărui parti-pris, dar care nu le-a împiedicat să eșueze în extreme de dreapta (futurismul) sau de stânga (dadaismul). Doi avangardiști bizari, argeșeanul Demetru Dem. Demetrescu-Buzău (Urmuz), artist al tragicului, în ciuda prozelor absurde și parodice, paștile ale diverselor curente literare și realități sociale și rusul Daniil Harms (Iuvaciov), teolog al absurdului și al morții sunt reușiți prin tragismul sorții fiecăruia.

² Iulian Cătălui, *Mari controverse literare*, Brașov, Editura Aldus, 2014, p.19.

³ *Idem*, p. 32.

Evreii personaje literare și evreii autori, dar și atitudinile antisemite din cultura română sunt subiecte controversate în partea a treia, dar tema evreului în cultura și societatea românească este ca o pânză freatică în întreaga lucrare a lui Iulian Cătălui. Dincolo de efigii culturale ca Mihai Eminescu, Mircea Eliade, Mihail Sebastian, în ipostaze sociale mai puțin cunoscute, „chestiunea evreiască” este abordată într-o manieră curajoasă și fără prejudecăți, într-o interpretare modernă și realistă a contribuției la consolidarea sănătosului filon cultural românesc, în ciuda diferitelor abordări determinate istoric. Cătălui este pe atât de informat, pe cât de echilibrat în transmiterea și interpretarea informațiilor, astfel că identifică exagerările biografiștilor lui Micea Eliade și Mihail Sebastian și exprimă fără echivoc: “(...) cred că trebuie ținut cont și de contextul istoric excepțional, fără precedent, cu dictaturile succesive, atât de extremă dreapta, cât și de extrema stânga, care s-au perindat la conducerea multor țări europene, inclusiv din România, în care au evoluat intelectualii români și evrei în perioada interbelică, precum și cel de-al Doilea Război Mondial, cel mai devastator din istoria omenirii”.^[4]

Eseostudiile lui Iulian Cătălui sunt, pe fond, scrieri de istorie percepută prin grilă literară, cu informare socio-politică de mare vastitate, cu opinie personală exprimată permanent și temeinic susținută, într-un stil clar și incitant; *Mari controverse literare* este o carte orientată spre viitor, purtătoare de un viitor modelat de un trecut istoric și literar într-o „croială” originală a autorului. (Constanța-Valentina Mihăilă)

Cât costă ideea unei Wikipedii printate?

Ideea temerară a unui proiect cu adevărat uriaș de a edita o versiune tipărită (!) a proiectului Wikipedia aparține grupului media german **PediaPress**, care a demarat o campanie specială pentru strângere de fonduri în vederea punerii în practică a proiectului. În spatele acestei idei bizare de publicare pe hârtie a Wikipediei și care pare inutilă și pe deasupra costisitoare se află cifre deosebit de interesante. Câte pagini ar avea Wikipedia dacă ar fi tipărită? **1 000 000** (un milion!) de pagini, iar cifra ar crește, o dată cu creșterea cantității de informație pe Wikipedia. Desigur, grupul media nu va putea tipări doar o singură „supercartă”, atât de voluminoasă încât să fie netransportabilă, ci va împărți lucrarea în 1 000 de volume cu 1 200 de pagini fiecare, 4000000 de definiții în fiecare volum. La întrebarea cât spațiu fizic ar ocupa volumele Wikipedia dacă ar fi înșiruite pe un raft, răspunsul este următorul: nu mai puțin de 80 m. Anume acesta a fost scopul proiectului de a arăta oamenilor cât de generoasă ca informație și cât de importantă în economia digitală este Wikipedia. Din păcate, actualmente proiectul se află într-o fază de stagnare.

A imprima Wikipedia, deci a publica întreaga bază de date a Wikipediei, este un lucru extrem de dificil, dacă nu chiar imposibil. Destule voci ar spune că e o pierdere de timp, altele, că e un gest poetic care arată inutilitatea și amplexarea datelor mari. New York Times a numit această

⁴ *Idem*, p. 167.

încercare „marele gest inutil”. S-a găsit totuși un tânăr pe nume Michael Mandiberg, un artist programator interdisciplinar, care a inaugurat o expoziție pe această temă, cu denumirea „Wikipedia Printată: De la Aaaa! la ZZZap!” („Print Wikipedia: From Aaaaa! to ZZZap!”), la New York, într-o galerie de artă contemporană – Denny Gallery, din East Village. Tânărul s-a întrebat la un moment dat „Cât de mare ar fi Wikipedia”, dacă ar fi tipărită. Expoziția sa a constat în prezentarea unor pereți tapetați cu cotoarele (*peritextul*) a primelor 1980 din cele 7600 de volume posibile, din care ies în afară doar câteva volume reale tipărite (în realitate au fost tipărite 106 volume (fiecare volum are 700 p.) care au fost dăruite sau cumpărate la lansare) unele dintre care conțin ceea ce Mandiberg numește „cuvinte rezonante” – (words resonans?) care sunt relevante pentru expoziție, cum ar fi *estetică*, *credit*, *cod* și *umanism*, titluri ce evocă un eșec al idealurilor umaniste [The New York Times]. Aceste cuvinte-cheie sunt concepte fundamentale care marchează epoca în care trăim. „Lucrarea lui Mandiberg trasează liniile puterii politice și simbolice ale online-ului, lucrului pe internet, în scopul de a comenta și mijloci fluxurile reale de informație”. (*printwikipedia.com/#/about* și *printwikipedia.lulu.com*)

Michael a inițiat proiectul în 2009. Acest lucru este prima încercare de a imprima Wikipedia: toate articolele au fost formate ca fișiere PDF imprimabile și puse la dispoziție pentru imprimare individuală. Executarea sarcinii a durat 3 ani, iar procesul de încărcare a luat 24 zile, 3 ore și 18 minute. Acesta a fost prezentat oficial la 12 iulie 2015.

Aceste volume sunt încărcate pe site-ul Lulu.com (un site de imprimare la cerere) <http://printwikipedia.com/#/>. În plus, el a întocmit **Cuprinsurile** de la toate articolele Wikipedia (91 de volume), precum și o **Anexă** (indice) cu numele tuturor contribuitorilor Wikipedia (36 de volume, cu listarea numelui celor aproape 7,5 milioane de contribuiitori care au făcut cel puțin o singură editare, deoarece Wikipedia în engleză a început în 2001). Apropo, nimeni nu și-a dat seama de fapt câți editori există de facto și nimeni nu a reprezentat niciodată comunitatea celor care muncesc pentru Wikipedia în acest mod.

La întrebarea de ce am avea nevoie de o copie fizică a Wikipediei, dacă totul este online, Mandiberg a răspuns într-un interviu că o astfel de întreprindere, chiar dacă pare o **utopie poetică**, arată foarte multe date remarcabile, dar mai ales vastitatea cunoștințelor acumulate. Până în iulie 2015, se poate spune că există doar un singur raft din această colecție magistrală. Dar, după cum afirmă Mandiberg, „chiar dacă avem doar un singur raft, creierul nostru uman poate termina restul”. Cum s-a mai întâmplat de multe ori în istorie și tehnologie. În felul acesta, **PrintWikipedia** atrage atenția asupra dimensiunii enorme de conținut a enciclopediei și imposibilității de a reda Wikipedia ca obiect material în formă fixă: o dată ce un volum este tipărit este deja de actualitate. Așa cum toți am devenit dependenți de materiale de informare de pe Internet, Mandiberg exploarează astfel accesibilitatea și vastitatea proiectului numit Wikipedia. Îi place este că Wikipedia este un site colaborativ. Tendința spre obiectivitate a Wikipediei este o altă caracteristică, deoa-

rece în permanență totul se corectează de către alți voluntari. Wikipedia este o enciclopedie, spre deosebire Google sau Facebook, să zicem. Un alt lucru care este foarte important despre Wikipedia este munca de voluntariat, de la distanță (virtual). Asta e ceea ce permite tuturor să contribuie la Wikipedia, și apoi permite altcineva să-l folosească, și apoi permite altcineva să-l folosească din nou. Este foarte diferit de ceea ce se face pe alte platforme, unde „se lucrează” pentru Mark Zuckerberg, atunci când suntem pe Facebook, sau pentru Jack Dorsey, atunci când suntem pe Twitter. Atunci când suntem pe Wikipedia, nimeni nu deține adevărul și dreptul în ultimă instanță, deoarece e parte din colectiv, și este parte a unei discuții digitale comune și făcute publice instantaneu [The New York Times].

Fiecare volum costă 80 \$, iar toată colecția ar costa 500.000 \$, deci jumătate de milion de dolari. Fiecare volum are 700 pagini. Volumul imprimat include numai textul articolelor, imaginile și referințele nu sunt incluse. Deocamdată nu s-a găsit niciun doritor să cumpere toată această colecție, dar nu este exclus să se găsească. În mod ironic, nu se poate de fapt comanda online, deoarece dimensiunea prea mare ar rupe coșul cumpărăturilor. Dacă deschizi www.printwikipedia.lulu.com, găsești acolo numărul de telefon al galeriei Denny Gallery și o căsuță pentru cumpărători interesați, la care se adaugă un fals buton „Cumpără acum!”. Acest buton este doar pentru **spectacol**. „Simbolic doar, am vrut să putem spune: Cumpără-l acum.”

Pe Wikipedia sunt generate extrem de multe liste, foarte utile și interesante (un fel de hyperindice – **hyperperitext**, de astă dată), de exemplu, *List of digital library projects*, *List of encyclopedias*, *Lists of actors* etc. Pe *List of encyclopedias*, de exemplu, se pot găsi următoarele liste: *List of encyclopedias by branch of knowledge*; *List of encyclopedias by language*; *List of historical encyclopedias*; *List of Internet encyclopedias*; *Bibliography of encyclopedias*; *List of almanacs*; *List of dictionaries*; *List of digital library projects*; *Cyclopedia*. În general, pe domenii, sunt atât de multe, încât a fost nevoie de editarea unui articol special numit **Lista listelor** (*List of list*), care e, în definitiv, o **hyperlistă**.

Subiectul **Listele de pe Wikipedia** s-a dovedit a fi deosebit de interesant în cadrul proiectului PrintWikipedia. Astfel, fiind întrebat de un exemplu preferat generat de proiectul său, Mandiberg a citat titlul din volumul 4291: „Lista de criminali în serie în funcție de țară” și a relaționat-o cu „Lista de caractere shakespeariene LZ”. „Îmi place această juxtapunere de liste de personaje fictive cu liste de oameni care fac lucruri, deoarece la un moment dat acestea ajung să fie reluate în povestiri”, a spus el. În plus, a adăugat el, „jumătate personaje shakespeariene într-adevăr sunt criminali în serie” [PrintWikipedia, in 7600 volumes, to sell for \$500,000].

Am stăruit cu această istorie despre Wikipedia printată pentru a demonstra tenacitatea și vizionarismul celor de la Wikipedia, care încep să opereze cu cifre asemănătoare și comparabile cu cele de mai sus, dar într-un timp mult mai scurt, cu o capacitate de elaborare infinit mai mare, cu o viteză de redactare de amploare și cu un puternic impact la nivel global. Cu toate dezavantajele pe care le au și le pot avea astfel

de produse de voluntariat, avantajele lor sunt cu mult mai demne de luat în calcul. Mai mult. Într-o lume a tehnologiilor care se modifică în permanență cu o viteză greu de închipuit, proiecte precum Wikipedia fac să se modifice treptat modul de cunoaștere al omului modern, iar implicit și fața învățământului și educației. De data aceasta, am încercat o trimitere inversă – **de la hypertext către textul de hârtie** – care atestă, pe de o parte, limitele memoriei umane, dar pe de alta, aspirația de a o extinde nelimitat cu ajutorul tehnologiilor. Cu riscul să se ajungă prea departe, dar și cu profunde efecte (negative) colaterale, vom reține că această schimbare în miezul căreia ne aflăm e demnă de pana scriitorilor. Fie: a cyberscriitorilor.

Dacă e să răspundem la întrebarea din titlu: „Cât costă ideea unei Wikipedii printate”, am putea răspunde în momentul de față doar atât: „Costă”. Mergând dinspre nonlinear către linear, putem aprecia cât de departe ne poate duce tehnologia. De la un timp, am putea crede chiar că prea departe. (Elena Ungureanu)

Ediția I a Festivalului QPOEM

În perioada 10-11 iunie 2016, la Piatra-Neamț, a avut loc Ediția I a Festivalului QPOEM.

Vineri, 10 iunie, începând cu ora 17, qpomiștii s-au întâlnit la Biblioteca Județeană „G. T. Kirileanu”, pentru a discuta despre Fenomenul Qpoem. **Călin Vlasie**, inițiatorul proiectului Qpoem, și **Adrian Alui Gheorghe**, gazda noastră și directorul Bibliotecii Județene „G. T. Kirileanu”, au moderat dezbaterile la care au participat, ca **invitați speciali**, **Liviu Ioan Stoiciu**, **Aurel Pantea** și **Ioan Es. Pop**, autorii colecției Opera Poetică, apărută la Editura Paralela 45.

La discuție s-au alăturat membrii Qpoem: Marin Moscu, Maria Pilchin, Liviu Mățăoanu, Teodor Sinezis, Daniela Varvara, Otilia Ardeleanu, Adi Filimon, Alina Simona Dragomir, Mihai Merticaru, Indira Spătaru, Liliana Hinoveanu, Marilena Tiugan, Sanda Panait, Florentin Sorescu, Ion Potolea, Dorina Stoica, Dorina Poenaru, Armina Flavia Adam, Iulia Ralia, Valentin Busuioc, Mihaela Aionesei, Beatrice Bernath, Brândușa Doca, C. Suditu, Ana-Manon Pițu, Valy L. Buța, Mirela Orban, Maria Sturzu, Irene Postolache, Vali Orșan, Mirela Lungu, Angela Baciuc, Hristina Doroftei etc.

Seara a continuat cu o **lectură publică pe platoul „Curtea Domnească”**, presărată cu momente de jazz. De asemenea, invitații au putut achiziționa cărți reduse de la standul Editurii Paralela 45, autorii prezenți oferindu-le autografe și... câte o îmbrățișare.

Vă reamintim de ultimele două colecții de poezie, „vedetele” unei întâlniri care a încercat să unească experiențele poetice:

– **colecția Opera Poetică**, conținând opera integrală a cinci autori contemporani: Liviu Ioan Stoiciu, Aurel Pantea, Ioan Es. Pop, Adrian Alui Gheorghe și Emil Hurezeanu

– **colecția Qpoem**, alcătuită dintr-un număr de 13 volume, semnate de membrii Qpoem: Viktor Latunski, Adi Filimon, Emilia Ajule, Liviu Mățăoanu, Mihail Gălățanu, Teodor Sinezis, Adela Efrim, Otilia Ardeleanu, Ioan Barb, C. Suditu, Gabriela Schuster, Mihai Amadrea, Dumitru Andreca

Sâmbătă, 11 iunie, invitații au schimbat impresii, cărți, s-au fotografiat și „selfuit”, apoi au plecat cu gândul la... Qpoem!

PARTENER: Biblioteca Județeană „G. T. Kirileanu”, Neamț

Pentru detalii, accesați www.editurapara-lela45.ro, qpoem.com și grupul public Qpoem de pe pagina de facebook!

Regulamentul Concursului Național de Creație a piesei de teatru într-un act „Mihail Sorbul”, ediția a XII-a, 3 – 6 noiembrie 2016

Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Botoșani, cu sprijinul Consiliului Județean Botoșani, în colaborare cu Primăria Săveni, organizează, în perioada 3 – 6 noiembrie 2016, cea de a XII-a ediție a Concursului Național de Creație a Piesei de Teatru într-un act „Mihail Sorbul”.

La concurs pot participa dramaturgi români contemporani, membri sau nu ai uniunilor de creație, fără limită de vârstă, cu o piesă de teatru într-un act, care să nu depășească maximum 20 pagini listate la corp 12, la 2 rânduri.

Organizatorii nu impun concurenților nici o tematică.

Lucrările dactilografiate sau listate (însoțite și de un CD cu textul piesei) vor fi trimise în 3 (trei) exemplare, semnate cu un motto, același motto fiind menționat și pe un plic închis în care vor fi incluse datele autorului și adresa, telefon, e-mail, pe adresa Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Botoșani, Str. Unirii 10, Botoșani, până la data de 1 octombrie 2016.

Un juriu format din personalități marcante ale culturii române va acorda următoarele premii:

- Premiul I – 2.500 lei
- Premiul II – 2.000 lei
- Premiul III – 1.500 lei
- Premiul special – 1.000 lei

Juriul are latitudinea de a redistribui sau diminua valoarea premiilor.

Relații la telefon 0231-536322, e-mail: centrul_creatiei_botosani@yahoo.com.

„În căutarea sinelui” „...în viață”, „Luchian și contemporanii săi” ridică „Arta la perete!”

Într-o vară toridă, în care culoarea se transformă în destin, iar destinul își mai deapănă povestea, Galerile de Artă „Ștefan Luchian” Botoșani au adus pe simeze expoziții care să bucure ochiul privitorului avizat ori novice și, deopotrivă, sufletul tuturor.

Unul dintre expozanți, artistul dorohoiian Aurelian ANTAL, pornit „În căutarea sinelui” dintru începutul activității sale artistice, ajunge pe simezele Galeriilor Municipale Iași în luna februarie a anului 2016, dar își continuă periplusul și se prezintă ...pe sine, într-un popas făcut, în perioada 11 – 26 iunie, la Gale-

riile botoșănene, în expoziția cu același titlu, dedicată poetului Mihai Eminescu.

Vernisată în 11 iunie 2016, ora 16, cu o prezentare aparte făcută de către ieșenii **Mihai PĂSTRĂGUȘ** – critic de artă și **Eugen MIRCEA** – artist plastic și muzeograful Ana FLORESCU, având și un fundal muzical de o înaltă ținută, susținut de muzicieni profesioniști, alături de sora artistului, ea însăși cântăreață profesionistă, inedita expoziție a prezentat, așa cum menționa criticul Mihai PĂSTRĂGUȘ, „doar o parte din bogata sa colecție de lucrări, iar acestea ar putea fi grupate, după specificul tehnic, obiect și viziune, în două componente: din prima grupă fac parte lucrările de pictură cu diverse teme de inspirație, în stilul artei oniric-suprerealiste, iar din a doua, așa-zisii psalmi, lucrări preponderent grafice, însoțite de texte literare cu patina timpului de vechi hrisov, poezie și proză, cu referire la diverse teme, unele având ca subiect dansul, altele morala, tema feminității, istoria veche etc., toate construite într-o viziune psihologist-abisală, cum ne spune și autorul”.

Referindu-se la artistul Aurelian ANTAL, același critic de artă notase în *Ziarul de Iași*, din 23.02.2016: „Format pentru artă la școala ieșeană și naturalizat ca ardelean în spațiul moldav în „zona celor 4 nule” (Eminescu, Enescu, Luchian și Iorga), cum îi place autorului să se prezinte, simte o mare răspundere în libertatea sa de creație. Structură proteică, Aurelian Antal s-a exprimat cu vigoare în mai multe domenii ale artelor (pictură, grafică, sculptură, ceramică, design ambiental și industrial, scenografie, dar și în literatură și muzică). A expus în numeroase ocazii, în țară și străinătate. Urmare a realizărilor sale, a primit numeroase distincții: **Medalia de bronz** pentru grafică la Sibiu, în 1973; **Medalia de excelență** pentru design ambiental și interior, la Bruxelles, 1975; **Medalia de aur** pentru

un set de artă decorativă din ceramică, Leipzig 1978; **Premiul Talerul de argint**, la Salonul de toamnă de la Cholet (Franța), unde a realizat lucrarea monumentală „O altfel de masă a tăcerii”, cu prilejul Bicentenarului Revoluției Franceze; **Nominalizarea juriului**, la Festivalul de muzică de la Saint Barthelemy d'Anjou (Franța) – 1996, pentru noutate în domeniul artelor plastice – **Sculptură orfică**, datorită căreia se poate interpreta muzical, prin sculptură – o **sonorizare la toacă și corzi**, cât și multe alte distincții în diplome și premii.”

Un căutător, un înnoitor al modalității de exprimare, un artist. Un nume: Aurelian ANTAL.

Asemeni acestuia, un alt creator, pictor și grafician până în 1992 și sculptor cu o vocație aparte după acest an, aflat și el într-o continuă căutare a sufletului transpus în lucrări de sculptură, cel care se prezintă el însuși „**Marcel MĂNĂSTIREANU – în viață**” și-a lansat albumul de autor, cu același titlu, în 12 iunie 2016, ora 11.

Apărut la Editura Pim, Iași, în 2016 și editat de către Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Botoșani, albumul a avut menirea de a arăta celor prezenți „fațetele” creației unui artist matur, unic prin specificitatea alegerii sale ca exprimare artistică în contextul artei botoșănene contemporane, așa cum remarcă la lansare și istoricul Gheorghe MEDIAN: „Dacă nu apărea la timpul potrivit, Marcel Mănăstireanu tot trebuia să apară! Pentru că Botoșaniul are o mulțime de creatori în toate domeniile, mai puțin sculptori. Singurul sculptor care a animat viața orașului, de pe la 1880 până la 1942, când a murit, a fost italianul Pellegrinetti. De atunci nu a mai apărut nici un sculptor. Și el trebuia să vină!”

Cuvinte de apreciere a muncii artistului au rostit și dr. Lucia OLARU-NENATI, precum și ing. Florin Simion EGNER, prieten și fost primar al Municipiului Botoșani, sub al cărui mandat s-a realizat una dintre operele complexe ale sculptorului Marcel Mănăstireanu, și anume Rotonda Personalităților din Parcul Mihai Eminescu.

La 66 de ani și 40 de ani de carieră, Marcel MĂNĂSTIREANU a menționat cu vizibilă emoție: „dacă și-ar da seama tinerii de astăzi câte satisfacții poți să ai după execuția unei lucrări de sculptură, când se adună oamenii la dezvelire... Nu-ți mai trebuie nici bani, nimic. Doar bucuria aceea că ai bucurat alți oameni din jurul tău.” La fel cum, cu acest prilej, în jurul artistului s-au adunat oameni mulți: familie, prieteni, cunoscuți, artiști, iubitori de artă. Oameni pasionați de frumos și de actul cultural. Într-un oraș al culturii și artei.

Este bine știut că Botoșaniul este un județ în care s-au născut cele mai mari personalități, pe diverse domenii, cu care se poate mândri o țară, un continent, o lume. Un loc aparte, unde am avut șansa de a se naște și Ștefan LUCHIAN.

Ivit pe lume la 1 februarie 1868, în târgul Ștefăneștilor, Ștefan LUCHIAN va fi cel care redă culoarea florilor și aduce un suflu nou în arta plastică românească. De la trecerea sa în neființă s-au petrecut 100 de ani, motiv pentru care Muzeul Județean Botoșani a organizat Simpozionul „Luchian și contemporanii săi – Evocări cromatice”, eveniment desfășurat în data de **27 iunie 2016, orele 9 – 16** și dedicat comemorării a 100 de ani de la moartea pictorului Ștefan Luchian (28 iunie 1916).

În cadrul acestei manifestări, pe lângă prezentarea vieții și operei artistului de către invitați (colegi de la secțiile de artă ale instituțiilor muzeale din zona Moldovei și din țară – deținătoare de lucrări semnate de Ștefan Luchian), a avut loc, la Galeriile de Artă „Ște-

fan Luchian” Botoșani, vernisajul expoziției „Luchian și contemporanii”. Au fost expuse publicului 13 opere de artă semnate de artist și peste 45 de lucrări realizate de confrăți contemporani acestuia, membri ai Societății „Tinerimea artistică”, lucrări aflate în pinacoteca Secției de Artă Plastică și Etnografie a Muzeului Județean Botoșani.

În Sala Polivalentă a Muzeului Județean Botoșani, între orele 10:15 – 12:30, au susținut comunicări: dr. **Adina RENȚEA** – director Pavilion Muzeal „Art Safari” București – 2016 – „**Ștefan Luchian la Art Safari București 2016**”; dr. **Tiberiu ALEXA** – director Muzeul Județean de Artă «Centrul Artistic Baia Mare» – „**Destine paralele: Ștefan Luchian și fondatorii «Centrului Artistic Baia Mare»**”; **Gabriela RADU** – restaurator și **Ana-Maria DINCU** – conservator – **Membri ai Societății „Tinerimea Artistică” în colecțiile Muzeului de Artă Tulcea**”; prof. **Lucica PÂRVAN** – Socie-

tăți artistice și rolul lor în promovarea artei românești: Societatea „Ileana” și „Tinerimea Artistică” și **Ana-Elisabeta FLORESCU** – muzeograf Muzeul Județean Botoșani – „**Portretul în opera lui Ștefan Luchian**”. Moderator al evenimentului a fost prof. **Laura TOCARIU** – șef Secția de Artă și Etnografie a Muzeului Județean Botoșani.

În cadrul vernisajului de la Galerii a avut loc și lansarea albumului „**Pe urmele lui Ștefan Luchian**” – ediția a II-a, Iași, 2016 – autor reputatul critic de artă ieșean **Valentin CIUCĂ**, prezentare realizată de muzeograful **Ana FLORESCU**. Expoziția a fost realizată în colaborare cu instituții muzeale: Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău, Muzeul „Vasile Pârvan” Bârlad, Muzeul de Artă Constanța și cu lucrări din Colecția „Dantes” (Iași).

Admirând artiștii și operele lor de artă, fiecare privitor a răvnit măcar o clipă, declarat sau nu, să devină artist, fie și pentru o zi. Aceasta a fost intenția realizării ultimului eveniment denumit „**Arta la perete!**”, desfășurat în Galerii în **30 iulie 2016, orele 10-18**.

Alături de artiștii **Liviu ȘOPILEA**, **Talida GRUNZAC** și **Corneliu DUMITRIU**, care au susținut proiectul, numeroși botoșăneni, de la copii de grădiniță însoțiți de părinți la iubitori de artă de vârste înaintate, au dat culoare pereților spațiului expozițional înainte de igienizarea acestuia.

O vară toridă, cu artiști ..., „în viață” sau trecuți în lumea umbrelor, cu destine și caractere „în căutarea sinelui”, cu dorințe împlinite în calitate de artiști „pentru o zi”, aplicanți la evenimentul „**Arta la perete!**” (**Ana-Elisabeta Florescu**)

Foto **Gina POENARU** (Gazeta de BOTOȘANI), **Gabriel DINCU** (Tulcea), **Carmen MORARU** și **Ana FLORESCU**

Memorialul Ipotești - Centrul Național de Studii Mihai Eminescu
717253, Localitatea IPOTEȘTI, Comuna Mihai Eminescu, BOTOȘANI, ROMÂNIA
Tel: +04 0371020346; Fax: +04 0372005926; e-mail: m.ipotesti@gmail.com; www.eminescuiipotesti.ro

PROGRAM DE VIZITARE

Memorialul Ipotești

15 MAI - 15 SEPTEMBRIE: 9-17
(LUNI-DUMINICĂ)

16 SEPTEMBRIE - 14 MAI: 8-16
(LUNI-DUMINICĂ)

TAXĂ DE VIZITARE - CIRCUIT MUZEAL:
COPII, GRUP DE COPII, ELEVI, STUDENȚI,
PENSIONARI, PERSOANE CU DIZABILITĂȚI:
3 LEI/PERSOANĂ

ADULȚI, GRUP DE ADULȚI: 6 LEI/PERSOANĂ
TARIF FOTOGRAFIERE: 5 LEI

TARIF FILMARE: 9 LEI

Ultimul ghidaj cu 30 de minute înainte de închiderea programului
Muzeograf de serviciu: 0728129249

REDACȚIA
Pietonal Transilvaniei 3, Botoșani
Telefon/Fax: 0231-536322, 0231-517602,
0722-243633, 0746-760418
E-mail: m.ipotesti@gmail.com,
doriangellu@yahoo.com,
hyperion.botosani@yahoo.com

Revista apare cu sprijinul
Consiliului Județean Botoșani
Președinte: Gheorghe Sorescu
prin **Memorialului Ipotești - Centrul Național**
de Studii „Mihai Eminescu”
Director: Miluță Jijie
Editor: Fundația Culturală „Hyperion - Caiete
botoșănene” Botoșani
Președinte: Gellu Dorian

Redactor șef:
Gellu Dorian

Redactor șef adjunct:
Nicolae Corlat

Secretar de redacție:
Vlad Scutelnicu

Redactori:
Elena Pricopie,
Andra Rotaru,
Ala Sainenco

Redactori asociați:
Valentin Coșoreanu,
Pompiliu Crăciunescu,
Valy Ceia,
Viorica Zaharescu,
Mihaela Anițului,
Liliana Grecu (grafică)

Colegiul de redacție:
Anton Adămuț,
Adrian Alui Gheorghe,
Leo Butnaru,
Mircea
A. Diaconu,
Ciprian Manolache,
Emanoil Marcu,
Mircea Oprea,
Antonio
Patraș, Ana Florescu,
Petrut Părvescu,
Luiza Palanciuc,
Doina Ruști,
Vasile Spiridon,
Dumitru Țiganiuc,
Matei Vișniec, Andrei
Alecsa

Documentarist:
Dora Corlat

Culegere/distribuție:
Elena Pricopie

Tehnoredactor:
Ciprian Boariu

Revistă membră
ISSN: 1453-7354

În acest număr semnează

Ioana Diaconescu ○ Marian Drăghici ○ Antonia Alina Caia ○ Gellu Dorian ○ Petruț Pârvscu
○ Siluan Antoci ○ Constantin Abăluță ○ Liviu Antonesei ○ Nicolae Corlat ○ Vasile Iftime ○
Gabriel Alexe ○ Mihaela Arhip ○ Gheorghe Vidican ○ Flavia Adam ○ Mihaela Oancea ○ Vitalie
Răileanu ○ Vlad Badrajan ○ Geo Vasile ○ Corneliu Popel ○ Rodica Popel ○ Andrei Bodiu ○
Dumitru Ungureanu ○ Mircea Oprea ○ Vasile Popa Homiceanu ○ Elena Cardaș ○ Stelorian
Moroșanu ○ Marian Popescu ○ Vasile Spiridon ○ Ioan Holban ○ Nicolae Sava ○ Aliona Grati
○ Adrian Lesenciuc ○ Nina Corcinschi ○ Geo Vasile ○ Valentin Coșereanu ○ Ionel Savitescu ○
Radu Voinescu ○ Iustin Butnariuc ○ Simina Ioana Teodorescu ○ Theodor Codreanu ○ Denis
De Rougemont ○ Emanoil Marcu ○ Leo Butnaru ○ Aleksei Krucionih ○ David Kudâkov ○
Alexandru G. Șerban ○ Dumitru Lavric ○ Ștefan Ion Ghilimescu ○ Marius Chelaru ○ Lucia
Țurcanu ○ Ala Sainenco ○ Mariana Rânghilescu ○ Andrei Sainenco ○ Dumitru Ignat ○ Dan
David ○ Constantin Coroiu ○ Simona-Grazia Dima ○ Victor Teișanu ○ Constanța-Valentina
Mihăilă ○ Elena Ungureanu ○ Daniel Corbu ○ Cezar Ivănescu ○ Ana-Elisabeta Florescu

